

فهرست المقدمة من (اقصى الارب) ترجمة مقدمة الادب للزمخشرى

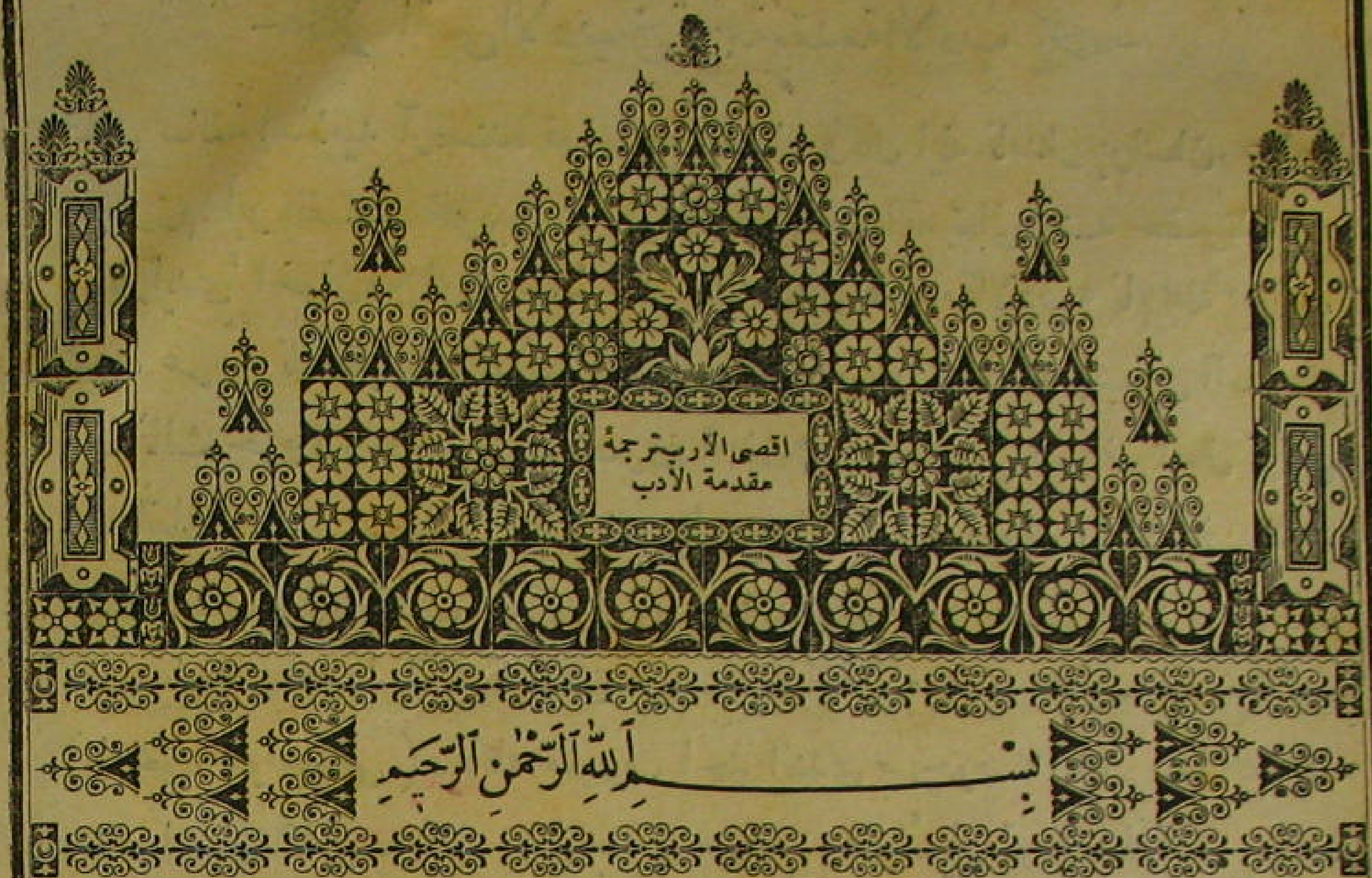
الجلد الاول من

اقصى الارب فی ترجمة مقدمة الادب

علمای سالفهٔ اسلامیه آره‌سنده فوق العاده فضل و کمال ایله نامدار بولنان علامهٔ خوارزم ابو القاسم محمود بن عمر الزمخشری رحمه الله تعالى عنه حضرتلرینك یادکار ایدیٔ اخوان دین اولان جملهٔ آثار عالیه‌سندن «مقدمة الادب» نام مجلهٔ مبجله‌ده لغات عربیه نك قواعد و فوائدینی بش باب یعنی باب اول اسماء ❊ باب ثانی افعال ❊ باب ثالث حروف ❊ باب رابع تصرف اسماء ❊ باب خامس تصرف افعال ترتیبی ایله اتیان و الفاظ عربیه یی لغات فارسیهٔ دریه ایله ترجمه و تبیان ایتمش و فن لغتده عدیم الامثال اولان کتاب مذکورك مندرجاتندن عوام و خواصی حصه مند ایتمك مقصدیله مشاهیر اساتذهٔ کرامدن بروسه ده کائن مرادیه مدرسه‌سی مدرسی (اسحق خواجه‌سی) دیمکله معروف احمد افندی مرحوم ١١١٧ سنهٔ هجریه‌سنده لسان عثمانی یه نقل و ترجمه و منافع و فوائدینی توفیر ایلدکدن ماعدا نیجه نیجه معلومات نافعه ضم و لغات فارسیه یه دائر صرف و نحو اسلوبنده قواعد کلیه و فوائد مخصوصه درج ایله مشدر . خصوصا اول ترجمه ده ایکی مقدمه سرد و اتیان و مقدمهٔ اولی ده لغات عربیه قواعدینی بیان و نکات و مزایاسیله لسان عربیده واقع امثال مضرب و مورد لریله و حروف هجا ترتیبی اوزره سرد و تمهید ایدلمش و مقدمهٔ ثانیه ده لسان عذب البیان فارسی نك قواعدینی جامع نیجه فصول و تتمه و تکمله اتیان اولندقدن ماعدا کذلك لسان مذکورده کی ضروب امثال حروف هجا ترتیبی ایله سرد اولنوب هر مثل فصحاء عجمك اشعاریله تأیید ایدلمش و مؤخرا مؤلف کتاب علامهٔ زمخشرینك ترجمهٔ حالی ذکر و اصل کتاب اولان مقدمة الادب ترجمه‌سنه شروع اولنه‌رق (اقصى الارب فی ترجمة مقدمة الادب) نامیله کتبخانهٔ عالمه یادکار قلنمشدر مترجم مرحومك خط دستی ایله محرر و هر صحیفه سنك کنارنده پك چوق منافعی حاوی منهواتیله موشح بولنان و هیچ مطبوع نسخه‌سی بولنمیان اشبو کتاب مستطاب ولی نعمت معظم سلطان ابن السلطان السلطان الغازی (عبد الحمید) خان ثانی افندمز حضرتلرینك سایهٔ ترقی پیرایهٔ جناب پادشاهیلرنده معارف ناظری دولتلو السید احمد زهدی پاشا حضرتلرینك انضمام همتی و مطبعهٔ عامره مدیری محمد صلاح الدینك معرفتی ایله دار الطباعة العامره ده طبع و تمثیل اولنمشدر .

سنه ١٣١٣

موج نخست است ز بحر قديم

سبحانك سبحانك اللهم ما احسن اسماءك وما اتقن افعالك . فحمداً ثم حمداً لك على مااضفتنا فى مأدبة التعليم على خوان القرطاس الوان الادب فاصبحنا اديبا . وافضت على سجايانا سجال انعامك وذنوب اكرامك فاضحينا لبيبااريبا . وصلاة على من انزلت عليه القرآن بلسان عربى مبين (محمد امين) الذى روحه الشريفة مقدمة جيش الارواح فى ميادين العليين . المبجل المحمود على كل لسان . المفخم المودود على مرالدهور وكر الازمان ❋ المبعوث الى الابيض والاحمر . المنعوت بأوضح النعوت الغرر . اخباره عن غوائل الميون برية . لله دره قائلا (لسان اهل الجنة العربية والفارسية الدرية) وعلى آله واصحابه الذين تأدبوا بمحاسن آدابه ماترنمت فواخت الاقلام على منابر البنان . واوضحت لغة بلغة و ترجمت لسان بلسان . ❋ وبعد ❋ بوعبد كمين قليل البضاعة وكم مايهٔ قصيرالباعه بيت راجئ لطف كريم امجد ❋ كترين بندهٔ احداحد ❋ كليد خامهٔ عجايب نكار ومفتاح قلم غرائب آثار ايله مخدع دربستهٔ مقال بلند طاقدن شو وجهله رفع مغلاق اغلاق ايدركه . عمدة المتقدمين اسوة المتأخرين رافع اعلام علوم اللغة والبيان . فى مضامير التحرير والتبيان . الغنى عن التوصيف المستغنى عن التعريف الشهير فى المشرقين العريف فى الخافقين بعلامة خوارزم جارالله ابو القاسم محمود الزمخشرى . تجاوزالله عن سيئاته وغطى باستار

عفوه خطيئاته . علم لغتده كشيدهٔ سلك تصنيف ايتديكى كتاب لطيف كه (مقدمة الادب) ايله موسوم وميان ادباده معلومدر فوائد بسيارى حامل و عوائد بيشماره شامل وكافل اولديغى كالشمس فى الهواجر ظاهر و باهردر و اقسام اربعه اوزره منقسم و هرقسمى بر كنج كياب مطلسم و قسمين اولينده اسماء وافعال عربيه الفاظ فارسيه ايله مترجم اولوب اكثر عبارات عذبه‌سى غرابتدن وفى زماننا زبان زد اولان اساليب الفاظ دريه و تراكيب فارسيه‌يه مغايرتدن خالى اولمديغندن ناشى (كأن لم يكن شيئاً مذكوراً) زيرتار عناكب نسيانده مستور قالمغله غرقهٔ داماء اكرامى وغوطه خور نياز انعامى اولدوغم دستور اكرم وزير محترم المستظهر بآرائه صناديد العرب والعجم المتوسل بآلائه اصحاب السيف والقلم خلاصة الاماجدوالاكابر مطرح اشعة المناقب و المفاخر (نظم) هو العالى باقسام المعالى ❋ يلوذ به الاعاظم والاعالى ❋ بيت آن سرافرازى كه بارأى رزينش مى‌سزد ❋ آفرين صدآفرين از حضرت جان آفرين ❋ ملجأ اصحاب المعرفة و الكمال ❋ مرجع ارباب المنقبة و الافضال ❋ عالم عالم نواز كامل ناقص انداز (نظم) شرف الافاضل افضل الاشراف ❋ خلف الاماثل امثل الاخلاف ❋ بيت دانا دلى كه ازرخ دوشيزكان غيب ❋ هر لحظه دست فكرت اودركشد نقاب ❋ اعنى به حضرت عثمان پاشا اوصله الله الى غاية مايحبه ويشاء (نظم) وقاه الذى ملكه لايبور ❋ مدى عمره عن صروف الدهور ❋ ورقاه مرقى عزيز المنال ❋ به صار مغبوط اهل الكمال ❋ كتاب مزبور ديارمزده زبان كذار اولان لسان تركى ايله بچواك ٧ وتحرير واسلوب دلخواه اوزره تنسيق وتفسير اولنمه‌سى پيشين مطالب وبهترين مآرب در ديو فرمان قضا جريان واجب الاذعانلرى صادر اولدقده اكرچه بو فقير سدست تدبيرى شدائد روزكار اضنا ومكايد سپهر غدار اضوا وانضا ٣ وكردش دوربد اوضاع قوهٔ خياليه‌سنى (اودت به عقاب ملاع) مثلنه مضرب وطلايع مشيب كالاى طاقتنى تاراج و هواجم پيرى رأس المال استطاعتن يغما و تير جكر كاف احزان دل مستمند بى‌غلنى آماج ايتمكله حضور بالى هم آشيان عنقا اولدوغندن ماعدا همواره (من صنف كتابا فقد استهدف فان احسن فقد استعطف وان اساء فقد استقذف) معناى صدق انتماسى و هميشه بيت دأب دانا نبود قطره به بحر آوردن ❋ كارزيرك نبود زيره بكرمان بردن ❋ فحواسى عنان كش كميت سبكركاب قلم صواب توأم ولكام كير خنك خامهٔ بادرفتار راستى رقم اولور ايدى . لكن پيوسته (المأمور معذور) مضمون جسارت نمونى ايله معارضه و بيت چون رسد حكم خداوند

٧ بچواك الفاظ فارسيه‌دن برلسانى لسان آخر ايله ترجه معناسنه در (منه)

٣ اضناء و اضواء نزاركردانيدن انضا لاغركردن (منه)

بچیزی آخر ❋ بندکانرا نبود چاره زفرمان بردن ❋ مفهوم جراءت مضمونی ایله مناقضه ایدوب آخر الامر ع امتثالا لامره العالی ❋ حسب المأمور الفاظ عربیه‌سن املا و تراجم فارسیه‌سن ثبت وانشادن صکره لسان ترکی ایله تفسیر و بیان و اکثر لغات فارسیه‌سنی تصحیح واصلاح وبعض ابیات مناسبه ایله توشیح وایضاح خلالنده اکثر کتب عربیهٔ ادبیه و دریه‌نك (ریثما ساعدته حوصلة الاستعداد) مطول و مختصرین کشیدهٔ رشتهٔ شعاع دیدهٔ مطالعه نهاد ایدوب بعضی مناسب ملاحظه اولنان فوائد وفقرات متناسبه وامثال سائرهٔ پرعوائد ایله سخن کذار خامه‌یی ترزبان ومزبرعباسی لباس سیاه عمامه‌یی ترجمان ایتدم نیازمندمکه بومجلهٔ محقره وخریطهٔ مستحقره که ﴿ اقصی الارب فی ترجمة مقدمة الادب ﴾ لقبی ایله ملقب در اکرچه اول کامکار کرمساز کامل نوازك پیشکاه نظر اکسیر نظیرلرنده جلوه‌ریز اولمغه لایق ومطرح پرتو ذهن و قاد ومسرح طبع نقادلری اولمق سعادتیله استسعاده مستحق دکلدر لکن (نظم) اذا احسست فی لفظی قصورا ❋ ووهنا فی التوصل للمعانی ❋ فلا تأخذ بنقصی ان رقصی ❋ علی مقدار تطریب الزمان ❋ فحواسی سیاقنجه (واقیلوا ذوی الهنات عثراتهم) مثلی مقتضاسنجه لطفا وکرما اجالهٔ اقداح التفات بیورورلر ایسه (قلما یخلو انسان عن نسیان وقلم عن طغیان) قضیهٔ مسلمه‌سی وفقنجه واقع اولان خطا وخلل وسهو وزللین دامان کرم همعنانلریله پوشیده وقابل اصلاح اولان مواضع و مواقعین قلم اصابت رقملریله تصحیح وافصاح بیورمه‌لری باعث اجور جزیله ومورث مثوبات حفیله اولدوغندن غیری (ذکر المرء نصف عمره) معناسی طبقنجه الی یوم القیام جالب اذکار جمیله‌لری اولدیغی (کطلوع الشمس بین وکمضی الامس متبین) در (نظم) ما مات من کان حیا ذکره ابداً ❋ وفی الدفاتر قدتتلی فوائده ❋ ولم یزل علمه فی الناس منتشراً ❋ وتنفع الخلق فی الدنیا عوائده ❋ وچون بو ترجمهٔ جمة الفوائد که السنهٔ ثلاثه اوزره مترتب اولمغله رهنمای طرق مجاهل ادب در رجامندم که هوسکاران عقبات علوم ادبیه خریت مزبوره اقتفا و دلیل مذکوره اقتدا ایله بنیات طریق شبهه‌دن عدول ایدوب شاهراه تبصر و جادهٔ تدبردن کعبهٔ مقصوده یقینه واصل وزیور زبان سه‌کانه ایله شاهد دلفریب مضمونی متحلی ومنصهٔ اداده متجلی ایتمکه قادر وقابل اوله‌لر بووحدت کزین زاویهٔ عزلت وخلوت‌نشین پیغولهٔ وحدت اولان مترجم فقیری وبو جمع وتألیفه باعث اولان وزیر بلند تدبیر مسفور عمره الله الی یوم النشوری (اسق رقاش فانها سقایة) مثلنه مطابق (واحسن الی من احسن الیك) مضمونه موافق معامله ودعاء خیر ایله مقابله ایده‌لر اکرچه

زادهٔ طبع فقیرسست رأی اولان ترجمهٔ مزبوره ماننده طفل کوی یافت میان ارباب ادبده غریب بلکه جلوه انداز انجمن ظهور اولدیغی اعجب من کل عجیب در کما قال عماد الکاتب (نظم) هی کتبی فلا تصلح من بعدی لغیر العطار والاسکاف ❋ هی اما من اود للعقاقیر واما بطائن للخفاف ❋ لکن محض کرم پرورلرندن نیازمندم که مانند صفعان سیلی زن استهزا اولمیه‌لر وهدم لوم و تحقیر قلمیه‌لر (نظم) جزی الله خیراً من تأمل صنعتی ❋ وقابل ما فیها من السهو بالعفو ❋ واصلح ما اخطأت فیه بفضله ❋ وفطنته واستغفر الله من سهوی ❋ ودخی معلوم اوله که ترجمه‌سی صددنده اولدیغمز کتاب لطیفده الفاظ عربیه الفاظ فارسیه ایله ترجمه اولنمغله لغتین مذکورتینه متعلق بعض فوائد ایراد اولنمق مناسب اولمق ملاحظه‌سیله ترجمهٔ کتابه شروعدن اول ایکی مقدمه ذکر اولندی مقدمهٔ اولی ده لغات عربیه‌یه ومقدمهٔ ثانیه‌ده لسان فارسیه‌یه متعلق بعض نوادر کثیرة الفوائد ایراد اولندی که هر بر مقدمه‌ده نیجه فصول ذکر اولنمشدر وما توفیقی الا بالله علیه توکلت والیه انیب وصلی الله علی سیدنا محمد وآله وصحبه اجمعین

﴿ المقدمة الاولی فیما یتعلق باللغات العربیة ومایتفرع علیها وفیها فصول ﴾

﴿ فصل در بیان طریق ترجمهٔ لسانی بلسان دیکر ﴾

معلوم اوله که بر لغتی لغة اخری‌یه نقل و بر لسانی لسان آخر ایله ترجمه‌ده ایکی طریق واردر طریق اول بودرکه ترجمه اولنه‌جق عبارتك مفردات کلمه‌سنه لغت اخری‌دن مرادف اولان لفظی ذکر ایدوب ترتیب کلمات مترجمه‌یه موافق ترجمه اولنه مثلا فارسیده (آفتاب فروشد) عبارتنی عربی عبارت ایله (الشمس الی الاسفل ذهبت) وترکی عبارت ایله (کونش اشاغی کتدی) دیو ترجمه ایتمك کبی یوحنا ابن بطریق وابن ناعمهٔ حمصی بو طریقی اختیار ایدوب کتب یونانیه‌نك اکثرینی بووجه اوزره ترجمه وعربی‌یه نقل ایتدیلر . لکن مخفی اولمیه که بو طریق صعوبتدن خالی دکلدر زیرا هر کلمه‌نك مرادفنی بولمق مشکل اولدوغندن ماعدا تعبیرلرك سبکی بری برینه مخالف اولور لهذا مزبورلرك ترجمه ایتدکلری کتبدن چندان انتفاع اولنمز . طریق ثانی بودرکه ترجمه اولنه‌جق عبارتك مضمونی مترجم ذهننده تصویر ایدوب اول مضمون لغت اخری‌ده نه عبارت ایله تعبیر اولنه کلمش ایسه اول وجه اوزره ترجمه و تعبیر ایدر مثلا مثال مذکورده عربی عبارت ایله (غربت الشمس) وترکی عبارت ایله (کونش باتدی) دیو ترجمه و تعبیر ایدر حنین بن اسحق وجوهری طریقی بودر وبو طریق بغایت اسلم واسهل ومقصودی

اداده أوجه‌در . لهذا بوعبد فقیر مترجم ترجمه ایتدیکی کتابلرده بوطریقه سلوك معتادی اولمغله مقدمة الادب ترجمه‌سنده دخی بووادی‌یی اختیار ایتدی والله سبحانه وعم بره واحسانه مسهل الامور وهو العلیم الخبیر بما فی الصدور

فصل دربیان اشتقاق لفظ لغت

معلوم اوله که ابن‌جنی خصائص نام تألیفنده دیدیکه : حد اللغة هی « اصوات یعبر بها کل احد عن اغراضهم » . ولغوت دن مأخوذ در تکلمت معناسنه که اصلنده لغوة‌در ثبة کبی که آخری واودر لغات ولغون دیرلر ثبات وثبون دیدکلری کبی وفی الحدیث (من قال فی الجمعة صه فقد لغا) ای تکلم وامام الحرمین برهانده دیدیکه لفظ لغت لغی یلغی دن مأخوذ در کلام تکلم ایتدی معناسنه ابن‌حاجب مختصرده دیدی که حد اللغة کل لفظ وضع لمعنی . واسنوی شرح منهاج الاصولده دیدی‌که اللغات عبارة عن الالفاظ الموضوعة للمعانی . وعلامهٔ زمخشری اساس البلاغه ده دیدی‌که لغوت بکذا دیرلر لفظت وتکلمت معناسنه استلغ الاعراب دیرلر استنطقهم دیدکلری کبی وتقول لغة العرب افصح اللغات وبلاغتها اتم البلاغات. ولغوی اصلنده قطانك چاغروب کوناکون صداسی معناسنه‌در لهذا غوغا وجلبه وقتنده ظهور ایدن صدایه لغوی دیرلر یقال (اسمع لغواهم ولاتخف طغواهم) پس لفظ لغة بومعنادن مأخوذدر . مرزوقی مقامات حریری شرحنده دیدی‌که لغا یلغو لغوا دیرلر مرضی اولمین کلام تکلم ایتسه ولغی صوت معناسنه در والغیه دیرلر فلان نسنه‌یی طرح ایتدی معناسنه ولغته لغة تسمیه اولندیغی صوت اولدیغی یا لساندن طرح اولندیغی ایچوندر . ودخی لغی یلغی لغیا دیرلر حریص اولدی معناسنه ولغته لغت تسمیه اولندیغی خلق آنك معرفتنه محتاج اولدقلرندن تحصیلنه حریص اولدقلری ایچوندر دیدی . جوهری دیدی‌که لغة اصلنده لغو یاخود لغی‌درکه واو ویادن هایی تعویض ایتدیلر وجمی لغی ولغات در وبعضیلر سمعت لغاتهم دیوب نصب صریح ایله تکلم ایتدکلری حرف تایی اوزرینه ها ایله وقف اولنان تایه تشبیه ایتدکلری ایچوندر مع هذا مسلمات قبیلندندر پس جائی طلحتهم ورأیت طلحتهم قبیلندن اولور فیروز آبادی دیدی‌که لغا لغوا دیرلر تکلم معناسنه ولغی به دیرلر لهج به معناسنه . طلبة الطلبه ده دیدی‌که لغا دیرلر باطل تکلم ایتدی معناسنه لغا یلغو نصر بابندن ولغی یلغی علم بابندن اولمق اوزره لغت در والله اعلم

فصل دربیان آنکه لغة توقیفی وبوحیست یاقیاسی است وتحقیق مقال درین باب

علماء اعلام وضع لغة نه طریق ایله اولدوغنده اختلاف ایتدیلر . بعضی توقیفی وبعضی

قیاسی در دیدیلر واصح اقوال بودرکه توقیفی اولوب واضعی الله جل شانه در ✽ ابن فارس فقه اللغه ده دیدی که لغات عرب توقیفی اولوب واضعی جناب باری اولدیغنه (وعلم آدم الاسماء کلها) قول شریفی دلیل واضحدر ابن عباس عبارت مذکوره تفسیرنده دیدی‌که یعنی حضرت الله آدمه ناسك متعارفی اولان لغاتی تعلیم ایتدی دابه ✽ ارض ✽ سهل ✽ جبل ✽ فرس ✽ حمار کبی ووکیع سند صحیح ایله ابن عباسدن روایت ایتدی‌که حق سبحانه وتعالی آدمه هرشیئك اسمنی حتی قصعه وقصیعه وفسوه وفسیوه‌یی تعلیم ایتدی . ابن عساکر تاریخ دمشقده ابن عباسدن تخریج ایتدی‌که حضرت آدمك لغتی جنتده ایکن عربیه ایدی زله صدور ایتدکده بالکلیه صدرندن منسلخ اولوب توبه ایتدکدنصکره لغة مزبوره‌ینه احسان اولندی پس لغة عربیه‌نك شرفنه بومعنی دلیل قوی‌در . ومجاهد آیت مذکوره تفسیرنده دیدی‌که یعنی هرشیئك اسمنی تعلیم ایتدی واکثر محققین دیدیلرکه حق سبحانه وتعالی آدمه معرض ملائکه‌ده علمی مهم اولان لغات عربیه‌یی تعلیم ایدوب اولادی اول مقدار ایله تکلم ایدرلر ایدی بعده عربدن مبعوث اولان هرنبی‌یه دخی وقتنده مهم اولان لغات عربیه‌یی تعلیم ایدوب حضرت خاتم الانبیاء صلی الله علیه وعلی آله وقتنه منتهی اولدقده لغة عربیه کمالین کرکی کبی بولوب برحرف زیاده‌سنه حاجت قالمدی ✽ لهذا ابو الاسود رحمة الله حضورنده برکمسنه لغة عربیه اولمق اوزره ناشنیده کلمات ایله تکلم ایتدکده ابو الاسود دیدی که تکلم ایتدیکك الفاظ نه لسان اوزره‌در اول کمسنه دیدی‌که بواول لغة عربیه‌درکه سزه بالغ اولمامش وسز آنی استماع ایتمامش‌سز ابو الاسود دیدی که یا اخی بولغتی ترك ایله زیرا بزه بالغ اولمین لغتده سکا خیر یوقدر مرادی بو لغت مصنوعه وکذب مفتری ومختلقدر معناسنی اشعاردر . وبعضیلر دیدی‌که یعنی حضرت الله جمیع مخلوقاتك اسملرینی جمیع لغات اوزره آدمه تعلیم ایتدی عربی ✽ فارسی ✽ سریانی ✽ عبرانی ✽ رومی کبی واولاد آدم لغات مذکوره ایله تکلم ایدرلر ایدی چون برآز زماندن صکره اولاد متکثر واطرافه متفرق اولدیلر هربری لغات مذکوره دن برلغة اختیار ایدوب اختلاف السنه آندن نشأت ایتدی ٧ ابن اثیرك کامله اولان قولی بوقوله قریبدر وبوعبد فقیر عندنده أوجه وجوه واسد طرق بودرکه عقول سلیمه اصحابی مفردات لغة عربیه نك معانی موضوع لهاسی ایله اولان مناسبت والتیامنی فکر صحیح ایله تفکر ایتسه‌لر واضع لغات جناب حکیم متقن الاشیاء وواضع کل شیء فی محالها جل شانه وبهر برهانه اولدیغنه واقف اولوب آیینهٔ ضمیرلرندن کرد تردد وغبار شبهه‌یی

٧ وبوفقیرك وحدت نامه نام منظومه‌ده بوقول اختیار اولندی (منه)

جاروب يقين ايله ازاله ايدرلر زيرا تدقيق نظر وتحديق بصر بصيرت اولونسه
هر لفظ عربينك مدلولى ايله بركونه مناسبت خفيه‌سى واردركه ارباب اذهان
مستقيمه بومعنايه تصديق يعنى واضع لغة حكيم مطلق سبحانه اولديغين تحقيق ايدر .
حتى عباد سليمان ضميرى ديدى كه لفظ ايله مدلولى ميانده برنوع مناسبت طبيعيه
واردركه البته واضعى اول لفظ معينى اول معناى معينه وضعه حمل ايدر والا ترجيح
بلا مرجح محذورينه مؤدى اولور . مخفى اولميه كه عباد مزبور معتزلى المذهب
اولديغندن مراعات اصلح حضرت بارى‌يه واجب در قولنه بناء قول مذكوره ذاهب
اولدى واهل سنت وجماعت حضرت بارى اصلحى فضلا وكرما ايدر حاشا وجوبا
اتمز بلكه مراد ايلسه اول اصلحى ترك ايدر و فعله كتورمز ديرلر ايكن الفاظ
ومدلولات ميانده اولان مناسباتى انكار اتمزلر . واكثر علماء لغة مناسبت معهوده
خصوصنده اتفاقلرى اولديغى اصحاب ممارسه واطلاعه (كالشمس فى وسط النهار)
ظاهر وپديداردر حتى خليل ديدى كه جندبك صوتنده استطاله واتصال اولمغله
صر الجندب ٩ ديرلر . وبازينك صوتنده تقطيع اولمغله صرصر البازى ديرلر .
وسيبويه فعلان وزننده اولان مصادرده ديدى كه صيغهٔ مزبوره اضطراب وحركته
دلالت ايدر غليان وغثيان كبى كه توالىٔ حركات الفاظ توالىٔ حركات افعاله قرينه‌در .
بقاعى (اضرب بعصاك الحجر) كلام قديمنك تفسيرنده ديدى كه عصا برآلتدركه
عاصى آنكله عصياندن كف ومنع اولنور ذوات واودن اولوب اصلى عصودركه
آنده اولان واوعلوى اشعار ايدر وعصى ذوات يادن اولوب آنده اولان ياعصيان
سببى ايله عاصينك عملنك نزولنى اشعار ايتديكى كبى يعنى عصا برآلتدركه عاصى
اوزرينه عالى اولوب آنكله تأديب اولنور (فكأن العصوا دب العصى) وعصا يعصو
ديرلر ضرب بالعصا معناسنه وعصى يعصى ديرلر خالف الامر معناسنه انتهى
و فى المثل (العبد يقرع بالعصا والحر يكفيه الملامة) خساسة عبيد حقنده ضرب
اولنور . وابن جنى خصايص نام تأليفنده الفاظك معانيسنه مناسبتنى بيان ايچون
مخصوص برباب عقد ايتدى وآنده نمونه اولمق ايچون برقاج الفاظ ايراد ايتدى
ديدى كه مصادر رباعيهٔ مضاعفه ترديد وتكريره دلالت ايدر قلقلة ٭ صلصلة ٭
قعقعة ٭ قرقرة كبى وفعلى صيغه‌سى سرعته دلالت ايدر جمزى ٭ وزلقى كبى واستفعال
بابى طلب ايچون اولديغى اصول اوزرينه زياده قيلنان زوائد اولده واقع اولمغله در
زيرا طلب البته مطلوبى فعلدن مقدم اولور ودخى عينك تكريرى فعلك تكريرينه
دلالت ايدر فرح ٭ وكسر كبى زيرا لفظك قوتى معنانك قوتنه دلالت ايدر وتكريرى

٩ جنادب جمع جندب بضم الجيم وفتح الدال وحكاه القاضى بكسر الجيم وفتح الدال وهو نوع من الجراد (منه)

[illegible] (منه)

وسطه تخصيص ايتدكلرى وسط طرفيندن اقوى اولديغى ايچوندركه طرفين وسطه
نسبة استحكام ايچون نصب اولنان ايكى ستون كبيدر وطرفين هميشه اعلال وتحريفدن
خالى دكلدر و دخى ياش اولان نسنه‌يى اكله خضم وقورى اولان نسنه‌يى اكله
قضم ديديلر حرف خارخو اولمغله رطبده وحرف قاف صلب اولمغله يابسده استعمال
ايتديلر . ودخى نضح حاء مهمله ايله صويى رش يعنى سپه‌لمكده ونضخ خاء معجمه ايله
صو منبعندن شدت ايله خروجده استعمال اولنور . زيرا حاء مهمله‌ده رقت وخاء
معجمه‌ده قوت ظاهردر . ودخى قد لفظنى طولاً قطعده وقط لفظنى عرضاً قطعده
استعمال ايتديلر زيرا طانك صوتى قصير و سريعاً منقطع اولمغله قرب وسرعت
انقطاعى اشعار ايدر ودالك صوتنده استطاله اولمغله اثرى طويل اولمغه دلالت ايدر
لهذا سريع الانقطاع اولان عرضده طا وطويل الانقطاع اولان طولده دال استعمال
اولندى . الى هنا كلام ابن جنى . ابن دريد جمهره‌ده ديدى كه كلامده خنن كه
تركيده ككزدن سويلك تعبير اولنور ومراتبى واردركه خنن غنن‌دن وخنه غنه‌دن
اشددر وأنيت انين‌دن ورنين خنندن اشددر . ابن السكيت ديدى كه قبصه
قبضه‌دن اصغردر ابن دريدوجوهرى ديديلركه قبص پرمقلرك اوجى ايله و قبض
ملءُ الكف اخذ معناسنه‌در . وغريب مصنفده ديدى كه هذا صوغ هذا ديرلر
برنسنه برنسنه‌نك مقدارنجه اولسه وهذا سوغ هذا ديرلر ايكى قرنداش برى برى
آردنجه تولد ايدوب مابينلرنده بر ولد دخى تولد اتمسه . جوهرى ديدى كه هى
اخته سوغة ديرلر قز قرنداش ايله برادرى وجه مشروح اوزره بر والده‌دن تولد
ايتسه‌لر . ودخى نقب على قومه ينقب نقابة ديرلر قومى اوزرينه عريف اولسه‌كه
عريف رئيسدن دوندر ونكب عليهم نكابة ديرلر عريف اولان كمسنه‌يه معين
اولسه . وكسائى ديدى كه قضم فرسه و خضم انسانه مخصوصدر ٩ واكثر علماء
لغت ديديلركه قضم اطراف اسنان ايله وخضم اقصاى اضراسه مخصوصدر . اصمعى
روايت ايتدى كه براعرابى باديه‌دن مكه‌يه عم زاده‌سنه نزول ايتدى عم زاده‌سى
اكا ديدى كه (ان هذه بلاد مقضم وليست ببلاد مخضم كه) خضم جميع فم ايله اكل
وقضم آندن دوندر (قد يبلغ الخضم بالقضم) ديرلر اطراف فم ايله اكل ايله شبع
حاصل اولور معناسنه‌در مراد غايت بعيده‌يه رفق ايله وصول ممكن در ديمكدر قال
بيت قد تبلغ باخلاق الثياب جديدها ٭ وبالقضم حتى تدرك الخضم بالقضم ٭
من حيث المضرب (قد يبلغ القطوف ٦ الوساع) مثلنه قريبدر ٭ ابوعمرو ديدى كه
نضخ ضاد معجمه ايله سيراب اولمق مرتبه‌دن آز شرب ونضح صاد مهمله ايله سيراب

٩ وقد سبق كلام ابن جنى فيهما (منه)

٦ القطوف من الدابة القريب الخطو والوساع ضده (منه)

اوله‌جق مرتبه شرب ونشح شين معجمه ايله‌ضاد معجمه ايله اولان نضح مرتبه‌سندن آزشرب معناسنه‌در . اصمعى ديدى كه اصوات خيلدن آغزدن نهيز بورننك دلوكلرندن كرير صدرندن اظهار ايتديكى صدا معناسنه‌در . و ديدى كه مطردن هتل هطل‌دن اصغردر . جوهرى ديدى كه هتل تهتان معناسنه تهتال دخى ديرلركه ياغمور برساعت ياغوب منقطع اولمقدر وهطل ياغمور ياكوز ياشى متتابعا ياغمقدر . جهره ده ديدى كه عطعطه ايكى عين مهمله ايله وقت محاربه‌ده ظاهر اولان اصوات متابعه‌در وغطغطه ايكى غين معجمه ايله طنجره مثللو نسنه‌نك آتشده غليانى معناسنه‌در جمجمه ايكى جيم معجمه‌ايله درونده برنسنه اضمار ايدوب كمسنه‌يه اظهار ايتمامك وحمحمه ايكى حاء مهمله ايله فرس صوتى ترديد أيدوب صهيل ايتمامك معناسنه‌در دحداح دال ايله رجل قصير ورحراح را ايله اناء قصير واسع معناسنه‌در . جفجفه جيم ايله چوق عسكر يورودكده استماع اولنان خاريلدى حفحفه حاء مهمله ايله قوش قنادينك صداسى معناسنه‌در . رجل دحدح ديرلر ايكى دال مهمله‌نك ضمى وايكى حاء مهمله‌ايله قصير معناسنه ورجل دخدخ ديرلر ايكى دال مهمله‌نك ضمى وايكى خاء معجمه ايله قصير ضخم معناسنه . جرجره صو ايجدكده بوغازده اولان جرعه صداسى و خرخره نفسك صدرده ترددينك صداسى وطار موضعدن صو آقدقده ظهور ايدن چاغلديسى . ودردره دره‌لرده صونك تدافعندن حاصل اولان صدا معناسنه‌در . زعزعه زاى معجمه ايله ريح هبوب ايتدكده اشياده حاصل‌اولان اضطراب رعرعه صافى صويك روى ارض اوزرنده اولان حركتى ٣ زغزغه ايكى زاى معجمه وايكى غين معجمه ايله انسانده اولان خفت ونشاط معناسنه‌در . رفرفه قوش هواده طيران ايدوب طولاشدقده قنادندن ظهور ايدن صدا ٤ و زفزفه ريح شديده هبوب ايتدكده استماع اولنان صوت هائل معناسنه‌در . سغسغه ايكى سين مهمله ايله قازيق وديش مثللو نسنه‌يى موضعندن قلع ايچون تحريك وشغشغه ايكى شين معجمه ايله مزراق مثللو نسنه يرنده مستحكم اولسون ايچون تحريك معناسنه‌در (شغشغ السنان فى الطعنة) ديرلر مزراقى بركمسنه‌يه طعن ايتدكده كركى كبى يرلشسين ايچون تحريك ايتسه والله اعلم واكرم . اصحاب ألباب ذكرى مرور ايدن الفاظ و معانى ميانده اولان مناسبتى كركى كبى ملاحظه ايتسه‌لر حرف اضعف * والين * واخفى * واسهل واهمسى مشتمل اولان الفاظ ادنى وعمل و صوتك اقل واخف اولان معانى‌يه دلالتنى وحرف اقوى واشد واظهر واجهرى مشتمل اولان الفاظ عملا اقوى و حسا اعظم اولان معانى‌يه دلالتنه واقف اولدقلرنده واضع لغات

٣ وفى القاموس الزعزع الخفيف النزق منها (منه)

٤ وفى القاموس الرفرفة الصوت وتحريك الظليم جناحيه حول الشئ ليقع عليه وفى الجمهرة الرفرفة صوت جناح الطائر اذا حام ولم يبرح (منه)

حضرت حكيم متعال اولدوغنده ارتياب ايتمزلر وسائر بوبابده اولان مذاهب واهيه وبنيات طريقه كتمزلر مثلا لفظ مد * ولفظ مط برنسنه‌يى چكوب اوزاتمق معناسنه‌در لكن حرف طا حرف دالدن اعلى واقوى اولمغله لفظ مطده مد وزياده جذب معتبردر . فارابى ديوان الادبده ديدى كه شازب زاى معجمه ايله دوه وسائر دابه‌دن ضامر يعنى قارنى آز و بيلى اينجه معناسنه‌در وشاحب حاء مهمله ايله زياده ضامر معناسنه‌در و زمخشرى اساسده رجل شاحب شازب شديد النحافه ديدى وشحب ماده‌سنده ابو زيددن روايت ايتدى كه شحوب بنى كلاب لغتنده هزال معناسنه‌در . ثعالبى فقه اللغه‌ده ديدى كه اول كمسنه كه باشنك مقدمنده قيل اولميه اكا اجلح وباشنك نصفنه‌دك قيل اولمسه اجلى واجله ديرلر ودخى ديدى كه نقش ديوارده و رقش كاغدده و وشم الده و وسم درى ده ورسم بغداى وارپه‌ده ووشى ثوبده اولان نقشلره مخصوصدر . و دخى ديدى كه إست دبر و إسب دبرك اطرافنده اولان قيل معناسنه‌در و دخى ديدى كه لسب عقرب صوقمقده ولسع ييلان صوقمقده مستعملدر ودخى ديدى كه قولاقده اولان وسخه اف وطرناقلرده اولان وسخده تف استعمال اولنور . ودخى طوطاق اوزرينه وضع اولنان نقابده لثام وبورون اوزرينه وضع اولنان نقابده لفام مستعملدر ودخى كف يدايله مقدم رأسه ضرب ايتمكه صقع وقفايه ضربه صفع ويوزه ضربه لطم ويومروق ايله ضربه لكم وايكى ال ايله ضربه لدم وياتينه پرمق ايله دورتمكه وخز وال ايله دورتمكه وكز وچيكه‌يه ال ايله دورتمكه وهز ديرلر . و دخى حذفه بالحصى وحذفه بالعصا وقذفه بالحجر ديرلر . و دخى مغموم ويا مريض اولان كمسنه تفجع ايچون سينه سندن صوت اخراج ايتسه اكا رنين آندن خفى اولسه هنين وخفى اولان صوت اظهار ايتسه حنين آندن زياده اولورسه انين واكر دخى زياده اظهار ايدرسه اكا خنين ديرلر والله اعلم بالصواب ☼ بوبابده بومقدار ايله اكتفا اولنمق ملاحظه اولندى تاكه ارباب اذهان سليمه واقع حاله مطلع اولوب سائر الفاظ دخى معانيسنه نسبت مناسبتدن خالى اولمديغنه وقوف تحصيل ايده والله الموفق

﴿فصل دربيان آنكه هر لغت كه درو شروط پنجگانه نباشد از درجهٔ اعتبار ساقط كردد﴾

زركشى بحرده ابو الفضل غيدانك شرائط الاحكام نام تأليفندن شو وجهله نقل ايتدى كه لغت بش شرطى جامع اولمدقجه صحتنه اعتماد و شاننه اعتداد اولنمز * شرط اول عربده نقل صحيح ايله منقول اولمقدر . شرط ثانى امور شرعيه‌ده عدالت ناقلين لازم اولديغى كبى لغتده دخى عدالت ناقلين لازمدر * شرط ثالث نقل اولنان

کمسنه‌لرك قوللری حجت اولمقدر یعنی اصل لغت عرب عاربه‌دن منقول اولمق واجبدر قحطان ۰ ومعد ۰ وعدنان کبی پس مذکورلردن صکره اولان عربدن نقل اولنان مقبوله دکلدر . زیرا لسانلری فاسد اولدیغندن غیری مولدین لغت فصیحه‌یه اختلال ویرمشلردر . زمخشری وابن فارس واکثر علماء لغة ابو تمامك قولی ایله استشهاد ایتدکلری ابو تمامك کلامی عرب عربا کلامنی نقل ایدوب آنلرك لسانلرینه کرکی کبی واقف اولدیغنه جزملری اولدیغی ایچوندر اکرچه ابو تمام زمانا متأخردر لکن کویا آنك قولی فی الحقیقه عرب عرباء متقدمین قولیدر . ابن جنی دیدی که معانی خصوصنده مولدین شعری ایله والفاظ خصوصنده عرب عرباء شعری ایله استشهاد اولنور ۰ شرط رابع عربدن نقل ایدن کمسنه البته آنلردن حس طریقیله استماع اتمك لازمدر ۰ شرط خامس ناقل مذکوردن نقل ایدن کمسنه دخی آندن حس ایله استماع ایتمك کرك والاحس طریقیله نقل اولنمیان لغت بروجهله مقبول دکلدر لکن ابن جنی خصایص‌ده دیدی که لغت نقل طریقندن غیری ایله ثابت اولماز دیو ذاهب اولان کمسنه خطا ایتدی زیرا کاهی لغت قرینه‌ایله دخی معلوم اولور نقله محتاج اولنمز زیرا برکمسنه شاعرك **بیت** قوم اذا الشر ابدی ناجذیه لهم ❊ طاروا الیه زرافات ووحدانا ❊ قولنی استماع ایتدکده وحدانا قرینه‌سیله لفظ زرافات جماعات معناسنه عالم اولور آخردن استماع ایتمامش ایسه دخی ابو علی دیدی که بزلر نثرلریمزی عربك نثرلرینه وشعرلریمزی عربك شعرلرینه قیاس ایدوب آنلرك سبکی کبی سبك ایتمکه قادرز . وکیاء هراسی دیدی که آراء محققین شووجه اوزرینه قرارداده‌در که لغتده قطعا قیاس جاری اولماز والله اعلم

﴿ فصل فی بیان اول من صنف کتابا فی اللغة وجمعها ﴾

امام فخر رازی محصول‌ده دیدی که لغتده تصنیف اولنان کتابلرك اولی وجمله‌دن اقدمی خلیله منسوب اولان کتاب العین‌در واهل لغتدن جمهور کتاب مذکورك اکثر مواضعنی قدح وجرح ایتدیلر . سیرافی طبقات نحاة‌ده دیدی که کتاب العینك اولنی خلیل تصنیف ایتدی پوشیده اولمیه که کلام مذکور صراحة دلالت ایدر که خلیل کتاب مذکوری اتمام وتکمیل اتمدی وظاهر ومقبول بودر زیرا خلیلك کبی اول رتبه‌دن عالی درکه آندن صدور ایدن حرفه برفرد انکشت اعتراضی دراز ایده . حتی ابن جنی خصایصده دیدی که خلیله منسوب اولان کتاب العین‌ده اولان خبط وخلل حاشا خلیلدن بلکه خلیلك ادنی اتباعندن صادر اوله ظن بودرکه خلل وخبط آخر کمسنه‌دن ظهور اتمشدر فرضا خلیلك کتاب مزبور جمعنده صنعی وارایسه

شووجه ایله اولمق کرك که کتاب مزبورك جمعنه غیری کمسنه‌لره امر ایدوب بالذات کندی اهتمام ایتمامکله خبط وفساد آخرك طرفندن صدور اتمشدر وکندونك صنعی اولمدیغنه کتاب مذکورك بعض مواضعنده مطلع اولدیغم معانئ غامضه وافکار لطیفه وصنایع مستحکمه شاهددر زیرا مذکور اولان حالات خلیلك غیریدن صدور اتمز وبر فرد هرخصوصده خلیلك شق غبارینه قادر اولمز انتهی واکثر ناس کتاب العین خلیلك تألیفی دکلدر وبعض علماء لیث بن نضر بن سیار خراسانی تألیفیدر دیو جزم وقطع ایتدیلر . ازهری دیدی که لیث مذکور بر رجل صالح ایدی کتاب العینی تصنیف ایدوب خلیله نسبت ایتدی کتابنی ترویج وخلق قرائتنه ترغیب ایچون وبعضیلر دیدی که کتاب مزبوری خلیل حرف عینه‌دك جمع وتألیف ایدوب آخرینی لیث تکمیل ایتدی فی الحقیقه کتاب العینك آخری اولی کبی دکلدر . ابن المعتز یاقوت حموینك معجم الادباء نام تألیفندن شووجهله روایت ایتدی که لیث مذکور خلیلك اخص خواصندن ایدی کتاب العینی تألیف واتمام ایتدکده آنی لیثه ویردی لیث کتاب مزبوردن عظیم ممنون اولوب عندنده وقع کلیسی اولمغله خلیل کتاب مزبوری کندویه تخصیص ایتدیکنه تشکرا خلیله یوزبیك درهم هدیه ایتدی وشب وروز حفظنه مکب اولوب نصفی مقدارینی حفظ واتقان ایتدی قضایای اتفاقیه‌دن ع حاصلی اهل دله جور فلك اکسك دکل ❊ فحواسی اوزره لیث مزبور برجاریهٔ نفیسهٔ حسنه اشترا ایدوب عمی قزی اکارشك وحسد ایتدی ویمین ایتدی که لیثی برطریق ایله تکدیر ایده اما دیدی که اکر بن لیثی اتلاف مالی ایله تکدیر ایتسم آنکله مکدر اولمیه‌جغی معلومدر . لکن لیل ونهار اوزرینه مکب ومشغول اولدیغی کتاب بغایت عندنده مرغوبدر لیثی آنی احراق ایله تفجیع وتکدیر ایده‌یم دیو کتاب مزبوری آتشه القا واحراق ایتدی . چون لیث بوخصوصدن آکاه اولدی کتابك ضایع اولدوغندن عظیم تأسف ایتدی زیرا نسخهٔ آخری یوق وخلیل دار فانیه‌یه وداع ایتمش ایدی پس کتاب مزبوره زیاده رغبتندن نصفی مقدارینی حفظ ایتدیکی وجه اوزره املا وجمع ایدوب زماننده اولان علمایی دعوت وجوائز جزیله وعد ایتدی که کندو تحریر ایتدیکی وجه اوزره نصف آخرین املا وتألیف ایده‌لر آنلر دخی صرف مقدور وسعی موفور ایله تکمیل ایدوب حالا میان خلقده مشهور ومستعمل اولان کتاب العین بودرکه ذکر اولندی انتهی ❊ وعبد الواحد لغوی مراتب النحویین نام کتابنده دیدی که خلیل نیچه معانئ دقیقه وبدایع انیقه ابداع واختراع ایتدی که آندن اول بر فرد اکا سبقت اتمدی وکلام عربی کتاب العین

نام تألیفنده جمع و ابواب و فصوله تقسیم ایتدی و مسوده ده قالوب کرکی کبی تنقیح ایتمزدن اول پنجۀ ناکاهکیر قضا کریبان حیاتنی شق وعندملیك مقتدر سائر صلحاء امتك مجلسنه ملحق ایتدی . و ثعلبدن روایت اولنان کلام بومعنایی تأیید ایدر . زیرا دیدی که کتاب العین ده واقع اولان غلطاتك سببی بودر که خلیل کتاب مزبوری رسم ایتدی لکن تحشیه وتنقیحنه عمر وفا ایتمدی والا آنی تنقیحه وقت مساعد اولمش اوله قطعا آنده خلل اولمز ایدی زیرا خلیل عدیم المثل اولدیغی متفق در وراهویه دن روایت اولندی که خلیل کتاب مزبوردن حرف عینی تألیف ایتدی فقط لیث مرقوم باقی کتابی تکمیل ایدوب ترویج ایچون کندویه خلیل اطلاق ایتدی . بلکه خلیله محبت بالغه سی اولمغله کندی لسانه خلیل ایتدی لهذا کتاب مزبورده قال خلیل ابن احمد عنوانی ایله ذکر ایتدکده مرادی خلیل مزبوردر واکر قال الخلیل عنوانیله ذکر ایدوب تقیید ایتمز ایسه مرادی کندودر . یعنی کتاب العین ده واقع اولان خلل معاذ الله خلیل طرفندن دکلدر بلکه لیث طرفندندر انتهی ❊ نووی دخی تحریر التنبیه نام کتابنده دیدی که خلیله منسوب اولان کتاب العین خلیلك دکلدر بلکه لیث تألیف ایتمشدر انتهی ❊ پوشیده اولمیه که راهویه دن نقل اولنان کلامدن منفهم اولور که خلیل کتاب العین تألیفنه شروع ایتدکده حرف عین ایله ابتدا ایتمش اوله بلکه وجه تسمیه بو اولمق ملاحظه اولنور وحرف عین ایله ابتدا ایتدیکنی مفضل بن سلمة الکوفی تصریح ایدوب دیدی که صاحب العین دیدی کتاب العینه حرف العین ایله ابتدا ایتدیکم عینك مخرجی اقصای حلق اولدیغی ایچوندر وشو وجه ایله اعتراض ایتدی که حرف عین ایله ابتدا ایتدیکم حرف مذکور کلامده کثیر وحروف ایله اختلاط کلیسی اولدیغی ایچوندر دیو تعلیل ایتمش اولسه اولی اولور ایدی . وابن کیسان خلیلدن روایت ایتدی که کتاب عین ده همزه ایله ابتدا اتمدم زیرا همزه ایله اکثریا نقص وتغییر طاری اولور والف ایله ابتدا ایتمدم زیرا الف اول کلمه ده واقع اولمز واسم وفعل ده واقع اولدقده کاه زائد وکاه مبدل واقع اولور وها ایله ابتدا ایتمدم زیرا ها مهموسه وخفیه اولمغله صوتی یوقدر پس عین ایله حایی بولدم لکن عین صاف وخالص اولمغله آنی اختیار ایتدم والله اعلم

❊ فصل معلوم اوله که لغات عربیه یی کلیت ایله احاطه ممکن دکلدر ❊

ابن فارس فقه اللغه ده دیدی که لغت عربیه یی احاطه ممکنمیدر دکلمیدر دیو اختلاف ایتدیلر بعض فقهاء دیدیلر که کلام عربی احاطه نبیدن غیری یه میسر دکلدر وکلام مذکور حق وتلقی بالقبول اولونغه احق در زیرا امم سالفه ده جمیع لغت عربی احاطه

ادعا ایدر کمسنه استماع اولنمدی وخلیله منسوب اولان کتاب العینك خاتمه سنده هذا آخر کلام العرب عبارتی واقع اولدی لکن غث وثمین وشمال ویمین میانتی فرق ایدن علم یقین ایله جازمدر که خلیلك ورع وتقوی سی کلام مذکوری تکلمه راضی اولمز وبو مقوله کذب وافترا آندن ظهور ایتمز انتهی ❊ کلام مرقوم دلالت ایدر که کتاب مزبور خلیلك تألیفی اولمیوب بوندن اقدم بیان اولنان روایاتك صحتنی تأیید ایدر حاصلی عربدن بزه نقل اولنان لغات اقل من کل قلیل اولدیغنه دلیل ظاهردر که نیجه عبارات عربیه واردر که کرکی کبی معناسی منفهم اولمیوب الی یومنا هذا کما هو حقه تفسیر اولنمدی بلکه ظن وتخمین وجهی اوزره معناسنی بیان ایتدیلر مثلا عربك اغرا ایچون تکلم ایتدکلری کذبك کذا عبارتی وحدیث شریفده واقع (کذب علیکم الحج ❊ وکذب العسل) عبارتلری کذلك (عنك الارض ❊ وعنك شیئا) قوللری و (اعمد من سید قتله قومه) عبارتی ویاعبد مالك ویاهیءُ مالك ویاشیءُ مالك کلاملری وصه و ویهك واینه وبخاء بك الحق یهتفون وحیهل وخاء بکما وخاء بکم عبارتلری الی الان تفسیر شافی ایله بیان اولنمدی ومقام فال زجر وافسونده ذکر اولنان الفاظك معنالری منفهم اولمدی مثلا مقام زجرده دیرلر که أخر وأخری وهأ وهلا وهاب وارجی وعد وعاج ویاعاط ویعاط واجد وحدج الفاظ مذکوره یی تفسیر ایتدکلری استماع اولنمدی و دخی عرب عجل یعنی عجله دیه جك یرده حی وحیهلا وبعین مالرنیك هنا دیرلر وبرکمسنه نك ایاغی سورچوب دوشسه دعا ایدوب سلامت ایله دوشدیکك یردن قالق دیه جك محلده هج وهجا ودع ودعا ولعا دیرلر که الفاظ مذکوره نك معانی موضوع لهاسی اولدیغی محل شبهه دکلدر لکن معنالری اکا عالم اولان رجال ایله معا کیتدی فقط الفاظی بزه بالغ اولدی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن روایت اولندی که (لا تقولو دع دع ولا لع لع بل قولو اللهم ادفع وانفع) واکر عرب عندنده کلمتین مذکورتینك معنالری اولمیه ایدی رسول اکرم نهی ایدرمی ایدی بلکه حالا السنۀ خلقده مذکور ومشهور نیچه الفاظ واردر که معنالری تقریب وتخمین طریقیله معلومدر یوخسه معنای موضوع لهلری کرکی کبی تحدید اولنوب احتمال آخر منقطع اوله جق مرتبه بیان اولنمدی وبو قبیلدندر . حین زمان دهر اوان بضع سنین غنی فقیر شریف کریم لئیم سفیه سفله لفظلری وشبهه یوقدر که الفاظ مذکوره نك معنای موضوع لهلرینی کرکی کبی تحدید وتعیین ایدن رجال منقضی اولدیلر . کذلك بعض الفاظ دخی واردر که بز آنی استماع ایتدکده استغراب ایدرز مثلا ناقه یه عبثور وعیسجور لفظلری آنلری محاوراتنده ذکر ایدن

رجال منقرض اولدی . ودخی معلوم اولهکه تصنیف کتب لغتده ترتیب حروف هجا
اوزره ایکی طریق مشهور واردرکه عن قریب تفصیل اولنور انشاء الله تعالی لکن
ذکری مرور ایدن کتاب العینك ترتیبی حالا علماء لغت میانـنده متعارف اولان
طریقین معروفینه مغایردر اجمالی ابو الفرج سلمه بن عبـد الله المعافری الحریرینك
منظومهسندن معلوم اولور وهی هذا منظومه ❋ یا سائلی عن حروف العین دونکها ❋
فی رتبـة ضمها وزن واحصاء ❋ العین والحاء ثم الهاء والخاء ❋ والعین والقاف ثم
الکاف اکفاء ❋ والجیم والشین ثم الصاد یتبعها ❋ صاد وسین وزاء بعدها طاء ❋
والدال والتاء ثم الطاء متصل ❋ بالظاء ذال وتاء بعدها راء ❋ واللام والنون ثم الفاء
والباء ❋ والمیم والواو والمهموز والیاء ﴿ تتمة الکلام فی هذا الباب ﴾ معلوم اولهکه
کتاب العین منوالی اوزرینـه نسج اولنان کتب لغاتك اشهری ابو بکر بن دریدك
جمهره نام تصنیف ایتـدیکی کتاب لطیفدر . ازهری دیدیکه زمانمزده کتاب
تألیف ایدنلردن بری ابو بکر بن دریددرکه تولید الفاظ و کندو عندندن عربیت
اختراع ایتمکله متهمدر . ابراهیم بن عرفه یعنی نفطویهدن ٩ مزبورك احوالنی سؤال
ایتدم روایتنده معتمد و کتابی معتد به دکلدر دیو جواب ویردی . صاحب مزهر
اللغه دیدیکه نفطویهك بو کلامی محض حسـد دن ناشیدر والا کتاب مذکوری
مطالعه ایدن ابن درید روایت خصوصنده نه مرتبـه احتیاط ونه درجهده اهتمام
ایتدیکنه واقف اولوب نفطویهدن صدور ایدن طعن وقدح مجرد میانلرنده اولان
منافرهدن نشأت ایتدیکنه مطلع اولور حتی ابن درید نفطویهیی هجو ایتمش ایدی
(نظم) لو انزل الوحی علی نفطویه ❋ لکان ذاك الوحی سخطا علیـه ❋ وشاعر
یدعی علی اسمه ❋ مستأهل للصفع فی اخدعیه ❋ احرقه الله بنصف اسمه ❋ وصیر الباقی
صراخا علیه ❋ نفطویه دخی بیت کوه در رد صدا بی اختیار افتاده است ❋
با کران جانان مکو حرف کران تا نشـنوی ❋ فحواسی اوزره ابن دریدی هجو
ایتدیکه (نظم) ابن درید بقره ❋ وفیـه عی وشره ❋ ویدعی من حمقه ❋ وضع
کتاب الجمهرة ❋ وهو کتاب العین الا انه قد غیره ❋ ابو منصور الازهری الهروی
المذکور نفطویه مزبورك خواص احبابـندن ایکن تهذیب نام لغتی جمع و تألیف
ایتدکده آنی دخی هجو ایلدیکه (نظم) الازهری وزغه ❋ وحمقه حمق دغه ❋
ویدعی من حمقه ❋ کتاب تهذیب اللغه ❋ وهو کتاب العین الا انه قد صبغه ❋ وصاحب
ابن عباد جمهرهیی تلخیص واختصار ایدوب جوهره تسمیه ایتـدی وجوهرهنك
خاتمهسـنده دیدیکه بیت لما فرغنا من نظام الجوهره ❋ اعورت العین ومات
الجمهره ❋ شکر الله سعیهم وتجاوز عن سیئاتهم بمحمد علیه الصلاة والسلام

٩ وابن خلکان وفیات الاعیانده دیدیکه ابو خالویه دیدیکه علماء میانده اسمی ابراهیم وکنیهسی عبـد الله کمسنه یوقدر نفطویه واسطیدن غیری سیاه چرده وذمیم الهیئه اولمغله نفطه تشبیه اولنشدر وویه لفظنی سیبویه لفظنه تقلیدا زیاده ایتـدیلر زیرا نفطویه نحوده کندوینی سـیبویهه نسـبت ایدوب اکثریا آنك کتابنی تعلیم ایدر ایدی (منه)

﴿ فصل در بیان الفاظی که در قرآن مذکور نشد با آنکه از زمان عرب ﴾
﴿ تا این هنکام متواتر وزبان زده است ﴾

معلوم اولهکه بعض الفاظ عربیهٔ متواتره واردرکه زمان عربدن بو زمانه کلنجه السنهٔ
خلقده مذکور ومحاوراتده بغایت مشهوردر مع هذا قرآن عظیمده ذکر اولنمدیکه
تعدادی بودر اسماء ایام وشهور . ربیع . خریف . قمح . شعیر . ارز . حمص . سمسم .
سماق . قرع . بطیخ . مشمش . تفاح . کمثری . عناب . نبق . خوخ . بلح . بسر . خیار .
خس . نعنع . کراث . خشخاش که خلیل عربی صحیحدر دیدی . خربز . صاحب
قاموس عربی صحیحدر ٦ دیدی . سمن . عسل . دبس . خل . خبز . جبن . دقیق .
نخاله . دجاج . اوز . نعام . حمام . قمری . عندلیب . کروان . ورشـان . وطواط .
خفاش . عصفور . حدأة . ابن عرس . فهد . نمر . ثعلب . ارنب . غزال . ظبی . دب .
شمع . عروس . کُم . عمامه . فروه . کتان . مندیل . فص الخاتم . ازار . مغزل . نعل .
قوس . نشاب . رمح . سیف . درع . بیضه . کلاب خیزران . قب . رزة الباب .
مسك . وخش . رذال الناس معناسنه . ردی . صداع . اسهال . رمد . یرقان . استسقا .
حمی . وبا . طاعون . جدری . حصبه . جرب . جذام . مدماك ٧ کر ٩ اردب
٦ قال الاخطل بیت فالخبز کالعنبر الهندی عندهم ❋ والقمح سبعون اردبا بدینار ❋
زبرجد ابن درید عربی معروفدر دیدی ودخی معلوم اولهکه بعض اسماء واردرکه
فارسیلری بالکلیه منسی اولوب اهل فرس آنلردن الفاظ عربیه ایله تعبیر ایدرلر .
ثعالبی فقه اللغهده آنکیچون مخصوص برباب عقد ایدوب شو وجهله تعداد ایتدیکه
کف . ساق . فراش . بزاز . وزان . کیال . مساح . بیاع . دلال . صراف . بقال .
حمال . قصاب . بیطار . رایض . طرار . خراط . خیاط . قزاز . امیر . خلیفه .
وزیر . حاجب . قاضی . صاحب البرید . صاحب الخبر . وکیل . سـقاء . ساقی .
شراب . دخل . خرج . حلال . حرام ٣ برکة . عدة . صواب . خطا . غلط .
وسوسه . حسد . کساد . عاریة . نصیحت . صورة . طبیعت . بخور . ند . غالیه .
خلوف . حنا . جبـه . مقنعه . دراعه . ازار . مضربه . لحاف . مخده . نعـل .
فاخته . قمری . خط . قلم . مداد . حبر . کتاب . صندوق . حقه . ربعه . سفط .
سنت . سـفره . لهو . قمار . جفا . وفا . کرسی . قفص . مشجب که اوزرینه
اثواب وضع ایتدکلری اغاج وسهپا تعبیر اولنان آغجلر . مرقع . دواة . قنینه . فتیله .
کلبتان . حلقه . مفتله . مجمره . قفل . مزراق . دبوس . رکاب . علم . طبل . لواء .
غاشیه . جل . برقع . شکال . عنان . جنیبه . غداء . حلواء . قطایف . قلیه . هریسه

٦ بعضیلر اصلی فارسیدر دیدی (نسخه)

٧ وهو الصف من الحجارة واللبن هذا عند العرب وعند اهل العراق یقال له الساف کذا فی الاساس (منه) وانشد الاصمعی الا یا ناقض المدماك قدما کا (جوهری)

٩ کر دوازده وسق وسق شصت صاع (منه)

٦ الاردب لاهل الشام کالقفیز لاهل العراق کذا فی السامی (منه)

٣ کتب لغة فارسیهده شفا حلال وشفو حرام معناسنه اولمق اوزره مصرحدر (منه)

عصیده . مزوره . فتیت . نطیع رداء . مشرق . مغرب . فلك . طالع . شمال . جنوب . صبا . دبور . ایکه . احمق . نبیذ . لطیف . ظریف . جلاد . سیاف . عاشق انتهی کلام الثعالبی ابن درید جمهره‌ده لفظ ند طیب معناسنه عربی صحیح اولدوغنده تردد ایتدی جوهری عربی دکلدر دیو جزم ایتدی فیروز آبادی دیدی‌که لفظ ندنونك فتح وکسری ایله طیب معروف یا عنبردر وجوهری لقیط بن زراره‌نك ع لوسمعوا وقع الدبا بیس ❊ کلامنی ذکر ایتدکدنصکره مفردی دبوس در معرب اولمق ظن اولنور دیدی قاموسده کأنه معرب دیدی وپوشیده اولمیه‌که ذکری سبقت ایدن الفاظ فارسی فصیحده لفظ فارسی ایله تعبیر اولنمز لکن اهل فرسدن متأخرین اکثری ایچون الفاظ مصنوعه اختراع ایدوب بعضنی ادنی تغییر و بعضندن لفظ مرکب ایله تعبیر ایتدیلر که اول مرکبك اجزاسی فارسی صحیحدر مثلا دواتدن دویت وقفصدن قفس ومداددن سیاه آب وفراشدن جامه خواب ایله تعبیر ایتدیلر واکثری عن قریب ترجمهٔ اسماء خلالنده ذکر اولنور ان شاء الله تعالی

﴾ فصل فی بیان اختلاف السنة العرب ومابه الاختلاف ﴿

ابن فارس فقه اللغه‌ده دیدی‌که لغات عربك اختلافی برقاچ وجه اوزره‌در کاهی اختلاف حرکاتده اولور نَستعین نِستعین کبی یعنی نونك فتح وکسری ایله فرا دیدی‌که فتح نون قریش واسد وکسری غیریلر لغتی‌در وکاهی اختلاف حرکة وسکونده اولور معَکم ومعْکم کبی وکاهی اختلاف ابدال وعدم ابدالده اولور اولئك واولالك کبی أن وعن دخی بو قبیلدندر کذلك اختلاف همزه وتلیین ایله اولور یستهزؤن ویستهزون کبی وکاهی اختلاف تقدیم وتأخیر ایله اولور صاعقه وصاقعه کبی وکاهی اختلاف حذف واثباتده اولور استحییت واستحیت وصددت واصددت کبی وکاهی اختلاف تفخیم واماله‌ده اولور قضی ورمی کبی‌که بعضیلر تفخیم وبعضیلر اماله ایدرلر وکاهی بر حرف ساکندنصکره بر حرف ساکن دخی کلسه بعضیلر ساکن اوله کسره وبعضیلر ضمه ایله تحریك ایدرلر اشترُوا الضلالة واشترِوا الضلالة کبی وکاهی اختلاف تذکیر وتأنیثده اولور زیرا بعض عرب هذه البقر وهذه النخیل وبعض عرب هذا البقر وهذا النخیل دیرلر وکاهی اختلاف ادغام وعدم ادغامده اولور مهتدون ومهدّون کبی وکاهی اختلاف اعرابده اولور مازید قائما ومازید قائم وان هذین وان هذان کبی معلوم اوله‌که قرآن عظیمده ان هذان لساحران یریدان قرائتی قواعد عربیه‌یه مخالف اولمغله عظیم استشکال ایتدیلر که سکاکی أواخر مفتاحده رد المطاعن فی القرآن عنوانیله

عقد ایتدیکی بابده وابو عبید فضائل قرآنده وسیوطی اتقانده ذکر ایتدی بالاخره احسن توجیه ایله واجوبهٔ متعدده ایله جواب ویردیلر که بو مقامده ایرادی مناسب ملاحظه اولنمغله بو عبد فقیر شو وجه اوزره ترجمه ایتدی‌که ❊ التوجیه الاول عبارهٔ مذکوره تثنیه‌نك احوال ثلاثه‌سی الف ایله اولور دیدکلری لغته مبنی‌درکه کنانه لغتی‌در بعضیلر بنی الحارث لغتیدر دیدیلر ❊ التوجیه الثانی ان کلمه‌سنك اسمی ضمیر شان محذوفدر انه هذان ایدی پس هذان ولساحران مبتدأ وخبردر که جمله‌سی إن نك خبری‌در ❊ التوجیه الثالث توجیه ثانیده ذکر اولندیغی اوزره ان نك اسمی ضمیر شان محذوفدر لکن لساحران مبتداء محذوفك خبری وجمله‌سی ان نك خبری‌در ❊ التوجیه الرابع آیهٔ مذکوره‌ده واقع اولان إنّ نعم معناسنه‌در وهذان لساحران مستقلا مبتدأ خبردر ❊ التوجیه الخامس هذان‌یه متصل اولان ها کلمه‌سی ضمیر قصه وان نك اسمی‌در وذان لساحران مبتدا وخبردر وجمله‌سی ان نك خبری‌در مخفی اولمیه‌که بو وجه صورهٔ رسمه مخالفدر ❊ التوجیه السادس سیوطینك توجیهی‌درکه هذان‌ده الف ذکر اولندوغی ساحران یریدان لفظلرینه مشاکله‌در سلاسلا لفظی اغلالا لفظنه وسبئا لفظی نبئا لفظنه مشاکلة منون اولدیغی کبی والله اعلم وکاهی اختلاف صورة جمعده اولور اسیرك جمعنده اسری واساری کبی وکاهی اختلاف تحقیق واختلاسده اولور یأمرکم ویأمرکم وعفی له وعفی له کبی وکاهی اختلاف تاء تأنیث اوزره ها ایله وقف وعدم وقفده اولور هذه امه وهذه امت کبی وکاهی اختلاف زیاده وعدم زیاده‌ده اولور انظر وانظور کبی پس لغات مذکوره هر بری برقومه منسوبه‌در ومنتشر اولمغله هر بری ایله محاوره اولنوب برکمسنه آنی انکار ایتمز وکاهی اختلاف تضاد طریقیله‌در حمیر لغتنده ثب دیرلر که وثب یثب‌دن مأخوذدر واقعد مراد ایدرلر وسائر عرب لغتنده لفظ ثب وثوب ایله امردرکه ترکیده وثوبدن صیچرامق وفارسیده جهیدن ایله تعبیر اولنور (حکایت) زید بن عبدالله بن دارم بعض ملوك یمنه ایلچی‌لیك طریقیله واروب برجبل مرتفع اوزرنده عیدوعشرتلری وقتنه مصادف اولمشیدی مجلسنه واصل اولدقده ملکه دعا وثنا ایتدکده ملك دخی زیده قعود ایله امر معناسنه ثب یازید دیدی زید دخی کندو لغتنده وثوب ایله امره حمل ایدوب ملکك امری هر وجهله مطاعدر دیوب قلهٔ جبلدن بر وجهله وثوب ایتدی‌که زمینه ساقط وهالك اولدی ملك ندماسندن بو کیفیتی استفسار ایتدی واقع حالی انها ایتدیلر ملك دیدی‌که (اما عندنا لیست عربیة من دخل ظفار حمر) مخفی اولمیه‌که ظفار قطام کبی کسر اوزرینه مبنی ویمنده بر قریه‌نك اسمیدر که اول قریه‌ده مغره یعنی آشی تعبیر اولنان قرمزی طپراقی حاصل اولور یعنی

ملك دیدی که بزم عندمزده اولان لغة عربیه دکلیدر هركیم ظفاریه داخل اولورسه حیر لسانی تعلم ایتسون میدانی دیدی که بعضیلر عبارت مذكوره نك معناسنده دیدیلر كه هركیم ظفاریه داخل اوله اهالی ظفار ایتدكلری كبی لباسنی آشی ایله قیرمزی ایتسون علی كلا المعنیین لفظ حمر صورة خبرده انشا . و بركمسنه برقومك میانه داخل اولدقده اول قومك عادتی ایله عادتلنسین دیه جك یرده ضرب مثل اولنور ٧ بومقامده معنیین متضادین ایچون وضع اولنمش بعض الفاظ ذكر اولنمق مناسب ملاحظه اولندی كه لسان عربده متد اولدر (جون) اسود وابیض جمی جون در ٩ (صریم) لیلهٔ مظلمه و صبح (سدفه) ظلمت وضوء اصمعی دیدی كه سَدفه وسُدفه نجد لغتنده ظلمت وغیریلر لغتنده ضوء معناسنه در ابوعبید روایت ایتدیكه سدفه ظلمت وضوئك اختلاطی در طلوع فجر واسفار ما بیننده اولان وقت كبی (جلل) صغیر وكبیر جوهری امرعظیم وامرهین تعبیر ایتدی (ناهل) عطشان وریان (هاجد) نائم ومصلی یقال هجد وتهجد ای نام لیلا وهجد وتهجد ای سهر وصلوة لیله تهجد اطلاقی بو معنادن مأخوذدر (نبل) كبار وصغار فیروز آبادی النبل بالتحریك عظام الحجارة والمدر وصغارها دیدی (مائل) قائم ولاطیٔ بالارض كه تركیده یراوزرینه یاب یاصی اوزانوب قارتی یره یاپشدرمش كمسنه یی كورمسون دیو تعبیر اولنور (ظن) یقین وشك (رهوه) یوكسك وآلچق یر كه صعود وهبوط تعبیر ایدرلر جوهری ارض مرتفعه وارض منخفضه كه آنده صو مجتمع اولور دیدی وابوعبید اهالی محله نك یغمور وسیل صویی مجتمع اولمق ایچون اتخاذ ایتدكلری چوقور موضعدر دیدی كه اكاجوبه دخی دیرلر (صارخ) مغیث ومستغیث كه امداده كلن وامداد طلب ایدن تعبیر اولنور (خشیب) مصیقل قلیچ وهنوز تمام یاپلمامش قلیچ (قرو) حیض وطهر (شف) فضل ونقصان (بین) وصل وقطع وقریٔ لقد تقطع بینكم ای وصلكم ویقال بان یبین بینونة افترق (الحی الخلوف) ای الغیب والمتخلفون یعنی قبیله دن چیقوب غائب اولان وقبیله دن كتمیوب آنده قالان (تلعه) ٦ مرتفع ومنخفض اولان ارض كه ابوعبیده قولی در (وراء) قدام وخلف كه اوك وآرد تعبیر اولنوركه جهاتدندر (فوق) اعلی ودون ان الله لا یستحیی ان یضرب مثلا ما بعوضة فما فوقها تفسیرنده ابوعبیده فما فوقها ای فما دونها دیدی مثلا بركمسنه فلان صغیر دیدكده وفوق ذلك یعنی سنك دیدیككدن دخی صغیردر حاصلی صغر خصوصنده ابلغ وزیاده صغیردر والله سبحانه اعلم . ابن جنی دیدی كه لغاتده هرنه قدر اختلاف دخی اولورسه ینه احتجاجه صالحدر مثلا حرف مانك اعمال وعدم اعمالنده لغة حجاز ولغة تمیم متخالفدر مع هذا هر بری مقبول ومقیس علیه اولمغه صالحدر پس لغتك برینی اخذ ایدوب لغت اخرایی

٧ وسنزید علیها عنقریب ان شاء الله تعالی (منه)

٩ مبرد اسود ده استعمالی كثیر در دیدی (منه)

٦ واونك اعلاسندن صو جاری اوله جق موضع كه اول صو وادی یه منصب اوله جمی تلاع در لهذا فیروزآبادی صحراده تلاع اولمز دیدی (منه)

بالكلیه رد ایتمك لایق دكلدر . بلكه مناسب اولان بودركه اكر لغات مذكوره دن برلغة طبیعته خوش كلورسه آنی اخذ ایدوب اول لغتی ممكن مرتبه تأیید ایتدكده لغة اخرایی بالكلیه طرح ایتمامك كرك حدیث شریفده وارد اولدی كه (نزل القرآن بسبع لغات كلها شاف كاف) لكن مخفی اولمیه كه كلام مذكور اول وقته مبنی دركه لغات مزبوره قیاسده مساوی یاخود متقارب اوله واكر لغاتك بری غایت قلیل الاستعمال ولغت اخری كثیر الاستعمال اولور ایسه قیاسا اقوی وروایة اوسع اولانی اخذ ایتمك كرك وضرورت مس ایتمدكجه لغات ردیه اخذ اولنمز والا اقوی واشیع اولان لغتی اخذ ایتمك مناسبدر فرضا لسان عربدن ردی اولان لغتی اخذ ایدن كمسنه یه خطا ایتدی دیمك اولمز . زیرا مطلقا لغة عربه قیاس ایله تكلم ایدن كمسنه البته مصیبدر شوقدر واركه اقوایی ترك ایتدیكی ایچون لوم اولنور . فرا دیدی كه افصح لغات لغة قریش اولدیغنك وجهی بودركه قبائل عرب زمان جاهلیتده حج بیت مكرمه ایچون هر موسمده جمع اولورلر ایدی قریش آنلرك كلامنی استماع ایدوب فصیح اولانی اخذ قبیح اولانی ترك ایدرلر ایدی . لهذا قریشده لغات فصیحه مجتمعه اولوب قبائل سائره لغة قبیحه دن خالی اولمدیلر . كشكشه . كسكسه . عنعنه . فحفحه . وكم . ونم . عجعجه . استنطا . وتم . شنشنه وسائر لغات قبیحه كبی . كشكشه اولدركه ربیعه ومضر قبیله لری كاف خطاب مؤنثدنصكره شین معجمه ذكر ایدرلر . رأیتكش وبكش وعلیكش دیرلر . رأیتك وبك وعلیك مقامنده وبعضیلر كاف مذكوره دنصكره شینی حال وقفده اثبات ایدرلر فقط اشهر اولان بودر وبعضیلر وصلده دخی اثبات ایدرلر وبعضیلر كاف مذكوره یی حذف ایدوب شینی آندن بدل ذكر وحال وصلده مكسور وحال وقفده ساكن ایدرلر . منش منش علیش علیش دیرلر . كسكسه اولدركه قبیلتین مذكورتین كاف خطاب مذكرده سینی شینده مذكور اولان وجوه ایله اجرا ایدرلر مذكر ومؤنث میانی فرق ایچون . عنعنه اولدركه قیس وتمیم وعربدن چوق قبیله اولده واقع اولان همزه یی عینه تبدیل ایدرلر إنك ده عِنك اسلم ده عسلم اذن ده عدن دیرلر . وكم اولدركه ربیعه وكلبدن برجماعت هرنه محلده كافدن اول یا یا كسر واقع اولسه البته كافی مكسور ایدرلر وعلیكِم وبكِم دیرلر . ونم اولدركه كلب هادن اول یا یا كسره واقع اولسه البته هایی مكسور ایدرلر منهم وعنهم وبینهم دیرلر . عجعجه اولدركه قضاعه یاء مشدده یی جیمه تبدیل ایدرلر تمیمی ده تمیمج دیرلر . استنطا اولدركه سعد بن بكر وهذیل . وازد . وقیس . وانصار . عین ساكنه طایه مجاور اولورسه عینی نونه تبدیل ایدرلر

اعطی ده انطی دیرلر . وتم اولدرکه یمن لغتنده سینی تایه تبدیل ایدرلر ناسده نات دیرلر. شنشنه کذلك لغة یمنده کافی مطلقا شینه تبدیل ایدرلر لبیك اللهم لبیك ده لبیش اللهم لبیش دیرلر وبعض عرب کافی جیمه تبدیل ایدرلر کعبه ده جعبه فیروز آبادی دیدی که کشکشه بنی اسد وربیعه لغتی درکه کاف خطاب مؤنثدن شینی بدل ایدوب علیك ده علیش ده دیرلر وکاهی کاف مکسوره دن صکره شین الحاق ایدرلر علیکش دیرلر کسرایله علیکش دیمزلر نصب ایله اکرچه کذا کش روایت اولندی نصب ایله ☼ روایت اولندی که براعرابیه برجاریه یه ندا ایدوب دیدی که (تعالی الی مولاش ینادیش) زمخشری اساسده دیدی که کسکسه بکر لغتنده کاف مؤنثه حال وقفده سین الحاق ایتمکدن عبارتدر تمیم ده اولان کشکشه کبی فیروز آبادی دیدی که کسکسه تمیم لغتیدر بکر لغتی دکلدر ابن فارس فقه اللغه دیدی که تمیم قاف وکاف میانده برحرف تکلم ایدرلر ویمن جیم ایله کاف میانده برحرف تکلم ایدرلر واضافت حالنده یایی جیمه تبدیل ایدرلر غلامی ده غلامج ونسبت ده کذلك بصری ده بصرج وکوفی ده کوفج وخزم دخی لغات قبیحه دندر مخفی اولمیه که بومقامده خزمدن مراد کلمه نك اولنه برحرف زیاده ایتمکدر کاده ککما کبی والا اصطلاح عروضده اول حرفدرکه شعرك اولنده مذکور اولوب لکن حین تقطیعده محسوب اولمز برحرفدن درت حرفه دك تجویز ایدرلر ثعالبی دیدی که لخلخانیه وطمطمانیه ده لغة قبیحه دندر لغة طمطمانی ولخلخانی فصیح اولمیان کمسنه یه اطلاق اولنور یقال رجل طمطم وطمطمی بکسرهما وطمطمانی بالضم فی لسانه عجمة ورجل لخلخانی ای غیر فصیح وبومقامده لخلخانیه دن مراد شحر وعمان اعرابندن صدور ایدن لغات قبیحه در ماشاءالله مقامنده مشاالله دیدکلری کبی وطمطمانیه دن مراد حمیردن ظهور ایدن لغات ذمیمه در طاب الهوا دیجك یرده طابم هوا دیدکلری کبی (امنم برم صیام فیم سفر) حدیثنده واقع اولان کلام بوقبیلدندر حاصلی بومقامه کلنجه ذکری مرور ایدن لغة ردیه مقیس علیه اولمز . ابن جنی خصایصده دیدی که قضاعه المال له دیرلر لام جاره نك کسری ایله واکا قیاس ایله المال لك دیمك جائز دکلدر لکن ابوحیان شرح تسهیلده دیدی که هر قبیله یه مخصوص اولان لغة مقیس علیه اولمق جائزدر ودیدی که هرلغة که عربدن برطائفه آنی تکلم ایده لر اول لغتی استعمالی شایعه ومقبوله اولان لغته تطبیق ایچون تأویل جائز دکلدر لهذا ابوعلی نك (لیس الطیب الاالمسك) عبارتنی ضمیرشان مقدر ایله تأویلنی تعییب ایتدیلر زیرا ابوعمرو دیدی که لغة مذکورة تمیم لغتیدر والله اعلم بحقیقة الحال والیه المرجع والمآل

﴿ فصل فائدة نافعة فی التعریب واللغات اللتی عربته العرب ﴾

اولامعلوم اوله که عرب عجم مقابلیدر ومؤنث درمعناسی عامدر بعضیلر امصارده ساکن اولانلره اطلاق اولنور دیدی واعراب بادیه ده ساکن اولانلره اطلاق اولنور ومفردی یوقدر مفردنده اعرابی دیرلر وکاهی جمعنده اعاریب دیرلر وصریح عرب اولانلره عرب عرباء وعاربة وعربة دیرلر وصکره دن عربه داخل اولان کمسنه یه متعرب ومستعرب ودخیل وجمعلرنده متعربه ومستعربه ودخلا دیرلر (تعریب) جوهری دیدی که اسم اعجمی‌یی تعریب آندن عبارتدر که عرب اول اسملری کندو طریقلری اوزره استعمال ایدرلر تقول عربته العرب واعربته ایضا فیروز آبادی دیدی که تعریب کلامی لحندن تهذیبدن عبارتدر . ابو حیان ارتشافده دیدی که اسماء اعجمیهٔ معربه اوچ قسم اوزره در ☼ قسم اول اولدرکه اسم مذکوری عرب تغییر ایدوب کندی کلاملرینه الحاق ایدرلر بوقسمك حکمی اصلی وزائد وزن اعتباریله اسم عربی صحیح حکمی کبی درهم وبهرج کبی ☼ قسم ثانی اولدرکه اسم مذکوری عرب تغییر ایدرلر لکن کندی کلاملرینه الحاق ایتمامکله قسم اولده اعتبار اولنان احوال بوقسمده معتبر اولماز آجر وسیسنبر کبی ٧ ☼ قسم ثالث اولدرکه اسم مذکوری عرب تغییر ایتمیوب کندی کلاملری ابنیه‌سنه الحاق ایتمزلر ایسه عرب ابنیه‌سندن معدود اولمز خراسان کبی که عربده فعلان وزنی یوقدر اکر الحاق ایدرلر ایسه معدود اولور خرم کبی که سلم لفظنه وکرکم کبی ٩ که قمقم لفظنه ملحقدر والله اعلم ☼ ابو حیان شرح تسهیلده ذکر ایتدی که ائمهٔ عربیت دیرلرکه اسمك عجمیتی یدی وجه ایله معلوم اولور ☼ الاول اسم مزبورك عجمه اولدیغنی ائمهٔ عربیتدن برثقه نقل ایلیه ☼ الثانی اسم مزبور اوزان عربیتدن خارج اولمقدر لفظ ابریسیم کبی که ابنیهٔ لسان عربده بووزن یوقدر وفی القاموس الابریسم بفتح السین وضمها الحریر معرب ☼ الثالث اسم مزبورك اولنده نون بعده راء اولمامقدر نرجس کبی که زیرا لغة عربده اولی نون بعده رالی کلمه یوقدر ☼ الرابع اسم مزبورك آخری زا وزادن اول دال اولمامقدر مهندز کبی که زیرا لسان عربده آخری زا وزادن اول یعنی زانك ماقبلی دال کلمه یوقدر ٦ ☼ الخامس اسم مزبورده صاد مهمله وجیم جمع اولمامقدر صولجان وجص کبی زیرا لغة عربده صاد وجیم برکلمه ده جمع اولمامشدر ☼ السادس اسم مزبورده جیم وقاف جمع اولمامقدر زیرا کلام عربده جیم وقاف برکلمه ده جمع اولماز منجنیق کبی ☼ السابع اسم مزبور رباعی یا خماسی اولدقده حروف ذلاقه دن

وفصلته فی هذه الترجمة فی محله (منه)

٧ سیسنبر نمام دیدکلری ریحاندر (منه)

٩ کرکم زعفران وعلك وعصفر کذافی القاموس (منه)

٦ جوهری دیدی مهندز اول کمسنه درکه مجاری قنوات وابنیه‌یی تقدیر وتخمین ایدر ژالی سینه تبدیل ایله تعریب ایتدیلر زیرا کلام عربده آخری زا وماقبلی دال کلمه یوقدر (انتهی) صراحده دیدی که هندز اندازه نك معربیدر پس مهندز اندازه‌کیر دیمك اولور (منه)

برحرف اولمامقدر زیرا لفظ عربی خماسی ویارباعی اولدقده البته حروف ذلاقه‌دن
برحرف اولمق لازمدر سفرجل . قذعمل ٧ قرطعب . جحمرش کبی وحروف
ذلاقه التیدر اوچی طرف اساندن چیقار را . لام . نون.که آنلره حروف‌ذولقیه
دیرلر واو چی شفه دن چیقار فا . با . میم . آنلره شفویه ومجموع التی حروف
مذکوره‌یه حروف‌ذلق‌دیرلر . فارابی دیوان الادبده دیدی‌که فاوجیم کلام عربدن
برکلمه‌ده جمع‌اولمز کذلك جیم وتادخی برکلمه‌ده جمع اولماز مگر حروف ذولقیه‌دن
بر حرف ایله اوله لهذا لفظ جبت محض عربیتدن دکلدر دیرلر ٤ وجیم وصاد
لغة عربده جمع اولماز لهذا جص واجاص وصولجان عربی دکلدر دیدیلر وجیم
وطا دخی بر کلمهٔ عربیه ده جمع اولمزلر لهذا طیجن و طاجن مولد در کلام
اصلی عربده یوقدر دیرلر . فیروز آباد دیدی که کلام عربده جیم وقاف بر کلمه
ده جمع اولمز مگر معرب یاخود برصوتی حکایه اوله ودیدی که (جونق) نواحیٔ
نفسده بربلده‌نك اسمی‌در (جبثقه) امرأهٔسوداء (جاثلیق) رئیس النصاری بمدینة
الاسلام (جردقه) رغیف کرده‌دن‌معربدروکذا الجردقه (جورق) دوه‌قوشنك‌ارککی
(جرامقه) عجمدن برطائفه‌درکه‌اوائل‌اسلامده موصلده ساکن اولورلر ایدی مفردی
جرمقانی‌در (جرموق) مایلبس فوق الخلف (جوزق) پنبه (جوسق) قصر (جعفلیق)
العظیمة من النساء العجوز (جعلق) کثیرة اللحم (جبقه) یاشلو دوه (جلوق) بالفارسیه دارا
بزین (جوالق وکذا الجوالق) چوال (جلقه) عجوز رجل مجلیق ضحك ایتدکده آغزینی
اچان‌کمسنه (نجلق) ضحك ایتدکده ازودیشلری نمایان‌اوله‌جق مقداری آغزینی آچق
(جلاهق) کمان کره‌که اصلی‌فارسیده جله‌درکه ایپلك کلبی تعبیر اولنورجمعی جلها
کلورحائکه اطلاق اولنورکه‌چولهه‌تعبیری ترکیده آندن محرف‌در (جلنبلق) بویوك
قاپو آچیلوب قاپاندقجه‌ظهور ایدن صدانك حکایه‌سیدر (جبنقه) بدخوی‌خاتون (منجنیق)
معروفدر (جوقه) انسان‌جاعتی رجل‌اجوق غلیظ العنق وجوقهم‌جمعهم وتجوقوا
تجمعوا . معلوم‌اوله‌که تهذیبده ازهری لغة عربیه‌ده جیم وصاد برکلمه‌ده جمع اولمز
دیدکلری کلامه نقض ایراد ایدوب دیدی‌که جیم وصادك برکلمه‌ده جمعی مستعملدر
زیرا (جصص الجرو) دیرلرکه کوپك‌یاوریسی کوزینی آچدی معناسنه وجصص اناء
دیرلر جانغنی طولدررسه‌و (صج) دموری دمور ایله ضرب معناسنه‌در دیدی وبطلیوسی
شرح فصیحده دیدی‌که لسان عربده دالدنصکره ذال برکلمه‌ده جمع اولمغله بصریون
بغداذ لفظنی تکلمدن تحاشی ایتدیلر وابن درید جمهره‌ده دیدی‌که لسان عربده برکلمه‌ده
قاف وجیم جمع‌اولمز الا بش التی کلمه‌ده انتهی مخفی اولمیه‌که ابن دریدك بوقولی ظاهرا

٧ قذعمله امرءٔ قصیرهٔ خسیه‌یاشیٔ معناسنه‌در بقال ماله قذعمل ولا قرطعب ای شیٔ جحمرش عجوزکبیر معناسنه‌در (منه)

٤ سیوطی اتقانده دیدی‌که بعضیلر جبت شیطان معناسنه‌در حبشه لغتنده بعضیلر لغة‌مذکوره‌ده ساحر معناسنه در دیدی (منه)

٦ محلنده تفصیل اولنمشدر عنقریب (منه)

٨ صقطقه ودقدقه وجبطقطق عربی در آت ایاغندن ظهور ایدن صوتی حکایه‌ده استعمال اولنور (منه)

فیروز آبادی دکنکص ماده‌سنده دیدی‌که لغت عربدن غیری لغتده صاد مهمله یوقدر لکن صدلفظی فارسیده یوزدن طقوز یوزه وارنجه اصطلاح ایتدیلر انتهی بحر الغرایبده دیدی‌که لفظ صد اصلنده سد ایدی سینی صاده تبدیل ایتدیلر (منه)

جوهری وفیروز آبادی تصریحلرینه مخالفدر ❋ ودخی معلوم اوله‌که بعض حروف
واردرکه عرب آنی تکلم ایتمکه معتاد اولمامغله بالضروره ذکر ایتمك مراد ایتسه‌لر
اول حرفی مخرجده قریب برحرفه تبدیل ایدرلر مثلا پاء فارسی‌یی فایه‌تبدیل ایدوب
پور دیه‌جك یرده فور دیرلر٩ ودخی عرب ظاء معجمه‌یی اکثریا طاء مهمله‌یه‌تبدیل
ایدوب ناظور دیه جك یرده ناطور دیرلر . ابوحاتم اصمعیدن بو وجه اوزره
حکایت ایتدی و مختصر العینده حافظة الزرع معناسنه ناظر وناظور عربی دکلدر
ادب الکاتب شرحنده دیدی که لفظ توت لفظ توث ولفظ توذدن معربدر
اگرچه بعض اشعار عربده لفظ توث ثاء مثلثه ایله مذکوردر لکن بغایة نادردر
زیرا عرب توتدن فرصاد ایله تعبیر ایدرلر . فیروز آبادی ابن فارسدن روایت ایتدی
که توت وتوث فرصاد معناسنه لغتدر ابن درستویه شرح فصیحده دیدی که جص
لفظی گچ لفظندن معرب درکه کاف عجمیه ٧ وجیم عجمیه‌دن جیم وصادی ابدال
ایتدیلر وکاهی کافدن بدل قاف ذکر ایدوب قص دیرلر که افصح ولغة حجاز بودر
سیبویه دیدی که اسمعیل اصلنده اشمئیل ایدی عین ایله همزه میانده مناسبت کلیه
اولمغله همزه‌یی عینه تبدیل ایتدیلر . ابوعبید غریب مصنفده دیدی که عرب شینی
سینه تبدیل ایدرلر که نیشابورده نیسابور دیرلر کذلك دشت دیه‌جك یرده دست
دیرلر . شیخ تاج الدین بن مکتوم تذکره سنده نصر نحویدن روایت ایتدی که لسان عربیده
اولان سین مهمله لغة عربیه‌ده شین معجمه‌در سلام شلام لسان لشان اسم اشم کبی
❁ قاعده ❁ اصحاب عربیه دیدیلر که عرب برکلمه‌یی تعریب ایتدکلرنده ابدال ایتدکلری
حروف اون حرفدر که بشنده ابدال مطردو بشنده مطرد دکلدر . ابدالی مطرد اولان
حروف کاف . جیم . قاف . با . فا . درکه کندو لسانلرنده اولمین حرفلری حروف مذکوره‌یه
تبدیل ایدرلر مثلا کاف عجمی ایله اولان گربج لفظنده کاف عربی ایله تکلم ایدرلر
ولفظ قربق ده کاف عجمیدن قافی بدل ایتدیلر ٣ جوهری ابوعبیده‌دن روایت ایتدی که
کربق وقربق لغة درکه بصره‌نك اسمی‌در ونضر بن شمیل دیدی که قربق دکان معناسنه
کلبه‌دن معربدر دیدی فیروز آبادی بقال دکانی معناسنه گربه دن معربدر دیدی ٢
ودخی لفظ جوربده کاف عجمیدن جیمی بدل ایتدیلر . ولفظ فرند وبرندده ٦ پاء فارسیدن
کاهی باء عربی‌یی وکاهی فایی بدل ایتدیلر وابدالی مطرد اولمیان حروف سین . شین
عین . لام . زا . درکه عرب کندو لسانلرنده اولان حرفلری حروف مذکوره‌یه تبدیل
ایدرلر اسمعیل واشمائیل کبی که ذکری مرور ایتدی وقفشلیل لفظنده که اصلی فارسیده
کفجلیزدر کفگیر معناسنه اولا مطرد اولدیغی اوزره قافی کاف عجمیدن بدل ایدوب

٩ وفی القاموس فور موضع بالیمامة وبضم وبلد بساحل بحر الهند معرب پور (منه)

١٧ اکثرلغات فارسیه ده کاف عربی ایله مذکوردر (منه)

٣ پس کربج وقربق برمعنایه اولمش اولور (منه)

٢ دکان یاخود بقال دکانده اولان متاع معناسنه (منه)

٦ که اصلی پرنددر (منه)

٩ ابن رشيق غرائب وشذوذ نام كتابنده خليلدن شو وجهله (٢٦) روايت ايتديكه كلام عربده شين و لام جمع

قفجليز اولدقدن صكره غيرمطرد وجهى اوزره جيمدن شينى زادن لامى بدل ايتديلر
وابن سيده محكمده ديديكه كلام عربده لامدن صكره شين ذكر اولنمز وعربيهٔ محضه‌ده
بر كلمه‌ده لام وشين جمع اولسه البته شين لامدن مقدم ٩ ذكر اولنور والله اعلم
﴿ فائدهٔ جليله ﴾ ثعالبى فقه اللغه‌ده اول اسماء كه فرسه اكا تفرد ايدوب عرب آنلرى
ذكره مضطر اولدقده بعضينى تعريب وبعضينى حالى اوزره ترك ايده‌لر اول اسماء ايچون
مخصوص فصل عقد ايدوب شو وجهله تعداد ايتديكه ☼ كوز. جره . ابريق . طست.
خوان. طبق. قصعه. سكرجه. سمور. سنجاب. قاقم. فنك. دلق . خز. ديباج . سبج .
سبيج . سندس . ياقوت . فيروزج . بلور . كعك . درمك . جردق . سمد . سكباج .
زيرباج . اسفيدباج . طباهج . فالوذج. لوزينج. جوزينج. جلاب . سكنجبين . جلنجبين .
دارصينى . فلفل . كرويا. زنجبيل. خولنجان. قرفه. نرجس. بنفسج . نسرين. خيرى
سوسن. مرزنجوش . ياسمين . جلنار . مسك . عنبر. كافور. صندل . قرنفل ☼
وعرب لغات روميه‌دن اخذ واستعمال ايتدكلرى اول اسمادر كه ذكر اولنور (فردوس)
بستان معناسنه (قسطاس) ميزان معناسنه (سجنجل) آينه معناسنه (بطاقه) رقعه معناسنه
(قرسطون) قپان معناسنه (اصطرلاب) كه معروفدر (قسطناس) طيب ازدكلرى صلايه
(قسطرى وقسطر وقسطار) جهبذ يعنى نقاد وخبير معناسنه (قسطل) غبار معناسنه (قبرس)
نحاسك زياده جيدى معناسنه (قنطار) اون ايكى بيك اوقيه معناسنه (بطريق) قائد معناسنه
(ترياق) دواء السموم معناسنه (قنطره) كوپرى معناسنه (نقرس وقولنج) ايكى مرض
معروفدر (قيطون) قيش وقتى اوتوره جق خانه معناسنه انتهى كلام الثعالبى. روايت
اولنديكه حضرت على كرم الله وجهه شريحدن بر مسئله سؤال ايتدى جواب ويردكده
على (قالون) ديدى اصبت معناسنه رومى در جمهره‌ده (كيميا) عربى دكلدر و (دمشق)
معربدر ديدى. فيروزآبادى ديديكه قاعدهٔ شامه دمشق اطلاق اولنديغى دمشاق بن كنعان
يادامشقيوس بنا ايتديكى ايچوندر. اندلسى ديديكه لفظ (هيولى) اصل الشئ معناسنه كلام
عربدن اولورسه فصيح ووزنى فيعولى در ديدى . فيروزآبادى ابن قطاعدن روايت
ايتديكه هيولى مشددا ومخففا قطن معناسنه‌در ومتقدمين طينة عالمى اكا تشبيه ايتديلر
وبرزقطوناده اولان (قطونا) معربدر ديدى كذلك (كمثرى) ابن فارس مجمله‌ده ديديكه
(تاريخ الكتاب) دخى معربدر . محكمده واقع اولديكه لغة سريانيه‌ده فقير اولان كمسنه‌يه
(فالغا) ديرلر عرب تعريب ايدوب فلح ديديلر وديديكه لفظ (قانون) طريقة ومقياس
معناسنه دخيل اولمق ظن اولنور . جمهره‌ده ديديكه يونسدن سؤال ايتديلركه سن
شعرك جيدى ورديسنى نه طريق ايله تميز ايدرسين جواب ويرديكه اعرفته بالششقلة

اولمزالاشين لامدن مقدم ذكر اولنور فقط علوش لفظى كه لام شيندن مقدم ذكر اولندى وبو كلمه‌نك لغة عربده نظيرى يوقدر انتهى فيروز آبادى ديديكه علوش سنور وزننده ابن آوى وذئب وسباعدن بر نوعدر وخفيف وحريص معناسنه كه علش دن مأخوذدر وكلمهٔ مذكوره‌نك كلام عربده نظيرى يوقدر ديدكدنصكره الالش ولشلشه ولشلاش وار در ديدى بعده لام وشين ماده‌سنده ديديكه لش طرد ايلمك وسماق وماش معناسنه درو (لشلشه) كثرة تردد عند الفزع واضطراب الاحشاء فى موضع وبعد موضع (ولشلاش) مضطرب الاحشا معناسنه (منه)

تهذيب الاسماء واللغاته ديديكه صاحب مهذب ديديكه (ويحرم عليها ان تحمر وجهها بالزمام) اى الكلكون بعض ائمهٔ فضلا كذلك بوعبد فقير كلكون لفظنى شو وجهله ضبط وتصحيح ايتديكه كاف مفتوحه بعده لام مفتوحهٔ مشدده بعده كاف مضمومه بعده واو ساكنه بعده نون ايله در اصلى فارسيده كل كون در يعنى كل رنكلى قرمزى كه تعريب ايتديلر (منه) (وششقله)

وششقله تفسيرنده ديديكه دينارى غير دينار ايله وزن ايتمكدر خفيف وثقيلنى تميز
ايچون عربى صرف اولمامق ظن اولنور ديدى انتهى. خاطر فاتره خطور ايدركه
ايدركه ششقلة شاقول ماده‌سندن اوله زيرا شاقول دخى آلة تميز در. فيروزآبادى ديديكه
شقل الدينار وزنه. مرزوقى شرح فصيحده ديديكه (اترج) فارسى معربدر و(ارز)
دخى پرنج معناسنه معربدر ديديلر. زبيدى استدراكده ديديكه جوز هندى معناسنه اولان
(نارجيل) عرب اوزانه مخالفدر ايكى كلمه‌دن مركب ظن اولنور و(مترس) قپو آردينه
وضع اولان اغاج معناسنه فارسى معربدر كه اصلنده مترس در يعنى اول اغاج قپونك آردنده
اولدقجه اصوصدن خوف ايتمه مختصر العينده (فانيذ) فارسيه‌در ديدى جواليقى معربده
ديديكه (سوذانق . سوذنيق . شوذنيق . شوذق) شاهين معناسنه معربدر ابن دريد جمهره‌ده
ديديكه عرب كلام عجمدن بعض لغة اخذ واستعمال ايتديلر كه كندى لغتلرى كبى اولدى
فارسيه‌دن اخذ ايتدكلرى لغات بودر كه ذكر اولنور (بستان . بهرمان) كه قرمزى رنك در
كذلك (ارجوان . قرمز) فرنكستاندن كلور بر بوجكدر كه آنكله صباغة اولنور . (دشت)
صحرا معناسنه (بوصى) سفينه معناسنه (برندج) كه مازو ايله بويانمش درى معناسنه (رهوج
كه هملاج) دخى ديرلر اصلى رهوار در (قيروان) جماعت معناسنه كه اصلى كاروان در (مهرق)
٧ اول بز پاره‌سى كه اوزرينى مهرليوب يازو يازرلر اصلى مهره كرده در (كرد) عنق
معناسنه اصلى كه كردن در (بهرج) باطل (بلاس كه مسح) دخى ديرلر اصلى پلاس در (سرق)
حريردن بر نوعدر (سراويل عراق) اصمعى ديديكه عراق اصلنده اران شهر در بلاد
خراب معناسنه. فيروزآبادى اران شهر كثير النخل والشجر معناسنه در ديدى (خورنق)
اصلنده خوارنكه ايدى موضع الشرب معناسنه (سرير) اصلنده سدلى ايدى ٣ يعنى اوچ
قبه برى برى ايچنده (طيجن وطاجن) اصلى طابق در (بارى) اصلى بوريادر (خندق) اصلى
كنده در يعنى قازلمش (جوسق) اصلى كوشك در (جردق) اصلى كرده در يعنى رغيف
(طست . تور . هاون) عرب مضطر اولدقده هاوون ديرلر (عسكر) اصلى لشكر در
(استبرق) حرير غليظ معناسنه كه اصلى استبره در (تنور . جوز . لوز . موزج) خف
معناسنه اصلى موزه در (خور) دريادن خليج معناسنه (دخاريص القميص . بط . اشنان.
تخت. ايوان. مرتك. قابوس) كه اصلى كاووس در (بسطام) كه اصلى اوستام در مقتدى
معناسنه انتهى. صحاحده بعض اسما دخى زياده ايتديكه تعداد اولنور (دولاب وميزاب)
دخى معربدر ديدى (بخت) جد معناسنه (توتيا . دروز الثوب دهليز) كه باب ودارميانى در
(طراز . افريز الحائط . قز ٩ بوس)اوپمك معناسنه (زيبق . باشق . جلستان) كه اصلى
كلستاندر (جل) كه كل در (صرم) درى معناسنه (جاموس . طيلسان . مغنطيس . كرباس

٧ صحاح وقاموسده صحيفه معناسنه واقع اولمشدر (منه)

٣ سه‌دل اوج قلبلى (منه)

٩ جمهره‌ده لفظ قز عربى معروفدر ديدى (منه)

.مارستان دورق) كه مكيال شراب در (صك الكتاب. صنجة الميزان صنج. صاروج) نوره در (صولجان كوسج. نوافج المسك هملاج) برزونده مستعملدر (فرسخ بند) كه بيوك بيراق معناسنه (زمرد. طبرزد) كه اصلى تبرزددر (آجر. جوهر) كه اصلى كوهردر (سفسير) سمسار معناسنه (سكر) كه اصلى شكردر (طنبور) كه اصلى دم بره در. محكمده (زرنيخ) لفظنى دخى زياده ايتدى قاموسده (بربُط) لفظنى اصلى بربَط در ديدى ورومیه دن اخذ ايتدكلرى الفاظ بودركه ذكر اولنور٦ (قومس) امير معناسنه (اسفنط) كه خمردن بر نوع در وكذا (الخندريس. نمى) فلس معناسنه قمقم. دراقن. درقه) خوخه معناسنه دركه عامه تحريف ايدوب دراقى شفتالو ديرلر قاموسده دريجه دن معربدر ديدى اندلسى مصطكايى زياده ايتدى والله اعلم ❋ وعرب بعض السنهٔ اخرى دن اخذ واستعمال ايتدكلرى الفاظ عن قريب محلنده ذكر اولنور ان شاء الله تعالى. ودخى معلوم اوله كه بعض الفاظ معربه واردر كه عرب آنى استعمال ايدوب فقط آنكله تعبير ايدرلر وبعض الفاظ معربه واردر كه عرب آنك معناسنى كندو لسانلرى اوزره برغيرى لفظ ايله دخى تعبير ايدرلر مثلا (ابريقه)٤ تاموره لفظنى وضع ايتديلر و (بط) لفظنى كه معربدر اوردكده استعمال ايدوب قازه اوز اطلاق ايدرلر كه مفردى اوزة در ولفظ هاوون دن. مهراز. ومهراس ايله تعبير ايدرلر. وطاجن. وطيجندن مقلى ومقلاة ايله تعبير ايدرلر كه اصل معنالرى قليه ديدكلرى طعام طبخ ايده جك آلة. واشنانه. حرض وميزابه. مثعب. كزبره يه. تقده. مسكه. مشموم .جاسوسه. ناطس. توته فرصاد. اترجه. متك. كوسجه. اثط ديرلر ايدى (كير) كورك معناسنه فارسيدر عرب اكا لصف ديرلر وبادنجاندن حدج ٨ ونرجسدن عبهر ايله تعبير ايتديلر كتاب العين ده ديدى كه عرب ياسميندن سمسق. و لوبيادن دجر. واهل يمن سكردن مبرت ايله تعبير ايدرلر ايدى. ابن دريد ديدى كه سذاب ايچون عربده مخصوص لفظه مطلع اولمدم ٩ لكن اهل يمن حتف ديرلر وهذا القدر فيه كفاية لمن له قلب سليم والعلم عند الله العلى العظيم وصلى الله على محمد وآله

﴿ فصل فى بيان الاختلاف الواقع بين العلماء فى انه هى هل ﴾
﴿ فى القرآن لفظ معرب ام لا وتقرير المذاهب فيه ﴾

معلوم اوله كه علماء اعلام وفقهاى فخام شكر الله سعيهم قرآن عظيم وفرقان كريمده كلمهٔ معربه وقوع وعدم وقوعنده ايكى فرقه يه متفرق اولديلر ﴿ فرقهٔ اولى ﴾ عدم وقوعنه ذاهب اولديلر امام شافعى. وابن جرير. وابو عبيده. وقاضى ابو بكر وابن فارس كبى كه عدم وقوعنه (قرآنا عربيا) كلام شريفى ايله استدلال ايتديلر حتى شافعى قرآنده كلمهٔ غير عربيه واردر دينلر حقنده عظيم تشديد وتهديد ايتدى. وابو عبيده ديديكى قرآن عظيم

٦ من كلام ابن دريد فى الجمهرة (منه)

٤ كذا فى الغريب المصنف (منه)

٨ قاموسده حنظل دردیدى (منه)

٩ فيروزآبادى ديدى كه لسان عربده سين وذال بر كلمه ده جمع اولمز مكر معرب اوله سبذ لفظى كبى كه مكتل كبى بر ظرف وسنباذج كه حجر المسن معناسنه وسذاب لفظى ذال معجمه ايله قاموسده فيروزآبادى السذاب الفيجن والفيجن السذاب ديدى ومعرب اولديغنه تعرض ايتمدى وصاحب عباب ديدى كه سذابه عربيده فيجن وفيجل ديرلر پس ابن دريد كلامى محل نظردر الله اعلم (منه)

لسان عربى مبين اوزرينه نازل اولمشيكن آنده كلمهٔ غير عربيه واردر ديو ادعا ايدن كمسنه فوق الحد كستاخلق ايدر وقرآنده واقع اولان بر كلمه حقنده لسان نبطيه ده دخى لغتدر ديسه كلام قبيحه جراءت ايتمش اولور وتأديبه مستحق اولمش اولور. ابن فارس ديدى كه اكر قرآنده كلمهٔ غير عربيه واقع اولمش اولسه عربدن تحدى قصد ايدن معاندين اعتذار ايدرلر ايدى كه بز قرآنك مثلنى كتورمكدن عاجز اولديغمز آنده بزم معلومز اولمين لغة مذكور اولديغى ايچوندر ديرلر ايدى و قرآنك اعجازى ظاهر اولمز ايدى ابن جرير ديدى كه ابن عباسدن بعض الفاظ قرآنيه تفسيرنده بو لفظ فارسى وشو لفظ حبشى وغير ذلك ديو روايت اولنان كلامك معناسى الفاظ مذكوره توارد لغات قبيلندن در يعنى الفاظ مذكوره لسان عربده واقع اولديغى كبى السنهٔ سائره ده دخى واقع اولدى ديمكدر. وابو عبيده كلامى بو تأويلى تأييد ايدر زيرا ديدى كه كاهى بر لغة لغة اخرايه موافق وكاهى متقارب اولور و معنالرى واحددر مع هذا لفظك برى عربى لسانده وآخرى فارسى لسانده تكلم اولنور مثلا ديباج غليظ معناسنه اولان لفظ (استبرق) كه عربى در فارسيده استبره ديرلر كذلك اهل مكه مسح تعبير اولنان نسنه يه بلاس ديرلر مع هذا فارسيده دخى پلاس ديرلر كه ادنى تغيير ايله لفظ ومعنى متحد اولور ودخى (قمجر) لفظى مصلح القوس معناسنه عربى در وفارسيده كمانكر ديرلر (ودست. ودشت. وسخت) لفظلرى دخى بو قبيلدندر كه جمله سى عربى در اكرچه فارسيده دخى مستعملدر امام فخر رازى ديدى كه قرآنده واقع اولان (مشكاة. وقسطاس واستبرق. وسجيل) مثللو الفاظ عربى اولمديغى مسلم دكلدر بلكه عربى در غاية ما فى الباب لغة عرب لغة اخرى ايله توافق ايتمش اوله (صابون. وتنور) لفظلرى كبى جميع لغات آنده متفق در. جوهرى ديدى كه لفظ دشت صحرا معناسنه فارسى ياخود عرب وفرس آنده توافق ايتمشلردر وبعض علماء ديديلر كه اول عرب عاربه كه قرآن انلرك لسانى اوزره نازل اولمشدر بعض سفرلرنده سائر السنه اصحابى ايله مرافقه واختلاط سببى ايله آنلردن بعض لغات استماع ايدوب خاطرلرنده قالمغله اول لغاتى محاورات وشعرلرنده استعمال ايدوب ميانلرنده بر مرتبه مشهور وزبانزد اولدى كه عربى اصلى كبى كلمات فصيحه اعدادندن معدود اولدقدنصكره قرآن اول وجه اوزره نازل اولوب الفاظ مذكوره آندن مذكور اولدى. ودخى لسان عرب بغايةٍ واسع درپس بعض اكابر علمايه الفاظ معهوده نك معناسى مخفى اولمق مستبعد دكلدر نته كيم بوندن مقدم بيان ايتدك لهذا ابن عباس (فاطر وفاتح) لفظلرينك معنالرنده توقف ايتدى حتى امام شافعى ديدى كه لغة عرب بر مرتبه واسعدر كه آنى نبى دن غيرى كمسنه احاطه ايتمكه قادر دكلدر ﴿ فرقهٔ ثانيه ﴾

لفظ (صرد) عربيده صووق معناسنه فارسيده سرد ديرلر (منه)

قرآنده كلمهٔ غير عربيه وقوعنه ذاهب اولوب (قرآناعربيا) قولی ايله استدلال ايدنلره
شووجهله جواب ويرديلركه قرآن عظيمده واقع اولان الفاظ غيرعربيه اقل من كل
قليل اولمغله مجموع قرآنی عربيتدن اخراج ايتمز مثلا برقصيدهٔ فارسيهٔ طويله ده ايكی لفظ
عربی مذكور اولمق اول قصيده يی فارسی اولمقدن اخراج ايتمز. بوعبد فقير ديدی كه
مخفی اولميه كه كلام مذكورك حاصلی قرآنه عربی اطلاقی تغليب قبيلندندر ديمكه راجع
اولور. وسكاكی خاتمهٔ مفتاحده ذكر ايتديكی كلام ملاحظهٔ فقيری تأييد ايدر ترجمه سی
بودركه ذكر اولنور بعض جهلهٔ ضلال ومعاندين ابليس مثال كاهی قرآن عظيمه
لفظ جهتندن طعن ايدوب شووجهله انكشت اعتراض دراز ايدرلركه قرآنده لفظ
(مقاليد) ذكر اولندی كه اقليدك جمعی وكليددن معربدر و(استبرق) لفظی ذكر اولندی كه
استبره دن معربدركه و(سجيل) لفظی ذكر اولندی كه سنك كلدن معربدر پس قرآنا
عربيا قولی نيجه صحيح اولور ديرلر قول باطل مذكور طريق اشتقاق واصول علم صرفه
جهلدن ناشی درباب تغليب معلوملری دكلدركه انثی يی ذكوره ادخال ايدوب والدان
وقران ديرلر مع هذا آنك عربی اولديغين وابليس ملائكه دن دكل ايكن اكاملك
اطلاقنی انكار ايتمزلر وعناد و خباثتلرندن برايكی لفظ اعجمی يی هزار هزار الفاظ
عربيهٔ قرآنيه يه ادخال ايتمزلر * قوم مزبور خزلهم الله الی يوم النشور محض عناد
ومجرد فساد اعتقادلرندن ادعاء فضيلت ايدوب صفحات قراطيسی دفتر اعماللری كبی
نيجه الفاظ مهمله وتعبيرات باطله ايله تسويد ايدوب بها عدن اضل نيجه اخبث واجهل
دخی ملوث صماخ مستمعين اولان هذيانات بی طائلی اخذ وتلقف ايچون ماننداص مصلوب
مدعنق وبيت الفراغدن انتن اولان خياشيم مردارلرين همچوكبر مستعار نفخ ايدوب
اسانلرينی وقت تناوبده السنهٔ طويلهٔ كلاب كبی اطاله ايدرلر (ما احلم الٰه الخلق لا اله الا انت
تعاليت عما يقول الظالمون) الی هنا ترجمته بنوع اختصار سيوطی رحمة الله عليه ديدی كه
قرآنده الفاظ غيرعربيه اولمق بنم دخی مختارمدر و بوبابده اقوای ادله بودر كه ابن جرير
سند صحيح ايله ابو ميسره دن كه تابعی جليل القدر در اخراج ايتدی كه (فی القرآن من كل
لسان) وهب بن منبه وسعيد بن جبيردن دخی بو معنايه قريب روايت اولندی مخفی اولميه كه
روايت مذكوره شو نكته يه اشارتدركه الفاظ معهوده نك قرآنده مذكور اولديغنك
حكمتی بودركه قرآن عظيم علوم اولين وآخرينی واخبار متقدمين ومتأخرينی جامع
اولمغله هرشيئه احاطه سی كامل اولمق ايچون انواع السنهٔ واصناف لغاته آنده اشارت
واقع اولدی. شووجهله اوزره كه هرلغتك اعذبی وهر لسانك خوش آينده اولانی
اختيار اولندی ابن النقيب ديدی كه قرآن عظيمك سائر كتب الهيهٔ منزله اوزرينه

فضلنك اسبابندن بری بودركه سائر كتب منزله فقط نازل اولديغی قومك لغتی اوزره
نزول ايدوب قطعا اول قومك غيری قومك لساندن بركلمه ذكر اولنمدی لكن قرآن
لغات عربيه يی جامع اولديغندن غيری. روم. وفرس. وحبش. مثللولرك لغاتندن دخی
لغة كثيره يی حاوی اولدی انتهی . ودخی معلوم اوله كه رسول اكرم ونبی محترم
صلی الله عليه وسلم حضرتلری (وما ارسلناك الا كافة للناس) مضمون شريفی اوزره عامهٔ
عالم وكافهٔ بنی آدمه مبعوثدر پس مناسب اولان بودركه اكا انزال اولنان كتاب شريفده
هرقومك لساندن لغة مذكور اوله. وابوعبيد قاسم بن سلام خصوص مزبورده
واقع اولان اختلافی بياندن صكره ديدی كه بوبابده بنم مذهبم ايكی قولی توفيق وايكی
مذهبی تصديقدر شووجهله كه الفاظ معهوده نك اصل ماده سی اعجميه در لكن
ميان عربه واقع اولدقده تعريب ايدوب اكثرينی كندی اصطلاحلرينه مطابق
استعمال ايتديلركه كويا عربی اصلی اولدی پس الفاظ معهوده لغات عربيه عدادندن معدود
اولدقدنصكره بو وجه اوزره قرآن نازل اولدی بناء علی هذا عربيه در دينده وغير
عربيه در دينده قولنده صادق وكلاملری بری برينه متطابقدر والله اعلم واحكم ☼ ودخی
معلوم وجدان ذوفيضان اصحاب اذهان سليمه ومشهود رأی اصابت پيرای ارباب قلوب
مستقيمه اوله كه بو جمع وتأليفدن مقصود افادهٔ مستفيدين وانتفاع مستعدين درپس تكثير
فوائد وتوفير عوائد ايچون قرآن كريمده مذكور اولان الفاظ معربه بيان اولنمق صواب
ملاحظه اولندی والله المسهل لصعايب الامور

﴿ فصل فی بيان الالفاظ المعربة الواقعة فی القرآن وترجمة معانيها ﴾

معلوم اوله كه تاج الدين سبكی قرآنده واقع اولان الفاظ معربه يكرمی يدی عدد
لفظدر ديو تعداد ايتدی. بعده حافظ ابن حجر يكرمی درت لفظ دخی زياده وتعداد
ايتدی. بعده امام سيوطی التمشدن زياده جه الفاظ دخی زياده ايتدی ومجموع الفاظ
معربه يی حروف تهجی ترتيبی اوزره بيان ايتدی . بوعبدفقير دخی بووجه اوزره
ترجمه وسيوطی اتقانده ذكر ايتديكی وجه اوزره بيان ايتدی والله الموفق (اباريق)
ثعالبی فارسيدر ديدی جواليقی ابريق فارسی معربدر صب الماء وطريق الماء معناسنه
ديدی بعض لغوی كلامندن منفهم اولان بودركه آب ريزه دن معربه اوله يعنی صو
دوكه جك آلة بوقول صواب اولمق ملاحظه اولنور صو قيز ديره جق ظرفه آب تابه
و آفتابه ديدكلری كبی كه آخرلرنده اولان هايه هاء نقل تسميه اولنور ٧ (اب)
شيدله اهل مغرب لغتنده حشيش معناسنه در ديو حكايه ايتدی (ابلعی) هند لغتنده
اشربی معناسنه يعنی ياارض سندن ظهور ايدن صويی ايچ (اخلد) عبری لغتنده ركن

٧ و سنزيد تفصيلا فی بيان القواعد الفارسية فی هذا الترجمة ان شاء الله تعالی (منه)

یعنی ادنی میل ایتدی معناسنه در (ارائك) حبشه لغتنده سرر معناسنه در مفردی
اریکه در واکثر استعمالی ملکك تختنده در (آزر) حضرت ابراهیمك پدرینك
یا بر صنمك اسمی در بعضیلر دیدیلرکه آزر اول قوم لغتنده اعوج یعنی اکری دین
اتخاذ ایدن کمسنه در لهذا بعضیلر (اذقال ابراهیم لابیه آزر) قراءت ایتدی ٧ زر اعوج
معناسنه و آحرف ندا یاخود حرف ندا محذوف و آزر مجموعی منادی اوله یعنی
یا اعوج پس منادی ضم اوزرینه مبنی اولور و بعضیلر اول قوم لغتنده مخطیٔ یعنی
اعتقاد وعملنده خطا ایدن کمسنه معناسنه در دیدیلر (اسباط) انلر لغتنده عرب لغتنده
قبائل کبیدر ٩ (استبرق) دیباج غلیظ معناسنه در فارسیده استبره دن معربدر
(اسفار) سریانی یا نبطیده کتب معناسنه مفردی سفر در (اصری) نبطیه ده
عربی ده عهدی معناسنه در (اکواب) نبطیه ده کوز لفظنك جمعی اولان اکواز
معناسنه در بعضیلر جره لفظنك جمعی اولان جرار معناسنه در دیدی کوز عربیده
قولپی اولان بارداق وجره که ترکیده دستی وکوپ دیرلر قولپی اولمیان برداقدر
(الیم) زنجیه یا عبریه ده وجع ویرن نسنه در (اناه) اهل مغرب یا اهل بربره نضجه یعنی
اتك پشمه سی معناسنه در (حمیم آن. ومن عین آنیة) آن وآنیة لغة سابقه ده زیاده حار
معناسنه در (اواه) لغت حبشه ده موفق یا رحیم معناسنه در (اواب) لغت حبشه ده مسبح یعنی
تسبیح ایدیجی معناسنه در پس (اوبی) لغت حبشه ده سبحی یعنی تسبیح ایله معناسنه اولور
(اولی. وآخره) قبطیه ده ٦ اولی آخره وآخره اولی معناسنه در کذلك (بطائنها من استبرق
ظواهرها یعنی جامه نك یوزی حریردندر معناسنه در قبطیه ده عربی ده آستر معناسنه در
که یوز مقابلی (بعیر) عبرانیه ده حمار یا هر حیوان که اوزرینه یوك وضع اولنه (بیع)
جوالیقی بیعه وکنیسه لفظلرندن بعض علماء فارسیه در دیدیلر (تنور) فارسی معربدر
کذا قاله الجوالیقی والثعالبی ٤ (تحت) فنادیها من تحتها ده اولان تحت نبطیه ده بطنها ٢
(جبت) حبشه ده شیطان یا ساحر معناسنه در (جهنم) اصلی فارسیده چهنام
وعبری ده کهنام در (حصب) زنجیه ده حطب معناسنه در (حطة) اول قوم لغتنده قولوا
صوابا یعنی طوغری سوز سویلمك معناسنه در (حواریون) نبطیه ده نسا کون یعنی زاهدلر
معناسنه در اصلی هواری در (حوبا) نبطیه ده حبشه ده اثما یعنی کناه معناسنه در (دارست)
یهود لغتنده قارأت ٣ معناسنه در که ترکیده اوقویوشدیق ودرس سویلشدك تعبیر اولنور
(دری) حبشه ده مضیٔ معناسنه در (دینار) فارسیدن معرب در (راعنا) لسان یهودده مقام
سبده مستعملدر (ربانیون) جوالیقی ابو عبیده دن روایت ایتدی که عرب ربانیون
لفظنی بیلمزلر بلکه آنی فقیه واهل علم اولان بیلور ظنم بودر که لفظ ربانیون عربی

٧ ای بالرفع (منه)

٩ قال صاحب النزهة الاسباط فی بنی یعقوب کالقبائل فی ابناء اسمعیل واحدهم سبط وهم اثنی عشر سبطا لاثنی عشر ولدا لیعقوب علیه السلام وانما سمو هما بهما للفرق بین اولادهما (منه)

٦ حکاه الزرکشی فی البرهان (منه)

٤ وسیجیٔ کلامهما فی قسم الاسماء (منه)

٢ کذا نقله الکرمانی (منه)

٣ المدارسة المقارأة (منه)

اولمیوب عبرانی یا سریانی اوله بعضیلر ٢ سریانی اولدیغنه جزم ایتدی (ربیون) سریانیدر
٧ (رحمن) مبرد و ثعلب سریانیدر واصلی خاء معجمه ایله در دیدیلر رحة ورخة بر معنایه در
(رس) عجائب کرمانیده عجمی در بئر یعنی قویی معناسنه در بعضیلر ارسدن مخففدر دیدی که
ارس جبال ارمنیه دن خروج ایدر بر نهر عظیمدر باب الابوابه قریب موضعده بحر حزره
ملاقی اولور حافظ ع ای صبا کر بکذری بر ساحل رود ارس ❋ دیدیکی نهر مزبوردر
(رقیم) رومیه ده لوح معناسنه در بعضیلر سریانی در کتاب یا دواة معناسنه دیدیلر (رمز) ابن
الجزری فنون الافنانده معربدر دیدی واسطی عبریه ده تحریك الشفتین معناسنه در دیدی
(رهوا) ٧ نبطیه ده سهلا واسطی سریانیه ده ساکنا معناسنه در دیدی (روم) اعجمی در
ناسدن طائفهٔ معروفه معناسنه (زنجبیل) فارسیدر (سجل) ابن جنی کتاب معناسنه در بعضیلر
فارسی معربدر دیدی (سجیل) سنك کل دن معرب در (سجین) ابو حاتم عربی دکلدر دیدی
(سرادق) جوالیقی سرادر دن معربدر دهلیز معناسنه صواب اولاب سراپرده دن معرب
اولمقدر ستر الدار معناسنه (سری) سریانیه یا نبطیه یا یونانیه ده نهر معناسنه در (سفرة) ابن
عباس نبطیه ده قراء معناسنه در دیدی (سقر) جوالیقی اعجمیه در دیدی (سجدا) مقنعی
الرؤس ٦ یعنی باشکزی اکدیککز حالده معناسنه در (سکر) لغة حبشه ده خل یعنی
سرکه معناسنه در (سلسبیل) عجمی در (سندس) ابو اللیث معرب اولدیغی متفقدر
جوالیقی فارسیده رقیق الدیباج معناسنه در دیدی شیدله هندیه در دیدی (سید) ٤
قبطیه ده زوج معناسنه در (سینین) عکرمه حبشه ده حسن معناسنه در دیدی (سینا) ضحاك
قبطیه ده حسن معناسنه در دیدی (شطر) ٤ رفیعدن تلقا یعنی قارشوسی معناسنه در
لسان حبشه ده دیو روایت اولندی (شهر) بعض اهل لغة سریانیه در دیدی (صراط)
لغت رومیه ده طریق معناسنه در (صرهن) ابن عباس لغت نبطیه ده شققهن یعنی
پاره پاره ایله معناسنه در دیدی . وهب بن منبه دن روایت اولندی که هیچ بر لغة
یوقدر که قرآنده آندن بر لغة مذکور اولمیه دیدیلر که رومیه دن نه لغت مذکور اولدی
جواب ویردی که فصرهن یعنی قطعهن اول قوشلری قطعه قطعه ایله معناسنه در
(صلوات) کنایس الیهود ٧ یعنی یهودیلر کلیسالری معناسنه در که آنلر لسانده اصلی
صلوتادر (طه) حاکم مستدرکده ابن عباسدن تخریج ایتدی که حبشه ده یا محمد
معناسنه در وبر روایتده نبطیه در دیدی. وسعید بن جبیر نبطیه ده یا رجل معناسنه در
دیدی عکرمه حبشه ده یا رجل معناسنه در دیدی (طاغوت) حبشه ده کاهن معناسنه در
(طفقا) شیدله قصدا یعنی آدم وحوا قصد ایتدیلر (طوبی) جنتك اسمیدر ابن
عباس حبشیه وسعید بن جبیر هندیه در دیدی (طور) جبل معناسنه در مجاهد سریانیه

٢ وهو ابو قاسم (منه)

٧ کذا قال ابو حاتم فی کتاب الزینة (منه)

٧ قال الله تعالی واترك البحر رهوا (منه)

٦ قال الله تعالی وادخلوا الباب سجدا (منه)

٤ فی قوله تعالی والفیا سیدها (منه)

٤ فی قوله تعالی شطر المسجد الحرام (منه)

قاله النقاش وابن الجوزی وابن ابی حاتم (منه)

٧ قاله الجوالیقی وروی مثله عن الضحاك (منه)

وضحاك نبطيه‌در ديدی (طوی) كرمانی ليلا وبعضيلری عبرانيه‌ده رجل معناسنه‌در
(عبدت) ٩ نبطيه‌ده قتلت معناسنه‌در (عدن) ابن جرير ابن عباسدن تخريج ايتدی كه
جنات عدن‌ده عدندن مراد نه‌در ديو كعبدن سؤال ايتدكده كعب جواب ويردی كه
سريانيه‌ده جنات كروم واعناب يعنی آصمه‌لر واوزوملر باغچه‌سيدر وبعضيلر روميه
در ديدی (عرم) حبشيه‌ده اول حوضدر كه ايچنده صو مجتمع اولدقدنصكره برطرفی
ياريلوب صوطشره‌يه جريان ايدر قاله مجاهد (غساق) جواليقی وواسطی تركيه‌ده صووق
وقوقش صو معناسنه‌در وعبدالله ابن يزيد طحاريه‌ده قوقمش معناسنه‌در ديدی (غيض
الماء) حبشيه‌ده نقص معناسنه‌در (فردوس) مجاهد روميه‌ده بستان وسدی نبطه‌ده كرم
يعنی اوزوم آصمه‌سی معناسنه‌در اصلی فرد آسادر ديدی (فوم) عبريه‌ده حنطه معناسنه‌در
(قرطاس) جواليقی عربی دكلدر ديدی (قسط) روميه ده عدل معناسنه‌در ابن
الانباری زاهرده ديدی كه مقسط عرب كلامنده عادل معناسنه‌در ٣ وقاسط جائر يعنی
ظالم معناسنه قال الله تعالی اما القاسطون فكانوا لجهنم حطبا ای جائرون (قسطاس) مجاهد
روميه‌ده عدل سعيد بن جبير روميه‌ده ميزان معناسنه‌در ديديلر (قسوره) اسد معناسنه‌در
كه حبشيه‌ده قشوره ديرلر (قطنا) نبطيه كتابنا معناسنه‌در (قمل) ٧ ابو عمرو ديدی كه
عربده بو لفظك معناسی بلمم واسطی عبريه ده و سريانيه ده دباء معناسنه‌در ديدی
(قنطار) ثعالبی روميه‌ده اون ايكی بيك اوقيه‌در ديدی خليل ديدی كه سريانيه‌ده
اوكوز دريسی طوليسی التون يا كموش اولمق اوزره زعم ايدرلر بعضيلر بربر لغتنده
بيك مثقالدر ديدی ابن قتيبه افريقيه‌ده سكسان بيك مثقالدر ديدی (قيوم)
سريانيه‌ده اويقو اويومين كمسنه معناسنه‌در (كافور) فارسيدر (كفر عنا) امح عنا يعنی
بزدن سيئاتمزی محو وازاله ايله معناسنه نبطيه‌در بعضيلر كفر محی معناسنه عبرانيه‌در
ديدی (كفلين) ابو موسی الاشعری حبشيه‌ده ضعفين معناسنه‌در ديدی (كنز) فارسی
معرب‌در (لينه) كلبی ديدی كه نخله معناسنه يثرب يهودندن غيريدن استماع اتمدم
(متكأ) حبش لغتنده ترنج معناسنه‌در (مجوس) جواليقی اعجميدر ديدی (مرجان) بعض
اهل لغة اعجمی‌در ديدی (مقاليد) مجاهد فارسيه‌ده مفاتيح معناسنه‌در ديدی . واقليد .
٩ ومقليد كليددن معرب فارسيدر مفتاح معناسنه (كتاب مرقوم) عبريه‌ده كتاب مكتوب
معناسنه‌در قاله الواسطی (مزجاة) قليلة معناسنه‌در عجميه وبعضيلر قبطيه‌در ديدی (ملكوت)
عكرمه نبطيه‌ده ملك معناسنه‌در ديدی كه اصلنده ملكوتادر (مناص) نبطيه‌ده فرار
معناسنه‌در (منسأه) حبشيه‌ده عصا معناسنه‌در ديو سديدن روايت اولندی (منفطر)
حبشيه‌ده ممتلی يعنی طولو معناسنه‌در (مهل) اهل مغرب يا اهل بربر لغتنده عكر الزيت يعنی

٩ فی قوله تعالی عبدت بنی اسرائيل (منه)

٣ پس مقسطده اولان همزه‌ٔ افعال ازاله ايچون اولمق ملاحظه اولنور (منه)

٧ تركيده بت فارسيده سپش ديرلر (منه)

٩ قاله ابن دريد والجواليقی (منه)

(زيتون)

زيتون ياغنك پوسه‌سی معناسنه‌در (ناشئة الليل) ابن مسعود وابن عباس قيام الليل
معناسنه حبشه لغتی‌در ديديلر (ن) كرمانی ضحاكدن روايت ايتدی كه فارسيه‌ده اصنع
ماشئت معناسنه اصلی انون‌در ديدی (هدنا) عبرانيه ده تبنا يعنی بز توبه ايتدك
معناسنه‌در (هود) اعجمی‌در يهود معناسنه‌در (هونا) سريانيه يا عبرانيه‌ده حكما معناسنه‌در
(هيت لك) قبطيه‌ده يا سريانيه‌ده يا حورانيه ده يا عبرانيه‌ده تعال معناسنه اصلی هيتلج
در (وراء) نبطيه‌ده امام معناسنه (وزر) نبطيه‌ده جبل وملجأ معناسنه‌در (ياقوت) فارسيدر
(يحور) حبشيه‌ده يرجع معناسنه‌در (يس) حبشه‌ده يا انسان يا يا رجل معناسنه (يصدون)
حبشيه‌ده يضجون يعنی صيحه وجلبه ايدرلر معناسنه‌در (يم) سريانيه ويا عبرانيه يا قبطيه ده
بحر معناسنه‌در (يهود) اعجمی معربدر يهوذ بن يعقوبه منسوبدر ذال معجمی‌يی مهمله‌يه
تبديل ايله تعريب ايتديلر والله اعلم بالصواب هذا آخر ترجمة ماقاله السيوطی علی
وجه الايجاز وصلی الله علی محمد وآله وصحبه اجمعين

تذييل فی فوائد متفرقة متعلقة بهذا الفصل ﴿فائده﴾

بعض الفاظ عربيه والفاظ عجميه من حيث المادة متوافق واقع اولسه‌لر احدهما
آخردن مأخوذدر ديمك خطادر بلكه هر لسانك بعض الفاظی ينه اول لسانك الفاظی
جنسندن مأخوذ ومشتق اولور يقال الامة لاتلد الا بشرا . والناقة لاتنتج الا بعيرا لهذا
لفظ ادريس عجمی اولمغله عربی اولان درسدن مأخوذ ولفظ يعقوب دخی عجمی
اولمغله تركيده اركك ككلك تعبير اولنان قوش معناسنه اولان يعقوبدن مأخوذدر
ديو زعم ايدنلری علماء لغة تعييب بلكه تكذيب ايتديلر . حتی ابو بكر محمد بن السری
رساله‌ٔ اشتقاقده ديدی كه برلفظ اعجمی معرب لفظ عربيدن مشتق ومأخوذدر ديو
ادعا ايتمك بعينه قوش بالقدن تولد ايتدی ديو ادعا كبی‌در ﴿ فائده ﴾ تعريب اولنان
الفاظ اعجميه‌يی عرب ممكن اولديغی مرتبه كندی اصطلاحلرينه توفيق ايدوب اعراب
وتصرفات جهتندن كندی آيين وقاعده‌لرينه تطبيق ايدرلر مثلا لفظ شاهنشاه ٧
فارسيده وصف تركيبی وپادشاهلر پادشاهی معناسنه‌در تعريب ايدوب شهنشاه ديرلر
سلامة الانباری مقامات حريری شرحنده ديدی كه عرب اسماء اعجميه‌يی تعريب
ايتدكلرنده اكثريا تغيير ايدرلر كما قال الاعشی ع وكسری‌ٔ شهنشاه الذی سار ملكه ۞
اصلی شاهان شاه ايدی الفی حذف ايله تعريب ايتديلر . وتاج بن مكتوم تذكرة
الشعراده ديدی شهنشاه لفظنك آخرنده اولان ها رفع نصب وجرده سائر الفاظ
عربيهٔ صحيحه‌نك آخری كبی عاملك مقتضاسنه تابعدر ﴿ فائده ﴾ ثعلب امالی‌ده
ديدی كه ابراهيم واسمعيل كبی اسماء عجميه‌نك تثنيه‌سنده عرب قياس اوزره تصرف

٧ وسيجیٔ معناه فی بيان القواعد الفارسية ان شاء الله تعالی (منه)

ایدرلر مثلا ابرهیمان واسمیعلان دیرلر لکن جمع وتصغیر ایتدکلرنده کندو قانونلرینه تطبیق ایدوب جمعلرنده اباره و اسامع و تصغیرنده بریه و سمیع دیرلر انتهی وزمخشری اساس البلاغه‌ده دیدی‌که اقام عندنا بریه بریهة که لفظ بریه ابراهیمدن مرخم مصغردر یعنی ابراهیمجق بزم عندمزده بر آز زمانجق اقامت ایتدی وثعالبی فقه‌اللغه‌ده دیدی‌که ثوب مهری دیرلر آفتاب رنکنده صارو وصباغت اولونمش ثوب معناسنه زیرا مهر فارسیده شمس معناسنه‌در ٩ وسادات عرب قدیمدن باشلرینه صارویه بویتمش عمامه وضع ایتمه‌لریله فی رؤسهم عمائم مهراة دیوب سیادتلرندن کنایه ایدرلرایدی که مهر لفظنی کاه نسبت وکاهی اسم مفعول صیغه‌سیله تعبیر وتصرف ایتدیلر لکن ازهری دیدی که عمامهٔ مزبوره‌یه مهراة تسمیه اولندیغی عمائم مذکوره عربه هراة شهرندن کلدیکی ایچوندر ٧ ودخی لفظ (لجام) لکامدن معرب ایکن لفظ عربی صحیح کبی تصرف اولنور مثلا جمعنده لجم دیرلر کتاب وکتب کبی وتصغیرنده لجیم دیدیلر کتیب کبی وفعل مشتق ایتدیلر وفی الحدیث (الجم بلجام من النار) وفی حدیث آخر (استثفری وتلجمی) حتی لفظ لجامده برمرتبه تصرف ایتدیلرکه لکامدن معرب اولدیغی اتفاقی اولمسه عربی اصلی دیو حکم اولنور ایدی . کذلك لفظ (دیوان) معرب اولدیغی اتفاقی در مع هذا اصلی دوان در واو اولی یایه قلب اولندی دیرلر لهذا جمعنده اصلنه رد ایدوب دواوین دیدیلر وآندن فعل مشتق ایدوب دون ویدون دیدیلر. کذلك (دینار) لفظی معربدر واصلی دنار درکه نون اولی‌یی یایه قلب ایدوب جمع وتصغیرنده اصلنه رد ایدوب جمعنده دنانیر وتصغیرنده دنینیر دیدیلر. ولفظ (نوروز) یوم جدید معناسنه فارسیدر تعریب ایتدکده بعضیلر تغییر ایتمدیلر لکن آندن فعل مشتق ایتدیلر ۞ روایت اولندی‌که علی کرم الله وجهه حضورلرینه نوروزده حبیص که ترکیده غازیلر حلواسی تعبیر اولنور اهدا اولنمش ایدی بیوردیلرکه (نوروزوا لنا کل یوم) وبعضیلر تغییر ایدب نیروز دیدیلر عرب لغتنه مناسبدر قیصوم وعیثوم ٦ کبی وایکی وجه اوزره دخی اندن فعل اخذ ایتدیلر که کاهی نورز دیدیلر حوقل کبی وکاهی نیرز دیرلر بیطر کبی وقال العجاج ع کالحبشی التف اوتسبج ۞ که تسبج سبجدن مأخوذ فارسیدن معربدر واصلی شبی درسیاه ثوب معناسنه پس تسبج التف بالسبج یعنی سیاه ثوبه صارلدی معناسنه‌در وقال الاعشی ع حتی مات وهو محرزق ۞ محرزق هرزوقادن معربدر نبطیه‌ده مخنوقا هلاك اولان کمسنه معناسنه. ودخی لفظ (زرجون) صارو رنکلو شراب معناسنه فارسیده زرکوندن معربدر آلتون رنکنده معناسنه وآندن اسم مفعول اخذ ایدوب مزرجن

٩ بعض رسائلده مطالعه اولندی که بزرجمهر بزرك مهردن معربدر (منه)

٧ سروری کاشانی دیدی‌که ضحاك لفظی ده آك لفظندن معربدرکه آك عیب معناسنه در مزبور دخی اون عیب ایله موصوف ایدی • زشتی • کوتاهی • بیدادکری • بی‌شرمی • بسیار خواری • بدزبانی • دروغ کویی • شتابکاری • بددلی • بیخردی انتهی وقد تبینته فی خلال الترجمة بوجه آخر (منه)

٦ قیصوم اطبا عندنده ایوادانه دیدکلری • عیثوم فیل دیشی معناسنه‌در (منه)

دیرلر عرجوندن معرجن دیدکلری کبی ﴿ فائده ﴾ الفاظ معربه وزننده الفاظ عربیه وزننه موافق اولمق لازم دکلدر اکر موافق واقع اولورسه مستحسندر مثلا آجر. وابریسم. واهلیلج. واطریفل. لفظلری معرب واوزان عربه مخالفدر ﴿ فائده ﴾ بعض لفظ معرب واردرکه تعریب اولنوب لسان عربه لاحق اولمزدن اول بعینه اول لفظ لسان عربده موجود اولوب برغیری معناده مستعمل اولور مثلا لفظ یاسمین عربده هودج اوزرینه القا ایتدکلری ستر معناسنه ایدی ولفظ مذکوری فارسیدن تعریب ایتدکلرنده کالاول شکوفهٔ معهوده‌ده استعمال ایتدیلر ٩ ولفظ ورد عربده ترکیده طور وتعبیر اولنان فرسده وارسلانده استعمال ایدرلرایدی ولفظ مذکوری تعریب ایتدکلرنده کالاول کل‌ده استعمال ایتدیلر ﴿ فائده ﴾ بعض الفاظ متداوله واردرکه اکرچه عرب آنی تکلم ایدرلر لکن علماء لغت میانده اول الفاظك عربیه وعجمیه اولدیغی مشکوکدر ابن درید جمهره‌ده دیدیکه (آس) ٦ لفظی اکرچه عرب آنی استعمال وشعرلرنده ذکر ایدرلر لکن آنی عربی دکلدر بلکه دخیل در ظن ایدرم وعرب اکا سمسق دیرلر دیدکلرینك صحتنه واقف اولمدم (تکة) ٣ لفظی دخیل ظن ایدرم (ند) لفظنی عرب طیب معروفده اکرچه استعمال ایدرلر لکن عربی صحیح دکلدر (سله) ٤ که عامه میانده معروفدر عندمده عربی اولدیغی مشکوکدر (شص) ٢ دیدکلری دخی عربی صریح دکلدر زعم ایدرم (مشمش) دخی عربی صرف اولدیغی معلوم دکلدر (مس) لفظنی نحاسده استعمال ایدرلر عربی اولدیغنه جزمم یوقدر (دراقن) خوخ معناسنه لغت شامیه‌در عربی صحیح دردیه‌مم (قصف) که لهو ولعبده مستعملدر عندمده عربی صریح دکلدر (فرنی) بر نوع خبزك اسمیدر عربی در دیه‌مم (قط) ٧ سنور معناسنه عربی صحیح اولمامق کرك جوهری دیدی‌که (رانج) جوزهندی معناسنه (رهوجه) سیردن بر نوع معناسنه ظاهرلری فارسی معرب اولمق اقتضا ایدر کذلك ابازیردن (کربزه) لفظی دخی معرب ظن ایدرم (باطیه) لفظی دخی اناء معروف معناسنه معرب ظن اولنور والله اعلم ٨ ﴿ نکتهٔ لطیفه ﴾ کاهی الفاظ فارسیه‌یی قالب عربیه‌یه افراغ ایدوب آنده قواعد عربیه‌یی اجرا ایدرلر مع هذا فارسیهٔ صحیحه‌در و معرب دکلدر مثلا ابو مهدیه بعض الفاظ فارسیه استماع ایدوب آنلری شو وجهله حکایه ایتدی‌که (نظم) یقولون لی شنبذ ولست مشنبذا ۞ طوال اللیالی ما اقام ثبیر ۞ ولا قائلا زود آلیعجل صاحبی ۞ وبستان فی قولی علی کبیر ۞ ولا تارکا لحنی لاتبع لحنهم ۞ ولو دار صرف الدهر حیث یدور ۞ لفظ شنبذ اصلنده چون بود ایدی آندن امر واسم فاعل اخذ ایتدی وزود عجله معناسنه‌در ولفظ آ

٩ ابن اثیر مثل سائره‌ده دیدی‌که نیر نجات لفظی امتزاجاتدن حاصل اولان نسنه‌نك خاصه‌سنی اظهاردن عبارتدر دیرلر نورکدن معربدر لون جدید معناسنه (منه)

٦ ترکیده مرسین دیرلر (منه)

٣ ترکیده اوچقور دیرلر (منه)

٤ ترکیده سبت معناسنه (منه)

٢ ترکی اولته دیرلرکه بالق آولرلر (منه)

٧ کمال الدین دمیری حیوة الحیوان کبرادە دیدی که لفظ قط حدیث شریفده واقع اولدی قال النبی علیه السلام عرضت علی جهنم فرأیت فیها المرأة الحمیریة صاحبة القط الذی ربطت فلم تطعمه ولم تسرحه (منه)

٨ جوهری دیدی که قوش لفظی صغیر الجثه معناسنه کوچکدن معربدر فیروزآبادی دیدی نرمق یومشق معناسنه نرمه دن معربدر (منه)

آمدندن مأخوذ امرفارسيدر يعنى تيزكل وبستان خذمعناسنه امرفارسيدر يعنى آل
(حكايه) اولندى كه جارالله علامهٔ زمخشرى لغات عربيه يى على وجه اللايق ضبط
واتقان ايدوب بوفنده برمرتبه يه بالغ اولدى كه (خذوا العلم من رجل اعجمى) آوازه سى
طنين انداز استماع فصحاء عرب اولدقده رشك ايدوب امتحان ايچون مجلسنه جمع اولديلر
وهركس لغات غامضهٔ نادره سؤال ايتديلر زمخشرى دخى بلا تلعثم جواب ويردكده
جمله سى فضلنه معترف اولديلر اواخر مجلسده زمخشرى دخى اسلوب مذكور اوزره
فارسى الفاظى عربى صورته سبك ونظم ايدوب مزبورلره عرض ايتدى استماع
ايتدكلرنده (ماسمعنا بهذا فى آبائنا) ديوب حيرت آلوده وداع ايتديلر (نظم) ان الانا كير
قدساهت بعدماسبزت * واشرورنت بعدان تكون تراشيشا * ان الخرابيز قدباخت
بعدان خيمت * وابزوركت بعدان تكون كواجيكا * وقال غيره فى هذا الاسلوب (نظم)
سيبة من شهر اسفاهانة * آمدت من دستى الجانانة * فى دلى رخسار يار كنجة *
بنهنت فى كوشة الويرانة ٩

﴿ فصل فى درر فوائد وغرر عوائد يجب على المتأدب ان يجعلها قرطة لسمع لبه ﴾
﴿ وشنفا لاذن قلبه وفيه عدة فرائد * فريده * فى الالفاظ العربيه الاسلامية ﴾

ابن فارس فقه اللغه ده ديدى كه زمان جاهليتده عربك لغات وعادات واحواللرى اباً عن
جد ميراث مثابه سنده ايدى لهذا (هكذا وجدنا آبائنا) كلامنى جميع اوضاع واحواللرينه
حجة اتخاذ ايتمشلر ايدى چون آفتاب اسلام مطلع رسول اكرم صلى الله عليه وسلمدن
طلوع ايتدى عربك احوالى متحول ودينلرى منسوخ وباطل وآينلرى مضمحل
وعادتلرى متبدل اولوب لغتلرندن بعض الفاظ بعض زيادات و نيجه شروط
وقيود انضماميله برموضعدن برموضعه نقل اولندى مثلا (مؤمن) لفظى عرب اماندن
وتصديق معناسنه اولان ايماندن مأخوذ بيلورلر ايدى پس شارع اول معناره نيجه
شروط واوصاف ضم ايدوب آنلرى جامع اولان كمسنه يه مؤمن اطلاق ايتدى كذلك
(اسلام) لفظى عرب برنسنه سالم ايتمك معناسنه بيلورلردى كذلك (كفر) لفظى ستر
وتغطيه معناسنه بيلورلرايدى شارع آنلره دخى نيجه شروط وقيود الحاق ايدوب
آنلرى جامع اولان كمسنه يه مسلم ياخود كافر ديدى كذلك (فسق) لفظى عرب مجرد
خروج معناسنده استعمال ايدرلرايدى شارع طاعة الهيه دن خروج فاحش ايله خروج
معناسنه نقل ايدوب بووجه اوزره خارج اولان كمسنه يه فاسق اطلاق ايتدى وسائر
الفاظ فقهيه دخى بوسياق اوزره جارى اولمشدر مقايسه اولنه ايمدى بركمسنه مثلا لفظ
فاسقك معناسندن سؤال ايتسه لايق اولان بودركه لغويسى مطلق خروج ايدن

٩ مذكور اولان ايكى نظمك ترجمه سى صندوقة المعانى نام تأليفمزده بيان اولنمشدر فليراجع اليها (منه) فائده * ابو القاسم الزجاجى
ديدى كه سقط فى ايديهم عبارتنى عرب نزول قرآندن اول استماع ﴿ ٣٨ ﴾ ايتمامشلر ايدى چون شعراى اسلام عبارة مذكوره يى
شعرلرنده استعمال مراد ايتدكلرنده قديمدن كيفية استعمالنه آشنا اولمامغله استعمالنده خطا ايتديلر حتى ابو نواس عالم نحرير عديم النظير ايكن ع ونشوة سقطت منها فى يدى * كلامنده خطا ايتدى زيرا لازمدن مجهول كلمز رغبت وغضبت ديمزلر ميدانى مجمعده ديدى كه سقط فى يده عبارتى ندم ديه جك يرده تكلم اولنور وسائر جوارحدن يد اختيار اولنديغى نادم اولان كمسنه عادتا آلينى عض ويرى برينه ضرب ايدر انتهى بيهقى تاجده ديدى كه ولما سقط فى ايديهم عبارهٔ شريفه سى ندم مواد ايمكدر سقط الندم فى ايديهم ايدى ندم حذف وسقط مجهول قلنوب جار ومجرور قائم مقام فاعل قلندى رغب فى ديدكلرى كبى سقط واسقط برمعنايه در لكن سقط اكثرا وجود دردو دخى سقوط تركيبى برنسنه نك اعلادن اسفله نزول وارض اوزرينه وقوعه دلالت ايدر صكره توسيع ايدوب خطا اولان كلامى شئ مردوده تشبيه ايدوب
سقط ديديلر وعبارة مذكوره ده ذكر اولنديغى بوسببدندركه پشيمانلق اولا قلبده حادث اولوب اثرى ﴿ واصطلاح ﴾
يدده ظاهر اولور قال الله تعالى (فاصبح يقلب كفيه على ما انفق فيها ويوم يعض الظالم على يديه) زيرا يد جارحهٔ عظما در لهذا يد
كسب ايتدكى نسنه يه يده نسبت ايدرلر قال الله تعالى (بما قدمت يداه) انتهى (منه)

واصطلاح شرعيسى طاعة الهيه دن خروج فاحش ايله خارج اولان كمسنه در ديو جواب
ويرمك كرك وعلى هذا القياس ﴿فريده﴾ وبعض الفاظ عربيه واردركه صدر اسلامده
حادث اولوب اهل جاهليت آنى بيلمزلرايدى ابن خالويه كتاب ليس ده ديدى كه لفظ
(جاهليت) صدر اسلامده حادث اولمش براسمدركه بعثة رسول اكرم زماندن مقدم اولان
زمانه اطلاق اولندى كذلك لفظ (منافق) كلمهٔ اسلاميه در اهل جاهلية آنى بيلمزلرايدى ظهور
دين اسلامدنصكره اظهار ايمان وابطان كفر ايدن كمسنه يه اطلاق اولندى واصلنده نافقاء
يربوعدن مأخوذدر ابن فارس ديدى كه لفظ (مخضرم) ابتداء اسلامده حادث اولمش
براسمدركه اهل جاهليتدن زمان اسلامه ادراك ايدن كمسنه يه اطلاق اولندى وشعرادن
مخضرمون اول كمسنه لردركه جاهلية واسلامده شعر تكلم ايتمش اوله حسان بن ثابت.
ولبيد بن ربيعه. ونابغهٔ بنى جعده. وزبرقان بن عمرو كبى خضرمت الشئ ديرلر قطع ايتدم
معناسنه وخضرم عطيه دير احسانى قطع ايتسه (مخضرمون) دخى كفردن منقطع
واسلامه متصل اولدقلرى ايچون بواسم ايله تسميه اولنديلر ودخى امرأة مخضرمة
ديرلر قصيرة القامه اولسه شعراى مذكوره يه مخضرم اطلاق اولنديغى قرآن عظيم
نازل اولمغله شعرلرى رواجدن قالوب و اعتبارى قاصر اولديغى ايچوندر . مخفى
اولميه كه جوهرى مخضرم تفسيرنده ديدى كه لفظ مذكور جاهلية واسلامه ادراك
ايدن شاعره اطلاق اولنور وابن فارس كلامى عمومى يعنى شاعره عدم اختصاصنى اشعار
ايدر فيروزآبادى ديدى كه مخضرم اختتان اولونميان ياخود نصف عمرى جاهليتده
ونصف آخرى اسلامده كذران ايدن ياخود ايكى وقته دخى ادراك ايدن كمسنه لره ياخود
ايكى وقته دخى ادراك ايدن شاعره اطلاق اولنور. لبيد واسود كبى ابن الاعرابى ٧
ديديكه عجبدركه لفظ فاسق عربى صحيح ايكن محاورات جاهليه ده و شعرلرنده اصلا
ذكر اولنمدى . جوهرى ديدى كه لفظ (تفث) مناسك حجدن طرنق كسمك وباش
تراش ايتمك وقص شارب و عانه ورمى جمار ايتمك معناسنه در. ابو عبيده ديدى كه
لفظ تفث اصلا برشعرده واقع اولمدى كه انكله معناى مذكوره استدلال اولنه
﴿ فريده * فى الالفاظ التى اول من تكلم بها رسول الله صلى الله عليه وسلم ﴾ ثعالبى
فقه اللغه ده ديدى كه بركمسنه بلا قتل وفات ايتسه اكا (مات حتف انفه) ديرلر وعبارهٔ
مذكوره يى اولا رسول اكرم تكلم ايتدى وآندن غيريدن استماع اولنمامش ايدى ابن
دريد مجتبى ده حضرت على يه مستند سند صحيح ايله روايت ايتدى كه على رضى الله عنه
ديدى كه عربدن هرنه لغة كه استماع ايتدم رسول اكرمدن دخى استماع ايتدم لكن
مات حتف انفه عبارتنى رسول اكرمدن استماع ايتدم آندن اول عربدن اول عبارتى استماع

٧ نقله فى المجمل والصحاح (منه)

٩ ابوعمرو دیدی که وطیس تنوره مشابه برچقوردرکه آنده اتمك بشورولر وشدت حرب ایچون مثل ایدرلر که حر
حربی حرو طیسه تشبیه طریقیله واکثر اهل لغة وطیس تنوردر دیدیلر (منه) ٦ امام احمد عبدالله بن

ایتمدم. وابن درید عبارت مذکوره‌نك معناسنی شو وجهله بیان ایتدی که یعنی فلان کمسنه‌نك روحی انفندن خروج ایتمکله وفات ایدی زیرا میت حین موتنده کندو فراشنده انفاس متابعه ایله تنفس ایدرك رمقی منقطع اولور وانفه تخصیص اولندیغی انف مخرج نفس اولمغله رمق آنده نهایة بولدیغی ایچوندر. ودخی فرسه (بحر) اطلاقی رسول اکرمدن غیریدن استماع اولنمدی که جریی منقطع اولمین بر فرس جواده راکب اولدیلر تحسین ایدوب اول فرسی صویی منقطع اولمین بحره تشبیه بیوردیلر. ودخی لفظ (زماره) زانیه معناسنه رسول اکرمدن غیریدن استماع اولنمدی. ابوعبیده دیدی که لفظ مذکورك مأخذینه مطلع اوله‌مدم. خاطر فاتره خطور ایدرکه عادة عرب بودرکه بعض کلمه‌نك حروفنی تقدیم وتأخیر ایله قلب مکان ایدرلر محتملدرکه لفظ زماره دخی بو قبیلدن اولوب رمازه‌دن مقلوب اوله که قاشی ایله اشارت ایدن خاتونده مستعملدر زمخشری اساس البلاغه‌ده دیدی که جاریة غمازة بیدها همازة بعینها لمازة بفمها رمازة بحاجبها دیدکدنصکره ونهی عن کسب الرمازة وهی القحبة دیدی ومحتملدرکه نفخ مزمار یعنی نی زنلك ایدن خاتونه تشبیه طریقیله اوله زیرا نی زنلك ایدن خاتون وزانیه اولان خاتون وادی واحددندر والله اعلم ودخی. (لاینتطح فیه عنزان ۞ والان حمی ٩ الوطیس ۞ ولایلدغ المؤمن من جحر مرتین ۞ والحرب خدعة ۞ وایاکم وخضراء الدمن ۞ عبارتلری اول رسول اکرمدن استماع اولندی وعبارات مذکوره‌یی مثل مجراسنه اجرا ایتدیلر ومن اراد الاطلاع فلیراجع الی کتب الامثال ٦ جوهری دیدی که لفظ (صیر) قاپو یاریغی معناسنه رسول اکرمدن غیریدن استماع اولنمدی ودخی لفظ (جلهمه) جانب وادی معناسنه جیمك ضمیله رسول اکرمدن غیریدن استماع اولنمدی عربدن مسموع اولان جلهه لفظی درکتاب لیس ده واقع اولدی که لفظ (صراح) حدیث شریفدن غیری محلده ذکر اولنمدی سماواتده کعبهٔ مکرمه مقابلی بیت معناسنه

﴿ فریده ۞ فی الالفاظ التی اول من تکلم بها الصحابی والتابعی ﴾

تبریزی تهذیبده دیدی که (اجعل هذا الشیٔ باجا واحدا) عبارتی همزه ایله اول عثمان ابن عفاندن مسموعه‌در یعنی اجعله طریقا واحدا. جوهری کلامنده شو وجهله واقع اولدی که اجعل الباجات باجا واحدا ولونا واحدا عبارتنده اولان باجا لفظی مهموز وغیر مهموز استعمال اولنور فارسیه‌دن معربدر اصلی باهادر الوان اطعمه معناسنه انتهی. مخفی اولمیه که لفظ با ولفظ وا فارسیده آش معناسنه‌در وآخرنده اولان لفظ ها علامهٔ جمعدر خالویه دیدی که (دجال) لفظنك جمعی دجاجله اولدیغی فقیه مدینه یعنی مالك بن انسدن روایت واستماع اولندی حیث قال (هؤلاء الدجاجلة)

عمرو بن العاصدن روایت ایتدی که بن رسول اکرمدن بیك عدد مثل استماع وحفظ ایتدم وعسکری کتاب الامثالده بیك عدد حدیث ذکر ایتدی که هربری مثل مجراسنه جاریدر اکرم من الاسد ۰ وابخر من الاسد ۰ واشجع من الاسد ۰ واجرأ من الاسد مثللرینی حدیث اولمق اوزره ذکر ایتدی (منه)

وبوعبد فقیر نصایح الکلام ثعلبی نام کتاب شرحی فصیح اللسان نام کتابده شویله مطالعه ایتدی که ترجمه‌سی بودر جعلها باجا واحدا عبارتنده صواب اولان همزه‌یی ترکدر وباج لفظی فارسیدن معربدر روایت اولندی که حضرت عمر بن الخطاب حضورینه دهقانیلر الوان اطعمه احضار ایتدیلر عمر هر طعامدن سؤال ایتدی جوابنده هذا سکباج وهذا زیرباج وهذا سفیدباج دیدیلر پس عمر ایتدی که جمله قصعه‌لری بر یره جمع ایده‌لر وبر قصعهٔ کبیرهٔ خالیه طلب ایدوب فرمان ایتدی که اول قصعه‌لرده اولان طعاملری اکا افراغ ایدوب قارشدیره‌لر اول وقتده اجعلوها باجا واحدا دیدی (منه)

شرح فصیحده دیدی که (فاض) لفظنك مصدری فوضة اولدیغی اول شریحدن استماع اولندی. ابن درید دیدی که لفظ (جائزه) عطیه معناسنه جمعی جوائزدر بعض اهل لغة دیدیلر که لفظ مذکور کلمهٔ اسلامیه‌در اهل جاهلیة آنی بیلمزلر ایدی (حکایة) اولندی اسلام ظهورندن صکره بر امیر الجیش عسکری ایله دشمنه قریب موضعه بالغ اولدقده آنلر ایله دشمن میاننده بر نهر عظیم واقع اولمش ایدی بر فرد آندن عبور ایتمکه جرأت ایده‌مدی امیر الجیش دیدی که هر کیم بو نهری تجاوز ایدرایسه فلان قدر عطیه‌یه مستحق اولور پس عطیه امیدیله نهر مزبوردن تجاوز ایدن کمسنه عطیهٔ موعوده‌سنی اخذ ایتدکده (اخذ فلان جائزته) دیرلر ایدی صکره هرنسنه مقابلنده احسان اولنان عطیه‌یه جائزه اطلاق ایتدیلر ٩ .ودخی لفظ (محرم) زمان جاهلیتده معروف دکل ایدی بلکه اهل جاهلیة محرم وصفره صفران ومحرمه صفر اول وصفره صفر ثانی وربیع الاول وربیع الآخر دیو تعداد ایدرلر ایدی چونکه اسلام ظاهر اولوب عربك قدیمدن اعتبار ایتدکلری نسیٔ خصوصی باطل اولدی رسول اکرم محرمه شهر الله المحرم تسمیه ایتدیلر وفی الحدیث (افضل الصیام بعد شهر رمضان صیام شهر الله المحرم) امدی تقریر مذکوردن شهور اثنی عشردن شهر الله لفظی محرمه تخصیصك نکته‌سی منفهم اولور فافهم هذا واحفظه

﴿ فصل فی الالفاظ التی ترك استعمالها بعد ظهور الاسلام ﴾

بعض الفاظ واردرکه ظهور اسلام سببی ایلر معنالری زائل اولمغله لفظلری دخی زائل اولوب استعمالی ترك اولندی مثلا لفظ (مرباع) امیر جیش ربع غنیمتی اخذ معناسنه ولفظ (نشیطه) امیر الجیش مقصودی اولان موضعه وصولدن مقدم یول اوزرنده راست کلدیکی شیٔ مال غنیمة اولمق اوزره اخذ معناسنه ولفظ (فضول) غنیمتی تقسیمدنصکره بقیه قالانی اخذ معناسنه ایدی اسلام ظهور ایتدکده اشیاء مذکوره‌دن منع صادر اولمغله الفاظی دخی معانی سابقه‌ده استعمالی متروك اولدی. مخفی اولمیه که لفظ (صفی) امیر عسکر غنیمتی تقسیمدن اول ایچندن بر شیٔ اختیار واخذ معناسنه در رسول اکرم اکرچه بو معنایی بعض غزواتده اجرا ایتدی لکن خصایصدن اولمغله رسول اکرم وفات ایتدکدنصکره لفظ صفینك معنای مذکورده استعمالی متروك اولدی . ودخی اهل جاهلیة سلام موضعنده (انعم صباحاً. وانعم ظلاما) وپادشاهلرینه دعا مقامنده (ابیت اللعن) دیرلر ایدی یعنی سندن باعث لعن اوله‌جق عمل صدور ایتمسون. ودخی مملوك مالکنه (رب) ومملوکه (رب الارباب) دیرلر ایدی بو لفظلر ترك اولندی. ودخی بر کمسنه اداء مناسك حج ایتمسه اکا (صروره) دیرلر

٩ زمخشری اساس البلاغه‌ده اجازه بجایزة سنیة وبجوایز یدکدنصکره دیدی که اجازه ما، مأخوذا دیرلر سقا معناسنه واول صویه جواز دیرلر انتهی وابن الانباری زاهرده دیدی که جایزه اندن عبارتدرکه بر کمسنه آخر کمسنه‌یه صو ویررکه اول آخر کمسنه کندو یولنه کیدر اصلی بودرکه بر رجل صو اوزرینه ناظر اولان کمسنه‌یه مرور ایدوب باکه شو صودن بر ایچم صو ویرسندن تجاوز ایده‌یم ومکا چوق ضررم طوقنمسون دیر صکره استعمالی شایع اولوب عطیه‌یه جایزه اطلاق ایتدیلر (منه)

ایدی (لاصرورة فی الاسلام)حدیثی ایله لفظ مذکور معنای مزبور ده استعمال
اولنمز اولدی. بعض اهل لغة صرورة لفظنی تزوج ایتمیوب رهبانیة اختیار ایدن کمسنه
وبعضیلر حرمدن طشره ده برجرم ایدوب نفسنی تخلیص ایچون حرم شریفه
التجا ایدن کمسنه معناسنه در دیدیلر علی ای معنی کان استعمالی متروك اولدی. ودخی
خواتینك مهری ایچون سوق اولنان ابل وغنمه (نوافج) دیرلر ایدی ترك اولندی ۹
ودخی عرب (حجرا محجورا)عبارتنی ایکی محلده استعمال ایدرلر ایدی. اولا برسائل
کلوب برنسنه سؤال ایتدکده اول نسنه یی ویرمیجکنی اشعار مقامنده حجرا محجورا
دیر ایدی سائل دخی بو عبارتی استماع ایتدکده مأیوس اولور ایدی بزم دیار
اصطلاحنده ۷ الله ویره دیدکلری کبی. ثانیا مقام استعاذه ده استعمال ایدرلر ایدی
مثلا برکمسنه برسفره توجه ایدوب برمخوف نسنه کورسه حجرا محجورا دیر ایدی
سنك بکا تعرضك حرام اولسون یعنی بکا ضررك طوقنمسون معناسنه ونظم کریمده
(یوم یرون الملائکة لابشری یومئذ للمجرمین ویقولون حجرا محجورا) کلام شریفی
معنای اخیره مناسب تفسیر اولندی یعنی مجرمین ملائکهٔ عذابی مشاهده اتدکلرنده
زیاده خوفلرندن ناشی دنیاده تکلم ایتدکلری حجرا محجورا کلامنی تکلم ایدرلر
.ابن فارس دیدی که لفظ (اَتاوه) خراج معناسنه ولفظ (حُلوان) رمال وفالجی وافسون
ایدن کمسنه لرده عملی مقابلنده ویریلن اجرت معناسنه ولفظ (کُس) خاتونك فرجی
معناسنه متروك الاستعمالدر. لکن فیروز آبادی دیدی که لفظ کس چر یعنی فرج المرأه
معناسنه عرب کلامندن دکلدر بلکه مولددر. وسلامة الانباری مقامات حریریدن
مقامهٔ کرجیه شرحنده کس فرج معناسنه وسرم دبر معناسنه عربی صحیح دکلدر بلکه
مولددر دیدی. صاحب مزهر دیدی که (کس) لفظنده اوچ مذهب واردر .اولا مولد
اولمق. ثانیا عربی صحیح اولمق که ابو حیان تذکره سنده وصغانی کتاب خلق الانسانده وزر
کشی کتاب مهمات المهماتده بو مذهبی اختیار ایتدیلر. ثالثا فارسی معرب اولمق که جمهور
مذهبی بودر ومطرزی دخی شرح مقامهٔ مذکوره ده بو مذهبی اختیار ایتدی والله اعلم

﴿ فصل ❊ فی تعریف لفظ المولد وبیان بعض الکلمات المولدة ﴾

زمخشری اساس البلاغه ده دیدی که رجل مولد وجاریة مولدة دیرلر عربی صرف دکل ایکن
میان عربده تولد ایدوب عرب ایله اولادی ایله نشو ونما بولمغله انلرك آدابیله متأدب اولسه
وعربی صحیح اولمین کلامه دخی مجازا مولد دیرلر. وکلام مولد دیرلر اصلی لغة عربدن اولمسه
کتاب العین ده دیدی که کلام مولد کلام محدث معناسنه در وکلام مولد درجهٔ اعتباردن
ساقط اولمغله بروجهله احتجاجه صالح اولمز. لهذا علماء بیان شاعر مولدك شعری ایله

۹ عادت جاهلیة بو ایدی وعنقریب محلنده بسط مقال اولنوران شاء الله تعالی (منه)

۷ چشمه زن تعبیر اولنان جبه در (منه)

۷ وسیجیء لطایف المتعلقة بهذا الباب فی هذه الترجمة ان شاء الله تعالی (منه)

استدلال ایدنلری توبیخ وتشنیع ایدرلر اصمعی دیدی که لفظ (نحریر) عالم متبحر معناسنه
کلام عربدن دکلدر بلکه مولددر کذلك لفظ (خم) که طاووق بیضه سنی ایچنده وضع
ایتسون ایچون ایچنه صمان دوشه یوب بر موضعه وضع ایتدکلری سپت معناسنه
مولددر. فیروز آبادی (خم) طاووق وضع ایتدکلری قفسدر دیدی یقال خم الدجاج
حبس فیه (ایام العجوز) جاهلیة کلامندن دکلدر بلکه اسلامده تولد ایتدی. جوهری
ایام عجوز بش کوندر دیدی لکن ابو الغوث یدی کوندر دیدی که متعارف اولان
بودر علی الترتیب اسماسی بودرکه ذکر اولنور. صن. صنبر. وبر آمر. مؤتمر. معلل
مطفیٔ الجمر. ابن درید دیدی که لفظ (منه) دیشی میمون معناسنه مولددر. فیروز
آبادی که منته عنبه وزننده ومنوته عنکبوت وانثی القنافذدر دیدی. تبریزی تهذیبده
دیدی که (قاقزه) شراب ایچه جك ظرفلردن برنوع ظرفدر مولددر صحیح اولان
قاقوزه در کذلك لفظ (طنز) سخریه معناسنه مولددر یا معربدر کلام جاهلیتده
بوقدر جوهری (قحبه) فاجره معناسنه مولددر دیدی. فیروز آبادی مولد اولدیغنده
تردد ایدوب دیدی که لفظ قحبه قحبدن مأخوذدر سعال معناسنه فاجره دخی
مشتریسنی کورمکله تنحنح ایدوب اوکسورمکله رمز ایدر یاخود مولددر ولفظ
(برجاس) اوق نشانی ایچون هوایه نصب ایتدکلری قاباق مثللو غرض معناسنه
مولددر. جوهری دیدی (جعس) رجیع یعنی نجس معناسنه مولددر وعرب جعموس
دیرلر میم زیاده سیله یقال رمی بجعامیس بطنه. موفق بغدادی ذیل فصیحده دیدی که
عرب الم ووجع وقتنده (اح) دیرلر حاء مهمله ایله ومعجمه ایله کلمهٔ عجمیه در ۹. ابن درید
دیدی که نائم اولان کمسنه یه عارض اولان ثقله (کابوس) دیدکلری مولد ظن
اولنور. جوهری دیدی که (طرش) صمم معناسنه و(ماش) حبهٔ معروفه معناسنه
و(عفص) مازو معناسنه مولددر اهل بادیه کلامندن دکلدر کذلك لفظ (عجه) یومورطه دن
یاپدقلری طعام معناسنه که فارسیده خایکینه وتحریف ایدوب ترکیده قیناغانه
دیرلر مولد ظن اولنور دیدی. فیروز آبادی مولددر دیو جزم ایلدی . موفق
بغدادی ذیلده دیدیکه لفظ (فطره) لغت مولده در وعرب صدقة الفطر
دیرلر . ودخی لیثدن غیری عامهٔ اهل لغة لفظ (تشویش) قاشدیرمق
معناسنه ولفظ (مشوش) قاریش مروش معناسنه مولددر ولحندر دیو اتفاق ایتدیلر
صحیح اولان تهویش ومهوشدر ودخی (ستی) سیدتی معناسنه مولددر و(فلان قرابتی)
عبارتی مولده در عربدن استماع اولنان قریبی یاخود ذو قرابتی عبارتی در. مرزوقی
اصمعیدن روایت ایتدی که (کلبة صارف) عبارتی ارکك کلبه طالب اولان دیشی

۹ ابن درید معجمه ایله محدث ظن ایدرم دیدی (منه)

کلب معناسنه مولددر اهل امصار تولید ایتدیلر دیو بعده دیدی که بوخصوص اصمعی
دیدیکی کبی دکلدر زیرا ابو زید وابن الاعرابی واکثر ناس عبارت مذکوره‌یی
عربی اولمق اوزره تکلم ایتدیلر انتهی ۷ . وبو عبد فقیر مترجم مقامات حریریدن مقامهٔ
کرجیه‌ده ابن سکره‌دن نقل ایتدیکی ایکی بیت مشهوره معارضه طریقی ایله
جواب اولمق اوزره عقد ایتدیکم قصیده‌ده کستاخانه دیمش ایدیم که (نظم) وخبوء
التبر فی البؤس وبال ✵ وعطر بعد عرس کالسخاف ✵ وعتریف ککسع ذی صریف ✵ فلا
یصرفه اشقی من صراف ✵ ثعالبی دیدی که اول کمسنه که زیاده اکول اولمغله کاسه‌ده
اولان طعامی جمله اکل ایده اکا (قحطی) اطلاق اهل حاضره عملی در اهل بادیه‌ده
بو لفظ یوقدر لکن ازهری دیدی که ظنم بودر که کثرة اکلندن ناشی قحطه نسبة
در یعنی کویا قحطدن چیقدی . ودخی (غضاره) لفظی طپراقدن یاپدقلری چناق
معناسنه مولده‌در زیرا عربك چناغی اغاچدندر طوپراقدن دکلدر ۹ مبرد کامله‌ده
دیدی که (حاجة) لفظنك جمعی حاج در هامة وهام وساعة وساع کبی جمعنده (حوایج)
لفظی کلام عربدن دکلدر مع هذا السنهٔ عوامده شایع در . سلام الانباری شرح فصیحده
دیدی که (طفیلی) لفظی قدیمی کلام عربده یوقدر زیرا طفیل الاعراس اهل کوفه
دن بر کمسنه ایدی که دعوت اولنمدین ولایم وضیافاته حاضر اولور ایدی هر کیم بو عملی
ایدرسه رجل مزبوره تشبیه ایچون نسبت ایدوب طفیلی دیدیلر . ودخی غبی اولان کمسنه‌یه
(زبون) اطلاقی مولد عملی در اهل بادیه کلامندن دکلدر وفی امثال المولدین (الزبون
یفرح بلاشیء) ابن خالویه کتاب لیسده کذلك جوهری صحاحده دیدیلر که لفظ
(حواحیم) کلام عربدن دکلدر صبیان کلامندندر قرأت الحوامیم دیرلر بلکه آل حامیم
دیمك کرك . موفق بغدادی آل طاسین لفظنی زیاده ایتدی ابن مسعوددن روایت اولندی که
آل حم دیباج القرآن دیمدی . فرا دیدی که آل حم عبارتی آل فلان وآل فلان دیدکلری
کبیدر کویا سورهٔ حمیه نسبت اولندی . ابو عبیده دیدی که (الحوامیم سور
من القرآن) دیدکلری قیاسه مخالفدر ذوات حم دیمك کرك کتاب العین‌ده دیدی که
بس حسب معناسنه‌در لکن زبیدی استدراك ده دیدی که لفظ (بس) عربی دکلدر موفق
بغدادی دیدی که هم فعلت ایضا مقامنده وبس حسب مقامنده کلام عربده یوقدر
مولددر دیدی انتهی ماقالوا . لفظ بس حسب معناسنه مشدددر وفارسیده مخففدر
لهذا لفظ بس فارسیدن معرب اولمق قدیم الایامدن خاطر فاتره خطور ایدر وحکیم
سنایینك **بیت** اول وآخر قرآن زچه با آمد وسین ✵ یعنی در راه هدی رهبر تو قرآن
بس ✵ کلامی نفس الامرده مقبول اصحاب الباب در حسین کاشفی مواهب علیه نام تفسیرینك

۷ شرح فصیحده بو عبد فقیر شو وجه اوزره مطالعه ایتدی که ترجمه‌سی بودر صرفت الکلب فهی صارف ✵ وکذا اجعلت ای اشتهت الفحل خلیل دیدی که اجعلت الکلب فهی مجعل واهل حجاز ماء مجعل وجعل دیرلر ایچنده جعل دیدکلری بوجك هلاك اولسه وکابه حالهٔ معهوده‌ده مجعل دیدکلری ماء مذکوره تشبیه طریقی ایله‌در مردار ومنتن اولمق جهتیله (منه)

۹ ابن الجوزی تقویم اللسان نام تألیفنده دیدی که جواب لفظنك جمعی یوقدر واجوبة کتبی وجوابات کتبی دیدکلری عامه کلامی در صحیح اولان جواب کتبی در وحاجة لفظنك جمعی حاجات وحاج در حوایج دیدکلری غلطدر ودخی قائم اولان کمسنه‌یه اقعد ونائم اولان کمسنه‌یه اجلس دیمك کرك عکسی غلطدر (منه)

خاتمه‌سنده نقل وتحسین ایدنصکره دیدی که عجایب اتفاقیاتدندر که لفظ بس ماده‌سی
عربی وفارسی‌ده حسب معناسنه‌در واول قرآنده باء بسمله وآخرنده سین ناس
مراددر که جمع اولنسه لفظ بس حاصل اولور والله اعلم . جوهری دیدی که بعض
امراض حاده‌ده دفعة حادث اولان تغیره اطبا (بحران) اطلاق ایدوب (هذا یوم
بحران) دیرلر ظن اولنور که ایام تموزده اولان ایام باحوره نسبة اوله که شدة حردن
عبارتدر وقول مذکور مولددر . اندلسی کتاب مقصور وممدودده دیدی که لفظ
(کیمیا) مولددر مراد حذاقه‌در . قالی اصمعیدن روایت ایتدی که صلوة ظهره (صلوة اولی)
اطلاقی مولدین فعلی در بر اعرابیء فصیح صلوة اولی لفظنی استماع ایتدکده دیدی که
بزم عندمزده صلوة اولی یوقدر صلوة هاجره واردر . جوهری دیدی که (کنه الشیء)
نهایته معناسنه‌در که آندن فعل مشتق اولمز وفلان نسنه‌نك وصفنك کنهنه وصول
ممکن دکلدر دیه‌جك یرده (لایکنهه الوصف) کلامی مولددر والله اعلم ﴿فائدهٔ جلیله﴾
ثعلبك امالی‌ده اولان کلامندن منفهم اولان بودر که عربی صحیح اولان کلمه‌یی عامهٔ ادنی تغیر
ایله تغییر ایتسه‌لر اول کلمهٔ مغیره‌یه مولد اطلاقی صحیح اولور فارابی دیوان الادبده بو مسلکه
سلوك ایتدی زیرا دیدی که شمع . وشمعه عربی فصیحده میمك فتحی ایله سکونی ایله مولددر ✵
بو مقامده عامه عربی صحیح اولان کلمه‌یی نه وجهله تغییر ایتدیلر که مولد عدادندن معدود
اولدی اجمالا بیان اولنمق وهر نوعی مجرد نمونه اولمق ایچون بر ایکی مثال ایله تمثیلنه اکتفا
ایدوب تطویل اولنمامق مناسب ملاحظه اولندی والله الموفق . ابن قتیبه ادب الکاتبده
دیدی که بعض اسماء وبعض افعال واردر که عرب آنی مهموز وعامه کاهی همزه‌یی واوه
تبدیل وکاهی همزه‌یی اسقاط ایدرلر ﴿امثلة التبدیل﴾ آکلت معه . ووکالت معه . فلان
کمسنه ایله معا اکل ایتدم معناسنه‌در . آزیته . ووازیته اکا محازی اولدم معناسنه‌در . آخذته
بذنبه . وواخذته . فلان کمسنه‌یی جرمی سببی ایله مؤاخذه ایتدم معناسنه . آخیته وواخیته .
فلان کمسنه ایله اخوت ایتدم معناسنه آزرته ووازرته . فلان کمسنه‌یه معاونت ایتدم معناسنه
آسیته وواسیته . اکا موافقت ایتدم معناسنه ﴿امثلة الحذف﴾ فجاءه ✵ وفجاه ✵ باءه ✵
وباه ✵ شهوت جماع معناسنه ✵ اهلیلج ✵ هلیلج ✵ اترج وترج ✵ اوقیه ووقیه ✵ اصحت السماء
وصحت سماء سحابدن عاری اولدی معناسنه ✵ ارمیت العدل عن البعیر ورمیته ✵ دوه‌دن
تنکی القا ایتدم معناسنه ✵ اعقدت الرب والعسل وعقدته ✵ رب وعسلی غلیظ اولنجه قاینا تدم
معناسنه ✵ احبست الفرس فی سبیل الله وحبسته ✵ اغلقت الباب وغلقته ✵ واقفلت الباب
وقفلته ✵ اعتقت العبد وعتقته ✵ اعیت فی المشی وعییته ✵ مشی ایتمکده یورولدم معناسنه
✵ ودخی بعض الفاظ واردر که عرب مهموز ایتمزلر وعامه مهموز ایدرلر ﴿الامثلة﴾

رجل عزب واعزب * تزوج ايتمين كمسنه معناسنه‌در * خيرالناس وشرهم واخيرالناس
واشرهم * وتدت الوتد واوتدته * ميخى قاقدم معناسنه شغلته عنك واشغلته * مانجع فيه
القول ومالنجع * اكانصيحت تأثيرايتمدى معناسنه * رعدت السماء وبرقت ارعدت السماء
وابرقت * آسمانده رعدوبرق اولدى معناسنه * تعسه‌الله وكبه اتعسه واكبه * حضرت
الله آنى اهلاك ايتسون ويوزى اوزرينه زمين اوزرينه دوشورسون ديوبددعا
مقامنده * حدرت السفينة فى الماء واحدرتها * كمى‌يى صويه ايندردم معناسنه‌در * ودخى
بعض الفاظ واردركه عرب آنى تشديد وعامه تخفيف ايدرلر ﴿ الامثلة ﴾ غلو *
وغلو * واترج * اترج * اترجه واترجه * اجاص * واجاص * اجانه * واجانه *
بغى * بغى * عاريه * وعاريه * قوصره * وقوصره * فوهةالنهر * وفوهته * بازى * وبازى * مراق
البطن * ومراقه * ودخى بعض الفاظ واردركه عرب آنى تخفيف وعامه آنى تشديد
ايدرلر ﴿ الامثله ﴾ رباعيه * ورباعيه ثنيه‌ايله ناب ميانده اولان ديشلر * كراهية *
كراهية * رفاهية * رفاهية * طواعية * طواعية * رجل يمان رجل يمان * وشام *
ويمان * وشام * امرأة يمانية وشامية * ويمانية * وشامية * حمةالعقرب وحمة * لثةالاسنان
٩ ولثتها * ارض ندية وندية * رجل طوى البطن وطوى البطن * ضامرالبطن معناسنه * قذى
العين قذى العين * كوزينه چوب دوشمش كمسنه معناسنه * رجل ردورد * هالك
معناسنه * رجل صدوصد * عطشان معناسنه * قلاعه وقلاعه * كسك وبيوك طاش
معناسنه * قصرت الصلوة وقصرتها * كنيت الرجل وكنيته * بردت عينى بالبرود ٧
والبرود * ودخى بعض الفاظ واردركه عرب آنى تسكين وعامه تحريك ايدرلر ﴿ الامثلة ﴾
فى اسنانه حفر وحفر * ديشلرك كوكنده چوروك وار معناسنه * فى بطنه مغس
ومغص ومغس ومغص * جبل وعر ووعر * حمش الساقين وحمش الساقين * ساقلرى
اينجه اولان كمسنه احمش الساقين كبى * ارض وحشة ووحشة * وبلد وحش ووحش *
ارض خاليه وبلد خالى معناسنه * حلقة الباب والقوم والدبر وحلقة الكل * ودخى
بعض الفاظ واردركه عرب آنى تحريك وعامه تسكين ايدرلر ﴿ الامثلة ﴾ تحفه. وتحفة
.وتخمه. وتخمه. نخبه. ونخبه. زهره. وزهره. صبر. وصبر. عجم التمر والرمان وعجم.
صلعة. وصلعة. نزعه. ونزعه ٧ قطعه ٩ وقطعه. ورشان ٦ وورشان وحل و وحل
واقط واقط. نبق. ونبق. نمر. ونمر. حلف. وحلف حبق. وحبق. ضرط. وضرط
طيره. وطيره. ضلع. وضلع. سعف. وسعف. سحنه. سحنه. اعمل بحسب ذلك
وبحسب ذلك * ودخى بعض الفاظ واردركه عربك تكلم ايتدى كه كلمه‌نك عامه
برحرفنى حرف آخره تبديل ايدرلر ﴿ الامثلة ﴾ زمر ذوزمرد. كه اصلى ذال معجمه ايله

لفظ بءانده اولان الف ياءنسبتدن عوض درلهذا بريرده جمع اولمزلر (منه)

شام منسوب الى الشام فعال وزننده‌در (منه)

٩ ديشلرك ديبنده اولان آت (منه)

٧ باشك برطرفندن قيل اولمين موضع ايكى طرفده قيل اولميه اول موضعلره نزعتان ديرلر واول كمسنه‌يه انزع ديرلر (منه)

٩ قطعه عوضع القطع يقال ضربه بقطعته (منه)

٦ ورشان طير معروف (منه)

(درفسكل)

در. فسكل وفشكل. كه حلبه آتلرندن جمله‌دنصكره كلن آت معناسنه اولمغله فرومايه
اولان كمسنه‌يه دخى اطلاق اولنور. ملح ذرانى ودرانى. كه اصلى معجمه ايله‌در. نغق
الغراب ونعق. اصلى غين معجمه ايله‌در. صنجة الميزان. وسنجته. كه لفظ صنجه اصلنده
سنجه‌دن معرب‌در. قال ابن السكيت لاتقل سنجه ترازو كفه‌سنه وضع اولنان طاش
معناسنه‌در * ودخى بعض الفاظ واردركه عرب آنى مفتوح وعامه مكسور ايدرلر.
﴿الامثلة﴾ درهم. درهم. دن معربدر * مخفى اولميه كه لفظ درهم دالك فتحيله لفظ
درهمدن معربدر دالك كسريله جمعى دراهم‌در. وكاهى تعريب ايدوب. درهام
ديرلر. دالك كسريله وجمعى دراهيم كلور. الية الشاة والرجل واليته. نيفق القميص
ونيفقه. فقار الظهر. وفقاره عقار. وعقار. بضعة اللحم. وبضعته. معلوم اولا كه لفظ
بضعة اللحم اتدن برپاره معناسنه فتحله‌در. لكن بومعنايه نه‌قدر الفاظ وارايسه
جمله‌سى كسر ايله‌در. قطعه. فلذه. فذره. كسفه. خرقه كبى كه جمله‌سى قطعه
معناسنه‌در مثلا. كسفه. سحابدن. برپاره. وخرقه بزدن. برپاره. غيرة. وغيرة
كسب. وكسب. دمشق. ودمشق * ودخى بعض الفاظ واردركه عرب آنى مكسور
وعامه مفتوح ايدرلر ﴿الامثلة﴾ سرداب. وسرداب. دهليز. ودهليز. انفحه ٤ انفحه.
مطرقه. ومطرقه. مغرفه. ومغرفه. قتله شرقتلة وقتلة. مفرق الطريق. ومفرق. حبر.
وحبر. بطيخ وبطيخ. منديل. ومنديل. قنديل. وقنديل. سورتا المعوذتين والمعوذتين. وفى
آخر دعاء القنوت. ملحق. وملحق * ودخى بعض الفاظ واردركه عرب آنى مفتوح
وعامه مضموم ايدرلر. ﴿الامثلة﴾ على فلان قبول وقبول. مصوص. ومصوص. خصوصية
وخصوصية. تخوم الارض. وتخومها. شلت يده. وشلت يده. * ودخى بعض الفاظ
واردركه عرب آنى مضموم وعامه مفتوح ايدرلر. ﴿الامثلة﴾ على وجهه طلاوة. وطلاوة
اى حسن وقبول. ثياب جدد وجدد دالك ضميله جديدك جمعى در وفتحى ايله طرايق
معناسنه‌در. اعطيته الشئ دفعة. ودفعة. نقاية. ونقاية. نقاوه. ونقاوه. جعلته نصب عينى
ونصب عينى. ونضج اللحم ونضج * ودخى بعض الفاظ واردركه عرب آنى مضموم وعامه
مكسور ايدرلر. ﴿الامثلة﴾ فلفل. وفلفل. لعبة الشطرنج. ولعبة. فسطاط. وفسطاط.
مصران. ومصران. مخفى اولميه كه مصير باغارسق معناسنه جمعى مصران وآنك
جمعى مصارين دركه مصيرك جمع الجميدر. رقاق. ورقاق. رقيق معناسنه * ودخى بعض
الفاظ واردركه عرب آنى مكسور وعامه مضموم ايدرلر. ﴿الامثلة﴾ خوان. وخوان.
قاص الدابة. وقاصها. سواك. وسواك. علو. وعلو. سفل. وسفل والله اعلم وحكم

﴿ فصل فى الالفاظ المتداولة فى افواه الناس وخطأها اهل اللغة ﴾

٤ انفحه سود امن قوزينك قورساغنده اولور برصارو صودر صوف توكنيك اوزرينه صيقه‌لرنيز كبى اولور (منه)

معلوم اوله كه بعض الفاظ واردر كه السنهٔ خلقده مشهوردر لكن اهل لغة خطادر ديو حكم ايتديلر. مثلاماء (مالح خطادر) ماء ملح ديمك كرك ٧ (اخوه بلبن امه) خطادر اخوه بلبان امه ديمك كرك زيرا لبن بهايمدن حاصل اولان سوددر. ولبان انساندن اولانه مخصوصدر. (دابة لاترادف) خطادر لاترادف ديمك كرك (نثردرعه) خطادر نثل درعه ديمك كرك صيرتندن درعنی چيقاردی معناسنه. (هو مطلع بحمله) خطادر مضطلع ديمك كرك يعنی فلان نسنه‌يی كوتورمكه قادردر (مابه الطيبة) خطادر من الطيب ديمك كرك وصارمشق ديدكلری اوته (لبلاب) ديمك خطادر حلبلاب ديمك كرك لكن فيروز آبادی ديدی كه حلبلاب حانك كسريله لبلابدر وسرجك آرد قاشنه (مؤخرة السرج) ديمك خطادر آخرة ديمك كرك اصمعی ديدی كه (شتان ما بينهما) خطادر شتان ماهما وشتان ما عمرو واخوه ديمك كرك بعدما بينهما معناسنه جوهری ديدی كه شتان لفظی شتت‌دن مأخوذدر تفرق معناسنه نونك فتحی ماضی‌ده اولان تانك فتحی‌در ماضيدن منقول اولديغنه دلالت اتسون ايچون فتح مذكوری تادن اخذ ايتديلر. سرعان. سرع‌دن. ووشكان وشكدن وجه مذكور اوزره اخذ اولنمشدر (مستأهل لكذا) خطادر اهل لكذا ديمك كرك (لم يكن ذاك فی حسابی) خطادر فی حسبانی ديمك كرك فی ظنی معناسنه (فبها ونعمه) خطادر نعمت ديمك كرك مطرزی مغربده ديدی كه نعم لفظی مدحده وبئس لفظی ذمده مبالغه ايچوندر هميشه بر فاعل وبر مخصوص اقتضا ايدر لكن فبها ونعمت عبارتنده اول مقتضالر ترك اولندی زيرا تقدير كلام فعليك بها ياخود فبالسنة اخذت. ونعمت الخصلة السنة اولور پس لفظ نعمتده اولان حرف تاء ممطوطه يعنی طويله‌در. و مدوره يعنی گرد تا خطادر. وبعضيلر بهالفظی فتح ومدايله بهاء ديرلر خطادر انتهی. ترجمهٔ عبارته من عينه (رميت بالقوس) خطادر عن القوس ديمك كرك (اشتريت زوج نعال) خطادر زوجی نعال ديمك كرك (مقراض. ومقص. وتوءم) خطادر مقراضان. ومقصان وتوءمان ديمك كرك هكذا قاله ابن قتيبه ٩ زمخشری اساس البلاغه‌ده ديدی كه قرضت الثوب بالمقراض وقال ايضاعنده مقص جيد. ومقاص جياد. جوهری ديدی كه المقص المقراض. وهما مقصان. فيروز آبادی ديدی كه التؤام من جميع الحيوان المولود مع غيره فی بطن من الاثنين فصاعداً انتهی. ابن السكيت اصلاحده وتبريزی تهذيبده ديديلر كه (غليت القدر) خطادر غلت القدر ديمك كرك. ابن السكيت ديدی كه عامه كاهی كلامی موضعنك غيری محلده استعمال ايدرلر مثلا بستانه تفرج ايچون شهردن طشره چقدق ديه‌جك يرده (خرجنا نتنزه) ديرلر مع هذا تنزه صولو واوتلو موضعدن بعيد

٧ وقال الله تعالى وهذا ملح اجاج معلوم اولدكه ثعلبی‌نك شرحی فصيح اللسان نام كتابده منظور نظر عبد فقير مترجم اولدی كه ترجمه‌سی بودركه ذكر اولنور استادم ابو الفتح ايده الله شيوخندن شو وجهله روايت ايتدی كه ابن الاعرابی ماء مالح عبارتنی تجويز ايدر ايدی واعرابينك شو بيتی ايله استدلال ايتدی كه بيت • بصرية تجوزت بصرياء يطعمه المالح والطريا انتهی خاطره خطور ايدركه بيت مزبورده مذكور اولان لفظ مالح سمك صفتی اولمق ظاهردر يطعمه السمك المالح تقديرنده كه مالح لفظی صفت قبيلندندر ذی ملح معناسنه طری لفظنه مقابل ذكر ايتديكی قرينهٔ واضحه‌در واصحاب لغت خطادر ديدكلری ماء لفظنه صفت واقع اولان مالح لفظنه‌در (منه)

٩ خاطر فاتره خطور ايدركه ابن قتيبه الفاظ مذكوره‌يی جلم وجلمان لفظلرينه قياس ايتمك كرك كه جلم شبانلرك قيون قرقدقلری مقص معناسنه‌دركه ايكی پاره اولمغله فقط بر پاره سيله انتفاع اولنمز لهذا آلهٔ مزبوره‌يه جلمان ديرلر (منه)

اولمق معناسنه‌در لهذا (فلان تنزه عن الاقذار) ديرلر بعد معناسنه ودخی (تعلمت العلم قبل ان يقطع سرتك) ديرلر خطادر سرك ديمك كرك زيرا سر قابله‌نك قطع ايدوب آتديغی وسره باقی قالاندر (هذه اتانة) ديمك خطادر اتان ديمك كرك (عجوزة) ديمك خطادر عجوز ديمك كرك. جوهری ديدی كه مرأيه دخی انسان ديرلر انسانة عامه كلاميدر كتاب ليس‌ده واقع اولدی كه وقت شرب شرابده اكل اولنان مزه‌يه (نقل) ديمك نونك ضميله خطادر نقل ديمك كرك نونك فتحيله. ابن دريد فتح ايله‌در ديو جزم ايتدی. فيروز آبادی خطا اولديغنده تردد ايدوب كاهی مضموم اولور ديدی. ودخی (سوسن) سين اولانك ضميله خطادر سوسن ديمك كرك فتحيله ديدی. وزردالو ديدكلری ميوه‌يه (مشمشه) ديمك ميملرك كسريله خطادر مشمشه ديمك كرك فتحه‌لری ايله. موفق بغدادی ذيل فصيحده ديدی كه متكلمين (محسوسات) ديرلر مدركات معناسنه صواب اولان محسسات ديمكدر زيرا احسست‌دن اسم مفعولدر ادركت معناسنه. ودخی (ذاتی والصفات الذاتية) ديرلر اوضاع عربيته مخالفدر زيرا ذاته نسبتده ذووی ديرلر ومبرم اولان سائله شحاث ديمك لحن‌در شحاذ ديمك كرك (فی فلان ذكاوة) عاميدر ذكاء ديمك كرك وشافعی‌يه نسبتده شفعوی ديمك لحن‌در بنه شافعی ديمك كرك (شلجم) شين معجمه ايله خطادر سلجم ديمك كرك مهمله ايله (طبرزد) برنوع شكر معناسنه و(دحل) حقد معناسنه لحن‌در ذال معجمه ايله طبرزذ وذحل ديمك كرك (هن المرأة وحر المرأة) فرجی معناسنه تشديد ايله خطادر تخفيف ايله اولمق صوابدر والله اعلم بالصواب واليه المرجع والمآب

فصل فی بيان نسبة الالفاظ الی معانيها الموضوعة لها ونسبة بعض الالفاظ الی بعض بحسب المعانی وفيه ❊ مقات ❊ مقامه

معلوم اوله كه لفظ معينك مدلولی و موضوع لهی اولان معنی كاهی واحد وكاهی متعدد اولور متعدد اولديغی صورتده اول لفظه مجموع معنالره نسبة مشترك وهر برمعنايه نسبة مجمل تعبير اولنور ومتعدد اولان معنالر ميانده كاهی تباين اولور عين الشمس وعين الانسان كبی وكاهی تضاد اولور لفظ جون كبی كه اسود وابيضه اطلاق اولنور وبو صورتده اول لفظه ضد تسميه ايدرلر ❊ ولفظك موضوع لهی اولان معنی واحد اولديغی صورتده كاهی لفظ آخر دخی بعينه اول معنايه موضوع اولور ليث واسد كبی كه ارسلانه دلالت ايدرلر پس اول لفظلره مترادفان تسميه اولنور وكاهی لفظ آخر لفظ اولك وضع اولنديغی معنادن غيری بشقه برمعنايه وضع اولنور وبو صورتده لفظين مذكورينك مدلوللری اول معنالر ميانده كاهی تباين اولور انسان وفرس كبی پس لفظين مذكوره‌يه متباينان ديرلر وكاهی اول معنالر ميانده

تضاد اولور اسود وابیض کبی پس لفظین مذکورینه متضادان تسمیه‌اولنور. امام
فخر رازی دیدی‌که مترادفه اول الفاظ مفرده‌درکه اعتبار واحد ایله معنای واحده دلالت
ایده‌لر مفرد قیدی حددن احترازدر زیرا معرف ومعرفدن هر بری معنای واحده
دلالت ایدرلر لکن اصح اقوالده معرف مرکب اولور پس مرادف تعریفندن خارج
اولور واعتبار واحد قیدی متباینادن احترازدر سیف وصارم کبی‌که اکرچه شیء
واحده دلالة ایدرلر لکن سیف ذاته وصارم قاطع معناسنه صفته دلالت ایدر
❁ توکیددن فرقی بودرکه مترادفاندن هر بری آخرك دلالت ایتدیکی معنایه دلالت
ایدر انسان وبشر کبی وتوکید مجرد مؤکدی تقویه ایچوندر ❁ وتابعدن فرقی بودرکه تابع
اولان لفظ یالکز معنی افاده ایتمز عطشانك تابعی اولان نطشان کبی بعضیلر ترادف
الفاظی انکار ایدوب الفاظ مترادفه یوقدر دیدیلر بلکه متراد فان ظن اولنان لفظلر
فی الحقیقه متباینان‌در زیرا لفظنك بری ذاته دلالت ایدرسه لفظ آخر یا صفته
یا صفتك صفتنه دلالت ایدر دیو زعم ایتدیلر* تاج اسکندری منهاج شرحنده بو
زعمی نقلدنصکره شووجهله تمثیل ایتدی‌که انسان وبشر لفظلری اکرچه ظاهرا
مترادف ظن اولنور لکن فی الحقیقه متباینلردر زیرا انسان اطلاقی نسیان یا انسیت
معناسی وبشر اطلاقی بادی البشره اولدیغی اعتباریله‌در کذلك خمره خندریس
اطلاقی عتیق وعقار اطلاقی شدتندناشی ظرفنی عقر ایتدیکی اعتبار ایله‌در وعلی هذا
القیاس اکثر مترادفانده بو مقوله تکلف عجیبه بلکه تمحل بعیده ارتکاب ایتدیلر
ابن فارس دخی بو مذهبی اختیار ایتدی ابو علی فارسی دخی بو مذهبی اخذ ایتمك
ملاحظه اولنور زیرا عزالدین ابن جاعه جمع الجوامع شرحنده سند صحیح ایله ابو
علی فارسیدن حکایت ایتدی که برکون مدینهٔ حلبده سیف الدولة مجلسنده ابو علی
فارسی وابن خالویه وبعض اهل لغت جمع اولوب اثناء کلامده ابن خالویه دیدی‌که
بن سیفك اللی عدد مقداری اسمنی حفظ ایتدم ابو علی تبسم ایدوب بن سیفدن
غیری اسمنی حفظ ایتمدم دیدی ابن خالویه دیدی‌که مهند وصارم وفلان وفلان اسملر نیچه
اولدی ابو علی دیدی‌که کلاممز اسمده‌در سنك تعداد ایتدیکك صفات قبیلندندر ظن
اولنورکه جنابکز اسم وصفتی فرق ایتمزسز. ابن جاعه شووجهله محاکمه ایتدی‌که
ترادفه قائل اولان قوم مدلولك اتحادنه نظر ومنع ایدنلر لفظك برنده معنای زائد
اولدیغنه نظر ایتدیلر پس ذات اعتباریله مترادفه مشابه وصفة اعتباریله متباینه
مشابه اولور حتی بعض متأخرین مادهٔ مذکوره مترادف ایله متباین میانده واسطه
در دیو اکا متکافئه تسمیه ایتدیلر. اصفهانی دیدی‌که محل نزاع بر قومك لغتنه نظر

(ایله)

ایله اولان مترادفدر والا ایکی قومك لغتنه نظر ایله اولان مترادف وقوعنی عاقل
نیچه انکار ایدر اهل اصول اصفهانی کلامنه مناسب دیدیلرکه الفاظ مترادفه ایکی
وجه اوزره واقع اولور ❁ اول بودرکه مثلا بر قبیله لفظ سیفی قلیجه وضع ایدوب قبیلهٔ
اخری دخی وضع اولدن آکاه اولمامغله صارم لفظنی قلیجه وضع ایدرلر بعده لفظین
مذکورین شهرت بولوب واضع اولان قبیله‌لر فراموش اولنور وبو وجه اوزره
مترادفات بغایة چوقدر ❁ ثانی اولدرکه ایکی لفظی دخی قبیلهٔ واحده وضع ایدر
وبو وجه اوزره اولان مترادفات بغایة قلیلدر. مخفی اولمیه‌که قول مذکور وضع لغات
قیاسی واصطلاحی اولدیغنه مبنی‌در. بوندن اقدم توقیفی یعنی واضع لغات حضرت
الله اولمق اصوب اولدیغی بیان اولنمش ایدی فتذکر ❁ ودخی الفاظ مترادفه واقعه‌در
دیو ذاهب اولانلرك حجتی بودرکه مثلا اکر مترادفان واقع اولمسه مترادف اطلاق
اولنان لفظك برینی مرادف آخر ایله تفسیر خطا اولور ایدی مثلا نظم کریمده
لا ریب فیه عبارتنده اولان ریب لفظنك مدلولی بعینه شك لفظنك مدلولی اولمسه
ایدی عبارهٔ مذکوره‌یی لا شك فیه عبارتیله تفسیر خطا اولور ایدی زیرا ایکی لفظ
مرادف اولمسه مفسر اولان لفظ مفسر اولان لفظك بعینه مدلولنی تفسیر ایتمز ایدی
بعضیلر دیدیلرکه ترادف خلاف اصلدر بلکه اصل اولان تباین‌در قاضی بیضاوی
دخی منهاجده بو مذهبی اخذ ایتدی ❁ کیا اصولده اولان بعض تعلیقه‌سنده بر تقسیم
غریب ذکر ایدوب دیدی‌که معنای واحده دلالة ایدن الفاظ ایکی نوع اوزره
در متوارده ومترادفه* متوارده اولدرکه بر معنانك اوزرینه برقاج الفاظ توارد ایدر
خمره عقار. وصهبا. وقهوه. وارسلانه اسد. ولیث. وضرغام دیدکلری کبی ومترادفه
اولدرکه بر لفظ لفظ آخرك مقامنه قائم اولور معنالری بری برینه قریب وجمله‌سی
معنای واحد جامع اولدیغی ایچون. اصلح الفاسد. ولم الشعث. ورتق الفتق.
وشعب الصدع عبارتلری کبی جمله‌سنك معناسی پریشان اولمش نسنه‌یی بر یره
جمع ایتمك معناسنه راجعدر انتهی ﴿ مقامه ❁ فی بیان فائدة الالفاظ المترادفة ﴾
معلوم اوله‌که الفاظ نفوس بشریه‌ده مضمر اولان معانی‌یی مخاطبه تفهیم وافاده‌یه
وسائلدر زیرا انسان مدنی الطبع اولمغله البته بری برینه محتاج اولدقلری محلنده بسط
وتفصیل اولنمشدر امدی اکر معنای واحد مضمره دال اولان لفظ وقت حاجتده خاطره
کلمسه معنای مذکوری افاده خصوصی معطل اولور لکن اول معنایه الفاظ متعدده دلالت
ایتسه لفظك بری فراموش اولندیغی صورتده لفظ آخری تدارك ایدوب انکله
افادهٔ مافی الضمیر ایدر ودخی نیچه الثغ فصیح واردرکه حرف رایی تکلمدن عاجز

٧ فائده معلوم اوله که لثغه و لثغ لفظلرینك معنالرنده واقع اولان اختلافات قسم ثانیده علم بابنده تفصیل اولنمشدر وبیان اولندی که
سلامة الانباری مقامات حریری شرحنده شو وجه اوزره تفصیل ایتدی که لثغه حرف سینده وقاف وکاف

اولمغله ذات‌را اولان کلمه‌نك مرادفی ذات‌را اولمیان کلمه ایله اداء مرام ایدر. صلاح
صفدی غیث منسجم فی شرح لامیة العجم نام تألیفنده حکایت ایتدی که زیاد اعجمی الثغ
اولمغله حرف‌را تکلمندن عاجز ایدی تلامذه‌سی آنی امتحان ایچون ورقپاره‌یه شو بیتی
تحریر ایدوب الینه ویردیلر **بیت** فاصفراء تکنی ام عوف ❊ کأن رجیلتاها منجلان ❊
زیاد علی البدیهه جواب ویردی که **بیت** عنیت جرادة واظن ایضا ❊ بأنك انما تبلو
لسانی ❊ ودخی رئیس معتزله اولان واصل بن عطا بغایة الثغ اولمغله ذات‌را اولان
کلمه‌یی تکلمدن اباو ذات‌را اولمیان مرادفی ایله اداء ایدر ایدی بعض تلامذه‌سی امتحان
ایچون دیدیلر که مولانا فارسیده (نیزه بینداز) و (براسب سوارشو) عبارتنك عربی‌ده
ترجمه‌سی بیان بیورلسه منتدار اولورز مرادلری بو ایدی که ارم رمحك وارکب
فرسك دیو ذات‌راء اولان کلماتی تکلم ایده بالبدیهه دیدی که الق قناتك واعل جوادك ٧
ودخی الفاظ مرادفه نظم ونثرده طرق فصاحت ومسالك بلاغته سلوکه معیندر
زیرا کاهی بر لفظی ذکردن حاصل اولمین صنایع غریبه و ظرایف بدیعه مرادفی
اولان لفظ آخری ذکر ایله حاصل اولور امام فخر رازی دیدی که کاه اولور که
بر قومه نسبت احد مترادفینك بری خفی و آخر جلی اولور پس اول قومه نسبت لفظ
ثانی ایله لفظ اول شرح و ایضاح اولنور. وکاهی قوم آخره نسبت امر برعکس اولور
بأی حال کان اجلی ایله اخفی بیان و تفسیر اولنور. حتی بعضیلر زعم ایتدیلر که تعریفات
بو قبیلدندر مثلا انسان لفظنك معناسی خفی اولمغله مرادف جلیسی اولان حیوان
ناطق ایله شرح اولنور. امام دیدی که بو خصوص مفرداتده مسلمدر مرکباتده مسلم
دکلدر و تعریف لفظی اطلاق اولنان مفردات مرادفات قبیلندندر لیث لفظی اسد
لفظی ایله تعریف کبی. وعبد مترجك بو بابده خاطر فاترینه خطور ایدن بودر که لفظ
واحدی معنای واحد معینه وضع برامر وسط درکه انك ایکی طرفی واردر بر طرفی
الفاظ متعدده‌یی معنای واحد معینه وضع و طرف آخری لفظ واحدی معنای متعدده
وضعدرکه طرف اوله ترادف و طرف ثانی‌یه اشتراك تسمیه اولنور مساوات وایجاز
واطناب ده اعتبار اولندیغی کبی پس احوال ثلاثهٔ مذکوره عند البلغاء مفید و مقبول اولدیغی
کبی اوضاع ثلاثهٔ معهوده دخی اداء مرامده نافع و مفید اولور ایمدی وضع الفاظ
توقیفی اولدیغی صورتده حق سبحانه وتعالی حضرتلری عبادنه تفضلاً الفاظی اسالیب

ولام وراو شین معجمه ده اولور سین ده لثغه ثایه قافده طایه وکاهی کافه وکافده همزه‌یه ولامده یایه وکاهی کافه تبدیل ایله اولور وحرف راده لثغه التی حرفده اولور عین وغین ویا و دال ولام وطایه تبدیل ایله اولور وکاهی همزه‌یه تبدیل ایله اولور و صاحب مزهر دیدی که دالی ذاله و شینی سینه ولامی نونه تبدیل ایله اولور ایمدی الثغ اولان کسنه حروف مذکوره دن برینی مشتمل اولان لفظی تکلم مراد ایتدکده اضطرابه دوشوب حروف مذکوره دن خالی بر لفظ ایله تکلمه محتاج اولور والا تعییب اولنوب ظرفاء وادباء میانده اضحوکه اولور لکن بعض الفاظ واردر که ایکی وجه اوزره روایت اولنمغله حروف مذکوره‌یی مشتمل اولان وجهی ترك و خالی اولان وجهی اخذ ایدوب مضطر اولمز بلکه استحسان اولنور
امدی بو مقوله اولان الفاظدن نمونه اولمق ایچون بو محله ثبت اولنمق مناسب ملاحظه اولندی والله الموفق
﴿ ذکر ماورد بالزای والذال ﴾ ثعالبی فقه اللغه ده دیدیکی لیث خلیلدن روایت ایتدی که (سم زعاف) زا ایله
سریع القتل اولان زهر معناسنه بعضیلردن ذعاف ذال ایله استماع اولنور ولاندری ألغة ام لثغة . جوهری
ذواف دخی لغتدر دیدی پس الثغ اولان کسنه کندویه اسهل اولان لغتی اخذ ایدر وقس علی هذا ﴿ ذکر ٩

ثلاثهٔ مذکوره اوزره وضع ایتدی ومشترکی وضع ایتدی تکثیر الفاظ ایله بنده‌لرینی
اشغال ایتمیوب قلة الفاظ ایله دغدغه‌دن تخلیص ایچون ومرادفی وضع ایتدی فوائد
مذکوره‌یی محرره ایچون. ودخی مترادف اولان الفاظ اکر مرتجل قبیلندن ایسه انك
واضعی حضرت الله‌در لیث واسد لفظلری کبی واکر منقول قبیلندن ایسه قیاسی
یعنی واضعی اهل لساندر مثلا حضرت الله لفظ سیفی قلیجه ولفظ صرمی قطع ایتمك
معناسنه ارتجالاً وضع ایدوب عرب قلیج کال قطعده مشهور اولمغله صارم لفظنی
قلیجه وضع ایتدیلر ❊ ومنقول و مرتجلك علامتی بودرکه اکرچه وجه تسمیه بیانه مجال

٩ ماورد بالدال والذال ﴾ غریب مصنفده دیدی که (خردلت اللحم وخرذلته) ای قطعته ودخی (ماذقت عذوفا
وعدوفا) ای مأکولا . ابن السکیت ابدالده دیدی که (دحداحة وذحذاحة) قصیر معناسنه درکه جمعی دحداح
وذحذاحدر. جمهره دیدی که (بلدم وبلذم) فرسك صدریدر ابوزید آتك بوغازنده مضطرب اولان موضعدر
دیدی و (دجلت الشیء وذجلته) دیرلر ارض اوزرینه یوارلدیم معناسنه و (دفدفت علی الجریح وذفذفت) اجهزت
علیه معناسنه یعنی مجروح اولان کمسنه‌یی قتل ایچون سرعت ایتدم و (الجندع والجنذع) الخسیس و (عمیدر وعمیذر)
کثیر المال. ودیوان الادبده دیدی که (مرد الخبز ومرذه) دیرلر یومشق اولسون ایچون اتمکی ایصلاددم معناسنه
(مرث ومرس وماس) دخی بو معنایه‌در کذا فهم من کتب اللغة ابن خالویه دیدی که (بغداد وبغذاد) لغتدر
لکن ابن درید ذال معجمه ایله خطادر دیدی وابو عمرو دیدی که (اتتنا قاذیة من الناس) ای القلیل منهم ابو
عبیده دیدی که بزم مضبوطمز دال مهمله ایله‌در لکن فیروز آبادی معجمه‌ده ذکر ایدوب (قذتنا قاذیة من الناس)
ای جماعة دیدی. اخفش دیدی که ذال ودال نشاط ایله یا سرعت ایله خفیة مشی معناسنه‌در لهذا ذئبه ذؤالة دیدیلر.
ابو عمر دیدی (یدءل ویذءل وذولان ودولان) بر معنایه‌در وثعلب امالیده دیدی که (مجدع ومجذع) مقطوع الانف
معناسنه‌در فراء کتاب ایام ولیالیده (ذهل من اللیل ودهل) بر معنایه‌در قاموسده ذهل من اللیل وبضم ساعة دیدی.
جوهری دیدی که (جدعته وجذعته) سجنته و حبسته معناسنه‌در و (تمدحت خواصر الماشیة وتمذحت) اتسعت
شبعاً وتندحت دخی بو معنایه‌در و (هدرة وهذرة) همزه کبی ساقط معناسنه و نحاس معلقات شرحنده (جذه وجده)
قطعه معناسنه‌در فقه اللغه‌ده دیدی که (خردله وخرذله) قطع معناسنه‌در یقال خردل اللحم اذا قطعه . ومجمل ده دیدی
جذف وجدف) اسرع معناسنه‌در. جوهری دیدی که (جدف وجدث) قبر معناسنه‌درکه فرا دیدی که عرب فاو ثایی
بری برندن ابدال ایدرلر ﴿ ذکر ماورد بالدال والراء ﴾ قالی دیدی که (عکده وعکره) اصل اللسان معناسنه‌در
مختصر العینده و (دجن بالمکان ورجن) دیرلر ثبت معناسنه فهو داجن وراجن ومادیمه ومارمیه بر معنایه
درکه میوه بر موضعدن بر موضعه ذخیره کوتورمك معناسنه‌در . مختصر العین ده دیدی که اهل
یمن سکره سکد دیرلر ﴿ ذکر ماورد بالراء والنون ﴾ تبریزی تهذیب ده دیدی که (وکور و وکون)
قوش یاوریسی طوران آشیانه‌در ﴿ ذکر ماورد بالراء والزای ﴾ غریب مصنف‌ده دیدی که (سیل راعب
وزاعب) دیرلر دره‌یی طولدیرسه وسیل مزلعب دخی دیرلر لام زیاده‌سیله . جمهره دیدی (فیخر فیخز)
ذکری بیوك کمسنه قاموسده حرف زاده ذکر ایدوب عظیم الذکر معناسنه‌در دیدی . وابو خاتم دخی ٤

اولورسه منقول وواضعی اهل لساندر اگرچه وجه تسمیه بیاننه مراجعت اولونمزایسه مرتجل وواضعی حضرت الله در . لهذا قلیجه نیچون صارم تسمیه اولندی دیو علت طلب اولنور ونیچون سیف دیدیلر دیو وجه تسمیه طلب اولنماز وقس علی هذا هذا ما سمح به خاطری والله اعلم ﴿ مقامه ﴾ معلوم اوله که مجدالدین فیروز آبادی (الروض المسلوف فیماله اسمان الی الالوف) نام تألیفنده الفاظ مترادفه یی جمع وتفصیل ایتدی کذلك (ترقیق الاسل فی تصفیق العسل) نام تألیفنده عسل ایچون سکسان عدد اسم ذکر ایتدی . صاحب مزهر لفظ ضرخدی ولفظ شعابیب عسلك اسماسندن در دیو زیاده ایتدی. وابن خالویه اسماء حیه ده برکتاب لطیف تصنیف ایتدی واسدك اسماسنی دخی کتاب آخرده بشیوز عدد مقداری جمع ایتدی. وعلی بن قاسم بن جعفر اللغوی دخی اسد ایچون یوزاوتوز عدد اسم دخی زیاده ایتدی وترجه صددنده اولدیغمز مقدمة الادبك قسم اسماسنده

٤ معجمه ایله در دیدی .تبریزی تهذیب ده دیدی که لم یعطهم بازلة دیرلر شیئا معناسنه ابن الانباری دیدی که راء مهمله ایله لم یعطهم شیئا معناسنه در وفی القاموس عندهم بازلة ای شیٔ من المال. جوهری دیدی که (اضر الفرس علی فأس اللجام) آت فأس لجامی ایصردی معناسنه اضز دخی بو معنایه در (وعجیز وعجیر) جاعه قادر اولمین کمسنه در. ابن قوطیه افعالده دیدی که (هرء البردواهرءه) دیرلر صووق زیاده تأثیر ایتسه. مجدالدین دیدی که هرء واهرءه البرد دیرلر صووق زیاده تأثیر وقتله قریب اولسه یاخود قتل ایتسه ایکی عبارتده معجمه ایله دخی لغتدر جهره دیدی که سمعت رزة القوم دیرلر سمعت اصواتهم من بعید معناسنه رایی زا وزایی را اوزرینه تقدیم ایله لغتدر یعنی (رزه وزره. وزف الطائر ورف) دیرلر قوش قنادینی بسط ایتسه (ام خنور) تنور وزننده ضبعك کنیه سیدر معجمه ایله دخی لغتدر. جوهری ام خنور داهیه یه دخی دیرلر دیدی ﴿ ذکر ماورد بالسین والشین ﴾ ابن السکیت ابدالده دیدی که (جاحسته وجاحشته) دیرلر اکا مزاحه ایتدم معناسنه وبعض عرب قتالده مزاحه ایدن کمسنه یه جحاس وجحاش دخی دیرلر و(جرس من اللیل وجرش) ای طائفة. جوهری دیدی که وفی الحدیث فیسمعون جرس طیر الجنة که مراد قوش برنسنه اکل ایدر ایکن منقارندن ظهور ایدن صوتدر اصمعی دیدی که برکون شعبه نك مجلسنده ایدم شعبه فیسمعون جرس طیر الجنة دیدی بن دیدم که جرش معجمه ایله در شعبه بکا نظر ایدوب دیدی که خذوها عنه فانه اعلم بهامنا و(سوذق وشوذق) سوار که بلازك تعبیر اولنور و(خمس الشر وخمش) اشتد ویقال احتمس الدیکان واحتمشا اذا اقتتلا و(تشمیت العاطس وتسمیته) که عطسه ایدن کمسنه یه دعاء خیر معناسنه در وهرکمسنه که خیر ایله دعا ایده اکا مشمت ومسمت دیرلر و(غبس وغبش) سواد معناسنه. جوهری دیدی که غبس کول رنکی درکه ترکیده بوز تعبیر اولنور وغبش ظلمة آخر لیل والبقیة من اللیل معناسنه در وغبس اللیل واغبس وغبش واغبش ای ظلم و(سدفه وشدفه) ضوء وظلمة مختلط اولمق و(جعسوس وجعشوش) لئیم وقصیر القامه ویقال هذا من جعاسیس الناس که معجمه ایله روایت اولنمدی بعضیلر جعشوش طویل لئیم معناسنه اضداددندر دیدی. جمهره ده (شأسأ بالحمار شیساء وشأشأ بالحمار شیشاء) ای عرض علیه الماء و(سوجر وشوجر) شجر الخلاف که ترکیده سوکوت دیرلر. فیروز آبادی صواب اولان مهمله ایله در دیدی وقاموسده (الکوسلة والکوسالة) بالمهملة و(الکوشلة والکوشالة) بالاعجام الفیشلة العظیمة یعنی ٦

مواضع متعدده ده الفاظ مترادفه مذکور اولمغله بو مقامده مترادفاتك مثاللرینه تعرض اولنمدی لکن ضد. ومشترك. ومتضادك بعض امثله سنی بیان مناسب ملاحظه اولندی والله الموفق . مبرد دیدی که کاه اولورکه ایکی کلمه نك لفظلری ومعنالری متقارب اولور حزم وحزن کبی . حزم حزندن مرتفع اولان زمیندر که حزن الچق زمین معناسنه در . وخضم وقضم کبی که خضم بوتون آغز ایله وقضم دیش اوجی ایله اکل معناسنه در . وکاه اولور که لفظلر مختلف ومعنالر متقارب اولور مثلا حیوة ده اولان کمسنه یی مدح ایتسه مدحه . ووفات ایدن کمسنه یی مدح ایتسه ابنه دیرلر وکاه اولورکه لفظلر متقارب ومعنالر مختلف اولور مثلا حرج فلان دیرلر حرجه وزحمته دوشدی. وتحرج دیرلر حرج وزحمتدن خلاص بولدی معناسنه کذلك اثم دیرلر کناه ایتدی. وتأثم دیرلر کناهدن پرهیز ایتدی معناسنه انتهی مخفی اولمیه که قسم اخیر اضداددن

٧ ذکرك باشی بیوك اولدقده اطلاق اولنور لهذا صاحب مزهر الکمرة العظیمة دیدی یعنی رأس الذکر. ثعلب امالی ده دیدی که (موس الناس وهوشوا) اذا وقعوا فی الهوشة ای الفساد و(سمرت السفینة وشمرت) ای ارسلتها و(انتسف لونه وانتشف) ای تغیر. جوهری دیدی که (سننت الماء علی وجهی) ای ارسلته ارسالا من غیر تفریق فاذا فرقته قلت (شننت) بالمعجمة لکن ثعلب مهمله ومعجمه ایله بر معنایه در دیدی و(محسه ومحشه) دبر معناسنه در دیدی وحس وحسس که صوت خفی معناسنه اولمغله وجه تسمیه ظاهر ملاحظه اولنور در و(نفشت بین القوم ونفست) ای افسدت و(ارتعاش وارتعاس) ارتعاد یعنی دترمك معناسنه در و(ارعشه الله وارعسه. ونهس ونهش) مقدم اسنان ایله لحمی ایصرمق معناسنه در. قالی امالی ده دیدی که (سجیر وشجیر) صدیق وصفی معناسنه در تبریزی تهذیب ده دیدی که (تمر خسف وخشف) ای ردی و(ارض شحاح) شین معجمه وایکی حاء مهمله ایله و(سخاخ) سین مهمله وایکی خاء معجمه ایله ارضدر که مطر کثیر اولمدقجه سیلان ایتمیه ﴿ ذکر ماورد بالراء والغین ﴾ فرا دیدی که (غانت نفسه ورانت تغین وترین) ای غشت یعنی نفسی خبیث اولدی. جمهره ده دیدی که (رمص وغمص) کوزده اولان چاپاق معناسنه غمصت عینه دیرلر که کثرة بکادن کوزنده غمص اوله و(غایة الخمار ورایته بر معنایه در. مخفی اولمیه که عبارت مذکوره نك معناسی ترجه مزك برمحلنده بیان اولنمشدر ابو عبید غریب مصنفده دیدی که غیث غایة مثل رایة واغیتها ای نصفها و(غاده وراده) امرأة ناعمه معناسنه وثعلب رجل غاد وراد دیدی که غید وربد نعومة ولین معناسنه در ومختصر العین ده دیدی که الرمادة الجاریة الغمازة ﴿ ذکر ماور بالراء واللام ﴾ ابن السکیت ابدالده دیدی که (رثدت القصعة بالثرید ولثدت) اذا جمع بعضه الی بعض وسوی و(ردم ثوبه ولدمه) ای رقعه و(هدر الحمام وهدل) ای تصوت و(جرمه وجلمه) ای قطعه و(القراقر والقلاقل) که قرقره هدیر معناسنه جمعی قراقر کلور. جوهری (قلقله) تصوت ایتمك معناسنه در دیدی و(شهم امرط واملط) ای لیس له ریش و(جلبانه وجربانه) امرأة ضخامة سیٔ الخلق معناسنه و(اعرنکس الشعر واعلنکس) تراکم وکثر اصله و(طرمساء وطلمساء) ظلمة معناسنه و(نثره ونثله) درع معناسنه لکن نثر الدرع دیرلر زرهنی القاء ایتسه نسل الدرع دیمزلر. وجمهره دیدی که (ناقة عسهر وعسهل) سریعة. فیروز آبادی دیدی که (عیدهور وعیهل وعیهلة وعیهولة والعیهال) الناقة السریعة والعیهل الذکر من الابل و(قرف الشیٔ وقلفه) دیرلر برنسنه نك قبوغنی صویسه قشر کبی و(کردوم وکلدوم) قصیر معناسنه و(جرسام وجلسام) ٣

معدود اولسه چندان استبعاد اولنماز ﴿مقامه بعض علماء لغة اضدادی انکار ایتدیلر﴾
ابن درستویه دخی انکاره ذاهب اولمق ملاحظه اولنور زیرا شرح فصیحده دیدی که
نوء لفظی مشقة ونقل ایله ارتفاع معناسنه‌در (ناء الکوکب) دیرلر طلوع ایتسه
ولغویندن بعض قوم نوء سقوط معناسنه ضددر دیدیلر و(ابطال اضداد) نام تألیفمزده
آنلری الزام ایچون ابراز حجت وتحریر دلیل ایتدیك انتهی کلامه. فیروز آبادی نوء
ضددر دیو تصریح ایتدی . وخاطر فاتره خطور ایدن بودر که نوء لفظنك معناسی
ایکی جزؤدن مرکب‌در . زیرا مدین بن عبدالرحمن قانون الاطباء نام تألیفنده
دیدی که نوء منازلدن برمنزلك وقت طلوع فجرده مغربده سقوطی وآنك مقابل
ورقیبی اولان کوکبك وقت مذکورده مشرق طرفندن ارتفاعندن عبارت در

۳ عامه برسام دید کاری مرض معناسنه‌در و(جربان السیف وجلبانه) قلج وضع ایتدکلری قین معناسنه. دیوان الادبده دیدی که (فرق الصبح وفلق) برمعنایه‌در. وثعلب امالی‌ده (وجل ووجر) خوف وفزع معناسنه‌در یقال رجل اوجل واوجر وامرأة وجلة ووجرة وخلق وخرق واختلف واخترف برمعنایه‌در . قال الله سبحانه ویخلقون افکاه وخرقوا له بنین وبنات بغیر علم و(مستطیر ومستطیل) برمعنایه‌در . یقال استطار الشق فی الحائط واستطال وفی الصحاح استطار الصبح انتشر. جوهری دیدی که طرس صحیفه معناسنه‌در. بعضیلر دیدیلر که طرس اول صحیفه‌در که اوزرنده اولان خطی محو ایدوب بنه یازمش اوله‌لر . و طلس دخی بومعنایه‌در دیدیلر و(ترصیص البناء وتلصیصه) بمعنی و(الخراعة) لغة فی الخلاعة وهی الدعارة یعنی خبث وفسق که بومقوله کمسنه‌لره خلیع دیرلرکه اکثر بی ادب معناسنه استعمال اولنور. و(لمقته ببصری ورمقته) بمعنی و(خثارة اللبن وخثالته) بمعنی و(سدرت المرأة ثوبها وسدلت) قالی مقصورده (خیزلی وخیزری) تبختر ایله مشی معناسنه‌در.(وخوزلی وخوزری) دخی بومعنایه‌در . ابن السکیت کتاب الاصواتده دیدی که (اصرنفخ الصوت واصلنفخ) ای صلب الصوت ﴿ذکر ماورد بالذال والزای﴾ ابن السکیت ابدالده دیدی که سم ذؤاف وزؤاف) ای یعجل القتل (وذرق الطائر وزرق و(ذبرت الکتاب وزبرته) ای کتبته. دیوان الادبده دیدی که (احوذی احوزی) اول کمسنه‌درکه کندو کارینه وسپارش اولنان نسنه‌لره تشمیرساق اهتمام ایدر . جوهری دیدی که احوذی اول کمسنه‌درکه برنسنه‌ده مهارتی اولمغله آنی غیرلردن اول تحصیل ایدر . اصمعی دیدی که هرایشده تشمیرساق ایدوب آنك تحصیلنه قادر اولمغله اصلا فوت اتمز . ثعلبی دیدی که حاذه یحوذه وحازه یحوزه استولی علیه .جهره دیدی که (ذعظه وزعطه) حتقه یعنی بوغازینی بوغدی معناسنه و(ذعذعه وزعزعه) ریح شجری حرکت سریعه وشدیده ایله تحریك معناسنه و(خذعله وخزعله) برنوع مشیدن عبارتدر ﴿ذکر ماورد بالسین والثاء﴾ ابن السکیت ابدالده دیدی که (ملس الظلام وملث الظلام) اختلاط الظلام معناسنه‌در. دیوان الادبده دیدی که (مرس التمر ومرث ومرد) برمعنایه‌در. جوهری دیدی که (جثمان وجسمان) جسد معناسنه و(اربس امرهم اربساسا لغة فی اربث) ای ضعف حتی تفرقوا. لطیفه. جهره دیدی که امرأة عثة ثا ایله وعشة شین معجمه ایله وعسة سین مهمله ایله عبارة مذکوره شینی سین وسینی ثا ایله تکلم ایدن الثغه بغایة مناسبدر یعنی ضعیف الجسم اولان خاتون. دیوان الادبده دیدی که (رجل مغث ومرس) کلمهٔ ثانیه‌ده الثغ اولان کمسنه راوسین تکلم اتمکده مضطرب اولمغله کلمهٔ اولی اختیاره مضطرب ۹

وعرب ریح . ومطر . وحر . وبردی ساقط اولان کوکبه نسبة ایدرلر . واصمعی
طالع اولان کوکبه نسبت ایدرلر دیدی امدی بعض لغویین نوء لفظنی کاهی جزؤ
اول یعنی سقوط ایله وبعضیلر جزؤ ثانی یعنی ارتفاع ایله تفسیر ایتدیلر . پس بو اعتبار ایله
ضد قبیلندن اولمزا کرچه بادیٔ نظرده ضد ظن اولنور بعضیلر دیدیلرکه کوکبه نوء
اطلاق اولندیغی مشرقدن رقیبك نهوضی اعتباریله در والا فی الحقیقه نوء اول
نهوضدر صکره ناهضه اطلاق اولندی والله اعلم. جهره‌ده دیدی که (شعب) لفظی
افتراق واجتماعده استعمال اولنور لکن اضداددن دکلدر زیرا هربری برقومك
لغتی‌در وضدك شرطی قوم واحد لغتنده اولمقدر . قالی امالیسنده دیدی که (صریم)
لفظی صبح معناسنه‌در لیلدن منصرم ومنقطع اولدیغی ایچون ولیل معناسنده دخی
استعمال اولنور نهاردن منقطع اولدیغی ایچون کذلك لفظ (نطفه) ماء قلیل وماء

۹ اولور. جوهری رجل مغث مرس عبارتنی مصارع شدید العلاج عبارتی ایله تفسیر ایتدی ﴿ذکر ماورد بالضاد والظاء﴾ پوشیده اولمیه که بوخصوص ترجمه‌مزده قسم ثانیده ضرب بابنده فاض ماده‌سنده مثاللری تحریر اولنمغله بومقامده ذکر اولنمدی فمن اراد فلیراجع الیه ﴿ذکر ماورد بالقاف والکاف﴾ جهره‌ده وقاموسده دیدی که (حرقله وحرکله) ضرب من المشی و(اقهدوا کهد) اذا رعش من الضعف و(قلاقل وکلاکل) قصیر مجتمع و(قرشب وکرشب) من وسیٔ الحال و(ناقة هکمة وهقمة) اول ناقه که فحله زیاده شوقی اولمغله کندوبی فحله عرض ایدوب بلکه اوکنه کندوبی القا ایدر غریب مصنفده دیدی که (موقوم وموکوم) شدید الحزن اولان کمسنه‌در یقال وقمه الامر ووکمه احزنه حزنا شدیدا. ابن السکیت دیدی که (دقمه ودکمه) دفع فی صدره لکن جوهری دیدی که دقم دمقدن مقلوب دردقمه دیرلر کسراسنانه معناسنه انتهی و(امتق الصبی والسخلة ودکمه) دیرلر والده‌سنك ممه‌سنده اولان سودی جمله امسه و(عربی قح وکح) ای خالص وعربیة قحة وکحة ای خالصة و(قسط وکسط) عود هندی معناسنه وقریش اذا السماء کشطت واسد قشطت قراءت ایدرلر. وابن مسعود مصحفنده قشطت واقع اولدی و(قهرت الرجل وکهرته) واما الیتیم فلا تکهر صحاحده دیدی که (سکع مثل سقع) یقال ما ادری این سکع واین تسکع والتسکع التمادی فی الباطل وسقع ماده‌سنده دیدی که (سقع وصقع) برمعنایه‌در یقال ما ادری این سقع ای این ذهب والعاتقة من القوس ما قدمت واحمرت کالعاتکة یعنی قوس کهنه اولمغله قزارمش اوله (والدعقة والدعکة) جماعة من الابل ﴿ذکر ماورد بالکاف والهمزة﴾ ابن السکیت دیدی که (تصوك فلان فی خرئه وتضوك) بالصاد والضاد (وتصوء وتضوء) بهما والهمزة بدل من الکاف قاموسده دیدی که تصوك برجیعه تلطخ وتضوك برجیعه تصوك به. غریب مصنف اصمعیدن روایت ایتدی که الاحباك بالثوب الاحباء به. جوهری دیدی که یقال اقلب وله کصیص واصیص وبصیص. ابوعبید دیدی که جمله‌سی رعده معناسنه درکه ترکیده دترمه وفارسیده لرزه تعبیر اولنور ﴿ذکر ماورد باللام والنون﴾ ابن السکیت ابدالده دیدی که (هتلت السماء وهتنته) سحاب هتیل وهتین. اصمعی دیدی که (تهتان وتهتال) برمعنی یه‌در. ابوزید دیدی که تهتان دیمه‌دن برنوعدرکه دیمه مطر دائم معناسنه‌در. نضر دیدی که تهتان اول مطردرکه برساعت یاغوب برساعت منقطع اولور وینه برساعت یاغار وعلی هذا، جوهری دیدی که سحاب هاتن وسحایب هتن کراکع ۹

كثیرده مستعملدر وعند مزده اضداددن دکلدر انتهى ❋ معلوم اوله که ائمهٔ لغتدن جم کثیر اضداد ایچون کتب تألیف ایتدیلر بو مقامده براز مثال ذکر ایده‌لم ان شاء الله تعالى اکرچه بوندن اقدم مقام حسبی ایله اضداددن برقاج لفظ ذکر اولنمشیدی ﴿ الامثلة من الاضداد غیر ماذکرناه سابقا ﴾ ابوزید دیدی که (طلعت على القوم) دیرلر کورمیه‌جك مقداری قومدن بعید اولسه کذلك کورینه‌جك مقداری قومه اقبال اتسه (ولمقت الشیٔ) دیرلر کتبته معناسنه که بنی عقیل لغتیدر ولمقته دیرلر محوته معناسنه قیس لغتیدر و(اجلعب الرجل) دیرلر اضطجاع ایتسه واجلعبت الابل دیرلر سیرنده جد وسرعت اتسه (وبعت) صاتدیم واشترا ایتدم کذلك (شربت) بعت واشتریت معناسنه ضددر و(شعبت الشیٔ) دیرلر جمع ایتدیم کذلك تفریق ایتدم واصلاح ایتدم کذلك افساد ایتدم معناسنه ضددر و(اهماد) سیرده سرعت کذلك برموضعده اقامت معناسنه ضددر و(فرع) صعود ایتدی کذلك هبوط ایتدی معناسنه ضددر فیروز آبادی دیدی که فرع منع کبی صعد وهبط معناسنه ضددر. جوهری (فرعت فی الجبل تفریعاً انحدرت وفرعت الجبل صعدت وهو من الاضداد) دیدی وعربدن برکسنه دیدی (که لقیت فلاناً فارعاً ومفرعاً) بعض مستمعین مصعداً وبعضی منحدراً دیو تفسیر ایتدیلر و(رتوت الشیٔ) دیرلر شد ایتدم کذلك ارخاء ایتدم معناسنه ضددر. کسائی دیدی که (افدت المال) دیرلر غیری کمسنه‌یه مال ویرسه کذلك غیری کمسنه‌دن مال آلسه استفدته معناسنه و(اودعته مالاً) دیرلر برکمسنه‌یه مالی امانت وضع اتسه کذلك برکمسنه‌نك امانة مالنی قبول ایتسه و(اشکیت فلاناً) دیرلر برعمل ایتدم که بندن شکایت اتمکه مضطر ومحتاج اولدی کذلك شکایت ایتدیکی شیئی آندن ازاله ایدوب فارغ البال ایتدم معناسنه و(اطلبت الرجل) دیرلر طلب ایتدیکی نسنه‌یی ویردم کذلك طلب اتمکه الجاء ایتدم معناسنه

٩ ورکع وسحاب هتون والجمع هتن مثل عمود وعمد و(سدول وسدون) هودج اوزرینه وضع ایتدکلری چل در و(کبل وکبن) برمعنابه‌در وفی الصحاح الکبل ماثنی من شفة الدلو وهو ابدال الکبن وبعیر زمل سابغ الذنب و(طبرزل وطبرزن) للسکر که طبرزد دخی دیرلر و(دمال ودمان) سرچین معناسنه‌در و(شل الاصابع وشنها) که برمقلرده تشنج اولمق معناسنه‌در و(حلك الغراب وحنك الغراب) سواده و(اصیلال واصیلان) عشی معناسنه و(عنوان الکتاب وعلوانه) یقال عنوت الکتاب وعلونته ولابن ولابل واسمعیل واسمعین واسرائیل واسرائین وجبرئیل وجبرین ومیکائیل ومیکائین واسرافیل واسرافین وخامل الذکر وخامنه وذلادل القمیص وذلادن القمیص) لاسافله والواحد ذلذل وذلذن. وفی غریب المصنف عن الکسائی لهزته نهزته ای دفعته وضربته .وفی الجمهرة قلة الجبل وقنته اعلاه . وفی امالی القالی (الالیل والانین) وقال ابن سیدة فی المحکم فی اللیل اللین والله اعلم بالصواب ❋ رحمة الله تعالى علیه رحمة واسعة

(واسررت)

(واسررت الشیٔ) دیرلر اخفا ایتدم کذلك اظهار ایتدم معناسنه قال الله تعالى واسروا الندامة ای اظهروها و(خندید) خصی کذلك فحل معناسنه جمعی خنادید کلور و(خفیت الشیٔ) دیرلر کتم کذلك اظهار ایتدم معناسنه و(شمئت السیف)دیرلر سیفی غلافنه وضع ایتدم کذلك غلافندن چیقردم معناسنه جمهره‌ده دیدی که لفظ (بك) تفریق کذلك ازدحام معناسنه کویا اضداددندر و (القى علیه شراشره)دیرلر آنی حفظ وحمایه ایتدی کذلك ثقلتنی آنك اوزرینه القا ایتدی معناسنه‌ضددر و(سوی الرجل) دیرلر غیره کذلك نفسه معناسنه و(سوی فلان) دیرلر سینك کسری ایله فلان بعینه معناسنه و(غابر) ماضی وباقی معناسنه و(نبه) ضایع اولان نسنه‌یه دیرلر کذلك موجود اولان نسنه‌یه اطلاق اولنور اضداددندن فیروز آبادی دیدی که نبه بانك تحریکی ایله اول ضاله‌در که عن غفلة مأخوذ اولور٧ وموجود معناسنه دخی کلور ضددر انتهى ابوزید نوادرده دیدی که (بسل) حرام کذلك حلال معناسنه‌ضددر. قالی امالیده دیدی که (جادی) سائل کذلك معطی معناسنه‌ضددر. فارابی دیوانده دیدی که (مغلب) برقاچ کره مغلوب اولان کمسنه کذلك غالب اولدیغنه حکم اولنان کمسنه معناسنه ضددر و(معبد) مذلل کذلك مکرم معناسنه‌ضددر و(عز)اشتد کذلك ضعف معناسنه ضددر و(ضمد) اغاجك رطب ویابسنه وقویونك نیك وبدینه اطلاق اولنور ضددر (وانصل السهم ونصله) دیرلر اوقه پیکان کچورسه کذلك اوقدن پیکانی اخراج ایتسه و(نصل السهم فیه) دیرلر فلان نسنه‌یه اوق پیکانی کیروب ثابت اولسه کذلك (نصل عنه) دیرلر اوق پیکانی چیقسه و(نسل) کبار وصغاره اطلاق اولنور ضددر (وغرض الاناء) دیرلر چناغی لب برلب طولدورسه کذلك تمامه طولدورمق مرتبه‌سنه بالغ اتمسه فیروز آبادی دیدی که (احمر) قرمزی اولان کذلك بیاض اولان نسنه معناسنه‌ضددر قاموس الاطباء صاحبی دیدی که احمر لونی حمرت وبیاض اولان نسنه معناسنه ضددر حدیث شریفده واقع اولدی که خذوا شطر دینکم من الحمیراء که حمیراء احمرك تصغیر مؤنثی‌در ومراد بیضا در وحدیث آخرده واقع اولدی که (بعثت الى الاحمر والاسود) که احمردن مراد ابیض‌در زیرا مراد عجم‌در که آنلرك اکثریا لونلری بیاض اولور واسوددن مراد عربدر که زیرا اکثریا لونلری سیاه اولور انتهى مخفی اولمیه که احمر وابیض وحمرة وبیاض میانده تضاد اولدیغی اصل بسیط الوان فقط سواد وبیاضدر وسائر الوان مرکبدر دیدکلری مذهب صحیحه نظر ایله اشکالدن خالی دکل ملاحظه اولنور بلکه مشترکات قبیلندن معدود اولمق اولی ظن اولنور والله اعلم. جوهری دیدی که (افزاع وتفزیع) لفظلری اخافه

٧ یعنی اول ضاله‌در که نه وقت غائب اولدیغی معلوم اولمیوب غائب اولدیغنه صکره مطلع اولورلر کذا یفهم من الاساس (منه)

كذلك اغاثه معنالرنده ضددر (افزعنى) ديرلر بنى تخويف ايتدى كذلك بندن خوفى ازاله ايتدى معناسنه وفزعه ديرلر خوفه معناسنه وفزع عنه ديرلر آندن خوف ازاله اولندى معناسنه٧ و(مكلل) شجيع كذلك جبان معناسنه ضددر٣ يقال حمل فما كلل اى فما كذب يعنى ماجبن وحمل فكلل اى مضى قدما ولم يحجم اى لم يتوقف ابن الاعرابى نوادرنده ديدى كه (قشيب) جديد كذلك كهنه معناسنه ضددر و(زوج) مذكر ومؤنثه اطلاق اولنور ابن فارس ديدى كه (ابل محانيق) ديرلر ضمر كذلك سمان معناسنه ضددر اندلسى مقصور وممدودده ديدى كه(شرى) رذال مال وخيار مال معناسنه ضددر ازبكى كتاب شاكهه‌ده ديدى كه (حبل متين) ديرلر قوى كذلك ضعيف معناسنه ضددر مبرد ديدى كه (مقوى) قوى وضعيفده ورجا ورغبة وخوف معناسنده اضداد دندر. فيروز آبادى (حوز) سوق لين كذلك سوق شديد معناسنه ضددر ابن فارس ديدى كه(عسعس الليل) ديرلر اقبل ظلامه كذلك ادبر ظلامه معناسنه ضددر و(اشراط) ارذال كذلك اشرافده مستعملدر و (فلان قفوتى) ديرلر بنم مختارم كذلك بنم متهمدر معناسنه . ابن قوتيه افعالده ديدى كه (اقنع رأسه) ديرلر باشينى يوقارو قالديردى كذلك باشينى اشاغى اكدى معناسنه ضددر. فيروز آبادى ديدى كه (جده) صويى چوق كذلك صويى آز قويى معناسنه و(اكعت) انطلق مسرعاً كذلك قعد معناسنه و (اقعثله العطية) ديرلر چوق احسان ايتدى وقعثله قعثةً ديرلر آز احسان ايتدى معناسنه ضددر و(سبح) نوم وسكون كذلك روى زمينده انتشار معناسنه ضددر و(شحشاح وه شحاح) اول زمين دركه چوق يغمور اولمدقجه آقميه كذلك آز يغمور ايله آقه ضددر (ومسح الله) ديرلر حضرت الله فلان نسنه يى مبارك كذلك ملعون خلق ايتدى معناسنه ضددر. خاطره خطور ايدركه عيسى بن مريمه مسيح ودجاله مسيح اطلاق اولنديغى بو معنالره مبنى اوله والله اعلم ٩(ونجاحة) سخا كذلك بخل معناسنه ضددر و(نشح نشحاً ونشوحاً) ديرلر صودن كركى كبى سيراب اوله جق مرتبه ايچسه كذلك سيراب اوله جق مرتبه‌دن آز ايچسه ضددرو (اسد) ديرلر فرح كبى اسدى كوروب مدهوش اولدى كذلك اسد كبى جرى اولدى معناسنه ضددر و(عربد) اول يلاندركه ايصيرير لكن ضرر ايتمز كذلك قيزمرى حية خبيثه معناسنه ضددر و(عمدت الركية) ديرلر آيازمانك صويى چوق كذلك آزاولسه و(قعد) قام معناسنه ضددر و (قعدد) جدا عظمى قريب اولان كذلك جدا عظمى بعيد اولان كمسنه معناسنه ضددر و(رجل مصراد) ديرلر زياده صووغه تحمل اتسه كذلك اصلا صووغه تحمل ايده مسه و(نكده) سودى چوق كذلك سودى آزدوه معناسنه ضددر و(مخاوذه) مخالفت وموافقت معناسنه و(ازر) قوة وضعف معناسنه اضداددندر و (ثأثأ الابل) ديرلركه متعدى‌در ارواها كذلك عطشها معناسنه

(وثأثأ)

٧ قال الله تعالى حتى اذا فزع عن قلوبهم اى كشف عنها الفزع (منه)

٣ جوهرى كأنه من الاضداد (منه)

٩ وفى القاموس انحل الرجل المهزول والسمين ضد وسنذكره من المشتركات (منه)

و(ثأثأ الابل) ديرلركه لازمدر روبت كذلك عطشت معناسنه و(حفأ فلاناً) اعطاه كذلك منعه معناسنه و (جفأ الباب) ديرلر آچدى كذلك قپادى معناسنه و(اجفأ الباب) دخى بو معنايه‌در و (دارأته وداريته) ديرلر لاينته كذلك دفعته معناسنه ضددر و (حوشب)ضامر يعنى بيلى وقارنى اينجه دوه كذلك قارنى بيوك دوه معناسنه ضددر٧ و (خشبه) ديرلر قارشدردى كذلك كزيده‌سنى سچدى آلدى معناسنه اضداد دندر و(ساقب) قريب كذلك بعيد معناسنه ضددر ميدانى وفيروز آبادى ديديلركه (حميم) ماء حار وماء بارد معناسنه ضددر و(طرب) فرح وحزنده مستعملدرو (عجباء) اول خاتوندركه زياده حسنندن كذلك زياده قبحندن تعجب اولنور ضددرو(اغراب) فحش وقبح كذلك قبحدن برى ايتمك معناسنه و(تغريب) بياض چهره لوولدلرى كذلك سياه چهره لوولدلرى تولد ايتمك معناسنه ضددرو(قرضب اللحم فى البرمة) ديرلر اتى چوملكده جمع ايتدى كذلك (قرضب الشئ) ديرلر برنسنه‌يى تفريق ايتدى معناسنه (وانجب) جاء بولد شجيع كذلك جاء بولد جبان معناسنه ضددر والله اعلم ولنكتف بهذا المقدار

﴿ الامثلة من المشتركات المرتبة بحروف الهجاء ﴾

معلوم اوله كه ائمهٔ لغة الفاظ مشتركه ايچون كتب ورسائل تأليف ايتديلر وبو مقامده ميدانى سامى فى الاساميده ترتيب حروف اوزره جمع ايتديكى الفاظ مشتركه نقل وترجمه وبعض فوائد ضم وذكر اولنمق مناسب ملاحظه اولندى والله الموفق ﴿ امة ﴾ جماعة ٩ ودين. وقامة . وامام. وام. وحين . وابوبكر بن الانبارى زاهرده متفرد بالدين معناسنى زياده ايتدى . وفى الحديث يبعث زيد بن عمرو بن نفيل امة وحده . اى يبعث منفرداً بدين ﴿ ابيض ﴾ اسود مقابلى ولبن وصو وبعيرك كوبكنه قريب ايكى طمرك برى . وسيف . وشحم. وشباب . وبر جبلك اسميدركه مكهٔ‌ده‌در فيروز آبادى . فضه . ومجره‌يه قريب بر كوكب . وعرضى پاك اولان كمسنه واكاسره‌دن برى بنا ايتديكى قصر عجيب الشان كه ابيض ديرلر مكتفى آنى خراب ايتدى . والموت الابيض الموت بالفجأة معنالرين دخى زياده ايتدى ﴿ احمر ﴾ قرمزى نسنه. وموت شديد ٦ وسلاحى اولمين كمسنه . وحضرت صالحك ناقه‌سنى عقر ايدن كمسنه كه احمر عاد . واحمر ثمود ديرلرايدى . واحمر ابيض معناسنه بوندن اقدم اضداد بيانده مرور ايتدى . واكثر ائمهٔ لغت . آلتون. وزعفران . ولحم. وخمر وقتل معنالرين زياده ايتديلر . والحسن احمر ديرلر يعنى حسنه عاشق اولان كمسنه مشقة واذايه مبتلا اولوب حربه ملاقى اولان كمسنه چكديكى زحمتى چكر معناسنه ﴿ امسح ﴾ ذئب ازل يعنى سريع وعرب زعم ايدرلركه اول قورد كه كفتار وكرك

٩ ابن الانبارى ديدى كه امة همزه‌نك كسريله نعمة معناسنه‌در ونعمة نونك كسريله مال ونعمة نونك فتحيله تنعم معناسنه‌در يقال كم من صاحب نعمة لانعمة له يعنى نيجه مال صاحبى واردركه انكله تنعم وانتفاع ايتمز (منه)

٦ قاموس الاطباده قتله احمر ديديلر قان ظهور ايتديكى ايچون ديدى (منه) ابوبكر بن الانبارى زاهر نام تأليفنده ابو عبيده‌دن نقل ايتدى كه موت احمر اندن عبارتدركه بر كمسنه بر بلايه مبتلا اولوب زياده شدت ودهشتندن دنيا كوزلرينه قرمزى ياسياه كورينور اصمعى ديدى كه موت احمر وموت اسود صاحبنه حمله وجرأت ايتمك مناسبتى ايله اسده تشبيه طريق ايله در (منه)

٧ فيروز آبادى ديدى كه اذل من بيضة البلد ديرلركه مراد بيضة نعامه دركه اكثريا ترك ايدوب بردخى عودت ايتمز پس ذلتده مثل اولدى كذلك اول كمسنه دركه بر شهرده خلق اكا تابع اولوب مجلسنه جمع اوله‌لر اكا دخى بيضة البلد ديرلر پس عبارهٔ مذكوره ذلت وعزت معنالرنده اضداد اولور (منه)

دن تولد ايدر اكاسمع ازل تسميه ايدوب ديرلركه اول مرتبه سريع اولور كه
صيچرا دقده اوتوز اندازه مقدارى صيچرار وقوشدن سريع اولور . واعور .
وكذاب . و احصى اولميان رجل ٦ ونباتى اولميان مكان وسياحة ارض ده ماهر
اولان كمسنه ﴿ ارض ﴾ زمين . ورعده . وزكام . ودابه نك قوائمنك اسفلى
زمخشرى اساسده ديدى كه برآت كه عظيم الجثة وقارنى بويوك اولسه فرس بعيد
مابين ارضه وسمائه ديرلر مجازاً واول آته حقيقةً نهد تسميه ايدرلر كذلك من اطاعنى
كنت له ارضاً ديوب تواضعدن كنايه ايدرلر كذلك بر كمسنه ضربدن الم چكمز
ديه‌جك يرده فلان ان ضرب فأرض ديرلر لكن جمله سى مجاز طريقى ايله در
جوهرى ديدى كه عرب مقام ذمده لاارض‌لك ديرلر لاام‌لك ديدكلرى كبى كه
مقام مدحده دخى مستعملدر ﴿ ب ﴾ بحر ﴾ دريا . وچوق سكيردن آت . وطوزلو
صو . ورحمك عمق وريف وناقه‌نك قولاغنى شق ايتمك كه اول ناقه‌يه بحيره ديرلر
زمخشرى ديدى‌كه اول خاتون كه قارنى بيوك اوله اكا بحريه ديرلر . بحرينه نسبة
در زيرا اول مملكتك خاصه‌سى بودركه آنده ساكن كمسنه‌ده طلاق حاصل اولوب
قارنلرى بيوك اولور . يزيدى ديدى كه بحرينه نسبتده بحرانى ٤ ديديلر بحرى
ديمديلر بحره نسبة ظن اولنمسون ايچون . جوهرى ديدى كه دريايه بحر تسميه
اولنديغى عمق واتساعى ايچوندر . مطرزى ديدى كه قولاغى شق اولنان ناقه‌ده كه
بحيره اطلاق اولنمقده اوچ قول واردر . قول اول بودر كه اول ناقه كه برى برى
آردنجه اون كره مؤنث طوغوردقده آنى سايبه ايدرلر بعده اكر اون برنجى
بطنده ينه مؤنث طوغورور ايسه اول ولدك قولاغنى شق ايدوب آنى طوغورن
سايبه‌نك يانبه تخليه ايدرلر . قول ثانى بودركه اكر بر ناقه بش بطن طوغورسه اكر
بشنجى بطنده طوغورديغى مذكر اولورسه اول ولدى ذبح واكل ايدرلر واكر
مؤنث ايسه قولاغنى كسرلر . قول ثالث اولدركه اكر ناقه بش بطن طوغوروب
بشنجى مؤنث ايسه ناقه‌نك قولاغنى شق ايدوب تخليهٔ سبيل ايدرلر . پس ايكى قولده
بحيره بنت وقول ثالثده ام اولور . فيروز آبادى ديدى‌كه بحر مطلقا چوق صويه
دخى اطلاق اولنور جمعى ابحر وبحور . وبحار وتصغيرى أبيحر در بحير دكلدر
و رجل كريمه ومطلقا شق ايتمكه دخى بحر ديرلر . واوائل صيفده ظهور ايدن
سحاب رقيقه‌نبات بحر ديرلر حاء مهمله ايله لكن صواب اولان خاء معجمه‌در ﴿ بيض ﴾
بيضه‌نك جمعى در يمورطه معناسنه كه بيضة الحديد . وبيضة الدجاج ديرلر . وشدة
حر ٧ وبياضلقده غلبه يقال بايضه فباضه يبيضه بيضاً اى فاقه فى البياض وفرسك

٦ يعنى زمينه باصدقده اياقلرينك التى بالتمام زمينه طوقنان كمسنه زيرا احص اياقدن اول موضعدركه زمينه وضع ايتدكده زمينه طوقونميه (منه)

٤ لهذا زياده قرمزى اولان قانه دم بحرانى ديرلركه عمق رحم معناسنه اولان بحره نسبتدر مطرزى مغربده ديدى كه دم بحرانى تغييرات نسب قبيلندندر والابحره نسبتى بحرى در قتبى ديدى كه دم مذكوردن مراد دم حيض در دم استحاضه دكلدر وبو عبد فقير نواوينك تهذيب الاسماء واللغات نام كتابنده شو وجه اوزره مطالعه ايتدم كه حديث شريفده واقع اولان دم الحيض بحرانى عبارتنده لفظ بحرانى بانك فتحى ايله در امام الحرمين ديدى كه بحرانى وباحراول دم خالص دركه صاف اولوب انك لونه لون آخر قريشميه ودم استحاضه بر دم رقيق دركه اكثريا صارويه مائل اولور امادم حيض بغايه خالص وقرمزى اولور (منه)

٧ يقال باض الحر بيضا اى اشتد (منه) يعنى بر كمسنه ايله بياضلق خصوصنده بن باضم بوق بن باضم ديو مجادله ايتديلر آخرنده برى بياضلقده اكا غلبه ايتدى (منه)

(اللرنده)

اللرنده حاصل اولور ورم كه شيش وغده قبيلندندر . اصمعى ديدى‌كه ورم مذكور
چندان عيب دكلدر . وطاوق وسائر طيور يمورطه‌سنى القا ايتمك يقال باضت
الدجاجة . وغيرها بيضاً . اساس البلاغه‌ده ديدى‌كه بيض الارض ديوب كمأه يعنى
منطار مراد ايدرلر . واذل من بيضة البلد مثلنده واقع اولان بيضه‌دن مراد
كمأه‌در ديديلر ٧ ﴿ بلده ﴾ ايكى قاش ميانده اولان آچيق موضع كه آنك صاحبنه ابلد
ديرلر اقرن مقابلى در . بلده بانك ضميله دخى موضع مذكوره اطلاق اولنور . ومنازل
قمردن بر منزلدر فلكده نعامه وسعد ذابح ميانده كوكبى يوق بر منزلدركه كاهى قمر اكا
نزول ايدر وكاهى نزول ايتميوب قلاده‌يه نزول ايدركه مدور التى كوكبدر قوس
هيئتنده . وبعيرك صدرى ومطلقا صدرده دخى مستعملدر . قالى اماليسنده اسماء
صدرى شو وجهله تعداد ايتدى كه اكثريا بعيرك صدرنده مستعملدر ٩ كركره .
وكلكل . وبرك . وبركه . وجوشن . وحوشن . وجؤشوش . وحيزم . وجيزوم .
وحزيم . ومفازه . ومعمور اولان شهر ❊ مخفى اولميه كه بلد . وبلده . ميانده فرق
بودركه بوتون سنجاق واولكه تعبير اولنان مواضعه بلد ديرلر مثلا شام وعراق كبى .
وبلده مواضع مذكوره‌دن بر شهر معينه اطلاق اولنور . مثلا شامه نسبت دمشق
وعراقه نسبت بصره كبى . وكاهى بلد وبلده بر معنايه كلور كه مكهٔ مكرمه‌يه بلد وبلده
تسميه اولندى جمال الدين طائى . مثلثاتنده ديدى كه بلده ارض وبلاد لفظنك مفردى .
ومنازل قمردن بر منزل وبوغازده اولان چقور واطرافى وبلده هيئة وبلده فتح وضم
ايله بلج معناسنه‌در . اساس البلاغه‌ده مجازده ديدى كه ان لم تفعل كذا فهى بلدة
بينى وبينك ديوب بلده‌دن انقطاع ومفارقت مراد ايدرلر . يعنى فلان ايشى ايشلمز
ايسك سندن شو مرتبه بعيد اولورم كه مابينمزده بلاددن بر بلد واقع اولور .
ودخى بلده ال آيه‌سى يعنى كف دست معناسنه كلور تلهف ايدن كمسنه‌يه تبلد
فلان ديرلر ضرب بلدته على بلدته معناسنه اى وضع صفحة راحته على صدره
﴿ بصيرة ﴾ امر دينده قلبده حاصل اولان اعتقاد حق وترس يعنى قلقان واول قان كه
انكله صيده استدلال اولنور مثلا صيده اوق اصابت ايدوب قانينى آقيده راق فرار
ايتدكده آندن آقان قان ايله نه طرفه كتديكنى بيلورلر . ابوزيد ديدى كه بصيرة
اول قاندركه ارض اوزرينه واقع اولور واكر جسده ملاصق اولورسه اكا جديه
ديرلر . وشاهد . مطرزى ديدى كه (بل الانسان على نفسه بصيرة) قول شريفنده
واقع اولان بصيرة شاهد معناسنه‌در . وتا مبالغه ايچوندر اخفش ديدى كه انسان
عين بصيرة معناسنه‌در كه انت على نفسك حجة ديدكلرى كبى اولور . زمخشرى

٧ پس بيض بيضه جمعى در وكمأه كمء لفظنك جمعى در على غير القياس (منه)

٩ وفى القاموس فلان واسع البلدة اى واسع الصدر (منه)

اساسده دیدی که اجعلنی بصیرة علیهم دیرلر بنی آنلرك اوزرینه رقیب وشاهد
ایله معناسنه اجعلنی عیناً علیهم دیدکلری کبی وبعیرك خفنده اولان صلابة زیرا بصر
بر نسنه‌نك ثخن وغلظندن عبارتدر یقال بصر کل سماء مسیرة خمسمائة وعام
ای ثخنها وغلظها . واول نحیزه درکه آنی عریض طوقورلر . ونحیزه اول قولان
تعبیر اولنان نسنه‌درکه خیمه وخرکاهلرك اوزرینه چویررلر ترکیده چنبر قولانی
دیرلر . ودخی بصیرة . درع . وفطنة ٦ ودم بکر معناسنه کلور . اساسده دیدی که
مالك فیه بصیرة دیرلر عبرة معناسنه وله فراسة ذات بصیرة دیرلر صادقة معناسنه
﴿ ث ﴾ ثور ﴿ الذکر من البقر مؤنثی ثورة‌در وزمیندن غبار قالقمق یقال ثار الغبار
ثوراً ارتفع وطحلب یعنی صو اوزرنده یوصون تعبیر اولنان خس وخاشاك . ابوزید
کتاب المطرده دیدی که یضرب الثور اذاعافه البقر مثلنده واقع اولان ثوردن
یوصون مراددر زیرا بقر صو اوزرنده اولان یوصونی کوروب صویه رغبت ایتمز
دکنك ایله آنی دوکوب طاغیدرلر . وسیدالقوم لهذا عمرو بن معدی کربه ثور دیو
لقب ایتدیلر . جوهری دیدی که ثور مضردن بر قبیله‌نك جداعلاسنك اسمی‌درکه
ثور بن عبد مناة بن اددیرلر . وسفیان ثوری آکه نسبتدر بعضیلر دیدیلر که مکهٔ
مکرمه‌ده اولان جبل ثور که غار مشهور آنده واقعدر اول جبلك قدیمی اسمی
اطحل ایدی لکن ثور بن عبد مناة مذکور اکا نزول ایتمکله اکا مضاف
ایدوب جبل ثور دیدیلر وجنون وفلکده بر برجك اسمی درکه ثریا اول
برجده‌در وشفق منتشر اولمق وفی الاساس سقط ثور الشفق وهو ماظهر منه وانتشر
وفی الصحاح سقط ثور الشفق وهو انتشار الشفق وثورانه قیل معظمه . واقط دن یعنی
قورود تعبیر اولنان طعامدن بر قطعه قاموسده قطعهٔ عظیمه‌در دیدی . وحصبه که
معروفدر فیروز آبادی هیجان وصیچرامق وقطا آشیانندن حرکة ایتمك وقان ظاهر اولمق
وطرناق دبنده اولان بیاض . واحمق معنالرینی زیاده ایتدی . اساسده دیدی که حمی‌دن
خلاص بولان کمسنه‌نك طوطاقلرنده اوچوق تعبیر اولنان سویلجیه دخی ثور دیرلر
یقال ثار بالمحموم الثوره معلوم اوله که المدینة حرام مابین غیر وثور حدیث صحیحنده ائمهٔ
حدیث عظیم اختلاف ایدوب ابو عبید بن سلام واکثر اکابر اعلام دیدیلر که لفظ
ثور تصحیفدر صواب اولان احد لفظیدر زیرا مدینهٔ منوره‌ده ثور یوقدر بلکه جبل
ثور مکهٔ مکرمه‌ده در دیدیلر مجدالدین فیروز آبادی دیدی که قول مذکور مقبول
دکلدر زیرا بن بوبابده اهتمام وتفحص ایدوب مدینه اطرافنی کزکی کبی عالم اولان
طوایف عربدن سؤال ایتدم شویله جواب ویردیلر که جبل احدك حذاسنده بر کوچك

٦ وفی قاموس الاطباء یقال عمی الله بصیرته ای فطنته (منه)

فائده ابن سینا دیدی که محموم اولان کمسنه سهره مبتلا اولسه آنی اویوتمه‌نك طریقی بودرکه محمومك الارینی وایاقلرینی بر ایپ ایله چکه چکه محکم بغلیوب اوکنده بر چراغ وضع ایده‌لر ومجلسده اولان کمسنه‌لر مکالمه وحکایات مثللو سوز سویلشمکه امر ایده‌لر پس مزبورلر محادثه ایدرلر ایکن بغتةً چراغی قالدیروب محمومك باغلرینی آچه‌لر ومزبورلره سکوت ایله امر ایده‌لر اول ساعت سهری دفع اولوب اویور صاحب شامل دیدی که یاده سهره مبتلا اولان کمسنه‌ده سعال یابس ظهوری مقدمهٔ موت‌در (منه)

وذکر الدراج یعنی دراج دیدکلری قوشك ارککی . فیروز آبادی . قطادن بر نوعه
وقطانك ارککنه دخی دیلم دیرلر دیدی ﴿ ذ ﴾ ذهب ﴿ معروفدر که التون
تعبیر اولنور بر قطعه آلتون ذهبة دیرلر . صاحب نهایه دیدی که ذهب لفظنك
جمعی اذهاب وذهوب وذهبان کلور ذالك ضمیله . ودخی بر کمسنه معدنده یاغیری
موضعده چوق آلتون کورمکله کندویه دهشت عارض اولوب کوزلری قاراروب
عقلی زائل اولمق وذهب الرجل دیرلر علم بابندن حالة مذکوره‌یه مبتلا اولدی بر چوق
التون کورمکله معناسنه نته کم دفینه‌یه مصادف اولان اهل حرصده استماع
اولنمشدر بلکه شادی مرك اولوب یعنی غلبهٔ سروردن هلاك اولور زیرا کثرة
سرور وکثرة غم روح حیوانی‌یی مرکزندن شدة ایله تهییج ایتمکله موت فجاءه‌یه سبب
اولور . وذهب دخی ذال وهانك کسری ایله معنای مذکورده لغتدر واول کمسنه‌یه
ذهب دیرلر ذالك فتحی وهانك کسری ایله . ثعالبی (یواقیت المواقیت) نام تألیفنده باب
(مدح الذهب وذمه) ده دیدی که فی مدح الذهب سرار خازنی دیدی که ذهب بر جوهر
درکه مدة مدیده دفن اولنسه متغیر وصو ایچنده ازمنهٔ طویله طورسه اصلا متأثر
اولماز وکرات ایله آتشده اذابه ایتسه‌لر سائر جواهره نسبت نقصان طاری اولماز
وجمیع جواهردن ثقیل‌در مع هذا بر کاسه‌یه زیبق طولدوروب اوزرینه
سائر جواهردن مقدار عظیم بلکه حجر ثقیل وضع ایتسه‌لر البته زیبقك اوزرنده
قالوب آلتنه کچمز واکر بر قیراط التون وضع ایتسه‌لر البته زیبقك آلتنه کچوب کاسه‌نك
قعرینه واصل اولور وهندوستان رجالی التونی سرمه کبی کوزه چکرلر طبعی صالح
وجوهری کوزلرك جوهرینه موافق اولدیغی ایچون ونزهة العیون ومایهٔ سرور
صدوردر . حاصلی منافعی درجهٔ احصادن بیرون وفوائدی حدوحصردن افزوندر
(فی ذم الذهب) سهل بن هارون دیدی که لفظ ذهب بر اسمدر که آنکله تطیر اولنور
زیرا ذهب وذهب صورتده یکساندر ولئیم‌در ولؤمنك علامتی بودرکه الجنس الی
الجنس یمیل فحواسی اوزره بیوت لئامه دخوله سرعت وبیوت کرامه دخولده
بطؤ اوزره حرکت ایدر وقد قیل (اهلك الرجال الاحمران الذهب والخمر) ٧ روایت
اولندی که بر کمسنه واقعه‌سنده بر طبق ایچنده بر از التونی باشنده کوتوردی مشایخ
تعبیردن بر معبره بو واقعه‌یی عرض واستعبار ایتدکده شیخ مزبور دیدی که مقتضای
واقعه بودرکه سن اعمی اولورسن فی الحقیقه بر ایکی کون مرورندن صکره رجل
مذکور اعمی اولدی بعض احب احبابی شیخ مزبوردن بو معنایه باعث انتقالدن
سؤال ایتدیلر جواب ویردی که التون خلق عندنده عزیزدر ووجود انسانده

٧ وقال الثعالبی فی کتاب المبهج ما اسرع ذهاب الذهب و انفضاش الفضة یعنی التون تیز ذاهب اولوب وکمش تیز متفرق وپریشان اولدیغی عجبدر زیرا هر بری باقی دکلدر وآنلره مالك اولنلره کامل دیگمز وکامل اولدرکه باقی صاحبی اوله (منه)

کوزدن عزیز برعضو یوقدر. والتونك براسمی ذهب و براسمی عین در ذهب العین
معناسنی افاده ایدر. فتاحی نیسابوری (شبستان خیال) نام تألیفنده دیدی که (نظم)
بزروسیم هرکه شد مغرور ❁ نکشد جز زیان وظلم زغم ❁ عین را بین نموده صورت غبن
❁ سیم بنکر کرفته نقش ستم ❁ واهل یمن عندنده بر مکیال معروف که جمعی ذهاب واذهاب
وجمع الجمعی اذاهیب کلور ﴿ ذنوب ﴾ صوایله طولمش دلو معناسنه ابن السکیت
دیدی که صوایله طولمغه قریب اولان دلودرکه لب بلب طولمش اولمیه وبوش ایکن
ذنوب دیمزلر ومذکر ومؤنث استعمال اولنور جمع قلتی اذنبه وکثرتی ذنائب کلور
فیروز آبادی مطلقا دلو معناسنه کلور دیدی اساسده بردلو طولوسی مقدار نجه اولان
صودر دیدی. ولحم المتن یعنی ارقه اتی جوهری لحم اسفل المتن دیدی. زمخشری دیدی
که ذنوب صرتده اولان اتدرکه اکا رابیع المتن دیرلر وربع ماده سنده دیدی که
رابیع لحمات متن در استعاره طریقیله تسمیه اولندی یربوعه تشبیها اولمق ملاحظه
اولنور وقویروغنك قیللری اوزون اولان فرس. ونصیب. فیروز آبادی طویل
الشر اولان یوم وقبر والیه یعنی قویرق ومأکم مأکمه نك جمعی در رجل ومرأه نك
ایکی اومه جه ککلرینك مابینی ﴿ ر ❁ رهو ﴾ کرکی که ترکیده طورنه قوشی تعبیر
اولنور جمعی کراکی وکنیه سی ابو عریان وابو العیناء وابو العیزار وابو نعیم وابو الیهصم
در کمال الدین دمیری ٧ دیدی که طورنه نك مقتضای طبعی بودرکه اب وامی پیر
اولدقده طیرانلری خصوصنده آنلره معاونت ایدرلر نته کم و طواطك مقتضای طبعی
بودرکه ولدینه همیشه رعایت ایدر وهرنه جانبه کندو توجه ایده ولدنی معا کوتورر
قال ابو الفتح کشاجم فی نصح ولده (شعر) اتخذ فی خلة الکرکی ❁ اتخذ فیك خلة الوطواط ❁
انا ان لم تبرنی فی عنا ❁ فبری ترجو جواز الصراط ❁ ٤ وفرجی واسع اولان خاتون
ومکان مرتفع و منخفض که انده صو مجتمع اوله لهذا ابو عبیده دیدی که رهو
جوبه در یعنی محلهٔ اهالینك طامله صولری مجتمع اوله جق چوقور. میدانی الرهو
الاوقه فی المحلة یسیل فیها ماء المطر دیدیکی معنای مذکوره موافق در زیرا اوقه
همزه نك ضمیله صوجیع اوله جق چوقور معناسنه بالوعه دخی بو معنایه در لکن اساس
البلاغه ده دیدی که رهو اول چوقور موضعدرکه اطرافی مرتفع اوله. وسیر سهل ابن
الاعرابی دیدی که رها یرهو فی السیر دیرلر رفق وتأنی ایله یوروسه. وسکون قال
الله سبحانه (واترك البحر رهوا) ٦ انوارده دیدی که مفتوحاً ذا فجوة واسعة اوساکناً
علی هیئته بعدما جاوزته. وآرویه راهیه تسمیه اولندیغی حین طیرانده هواده ساکن
اولدیغی ایچوندر. وبئر واسعه بعضیلر دیدی که رهو ایکی مرتفع صو میانده اولان

٧ دمیره به نسبت درکه مصر قریه لرندن بر قریه نك اسمی در کذا فی لب اللباب للسیوطی (منه)

٤ یعنی ای ولد سن بنده کرکی خصلتنی اجرا ایله بن دخی سنده وطواط خصلتنی اجرا ایده یم زیرا سن بکا ایلك ایتمیه سن زحمته دوشرسن وبنم سکا ایلیکم سببی ایله صراطی تجاوز رجاسنی ایدرسن (منه)

٦ زمخشری اساسده نقل ایتدی که آیهٔ کریمهٔ مذکوره یه بغایت مناسب معنی اولدیغی ظاهر در (منه)

چوقوردرکه ایکی موج میانده الچق صو کبی فیروز آبادی ایکی اپاق میانی آچمق که
آپیشنی آیرمق تعبیر اولنور وقوش قنادلرینی نشر ایتمك. وناسدن جماعة معنالرینی
زیاده ایتدی زمخشری تتابع معناسنی زیاده ایتدی یقال جاءت الخیل رهوا ای متتابعةً
والله اعلم ﴿ رحی ﴾ معروفدرکه دکرمن تعبیر اولنور مؤنث درکه آخرنده اولان
الف یادن منقلبه درکه تثنیه سنده رحیان دیرلر. وبعضیلر الف واودن منقلبه در
تثنیه سنده رحوان دیرلر دیدی ٧ جمعی ارحاء کلور ارحیة نادردر ٩ وکرکرة البعیر
وحومة الحرب یعنی حرب عظیم وفی الحدیث (آتیت علیا حین فرغ من مرحی الجمل)
مرحی دن مراد مدار رحی الحرب درکه معرکه وحربکاه تعبیر اولنور. وسید القوم
وارضدن قطعهٔ مستدیره یقال نزلوا فی رحی واسعة. زمخشری دیدی که رحی اول
ارض مستدیره درکه اطرافنده اولان یرلردن مرتفع واقع اولمش اوله. وضرس که
آزودیشی تعبیر اولنور یقال طحنه بارحائه ای اضراسه. مطرزی دیدی که کاهی
ارحاء اضراس ایچون استعاره اولنورکه اون ایکی در انتهی وآزودیشه طاحنه دخی
دیرلرکه جمعی طواحن در. وجماعة ابل. واول قبیلهٔ مستقله که سائر قبائلدن ممتاز
اولوب وباشقه موضعه نزول ایده لر ومنزللرندن حرکت ایتمیه لر جمعی ارحاءدر
وبر موضعك اسمی قال الراعی ع الی ضوء نار بین فردة والرحی ❁ زمخشری دیدی که
ما احسن ارحاء اظفاره. ورحی ظفره که مراد طرناغك اطرافی درکه اکا اطار دخی
دیرلر ودخی جماعة عیال واسفاناخ معناسنه کلور وفی الاساس طبخوا لنا الرحی ای
الاسفاناخ عامه تحریف ایدوب اسبنق دیرلر والله اعلم ﴿ ز ❁ زبر ﴾ زجر ومنع
یقال زبره یزبره من باب نصر ای منعه ونهره. وطاش ایله قویویی طی ایتمك که قویویی
دیبندن آغزینه دك اورمك ویاپمق تعبیر اولنور یقال بئر مزبورة ای مطویة. وکتابت
ایتمك یقال زبر الکتاب بالمزبر ای کتبه بالقلم. وزبور کتاب معناسنه فعیل
بمعنی مفعولدرکه زبردن مأخوذدر ابن الانباری زاهرده دیدی که زبرت الکتاب
ازبره وزبرته ازبره دیرلر کتبته معناسنه. اصمعی دیدی که زبرت الکتاب
کتبته ودخی قراءت معناسنه کلور. وعقل یقال ماله زبر ای عقل. مدین ثالیفی قاموس
الاطباء نام تألیفنده دیدی که عقله زبر تسمیه اولندیغی صاحبنی لایق اولمین نسنه دن منع
ایتدیکی ایچوندر اهل نار حدیثنده واقع اولدی که (ومنهم الذی لاعقل یزبره وینهاه عن
الاقدام علی مالاینبغی) انتهی. وعقله نهی تسمیه اولندیغی دخی بو سببدندر. فیروز
آبادی طاش وطاش اتمق وکلام وصبر وبنایی بربری اوزرینه وضع ایتمك معنالرینی
زیاده ایتدی والله اعلم ﴿ س ❁ سبت ﴾ دهر وحلق الرأس یعنی باشك قلنی تراش

٧ جوهری انکار ایتدی (منه)

٩ ابو خاتم انکار ایتدی (منه)

ایتمك ونعال سبتیه که اشراف عرب کیدکلری نعالدر سبت لفظنه نسبتدر زمخشری
دیدی که سبت اول دری درکه دباغة اولنمغله قیللری ساقط اولور کویا تراش اولنور. مخفی
اولمیه که حلق معناسنه اولان سبت سینك فتحی ایله وجلود بقرمد بوغه معناسنه
اولان سبت سینك کسریله اولدیغنه اهل لغة اتفاق ایتدیلر پس قول مذکور دغدغه‌دن
خالی دکلدر والله اعلم . وسیر ابلدن برنوع که اکاعنق وسیر مسبطر دخی دیرلر
که سرعت وفسحت ایله مشی‌دن عبارتدر. وشعری عقص اوزرندن ارسال ایتمك یعنی
صاچی باشك ایکی طرفنده اولان ظفیره‌لردن اشاغی ارسال ایتمك. وضرب العنق
یقال سبت علاوته ای ضرب عنقه. وشنبه دیدکلری یومه سبت اطلاق اولندیغی ایام
اسبوع اول یومده تمام ومنقطع اولدیغی ایچوندر. ویهود امر سبته قیام وآیین باطللرینی
اجرا ایتمك قال الله سبحانه (ویوم لایسبتون) بعضیلر سبات سبت کیبی دهر معناسنه‌در وابناء
سبات لیل ونهار در دیرلر فیروز آبادی راحة وفرس جواد وغلام عازم. وجری
وشنبه. ورجل کثیرالنوم ورجل شدید معنالرینی زیاده ایتدی ﴿ش ❊ شذی﴾
برنوع سفینه وذباب الکلب٩ واذا . وشر یقال السفیه واذاه کالکلب وشذاه. وشدة
رائحهٔ مسك یعنی مسکك رائحه‌سی حدة اوزره اولمق. وقوی اولان کمسنه‌نك قوتندن
بقیه بومعنایه تا ایله شذاة افصحدر. وکسر العود ٧ یعنی تبخیر اولنان عودك اوفاغی وقیریغی
وملح فیروز آبادی مسواك ایتدکلری برنوع شجر. وجرب معنالرین زیاده ایدوب شذو
مسك یاریح مسك یالون مسك وشذاة سیٔ الخلق معناسنه‌در دیدی. خلیل دیدی که
برکمسنه‌نك جوعی مشتد اولسه ضرم شذاه دیرلر زمخشری دیدی که برکمسنه‌نك شرینی
دفع ایتسه‌لر نامت شذاته دیرلرکه شذاء کلبدن مأخوذدر زیرا ذباب کلب موذی‌در
والله اعلم ﴿ص ❊ صقر﴾ معروف قوشدرکه تورکیده چاقر تعبیر اولنور اجدل وقطامی
دخی صقره اطلاق اولنور واول صقرکه قناتلری اوزون اوله اکا دخی مصرخی دیرلر ٦
ابن سیده دیدی که هوقوش که صید ایده بازوشاهین کبی ا صقر تسمیه اولنور جمعی
اصقر وصقور وصقار وصقورة وصقارة وصقر کلور سیبویه دیدی که بومثللو جمعك
آخرینه‌ها الحاقی توکید ایچوندر مؤنثی صقرة‌در. زمخشری دیدی که صقر لفظی شدة
ضرب معناسنه اولان صقردن مأخوذدر صقر الصخرة بالصاقور دیرلر معول ٣ ایله
ضرب شدید ایله ضرب ایتسه. وصقرك کنیه‌سی ابوشجاع وابوالاصبع وابوالحمراء
وابوعور وابوعمران‌در. نووی شرح مهذبده ابوزید مروزیدن روایت ایتدی که هر
صید ایدن قوشه صقر دیرلر وکاهی زایی صاددن بدل ایدوب زقر وکاهی سینی بدل
ایدوب سقر دیرلر صیدلانی شرح مختصرده دیدی که هر کلمه که انده صاد وقاف جمع اوله آنده

٩ قاموس‌ده مطلقا ذباب (منه)

٧ اختری غلط فاحش ایدوب بداغ صماق دیدی که کسر کافك فتحیله زعم ایتدی (منه)

٦ یقال خرج المصقر بالصقور که مصقر چاقرجی معناسنه‌درکه عربی وفارسیده باز بازدیرلر (منه)

٣ معول بالترکی اوجی سیوری کلنك که طاش قیرارلر (منه)

(لغات)

لغات ثلاث مذکوره جائزدر بصاق وبزاق وبساق کبی که ترکیده توکروك معناسنه
معلوم اوله که عرب نسر وعقابدن غیری هر صید ایدن قوشه صقر اطلاق ایدوب
وچاقیره اکدر واجدل لفظلرینی تخصیص ایدرلر ❊ وجوارح اربعه که صقر وشاهین
وعقاب وبازی‌در آنلره سباع وضواری وکواسر اطلاق اولنور وجوارح مذکوره
میانده صقر دواب میانده بغل مثابه‌سنده‌در زیرا صقر شدته صبر وغدانك غلیظنی
هضم وهر قوشه حمله ایدر. وغزال وارنب صیدینه ممارسه و اعتیادی طیور صیدینه
ممارسه‌سندن زیاده‌در زیرا مزاجی بارد ورطب اولمغله چارپا آتینه میلی زیاده‌در
ومزاجی بارد اولمغله چوق مدة صوایچمز لهذا بخریعنی آغزی قوقمقده مثل اولوب
(ابخر من الصقر) دیرلر٩ میدانی مجمع‌ده ابخر من اسد ومن صقر مثلنده دیدی که بیت
وله لحیة تیس وله منقار نسر ❊ وله نکهة لیث خالطت نکهة صقر ❊ بدیع همدانی مقامات
اسکندرانی‌دن برمقامه‌ده دیدی که والله لقد صادفت من فمه صقراً ❊ ومن یده صخراً
ومن صدره سم خیاط ❊ لایرشح بقیراط ❊ انتهی. وصقر صاقر دیرلر حدید البصر معناسنه
ولبن خامض یعنی اکشی سود ❊ صاحب مزهر لبنك اختلاف احوالی حسبی ایله یتمش
عدد اسمنی تعداد ایتدی٧ بوعبد فقیر اثناء ترجمهٔ قسم اسماده اکثرینی بیان ایتدی که
محلنده کلور ❊ واهل مدینه لغتنده دبس که ترکی وفارسیده بکماز دیرلر قاموس الاطباده
خرما بکمازینه مخصوصدر دیدی وهذا التمر اصقر دیرلر کثیر الصقر معناسنه و(رطب
صقر مقر) دیرلر ذوصقر معناسنه که مقر تابع‌در ❊ وسیأتی ذکر الاتباع ومعناها عن قریب
ان شاء الله تعالی زمخشری دیدی که رطب مصقر دیرلر اوزرینه رطب بکمازی صب ایتسه
واهل مکه رطبی کوبلره طولدروب اوزرینه عسل صب ایدرلر. وصقار اول بکمازی بیع
ایدن کمسنه‌درکه بکمازجی تعبیر اولنور ولعان ونمام معناسنه دخی کلور وفی الاساس لعن الله
کل صقار بقار وجاء بالصقر والبقر . وفی القاموس وبالصقاری والبقاری که مراد
کذب صریحدر وکسر الحجر یقال صقر الحجر ای کسره بالصاقور وشدة حرك تأثیری
یقال صقرت الشمس ای آذته بحرها. فیروز آبادی ماء آجن یعنی آجی صو. وقیادة که
پزونکلك تعبیر اولنور ولعن اولنمغه مستحق اولمین کمسنه‌یه لعن ایتمك معنالرین زیاده
ایتدی ﴿ صدی ﴾ عطش یقال رجل صدو صاد وصدیان ای عطشان وامرأة صدیاء ای
عطشی وقتله الصدا وهو العطش الشدید کذا فی الاساس وماضیسی صدی در فرح
بابندن. وعظام بالیه یعنی چوریمش کوکلر قاموسده آدمی‌نك موتندنصکره جسدی
دیو تعبیر ایتدی واساس انت غداً صدی قولی (وهم الیوم اعداء وهم غدا اصداء) کلامی
که میت وموتی معناسنه قاموس تعبیرینه مناسب ملاحظه اولنور. وذکر البوم که ارکك
بایقوش تعبیر اولنور وجبلدن منعکس ومسموع اولان آوازکه یافلان دیوندا اولنسه

٩ واخلف من القوم دخی مثلدرکه خلاف ریع فم معناسنه ودخی مثل آخر صقر یلوذ حامه بالعوسج مهیب اولان کمسنه‌ده ضرب اولنور یعنی فلان کمسنه برصقردرکه حمام انك مهابت خوفندن عوسجه التجا ایدر عوسجی تخصیص اغصانی ملتفه اولمغله طیور جوارحدن خوفندن اکا التجا ایتدکلری ایچوندر (منه)

٧ وفی الاساس جاءنا بصقرة تزوی الوجه یعنی اکشی سود کتوردی که شرب ایدن کمسنه یوزین وکوزین اکر (منه)

عینی ایله لفظ مذکور استماع اولنور ❁ کنیه‌سی ابن الجبل وابن الطود وبنت رضوی‌در
ولقد احسن الصائب التبریزی فی قوله بالفارسیة **بیت** کوه درد صدا بی اختیار
افتاده است ❁ باکران جانان مکو حرف کران تانشنوی ❁ وابو المحاس الشوانك بر صدیق
وارایدی که اصلا کتم سر ایتمزایدی آنك حقنده دیدی که **بیت** لی صدیق غدا
وان کان لا ❁ ینطق الا بغیبة او محال ❁ اشبه الناسه بالصدا فان ❁ تحدثه حدیثا اعاده فی الحال
❁ وفی المثل (صم صداه واصم الله صداه) عرب برکمسنه‌یه هلاك ایله دعا مقامنده ضرب
ایدرلر یعنی هلاك اولسون وهلاکی سببیله صداسی منقطع اولسون. میدانی دیدی که
برکمسنه هلاك اولدقده صوتی منقطع اولمغله صدانك صوتی ایشتمزکه حتی جواب
رد ایلیه کویا صدا اصم اولدی ۷ واول کمسنه‌که امور ایله عالم ودوه احوال ومصالحنه
واقف اوله تقول فلان صدی ابل ای عالم بامورها ❁ ابن الانباری زاهر نام تألیفنك
اواخرنده دیدی که صدا لفظی بش قسمه منقسمدر قسم اول صداء الحدیدکه مهموزدر
وسخ معناسنه که ترکیده کیروپاس تعبیر اولنور یقال صدیٔ الحدید والاناء یصدء صداء
اذا علاه وسخ وبو صورتده الف ایله کتابت اولنور. قسم ثانی جبلدن منعکس اولان
جواب معناسنه بو صورتده مقصور ویا ایله کتابت اولنور . قسم ثالث ذکر البوم
معناسنه بو صورتده دخی مقصور ویا ایله کتابت اولنور . قسم رابع عطش معناسنه
وبو صورتده دخی مقصور ویا ایله کتابت اولنور. قسم خامس امور ایله حسن قیامی اولان
کمسنه معناسنه وبو صورتده دخی مقصور ویا ایله کتابت اولنور (عدبس) دیدی که صدی
کیجه وقتی اوچر بر قوشدرکه برایکی دفعه صیچرار ناس آنی جندب یعنی کیجه چکرکه‌سی زعم
ایدرلر انتهی عرب جاهلیته‌ده زعم ایدرلرایدی که صدا بر قوشدرکه مقتولك باشی چورودکده
اول باشدن خلق اولنوب مقتولك قبرنده اسقونی اسقونی دیو صیحه ایدر حتی مقتولك قاتلنی
قتل ایدنجه فریاد ایدر قتل اولنورسه فارغ اولور. فیروز آبادی لفظ صدی‌ده لطیف
الجسد اولان رجل وسمکهٔ طویلهٔ سوداء معنالرین ذکر وزیاده ایتدی ﴿ صحن ﴾
وسط الدار واول قدح ضخم که رفددن بیوك اوله ۷ زمخشری دیدی که صحن
اول عس عریضدرکه جداری قیصه اوله . وارض مستویه یعنی دوزیر . وعطیه
یقال صحنه دیناراً ای اعطاه وضرب یقال صحنه عشرین سوطا ای ضربه وفرسك
قولاقلرینك دلولینك دوکندیکی یر مخفی اولمیه که میدانی عبارتی ومستقر الاذنین من الفرس
واقع اولمغله بو وجه اوزره ترجمه اولندی صواب اولان مفرد صیغه‌سی اولمق ملاحظه
اولنور زیرا ایکی قولاقلردن هر برینك داخلنك منتهاسی اولان موضعه صحن دیرلر
تثنیه‌سی صحناندر وفرسه مخصوص دکلدر قاموسده وصحنا الاذنین مستقر داخلهما
دیدیکی ذکر اولنان ملاحظه‌لری تأیید ایدر. وجوف الحافر یعنی آت مثلاو حیوانك

۷ حقیقتده اصم اولدرکه صوت وار ایکن ایشتمز دیو مقامده ایشتمدیکی صدا موجود اولدیغندندر فافهم هذا (منه)

۷ رفد دخی برقدح عظیمدر (منه)

طیرناغنك ایچی که اکاسکرجه دیرلر لکن معنای اخیر مجازدر. فیروز آبادی دیدی که
صحن بینهم دیرلر قومك میانتی اصلاح ایتسه وصحنه دیرلر صحن ایچینه برشیٔ وضع
ایدوب ویرسه. واول ایکی کوچك طشت که بری برینه ضرب ایدرلر صنج کبی
والله اعلم ﴿ ض ❁ ضب ﴾ حیوان معروف درکه ترکیده کلر دیرلر جمعی
اضب وضباب‌در ۷ وکنیه‌سی ابو الحسل‌در . ابن خالویه کتاب لیس‌ده دیدی که
ضب صو ایچمزویدی یوز ییل بلکه دخی زیاده یاشار وقرق کونده بر بر قطره
بول ایدر وابداً دیشی دوشمز بعضیلر دیدیلر که ضبك دیشلری متفرق دکلدر
بلکه یکپاره‌در . عبدالقاهر دیدی که ضب تمساحك یاوروسنه بغایت مشابه‌در
وقویروغی تمساح قویروغی کبی‌در . امام اعظم حضرتلرندن ضبك کیفیتندن سؤال
ایتدیلر دیدی که ضبك ذکری ییلان دیلی کبی ایکی چتالدر وبیضه‌سنی القا ایتمك
مراد ایتدکده زمین‌ده برچوقور قازوب کوکرجین یمورطه‌سی مقدارنده یتمش عدد
یمورطه اول چوقوره القا واوزرینی طوپراق ایله ستر ایدر وهر کون کلوب یوقلار وقرق
کون تمامنده یاورولری یمورطه‌دن چیقار ومزبور چوقوری بغایت صلب اولان موضعده
باشی ایله حفر ایتدیکندن درکه هر ضب که صید اولنه باشی البته مجروح بولنور وقال
حاتم الاصم (نظم) وکیف اخاف الفقر والله رازقی ❁ ورازق هذا الخلق فی العسر والیسر
❁ تکفل بالارزاق للخلق کلهم ❁ وللضب فی البیداء وللحوت فی البحر ❁ وضبه متعلق
اولان بعض احوال قسم اسماء ترجمه‌سی خلالنده ذکر اولنور ان شاء الله تعالی
زمخشری دیدیکه کف الضب قصر وصغردن کنایه‌در وفلان کف الضب دیوب بخیل
مراد ایدرلر وفی المثل (اتعلمنی بضب انا خرشته) یعنی بنم صید ایدوب احوالنه واقف
اولدیغم ضبی بکا تعلیم‌می ایدرسن سنك کرکی کبی معلومك اولان نسنه‌یی خبر ویرن
کمسنه‌ده ضرب اولنور. وحقد که بغض وغل تعبیر اولنور مخفی اولمیه که معنای مذکور
معنای مجازی‌در لهذا زمخشری دیدی که ومن المجاز فی قلبه ضب ای غل داخل کالضب
الممعن فی جحره قال سابق البربری **بیت** ولاتك ذا وجهین یبدی بشاشة ❁ وفی صدره
ضب من الغل کامن ❁ وبعیرك خفنده اولور برورم یعنی شیش یقال ضب یضب ضباً من باب
علم واول بعیره اضب ومؤنثنده ضباء دیرلر. وطلع نخل یعنی خرما شکوفه‌سنك ظرفی که
چاتلامامش اوله ورجل خب یعنی خداع وحیله کارکه الدادیجی کمسنه تعبیر اولنور
وفی الاساس رجل خب ضب ای یشبه بالضاقی خدعه ۹ وفی المثل (اخدع من ضب
وامرأة ضبة)ومثل مذکورك معناسی اجمالا قسم افعالده فتح بابی میانده خدع ماده‌سی
ترجمه‌سنده بیان اولنمشدر لکن بو مقامده تفصیل اولنمق مناسب ملاحظه اولندی .

۷ مثل کف واکف (منه)

۹ خانك فتحی وکسری لغتدر (منه)

مجمع الامثالده دیدی که خدع لغتده تواری واختفا معناسنه‌در لهذا بعض زخیره وضع
واخفا ایده‌جك موضعه مخدع دیرلر موضع اخفا معناسنه که آندن بزم اصطلاحمزده
کیلار ایله تعبیر اولنور ودخی اول خانه که برخانه‌ده خلقدن اختفا ایچون بنااولنه
اول خانه‌یه دخی مخدع دیرلر وضب بجرنده ۷ چوق مدت ساکن ومختفی اولوب طشره‌یه
آزچیقار پس مثل مذکورك معناسی فلان کمسنه ضب دلوکنده متواری ومختفی اولدیغندن
زیاده خانه‌سنده متواری ومختفی اولور دیمکدر پس لفظ اخدع تواری معناسنه
اولان خدع‌دن مأخوذ اولوب حیله معناسنه اولان خدعه‌دن مأخوذ اولمز (لغدهٔ
اصفهانی) ۳ دیدی که خدع ضب غایت حذرندن‌در وخدعه‌نك کیفیتی بودرکه
قویروغنی دلوکنك آغزینه چیقارر که ییلان مثللو نسنه کلورایسه ضرب ایده
وصیاد آنی صید ایچون کلدکده اکرضب صاحب تجربه‌ایسه قویروغنی دلوکنك
نصفنه‌دك چیقاریرکه برنسنه دلوکنه کیررایسه ضرب ایلیه دلوکنك قپوسینه‌دك
چیقارمز دلوکنده مختفی اولوب یاتوروصیاد الینی اول دلوکك داخلنه صوقماز زیرا صیاد
بیلورکه ضبك دلوکنده عقرب اولوب البته که ضب آنکله اعداسنی دفع ایدر عقرب
ضبه نسبت سلاح منزله‌سینه‌در پس بوصورتده اخدع لفظی حیله معناسنه اولان
خدعه‌دن مأخوذاولور. زمخشری دخی بومعنایی اختیارایتدی قال الشاعر **بیت**
واخدع من ضب اذاجاءحارش ❋ اعدله عندالذنابة عقرباً ❋ ۹ اصحاب معانی دیدیلرکه
عرب ضب وضبع ووحر وعقرب لفظلرینی استعاره طریقی ایله محاوره‌لرنده ذکر
ایدرلر مثلا فلان خب ضب دیرلر وقلبنده مستور اولوب ضرری ظاهر اولان حقد
وبغضی ضبك دلوکنده استتار واختفاسنه تشبیه ایدرلر یعنی فلان کمسنه برحیله
کاردرکه درونده حقدینی ستر ایدر دلوکنده ضب کندوینی ستر ایتدیکی کبی ولفظ ضبعی
ذکر وسنهٔ شدیده مراد ایدرلر وضبع سائر دوابدن زیاده فاسد اولمغله مالی اکل
وافساد ایدن سنهٔ شدیده‌یی اکا تشبیه ایدرلر ووحر لفظینی که برقرمزی بوجکدر
زمینه دوشدکده یاپشور ذکر ایدوب وحرصدر فلان دیرلر ومرادلری فلان
کمسنه‌نك صدرینه حقد برمرتبه یاپشدی که وحر زمینه یاپشدیغی کبی دیمکدر. وعقرب
لفظنی ذکر ایدوب (سرت عقارب فلان) و(تدب عقارب فلان) دیرلر ومرادلری شری
خفی اولدی دیمکدر . ثعالبی درهٔ فاخره‌ده (اروی من ضب) مثلنده دیدی که ضب اصلا
صو ایچمز وعطش طاری اولدقده آغزینی ریح هبوب ایدن طرفه آچار وعرب ابد
مراد ایتدکلرنده (لاافعل ذلك حتی یرد الضب) دیرلر وایکی جنس میانده تباعد
کلی واردر دیجك یرده (هما الضب والنون) دیرلر. زیادی اصمعیدن روایت ایتدی که

۷ یعنی دلوکنده (منه)

۳ ابوعلی لغده دیمکله معروف بر ادیب مشهوردرکه اکثریا اصفهانده ساکن اولور ایدی کذا فی القاموس (منه)

۹ وفی العباب الذناب بکسر الذال وضمها عقب کل شیٔ وکذا الذنابة (منه)

(حسل)

جبل واردرکه اکا ثور دیرلرو بعض مشایخ دخی بوجوابه مطابق دیدیلرکه جبل
احدك آردنده برمدور جبل صغیر واردر اکا ثور اطلاق اولندیغنی اهل مدینه
خلفاً عن سلف عالملردر والله اعلم ﴿ج ❋ جبهه﴾ پیشانی که ترکیده آلین تعبیر
اولنور ومنازل قمردن برمنزلدرکه درت کوکبدرکه جبهة الاسد تسمیه اولنور. وخیل
وفی الحدیث (لاصدقة فی الجبهة) مفردی یوقدر. وسید القوم. مخفی اولمیه که خیله وسیده
جبهه اطلاقی پیشانی معناسنه اولان جبهه‌یه تشبیه طریقی ایله‌در شرف جهتندن
سید القومه وجه القوم دیدکلری کبی مطرزی کلامی بومعنایی تأیید ایدر
زیرا دیدیکه صدقه حدیثنده واقع اولان جبهه‌دن خیل مراد اولدیغی خیل
خیار بهایم اولدیغنه بناءً‌در. اول وجهله که اساسده جاء فی جبهة الخیل لخیارها عبارتی
وبنی فزاره‌دن بعضك ع ولیت جبهة خیلی شطر خیلهم ❋ کلامیله استشهادی
خاطر فاتر عبد قاصره دغدغه ویرر خصوصاً کلام مذکورده واقع اولان جبهه
لفظی خیار معناسنده ظاهر دکلدر بلکه پیشانی معناسنه اولمق مناسب ملاحظه اولنور
والله اعلم. امام واحدی اوّل سورهٔ آل عمرانده دیدی که خیل قوم ورهط کبی کندو
لفظندن مفردی یوقدر وخیل تسمیه اولندیغی طول ذنب ایله مشینده اختیالی
اولدیغی ایچوندر. ولفظ اختیال تخیلدن مأخوذدر برشیئه تشبه معناسنه ومختال یعنی
متکبر اولان کمسنه تکبرندن ناشی کندوینی کندودن اعظم اولان شیئه تشبیه ایدر
انتهی وناسدن جماعة . ومذلة تقول لقیت منه جبهة ای مذلة واذی وبر کمسنه‌یه
مکروه ایصال ایتمك جبهته جبهة دیرلر لقیته بمایکره معناسنه. وشرفاء ناس واکثر
استعمالی شریف اولان رجالده‌درکه برامر عظیم رجاسی ایچون سعی ایده‌لرکه هرکیم
آنی کورسه رجالرینی رد ایتمکدن استحیا ایدر . فیروز آبادی صنم وقمر معنالرین
زیاده ایتدی ❋ فائده ❋ صاحب تکمله دیدی که تجبیه اندن عبارتدرکه زانی
وزانیه‌یی تشهیر ایچون یوزینی قرمزی وسیاه ایله آلوده ایدوب بربعیره یاحماره
سوار ایدرلر شوو جه اوزره که برینك قفاسی آخرك قفاسنه مقابل اوله مثلا حمارك
باشی طرفنه زانی‌نك یوزی وقویروغی طرفنه زانیه‌نك یوزی واقع اوله واشراف قوملری
میانده طواف ایتدیررلر. مجدالدین دیدی که تجبیه لفظنه نظر ایله قیاس بوایدی که
مزبورلری یوزیوزه ایتمك ایدی زیرا لفظ مذکور جبهه‌دن مأخوذدر پس معناسی
جبهه‌یی جبهه‌یه مقابل ایتمکدر قفایی قفایه مقابل ایتمك دکلدر امدی لفظ مذکورك
معناسی نکس رأس‌در زیرا تجبیه باش آشغی اکمکه دخی دیرلر پس مزبوره‌لر
خلقدن حجابدن ناشی باشلرینی اشاغی اکدکلری ایچون حالهٔ مذکوره‌یه تجبیه تسمیه

ایتدیلر یاخود لفظ تجبیه اصابه بمکروه معناسنه اولان جبهه‌دن مأخوذدر ووجه مناسبت ظاهردر ﴿ جحل ﴾ بیوك صو طولومی وبركسنه‌یی اوروب آتدن اشاغی ییقمق یقال جحله اذا صرعه. وكاهی مبالغه ایچون جحله دیرلر تشدیدایله وكاهی میم زیاده ایدوب جحمله دیرلر. وسیدقوم. وولدالضب. فیروز آبادی ضب كبیر دیدی ویعسوب النحل كه تركیده آری بكی تعبیراولنور جوهری دیدی كه اول یعسوب عظیم دركه چكركه خلقتنده اوله كه بریرده قوندقده قناتلری آچیق قالورضم ایتمز. وحر بادن نوعدر۷ وجعل معناسنه دخی كلور ﴿ح*جر﴾ حرام وحاده حركات ثلاثه جاری در لكن كسرافصح در (وحرث حجر) كلام قدیمنده حركات ثلاثه ایله قراءت اولندی. ورمكه یعنی فرس انثی كه قیصراق تعبیراولنور وجمعی حجور كلور قال **بیت**
اذاخرس الفحل وسط الحجور * وصاح الكلاب وعق الولد * جاحظ بیت مذكورك معناسنی شووجهله بیان ایتدی كه خیل حصان لشكر بیشمار وبوارق سیوف آبداری مشاهده ایتدكده غلبهٔ دهشت وهجوم حیرتدن سراسیمه اولمغله اصلاسوی مادیانه میل ونظر وصرف كوشهٔ بصر ایتمزلر ورجال كارزار آلودهٔ خون غبار اولمغله كلاب اصحابنی تمیز ایده‌میوب بیكانه ملاحظه‌سیله نباح ایدرلر. وامهات دخی استیلاء رعبدن پریشان حال اولمه‌لریله ماندفلزا كباد اولان اولادینه عقوق ایدوب مقتضای امومت اولان محبت وسائر حقوقی ترك ایدرلر. وحطیم بیت مكرم كه معروف در. وعقل قال الله تعالی (هل فی ذلك قسم لذی حجر) ای ذی لب. وثمودك ساكن اولدقلری قریه‌لر كه وادی القری یه قریب در وحجر ده لغت در یعنی حانك كسری ایله اولان حجر حانك فتحیله اولان حجرده لفتدر كه حجر انسانده ابط وكشح میانی در صكره حفظ وحمایه‌ده استعمال ایدوب فلان فی حجری دیوب بنم تحت حمایتمده در معناسنی مراد ایتدیلر زیرا اكثریا بعض اشیاء موضع مذكورده حفظ اولنور. اكمال الاعلامده حجر القمیص یعنی كوملك اتكی. وقرابهٔ معنالرین زیاده ایتدی. فیروز آبادی دیدی كه حجر حاده حركات ثلاثه ایله منع معناسنه در یقال حجره القاضی ای منعه وحجر حانك كسری ایله رجل ومرأه نك فرجی ﴿ حصیر ﴾ جنب كه یان تعبیر اولنور واوجع الله حصیرته دیرلر بركسنه ضرب شدید ایله ضرب اولنسه وباری" كه بوریادن معرب در كه قامیشدن اولور وصازدن ایتدكلری حصیر كه تركیده دخی حصیر دیرلر. ومحبس قال الله تعالی (وجعلنا جهنم للكافرین حصیراً). واول كسنه كه زیاده بخلندن شراب ایچمیه ومطلقا بخیله دخی دیرلر. واول كسنه كه سوز سویلمكه قادر اولمیه یقال حصر فی كلامه وفی خطبته اذاعیي ونعوذ بالله من العجب والبطر والعی

والجحیل الحرباء وهو ذكر ام حبین ومنه قول ذی الرمة فلما تقضت حاجة من تحمل « وقلص واقلولی علی عود الجحل »
(جوهرة)

والحصر. وملك پادشاهه حصیراطلاق اولندیغی اكثرپادشاهلر خلقدن مستوراولدوغی ایچون در تقول خلده الحصیر فی الحصیر ای الملك فی السجن. فیروز آبادی دیدی كه حصیر ضیق الصدر اولان كمسنه حصور معناسنه ومجلس. وطریق. وصو. وناس وغیریدن صف. وروی زمین. وقلیجك جوهری. ودخی ایكی جانبی وثوب منقوش كه زیاده حسنندن قلوبی مفتون ایدر * فائده * حصر احتباس غائط معناسنه در اسر احتباس بول معناسنه اولدیغی كبی یقال فی الدعوات اعوذ بالله من الحصر والاسر. ودخی فلان كمسنه افشاء سر ایتمز دییه جك یرده هو حصر بالاسرار دیرلر. واول كمسنه كه كثرهٔ حیاسندن برشیٔ ترك ایتسه یاخود باكره‌یه داخل اولدقده ازالهٔ بكارة ایدمسه اكاقد حصر عنه دیرلر والله اعلم ﴿حمیم﴾ قریب كه تركیده یقین خصم تعبیر اولنور. وصدیق معناسنه دخی دیرلر كه سن آنك امورینه اهتمام ایدرسن. وفی الاساس هو حمیمی وهی حمیمتی ای ودیدی وودیدتی وهم احمائی وخاتون دیركه (هم احمائی ولیسوا باحمائی) یعنی فلان كمسنه‌لر بنم زوجم طرفندن قریبلرمدر دوستلرم دكلدر. وماء حار * تهذیبده دیدی كه حمام ماء حار معناسنه اولان حمیمدن مشتق دره مخفی اولمیه كه صو قیزدیراجق ابریق وطنجره محمه دیدكلری دخی حمیم مذكوردن مأخوذ در. وماء بارد. ومحموم * پوشیده اولمیه كه لفظ حمیم ایستمه‌لو كمسنه‌یه اطلاق اولندیغی قیاسه موافق ومحموم اطلاقی مخالفدر زیرا حم الرجل دن مأخوذدر مجهول صیغه‌سیله كه آندن اسم مفعول كلمز. وعرق وحمامدن چیقن كمسنه‌یه دعا مقامنده طابت حمتك وحمیمك دیرلر یعنی عرقك طیب اولسون كه طیب عرق عافیتدن كنایه در زیرا عافیتده اولان كمسنه‌نك عرقی طیب ومریضك عرقی طیب اولماز وخیار مال كه مراد ابلك خیاری در زیرا عرب مالدن ابل مراد ایدرلر۷ ویوم حارده یاغان یاغمور ودخی شدهٔ حرارته حمیم دیرلر ﴿حمامه﴾ كبوتردر كه جمعی حمایم كلور وكاهی حمام وحمامات دخی كلور. جوهری دیدی كه لفظ حمام عرب عندنده هر طوقلی اولان قوشه اطلاق اولنور فاخته وقمری مثللو ومذكر ومؤنثه اطلاق اولنور وتا جنسدن واحد اولدیغنی افاده ایچوندر تأنیث ایچون دكلدر عامه لفظ مذكوری فقط دواجنه اطلاق ایدرلر مفردی حمامه‌در. اموی دیدی كه دواجن خانه‌لرده ساكن اولوب یاوری چیقاران كوكرجنلر دركه آنلره دخی حمام دیرلر وكاهی واحده دخی حمام دیرلر. اصمعی دیدی كه یمام وحشی كوكرجین در. كسائی حمام بری ویمام خانه‌لرده مألوف اولان كوكرجین در دیدی. فیروز آبادی حمام طیر بری دركه خانه‌لرده مألوف اولمز وحمامه مذكر ومؤنثه اطلاق اولنور حیة لفظی كبی ومذكرینه حمام دیمزلر. ابو حاتم كتاب الطیرده اصمعیدن روایت ایتدی كه

۷ اساس البلاغه ده دیدی كه اخذ المصدق حمائم اموالهم ای كرائمها والواحدة حمیمة (منه)

مألوف اولان حمام ایله وحشی اولان یمام میانده فرق بودر که حمامك قویروغی
آلتنده صیرتی طرفنده بیاضی واردر اما یمامده یوقدر. نووی تحریرده اصمعیدن روایت
ایتدی که هرطوقی اولان قوشه حمام دیرلر طوق اول یشل یاقرمزی یاسیاه حلقه
درکه قوشك بوغازینی احاطه ایتمشدر. ازهری شافعیدن روایت ایتدی که هرقوش
که عب وهدیر ایده اکا حمام اطلاق اولنور اگرچه هربری ایچون مخصوص اسم
وضع اولنمشدر. عب عینك فتحی وبانك تشدیدیله تنفس ایتمه‌دن صوتی تجرع ایتمکدر
وهدیر صوتی ترجیع ایدوب من غیر تقطیع مواصلة معناسنه در. ابن سیده
٧ قوشك صو ایچمه سنه عب دیرلر شرب اطلاق اولنمز دیدی. شافعی عیون
المسائلده دیدی که هر قوش که صویی عب ایلیه حمام دیرلر واول قوش که
صویی قطره قطره شرب ایده حمام دکلدر طاووق کبی. دمیری حیوة
الحیوانده شافعی قولنی واکثر اهل لغت کلامنی اختیار ایدوب هرقوش که عب
وهدیر ایده وهر قوش که طوقی اوله اکا حمام اطلاقنی اختیار ایدوب یمام وقمری
وساق الحر وفاخته. ودبسی. وقطا. وورشان ویعقوب. جمله‌سی حمامدر دیدی والله
اعلم بالصواب. وبکره که عامه تحریف ایدوب بقره دیرلر وبو مقامده قویی چرخی
مراددر که معروفدر ونعامه که مراد چرخ مذکورك محوری درکه چرخ آنك اوزرنده
دور ایدر ترکیده چرخ ایکی تعبیر اولنور. ونایحه یعنی میت ایچون اجرة ایله نوحه
ایدن خاتون ومرأه جیله ٤ وخیار مال. وسعدانة البعیر یعنی بعیرك صدری که
کرکره دخی دیرلر وساحة قصر نقیه یعنی قصرك اوکنده کرکی کبی تطهیر اولنمش
میدان وقاپو حلقه‌سی وقص فرس یعنی فرسك صدرینك باشی. جوهری دیدی
که قص وقصص رأس الصدر معناسنه درکه فارسیده سرسینه دیرلر شاة وغیریده
معتبردر. والزم ذلك من شعیرات قصك. مثلی بو معنادن مأخوذدر دیدی ودخی وسط
الصدر معناسنه کلور ﴿حر﴾ خلاف العبد یعنی عبد اولمیان کمسنه. وکوکرجین یاوریسی
وولد الظبیة. وولد الحیة قال الطرماح یصف صائدا بیت منطو فی جوف ناموسه
کانطواء الحربین السلام ورملهٔ طیبه جوهری رملهٔ طیبه اول قومدر که ایچنده
چامور اولمیه دیدی. زمخشری طیب النبات ایله تفسیر ایتدی صاحب اکمال کلامی
جوهری تفسیرینه موافقدر. ووسط الدار یقال نزل فی حر الدار ای وسطها
وانسانك چهره‌سندن ظاهر اولان موضعی وقمرینك ارککی لکن مشهور اولان
ساق حر عبارتی درکه ارکك قمری‌یه اطلاق اولنور. ابن سیده دیدی که ذکر
القماری‌یه ساق حر تسمیه‌سی صوتی حکایه‌در زیرا تصوت ایتدکده ساق حر ساق

٧ مدبن بن عبد الرحمن قاموس الاطباء نام تألیفنده لفظ سیده سین مذکوره و یاء ساکنه ودال مفتوحه وآخرنده ها ایله تصحیح ایتدی واکثر کتبده سیده سینك فتحی ویانك تشدیدی ایله ضبط ایدرلر (منه)

٤ عندمزده اولان سای نسخه‌لرنده مرأت ضبط اولندی وجیله لفظی ذکر اولنمدی وقاموسده مرأهٔ جیله واقع اولدی (منه)

(حر)

حر دیو آوازایدر که ساق حره مضاف وکاهی غیر مضاف استعمال اولنوب بأی
حال کان معرب دکلدر وعدم اعرابی حکایة اصوات قبیلندن اولدیغنه دلیلدر
وفعل حسن لیس هذا منك بحر دیرلر بو عمل سندن جمیل ومستحسن دکلدر معناسنه
قال طرفة بیت لایکن حبك داءً قاتلاً ❊ لیس هذا منك ماویّ بحر ❊ فیروز
آبادی هرنسنه‌نك خیاری وفرس عتیق وفرسك قولاغنك ظاهرنده اولور سیاه
معنالرین زیاده ایتدی قاموس الاطباده شاهین یاوروسنه دخی حر دیرلر وحر البقل
اوتوك ایوسی یاخود طبخ اولنمادن اکله صالح اولانی در دیدی ابو الهیثم دیدی که
اول بقول که رقیق ورطب اوله اکا احرار البقول دیرلر واول بقول که غلیظ وخشن
اوله اکا ذکور البقول دیرلر مطرزی دیدی که رجل کریمه حر دیرلر رجل لئیمه عبد
دیدکلری کبی استعارةً زمخشری دیدی که حریة وحروریة کرم معناسنه‌در تقول
(لیس من الحروریة ان تکون من الحروریة) حروریة خوارجدن بر طائفه‌در که
حرورایه نسبت درکه کوفه‌یه قریب بر شهردر جمال الدین مثلثاتده دیدی که اول
باکره که زوجی اکا داخل اولدیغی کیجه بکارتنی ازاله‌یه قادر اولمسه باتت فلانة
بلیلة حرة واکر ازالهٔ بکارت ایتدی ایسه باتت بلیلة شیباء دیرلر ﴿خ ❊ خلیل﴾
صدیق وفقیر معلوم اوله که لفظ خلیل خانك فتحیله خلة‌دن مأخوذ اولورسه فقیر
معناسنه اولور زیرا خلة فقر واحتیاج معناسنه‌در وفی المثل (الخلة تدعو الی السلة) یعنی
فقر صاحبنی سرقه‌یه جرا ایدر واکر خانك ضمیله خلة‌دن مأخوذ اولورسه صدیق معناسنه
اولور زیرا خلة صداقت معناسنه در یقال (اذا جاءت الخلة ذهبت الخلة) وخلة
وخل صدیق معناسنه کلور جمعی اخلاء وخلات در. وخلیلك جمعی اخلاء وخلان کلور.
اکمال الاعلامده دیدی که خلالة خانك حرکات ثلاثه ایله صداقت معناسنه‌در وخلیل
معناسنه اولان خلة مذکر ومؤنثه اطلاق اولنور زیرا اصلی مصدردر وخلیل لفظنك
مؤنثی خلیلة وجمعی خلیلات در جوهری دیدی که فقیره خلیل اطلاق اولندیغی مختل الحال
اولدیغی ایچوندر وزیاده فقیر اولان کمسنه‌یه اخل دیرلر وانف وقلب ورمح وقائمة السیف

ابن الانباری زاهر نام تألیفنده دیدی که لفظ خلیل خلة‌دن مأخوذ در فعیلدر یعنی اول محب که محبتنده نقص وخلل
اولمیه قال الله سبحانه وتعالی واتخذ الله ابراهیم خلیلا یعنی حضرت ابراهیم کمال محبت ایله حضرت اللهك محبی وحضرت الله
دخی تام محبت ایله اکا محب ایدی بعضلر دیدیلر که آیت مذکوره‌ده خلیل خلة‌دن مأخوذدر فقر معناسنه یعنی حضرت الله ابراهیمی
کندویه فقیر اتخاذ ایتدی که ابراهیم فقر واحتیاجنی حضرت اللهدن غیری‌یه عرض ایتمز ایدی فرا دیدی که معنای مذکورك
سببی بو ایدی که حضرت ابراهیم بغایت (٦٩) مضیاف ایدی خلقه قحط مستولی اولوب عاجز قالدیلر ابراهیم
زیاده مرحمتندن غلاملرینه بر قاچ دوه وخر وار ویروب مصرده بر محبی وار ایدی اکا ارسال ایتدی که براز ذخیره ارسال ایلیه چون غلاملر اول صدیقه واصل اولوب سلامنی تبلیغ ایتدیلر مصرده دخی قحط اولمغله صدیق مزبور دیدی که ذخیره‌یی کندو نفسیچون طلب ایده ایدی دریغ ایتمز ایدم لکن بیلورمکه غیریلر ایچون طلب ایدر بو دفعه ذخیره ویره‌مم دیو غلاملری خائب وخاسر رد ایتدی چون غلاملر مغموم ومحزون اولدقلری حالده رجعت ایتدیلر دوه‌لری وخروارلری بوش ابراهیمه رد ایتمکه حیا ایتدیلر پس ابراهیمه بر کونلك یول قالدقده خروارلری یومشق قوم ایله طولدروب ابراهیمه واصل اولدقده واقع
حالی عرض ایتدیلر زوجه‌سی نائمه اولمغله بو خبر موحشی استماع ایتمدی بو اثناده غم وهمدن ابراهیمه نوم غلبه ایتدی چون
زوجه‌سی خوابدن بیدار اولدی خلقك قپوده ازدحام وطلب طعام ایچون فریادلرین استماع ایتدی خلقه دیدی که ایچرو
کیروب خروارلرده اولان دقیقدن خبز طبخ ایدك پس قوم ایچرو کیردیلر قوم دقیق اولمش کوروب طبخ خبزه شروع ایتدیلر
ابراهیم خوابدن بیدار اولوب خبز رایحه‌سین استشمام ایتدکده زوجه‌سنه دیدی که بو دقیق نه‌ره‌دن کلدی خاتون دیدی که مصردن
کلدی ابراهیم بو دقیق صدیق مصردن دکل بلکه حضرت اللهك بنده‌سنه لطف وکرمی در فسبحان القادر جل شانه وبهر برهانه (منه)

كه قليج قبضه‌سی تعبير اولنور وضعيف الجسم اولان كمسنه وفی القاموس الخل النحيف المختل الجسم كالخليل ﴿ خل ﴾ سركه معروفدر يقال (فلان ليس بخل ولا خمر) ای ليس بشیء و(ماله خل ولا خمر) ای خير ولا شر وابن المخاض مؤنثی خلةدر وريشی اولمين قوش. قاموسده قليل الريش من الطير ديدی ورجل مهزول يعنی آريق تعبير اولنان كمسنه وسمين يعنی سموز معناسنه كلور ضددر. وقوم ايچنده واقع اولان طريق وبويونده برطمر عرق فی العنق كبی وديشلری خلال ايله خلالله‌مق وخلال ايله ميان اسناندن چيقان طعامه خلاله ديرلر و (فلان يأكل الخلالة) ديوب لئيم دركمكدن كنايه ايدرلر وفصيلك لسانی شق ايتمك عرب دوه كوچكنك دلينی دلوب براغاج كچوررلر ناقه‌نك ممه‌سنی امكه قادر اولميه واول اغاجه خلال ديرلر يقال خل الفصيل خلاً اذاشق لسانه لئلا يرضع امه. وثوب بالی يعنی كهنه ثوب وخلال ايله ثوبی شد ايتمك خل كساءه بخلال ديرلر كسانك ايكی طرفنی برانيجه چبوق ايله بربرينه ايلشدرسه ٧ فيروز آبادی ديدی كه ايكی قوم ميانندن وصيقشمش قوم ميانندن نفوذ ايدن طريق وظهرده واقع برطمر وحض . وفصيل . وشر . وثوبده واقع اولان شق معنالرينی زياده ايتدی ﴿ خال ﴾ اخ الام كه طايی تعبير اولنور جمعی اخوال و اخوله وخؤل كلور (رجل معم مخول) ديرلر كريم الطرفين يعنی اعمام واخوالی كريمدر معناسنه كه لفظ مخول معم لفظيله ذكر اولنور افراد اولنمز واختيال يعنی تكبر يقال رجل خال وخائل وخال ٩ ومختال . ای متكبر وخيلاء. وخيل. وخيله. ومخيله كبر معناسنه‌در وسحاب مخيل يعنی اول سحاب كه رعد وبرقينی مشاهده ايدن كمسنه ياغموری وار ديو تخيل ايدر وبردن برنوعدر وشامه كه تركيده بك تعبير اولنور كه بدنده اولور ورنكی بدن رنكنه مخالفدر جمعی خيلان كلور وبكلو كمسنه‌يه اخيل ٦ ومخيل ومخيول ديرلر ومخول دخی ديرلر پس مخيل ومخيول قوللرينه نظراً خالك تصغيری خييل ومخول قولنه نظرايله خويل كلور . واخيل لفظنك مؤنثی خيلادر . ولواء يعنی بيراق كه امير جيش ايچون عقد اولنور . ومالی كركی كبی كوروب كوزه‌دوب رعی خصوصنده اهتمام ايتمك . اساسده خول ماده‌سنده ديدی كه (جاؤا الاول فالاول ثم تفرقوا اخول اخول) مخفی اولميه كه قول مذكورك منشائی بودركه دوه شبانلری اولا بريرده جمع اولوب صكره هركس دوه‌سنی رعی ايچون متفرق اولوب هربری مرعی‌دن برسمته كيدرلر . وهرشبان كندو زعمنجه (انا اخول من الآخر) ديو تفاخر ايدر يعنی بن مرعی نك اوتلو موضعنه واروب دوه‌لريمی رعی ايتدم وكوردم كوزتدم تقول فلان خائل مال ای راعيه ومصلحه . وقد خال المال يخوله خولاً . ودخی فلان يخول علی اهله ديرلر

٧ وفی الاساس خل الثوب شكه بالخلال وهو ما يخل به من عود واحد (منه)

٩ خائل‌دن مقلوب دركه اصلی خالی اولوب ياحذف اولندقدن صكره غاز رام كبی اولور (منه)

٦ وفی المغرب رجل اخيل فی وجهه خال وديدی كه خال بربثره دركه سواده مائل ويوزده اولور مخفی اوليه‌كه قول مذكور كتب لغت قوللرينه مخالفدر جوهری اخيل كثير الخيلان اولان كمسنه‌در ديدی لهذا شقراقه اخيل ديرلر خالی چوق اولديغی ايچون (منه)

(اهلنك)

اهلنك مالنی رعی ايدر معناسنه. واثر خير يعنی بركمسنه‌دن خير ظهور ايتمك علامتی كه مضنهٔ خير اولان كمسنه‌يه تخيلت عليه ديرلر . تقول تخيل علی اخيك ولا تخيل عليه يعنی آندن خير اميد ايله اكا تكبر ايتمه . وجمل عظيم . فيروز آبادی ميت اوزرينه اورتدكلری ثوب . ورجل جواد . وفحل اسود. وبرنسنه‌نك صاحبی. وخلافة . ورجل متكبر . واول موضع كه آنده ياروا نيس اولميه . وعلاقهٔ محبتی بالكلية قطع ايدن كمسنه ورجالدن عزب اولان يعنی تزوج ايتمين كمسنه واكمهٔ صغيره يعنی كوچك ميشه زاركه اورمان تعبير اولنور . وبرشيئه ملازمت ايدن كمسنه. ولجام فرس وقلب وجسمی ضعيف اولان كمسنه معنالرينی زياده ايتدی ﴿ خلة ﴾ خانك فتحيله خصلة يعنی خلق حسن جمعی خصال كلور . ورملهٔ منفرده وفقر وخمر قارصه كه ديل بوران تعبير اولنور . جمعی خَل‌در وخُص‌ده يعنی قاميشدن اولان ديوارده واقع اولان فرجه. فيروز آبادی ثقبهٔ صغيره يامطلقا ثقبه ومطلقا خمر. وحوضتی اولان. خمر واول خمر كه متغيره اوله وحوضتی اولميه ومرأهٔ خفيفه. وانسان هلاك اولمغله خالی اولان مكانی معنالرين زياده ايتدی . جوهری ديدی كه ميته دعا مقامنده اللهم اسدد خلته ديرلر يعنی ترك ايتديكی ثلمه‌يی يارب سن سد ايله كه تركيده كديكی بوش اولمسون ديرلر . حاصلی خير خلف ايله دعادر ﴿ خلف ﴾ قول ردی وفی المثل (سكت الفاً ونطق خلفا) ابن الانباری زاهرده ديدی كه يعنی بيك كون سكوت ايدوب آخر الامر بی معنی غير جيد كلام تكلم ايتدی. ياخود تكلمی لايق اولان بيك كلمه‌يی تكلم ايتمدی آخرنده كلام قبيح تكلم ايتدی. ودخی ديدی كه عرب مطلقا ردی اولان شيئه خلف ديرلر . يقال رجل خلف . ورجلان خلف . ورجال خلف . وامرأة خلف وامرأتان خلف. ونساء خلف. قال الله سبحانه وتعالی (فخلف من بعدهم خلف) وقال لبيد **بيت** ذهب الذين يعاش فی اكنافهم ❊ وبقيت فی خلف كجلد الاجرب ❊ وسنذكر فيه اقوالا فی اثناء الترجمة ان شاء الله تعالی . وايكی باشلو بالته جوهری ديدی فأس ذات خلفين ای لها رأسان . فيروز آبادی ديدی كه ذات خلفين ويفتح اسم الفأس والجمع ذوات خلفين . وصاحب اكمال الخلف حد الفأس وفيروز آبادی . الخلف حد الفأس اورأسه والفأس العظيمة او برأس واحد ديدكلری ترجمه‌سی صددنده اولديغمز ميدانی قولنه مخالفدر . زيرا سامی‌ده الخلف الفأس ذات الرأسين ديدی فتأمل. وقدام مقابلی كه قدامدن اوك وخلفدن آرد ايله تعبير اولنور والقرن بعد القرن يعنی برقرن منقضی اولدقدنصكره آنك مكاننه كلن قرن ❊ معلوم اوله كه والد هلاك اولدقده آنك يرينه كلن ولد صالح اولورسه اول ولده خلف ديرلر

لامك تحريكى ايله واكر فاسد اولورسه خلف ديرلر لامك سكونى ايله صالح وفاسد
ميانتى فرق ايچون وكاهى احدهما آخرك مقامنده استعمال اولنور مثلا خلف صدق
وخلف سوء ديرلر . ليث ديدى كه خلف تسكين ايله اشرارده وخلف تحريك ايله
اخيارده مستعملدر خاصة" . واستقاء الماء . وانسانك جنبنده اولان ضلعلرك اقصرى كه
جمعى خلوف كلور . ومربد يعنى خانه نك آردنده دوه كيجه وقتى ياته جق وخرما
مثللو نسنه يى سروب قوريده جق موضع . فيروز آبادى . خيرى اولمين كمسنه
واوستره نك باشى رأس موسى معناسنه . ونسل . وخانه نك آردنده اولان موضع كه مربد
اولسون اولمسون . وسود قودقلرى اسكى طلوم وطاب خلق معناسنه وقبيله دن طشره
كيدن وقبيله ده قلان جماعت كه ضددر . ولبث خلفه اى بعده معنالرين زياده ايتدى
والله اعلم ﴿ د ﴾ دعلج ﴿ جوالق ملادن كه طلو چوال تعبير اولنور . واول نبات كه
برى برينه قارشمش وملتف اوله . وحمار . وظلمة . واول كمسنه كه اقتضاسى يوق ايكن
ذهاب ومجىء ده ترددايله . واول شاب كه حسن الوجه وناعم البدن اوله يعنى كوزل
يوزلو ويومشق بدنلو اوله . وذئب . وبر فرسك اسمى در . فيروز آبادى الوان ثياب
وكثير الاكل اولان كمسنه . واول ناقه كه سوق اولندقده حرونلق ايدوب يوريميه
وآينده وروندەنك زمين اوزرينه واقع اولان ايزى . وبر جماعتك اسمى معنالرين زياده
ايتدى وديدى كه دعلجه ذهاب و مجىء ده تردد وظلمة ٩ واخـذ كثير ودحرجه
يعنى بر نسنه يى يووارلامق معناسنه در والله اعلم ﴿ دهن ﴾ معروفدر كه سمسم
وزيتوندن استخراج ايتدكلرى ياغ مثللو . ومطر ضعيف كه وجه ارضى ياش ايده جك
مقدارى ياغه لكن بو معناده دالك فتحى لغتدر جمعى دهان كلور . ومفاصلده اولان لين
وحمق ودوار ٧ يعنى باش دونمه سـه كبى بر مرض در كه قويونه اصابت ايدر
ابن الانبارى زاهرده ديدى كه داهن فلان فلاناً ديرلر بر كمسنه بر كمسنه يه درونده
مضمر اولان معنانك خلافن اظهار اتسه پس عبارهٔ مذكوره نك مآلى يلان سويلدى
معناسنه منجر اولور . قال الله سبحانه (ودوا لو تدهن فيدهنون) كه ادهاندن مراد كذب در
وقال (افبهذا الحديث انتم مدهنون) اى تكذبون انتهى ﴿ ديل ﴾ ناسدن بر قومدر
تقول هم (اجور من الترك والديلم وجوارهم من الاد ٧ الصيلم) وداهيه واعداء ومجتمع
النمل والقردان يعنى حوضلر كنارنده ودوه لر ياتديغى مواضعده قرنجه لر وكنه لر
جمع اوله جق موضع . زمخشرى اساس البلاغه ده ديدى كه (فلان من الديلم وهو ديلمى
من الديالمة)ديرلر عدو من الاعداء معناسنه زيرا قوم مزبور شرارة وعداوة ايله مشهور
لردر لهذا قرنجه لره . وكنه لره ديلم ديرلر مجازاً زيرا مزبورلر دوه نك اعداسيدر

٩ ميدانى كلامى بودركه ذكر اولندى لكن قاموسده دعلجة مطلقا ذهاب ومجىء ده تردد ايتك ديدى صكره دعلج لفظى متردد مذكور ايله تفسير ايتدى معلوم اولدى كه دعلجة تردد ودعلج متردد معناسنه در (منه)

٧ ولم ار هذه المعانى الثلاثة فى الكتب التى عندى الا فى السامى فى الاسامى (منه)

٧ الاد ولادة الداهية والصيلم الداهية العظيمة (منه)

پس كلام مذكوردن مستفاد اولور كه ديلم نفس نمل وقرادن اوله مجازا فافهم هذا (منه)

حسل يعنى كلر ياوروسى يوز ياشنه بالغ اولدقده ديشلرى تمام ظهور ايدر آندن
صكره اكا ضب اطلاق ايدرلر والله اعلم . وناقه نك ممه سنى بش بارماغ ايله صاغمق . فرا
شو وجهله تصوير ايتدى كه حالب باش بارماغنى ممه نك اوزرينه وضع ايدوب سائر
بارمقلرينى باش بارمغك اوزرينه كوتورر كه ممه جمله بارمقلرك ايچنده قالور . وارضه
ملاصق اولمق كه يوزى اشاغى ياتوب قارنى زمينه ياپشدرمق تعبير اولنور . وقولتوقلرده
اولان انفتاق يعنى كثرة لحم وفرط سمندن قولتوقلرك دريسنده يولر ظاهر اولمق
. جوهرى ديدى كه تضبب الصبى ديرلر سمورمك سببى ايله قولتوقلرى منفتق وعنقى
قصير اولسه ٩ ولثه دن يعنى ديش دبنده اولان اتدن قان آقمق . زمخشرى ديدى كه
ضب يضب ديرلر بض يبض ديدكلرى كبى ضب سيلان قليل معناسنه وفلان يضبب لثاته
لكذا وعلى كذا ديرلر فلان نسنه يه عظيم حرصى واردر معناسنه ودخى يضب فوه ديرلر
ومعناى مذكورى مراد ايدرلر ويتحلب فوه دخى بو معنايه در يعنى آغزينك صويى
آقار حامض يعنى اكشى نسنه يه اشتهاسى اولان كمسنه نك آغزينك صويى آقديغى كبى
(لطيفه) سورنازن يانى زن عملرينه مشغوللر ايكن بر كمسنه اكشى انار ياغوره اكل
ايلسه مزبورلرك آغزلرى صولانب صنعتلرينى اجرادن عاجز اولورلر . ابو عبيده
ديدى كه ضب بض دن ويضب يبض دن مقلوبدر وضب سيلاندن آزدر فيروز آبادى
ديدى كه ضب مطلقا سيلان وسيلان ريق وبعيرك مرفقنده اولور بر مرض وصدرنده
اولور بر ورم وحلب ايچون ناقه نك ايكى ممه سنى كف ده جمع ايلمك معنالرينه كلور
ديو زياده ايتدى والله اعلم ﴿ ط ﴾ طبق ﴿ الذى يؤكل عليه كه معروفدر . واول اينجه
كموك كه هر ايكى فقارك ما بيننى فصل ايدر كه فقار تركيده او كورغه كموكى تعبير اولنان
كموكلردر وناسـدن وجرادن جماعة . وحال قال الله تعالى (لتركبن طبقاً عن طبق) اى
حالا عن حال يوم القيامة وطباق السموات مفردى يقال السموات طباق اى بعضها
فوق بعض . انوارده ديدى كه طباق طبق لفظنك جمعيدر جبل وجبال كبى ياخود
طبقه نك جمعيدر رحبة ورحاب كبى . وسلحفات كه قابلوبغه تعبير اولنور واحدى نبات
طبق مثلثك قسم اسماده اطبق ماده سى ترجمه سنده كركى كبى بيان اولنمشدر وستطلع
عليه ان شاء الله تعالى ٧ دميرى ديدى كه قابلوبغه ايكى نوعدر بر نوعى برده سـاكن
اولور كه اكا سلحفات تسميه اولنور وبر نوعى صوده ساكن اولور كه اكا لجاة ديرلر
وبحرينك سينه سنده ديلى واردر كه هر حيوانى كه آنكله ضرب ايده قتل ايدر ولجاة
يمورطه سنى برده وضع ايدوب هميشه آنلره نظر ايدر حق سبحانه وتعالى آنلرده ولد
خلق ايدر ارسطا طاليس نعوت ده ديدى كه لجاتك يمورطه سندن خروج ايدن ولد

٩ وسموز كمسنه يه ضبضب ديرلر (منه)

٧ وفى قاموس الاطباء الظهرة بالضم السلحفاة (منه)

وقت خروجنده بحره استقبال ايتمش اولورسه اول بحری اولور واكر بره استقبال
ايتمش اولورسه بری اولور اكرچه ايكيسی دخی بحره كيررلر زيرا طبيعتی هر برينك
بحری در و بری دخی القاء بيضه وحضانه خصوصنده بحری كبی در و سلحفات بحرية
هنديه كه صدف تعبير اولنور آندن طاراق ياپوب قيللری طارهسه لر بيت سركه لرينی
ازاله ايدر والله اعلم. وليل ونهاردن قطعهٔ عظيمه يقال مضى طبق من الليل وطبق
من النهار ای قطعة عظيمة منهما واياددن بر قبيله در. فيروز آبادی (وافق شن طبقة)
مثلنده ديدی كه طبقه اياددن برقبيلهٔ شديده دركه هميشه غالب اولوب برقبيله آنلره
مقاومت ايده مزايدی شن قبيله سی آنلره شبخون ايدوب غالب اولديلر ٩ ودخی ديدی كه
طبق هر نسنه نك قاپاغی. وروی زمين وزماندن برقرن ياخود يكرمی سنه ٧ ومطر عام
وظهر فرج المرأة معناسنه كلور والله اعلم ﴿ظ ❋ ظهر﴾ خلاف البطن كه صيرت
تعبير اولنور ومذكردر وجمعی اظهر وظهور وظهران كلور. ومدينی قاموس الاطباده
ديدی كه هر نسنه نك ظهری بطننك خلافيدر لكن انسانده كاهلدن ادنای عجزه
وارنجه اولان موضعه ظهر ديرلر يعنی ياغرين تعبير اولنان موضعدن قويروق صوقونی
تعبير اولنان موضعه وارنجه ظهر در. وركاب يعنی اول دوه كه سفرلرده يوك يوكلدرلر
و اول دوه نك صاحبنه مظهر ديرلر . مطرزی ديدی كه ظهر مذكور كاهی دابه
وراحله ايچون استعاره اولنور انتهی. خاطر فاتره خطور ايدن بودركه اطلاق
مذكور ذكر جزؤ وارادهٔ كل قبيلندن مجاز اوله زيرا دوه دن مقصود بالذات اولان
ظهری درجاسوسه عين اطلاق ايتدكلری كبی. وريشدن يعنی اوق يلكندن جانب
قصيركه جمعی ظهران كلور وجانب طويلنه بطن وجمعنده بطنان ديرلر عبد وعبدان
ديدكلری كبی. وطريق البركه قاره يولی تعبير اولنور . وفی الاساس يقال ساروا فی
طريق الظهر ای البر. واقران الظهر اول كمسنه لردر جنكده سنك اردكدن كله لر زمخشری
ديدی كه فلان كمسنه فلان كمسنه نك صدقه سی ايله تعيش ايدر ديه جك يرده هو علی ظهر
يدفلان ديرلر وتقول (انما يأكل الفقراء عن ظهر ايدی الناس) وعدا فی ظهره ديرلر
فلان كمسنه نك آردندن سرقه ايتدی معناسنه . فيروز آبادی ديدی كه قدر قديمه
يعنی اسكی چوملك. ومال كثير. وبر نسنه ايله فخر ايتمك وارض غليظهٔ مرتفعه يه
ولفظ قرآنه دخی ظهر ديرلر تأويل قرآنه بطن ديدكلری كبی ودخی اعطاه عن ظهر يد
ديرلر بر كمسنه ابتداء احسان ايدوب مكافاة طريقی ايله اولمسه. وخفيف الظهر
قليل العيال معناسنه در ثقيل الظهر كثير العيال معناسنه اولديغی كبی. وسفره متهیء اولان
كمسنه يه هو علی ظهر ديرلر ودخی خبره وكوزدن غائب اولان نسنه يه ظهر ديرلر ودخی

٩ مثل مذكور ايچون مورد آخر قسم افعال ترجمه سی خلالنده ذكر اولنور ان شاء الله تعالى (منه)

٧ شرح الخطب ده ديدی كه قرن عالم وقرن معناسنه كلور يقال مضى طبق واتى طبق (منه)

ظهره يظهر ظهراً ديرلر قيچ بابندن صيرتنه اوردی معناسنه . مغربده ديدی كه
(لاصدقة الا عن ظهر غنی) عبارهٔ شريفه سنده واقع اولان لفظ ظهر مقحم در ظهر القلب
وظهر الغيب ديدكلری كبی. اكمال الاعلامده ديدی كه ظهره ديرلر صيرتنه اوردی
معناسنه وظهر الجبل ديرلر طاغ اوزرينه چيقسه (وظهر علی الشیء) ديرلر اكا قادر
اولدی معناسنه (وظهر به) ديرلر آنكله تفاخر ايتدی ديه جك يرده وآردينه
براقدی معناسنه دخی كلور و(ظهر عنه) ديرلر آندن زائل اولدی و (ظهر له)
ديرلر تبين معناسنه و(ظهر الابل) ديرلر هر كون وقت ظهرده صويه وارسه مجمعده
(قلب الامر ظهراً لبطن) مثلنك شرحنده ديدی كه لبطنده اولان لام علی معناسنه در
وظهراً بدليت اوزره منصوبدر (قلب ظهر الامر علی بطنه) تقديرنده يعنی امرك ظهرينی
بطننه چويرمكله باطن امره مطلع اولدی فلان كمسنه حسن تدبير ايتدی ديه جك
يرده ضرب اولنور. مستقصیده (قلب له ظهر المجن) مثلنده ديدی كه يعنی فلان كمسنه
فلان كمسنه دن متغير اولوب اكا سوء ظن ايتمكه باشلدی. ميدانی ديدی كه مثل مذكور
اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه برغيری كمسنه ايله محبت ورعايت اوزره ايكن
رجوع و عهدندن تحول ايده والله سبحانه اعلم ﴿ع ❋ عقل﴾ انسانك عقلی كه
كتب حكماده كركی كبی تعريف اولنمشدر . مجد الدين فيروز آبادی شو وجهله تعريف
ايتدی كه حق اولان بودركه عقل برجوهر روحانيدر كه آنك سببی ايله نفس علوم
ضروريه ونظريه يه عالم اولور وابتداء وجودی ولدك رحمده خلقتی تمام اولديغی وقتده در
صكره وقتاً بعد وقت متزايد اولوركه وقت بلوغده كامل اولور وعقل الشیء ديرلر
شيیء فهم ايتدی معناسنه واول كمسنه يه عقول تسميه اولنور تقول (ان المعرفة تنفع عند
الكلب العقور فكيف عند الرجل العقول) اساسده ديدی كه (عقل فلان بعد الصبا)
ديرلر كندوده اولان خطانك خطا اولديغنی فهم ايلسه. مخفی اولميه كه عقل لفظنك
مصدری كاه عقلاً وكاه معقولاً كلوركه معقول لفظی اسم مفعول وزننده مصدر
در مفتون لفظی فتنه معناسنه اولديغی كبی محلوف ومجلود دخی بو بابدندر تقول
(ما لفلان مقول ولا معقول) ای قول وعقل .سيبويه لفظ معقول مصدر اولديغنی انكار
ايدوب مفعول مصدر اوزاندن دكلدر ديدی. ودية كه خون بها تعبير اولنور بو مقامده
ديت ويرمك مراددر وخون بها ايچون ويريلان شيئه معقله ديرلر وعقل ٧ دخی
ديرلر ❋ فائده ❋ عقلت القتيل ديرلر ديتنی ويردم معناسنه و(عقلت له دم فلان) ديرلر
فلان مقتولك قاتلندن دية اخذ ايتمك ايله قصاصنی ترك ايتدم معناسنه (وعقلت عن
فلان) ديرلر جنايتنه غريم اولدم يعنی اكا لازم كلان ديتی بن كندی مالمدن ويردم

٧ پس وضعنده خاص واستعمالده عام اولان الفاظ قبيلندن اولور عنقريب نيچه نظيری ذكر اولنور ان شاء الله تعالى (منه)

معناسنه. وبعيرك الني بوكوب ذراعينه بغلمق وآنى باغلايجق ايپه عقال ديرلركه جمعى
عقل كلور اصمعى ديدى كه ديته عقل تسميه اولدوغنك وجهى بودركه اصلنده ديت
ايچون ويردكلرى دوه لرى كوتوروب ولى مقتولك قاپوسنده عقل وشد ايدرلرايدى
صكره استعمالى شايع اولوب دية ايچون ويردكلرى درهم و ديناره دخى اطلاق
ايتديلر. وملجأ تركيده صيغنه جق نسنه معناسنه كه حصن وزير جايه سنده مستريح اولدقلرى
كمسنه كبى تقول (ماينفع التحصن بالعقول ماينفع التمسك بالعقول)٦ ويقال فلان معقل
قومه اى يلتجئون اليه. وبرنوع ثوب احمر قال علقمة **بيت** عقلاً ورقماً تكاد الطير
تخطفه ❊ كأنه من دم الاجواف مدموم ❊٩ ودواء بطنى حبس ايتمك يعنى لينتى اولان
كمسنه دواء قابض استعمال ايتدكده اول دواءانك لينتنى ازاله وبطننى امساك ايتمسى كه
اول دوايه عقول ديرلر. فيروز آبادى ديدى كه (عقل الظبى عقلاً وعقولاً) ديرلر
ظبى جبل مرتفعه چيقوب تمنع ايتسه لهذا ظبيه عاقل اطلاق ايدرلر. واول كمسنه كه
آنك جانبنه وصول ممكن اولميه آنك حقنده (هو كعاقل الاروى) ديو ضرب مثل ايدرلر
وعقل فلاناً ديرلر مصارعه ايتدكلرنده ييقوب شغبرتيه ايتسه كه تركيده صارمه يه
طاقق تعبير اولنور. وهودج اوزرينه اورتدكلرى ثوب احمر معنالرينه دخى عقل
ديرلر. ابن الانبارى زاهر نام تأليفنده (رجل عاقل) عبارتنك شرحنده ديدى كه
بعض قوم ديديلركه عاقل اول كمسنه دركه كندو امرينى جامع اوله كه عقلت الفرس
دن مأخوذدر اكر آنك درت اياغنى بربره جمع ايتسه بو عبارتى تكلم ايدر وبعض
قوم دخى ديديلركه كلام عربده عاقل لفظنك معناسى اول كمسنه دركه نفسنى حبس
وهواسندن رد ايليه (اعتقل لسان الرجل) دن مأخوذدر تكلمدن عاجز اولسه
مطرزى ديدى كه عقل شدّيد بعير معناسنه اولان عقلدن مأخوذ در والله اعلم
﴿عنز﴾ معزدن انثى اولان كه تركيده قانجق كچى تعبير اولنور جمعى اعنز وعنوز
وعناز كلور قاموس الاطباده ديدى كه لفظ عنز اوعال وظبانك انثى سنه دخى اطلاق
اولنور. وعناز انثى الظبانك اسمى اولان عنزك جمعيدر كمال الدين دميرى ديدى كه
رسول اكرم صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرينك زبان فصاحت شعار ولسان
جواهرنثارلرندن استماع اولنان عبارات جوامع الكلمدن بيرى (لاتنتطح فيها عنزان)
لفظى دركه صكره مثل مجراسنه اجرا اولندى. موردى بودركه بنى اميه دن
عصما بنت مروان نام خاتون اكثريا صحابۀ كرامى شعرنده هجو ايدوب اذادن
خالى دكل ايدى عمير بن عدى رضى الله عنه نذر ايتدى كه اكر رسول اكرم حضرتلرى
سالماً وغانماً بدردن مدينه يه عودت ايدرسه عصماء مذكوره يى طعمۀ شمشير وروح

عقول جمع عقل بمعنى الحصن (منه)

عقول جمع عقل بمعنى عقل الانسان (منه)

٩ اى صبغ بالحمرة (منه)

(خبيثه)

خبيثه سن بدرقۀ تيغ آتشتاب ايله ايصال قعر سعير ايليه چون رسول اكرم مدينه يه
بدردن عودت وشرف قدومى ايله يثربى رشك انداز درون بوستان جنت ايتدى عمير
مزبور جوف ليلده عصمايى قتل ايدوب رسول اكرمه لاحق وصلوة صبحى آنلر ايله
اداء ايتدكده رسول اكرم عميره توجيه خطاب ايدوب ديدى كه ياعمير عصمايى سن مى قتل
ايتدك عمير جواب ويردى كه نعم بن قتل ايتدم وآنك قتلى خصوصنده جناب شريفكزه
برضرر وارميدر وبنم ايچون دخى برنسنه لازم كلورمى رسول اكرم بيورديلركه
(لاتنتطح فيها عنزان) يعنى عصما ايچون ايكى عنز برى برينه باش اوروب سوسوشمزلر
ميدانى ديدى كه مثل مذكور آنك كمسنه غيرتن چكمز و برفرد آنك انتقامى قيدينه
دوشمز وهركز استماع ايدنلر نزاع صددنده اولمزلر ديه جك يرده ضرب اولنور وفى مثل
آخر (عنز بها كل داء) ناسدن كثير العيوب اولان كمسنه حقنده ضرب اولنور. فزارى
ديدى كه عنزك طقسان طقوز دردى واردر. ارسطو ديدى كه عنزك سودى ايله بركاغده
يازو يازسه لر اول يازو ظاهر اولماز واوزرينه كول اكسه لر نمايان اولوب قراءت اولنور
والله اعلم٩ وعقاب انثى كه طاوشانجيل ديدكلرى قوشك ديشى سيدر. ابن خلكان عماد
كاتب ترجمه سنك آخرنده ديدى كه عقاب جملةً انثى در مذكرى اولمز بلكه آنكله
كندو جنسندن غيرى قوش سفاد ايدر قال ابن عنين ٦ فى هجو شخص **بيت** ماانت الا
كالعقاب فأمها ❊ معروفة ولهاب مجهول ❊ وعقاب برقوشى صيد ايتدكده قلبنى يمز
امرأ القيس بو معنايه تلميح ايدوب عقاب وصفنده ديدى كه **بيت** كأن قلوب الطير
رطباً ويابساً ❊ لدى وكرها العناب والحشب البالى ❊ وعنزه ايله طعن ايتمك عنزه عصا
ونيزه ميانده اوجى دمورلو برمزراق دركه خشت تعبير اولنور وعربى ده عكازه دخى
ديرلر وفى الحديث (صلى عليه السلام الى عنزة) صاحب تهذيب ديدى كه وفى حديث
جحيفة رضى الله عنه ان النبى صلى الله عليه وسلم خرج فى حلة حمراء فركز عنزة فجعل يصلى
اليها بيطحاء) ابو عبيد ديدى كه عنزه نصف رمح مقدارنده برمزراقدركه اعلاسنده
سنان رمحى كبى سنانى واردر واكثر اهل لغة ديديلر كه عنزه نك سنانى اسفلنده در كويا
عصادن برنوعدر زمخشرى جاء يتوكأ على عنزة وهى العكازة ديديكى بو معنايى تأييد
ايدر زيرا عكازه لفظنى مقامات حريرى شراحى مقامۀ صوريه شرحنده اشاغيسى دمورلى
عصادر ديو اتفاق ايتديلر واسم امرأة كه طسمدن برخاتوندر. فيروز آبادى اكمۀ
سوداء. وسمكۀ كبيره. وطير مائى. وانثى الحبارى. والنسور معنالرينى زياده ايتدى
وديدى كه عنزه ابن العرس كبى بردابه دركه ناقه چوك ايتمش ايكن كلوب فرجينه
كيروب ناقه نك رحمنى قاريشديرركه ناقه اول ساعت هلاك اولور وبالته نك يوزينه دخى

٩ وله نظائر آخر حررتها فى تأليفى الفارسى الموسوم بصندوقة المعارف (منه)

٦ اشتهر باسم امه يقال لها سيدة فاشتهار هذا الرجل باسم ابن سيدة (منه)

مذكور فى كتب البيان (منه)

عقابه متعلق اولان امثال خلال ترجمه ده مذكوردر (منه)

مدين بن عبد الرحمن ديدى كه عرب اكا شطان ديرلر (منه)

عنزه دیرلر دیدی والله اعلم (عین) باصره که ترکیده کوز تعبیر اولنور زمخشری
دیدی که اول کمسنه که کوز قارشوسنده ایکن ریاءً خدمت وعبودیت ایده اکا عبد العین
دیرلر قال الجاحظ **بیت** . ومولی کعبد العین اما لقاؤه ۞ فیرضی وماغیبه فظنون ۞
کذلك کوز قارشوسنده ایکن ریاءً اظهار صداقت ایده اکا صدیق العین واخو العین
دیرلر وبر کمسنه‌یی بر یره کوندروب زیاده استعجال اتسه‌لر بعین ما ارئیك دیرلر یعنی
بر مرتبه عجله ایله که اصلا بر شیئه تعلق ایتمیه‌سن کویا بنم کوزم قارشوسنده سن
(ولاضربن الذی عیناك) دیوب باش مراد ایدرلر ولفظ عین مؤنثدر جمعی اعین وعیون
واعیان کلور لهذا تصغیری عیینة کلور وجاسوسه ذو العینین دیرلر وواسع العین اولان کمسنه‌یه
اعین تسمیه اولنور . وعین الرکبه که دیز کوزی که دیز قپاغی تعبیر اولنان کمکك ایکی
طرفنده اولان چوقورلردر که هر دیزده ایکی کوز واردر . وعراقك قبله‌سی طرفندن
صاغ جانب ونفس قبله‌سی طرفنه دخی عین دیرلر (نشأت السحابة من قبل العین) دیرلر
عراق مملکتنك قبله‌سنك صاغ طرفندن یا نفس قبله‌سی طرفندن بولوت ظاهر اولسه
وعراق لفظی مذکر ومؤنث استعمال اولنور وبر قاچ بلده‌نك اسمیدر بعضیلر فارسی
معربدر دیدی وعراقان دیوب بصره وکوفه مراد ایدرلر ابن الاعرابی دیدی که
عراقه عراق تسمیه اولندیغی مملکت مزبور نجددن اشاغی وبحره قریب واقع اولمغله
عراق قربه‌یه تشبیه طریقی ایله‌در که عراق قربه‌نك اسفلنده اولان حرزدر که ترکیده
نکنده‌در که درزیلر ثوبه ایدرلر ابو زید دیدی که اکر قربه‌نك اسفلنده اولان دری
ایکی قات اولوب نیکنده لنمش ایسه اول موضعه إعراق وجمعنده عرق دیرلر واکر
بر قات اولوب نیکندلنمش ایسه طباب دیرلر . وعین الماء که صونك تفجر وجریان ایدن
موضعیدر که ینبوع الماء معناسنه صو کوزی تعبیر اولنور وقرص الشمس که جرم شمسدن
عبارتدر وقرص اصلنده خبز مدور معناسنه‌در که ترکیده چورك تعبیر اولنور . ومال
حاضر جوهری مال ناض دیو تعبیر ایتدی وناض ونض اهل حجاز اصطلاحنده دراهم
ودنانیر معناسنه‌در ابو عبیده دیدی که متاعی درهم ودیناره تحویل اتدکدنصکره ناض ۹
اطلاق ایدرلر . فیروز آبادی مطلقا مال ایله تفسیر ایتدی . واصابة عین که عین الکمال
وکوزدکمك تعبیر اولنور . واول کمسنه که زیاده اصابت عین صاحبی اوله اکا معیان
وعیان وعیون دیرلر که جمعی عین کلور عینك کسری ایله . ومیزانده بر عیبدر که ترازونك
بر کفه‌سی آخر کفه‌سندن ثقیل اولمغله میل ایتمه‌سندن عبارتدر یقال فی المیزان عین ای
میل واصلح عین میزانك ومیل مذکور کفه‌نك برینك زیاده‌لکنی مستلزم اولمغله سلمه
بیع عینه تسمیه ایتدیلر زیرا آنده زیاده واردر یقال باعه بعینة ای بنسیة . ابن درید

۹ مغربده دراهم ودناردن نقد ایله تفسیری بو معنایی تأیید ایدر زیرا عرض مقابلی دیو ایضاح ایتدی (منه)

دیدی که عینه عینی دین ایله بیعدن عبارت اولمغله بیع عینه دیدیلر نسیه معناسنه که
ویره‌سی تعبیر اولنور . مطرزی دیدی که بعضیلر دیدیلر که عینه عینی ربح ایله بیعه
وبعضیلر بر عین بر قیمت ایله بر کمسنه‌یه بیع ایتدکدنصکره بایع اول عینی قیمت
مذکوره‌دن قلیل قیمت ایله اشترادن عبارتدر دیدیلر قال ابن مقبل (نظم) فکیف لنا بالشرب
ان لم یکن لنا ۞ دراهم عند الحانویّ ولا نقد ۞ اندان ام نعتان ام تبزی لنا ۞ اعز کنصل
السیف ابرزه الغمد ۞ واول مطر که بر قاچ کون مستمر اوله وخیار الشیء یعنی
هر نسنه‌نك کزیده‌سی وجاسوس کذلك دیدبان که کوزجی وبکجی تعبیر اولنور
وبر نسنه‌یی معاینه ومشاهده ایتمك وشیئك نفسی (اطلب عین درهمی) دیرلر نفس درهمی
معناسنه وفی المثل (لا تطلب اثراً بعد عین) ابو عبیده بو عبارت ایله روایت ایتدی .
مستقصی‌ده (لا اطلب اثراً بعد عین) عبارتیله روایت ایدوب دیدی که عیندن مراد
مشاهده اولنان شیئك نفسیدر یعنی بن اول احمقلردن دکلم که معاینه کوردیکم واله
کتوردیکم نسنه‌یی ترك ایدم وفوت اولدقدنصکره آردینه دوشوب تحصیل قیدنده
اولام مجمع الامثالده حرف تاده (تطلب اثراً بعد عین) مثلنده دیدی که عیندن مراد معاینه‌در
اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که بر شیئی کورمش وفرصت ال ویرمش ایکن ترك
ایده وعینی فوت اولدقدنصکره آردینه دوشوب طلب ایلیه . باهلی دیدی که مثل
مذکوری اول تکلم ایدن مالك بن عمرو العاملیدر . وابو عبیده‌نك کتابنده باهلی واقع
اولدی عاملی موضعنده روایت اولندی که بعض ملوك غسان قبیلهٔ عامله‌دن رهن اولمق
اوزره ایکی کمسنه اخذ ایتمش ایدی که برینك اسمی مالك وبرینك اسمی سماك ایدی که
برادرلر وپدرلری عمرو ایدی مدة مدید حبس ایتدکدنصکره مزبورلری حضورینه
دعوت ایدوب دیدی که بن سزك بریکزی قتل ایدرم البته قنغکزی قتل ایده‌یم مزبورلردن
هر بری برادریمی قتل ایتمه بنی قتل ایله دیدیلر آخر الامر سماکی قتل ومالکه تخلیهٔ سبیل
ایتدی حاصلی مالك مزبور خلاص بولوب قبیله‌سنه واصل اولدقده والده‌سندن سماکك
مقتول اولدیغنی کتم ایتدی قضایا قبیله‌یه بر کاربان اوغرادی ایچلرندن بر کمسنه شو بیتی تغنی
ایتدی که **بیت** فاقسم لو قتلوا مالکا ۞ لکنت لهم حیةً راصدة ۞ بو بیتی استماع ایتدکده
والده‌سی دیدی که (یا مالك قبح الله الحیوة بعد سماك) البته برادرك سماکی تجسس وطلبده
تقصیر ایتمه مالك برادرینی طلب ایچون قبایلی طواف ایدرکن سماکك قاتلنی کوردی که
کندو قبیله‌سندن بر جماعت ایله کیدر مالك دیدی که (من احسن لی الجمل الاحمر) چون
جماعت مزبوره مالکی بیلدیلر ومرادینی فهم ایتدیلر دیدیلر که سکا یوز عدد دوه ویره‌لم
برادرك انتقامنی آلمقدن فارغ اول مالك مثل مذکوری ایراد ایتدی ولامده

یعنی استدانه‌می ایده‌لم یا عینه‌می ایده‌لم یا بر یردن بیاض اقچه‌یدا اولورمی حانوی میخانه‌جی (منه)

لا كلمه‌سنده لا اطلب اثراً بعد عين عبارتيله ايراد ايدوب ديدي كه اثردن مراد دية‌در زيرا دية اثر دمدر يعنى برادريمك خون بهاسنى آلوب قاتلنى ترك ايتمم مثل مذكوري ايراد ايدوب برادرينك قاتلنه حمل و قتل ايتدى و دينار مطرزى ذهب مضروب معناسنه ورق مقابلى ديدى و ورق لفظنى فضهٔ مضروبه ايله تفسير ايتدى . و معاينه يعنى برنسنه‌يى مشاهده ايتمك كه كورمك تعبير اولنور و (لقيته اول عين) ديرلر قبل كل شئ معناسنه كه اك اول آنى كوردم تعبير اولنور و فساد جلد فى الدباغ يعنى حين دباغتده درى فاسد اولمق و جوهرى ديدى كه جلده عين اول اينجه دائره‌لردر كه عيوبدن معدوددر (تعين الجلد) ديرلر دريده اول دائره‌لر ظاهر اولسه و برنسنه‌يه بالغ اولمق (حفرت حتى عنت العين) ديرلر زمينى اول مرتبه قازديم كه حتى منبع مايه بالغ اولدم معناسنه . واسود العين برجبلك اسميدر . مخفى اولميه كه لفظ عين الفاظ مشتركه‌نك اشهرى و معنى جهتندن اكثرى در و مدلولى اولان معانينك بعضى موضوع له حقيقى و بعضى مجازى اولديغى ممارسهٔ كتب لغت ايدن اهل ادب عندنده ظاهردر و بز بو مقامده مشهور اولان معنالرندن برقاچ معنى دخى ذكر و زياده ايده‌رز ان شاء الله تعالى . فيروز آبادى عين اهل بلد و اهل دار و اصابت بالعين يعنى كوز دكورمك و انسان معنالرينه كلور (مابه عين) ديرلر مابه احد معناسنه . و جريان الماء معناسنه عينان ديدكلرى كبى . و جماعة لكن بو معنايه عينى تحريك لغة درحسن كبى . و حقيقة قبله و حروف هجادن بر حرف كه صاد دنصكره مذكور اولور حلقيهٔ مجهوره‌در . ميدانى (هادى للشادى) نام تأليفنك اواخرنده ديدى كه بنى تميم عينى همزه‌دن بدل ايدوب عَن و عِن ديرلر ان و ان موضعنده حتى بعضيلر عينى حادن بدل ايدوب (حتى حين) موضعنده عتى حين قراءت ايدرلر انتهى وعينها ديرلر كتب العين معناسنه و ريا و سيد كه جمعى اعياندر اشراف القوم معناسنه مطرزى ديدى كه اشراف قومه اعيان تسميه اولنديغى زير حكومتنده اولان قومى كوروب كوز دكلرى ياخود قومه نسبت اشراف عين باصره كبى اولدقلرى ايچوندر ولاب و ام اولان قرنداشلره بنوا الاعيان تسميه اولنديغى بو معنايه مبتنى‌در زيرا ايكى جهتدن قرابتلرى اولمغله فقط لاب اولان بنوا العلاته نسبت شريفلردر و بنوا العلاتك والده‌لرى برى برينه مغاير اولمغله بو اسم ايله تسميه اولنديلر كه علة ضره معناسنه‌در . زمخشرى ديدى كه بركسنه‌نك حرايردن تولد ايدن اولادلرينه دخى بنوا الاعيان ديرلر زيرا حرايرامايه نسبت شريفه‌لردر انتهى . و ذهب و مطلقا قبله طرفندن ظهور ايدن و خاصة عراقك قبله‌سى طرفندن ظهور ايدن سحاب و شعاع شمس و كاريز صويى دوكيله‌جك موضع و منظر الرجل و ناحيه و نظر ايتمك و دخى نظرت الارض بعين

مقدما ذكر اولنان كوزدكمك معناسى ايدى كه اصابة فى العين ايله تعبير اولنور (منه)

ومنه قول الحجاج للحسن لعنينك اكبر من آمدك يعنى شاهدك و منظرك اكبر من سنك (منه)

اوبعينين ديرلر نباتى ظاهر اولسه (وانت على عينى) ديرلر بن سكا اكرام و سنى حفظ ايدرم معناسنه (وصنع ذلك عمد عين اوعينين وفعله عمداً على عين اوعينين) ديرلر برشيئى جد و يقين ايله ايشله‌سه و هو غرض عين ديرلر قريب معناسنه (وبعثنا عنا يعتاننا اويعتان لنا اويعيننا عيانة) ديرلر برجاسوس ارسال ايتديك كه بزه خبر كتوره معناسنه زمخشرى ديدى كه فلان قومده نفع و خبر واردر ديه‌جك يرده (فيهم عين الماء) ديرلر قال الاخطل بيت اولئك عين الماء وعندهم ❊ من الحنيفة المنجاة والمتحول ❊ ابو حاتم سجستانى (مذكر و مؤنث) ده ديدى كه حيوانك كوزى معناسنه اولان عين لفظنك جمعى اولان عيون و تصغيرى اولان عيينة لفظلرنده عينك ضم و كسرى لغة و ضم افصحدر كذلك هر كلمه كه حرف ثانيسى يا اوله اولنده ضم و كسرى لغة و ضم افصحدر عيوب و جيوب و شيوخ كبى انتهى (لطيفه) فتاحى نيسابورى شبستان خيالده ديدى كه اول عمر كه بى زر كذران اوله تلخ اولور يعنى عمر لفظنك عينى اولماسه مر اولور بيت عينيست در لغت زر و خور و چشم و چشمه نيز ❊ ور هر چهار نيست معنى معينست ❊ يعنى كه بى زر آب رخ و نور چشم نيست ❊ كس را اكرچه رتبهٔ خورشيد روشنست ﴿عصفور﴾ طائر معروفدر كه تركيده سرچه تعبير اولنور مشهور اولان عينك ضمى در ابن رشيق كتاب الغرائب والشذوذده عينك فتحى ايله‌در ديدى مؤنثى عصفوره‌در كنيه‌سى ابو الصعو . و ابو المحرز . و ابو مزاحم . و ابو يعقوب‌در و عصفور برقاچ نوعدر برنوعى بيوته مألوف اولوب سقفلرده آشيان اتخاذ ايدر و بربلده‌نك اهاليسى بلده‌دن چيقسه‌لر اول بلده‌ده عصفور قالمز و عودت ايتسه‌لر عصفورلر دخى عودت ايدر . و عصفور يوريمك بلمز بلكه مشى و ثوب يعنى صيچرامق ايله‌در . جاحظ كتاب الطيرده ديدى كه قوشلر ميانده سرچه‌دن كثير الجماع قوش يوقدر كه برساعتده يوز كره سفاد ايدر لهذا بيوته مألوف اولان حيوانات ميانده سرچه‌دن قصير العمر حيوان يوقدر و كثرت سفادى مثل اولوب (اسفد من العصفور) ديرلر ثعالبى درهٔ فاخره‌ده ديدى كه قال بعض اهل العصر (نظم) سقيا لايام الصبى اذانا ❊ فى طلب اللذة عفريت ❊ اصيد كالبازى ولكننى ❊ اسفد كالعصفور ماشئت ❊ و برنوع سرچه واردركه تيكنلكلرده آشيان اتخاذ ايتمكله اكا عصفور الشوك ديرلر ارسطو زعم ايتدى كه عصفور الشوك ايله حمار ميانده عداوة كليه واردر زيرا حماره جرب اصابت ايتسه تيكنه سورونوب كاهى عصفورى هلاك و كاهى ياوريلرين و يمورطه‌لرين آشيانندن دوشورر لهذا عصفور مزبور حمار كوردكده باشى اوزرنده و كوزى اوزرنده ترفرف و صيحه ايتمكله حماره اذيت ايدر انتهى . و عصفورك جمعى عصافيردر . و كتابك مكتوب تعبير اولنور . و ملك . و ام الرأس كه ۹

۹ جوهرى و فيروز آبادى عبارتلرندن مستفاد اولان بودركه دماغدن برقطعه اوله كه مجموع دماغدن منفصل اولوب ميانلرنده بربوقه جلد اوله بو معنايه نظر ايله حكما عندنده ثابت اولان حواس باطنه‌دن مثلا حس مشترك عصفور اطلاق جائز اولق ملاحظه اولنور (منه)

رأسك اعلاسنده موضع دماغك كنیه‌سیدر كه باشك تپه‌سی تعبیر اولنور متنبی قلم وصفنده دیدی كه **بیت** نحیف الشوى یعدو على أم رأسه ❊ ویحوى فیقوى عدوه حین یقطع ❊ ومسمار السفینة یعنی سفینه‌یه قاقدقلری بیوك اكسری. وجبین فرسده ناتی اولان عظم یعنی یومرو كموك كه فرسك آلننده‌دركه ایكی كوكدر بری صاغ وبری صول طرفده وایكیسنه عصفوران دیرلر. واول اوتاددركه رحلك عیدانتی جمع ایدر جوهری دیدی كه عصافیر القتب عراصیف القتبدن مقلوبدركه دوه سمرنده درت قازیقدركه سمرك اگری اغاچلرینك باشنه صوقارلر هر اگری اغاجك باشنده ایكی قازیق واردركه اوقازیقلری قایش ایله باغلرلر. فیروز آبادی دیدی كه عصفور اول اغاجدركه محفه‌نك اغاجلری آنده مجتمع اولور. واول اغاجلردركه سمرك اگری اغاجلرینك باشلرینی آنلره باغلرلر. واول اغاجدركه دوه‌نك سنامی مقداری یاپدقلری سمرك اغاجلرینی اكا بغلارلر انتهى. وابل نجیب یعنی بغایة ممدوح ومقبول وكریم الاصل دوه‌لر وعصافیر المنذر اول دوه‌لردركه بغایت نجیب اولمغله ملوكه مخصوصدر. حسان بن ثابت دیدی كه نابغه‌یه ایتدیكم حسد قدر كمسنه‌یه حسد ایتمامش ایدم كه نعمان بن المنذر اكا كندو عصافیرندن یوز عدد دوه عطیه ایتدی جمیع مهمات ولوازمی ایله وبر نوع اغاجدركه صورتی عصفور صورتنده‌در. مجدالدین دیدی كه عصافیر. بر نوع شجردركه اسمنه (من رأى مثلى) دیرلر عصافیر صورتنده‌دركه فارسده چوق اولور. وجوع كه آچلیق تعبیر اولنور مخفی اولمیه كه میدانی سامی فی الاسامی نام تألیفنده عصفور جوع معناسنه‌در دیدیكی علماء لغت كلاملرینه مخالفدر بلكه صاحت عصافیر بطنه ونقت عصافیر بطنه دیرلر جاع معناسنه ومجمع الامثال نام تألیفنده (صاحت عصافیر بطنه) مثلنده دیدی كه اصمعی عصافیردن مراد أمعا یعنی باغرساقلردر دیدی جایع اولان كمسنه‌ده ضرب اولنور دیدی. وجراذ كر یعنی اركك چكركه فیروز آبادی اصل منبت الناصیة وفرسك آلننده اولان بیاضدن بورنی طرفنه نازل اولان اینجه بیاض وسید القوم معنالرین زیاده ایتدی والله اعلم ﴿ غ ❊ غرب ﴾ فضه كه كوموش تعبیر اولنور بعضیلر كومشدن یاپدقلری قدح دردیدی. وخمر. وشاة ده بر مرضدركه اصابت ایتدكده بورننك وكوزلرینك قیللری دوكیلور غربت الشاة دیرلر قویونه مرض مذكور اصابت ایتسه ومرض مزبور دوه‌ده اولسه سعف دیرلر ٩ وحوض وبئر میانده قوغه‌دن دوكیلن صو وبر نوع شجردركه فارسیده سپیدار وتركیده اقچه قاواق تعبیر اولنور. واشفار عینده اولان بیاض یعنی كوز قپاغنك كپریك بتن موضعنده اولان آق. جوهری دیدی كه مغرب هر شیئدن ابیض الاشفار اولاندر و(اغرب الفرس) دیرلر آلننده اولان بیاض

٩ اختری غرب وغرب ترجمه‌لرنده خطأ فاحش ایتدی هم غرب وهم غرب ترجمه سنده دیدی كه اول اوق كه آتلدقدنصكره بولنمیه مع هذا اكثریا اخذ وترجمه ایتدیكی صحاحده سهم غرب یضاف ولا یضاف یسكن ویحرك اذا كان لایدری من رماه واقع اولدی (منه)

طاغیلوب كوزلرینه‌دك نازل اولمغله اشفاری دخی بیاض اولسه واول اوق كه رامیسی معلوم اولمیه یقال اصابه سهم غرب وغرب اذا كان لایدری من رماه وبو معنایه رانك تحریك وتسكینی لغتدر فیروز آبادی ذهب وریح الماء والطین معنالرین زیاده والله اعلم ﴿ ف ❊ فرش ﴾ بسط ایتمك فرش الثوب فرشاً دیرلر ثوبی یایسه ومتاع بیتدن مفروش اولانكه قالیچه وكلیم كبی كه دوشمه تعبیر اولنور واول زرع كه اوج درت یاپراقلی اولوب زمین اوزرینه منبسط اولمغه باشلیه. وصغار ابل قال الله تعالى (ومن الانعام حمولة وفرشاً) مطرزی دیدی كه فرش مذكوردن مراد ذبح ایچون فرش والقا اولنان ابل صغیره‌در وصغار بقر وغنمه دخی فرش دیرلر ٩ فیروز آبادی ذبحدن غیری‌یه صالح اولمیان بقر وغنمه اطلاق اولنور. واینجه اغاجه واینجه حطبه دخی دیرلر دیدی زمخشری (ما بالارض الا فرش من الشجر وهو الصغار) دیدی وفضاء واسع كه آنده لانبات كثیر اوله ورجل بعیرده اتساع یعنی دوه‌نك آیقلری میانده اولان وسعة قلیله كه ممدوحدر واگر زیاده واسع اولمغله سكیرلری بری برینه طوقونور ایسه اكا قبل دیرلركه مذمومدر فیروز آبادی كذب معناسنی زیاده ایتدی والله اعلم ﴿ ق ❊ قرن ﴾ الخصلة من الشعر بر پاره مجتمع قیل قاموسده خصله لفظنی شعر مجتمع وشعر قلیل ایله تفسیر ایتدی ابوسفیان روم حقنده ذات القرون دیدی اصمعی دیدی كه مراد قیلدن اولان قروندر زیرا روم صاچلرین اوزادیرلر ایدی غیریلردن ممتاز اولمق ایچون (وللرجل قرنان) دیرلر ضفیرتان معناسنه. وبقر وغنم مثللو حیوانك بوینوزی روق معناسنه. وحین یعنی وقت نواوی تهذیبده هرویدن نقل ایتدی كه زمانه قرن اطلاق اولندیغی برامتی برامته مقارن ایتدیكی ایچوندر اگرچه قرن قرنت لفظنك مصدریدر لكن صكره زمانه اسم ایتدیلر. وامة محتملدركه امتدن مراد اول امة اوله كه جمله هلاك اولوب آنلردن بر فرد قالمیه ومحتملدركه امة بعد امة اوله وبكلیهما فسرها فی القاموس وحدیث شریفده (خیركم قرنی) عبارتنده واقع اولان قرنده اهل حدیث عظیم اختلاف ایتدیلر جربی دیدی كه بنم عندمده صحیح ومختار اولان بودركه قرن هر امة‌دركه بالكلیة منقرض اولوب انلردن اصلا بر احد قالمیه. وعفله یعنی اول بزكه غده دیرلر یات پاره‌سی یا كوكدركه خاتونلرك فرجنده اولوركه ذكرك دخولنه سد سدید اولور قاله فی المغرب جوهری دیدی كه عفل وعفله فانك تحریكی ایله خاتونلرك فرجنده وناقه‌نك حیاسنده اولور برنسنه‌دركه رجالده ادره یعنی دبه‌لك منزله‌سنده‌در واول خاتونه عفلاء دیرلر صحاح وقاموسده قرن عفلهٔ

٩ ومعانی مذكوره‌نك جمله‌سنه نظراً فرش لفظنك جمعی یوقدر (منه)

نواوی تهذیب الاسماء واللغاتده دیدی كه اهل لغة دیدی كه قرن رانك سكونیله عفله‌در عین مهمله وفانك فتحه‌لری ایله بر أت پاره‌سندن عبارتدركه خاتونلرك فرجنك آغزنده چیقار وقرن رانك فتحی ایله قرنت تقرن نك مصدری پس كتب فقهیه‌ده باب النكاحده ولو وجد احد الزوجین بالاخر جنوناً او جذاماً او برصاً او قرناً عبارتنده واقع اولان قرن لفظنده فتح جائزدر مصدر اولمق ملاحظه‌سیله وسكون دخی جائزدر اسم ونفس عفله اولمق ملاحظه‌سیله لكن فتح ارجحدر سائر عیوبه موافق اولسون ایچون زیرا سائر عیوب مذكوره جمله‌سی مصدردر ابن بری قزازدن روایت ایتدی كه قرن عیبدر وقرن سكون ایله نفس عفله‌دور فتح ایله عیبك اسمیدر (منه)

صغیره‌در دیومقید واقع اولمغله قرن وعفله میانده عموم وخصوص مطلق اولمق
ملاحظه اولنور* روایت اولندی‌که ایکی کمسنه برجاریهٔ عفلاء خصوصنده شریح
حضورنده مخاصمه اتدیلر شریح دیدی‌که جاریه‌یی زمین اوزرینه اوتورده‌لر ونظر
ایده‌لرکه اول علت معهوده زمینه یتشرمی اکر یتشمزسه عیب دکلدر والا عیب‌در
وجبل صغیرکه منفرداً واقع اولمش اوله یابرجبلدن منقطع اولمش برقطعه. ودفعة
من العرق یعنی آتی بردفعه درلینجه سکرتمك جوهری حلبة من عرق۷ تعبیر ایدوب
دیدی‌که (حلبنا الفرس قرناً اوقرنین ای عرقناه).فیروز آبادی والطلق من الجری
دیدی‌که آتی بردیزکین سکرتمك تعبیر اولنور اکال الاعلامده طلق من جری الفرس
ودفعة من العرق دیدی وعرق ماده‌سنده العرق الصف من الخیل دیدی وجوهری کلامی
عرق تفسیرنده تفسیر مذکوره مناسب‌در. وجانب الرأس که ایکی جانبنه قی بیان وجه
تسمیهٔ ذی القرنین قرنان دیرلرکه انساندن حیواناتده بوینوز اولان موضع ذوالقرنین
تسمیه‌سنده بیان اولنان وجوهك بری بودرکه اسکندر قومنی دین حقه دعوت ایتدکده
باشنك ایکی جانبنه ضرب ایتدیلر اولاً برکره دعوت ایتدی برقرننه ضرب ایتدیلر
هلاك اولدی حضرت الله احیا ایتدی ینه دعوت ایتدی قرن آخرینه ضرب ایتدیلر
ینه هلاك اولدی حضرت الله ینه احیا ایتدی. وسن‌که یاش تعبیر اولنور (هذا علی
قرن ذلك) دیرلر فلان کمسنه فلان کمسنه ایله یاشتاشدر یعنی اعداد ایام عمرده برابردر
معناسنه. وسکسان ییل. وحاجب الشمس که شمسك وقت طلوعده اول ظهور ایدن
جزؤی. ونسانك باشلرنده اولان صاچ* فیروز آبادی قرن لفظنده شو معنالری ذکر
وزیاده ایتدی‌که ذکر اولنور (الجانب الاعلی من الرأس) ومطلقا ذوابه‌که زلف تعبیر
اولنور باشك ایکی طرفندن آشاغی صارقار وخاصة ذوابة المرأة *واعلی الجبل.وجکرکه
نك باشنك ایکی طرفنده قیل کبی اولان نسنه. ومحفه اورتوسی. وشمسك جانبی.
یااول شعاعی. وسید القوم. وکلأدن یعنی اوتدن خیرلو اولان وچیکنمش طرفی.
ویغموردن دفعه‌که صاغانق تعبیر اولنور. ولده یعنی توءم‌که ترکیده اکیزاشی دیرلر.
وقرق ییل. یااون. یایکرمی. یااوتوز. یااللی. یاالتمش. یایتمش. یاطقسان یایوز
یایوزیکرمی ییل واصح اولان یوزییل اولمقدر زیرا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم
حضرتلری برغلامه (عش قرنا) یعنی برقرن مقداری حیوتك ممتد اولسون دیو دعا
ایتدی واول غلام یوزییل معمر اولدی واغاج قابوغندن بوکولمش ایپ ویوکدن برپاره
که بوکولمش اوله. ورملك اسفلی.وقلیجك یوزی واوق پیکانی‌که بو ایکی معناده قرن
قافك ضمی ایله لغتدر. وچرخ وضع ایتمك ایچون قویونك آغزینه طاشدن یاپدقلری

۷ والجمع القرون وانشد الاصمعی *تضمر بالاصائل کل یوم *تشن علی سنابکها القرون صحاح (منه)

بنا واکر اغاجدن یاپلمش ایسه اکا دعامه دیرلر. وسرمه چکه‌جك میل وعرفاتك
اوزرینه حواله برجبل وهموار وپاك اولان طاش. واهل نجدك میقاتی که طائفه
قریب برقریه‌در۹ یاخود اول وادینك جمله‌سنك اسمی‌در جوهری قرن رانك فتحیله
دن دیوب (اویس القرنی) اکا منسوب‌در دیدیکی خطأ فاحشدر زیرا اویس مذکور
جد اعلاسنه منسوب‌درکه اسمی قرن ایدی رانك تحریکی ایله. وجدیك قارشوسنده
ایکی کوکب وبرشیئ برشیئه باغلامق وایکی نسنه‌یی بری برینه اکله‌مك وایکی بعیری
برایپ ایله بری برینه باغلامق‌که اول ایپه قرن دیرلر رانك فتحیله کذلك اول
بعیرلرك هربرینه قرن دیرلر قرین دیدکلری کبی. وبرقاچ قریه‌نك اسمی وقرن
الشیطان وقرنا الشیطان‌دن مراد شیطانك کندو امتی وشیطانك رأینه تابع اولانلر
یاشیطانك قوة وتسلطی* وذوالقرنین اسکندر رومی‌نك لقبی‌در زیرا اسکندر
مزبور ارضك ایکی قرننه یعنی ایکی قطرینه بالغ اولدی یاخود ایکی صنفیره‌سی وار
ایدی. ومنذر بن ماء السمایه دخی ذوالقرنین دیرلر باشنك ایکی قرننده صنفیره‌لری
اولدیغی ایچون ورسول اکرم علی بن ابی طالب کرم الله وجهه حضرتلرینه (ان لك
فی الجنة بیتاً اوکنزاً وانك لذوقرنیها) دیو بیوردیلر یعنی جنتك ایکی طرفی صاحبی
سن وجنتك ملکی اعظمی سن‌که ملك جنتك جمله‌سنه مالك اولورسین ذوالقرنین
جمیع ارضه مالك اولدیغی کبی یاخود قرنیها ضمیری امته راجع‌در اکرچه ذکری
سبقت ایتمدی یعنی سن امتك ذوالقرنینی سن یاخود امتك ایکی جبلی صاحبی سین‌که مراد
حسن حسین رضی الله عنهمادر یاخود ایکی شجه یعنی ایکی یاریق صاحبی سین باشکك
قرننده‌که برینی عمرو بن وده وبرینی ابن ملجم یارمش ایدی وجه اخیر اصح وجوه
مذکوره‌درکه رسول اکرمك معجزاتندن‌در انتهی ترجمة اکثرماذکره الفیروز آبادی
ابن فارس فقه اللغه نام تألیفنده دیدی‌که لفظ قرن الی یومنا هذا معناسی معلوم
ومتعین اولمیان الفاظك بری‌در والله اعلم واحکم ﴿قصبه﴾ قصب لفظنك مفردی‌درکه
ترکیده قامیش تعبیر اولنور مطرزی دیدی‌که هر نبات‌که آنك ساقی بوغوم بوغوم
وهر بوغمك مابینی لوله‌لوله اوله اکا قصب دیرلر سیبویه‌دن روایت ایتدی‌که لفظ
قصباء قصب معناسنه مفرد وجمعه اطلاق اولنور بعضیلر قصباء اول چوق قامیش‌درکه
منبتنده اولوب قطع اولونمامش اوله وقصب نابت اولان موضعه مقصبه دیرلرکه
ترکیده قامیشلق وفارسیده نیستان تعبیر اولنور * وقصبك انواعی واردر قصب فارسی‌که
اندن قلم اتخاذ اولنور وقصب الشکرکه رنکی سیاه وبیاض وصارودر لکن بیاض
وصارو رنکلو اولاندن شکر چیقاررلر سیاهدن چیقارمزلر. وقصب الزریره‌که

۹ طائی مثلثات‌ده جوهری‌یه اقتدا ایدوب والقرن بالفتح میقات اهل نجد دیدی (منه)
وقدذکرناله وجهاله عن قریب فراجعه (منه)

بوغوملری بری برینه قریب ولوله‌لرینك ایچی اوروجك آغی کبی نسنه ایله طولودر
ومضغ اولنسه دیلی بورار. مدین قاموس الاطباده دیدی که قصب الزریره نبات هندیدن
در طیب وزرره‌لره ادخال اولندیغی ایچون قصب الزرور تسمیه اولندی ابن سینا قانونده
دیدی که قصب الزریره‌نك ایوسی اولدر که بوغوملری بری برینه قریب اولوب
اوفاق اوفاق قیریله ولوله‌لری نسیج عنکبوب کبی نسنه‌لر ایله مملو اوله و سحق اولندقده
عطر اولورا صارویه یابیاضه مائل زمخشری اساس البلاغه‌ده دیدی که مقصبه کثیر
القصباء اولان موضع درکه قصباء قصب نابت معناسنه‌در ٩ وتقول قصب الخط انفذ من
قصب الخط ٧ وقصبدن یاپدقلری مزمار که دودوك تعبیر اولنور قصابه دیرلر صادك
تشدیدیله جمعی قصاب در وقاصب اول مزماره نفخ ایدن نی زندر آنك دخی جمعی قصاب
کلور تقول (رأیت القصاب ینفخون فی القصاب) ای الزمارین ینفخون فی المزامیر انتهی
وعیوندن مجاری ماء ینابیع العین معناسنه که صو صیزوب آقه‌جق موضع تعبیر اولنور
وهر عظم مستدیر که اجوف اوله بارمقلرده هر ایکی بوغوم اراسنده اولان مدور
واجوف کموکلر کبی واکثر کتب لغتده عظام الاصابع ایله تفسیر اولندی اساسده امرأة
تامة القصب دیدکدنصکره دیدی که قصب الده وایاقده اولان کموکلردر که هر بارمقده
اوچ قصبه وباش پارمقده ایکی قصبه واردر وقصبة الانف که بورون کموکیدر
وقصبة القریة وسطها جوهری دیدی که قریه‌نك قصبه‌سی وسطی وسوادك قصبه‌سی
مدینه‌سیدر وفی الاساس لاتسکن الاقصب الامصار وکنت فی قصبة البلد والقصر والحصن
ای فی جوفه وفی القاموس القصبة القصر اوجوفه. والمدینة. اومعظم المدن والقریة
.وریة یعنی آق چکرده اولان عروق که نفسك مخارج ومجاریسی وکوموشدن وغیریدن
مدور وطویل ومجوف یاپدقلری که سپسی وبوری کبی. واینجه کتاندن یاپدقلری
ثوب که قصب مصری دیرلر ومفردی قصبی در. وجواهردن قامیش کبی یاپدقلری
نسنه. وقصب صنعاء دیرلر قصبهٔ عقیق معناسنه حدیث شریفده واقع اولدی که جبرائیل
علیه السلام رسول اکرم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینه دیدی که (بشر خدیجة ببیت
فی الجنة من قصب) هروی دیدی که اهل علم واهل لغت دیدیلر که حدیث مذکورده
واقع اولان قصبدن مراد مجوف لؤلؤدر. ابن الاعرابی‌دن سؤال ایتدیلر دیدی که لؤلؤ
رطب وزبرجد رطب درکه یاقوت ایله مرصع اولمش اوله. فیروزآبادی قصبه معناسنده
جدید الحفر اولان قوبی وبری برینه صارلمش قیلدن برپاره معنالرن زیاده ایتدی
اساسده دیدی که بئر مستقیمة القصبة دیرلر کناری هموار اولسه والله اعلم ﴿ك * کفل﴾
نصیب قال الله تعالی (یؤتکم کفلین من رحمته) که بعضیلر کفلدن نصیب وبعضیلر

(ضعف)

٩ وکتب فقهیه‌ده ولو
اشتری اجة وفیها
قصباء عبارتی کذلك
ولو اتخذ الارض
مقصبة فالخراج علی
القاصب عبارتی معنای
مذکوره مناسبدر
وقاصبدن مراد اتخاذ
ایدن کمسنه‌در لابن
وتامر قبیلندن نسبة
صیغه‌سی اولور (منه)
٧ اولدن مراد قلم قامیشی
ثانیدن مراد رمح
خطی درکه خط یمامه‌ده
بر موضعدر که اکا
خط هجر دیرلر رماح
خطیه اکا منسوبدر
وقصب مزبور هنددن
اول موضعه کلوب
آنده بیع اولندیغی
ایچون اکا نسبت
اولندی (منه)

ضعف مراددر دیدیلر وفی الاساس وله کفل من الجزاء ای ضعف وآت اوستنده
اوتوره‌میان کمسنه واوتوران کمسنه‌یه حلس دیرلر یقال انه من الاکفال لامن الاحلاس
واول کساء که بعیرك سنامنك اطرافنه چویررلر. زمخشری شو وجهله تصویر ایتدی که
برکسانك ایکی طرفینی دوکملیوب آندنصکره اول کسانك اوکینی بعیرك کاهلی یعنی
ایکی یاغرینی میانی اوزرینه وطرف آخرین صاغریسی اوزرینه وضع ایدوب عقد
ایتدیکی دوکوم ایله سنام میانه رکوب ایدرکه اول کسایه کفل دیرلر (واکتفل البعیر)
دیرلر اوزرینه کفل وضع ایتدی معناسنه ودخی (جاء متکفلاً حماراً) دیرلر برثوبی
یاکسایی مدور وحمارك ظهرینه وضع ایلسه واکر بعیرك سنامی اوزرینه وضع ایدرسه
جاء متکفلاً بعیراً دیرلر وانسانك ردیفی یعنی برکمسنه بردابه‌یه رکوب ایتدکده دابه
آردینه بندردیکی کمسنه واول برپاره سی که اوکوزك بوینته بویوندورق آلتنه وضع
ایدرلر واول یوك وقیل که دوکولدکدنصکره یرندن تازه چیقه که اول دوکیلنه ناسل
وصکره تازه یرندن بتنه کفل دیرلر طائی مثلثاتده دیدی که برذاتك قولینك اوزرینه
کفل دیرلر زمخشری دیدی که (لاتشربوا من ثلمة الاناء فانه کفل الشیطان) حدیث
شریفنده واقع اولان کفلدن مراد مرکبدر کساء مذکوره تشبیه طریقیله اولمق
ملاحظه اولنور فیروزآبادی دیدی که اول کمسنه که وقت حربده فرار ایتمك قصدی ایله
عسکرك آردینه قاله اکا دخی کفل دیرلر. ومثل معناسنه دخی کلور واول کمسنه که
مهمات ولوازمی خصوصنده نفسنی خلقك اوزرینه القا ایدوب آنلره بار اوله اکا دخی
کفل اطلاق اولنور والله اعلم ﴿کوکب﴾ نجم که یلدیز تعبیر اولنور وفی المثل (ذهبوا
تحت کل کوکب) متفرق اولان قوم حقنده ضرب اولنور. جوهری دیدی که کوکب
وکوکبه دیرلر بیاض وبیاضه دیدکلری کبی وماء کثیر وقاموسده مطلق ماء ایله تفسیر
ایتدی میدانی کثرة ایله تقیید ایتدی که کوکب الشیء معظمه معناسنه مبنی اولمق ملاحظه
اولنور لکن ماء کثیر لفظ کوکبك معناسی اولمزبلکه کوکب الماء عبارتنك معناسی اولور
فتأمل ومحبس وناسدن جماعت. ومسمار. وکتیبه یعنی مجتمع اولمش چوق عسکر. وکوزه
دوشن آق. قاموس الاطباده دیدی که کوکب کوزك سیاهنك اوزرینه عارض اولان
بیاضدر خواه کورمکه مانع اولسون خواه اولمسون. واول چاقیل طاشی که رنکی ارضنك
رنکنه مخالف اوله. فیروزآبادی کوکب لفظنده شو معنالری زیاده ایتدی که ذکر
اولنور اول نبات که اوزانمغه باشلایه. وسید القوم. وفارس القوم. وشدة الحروسیف.
وسلاحلی اولان رجل. وغلام مراهق. قاموس الاطباده غلام مراهق سمین حسن
الوجه دیدی ومانتار دیدکلری اوت که (کوکب الارض) دیرلر و (کوکب الروضة)

وفی القاموس الکوکبة
الجماعة (منه)

دیوب شکوفه‌سنی و (کوکب الحدید) دیوب لمعان و بریقنی و (کوکب البئر) دیوب صوینك
منبعی مراد ایدرلر و کیجه‌وقتی حشیش اوزرینه واقع اولان قطره‌لر. و کوکبیه برقریه
درکه آنده عامل اولان کمسنه اهالیسنه ظلم کلی اتمکله اکا اهالی بددعا ایتدیلر اول
ساعت عامل مذکور هلاك اولدی وفی المثل (دعی دعوة کوکبیة) مدین بن عبدالرحمن
دیدی که کوکب الارض حجر الطلق وهر نسنه که کیجه‌وقتی مضیٔ اوله اکا کوکب دیرلر
وقاموسده دیدی که (یوم ذو کواکب) دیرلر ذوشداید معناسنه والله اعلم ﴿کلب﴾
حیوان معروف ولفظ کلب هر سبع عقوره اطلاق اولنور لکن نابح معروفده استعمالی
شایعدر جمعی اکلب وکلاب در وکلیب دخی کلور عبدك جمعی عبید کلدیکی کبی جمع
عزیز وغریبدر واکالب کلبك جمعی اولان اکلب لفظنك جمعیدر. ابن سیده دیدی که
کلاب لفظنك جمعنده کلابات دیرلر ✺ فائده ✺ کلاب لفظی رسول اکرمك اجدادندن
برکسه‌نك اسمی درکه کلاب بن مره دیرلر ایدی وجه تسمیه‌ده اختلاف اولندی بعضیلر
دیدیلر که کالب لفظنك مصدری اولان کلابدن منقولدر یقال (کالبت العدو مکالبةً
وکلاباً) یعنی دوشمن ایله مخاصمه ایتدیم مخاصمه ایتمکلك ایله پس رجل مذکور
قوی المخاصمه اولمغله مصدر ایله تسمیه اولندی وبعضیلر دیدیلر که لفظ کلاب مذکور
کلبك جمعیدر پس کثرة قوتدن کنایه اولور یعنی قوتده برقاچ کلب قوتنی جمع ایتدی٩
تاریخ خمیس صاحبی وجه اخیری اختیار ایتدی. ابو الدقیس اعرابیدن سؤال ایتدیلر که
سز نیچون اوغوللریکزه کلب وذئب مثللو شر اسماء ایله تسمیه وغلاملریکزه مرزوق
ویسار مثللو احسن اسما ایله تسمیه ایدرسکز دیو جواب ویردی که بز اوغللریمزه اعدا
ایچون تسمیه وغلاملریمزه کندو نفسلریمز ایچون تسمیه ایدرز یعنی اوغللریمزه دشمن
ایله مجادله ومخاصمه ایله تفأل وغلاملریمزه کندو نفسمز ایچون تفأل ایدرز. کلبك طبعنده
احتلام وکلبه‌ده حیض واردر. وکلبه یعنی دیشی کوپك اولادینی قرننده التمش کوندن
زیاده کوتورمز بلکه التمش والتمش کوندن ناقصده وضع ایدر وولدلرینی اعمی وضع
ایدوب اون ایکی کوندن صکره کوزلری آچیلور لهذا اول کمسنه که بغایة عجول
اولمغله حاجتی کرکی کبی تمام اولمغه صبر ایتمسه (عجلت الکلبة ان تلد ذا عینین) دیو اکا
ضرب مثل ایدرلر مجمعده دیدی که یعنی کلبه سریعاً وضع ولد ایتمکله اولادی اعمی
تولد ایدر اکر وضع حلده عجله ایتمیه‌ایدی ولدلری کوزلری آچیق طوغارلر ایدی
وکلبك دماغی سائر حیوانك دماغندن زیاده بارد اولمغله بغایت خفیف النوم اولوب
اویودغی وقتده کوزلرینك قاپاقلرینی بری برینه ضم ایتمز. وکلب لیلده اویومز ونهارده
اویور ابو احمد النسفی کیجه‌لرده لهوولعب ایله اویومیوب کوندوزلرده اویومغه مبتلا
برکسه‌نك هجونده دیدی که (نظم) ینام اذا استیقظ الناس للعلی ✺ فان جن لیل

٩ آتمار لفظیله تسمیه دخی بو قبیلدندر کویا برقاچ فیلانك قوتنی جمع ایتدی (منه)

فهو یقظان حارس ✺ کذلك کلب الناس ینعس یومه ✺ ویسهر طول اللیل واللیل دامس ✺
میدانی دیدی که بر نسنه خفی اولوب انجق جزؤ قلیلی ظاهر اولسه اکا (کعین الکلب الناعس)
ضرب مثل ایدرلر شاعر بر مفازه وصفنده دیدی که **بیت** یکون بها دلیل القوم نجم ✺
کعین الکلب فی هبی قباع ✺ مخفی اولمیه که لفظ هبی هاب لفظنك جمعیدر هبوه‌یه یعنی غباره
واقع اولیجی معناسنه وقباع لفظی قابع لفظینك جمعیدر باشنی ایچرو چکوب صاقلایجی
معناسنه قبع القنفذ دیرلر کیرپی باشنی ایچرو چکسه حاصل معنای بیت بودرکه اول مفازه‌ده
قومك قولاغوزی برکوکبدرکه بغایت خفی اولمقده عین کلبه مشابهدر اول کوکب توز
ایچنه دوشمش وباشلرینی اخفا ایتمش کوکبلر میانده اولدیغی حالده. محمد بن خلف المرزبان
(فصل الخطاب) نام تألیفنده دیدی که حرث بن صعصعه‌نك برقاچ ندیم خاصی وار ایدی
که مفارقت ایتمزایدی برکون بعض نزهتکاهده تفرج ایچون مزبورلر ایله معاشهردن
طشره چیقدیلر ندمادن بری بر بهانه ایله شهرده قالوب حرث مذکورك حرمنه دخول
وزوجه‌سی ایله ملاطفه واکل وشرب خصوصی تمام اولدقدنصکره معانقه ومضاجعه
امرینه شروع ایتدیلر بو وقتده قاپوده برکلب وار ایدی صیچرایوب مزبورلرك ایکیسنی
دخی هلاك ایتدی چون حرث خانه‌سنه عودت ایتدی مزبورلرك لاشه‌لرینی مشاهده
ایتدکده واقع حاله واقف اولوب بو شعری انشاء وانشاد ایتدی که (نظم)
ومازال یرعی ذمتی ویحوطنی ✺ ویحفظ عرسی والخلیل یخون ✺ فیاعجبا للخل یهتك
حرمتی ✺ ویاعجبا للکلب کیف یصون ✺ ابن عباس حضرتلری بیوردیلر که (کلب
امین خیر من صاحب خون) وکلبك عجایب طبعندن درکه اهل وجاهة وجلیل القدر
اولان کمسنه‌لره تعرض ونباح ایتمز بلکه یوللری اوزرنده بولنسه یوللرندن صاویشور
واکثریا ناسدن رثیث الهیئة وضعیف الحال وسائل مثللو کمسنه‌لره تعرض ایدر ✺ عبدالرحمن
جامی قدس سره السامی بهارستانده دیدی که کلبدن سؤال ایتمشلر که سبب نه‌درکه سز سائل
مقوله‌سی کمسنه‌لره غضب ایله تعرض ونباح ایدوب کاه دامانی بریده وکاه انبانی دریده
ایدرسز وسائر خلقه چندان تعرض ایتمزسز کلب جوابنده دیمشکه سائلك طبیعتی ایله بزم
طبیعتمز میانده منافرة کلیه ومباینة عظیمه واردر بزم طبعمز وفا اوزرینه مجبول وقناعت
اوزره مجبولدر احسان دیده‌سی اولدیغمز ولی نعمتك آستانه‌سنده ریزهٔ نان وکسیرهٔ استخوان
ایله قانع اولوب برساعت اول عتبه‌یی ترك ایتمز وسائر قپویه کیتمزز بلکه غرقهٔ جودی
اولدیغمز وجود محترم بهر یوم چوب آزار ایله وجودمزی شکسته ورد وزجر ایله
درونمزی خسته ایدرسه دخی بو معامله‌یی مجامله وبو حالی قصد تأدیبه حمل وحواله
ایله مقابله ایده‌رز مزبورلرك طبیعتلری حرص ایله مملو ودرونلری طمعدن طلو وبهر
روز دربدر دریوزه وجمع وتحصیل روزه‌دن غیری کارلری وانبانلری نان ایله لبریز

اولسه دخی هل من مزید نغمه‌سندن ماعدا کاروبارلری بوقدر واعجب من کل عجیب درکه زمرهٔ مزبوره قرع باب سؤال ایله اکتفا ایتمیوب حاشا الهی نامیله مسمی برایکی ابیات بی‌وزن وقافیهٔ بی‌هنجار وکلمات بی‌طائل کوش کدازی (انکر من صوت الحمیر) اولان آوازلریله ترنم ورفع عقیرهٔ آوازایله تکدیر صماخ مستمعین ایدرلو بزلر دخی قابل الشر بالشر لحواسی اوزره پرده بیرون نباحلر ایله آنلرك فریاد وصیاحلرینه پی‌زولك ایده‌رز شتان ماطبعنا وطبعهم مخالفة طباع غروری عداوته بادی وخصلت سیئه‌لری البته تعرض ونباحه مؤدی اولمشدر* بیهقی شعب نام تألیفنده دیدی که منصور تمیمی ضریر شوایکی بیتی بمدر دیوانشاد واکثر اوقاتده قراءتنه اعتیاد ایتمشیدی بیت الکلب احسن عشرة ۞ وهو النهایة فی الخساسة ۞ ممن ینازع فی الریاسة ۞ قبل اوقات الریاسة ۞ وکلبه متعلق اولان بعض امثال بو مقامده تکثیر فائده ایچون ذکر اولنمق مناسب ملاحظه اولندی ابو العباس احمد المیدانی مجمع الامثالده ۞ دیدی که (کالکلب عاره ظفره) مثلی من حیث المضرب (عیر عاره وتده) مثلی کبیدر ومثل ثانی بیاننده دیدی که عاره اهلکه معناسنه‌در عاره یعوره ویعیره دیرلر ذهب به معناسنه (مادری ای الجراد عاره) مثلنده ای الناس ذهب به معناسنه اولدیغی کبی* پس مثل اولك معناسی بودرکه فلان کمسنه برعیردرکه آنی وتدی هلاك ایتدی* موردی بودرکه برکمسنه حارینی محافظه ملاحظه سیله برقازیغه بغلامش ایدی قورت حماره هجوم ایتدی حمار قازقده باغلو اولمغله فراره مجالی اولمدی قورت آنی اکل ایتدی ومثل ثانینك معناسی بودرکه کلبی کندی طرناغی اهلاك ایتدی یعنی طرناغنه مغرور اولمغله کندیدن قوی قورت ایله مخاصمه ایتدی وقورت آنی اهلاك ایتدی کویا نفعی امید اولنان وتد وظفردن هر برینه ضرر اصابت ایتدی مثلین مذکورین کندویه معین ملاحظه ایتدیکی کمسنه‌دن متضرر اولان کمسنه‌ده ضرب مثل اولنورلر و(عیر رکضته امه) مثلی دخی بعینه بو محلده ضرب اولنور یعنی برعیردرکه آنی امی قوشدیروب اکازحمت ویردی باخصوص امندن مرحمت امید ایدرایدی ثعالبی درهٔ فاخره نام تألیفنده دیدی که اول کمسنه که آخر کمسنه‌یه ملازم اولوب اندن مفارقت ایتمیه آنك ایچون (کلب اصحاب کهف) دیو مثل ضرب اولنور ۞ حکایت اولندی که ابو دلامه براعرابیدن یوز یتمش بش درهم استقراض ایدوب یدینه تمسك ویرمش ایدی وعده‌لری تمامنده اعرابی مزبور کاوب ابو دلامه‌یی تضییق ایتدکده ابو سعید بن سلم حضورینه برتذکره تحریر ایدوب استمداد ایتدی صورت تذکره بودرکه ذکر اولنور (نظم) اذا جئت الامیر فقل سلام ۞ علیك ورحمة الله الرحیم ۞ واما بعد ذاك فلی غریم ۞ من الاعراب جدع من غریم ۞ غریم لازم لفناء داری ۞ لزوم الکلب اصحاب الرقیم ۞ له مائة علی ونصف هذی ۞ ونصف النصف فی صك قدیم ۞ دراهم ماانتفعت بها ولکن ۞ وصلت بها

شیوخ بنی تمیم ۞ ودخی خلفاء عباسیه‌دن معتصم سکزنجی خلیفه ایدی دعبل آنی هجو ایدوب مثل مذکوری ایراد ایتدی ودیدی که (نظم) ملوك بنی العباس فی الکتب سبعة ۞ ولم تأتنا فی ثامن لهم کتب ۞ کذاك اهل الکهف فی الکهف سبعة ۞ کرام اذا عدوا وثامنهم کلب ۞ نوایی (خمسة المتحیرین) نام تألیفنده مثل مذکوره متعلق برلطیفه ایراد ایتدی بعینه کندو عبارتیله حرفا بحرف نقل اولنورکه بودر اول وقتدا کیم فقیر خمسه‌غه تتبع قیلدیم برداستانده حضرت شیخ نظامی ومیرخسرو دهلوی واول حضرت مداح لیغ لاری دا ۹ اوزومنی اخلاص ونیازمندلیغ بوزیدین آلارغه تابع وپی رو توتوب سخن کذار لیغ واقع بولوب تورکه بیت کهف فنا ایچرا آلار بولسا کم ۞ من هم اولای رابعهم کلبهم ۞ اول اول اوجورده مولانا ساغری داغی ۷ بو مثنوی‌غه بیرنیجه بیت تتبع قیلیب ایردی وبو فقیرینی مخاطب قیلیب بیر مقصود اداسی دا بو نوع بیر بیت آیتیب ایردی کیم بودر بیت میرکه کفت رابعهم کلبهم ۞ یافته فیض سخن از قلبهم ۞ فقیرغا اوقوغاندا بو بیتقه مطایبه یوزی دین آیتیم که از قلبهم ترکیبی دا ازعربی دا من معنیسی بیلاددر من حروف جاره‌دردین دورمدخولین مجرور قیلور وبو ترکیبدا اوزعملین قیلیسا قافیه غلط بولور مولانا ساغری موندناق جواب بیردی کیم باق یوقتور ۞ نوادر الافاق نام کتابده برلطیفه ایراد ایتدی اکرچه مانحن فیه‌دن دکلدر لکن لطیفهٔ مذکوره‌یه قریب اولمغله بو مقامده ذکری مناسب ملاحظه اولندی بودرکه ذکر اولنور* حکایت اولندی که دعبل نام شاعرك بر دوستی وار ایدی که کندو زعمنجه شاعر عدیم المثل ایدی که همیشه انشا ایتدیکی بربیتده برایکی غلط ایدرایدی برکون شو بیتی انشاء ایدوب دعبله عرض ایتدی که بیت بودر بیت ان ذا الحب شدید ۞ لیس ینجیه الفرار ۞ ونجا من کان لا یعشق من ذل المخازی ۞ دعبل دیدی که ای صدیق سخن کذار تعبیر مذکور میان شعراده نامقبول وبی‌هنجاردر زیرا بیت اولك آخری راء مهمله وثانینك آخری زای معجمه‌در صدیق مزبور دیدی که زای معجمه‌یه نقطه وضع ایتمه که مهمله اولوب بیت اولك آخرینه موافق اولسون دعبل دیدی که بو محذورك دفعنه برخوردار اول چاره بولدق مستفید اولدق بیت اولك آخری مرفوع وثانینك آخری مجروردر بو محذورك چاره‌سی نه‌در صدیق دیدی نه عجب احمق سین بن دیرم که نقطه وضع ایتمه‌سن اعجام ایده‌یم دیرسن والله اعلم ودخی احسان مقابله‌سنده اساءت ایدن کمسنه حقنده (کلب طسم) دیو ضرب مثل ایدرلر وطسم عاددن برقبیله‌درکه جمله هلاك ومنقرض اولدیلر که قبیلهٔ مزبوره‌نك برکلبی وار ایدی که رعایتنده دقیقه فوت ایتمزلر ایدی دشمانلری کلب مذکورك نباح وآوازی ایله قبیلهٔ مزبوره‌یه استدلال وقتل عام ایله استیصال ایتدیلر کذلك عربدن برقبیله‌نك براقش نام برکلبی وار ایدی قبیلهٔ مزبوره دشمنلرندن فرار

۹ مراد عبد الرحمن جامی قدس سره السامی در (منه)

۷ معاصرلرندن برشاعر مشهوردرکه منلا جامی حضرتلری ایله مطایبه وملاطفه‌لری مشهوردر (منه)

ایدوب براقش مذکور آنلر ایله بیله ایدی آنك صدا و نباحی ایله استدلال ایتدیلر وقبیله
یی بولوب جملهٔ اهلاك ایتدیلر لهذا (علی اهلها براقش تجنی) دیو کفران نعمة ایدن کمسنه
ایچون ضرب مثل ایدرلر و بعض علماء ادب شو وجهله روایت ایتدی که طسم دن برکمسنه
برکلبی صیده صالح اولور ملاحظه سیله اطعام و اسقاء ابن ایدردی برکون کلب مذکورك
طعامنی تأخیر ایتمش ایدی کلبك یاننه واردقده صیچرایوب اول کمسنه یی هلاك ایتدی
لهذا احسان مقابله سنده اساءت ایدن کمسنه حقنده (سمن کلبك یأکلك) دیو مثل
ضرب ایتدیلر ودخی (جوع کلبك یتبعك) مثلی دخی بو مقامده ضرب اولنور قال
مالك بن آسما بیت هم سمنوا کلبا لیأکل بعضهم ✻ ولو ظفروا بالحزم لم یسمنوا الکلبا ✻
ودخی برکمسنه شدة جوعدن بغایت مضطرب اولسه اول کمسنه حقنده (اجوع من کلبة
حومل) دیو ضرب مثل ایدرلر و حومل عربدن برخاتونك اسمیدر که کندوینی حراست
ایچون کیجه وقتی بر دیشی کلب حفظ ایدوب انی آج طوتر ایدی و کوندز اولدقده قاپودن طشره
طرد ایدر ایدی کلب مزبور زیاده جوعدن بر کیجه قمری وقت طلوعنده مدور کوروب
رغیف اولمق ملاحظه سیله برایکی کره آتلدی (قد ینبح الکلب القمر فیلقم الحجر)
فحواسی اوزره برایکی دفعه نباح ایتدی کوردی که دسترس ممکن دکل شدة جوعدن
کندی قویروغنی بالتمام اکل ایتدی قال الشاعر بیت کما رضیت جوعا وسوء رعایة ✻
لکلبتها فی سالف الدهر حومل ✻ ودخی سفیه و فرومایه اولان کمسنه یه کلب
الناس دیرلر قال بعض السلف (الغیبة ادام کلاب الناس) وقال الشاعر بیت لکلب
الناس ان فکرت فیه ✻ اشد علیك من کلب الکلاب ✻ ودخی اول کمسنه که برقاچ رفیقك
یانلرینه قوشیلوب آنلرك فضله طعامی ایله تعیش ایده که ترکیده اکالکدی تعبیر اولنور آنك
حقنده (کلب الرفقه) دیو ضرب مثل ایدرلر ✻ ریاشی حکایت ایتدی که برکمسنه سفر مراد
ایدوب ذو الرمه نك برادری اولان هشام ایله مشاوره ایتدکده هشام دیدی که معلومك
اولسونکه اکثریا سفرده اولان رفقانك عندنده برکلب اولور که آنلرك فضلهٔ طعامنه تنزل
وفضوللق ایدوب امورلرینه قاریشور امدی اکر سن کلب رفقه اولمامغه قادر اولورسك سفر
ایله که مبارکدر ودخی اول فرومایه که کندو کبی برفرومایه یه انتساب ایتمکله فرومایه لکی
مضاعف اوله آنك حقنده (کلب الحارس) یعنی پاسبان کلبی دیو مثل ضرب ایدرلر
حکایت اولندی که ربیعه نام برکمسنه امیر ایکن معزول اولوب ایام عزلنده ینه امیر اولمق
ملاحظه سیله بعض فرومایه وزرایه انتساب ایتمش ایدی شاعر آنی هجو ایدوب دیدی که
بیت من لم یذق عبر الزمان و صرفه ✻ فلیس معتبرا بهذا البائس ✻ هذا ربیعة فاعرفوه
باسمه ✻ کان الامیر فصار کلب الحارس ✻ ودخی برکمسنه حلقهٔ کرامه داخل اولمغه
استعدادی اولمامغله مجلسلرندن بعید برموضعه جلوس ایتسه فلان (فی مزجر الکلب)

ودخی اول کمسنه که برام شدیده مصادف اوله انك حقنده الق امت الکلبة دیرلر روایت اولندی که ملك رها تحت تصرفنده اولان اهل بلادك جمله آتشلرینی سوندیروب امر ایتدی که هرکس آتشی هلاك اولمش دیشی کلبك دبرندن اخذ ایده لر پس حیز مکانده اولمامغله اکثر اهل بلده پریشان اولدیلر (منه)

دیرلر فلان کمسنه لئیمدر معناسنی مراد ایدرلر (فلان فی صف النعال) دیدکلری
کبی یعنی فلان کمسنه کلب زجر و طرد اولندقده طوره جغی موضعده طورور
کذلك فلان کمسنه پاپوشلقده طورور مبهج نام کتابده دیدی که (الکریم فی مرکز
القلب ✻ واللئیم فی مزجر الکلب) ودخی ریح الکلب دیوب رایحهٔ خبیثه ده ضرب مثل
ایدرلر قال الشاعر فی هجو امرأة بیت ریحها ریح کلاب ✻ هارشت فی یوم طل
✻ ولها ریق کریه ✻ مثل صحناة بخل ✻ یعنی معهوده نك قوقوسی یغمورلی کونده بری
بریله طالاشمش کلاب رایحه سیدر و آغزینك صویی اول مرتبه کریه در که سرکه ایله
بشمش بالق پیخنیسی کبی ٩ وقال آخر یهجو رجلا بیت یزداد لؤما علی المدیح کما ✻
یزداد نتن الکلاب فی المطر ✻ ٧ وفی مثل آخر (فلان الف من الکلب) زیرا کلبك طبیعتی
انسان ایله الفت اوزره در والفت خصوصنده کدیدن زیاده در زیرا کلب انسانه مألوف
اولور و کدی مکانه مألوف اولور قال الشاعر فی هجو رجل بیت هو الکلب الا ان
فیه ملالة ✻ وسوء مراعاة وما ذاك فی الکلب ✻ وفی مثل آخر (ابول من الکلب) مخفی
اولمیه که رواة امثال مثل مذکورك تفسیرنده اختلاف ایتدیلر بعضیلر بولدن مراد
نفس بول معروفدر دیدیلر و بعضیلری بولدن ولد مراددر دیدیلر یعنی فلان کمسنه نك
اولادی کلبك یاوریلرندن چوقدر عرب بول دیرلر ولد مراد ایدرلر ✻ روایت
اولندی که عبد الملك بن مروان واقعه سنده کندوینی شویله کوردی که رسول اکرمك
مسجد شریفنك محرابنه درت کره تبول ایدر بو واقعهٔ هائله یی تعبیر ایچون ابن سیرینه
مراجعت ایتدی ابن سیرین برورقپاره یه یازوب ارسال ایتدی که اکر بو واقعه صادقه
ایسه سنك اولادکدن درت کمسنه محرابده قائم اولوب هربری سندنصکره سنك
مقامکده خلیفه اولور فی الحقیقه عبد الملکك صلبندن درت کمسنه خلیفه اولدیلر. ولید
وسلیمان. ویزید. وهشام ✻ قاضی عیاض شفا نام تألیفنده دیدی که مغرب زمینده ابراهیم
فزاری اکثر علومده ماهر شاعر ایدی لکن زندقه ایله مشهور و حاشا حضرت الهی
ورسل کرامی استهزا ایتدیکی کرکی کبی معلوم و مضبوط اولمش ایدی فقهاء قیروان
قتلی ایچون افتا ایتدیلر پس قتل ایتدیلر بعده باشی اشاغی برایکی کون صلب بعده
ایندیروب احراق بالنار ایتدیلر چونکه داره صلب ایتدیلر قبله طرفندن یوزی جانبی
متحول اولوب برکلب کلوب قانی یالامغه باشلدی یحیی بن عمر رضی الله عنه دیدی که صدق
رسول الله صلی الله علیه وسلم (ان الکلب لایلغ فی دم مسلم) انتهی ولنختم الکلام فی الکلب
بهذه القصة العجیبة ولنشرع فی المقصود. و مسمار قائم السیف یعنی قلیجك قبضه سنه
قاقدقلری دمور چیوی. و دکرمنك قطبنك باشنده اولان دمور. و دیواره طایاق ایچون

٩ و سنوردہ فی خلال الترجمة وذکرناه هنا ایضا للمناسبة التی تقتضی ایرادها (منه)

٧ یعنی بو مرتبه لئیمدر که شاعر انی مدح ایچون قصیده لر انشا ایتسه لئیملکی متزاید اولور (منه)

وضع اولنان اغاج وبر نوع تيكنلو اغاج كه ام كلب دخی ديرلر. واولا كری دمور يا اغاج
كه سقاطولومنی اكا آصار. جوهری اولا كری دموركه سمره قاقوب مسافر اولان كمسنه
اكا بعض مهماتی آصار تعبير ايتدی كه اكثر مسافر اولا كری نسنه يه مطهره
وسفره سنی آصار. وبر قبيله نك اسمی اكثر كتبده كلب قضاعه دن بر قبيله در ديو واقع
اولدی فيروز آبادی كلب لفظنده شو معنالری زياده ايتدی كه ذكر اولنور. اسد كه كثير

مطلب في بيان عجايب الاسد

الاسماء والكنی اولان حيواناتدندر كه حتی علماء لغات آنك التی يوز اوتوز عدد اسمنی ذكر
ايتديلر وبرقاچ نوعی واردر ارسطو ديدی كه بن بر نوع اسد كوردم كه يوزی انسان يوزينه
مشابه وسرپا جسدی بغاية قرمزی وقويريغی عقرب قويريغی كبی آردينه اكری محتمل دركه
ورد اسميله تسميه اولنان اسد نوع مذكور اوله. وبر نوعی دخی واردر كه صيغير بوينوزی
كبی مقداری بر قاريش بوينوزی واردر كمال دميری ديدی كه طبايع حيواناتده تكلم ايدن
كمسنه لر ديرلر كه اسدك مؤنثی بطن واحدده فقط بر ولد وضع ايدر كه حس وحركتی يوق
برات پاره سی كبی اوچ كون آنی حفظ وحراست ايدر بعده والدی كلوب اولات پاره سنه
برقاچ كره اوفورر حضرت حضرت اللهك امريله حركته كلور وتنفس ايتمكه باشلار
وهر عضوی ظاهر اولور بعده والده سی كلوب امزيررو كوزلری طوغديغی كوندن اون كون
مرورندنصكره آچيلور وآلتی آی مرورندن صكره والدينی اكا اخذ صيد وكسب معاش تعليمنه
شروع ايدرلر وبغاية علو همت ايله موصوفدر لهذا كلبك ايچديكی صودن فضله سنی اصلا
ايچمز قال الشاعر (نظم) واترك حبا من غير بعض ۞ ولكن كثرة الشركاء فيه ۞ اذا
وقع الذباب علی طعام ۞ رفعت يدی ونفسی تشتهيه ۞ وتجتنب الاسود ورود ماء ۞ اذا كان
الكلاب يلغن فيه ۞ وآغزينك ريقی بغاية قليل اولمغله بخره مبتلادر وحق سبحانه
وتعالی آنده فرط شجاعت وفرط جبن جمع ايتمشدر لهذا خروس صداسندن وطشت
آوازندن وكديدن بغاية خوف ايدر وآتش كورسه حيران اولور وهر نه قدر آچ وغضبناك
اولسه حائض اولان خاتونه تعرض ايتمز واسده متعلق بعض امثال خلال ترجمه ده مذكور
اولمغله بو مقامده تعرض اولنمدی. ووادیده صونك زياده اولمه سنك اولی. وبر نوع بالق
وكلب اصغر وكلب اكبر ديدكلری كوكبلر. وقدّ يعنی قايش تعبير اولنان اوزون دری
پاره سی واول قرمزی تاصمه كه دری يی ديكدكده ايكی طرفنه وضع ايدرلر (كلبت المزادة)
ديدكلری بو معنادن مأخوذدر وفرسك ظهرينك وسطنده اولان خط (استوی علی كلب
فرسه) ديرلر اول خطك اوزرينه ركوب ايتسه. وآته ركوب ايدن كمسنه نك چيزمه سنك
اوكجه سنه قاقدقلری اينجه دمور كه عربی ده مهماز دخی ديرلر وعامه تحريف ايدوب

(ماهميز)

ماهميز ديرلر. وقليچك قبضه سنه استحكام ويرمك ايچون صاردقلری تاصمه وهر نسنه يه
استحكام ويرمك ايچون ايتدكلری شیء والله اعلم ﴿ ل ۞ لحن ﴾ ترجيع الصوت يعنی اصوات
مصنوعه احداث وترنم ايتمك كه لحن اغانيدن مأخوذدر جمعی الحان ولحون كلور
وفی الحديث (اقرأوا القرآن بلحون العرب) وفهم ايتمك لحن بحجته ديرلر فهمها معناسنه
لهذا عواقب اموره عالم اولان كمسنه يه لاحن ديرلر اساس ده ديدی كه فلان لحن فی حجته
ديرلر انی فهم ايدوب هر نه جهتی مراد ايدرسه حجتی اكا صرف ايتمكه قادر معناسنه يقال
فلان لسن لقن لحن. وكلامك معناسی قال الله تعالی (ولتعرفنهم فی لحن القول) ای فی فحواه
ومعناه. واعرابده خطا ايتمك. واول كمسنه كه قراءت ايتدكده اعرابده چوق خطا ايده
اكا لحان ولحانه ولحنه ديرلر. ولغة وفی الحديث (تعلموا الفرائض والسنن واللحن
كما تتعلمون القرآن) وايما لحن له ديرلر فلان كمسنه يه بر كلام تكلم ايتدی كه فقط معناسنی
اول كمسنه فهم ايدوب غيريلر فهم ايتمسه زمخشری عبارتندن منفهم اولان بودر كه لحن
لفظنك اصل معناسی ميل ايتمكدر ومعانیٔ مذكوره جمله بو معنادن مأخوذدر شبستانده
ديدی كه لحن نحل داست كه در ادرار هم عسل وهم لسع از كردش او حاصل **بيت** نغمه نغمه

يعنی نغمه صورتا نغمه در اكر ميانده شردن غم اولميه ايدی زيرا لفظ نغمه ده نه لفظيكه ايچنده غم لفظی واردر (منه)

نمود در پيكر ۞ نه كه غم در ميان اوست زشر ۞ والله اعلم ﴿ لقوة ﴾ انسانك
يوزينه اصابت ايدر بر مرض كه صاحبنه ملقو ديرلر وعقاب كه اكثريا انثی يه اطلاق
اولنور. وسريع الطيران اولان عقابه دخی ديرلر جمعی لقاءدر ابن ظفر ديدی كه
عقاب بر طير حديد البصردر لهذا (ابصر من العقاب) ديو ضرب مثل اولنور ومؤنثنه
لقوه ديرلر لامك فتحی ايله بطليوسی ٧ ديدی كه لقوه لامك فتحی وكسری ايله

٧ منسوب الی بطليوس مدينة بالاندلس (منه)

عقابدن سريع الطيران اولاندر ابو عبيده ديدی كه عقابك انثی سنه لقوه ديدكلری
آغزينك ايكی طرفی واسع اولديغی ايچوندر وكثيرة الحبل يعنی چوق حامل اولان
خاتون مخفی اولميه كه اكثر كتب لغتده لقوه سريع اللقاح اولان ناقه يه. وسريعة
الحبل اولان خاتونه اطلاق اولنور ديو واقع اولدی ميدانی سرعة مقامنده كثرة
ذكر ايتديكی سريعا حاصل اولمق كثرة حبلی مستلزم اولديغنه بناء اولمق ملاحظه
اولنور زمخشری اساسده (لقوة صادقت قبيسا) مثلنك تفسيرنده ديدی كه لقوه اول
طروقه در كه ماء فحلی سريعا تلقی ايده وقبيس اول فحلدر كه طروقه يی سريعا القاح ايده يعنی
كثرة ضرابه محتاج اولميه مثل مذكور چومالك قپاغينی بولدی وكركی كبی خصمنی شمدی
بولدی ديه جك يرده ضرب اولنور . ودلو واسعه والله اعلم ﴿ م ۞ ملح ﴾ كه
معروفدر كه آنكله طعام اصلاح اولنور كه طوز تعبير اولنور ومذكر ومؤنث استعمال
اولنور لكن تأنيثی اكثردر وماء مالح يعنی طوزلو صو وملح الماء ٧ ديرلر اكر صو

٧ من باب حسن (منه)

وسیأتی مایتعلق بالملح فی مواضع من الغرجقان شاء الله تعالی (منه) ۹ ابن الانباری زاهر نام تألیفنده ابو العباسدن نقل ایتدی که عرب ملح ونار ورماده تعظیم ایدرلر وملح خصوصنده ملح فلان علی رکبته ﴿۱۰۴﴾ دیرلر که انده ایکی قول واردر قول اول

اصلندن طوزلو ایسه واکر اول طاتلو اولوب صکره طوزلو اولور ایسه املح الماء دیرلر ۹ مدین بن عبدالرحمن دیدی که ملاح کتاب وزننده شرطه یعنی اجرای سفینه وقتنده موافق اولان ریح معناسنه‌در لهذا کمیجی‌یه ملاح تسمیه اولندی ابو عبیده دیدی که ماء ملح یعنی طوزلو صوده عملنی اجرا ایتدیکی ایچون ملاح تسمیه اولندی وارضاع یعنی امزرمك یقال ملح الولد ای ارضعه. وابن ابو طحمان بر کمسنه‌نك اون عدد اوغللرینه تربیت ایتمکه عهد ایدوب دوه‌لرینك سودی ایله مزبورلری اسقا ایتدی چونکه رجال مرتبه‌سنه بالغ اولدیلر کفران نعمت ایدوب ابو طحمانی غارت ایتدیلر ابو طحمان دیدی که بیت وانی لارجو ملحها فی بطونکم ❊ ومابسطت من جلدا شعث اغبرا ❊ ملحدن مراد ابن‌در یعنی حضرت اللهدن رجا ایدرمکه سزدن بنم انتقامی اخذ ایلیه بنم سزه ایتدیکم تربیت وناقه‌لریمك قارنکزده اولان سودی مقابله‌سنده ودخی اول سود مقابله‌سنده ۷ که ناقه‌لرم آنی باشی پریشان ممه‌لرندن کندو کوچوکلری ایچون ابقا وادخار ایدرلر ایدی. اول سودی دخی آنلردن دریغ ایتمیوب بسط ایدرلر ایدی. وملاحة یعنی کوزلك وحرمت که رعایت حقوق تعبیر اولنور. وبرکة فیروز آبادی ملح لفظنده شو معنالری زیاده ایتدی که ذکر اولنور علم. وسمن. وشحم زمخشری دیدی که فلان ملحه علی رکبتیه دیرلر شدید المخاصمه معناسنه کویا خلق ایله دوکوشوب بولوشمقدن دیزلری یاره اولمغله طوز ایله آنلری علاج ایدر والله اعلم ﴿مسیح﴾ عیسی علیه السلام ودجال مخفی اولمیه که بوندن اقدم اضداد تعدادنده بیان اولنمش ایدی که لفظ مسیح اضداددندر مسح الله الشیء دیرلر حضرت الله بر نسنه‌یی مبارك یا ملعون خلق ایتدی معناسنه امدی حضرت عیسی‌یه مسیح تسمیه اولندیغی مبارك اولدیغی ودجاله مسیح اطلاق اولندیغی ملعون اولدیغی ایچوندر. مطرزی تمساح بر حیوان بحری‌در سلحفاة کبی لکن آندن بویوك وقبحه مثلدر دیدیکی کلام لفظ تمساح ملعون معناسنه اولان مسحدن مأخوذ اولمغی اشعار ایدر ملاحظه اولنور ❊ قاموس الاطباده دیدی که حضرت عیسی‌یه مسیح اطلاق اولندیغی علیل واکمه وابرصه مسح ایتمکله صحت ویرمکه سبب اولدیغی ایچوندر یاخود مسح ارض یعنی سیاحت ایله قطع ایتدیکی ایچوندر یا امسح القدم یعنی ایاقلری اخمص‌سز اولدیغی ایچوندر یاخود والده‌سنك بطنندن دهن ایله ممسوحا خروج ایتدیکی ایچوندر یاخود صادق اولدیغی ایچوندر ودجاله مسیح دیدکلری کوزلری ممسوح اولدیغی ایچوندر قال عبدالرحمن الجامی قدس سره السامی بیت کرنه همکار بانیکان زهمنامی چه سود ❊ یك مسیح از برای اکمه کرد و دیکر اعور ست ❊ یاخود عیسی علیه السلام حضرت اللهك امری ایله احیاء موتی ایدرلر ایدی پس اکا مسیح

بودر که یعنی فلان کمسنه حق رضاعی محافظه ایتمیوب ضایع ایدر که آنك ضایع ایتدیکی نسنه‌لرك اك ادناسی حق رضاعدر رکبه‌سی اوزرینه ملح وضع ایدن کمسنه کبی که انی ادنی بهانه ایله پریشان ایدر قول ثانی بودر که یعنی فلان کمسنه سیء الخلقدر ادنی نسنه‌دن غضبه کلوب صیحه ایدر دیزینه ملح وضع ایدن کمسنه ادنی بها ایله ملحی پریشان ایتدیکی کبی قال المسکین الدارمی بیت، لاتلمها انها من امة ملحها موضوعة فوق الرکب انتهی معلوم اوله که زمخشری فلان ملحه علی رکبتیه مثلی شدید الخصومه اولان کمسنه‌ده ضرب اولنور دیدکدنصکره دیدی مسکین دارمی کندوبی لوم ایدن صحابه کثیر الخصام اولان حقنده دیدی که، لاتلمها البیت ومیدانی بیت مذکوری شحم معناسنه اولان ملح لفظنه شاهد ایراد ایتدی قسم اسماده ذکر اولندی (منه)

۷ زمخشری مصراع اولی بو وجه اوزره تفسیر ایتدی که مؤنث ضمیری ناقه‌یه راجع اوله ومصراع ثانیده بطت ضمیری بزم استخراجز اوزره ناقه‌یه راجع اولور لکن ظاهرده بیت مذکوری شو وجه اوزره تفسیر ایتدی که یعنی بن رجا ایدرم که سز ناقه‌لرك لبنی وسزك جلدکز نهایت هزالدن پریشان ومکدر ایکن بسط ایدوب سمور دیکو کوزك حقوقنی حفظ ایده‌مز (منه) ﴿الهدی﴾

ابو عبید قاسم بن سلام دیدی که لفظ مسیح کلام عربده ایکی معنایه اطلاق اولنور بری مسیح دجال که ممسوح احد العینین اولمغله مسیح اطلاق اولندی ممسوح معناسنه وبری ﴿۱۰۵﴾ مسیح عیسی علیه السلام که اصلنده عبرانی‌ده مشیحا ایدی شین معجمه ایله چون

الهدی تسمیه اولندی ودجال دخی حضرت اللهك امریله احیاء موتی ایده‌جکدر پس اکا مسیح الضلالة دیدیلر یعنی احیاء موتی ایتدکلری ایچون هر برینه مسیح اطلاق اولنوب بری برندن قید اضافی ایله ممتاز اولدیلر مجد الدین فیروز آبادی مشارق الانوار شرحنده عیسی‌یه مسیح تسمیه‌سی ایچون اللی وجه ذکر ایتدی. وعرق وفی الاساس تقول فلان اذا ذکر نزول المسیح رشح جبینه بالمسیح. وعرقه مسیح اطلاق اولندیغی عادتا ال ایله سیلندیکی ایچون اولمق ملاحظه اولنور واوزرنده نقشی اولمیان درهم اصمعی دیدی که مسیح کوموشدن بر قطعه‌ودرهم اطلسدر. مخفی اولمیه که اطلس عبارتندن منفهم اولان بودر که درهم مذکوردن نقشی سیلنمش درهم اوله زیرا ذئب اطلس تویی دوکولمش ذئب معناسنه‌در وطلس محو معناسنه‌در اکرچه مطلقا نقشی اولمیوب ساده اولان شیئده استعمالی شایعدر فلك اطلس دیدکلری کبی. وذراع که ارشین تعبیر اولنور ۷ عامه تحریف ایدوب آرشون دیرلر ذراع آلة مساحة ارض اولمغله مسیح اطلاق اولندی مجازا وکثیر الجماع اولان کمسنه که ماسح دخی دیرلر وفی الاساس ومن المجاز مسح المرأة جامعها مثل مسها ومندیل خشن وفی القاموس المندیل الاخشن یعنی زیاده خشونتی اولان پیشکیر مثللو بز ومسیحة لفظنك جمعی که شعر معناسنه‌در تمرة وتمر کبی واکثر کتبده ذوابه ایله تفسیر اولندی. فیروز آبادی مسیح لفظنده شو معنالری زیاده ایتدی که ذکر اولنور صدیق ویاغ مثللو نسنه ایله یاغلانمش کمسنه وکثیر السیاحة وممسوح الوجه یعنی قاشی وکوزی اولمین کمسنه وکذاب والله اعلم بالصواب ﴿مسحل﴾ حمار وحشی که فرا وحمار وحش وعیر دخی دیرلر وعیر لفظنی حمار اهلی‌یه دخی اطلاق ایدرلر ترکیده یابان اشکی تعبیر اولنور حیوان وحشی‌در ومیان خلقده اولان حماره اهلی دیرلر که مؤنثی حمارة‌در که وکنیه‌سی ام محمود ❊ وام تولب ❊ وام نافع ❊ وام وهب‌در وحمار وحشی انثی‌سی خصوصنده عظیم الغیرة‌در هز کز یانندن آیرلمز وحمار وحشی نوعنك عجایب احوالندن بری بودر که اکردیشی‌سی ارکك ولد طوغورر ایسه ارککی کلوب اول ولدك خایه‌لرینی دندانلری ایله چکوب قوپارر ووالده‌سی هزار حیله ایله آنی تخلیص ایدر ویانندن ایرلماسی ایچون ولدك بر ایاغنی قیرار وبویویوب کندوبی والدندن تخلیصه قادر اولنجه‌دك امزیروب یانندن آیرمز حریری اون اوچنجی مقامه‌ده ولد مذکورك ایاغی قیریلدیغنه تلمیح ایدوب دیدی که یارازق النعاب فی عشه ❊ وجابر العظیم الکسیر المهیض ❊ اتح لنا اللهم من عرضه ❊ من دنس اللوم نقی رحیض ❊ یعنی آشیانه‌سنده بچهٔ غرابه رزق ویرن ای رازق بیچون وشکسته اولان استخوان جبر اولندقده درست اولدقدنصکره ینه شکسته اولان استخوانی

عرب آنی تعریب ایتدیلر معجمه‌دن مهمله‌یی بدل ایتدیلر هکذا نقله ابن الانباری فی کتابه المسمی بالزاهر (منه) ودجاله دجال تسمیه اولندیغنك وجهنده دیدی دجل البعیر دیرلر بعیرك جمیع جسدنی قطران ایله یاغلاشه دجال دخی جمله روی زمینی سیاحت ایتدیکی ایچون دجال تسمیه اولندی ودخی دجل دیرلر کذب معناسنه دجال دخی کذاب اولمغله بو اسم ایله تسمیه اولندی ودخی دجل تدجیلا دیرلر التون ایله یالدزایه دجال دخی باطلی ستر وحق صورتنده کوستردیکی ایچون یاخود دجالدن مأخوذدر صرقین معناسنه دجال دخی روی زمینی تلویث ایتدیکی ایچون دجال دیدیلر یاخود رفقهٔ عظیمه معناسنه اولان دجاله‌دن مأخوذدر ودخی ترکیده دیرمه ودوشرمه تعبیر اولنان قومه دجل الناس دیرلر ودجالك اتباعی دخی دجل الناس قیلنلندر (منه)

۷ ارش فارسیده بیلك تعبیر اولنان عضودر (منه)

مصراع اولك معناسی ترجمه‌مزك بو محلده کرکی کبی (۱۴)(ب) بیان اولنمشدر (منه) وجه تخصیص بودر که بر کوك قیریلوب جبر اولنسه صاغالدقدنصکره ینه قیریلسه آنی ینه جبر ایتمك بغایت امر عسیردر (منه)

جبر ايدن اى حكيم لايزال سن بزه اول كمسنه يى ارسال ايله كه آنك عرضى چرك بخلدن
پاك ومغسول اولمش اوله تا بزى رزق ويرمكله مسرور ايلسون. وحمار وحشى ايكى
يوزييل مقدارى معمر اولور. ابن خلكان يزيد بن زيادك ترجمه سى خلالنده ديدى كه
عسكرى طائفه سندن بركمسنه خبرويردى كه شام قريه لرندن جرود نام قريه حواليسنه
نزول ايتديك كه ول اطرافده حمار وحشى بغايت چوقدر برقاچ حمار شكار ايدوب
برينى طبخ واكل ايچون تمام بركون وبركيجه التينه آتش ياقديق بروجهله بومشامدى
ايچيمزدن برى قالقوب حمار مزبورك باشينى النه آلوب نظر ايدركن قولاقلرنده
برتمغا اثرى كوروب دقت ايتدكده كوردى كه بهرام جور لفظى ايله تمغا اورولمش ابن
خلكان ديدى كه مذكور قولاغى باكه كتورديلر نظر ايتدم كوردمكه كوفى خطايله
بهرام جور لفظى ظاهر ❊ وبهرام جور ملوك فرسدن برملكدركه رسول اكرمك
بعثتندن چوق زمان مقدم ايدى وعادتى بو ايدى كه هروحشى حيوان كه صيد اولنه
كندى اسميله قولاغنه تمغا اوروب اطلاق ايدردى وحمار مزبور تمغا اورلمزدن اول
قاچ ييل معمر ايدى آنى حضرت علام الغيوبدن غيرى كمسنه لر بلمز وتمغا وضع اولنديغى
كوندن ذكرى مرور ايدن وقعه يه كلنجه تخمينا سكز يوز ييل مرور ايتمشدر ❊ ابن وحشيه
واكثر اهل تجربه ديديلر كه حضرت الله حمار وحشى نك كوزنده بر خاصهٔ عجيبه
وضع ايتدى كه آنك كوزينه نظر ايتمك صحت عينه سبب وكوزه قره صو نزولنى منع ايتمكده
تأثير عظيمى واردر والله على كل شئ قدير. ولسان. وفأس اللجام كه تركيده كم دماغى تعبير
اولنور. ومبرد يعنى اكه ودورپى ديدكلرى آلة ٧ ومطرجود كه ايرى قطره لو چوق
يغمور تعبير اولنور. ومطهرنك آغزى. ومنجل يعنى اوراق. وجلاد كه اقامهٔ حدود ايدر
ضرب وقطع يد وقتل مثللو. وساقئ نشيط يعنى اول ساقى كه هميشه كشاده رو وچابك كه آندن
بزم اصطلاحزده سبكروح ايله تعبير اولنور كه كران جان مقابلى در. ورجل شجاع كه
يالكز دوشمنه هجومه جراءت ايدر. وبرقات بوكولمش ايپلك درزيلرك خياطهٔ ثوب ايچون
بوكدكلرى صاب كبى. وبوكولمش ايكى ايپلكى بربره كتوروب ينه بوكسه لر اكا مبرم
ديرلر. وعزم صارم يعنى اول عزيمت كه مصمم ومجزوم اولوب صاحبى آندن رجوع ايتميه
وپنبه دن ايتدكلرى ثوب جوهرى ديدى كه سحل ثياب يمندن بر بياض ثوب دركه
پنبه دن ايدرلر وفى الحديث (كفن رسول الله صلى الله عليه وسلم فى ثلثة اثواب سحولية
كرسف) كه سحول يمنده بر موضعدر ثوب مزبور اول موضعه منسوبدر. فيروزآبادى
مسحل لفظى ايچون برقاچ معنى زياده ايتدى كه ذكر اولنور منحت يعنى اول دموركه
آنكله اغاجه نقش ايدرلر اك دمورى تعبير اولنور . ولجام كه سحال دخى يرلر

٧ واكه دن دو كيلان خرده اجزايه سحاله ديرلر براده ديدكلرى كبى (منه)

وخطيب بليغ وفى الاساس خطيب مسحل ولسان مسحل جعل كالمبرد وتقول اذا ركب
فلان مسحله اعجز الاعشى ومسحلهٔ اولدن مراد قريض وثانيدن مراد اعشى نك تابعى
برشاعردر زيرا هرشاعرك برتابعى واردر ومسحله اعشى نك تابعنك اسميدر. واول ايكى
حلقه كه برى برينه كچوب لجامك ايكى جانبنده اولور. وصقالك برجانبى يا عذارك
اشاغيسندن صقالك مقدمنه وارنجه كه هرعذارده بر مسحل اولور. وسخاء كامل. وثوب نقى
والله اعلم ﴿ مولى ﴾ ناصركه معين تعبير اولنور. وابن العم وفى الزاهر قال الله تعالى (يوم
لايغنى مولى عن مولى شيئا) اى لايغنى ابن عم عن ابن عمة. والموالى بنو العم. والحليف كه ايكى
قوم بربريله معاهده ومحالفه ايتسه لر اول قومدن هربرى آخره نسبت ايله حليف اولور
٩ وسيد ضحاك ديدى كه سيد حكيم ومتقى وحضرت الله حضورنده وقع واعتبارى اولان
كمسنه لره اطلاق اولنور ابن الانبارى ديدى كه سيد اول كمسنه دركه خير خصوصنده كندو
قومنه تفوق ايتمش اوله بعضيلر سيد اول كمسنه دركه حسن الخلق اولمغله خلق آندن
خشنود اوله لر. ورئيس القومه دخى سيد ديرلر وزوج المرأه يه دخى ديرلر وسيد مالك
معناسنه دخى كلور يقال فلان سيد الجارية اى مالكها والله اعلم ومعتِق. ومعتَق. ومحب ومتابع
يعنى بركمسنه نك تابعى كه جمعى توابع واتباع كلور. وجار كه قومشو تعبير اولنور وولى يعنى
اول كمسنه كه آخر كمسنه نك هرامورينى كوروب كوزه دوب اكا صاحب چيقه قال الله تعالى
(ذلك بأن الله مولى الذين آمنوا وان الكافرين لامولى لهم) وفى الحديث (ايما امرأة
تزوجت بغير اذن موليها فنكاحها باطل) والنديم مصاحب تعبير اولنور. واكثر استعمالى
شرب شرابده مصاحب اولانده شايعدر جوهرى ديدى كه نادمنى فلان على الشراب
فهو نديمى وندمانى. ومنادمه شرابده برى برينه مصاحب اولمق معناسنه در لهذا
بعضيلر ديديلر كه منادمه لفظى مدامنه لفظندن مقلوبدر زيرا نديم اولان كمسنه
مصاحبى ايله ادمان شراب ايدرلر. ابن الانبارى زاهرده ديدى كه مولى اولى معناسنه
دخى كلور قال الله تعالى (النار هى موليكم) اى اولى بكم. فيروزآبادى مولى لفظنده برقاچ
معنى زياده ايتدى كه ذكر اولنور عبد. وابن وعم ونزيل يعنى ضيف لكن اكثر استعمالى
اول ضيفده دركه مضيف يعنى صاحب خانه دن جاه جهتندن عالى اوله. وشريك. وابن
الاخت وداخى بو مثللو قرابت صاحبى اولان كمسنه لر ومنعم. ومنعم عليه. وصهر يعنى داماد
﴿ فائده ﴾ فيه مولية ديرلر فلان كمسنه مولى يه مشابه در معناسنه وهو يتمولى ديرلر ساداته
تشبه وتقليد ايدر معناسنه ابن السكيت ديدى كه ولاية لفظى واوك كسرى ايله سلطان وولاية
واوك فتحى ايله نصرت معناسنه در سيبويه ديدى كه ولاية فتح ايله مصدر وولاية كسر ايله
اسمدر امارة لفظى كبى كه كسر ايله امير ووالى اولديغك نسنه نك اسميدر واكر اميرلك

٩ يعنى اندلاشه لر (منه)

وسنذكر الالفاظ المقلوبة فى فصل مخصوص بها ان شاء الله تعالى (منه)

ووالی لك معناسی كه تركیده بیك اولمق تعبیر اولنور مراد اولنور ایسه واوی مفتوح ایدرلر فتاحی شبستانده عبد معناسنه اولان مولی حقنده بر قطعهٔ دقیقه ایراد ایتدی كه بو در ۰ (قطعه) خواجه را آن زمان ولی كردد ✻ كز سر خویش بكذرد مولی ✻ بندهٔ آن دم چو شمع زنده شود ✻ كه كند رخ زبنده كی زیبا ✻ والله اعلم ﴿ ن ✻ نون ﴾ حرف معروفدر كه حرف میمدن صكره مذكور اولور و دواة كه ایچنه مداد وضع اولنور و حوت كه بالق تعبیر اولنور جمی نینان وانوان كلور و حوتك جمعی احوات و حوته و حیتان كلور سعید بن جبیر رضی الله عنه سند صحیح ایله روایت ایتدی كه حضرت آدم ارضه هبوط ایتدكده بر ده نسردن و دریاده حوتدن بشقه ذی روح یوق ایدی و نسر هر كون دریا كنارینه واروب حوته روی زمینده حادث اولان اموری و حوت دخی نسره دریاده واقع اولان حوادثی حكایت ایدرلر ایدی چون نسر بر ده آدمی كوردی حوته واروب دیدی كه بو كون روی زمینه بر غریب هیكل هبوط ایتدی كه ایكی ایاغ اوزرینه مشی ایدر واللرنده چنكاللری واركه آنكله بطش ایدر حوت بو حكایه یی استماع ایدوب دیدی كه ای یار قدیم اگر بو حكایه واقع ایسه نه برده سكاو نه بحرده بكا راحت قالور ✻ امام قشیری روایت ایتدی كه حضرت سلیمان علیه السلام حق سبحانه و تعالی حضرتلرندن استیذان ایتدی كه بر كون جمیع حیواناته ضیافهٔ عامه ایله اكرام ایده چون اذن عالی صدور ایتدی سلیمان علیه السلام تشمیر ساق اهتمام ایدوب مدهٔ مدیده بی حدو بی عد طعام تدارك واحضار ایتدی چونكه حیوانات بریه و بحریه دعوته اجابت ایدوب فوج فوج كلمكه باشلادیلر جمله دن اول بر بالیق كلدی و اول احضار اولنان طعامی جمله اكل ایدوب سائر حیواناته بر حبه براقدی سلیمان غایت تعجبندن بالغه دیدی كه سن بهر یوم بو مقدار طعامی اكل ایدرسن بالیق دیدی كه بن بهر یوم بو طعامك اوچ مثلنی اكل ایدرم بو كون بو طعام ایله بكا سدرمق حاصل اولدی انتهی و حكماء دیرلر كه حوت نوعی همیشه استنشاق ماء ایدر حیوانات بریه هوا استشاق ایتدیكی كبی لهذا معده سنك مزاجی بارد اولمغله مع هذا معده سی آغزینه بغایت قریبدر كثرة اكل و حرص طعام ایله موصوفدر و فی المثل **بیت** كالحوت لا یاهیه شیٔ یلهمه ✻ یصبح ظمأنا و فی البحر فمه ✻ بخیل حریص حقنده ضرب اولنور و حوتك جوفنه هوا داخل اولمغله صوتی یوقدر لهذا بعضیلری دیدیلر كه حوتك آق جكری یوقدر كه منبع صوتدر فرسك طالاغی . جالك مرارهسی . نعامه نك ككرنده ایلك اولمدیغی كبی جاحظ دیدی كه بالیق نوعنه بر ساعت مقداری هوا طوقنور ایسه البته هلاك اولور لكن غزالی كلامی قول مذكوره معارض در زیرا دیدی كه بر نوع بالیق واردر كه روی دریاده مسافهٔ بعیده اوچار وینه دریایه غوص ایدر ابو حامد اندلسی تحفة الالباب نام تألیفنده ذكر ایتدیكی

پوشیده اولیه كه مصرع ثانی ده اولان لفظ مولی مصرع اولده كردد و مصرع ثانیده اولان بكذرد لفظلرینك علی طریق التنازع فاعلیدر عبد افندیسنه دوست اولمز تا كه افندیسی خدمتنده باشندن كچمدكجه پس افندیسی اوغرینه باش ویرر ایسه افندیسنه دوست اولدیغی ظاهر اولور زیرا لفظ مولی باشندن یعنی حرف اولندن كچه و اسقاط ایتسه لفظ ولی قالور و دخی بنده شمع كبی اول وقتده حیوة بولور كه یوزینی خلوص و عبودیت ایله زیبا ایده زیرا لفظ بنده یوزینی كه حرف بادر حرف زایه تبدیل تبدیل ایتسه زنده اولور و لفظ زیبا ایكی جزء تحلیل اولنمشدر (منه)

كلام غزالی قولنی تأیید ایدر زیرا دیدی كه دریای رومده بر نوع اوفاق بالیق واردر كه بر انداره مقداری كه اسمی قلب در آنی اخذ و مدة مدیده الده طوتسه لر هلاك اولمیوب حركت ایدر و مضطرب اولور و اوفاق اوفاق طوغراسه لر هر قطعه سی حركت ایدر و مضطرب اولور و اوفاق بر قطعه سنی آتش اوزرینه وضع ایتسه لر صیچرایوب آتشدن طشره دوشر و بر ظرف اوزرینه وضع و اوزرینی طاش و یا دمور ایله ستر ایتسه لر ینه مضطرب اولور و بیك پاره ایتسه لر كركی كبی پشمدكجه اضطرابی منقطع اولمز والله اعلم ✻ جاحظ دیدی كه بالغك قواطع و اوابدی واردر قوش كبی كه سنه نك بر فصلنده بر موضعده جمع اولورلر و سائر فصولده كلمزلر . خطیب بغدادی (متفق و مفترق) نام تألیفنده اسامة بن زید ترجمه سنده ذكر ایتدی كه اسكندریه ده دریایه قریب بر دپه نك اوزرنده بر بت وار ایدی نحاسدن یاپلمش قامتی بر آدم قامتی مقداری و ایاق اوزرنده طوروب بر پارمغی ایله استانبول طرفنه اشارت ایدر سلیمان علیه السلام عملی میدر یا اسكندر عملی میدر معلوم دكل و اكا قریب اولان موضعده دریاده بالقلر جمع اولورلر و صیادلر بهر یوم اول موضعدن بالق صید ایدرلر اسامة بن زید مذكور سلیمان بن عبد الملك بن مروان طرفندن مصرده والی نصب اولنمش ایدی سلیمان بن عبد الملك مزبوره شو وجهله تحریر ایتدی كه یا امیر المؤمنین حالا مصرده خرج و صرف اولنه جق منقوره عظیم مضایقه واردر باقر اولمدیغندن ناشی حالا اسكندریه ده باقردن مصنوع سراچیل اسمی ایله مسمی بر صنم واردر امرلری اولور ایسه اول صنمی ایندروب و بوزوب باقرندن منقور ضرب اولنسه عباد اللهك رفاهیتنه سبب اولور ایدی حاصلی صنمی ایندیردیلر و منقور ضرب ایتدیلر و صنم مزبوری موضعندن انزال ایتدكلری ساعت لیل و نهار آندن مفارقت ایتمین بالیقلر اول موضعدن پریشان اولوب بردخی عودت ایتمدیلر ذلك باذن الله العزیز الحكیم . فتاحی شبستان خیالده ذكر ایتدیكی بیت مفرد نوع حوتك حضرت الله تعالی نك دست قدرتنده اسیر و حكم الهی یه رام اولدیغنده عاقله بس در حیث قال **بیت** حوت دان صید حكم ایزدی ✻ یا الف شكل شست بین در وی ✻ یعنی حوتی حضرت حی قیومك حكمنك صیدی و ید قدرتنك زبون و قیدی فهم ایله باق كه حوتك اوزره یا و الف بر اولته اولدیغی كوره سین و بیت مذكور مشكلاتدن اولمغله بو مقامده شرح و ایضاح اولنمق مناسب ملاحظه اولندی پوشیده اولمیه كه ارباب نجوم مجرد اختصار قصدی ایله هر برج ایچون بر حرف علامت وضع ایدوب اول علامتلر ایله بر وجه تلمیح ایتدیلر اولا برج حمل ایچون صفری علامت ایتدیلر شكلی بودر (٥) بعده برج ثور ایچون (ا) و برج جوزا ایچون (ب) وضع ایدوب ابجد ترتیبی اوزره هر برجه

اول قوش كه لقلق و نسر و حدأ كبی سنه نك بر موسمنده كلورلر و بر موسمنده موضع آخره كیدرلر اكا قواطع دیرلر و اول قوش كه ككلك و كوكرجن كبی بر موضعده طوره لر اكا اوابد دیرلر (منه) و بو عبد فقیر وحدت نامه نام منظومه ده دیمش ایدم كه بیت برج آبی ده اول ایكی ماهی ✻ بولدیلر امر حقدن آگاهی ✻ یرلری اولمش بحر عدم ✻ مهد كردونده اولدیلر توءم : بوقدر انلرده چون زبان جدل ✻ یرلری كوكلر اولور ایسه محل ✻ ایتدیلر حق ارادتیله شنا ✻ بحر سبز اولدی انلره مأوی (منه)

على الترتيب حرف وضع ايتديلركه برج دلوايچون (ى) وبرج حوت ايچون (يا) والف
وضع ايتديلركه يا والف مجموعى ياشكلنده رسم اولندقده بعينه اولته يه مشابه اولور
ونعت رسول اكرمده بر نثر ذكر ايتدى كه ذكر اولنور (نون نبى حوتيست
يا كشتى كه پى بدرياى حقيقت برده) فتأمل واستخرج النكتة من عندنفسك. ونونة
لفظنك جمعى كه نونه صبى لرك چكه سنده اولور بر كوچك چوقور دن
عبارت وجمعى نون در. وشفرة السيف يعنى قليجك كسكين اولان يوزى. وعربدن
برقبيله نك سيفى كه باليق صورتنده ايدى والله اعلم ﴿نفس﴾ بعدحرف الميم تلفظ
اولنان نونك فتحى ايله وحرف غيندن صكره اولان حرف فانك سكونى ايله
نفس الانسان وغيره كه مراد روح حيوانى دركه جميع حيوانات آنده مشتركلردر
لهذا اكثرا اكابر علماء لغت روح نفس در ديديلر ابن الانبارى زاهرده ديدى كه نفسه نفس
تسميه اونديغى دخول وخروج نفس اندن تولدايتديكى ايچوندر نته كيم روحه روح
تسميه اولنديغى رَوح وراحة آنكله موجود اولديغى ايچوندر وبعض لغويين نفس
وروح مرادفدر ديديلر وبعض علماء شووجهله نفس وروح ميانتى فرق ايتديلركه
روح برنسنه دركه حيوة آنك سببى ايله در ونفس برنسنه دركه عقل آنك سببى ايله
در وبركمسنه نائم اولسه حضرت الله آنك نفسنى قبض ايدر ور وحنى قبض ايتمز
بلكه روح حين موتده قبض اولنور انتهى وسيدشريف جرجانى قدس سره العزيز بعض
مؤلفاتنده نفسى شووجهله تعريف ايتدى كه نفس برجوهو بخارى لطيف دركه
قوه حيوة وحس وحركة اراديه يى حامل در وحكماء اكا روح حيوانيه تسميه ايتديلر
وبرنورانى جوهردركه هميشه بدن حيوانى اشراق ايدر وحين موتده آنك ضوئى
ظاهر وباطن بدندن منقطع اولور پس معلوم اولدى كه موت ونوم جنس واحددندر
زيرا موت نور مزبورك بالكليه بدندن انقطاعى ونوم انقطاع ناقص ايله انقطاعى در
امدى حضرت قادر حكيم جل شانه جوهر نفسك بدن تعلقنى اوچ وجه اوزره
تدبير ايتدى پس اكر نفسك ضوئى بدنك جميع اجزاسنك هم ظاهرنه هم باطننه بالغ
اولورسه يقظه واكرضوئى ظاهر بدندن منقطع اولوب باطنندن منقطع اولمز ايسه نومدر
واكرضوئى هم ظاهرندن هم باطنندن منقطع اولورايسه موت در انتهى. ودبغة واحده
يعنى درى دباغت ايتدكلرى مازو مثللو نسنه دن بردفعه بويايه جق قدرنسنه تقول (هب
لى نفسا من دباغ) واصابت ايدن كوز يقال اصابه نفس اى عين وكوزى چوق اصابت
ايدن كمسنه يه نفوس ونفسانى ديرلر حكماء ديديلركه اصابة عين نفسك قوتندنناشيدر
اصابت ايدن عينه نفس اطلاقى معناى مذكوره مبنى اولمق ملاحظه اولنور بوعبد

فقير منظومه ده ديمش ايدم كرتعجبله واقع اولسه نظر * مبصره كوز دكوب اثرايلره
عينى ايله اوتير آتشكون * برنظرله ايدر بونى مغبون * قوة نفسدن اولنجه بوحال *
اكا دينسه عجبمى عين كال * ودم نخعى (كل شئ ليست له نفس سائلة فانه لاينجس الماء)
ديوب نفسدن دم مراد ايتدى. مطرزى ديدى كه لفظ نفاس ولادة مرأه معناسنه در
نفست المرأة ديرلر خاتون طوغورسه كه دم معناسنه اولان نفسدن مأخوذدر ودمه نفس
اطلاق اولنديغى جملهٔ حيوانه اطلاق اولنان نفسك قوامى دم ايله اولديغى ايچوندر
وعقيب ولادتده خروج ايدن دمه نفاس ديدكلرى مصدر ايله تسميه قيلنمشدر. رحمدن
مقدمة الغزنوى شرحيدر (منه)
خروج ايدن دمه حيض ديدكلرى كبى كه حاضت المرأة نك مصدرى در (ضياء معنوى) ده
ديدى كه حيض اول دم دركه رحمدن خروج ايده واستحاضه اول دمدركه فرجدن خروج
ايده دم حيض ايله دم استحاضه نك فرقى بودركه دم استحاضه رقيق قيرمزى دمدركه
رايحه سى يوقدر ودم حيض متغير اللوندر ورايحهٔ خبيثه سى واردر حاضت المرأة ديرلر
معلوم صيغه سيله واستحيضت المرأة ديرلر مجهول صيغه سيله زيرا خاتونك استحاضه ده
اختيارى يوقدر بلكه شيطانك عملى در. جُن. واغمى عليه ديدكلرى كبى مجهول صيغه لرى
ايله جوهرى ديدى كه خاتون وضع حمل ايتدكده اكا نفساء ديرلر وجمعنده نفاس ديرلر
وكلام عربده فعلاء وزنى فعال اوزره جمعلنمز الا نفساء. وعشراء وكاهى نفساوات
وعشراوات اوزره جمعلنورلر ونفست المرأة ونفست المرأة ديرلر مجهول صيغه سيله. وولده
منفوس ديرلر وورث فلان هذا قبل ان ينفس فلان ديرلر قبل ان يولد معناسنه انتهى. وهمة
وماء فيروز آبادى نفس لفظنده شو معنالرى زياده ايتدى كه ذكر اولنور جسد. وعند
قال الله تعالى (تعلم ما فى نفسى ولا اعلم ما فى نفسك) اى ماعندى وماعندك او حقيقتى وحقيقتك
وشيئك عينى يقال جاء بنفسه. وعظمة. وكبر. وعزة وعيب وارادة وعقوبة قال الله تعالى
(ويحذركم الله نفسه) اى عقوبته والله اعلم ﴿ نعامه ﴾ نعام لفظنك مفردى كه نعام
اسم جنسدر تمر وتمرة كبى وتذكير وتأنيثى جائزدر ونعامه كاهى نعامات اوزره دخى
جمعلنور تركيده دوه قوشى تعبير اولنور كنيه سى ام البيض. وام ثلاثين درومذكرينه
ظليم ديرلر اصمعى ديدى كه افسانهٔ عربدندركه دوه قوشنك ازككى بوينوز طلبى ايچون
صحرايه كيتمش ايدى قولاقلرينى قطع ايتديلر لهذا يعنى مطلوبى اولان بوينوزى منع وموجود
اولان قولاقلردن قطع ايتديلر وبوبابده اكا ظلم كلى ايتديلر ديو ظليم تسميه ايتديلر
مظلوم معناسنه ديديلر. ونعامه نك طبعى حيوان طبعده اولمغله اكا طير اطلاق ايتمزلر اكرچه
يمورطه وضع ايدر وسائر طيور كبى قنادلرى واردر وبارەسه يه طير اطلاق ايدرلر
اكرچه سائر حيوان كبى حامل اولور وطوغورر وحيوان قولاغى كبى قولاقلرى واردر
وقناتلرينك تويلرى يوقدر واطلاق مذكور طيران ايتديكى ونظم كرعده صراحة طير

اطلاق اولندیغی ایچوندر قال الله تعالی (واذ تخلق من الطين كهيئة الطير) هكذا قالوا
مخفی اولمیه که نظم کریمده صراحة طیرا اطلاق اولنمدی بلکه هیئة طیر واقع اولدی پس
اولی اولان فتكون طيرا عبارت شریفه سنی ذکر ایتمك ایدی . جاحظ دیدی که نعامه یه
فارسیده شترمرغ اطلاق ایتدکلری نعامه جمل وطائردن تولد ایتدی دیو زعم ایدنلرك
زعمنی تأیید ایدر کذلك بعیرك قدمنه خف ومنسم اطلاق ایتدکلری کبی نعامه نك
قدمنه دخی خف ومنسم دیرلر ودخی نعامه نك انثی سنه قلوص اطلاق ایدرلر ولفظ قلوص
دوه ده دخی مستعملدر انتهی . ابن قتیبه دیدی که . نعامه نك مذكرینك آوازینه عرار
وانثی سنك آوازینه زمار دیرلر انتهی ونعامه نك قوهٔ سامعه سی یوقدر لکن قوهٔ شامه سی
بر مرتبه قویدر که قوهٔ سامعه غناسنی ویرر لهذا امکنهٔ بعیده دن صیادك رایحه سنی شم
ایدر وعرب (اشم من نعامة) دیو ضرب مثل ایدرلر (اشم من ذرة) دیدکلری کبی ابن خالویه
کتاب لیس ده دیدی که دنیاده اشتمز وصو ایچمز ابدا حیوان یوقدر الا النعامه
وضب لکن ضب استماع ایدر معلوم اوله که نعامه یه متعلق بعض امثال وفوائد قسم اسماء
ترجه سنده مذکور اولمغله بو مقامده تطویل کلام اولنمدی . وقویو چرخنك ایك تعبیر
اولنان اغاجی که چرخ آنك اوزرینه دور ایدرکه اول محورك ایکی طرفی
قویونك ایکی طرفه بناء ایتدکلری مناره لر اوزرینه وضع ایدرلر وعرب اول مناره لره
زرنوقان دیرلر . ومحجهٔ واسعه که شاهراه وتحت روان یولی تعبیر اولنور . وقویونك
ایکی طرفه یاپدقلری ایکی مناره که عن قریب ذکری سبقت ایتدی . واياقده بر طمر
ومفازه وبر فرسك اسمی که عربدن یدی کمسنه نك فرسلرینك اسمی نعامه ایدی
وبیهسك لقبی که بیهس اصلنده اسدك اسماسندندر ادراك ثارده بی مثل
بر کمسنه یه لقب ایدوب (اشجع من بیهس) دیو ضرب مثل ایتدیلر وافعل ذلك
نعم عين ونعامة عين ای کرامة لك یعنی فلان نسنه یی مجردسکا اکرام ایچون ایشله رم
ونعم عين كذلك نعامة عين اصلنده قرة عين معناسنه پس مآل معنی بودرکه سنك
کوزلریکه اکراما . وقرير العين اولسون دیو اشلرم وسنی مسرور اولسون دیو ایدرم زیرا
قرهٔ عين سروردن کنایه در . سخونة عين غم وحزندن کنایه اولدیغی کبی مطرزی
دیدی که (نعمت بهذا عينا) دیرلر سن شو نسنه ایله مسرور وفرحناك اوله سن معناسنه
چونکه عبارة مذکوره معنای مزبورده شایع اولدی رضاده مثل ایتدیلر مثلا (نعم الله بك
عينا) دیدیلر که حضرت الله سندن راضی اولسون معناسنه فیروز آبادی نعامه لفظنده شو
معنالری زیاده ایتدی که ذکر اولنور اياق . واياق التی . وطاغ اوزرنده مظله کبی ٧ یاپدقلری
بنا . فرسك دماغی . واغزی . ونفس . وفرح . واکرام . واياز مه تعبیر اولنان حوضك ایچنده

ثأر اخذ انتقام معناسنه در مثلا بر کمسنه نك اقاربندن برینی قتل ایتسه لر قاتلی قتل ایتمك کبی (منه)

٧ کولکه لك تعبیر اولنور (منه)

اولان سیوری طاش وعظم الساق وظلم وجهل والساق على البئر ودماغی ستر ایدن
یوقفه دری وجماعة القوم ولهذا قيل فى المثل شالت نعامتهم والله اعلم ﴿ و ❊ ورق ﴾
ورق الشجر یعنی اغاج یاپراغی يقال شجرة ورقة ووريقة ای كثيرة الورق وورق
وورقة مثل تمر وتمرة . واول او گوشمش قان که یاره دن زمین اوزرینه دوشر قاموسده
زمین اوزرنده مدور واقع اولان یا یاره دن دوشن قان دیدی . اساسده رأيت فى الارض
ورق الدم وهی القطع المستديرة منه دیدی ابو عبیده دیدی که قانك اولی ورق درکه زمین
اوزرینه قطعه قطعه وطامله طامله مدور دوشن قان قطره لری آندنصکره بصیره درکه
دوه نك طیرناغی کبی دوشر وآندنصکره جدیه که بصیره دن بیوجکدر وآندنصکره
اسباء درکه رمح مقداری اوزون واقع اولور . واوزرینه یازو یازدقلری دری . مغربده
دیدی که ورق اول اینجه دری درکه اوزرینه یازو یازارلر وورق المصحف دخی بو معنادن
مأخوذ درکه ورق شجره تشبیه طریقی ایله در . واول دری یی یاپان کمسنه یه وراق
دیرلر والمال من الابل ودرهم وغیریده دخی مستعملدر . وقومدن احداث که یکی یتشمش
کمسنه لر تعبیر اولنور . وضعاف فتیان معناسنه کلور یعنی گنج وبکیت اولوب ضعیف
اولانلر كذا فى اكثر الكتب . زمخشری دیدی که هو من ورق القوم ای من احداثهم
وانه وانها لورقة اذا كانا ضعيفين حديثين فیروز آبادی ورق لفظنده شو معنالری
زیاده ایتدی که ذکر اولنور حسن وجمال وبهجة دنیا ولفظ ورقة خسیس وکریمه
اطلاق اولنور ضددر یاخود رجل ورق وامرأة ورقة دیرلر خسیس معناسنه والله
اعلم بالصواب ﴿ هـ ❊ هلال ﴾ معروفدر فارسیده ماه نو دیرلر واول دمور درکه آنکله
وحشینك عرقوبنی کسرلر ٧ جوهری اول سناندرکه اوجنده ایکی چتال دموری
واردرکه آنکله وحشی صید ایدرلر دیدی . وغبار واحياء عربدن برحی که هوازندن
بر قبیله در وقیرلمش دکرمن طاشنك کناری . واياز مه تعبیر اولنان حوضك دبنده
قلان ماء قلیل . وحیه مطلقا یاخود حیهٔ ذکر واول دمور که سمرك یاخود اکرك اکری
اغاجلرینی آنکله بری برینه ضم ایدرلر . وکاهی دمور موضعنه اغاجدن ایدرلر وغلام
حسن الوجه وچادر ایچنه صو کیرمسون ایچون اطرافنه قازدقلری مقوس خرق
فیروز آبادی هلال لفظنده شو معنالری زیاده ایتدی که ذکر اولنور بستان . وجمل مهزول
وییلان قابی . ودوه تمغالرندن بر نوع تمغا وبری بری اوزرینه دوزلمش طاش وطیرناقلرك
دیبلرنده اولان بیاض ودفعة من المطر که صاغنق تعبیر اولنور وهال الاجیر
دیرلر ارغاد آیلق ایله خدمت ایتسه که مصدری هلالا کلور والله اعلم ﴿ هوجل ﴾
مفازهٔ بعیده که اصلا نشان اولمیه . ومطلقا نشانی اولمین ارض اصمعی دیدی که اول ارض که

٧ قال فى السامى وحديدة يعرقب الوحش وفى القاموس شیء یعرقب الحمير (منه)

طوغری اولمیوب کاه صاغه وکاه صوله صاپان ارض درو انجر السفینة که کمی لنکری تعبیر
اولنور وبقیهٔ نعاس وناقهٔ سریعه ودلیل حاذق. واحمق. ورجل ثقیل تقول ان الهوجل
لاتقطع الهوجل یقال هواهوج هوجل ای ثقیل بطیء. فیروز آبادی هوجل لفظنده
شو معنالری زیاده ایتدی که ذکر اولنور امراهٔ واسعه که هجول دخی دیرلر وفاجره
وصالینه رق بولانه رق یوریمك ولیل طویل ورجل نائم وچوق سفر ایدن کمسنه والله اعلم
﴿ی ❊ ید﴾ معروفدر که ال تعبیر اولنور مجدالدین دیدی یدو یدی فتی کبی ویدة وید
جله سی بر معنایه در ونعمة ویدیت لفظنك مصدری که یدیته دیرلر فلان کمسنه نك الینه
اوردم معناسنه پس. بو وجه اوزره لفظ یداله اورمق معناسنه اولور وکم که بیك تعبیر اولنور
وسیئة القوس یعنی قوسك ایکی طرفنده اولان اکری موضعلر ویدالدهر یعنی زماندن
مدة مدیده. وملك میمك کسریله یقال هذا الشی فی یدی ای فی ملکی وقوة وقال الله تعالی
(والسماء بنیناها بأید) ویقال ایده ای قواه وتقول مالی الیه یدان ای طاقة واعطیته مالا
عن ظهر ید یعنی اکا مالی تفضلا اعطا ایتدیم که بر نسنه مقابله سنده ویرمدم وقرض دخی دکلدر
وابتعت الغنم بیدین یعنی غنمی ایکی مختلف ثمن ایله اشترا ایتدم ثمنك نصفنی آلتون ونصف
آخرینی کوموش ویرمك کبی وبین یدی الساعة یعنی قیامتك قدامنده فیروز آبادی ید لفظنده
شو معنالری زیاده ایتدی که ذکر اولنور جاه. ووقار وحجره مستحق اولان کمسنه یی حجر ایتمك
مثلا سفیهی مالنه تصرفدن منع کبی ودفع ظلم ❊ وسلطان ❊ وجاعة ❊ واکل ❊ وندم ❊
وغیاث. وذلة ویدی فلان من یده یعنی الی کتدی وقوریدی. وبدعا ایتمك مقامنده یدی
من یده دیرلر یعنی اللری قوروسن واعطاء میاذاة یعنی فلان نسنه یی یدا بید ویردی ولقیته
اول ذات یدین أی اول شیء وسقط فی یدیه ای ندم ورجل یدی وامرأة یدیة دیرلر
صناع وصناعه معناسنه که ترکیده الی هنرلو تعبیر اولنور وثوب یدی وادی ای واسع وید
الفأس نصابها وید الرحی که دکرمن الی تعبیر اولنور که ال دکرمننه چکیروب ال ایله
یاپیشوب چویردکلری اغاجدر ویدالطیر ای جناحها جوهری دیدی که اول صید که
دامه طوتله الندمی طوتلدی ایاغندمی طوتلدی دیه جك یرده امیدیة ام رجولة دیرلرولا
افعله یدالدهر دیرلر ابدا معناسنه وکاهی لفظ ید مجرد توکید ایچون ذکر اولنور کتبته بیدی
کبی که کتبته انا معناسنه در. اصمعی دیدی که بر کمسنه بر ثوبی بوروندکده فضله قالنه ید
الثوب دیرلر ویقال ثوب قصیر الید مخفی اولمیه که عبارهٔ اخیره ده واقع یددن مراد
کم اوله نته کم میدانی سامیده یدلفظنی کم ایله تفسیر ایتدی والله اعلم ﴿یمین﴾ ضد الیسار که
صاغ طرف تعبیر اولنور وجمعی ایمن وایمان وایامن وایامین کلور ولفظ یمین بو معنایه
نظر ایله برکت معناسنه اولان یمندن مأخوذدر لهذا یمینه یمنی وشماله شومی دیرلرودخی

وفی الاساس ارمی السفینة بالهوجل وهو الانجر الثقیل (منه)

قاموسده دیدی که لفظ ید مخففا ولفظ ید مشددا بر معنایه کلور (منه)

وقد فصلت بما لامزید علیه فی قسم الاسماء فی ترجمة اعضاء الانسان (منه)

والك عندنده قوة وجاه بولدم معناسنه دخی کلور (منه)

وعند مزده اولان کتب لغتده لفظ یدکم معناسنه صراحة مذکور اولمدی خصوصا اصمعی ثوبی بوروند کده فضله سی دیدی وثوبی بوروندکده کمدن غیری فضله قالمز پس محتملدر که اصمعی کلامنده اولان فضله دن کم مراد اوله (منه)

یامنوا ویتامنوا دیرلر قوم صاغ جانبنه توجه ایتدیلر معناسنه وشیخ فانی یه سکا بو کیفیت اوزره
حیاتدن موت دخی راحتلودر دیه جك یرده یرده التیمن اروح دیرلر زیرا میتی صاغ جانبنك
اوزرینه یاتورورلر وقسم یعنی حلف که ترکیده آند ایچمك تعبیر اولنور زمخشری روایت
ایتدی که قسمه یمین اطلاق اولندیغی عادة عربه بناء درکه بری بریله مخالفه یعنی آندلشوب
عهدلشمك وقتنده بری صاغ الینی آخرك صول الینه وضع ایدوب مخالفه ایدرلر ایدی
وقوة که ید یمنی اکثریا ید یسری یه نسبة قوی اولمغله قوته یمین اطلاق ایتدیلر. ومنزلة
حسنة یعنی برکمسنه عندالناس معزز ومکرم اولمق یقال فلان عندنا بالیمین ای بالمنزلة
الحسنة. وعدل. واول النهار آخر نهاره شمال دیدکلری کبی مطرزی دیدی که یمن مملکتنه
یمن دیدکلری یمین قبله یه واقع اولدیغی ایچوندر نسبتی یمنی ویمان درکه اصلی یمنی ایکن
یاء نسبتك برینی حذف وآندن الفی عوض ویردیلر یمانی اولدقدنصکره قاض کبی اعلال
ایدوب یمان اولدی ❊ کرمانی شرح بخاری ده دیدی که یمنك نسبتنده یمانی یانك تخفیفی ایله
لغة فصیحهٔ مشهوره در بعضیلر یانك تشدیدی ایله دیدکلری صحیح دکلدر زیرا یمانی ده
اولان الف یاء مشدده دن عوض ویرلمشدر پس بریا ایله قالور واکر یا مشدد اولور ایسه
عوض ایله معوض عنه ما بینی جمع لازم کلور لکن تشدید ایدنلر شو وجهله جواب
ویردیلر که یمانی ده اولان الف عوض دکل بلکه زائده در نته کیم صنعانی ده اولان نون
ورازی ده اولان زا زائده اولدقلری کبی انتهی مخفی اولمیه که میدانی (هادی للشادی) نام
تألیفنده معانیٔ حروف معجمه بابنده دیدیکی کلام جواب مذکوره مناقض درزیرا
دیدی که حرف نون کاهی همزه دن بدل اولور صنعاءنك نسبتنده صنعانی دیدکلری کبی
والاقیاس اولان صنعاءی وصنعاوی در وشویله ملاحظه اولنور که مجیب مذکور لفظ
صنعانی مقصور زعم ایتدی وعامهٔ کتبده ممدوده اولمق اوزره تصحیح اولندی جوهری
صنعاءنك نسبتنده صنعانی دیدکلری قیاسه مخالفدر دیدی والله اعلم. فارابی (سلك الجواهر)
نام تألیفنده یمن بر ولایة معروفه نك اسمیدر ورسول اکرم صلی الله علیه وسلم بیوردیلر که
(الایمان یمان والحکمة یمانیة) یعنی ایمان اولا مکه دن نشأت ایتدی زیرا رسول اکرمك
مولدی ومبعثی در صکره مدینه یه هجرت ایتدی ومکه تهامه دن وتهامه ارض یمندندر لهذا
ایمان یمنه نسبت اولندی والله اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب ولنکتف بهذا القدر
من امثلة المشرکات ولنشرع فی بیان ماله تعلق بالاضداد ﴿ فائدة ﴾ معلوم اوله که ائمهٔ
لغتدن چوق کمسنه الفاظ متضاده ایچون کتب تألیف ایتدیلر قطرب. وابوبکر بن
الانباری. وابو البرکات. وابن الدهان وصغانی کبی لکن اضداددن بر نوع واردرکه منشی
ومترسل وشاعر آنلری بیلمکه محتاجدر تاکه انشاء وتحریر ایتدیکی نسنه ده صنعة طباق

ولفظ میمون اسماء ذکردندر قال فی المجون بیت ❊ واضرب بالمیمون فی دهلیزها ❊ اصب مافی قلتی فی کوزها (منه)

اجرا ایتمکله باعث ازدیاد حسن اولوب اصحاب ادب عندنده مقبول اوله ابو جعفر بن النحاس بو بابده بر کتاب لطیف تألیف ایتدی که صنایع ادبیه یه هوس ایدن مبتدیلره نمونه اولمق اوزره اضداددن برقاچ لفظ ذکر اولنمق مناسب ملاحظه اولندی ﴿ الامثلة من الالفاظ المتضادة التی تذکر مع ضدها ﴾ حیوة وممات ٭ امانة وخیانة ٭ نصیحة وغش ٭ جور وعدل ٭ انصاف وحیف ٭ اثم واجر ٭ ثواب وعقاب ٭ طلاقة وانقباض ٭ غلظة ودقة ٭ صغر وکبر ٭ شباب وهرم ٭ غنی وفقیر ٭ بلاغة وعی ٭ فرح وترح ٭ ضحک وبکا ٭ نشاط وکسل ٭ شبع وجوع ٭ اقلال واکثار ٭ نباهة وخمول ٭ حریة وعبودیة ٭ طاعة ومعصیة ٭ موافقة ومخالفة ٭ حرص وقناعة ٭ وفا وغدر ٭ استبشاش وعبوس ٭ انجاز وخلف ٭ اهانة واکرام ٭ یأس وطمع ٭ نقص وزیادة ٭ شح وسخا ٭ کبر وتواضع ٭ طویل وقصیر ٭ بعد وقرب ضلال ورشاد ٭ وفی هذا القدر کفایة لمن له قلب اوالقی السمع وهو شهید

﴿ فصل فی الالفاظ بالنسبة الی معانیها بحسب الوضع والاستعمال ﴾

معلوم اوله که بعض الفاظ واردر که واضع آنی معنای عامه وضع ایدوب استعمال اولندقده دخی عمومی اوزره ابقا وعام استعمال اولنور ثعالبی فقه اللغه نام تألیفنده آنک ایچون مخصوص بر باب عقد ایدوب کلیات عنوانی ایله معنون قیلدی زیرا آندن کل ماهو کذا فهو کذا عبارتی ایله تعبیر اولنور و ترکیده دخی هر نسنه که شویله اوله بویله اولور عبارتیله ترجمه اولنور ﴿ الامثلة ﴾ (سماء) هر نسنه در که عالی و مظل اوله لهذا خانه نک سقف و تابانه کذلک سحاب سماء اطلاق اولنور یقال اصلح سماء بیتک ومطرت السماء (صعید) هر ارض مستویه (موبق) هر نسنه در که ایکی شیئک میانده حاجز وحایل اوله (کعبه) هر مربع اولان بناء که مکعب دخی دیرلر ونردک زار تعبیر اولنان ایکی مهره سنه کعبتین دیدکلری بو معنادن مأخوذدر قال الشاعر بالترکیة (قطعه) تادورده در دائرهٔ کون وفساد ٭ ممکن دکل اولمق حرکاتندن شاد ٭ طاس فلک ایچره کعبتین انجم ٭ کوسترمزایمش هیچ کمسه یه نقش مراد ٭ (صرح) هر بر بناء عالی (دابه) هر حیوان که روی زمینده دبیب و حرکة ایده (عیر) هر ابل وخیل وحمیر که بر موضعدن بر موضعه آنکله زاد وذخیره کوتوره لر (ماعون) هر نسنه که شیء حقیر اولمغله عادتا آنی کمسنه کمسنه دن دریغ ایتمیه الک وچناق چوملک مثللو جوهری دیدی که ماعون بر لفظ درکه منافع بیتی جامعدر قدوم. وفأس. وقدر کبی ابو عبیده دیدی که اهل جاهلیة هر منفعة وعطیه یه اطلاق ایدرلر ایدی٭ (حدیقه) هر بستانکه اکا دیوار چورلمش اوله (عقیله) نساء وابل وخیل دن هر کریمه اولان (حمام) هر قوش که طوقی اوله (قصب) هر اوت که بوغوم وماسوره سی اوله (عضاة) هر اغاج که دیکنی اوله (سرح) هر اغاج که دیکنی اولمیه (عرصه) هر بقعه که آنده بناء اولمیه (وادی)

هر فرجه که طاغلرده واورمانلقلرده اندن سیل صویی جریان ایلیه (فسطاط) هر مدینه که جامعه اوله فیروز آبادی دیدی که فسطاس اهل کوره نک جمعی اوله موضع وعمرو بن عاص بناء ایتدیکی مصر عتیقک علمی درکه اسکی مصر تعبیر اولنور (اهاله) هر نسنه که آنی ادام یعنی اکمک قاتوغی ایده لر زیت ویاغ وسیاده یاغی وات یاغی وبوکرک یاغی واچ یاغی مثللو (نسیم) هر ریح درکه آغاجی تحریک وایزی ستر ایتمیه (اسکاف) عرب هر اهل صنعته اطلاق ایدرلر پاپوشجی ودمورجی وغیری کبی (نجد) هر موضع که ارضدن مرتفع اوله ابن خالویه روایت ایتدی که هر نسنه که شعاع آفتاب اکا طوقنه وصوکره زائل اوله اول وقتده حاصل اولان کولکه یه فیء وظل دیرلر وآفتاب طوقونمامغله حاصل اولان کولکه یه ظل دیرلر ٭ ودخی بعض الفاظ واردر که واضع آنی عام وضع ایدوب استعمال اولندقده بعض افرادینه مخصوص اولور وبو قسم بغایة قلیلدر ٭ ابن درید حج لفظی ایله تمثیل ایتدی که اصلنده مطلقا بر شیء قصد ایتمک معناسنه وضع اولنمشیدی استعمال اولندقده قصد بیت مکرمه تخصیص اولندی. مخفی اولمیه که تخصیص مذکور اهل لغة عملی اولسه مثال مذکور مثال اولمغه صالح اولور ایدی لکن اهل شرع عملی اولمق اوزره متفق علیه در صاحب مزهر دیدی که بن قسم مذکور ایچون بر مثاله موفق اولدم که بغایة مستحسندر (سبت) لفظنی واضع مطلقا دهره وضع ایتمش ایدی استعمال اولندقده ایام اسبوعدن بر یومه تخصیص اولندی. جمهره ده دیدی که لفظ (رث) اولا هر شیئک خسیسنه وضع اولنمشیدی استعمال اولندقده ملبوسات ومفروشاتک خسیسنه تخصیص اولندی و (ثم) لفظی اصلنده مطلقا بر شیء جمع ایتمک معناسنه ایدی صکره استعمال اولندقده حشیش جمعنه مخصوص قیلندی (وخم اللحم واخم) دیوب مطلقات قوقدی معناسنی مراد ایدرلر ایدی صکره استعمال اولندقده طنجره ده پیشمش یا کباب اولمش آتک قوقمه سنه تخصیص اولندی زیرا چیک ات قوقسه (صل اللحم واصل) دیرلر و لغة عثمانیه ده (فزت نفسی عن الشیء) مطلقا بر نسنه دن نفسم ابا ایتدی معناسنه ایدی مثلا طعامدن اباء ایتسه خواه قارنی طوق اولمغله یا سبب آخر ایله صکره استعمال اولندقده بر شیئدن ایکر نوب ابا ایتدی معناسنه تخصیص اولندی و (رضراض) لفظی واضع مطلقا چاقیل طاشنه وضع ایتمش ایدی واستعمال اولندقده اوزرندن صو جریان ایدن چاقیل طاشنه تخصیص اولندی ولقد احسن من قال فی وصف نهر (نظم) وماء علی الرضراض یجری کأنه ٭ صحائف تبر شکلن جدا ولا ٭ کأن به من شدة الجری جنة ٭ وقد البستهن الریاح سلاسلا ٭ ابو عمرو دیدی که سبت لفظنی واضع مطلقا دباغت اولنمش دری یه وضع اولندی لکن اصمعی لفظ سبت قرظ یعنی ورق السلم ایله دباغت اولنان دری یه مخصوصدر دیدی

قرظ ایله اولسون غیری شیء ایله اولسون (منه)

ودخی اصمعی دیدی که (مقدم) اول ثوب درکه مشبع یعنی کرکی کبی بویانمش اوله اکا قویو بویانمش تعبیر اولنور هر نه رنك اولورسه اولسون لکن کسائی مقدم قیرمزی ایله بویانمشه مخصوصدر دیدی ودخی بعض اهل لغة دیدیلرکه (خط) لفظی مطلقا سیفه اطلاق اولنور لکن جمهره‌ده بحرین وعمانده یاپدقلری سیفه مخصوصدر دیدی ودخی لفظ (زف) هر قوشدن زغب کبی اولان تویی درکه آندن مردار توی تعبیر اولنور لکن بعض اهل لغت نعامه مخصوصدر دیدیلر قالی امالی سنده دیدی که (زبرج) ریح ایله ظاهر اولان سحابدر لکن ابن درید دیدی که اول سحابده قیرمزیلق اولمدقجه زبرج دیمزلر مبرد کامل‌ده دیدی که لفظ (عهن) صوف ملون معناسنه‌در واکثر اهل لغت کلامی دخی بودر لکن اصمعی دیدی که هر صوفه عهن اطلاقی اولنور خواه بویالو خواه بویاسز ومبرد دیدی که (حنتم) خزف اخضر معناسنه‌درکه قوه‌نوس تعبیر اولنور لکن اصمعی دیدی که هر قوه‌نوسه حنتم اطلاق اولنور خواه یشل خواه دکل والله اعلم بالصواب

☼ودخی معلوم اوله که بعض الفاظ واردرکه واضع آنی خاص وضع اتمش ایکن عام اولمق اوزره استعمال ایدرلر ابن فارس فقه اللغه‌ده آنك ایچون برباب عقد ایتدی. اصمعی دیدی که لفظ (ورد) اصلنده صویه وارمق معناسنه موضوع ایدی صکره هر نسنه‌یه وارمق‌ده استعمال ایتدیلر ولفظ (قرب) اصلنده طلب الماء معناسنه ایدی صکره هر طلب‌ده استعمال اولندی ودخی برکمسنه فریاد ایتسه (رفع عقیرته) دیرلر صوتی بلند ایتدی وعبارهٔ مذکوره مثل مجراسنه جاریدر، موردی بودرکه برکمسنه‌نك ایاغنك سکرینی عقر یعنی قطع ایتمشلر ایدی شدة وجعندن عقیره‌سنی یعنی معقور اولان ایاغنی قالدروب صیحه وفریاد ایدر ایدی صکره هر رفع صوت ایدن کمسنه‌یه رفع عقیرته دیدیلر☼ابن درید جمهره‌ده بو نوعدن اولان الفاظ ایچون برباب عقد ایدوب (باب الاستعارات) عنوانیله معنون قیلدی ودیدی که لفظ (منحة) اصلنده شو معنایه ایدی که برکمسنه آخره قویونی یاناقه‌سنی بو وجه اوزره ویره که آخر آنلرك سودی ایله انتفاع ایده‌لر بشرط آنکه شاة وناقه معطی‌نك اوله صکره هر عطیه‌یه منحة اطلاق ایتدیلر، اکمل مشارق الانوار شرحنده (من کانت له ارض فلیزرعها اولیمنحها) حدیث شریفنك بیاننده دیدی که منحة کاهی صله اولور ملك وجهی اوزره وکاهی عاریة اولور انتهی، ولفظ (وغی) اصلنده جنکده اختلاط اصوات معناسنه ایدی صکره استعمالی کثیر اولوب نفس حربه وغی اطلاق ایتدیلر وفی الاساس شهد الوغی واصله الجلبة فی الحرب و(غیث) لفظی اصلنده مطر معناسنه ایدی صکره مطر سببی ایله نابت اولان نباته غیث دیدیلر کذلك سمادن مطر ومطر واقع اولان موضعی مراد ایدرلر تقول العرب مازلنا نطأ السماء حتی اتیناکم ای نطأ مواقع الغیث و(ندی) که فارسیده شبنم دیرلر عشب‌ده استعمال ایدرلر (وخرس) لفظی خاتونلرك نفاس وقتنده اکل ایتدکلری

یعنی بویالی بوك (منه)

رسول اکرم اعاره ارضه منحه اطلاق ایتدی (منه)

طعام مخصوص معناسنه ایکن ولادة ایچون ایتدکلری دعوتده. استعمال ایتدرلر و(إعذار) لفظی اصلنده ختان معناسنه ایکن ختان وقتنده ایتدکلری ضیافتده استعمال ایتدیلر وعادت عرب بوایدی که برکمسنه تزوج ایتدکده شاة وابل اوزرینه عقد نکاح ایدوب آنلری منکوحه‌نك خانه‌سنه سوق وایصال ایدرلر ایدی و(فلان ساق الیها مهرها) دیرلر ایدی صکره دراهم ودنانیر اوزرینه نکاح وآنلری سوق وارسال ایتسه‌لر ساق الیها مهرها دیدیلر کذلك عادتلری بوایدی که برکمسنه زوجه‌سنه دخول مراد ایتدکده برخیمهٔ جدیده نصب ایدوب آنده دخول ایدرلر واکا بناء و(بنی فلان علی امرأته) دیرلر ایدی صکره توسیع ایدوب عبارت مذکوره‌یی مطلقا دخولده استعمال ایدوب صحراده دخول ایتسه دخی بنی فلان علی امرأته دیدیلر و(ظعینه) لفظی اصلنده هودج ایچنده اولان خاتون معناسنه ایدی صکره هودجه وهودجی کوتورن بعیره دخی ظعینه دیرلر و(خطر) لفظی اصلنده بعیر قویریغی ایله ورکلرینی مرة بعد اخری ضرب ایتمك معناسنه ایدی صکره ورکلرینه اصابت ایدن بوله دخی خطر دیرلر ولفظ (راویه) اصلنده سقا دوه‌سی معناسنه ایدی صکره سقانك طولومنه دخی راویه دیدیلر و(دفن) لفظی میتی ترابه وضع وستر معناسنه ایدی صکره برکمسنه کتم سر ایتسه اکا دخی (فلان دفن سره) دیدیلر و(نوم) لفظی انسانه مخصوص ایدی صکره توسیع ایدوب صباحه دك بو کیجه برق آتلدی دیه‌جك یرده (مانامت اللیلة السماء برقا) دیدیلر کذلك نام الثوب دیرلر ثوب کهنه اولسه (وهمود) اصلنده آتش سویونمك معناسنه ایدی یقال همدت النار ای انطفأ صکره همد الثوب دیوب ثوب اسکدی معناسنی مراد ایدرلر ولفظ (عمی) اصلنده کوزه مخصوص ایدی یقال عمی الرجل ای صار اعمی صکره عمیت عنا الاخبار دیوب خبرلر بزدن مستور اولدی معناسنی مراد ایدرلر ولفظ (رکض) اصلنده مطلقا ایاق ایله برشیئه ضرب ایتمك معناسنه ایدی صکره مرکوب اولان حیوانده استعمال ایدوب راکب اولان کمسنه ایاغنی تحریك ایتمه‌دن آت سکرتمك یعنی آت سکرتسه رکض الفرس دیرلر ابن درید دیدی که (رکضت الدابة) دیرلر مفعول اولمق اوزره دابه‌نك نصبی ایله دابه‌یی مطلقا سکرتدیردم معناسنه خواه ایاغینی تحریك ایتسون خواه ایتمسون وبعضیلر (رکضت الدابة) دیرلر نائب فاعل اولمق اوزره رفع ایله لغت اهل عالیه‌در انتهی. جوهری دیدی که رکض اصلنده تحریك رجل معناسنه‌در صکره استعمالی کثیر اولوب مطلقا آت سکرتسه رکض الفرس دیرلرکه فصیح دکلدر بلکه صواب اولان رکض الفرس‌در مجهول صیغه‌سیله انتهی زیرا رکض الفرس معلوم صیغه‌سیله آت ایاقلرین زمینه اوردی معناسنی مؤدی‌در و(عقیقه) اصلنده اول قیلدرکه ولد تولد

ورك تركیده اوجه كوكی دیدكاری موضعدر (منه)

قال الله تعالی ارکض برجلك (منه)

ایتدکده آنکله تولد ایدر صکره اول قیلی تراش ایتدکلرنده ذبح اولنان قربانه عقیقه دیدیلرو (ظمأ) اصلنده عطش وصویه اشتیاق معناسنه ایدی صکره توسیع ایدوب ظمئت الی لقائك دیدیلرو (مجد) اصلنده دابه نك بطنی علف ایله طولو اولمق معناسنه ایدی صکره کرم ایله مملو اولان کمسنه یه مجد فلان فهو ماجد دیدیلریعنی امتلاء کرماو لفظ (قفر) اصلنده نبات وانساندن خالی اولان ارض معناسنه ایدی صکره اکلت خبزا قفرا دیوب بلاادام معناسنی مراد ایتدیلروامرأة قفرة دیوب قلیل اللحم معناسنی مراد ایتدیلرو (غرغره) لفظی اصلنده صویی اغیزده و بوغازده تحریك واداره معناسنه ایدی صکره غرغره بالسکین دیدیلر ذبحه معناسنه وغرغره بالسنان دیدیلر طعنه فی حلقه معناسنه وتغرغرت عینه دیدیلر تردد فیها الدمع معناسنه و (قرقره) اصلنده ارکك دوه کوکره دکده اولان هدیرك صفا وارتفاعی معناسنه ایدی صکره حسن الصوت اولان کمسنه یه قرقار دیدیلرو (افن) لفظی ناقه نك لبنی قلیل اولمق معناسنه ایدی صکره قلت عقل معناسنده استعمال ایدوب افن الرجل دیدیلر قل عقله معناسنه واول کمسنه یه افین ومأفون دیدیلرو (حلس) اصلنده دابه نك ظهرینه بردعه کبی طرح ایتدکلری چل وکیچه پارچه سنه دیرلرایدی صکره آت صرتنه ملازم اولان کمسنه یه حلس دیدیلر یقال فلان من احلاس الخیل ای لایبزل من ظهر فرسه که کثیر الصید وکثیر المحاربه دن کنایه درو (صبر) لفظی اصلنده حبس معناسنه در صکره قتل فلان صبرا دیدیلر حبس حتی قتل معناسنه یعنی براز زمان محبوس اولوب صکره مقتول اولدی واول کمسنه که قاضی آنی یمین ایتسون دیو حبس ایدوب بعده یمین ایتسه اکا یمین صبر دیرلر یقال حلف صبراً ای حلف بعدان حبس. مجاهد (استعینوا بالصبر والصلاة) کلام شریفنده اولان صبردن مراد صومدر دیدی زیرا صوم مستلذاتدن نفسی صبری مستلزمدر وبو مقامه کلنجه ابن دریدك باب معقود مزبورده ذکر ایتدیکی الفاظدرکه ترجمه اولندی لکن بعض مواضعدن جسته جسته ذکر ایتدیکی الفاظ دخی ذکر اولنمق افاده دن خالی دکلدر ملاحظه سی ایله بو مقامده ذکری مناسب ملاحظه اولندی وهی هذه (بأس) اصلنده حرب معناسنه در لکن حرب مظنۀ خوف اولمق مناسبتی ایله لابأس علیك دیوب لاخوف علیك معناسنی مراد ایتدیلرو (صباب) اصلنده کاسه نك دبنده قالان صو وسود معناسنه ایدی صکره هرنسنه نك بقیه سنه اطلاق ایتدیلر. حتی صبابات الکری دیوب کوزده اولان بقیۀ نوم مراد ایتدیلر (ورائد) اصلنده طالب کلاء معناسنه ایدی صکره هرطالب حاجته رائد دیدیلرو (نیرب) اصلنده نمیمه معناسنه ایدی صکره هرداهیه یه نیرب دیدیلر و (حوب) جمل معناسنه ایدی صکره شایع اولوب زجر جمله ده

وفی الاساس رأیت ارضا قد مجد شاتها وبعیرها ای شبعتا ومن المجاز مجد الرجل ومجد عظم کرمه فهو ماجد ومجید (منه)

بردعه تکلنی عرقدن محفوظ اولمق ایچون فرسك ظهرینه طرح اولنان چل وکیچه مثللونه دروتکلتی یه دخی دیرلر (منه)

استعمال اولندی حاده حرکات ثلاث جاریدر و (دردق) لفظی صغار ناس معناسنه ایدی صکره کثیر الاستعمال اولمغله هرشیدن کوچك اولنه دردق اطلاق ایدرلر و (کده) اصلنده ارض غلیظ معناسنه کددن مأخوذدر زحمت معناسنه وارض مذکوره حیواناته زحمة ویرمکله بو اسم ایله تسمیه اولندی صکره کدلسانه بالکلام وقلبه بالفکر دیدیلر و (کثب) اصلنده صیدك صیاده قربی معناسنه در یقال ارم الصید فقد اکثبك ای دنا منك صکره هر قریب اولان شیئه مکثب دیدیلر ولفظ (نابث) یرقازوب نباشلق ایدن کمسنه معناسنه در صکره مطلقا تفتیش واظهار ایدن کمسنه یه اطلاق ایدوب حتی فلان ینبث عن عیوب الناس دیدیلر یظهر عیوبهم معناسنه و (رضاب) اصلنده آغزدن اقان ریق که سالیا تعبیر اولنور اکا دیرلرایدی صکره رضاب المزن دیوب سحابدن دوکیلن یغموری ورضاب النحل دیوب عسلی مراد ایتدیلرو (بسق البیت) دیرلرایدی بیت ارتفاعده کمالنه بالغ اولسه صکره هرنسنه که ارتفاعده غایتنه بالغ اولسه اکا قد بسق دیدیلر بسقت النخلة والنخل باسقات عبارتلری دخی آندن مأخوذدر حتی برکمسنه قومنه عالی وغالب اولسه بسق فلان فی قومه دیدیلر علاهم معناسنه و (بشم) لفظی حیوانك امتلاسی معناسنه مخصوص ایدی صکره توسیع ایدوب انسانك امتلاسنه دخی بشم دیدیلر و (انبعق الطیر) دیرلر قوش شدة ایله طیران ایتسه یقال عقاب بعنقاء وعنبقاء ای شدید الطیران صکره برمرتبه شایع اولدی که فلان کمسنه بکا عنف وشدت ایله سوز سویلدی دیه جك یرده انبعق فلان علی بکلام دیدیلر ابن الانباری زاهر نام تألیفنده دیدی که (قد قرمت الی لقائك) دیرلر سنك لقاکه زیاده مشتاق اولدم معناسنه قرم اصلنده شدت اشتهاء لحم معناسنه در یقال قرمت الی اللحم اقرم وانا قرم الیه ای اشتدت شهوتی الیه انتهی. قالی امالی ده دیدی که (خارب) لفظی اصلنده سارق الابل معناسنه خاصة صکره هرسارقه خارب دیدیلر خواه بعیر سرقه ایتسون خواه غیری شیٔ سرقه ایتسون. ابو جعفر النحاس معلقات شرحنده دیدی که خمره (مدامه) تسمیه اولندیغی کوبنده دوامی اولدیغی ایچوندر بعضیلر دیدیلر که کوبنده غلیان ایتدکدنصکره ساکن اولدیغی ایچوندر یقال دام الشیٔ ای سکن وثبت اکر سؤال اولنور ایسه که هرساکن اولان شیئه مدام اطلاقی صحیح اولورمی جواب ویریلور که اصل صحیح اولمقدر بشرط آنکه اول شیئه اسم مخصوص وضع اولنمش اوله انتهی. زیرا فقط مدام لفظی ایله تسمیه اولونسه خمرك اسمی اولان مدام ایله اشتباه واقع اولور والله اعلم وصلی الله علیه وسلم وعلی آله وصحبه اجمعین ☼ ودخی معلوم اوله که بعض الفاظ واردر که عام وضع وعام استعمال اولنور لکن اول عامك تحتنده اولان افراددن هرفرده اطلاقی ثابت ایکن

مثلا ساکن اولان صویه مدام اطلاق ماه راکد ایله تسمیه دنصکره صحیح اولور (منه)

هر بری ایچون مخصوص اسم وضع اولنمشدر ثعالبی فقه اللغه ده آنك ایچون بر فصل عقد ایدوب دیدی که (بغض) لفظی عامدرو (فرك) زوج وزوجه میاننده اولان بغضه مخصوصدرو (تشهی) مطلقا طعامه اشتها معناسنه عامدرو (وحم) حامل اولان خاتونلرك اشتهاسنه مخصوصدر که ترکیده آش یرمك وقتنده اولان اشتهادرو لفظ (نظر) عامدر که هر منظوره باقمغه شاملدرو لفظ (شیم) برقه نظره مخصوصدر کذلك لفظ (اجتلاء) عروسه نظره مخصوصدر وفی القاموس جلا العروس واجتلاها بمعنی ای نظر الیها مجلوة ولفظ (غسل) عامدر که هر شیئی یایقامغه شاملدر (وقصارة) ثوبی غسله مخصوصدرو لفظ (غسل) جمیع اجزاء بدنه عامدرو (وضوء) غسل وجه ویدو رجله مخصوصدرو لفظ (حبل) عامدر که هر ایپه شاملدرو لفظ (کر) خرما اغاجنه چیقمق ایچون یاپدقلری ایپه مخصوصدرو لفظ (صراخ) عامدر که هر نوحه وبکاوفریاده شاملدرو لفظ (واعیه) میت ایچون اولان صراخه مخصوصدرو لفظ (عجز) عامدر که هر کمسنه نك اوتوراق یری تعبیر اولنان موضعه شاملدر و(عجیزه) لفظی خاتونلرك اوتوراق یرینه مخصوصدرو لفظ (ذنب) عامدر که هر حیوانك قویروغنه اطلاق اولنور و(ذنابی) آت قویروغنه مخصوصدر هکذا قاله الثعالبی فی فقه اللغة لکن کلام مذکور اکثر اهل لغت کلامنه مخالفدر جوهری دیدی که لفظ ذنابی قوش قویروغنده استعمال اولنور اگرچه ذنب دخی دیرلر علی قلة وآت ودوه قویروغنه ذنب وذنابی اطلاق اولنور لکن ذنب اطلاقی کثیردر وفی الاساس فرس طویل الذنب والذنابی واخذت بذنابی الطائر. فیروزآبادی ذناباوذنبا وذنباوذنب بر معنایه در دیدی وفی المثل رکب ذنب الریح اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که جمله یه سبقت ایدوب بر وجهله اکا یتشمك ممکن اولمیه. وفی مثل آخر رکب ذنب البعیر اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که نصیب قلیله راضی اوله ولفظ (تحریك) عامدرو لفظ (انغاض) باشی تحریکه مخصوصدر مخفی اولمیه که انغاض مطلقا باشی تحریکه مخصوص دکلدر بلکه تعجب وقتنده اولان تحریك رأسه مخصوصدر والله اعلم ولفظ (حدیث) عامدر که کیجه ده وکوندوزده اولان حدیثه شاملدرو (سمر) کیجه وقتنده اولان حدیثه مخصوصدر وفی المثل لا افعله ماسمر السمیر یعنی ابدا ایشلهمم کذلك لا افعله ماسمر ابناسمیر مثلی ابددن کنایه در که ابناسمیر لیل ونهار معناسنه در ای لا افعله مااختلف اللیل والنهار ولفظ (سیر) عامدر که مطلقا یورمکه شاملدرو (ادلاج وسری) کیجه یورمکه مخصوصدر لکن ادلاج اول لیلده یورمکه دیرلر یقال ادلجوا ای ساروا فی اول اللیل واکر آخر لیلده یوریدیلر دیمك مراد اولنسه ادلجوا دیمك کرك تشدیدایله و(سری) بوتون کیجه یی یورمکه دیرلر ونظم کریمده اسری بعبده لیلا واقع اولدی که لفظ لیلا تأکید ایچوندر یاتجریده مبنی در ولفظ (نوم) عامدر که هر وقتده اولان نومه شاملدرو (قیلوله) نصف النهارده اولان نومه مخصوصدرو قایله نصف النهار وقایل

ولفظ سمر کیجه یه وآی آیدینلغنه ودهره دخی اطلاق اولنور (منه)

وقیل وقت مذکورده نائم اولان کمسنه در ولفظ (طلب) عامدر هر مطلوبی طلب ایتمکه شاملدر و(توخی) خبر طلبنه مخصوصدر استوخ لنافلانا دیرلر فلان کمسنه نك خبرینی بزم ایچون طلب ایله معناسنه درو لفظ وخی وتوخی حاء مهمله وخاء معجمه ایله روایت اولندی و(هرب) عامدر که مطلقا قاچق معناسنه در و(اباق) عبیده مخصوصدر ولفظ (خدمه) عامدر که خدمتکارلره شاملدر ولفظ (سدنه) کعبه خدمتکارلرینه مخصوصدر خدمه خادمك وسدنه سادنك جمعیدر وسدانه خدمت کعبه معناسنه در ولفظ (رایحه) عامدر که و(قتار) بریان اولمش آت رایحه سنه مخصوصدر زمخشری دیدی که وجدت قتار الشواء والطبیخ ویقال لاتوذجارك بقتار قدرك جوهری قتار عود رایحه سنه دخی دیرلر دیدی و(وکر) لفظی مطلقا قوش آشیانه سنه عامدرو (ادحی) نعام آشیانه سنه مخصوصدر ولفظ (عدو) حیوان ایچون عامدر که هر حیوانك سکرتمه سنه شاملدرو (عسلان) قوردك عدوینه مخصوصدر ثعالبی درهٔ فاخره نام تألیفنده اعدی من الذئب مثلنده دیدی که محتملدر که لفظ اعدی عدودن یاخود عداوتدن مأخوذ اوله وعسلان ذئبه مخصوص بر نوع مشی درو بر سریع السیر کمسنه بزه مرور ایتدی دیه جك یرده فلان مر بنا کأنه ظل ذیب دیرلر قال الراجز **بیت** والله لولا وجع فی العرقوب ❋ لکنت ابقی عسلا من ذئب ﴿ فائده ﴾ لفظ ذئب مهموز وغیر مهموز اولور لکن همزه اصلدر مؤنثی ذئبه در وجمع قلتی اذوبة وکثرتی ذئاب در خاطف. وسید وذؤاله وسرحان وعملس وسلق ذئب در٩ ابو عبیده دیدی که ذؤال مشی خفیف معناسنه لهذا ذئبه ذؤال تسمیه ایتدیلر وفی المثل اغدر من الذئب زیرا ذئب بر انسانه قصد ایدوب مقاومتدن عاجز اولسه عواوفریاد وسائر ذئابدن استمداد ایدر چونکه قوردلر مجتمع اوله لر انسان مذکور بر طریق ایله قوردلرك برینك اوزرینه قان احداث ایتسه قوردلر انسان معهوده یی ترك وذئب معهوده اقبال ایدوب اول ساعت آنی پاره پاره ایدرلر بعض شعراء نزول شدایدو قتنده مواساة ومعاونة امید ایتدیکی صدیقندن خلاف مأمولی ظهور ایتدکده عتاب ایدوب دیدی که **بیت** وکنت کذئب السوء لما رأی دما ❋ بصاحبه یوما احال علی الدم ❋ بیهقی شعبده اصمعیدن روایت ایتدی که بادیه ده بر عجوزك خیمه سنه نزول ایتدم کوردوم که بر شاة قتل اولنمش وبر قورد یاوریسی دخی شاتك یاننده پاره پاره اولمش عجوز مزبوره دیدی که یا اصمعی مشاهده ایتدکك کیفیتك سببنی بیلورمیسن بن دیدم که بیلمم عجوز دیدی که بر قورت یاوریسنی خیمه مزه ادخال وبو شاتك لبنی ایله پرورده ایتمش ایدك آخرنده والده سی مثابه سنده اولان شاتی قتل ایتدی بز دخی آنك مقابله سنده قصاص ایتدك وبن بو خصوص ایچون بر ایکی بیت نظم ایتدم دیدی بن دخی دیدمکه انشاد ایله استماع ایده یم پس انشاد

٩ مؤنثی سلقه در وامرأه سلیطه یه سلقه دیرلر که سلقه بالکلامدن مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور اکا کلامی ایله اذیت ایتدی معناسنه والله اعلم (منه)

الخطاب لجرو الذئب (منه)

ایدوب دیدی که (نظم) بقرت شویهة وفجعت قوما ✻ وانت لشاتنا ولد ربیب ✻ غذیت بدرها وربیت فینا ✻ فمن انباك ان اباك ذئب ✻ اذا كان الطباع طباع سوء ✻ فلیس بنافع فیه الادیب ✻ ولقد احسن عندلیب الشیراز فی هذا المعنی حیث قال **بیت** عاقبت كرك زاده كرك شود ✻ كرچه با آدمی بزرك شود ✻ ودخی ذئب كوكی لسانی ایله قلیچ ایله قطع ایدر كبی قطع ایدركه اصلا كوكك صداسی چیقمز ﴿ فائده ﴾ عوی الذئب دیرلر عوی الكلب دیدكلری كبی شاعر زمانه خلقندن شكایت ایدوب دیدی كه (نظم) لیت شعری كیف الخلاص من الناس ✻ وقد اصبحوا ذئابا ذوی اعتداء ✻ قلت لما بلغهم صدق خبری ✻ رضی الله عن ابی الدرداء ✻ ابو الدرداء قولنه تلمیح در كه دیدی ایاكم ومعاشرة الناس فانهم ماركبوا قلب امرأ الاغیروه ولا جوادا الاعقروه ولا بعیرا الادبروه ✻ سهیلی غزوهٔ بدر قصه سنده روایت ایتدی كه عبد الله بن الزبیر رضی الله عنه تولد ایتدكده رسول اكرم افندیمز آنی كوروب هو هو دیدی چون والده سی اسماء بو كلامی استماع ایتدی متغیره اولوب آنی ارضاعدن امساك ایتمكه عزیمت ایتدی رسول اكرم بیوردیلر كه ارضعیه ولو بماء عینك كبش بین ذئاب علیها ثیاب لیمنعن البیت اولیقتن دونه ✻ حیل ساسانیه نام كتابده اذیة العواد بابنده دیدی كه بركمسنه قوردك تویونی عوادك عودنك تارلرینك میاننه وضع ایدرسه ضرب ایتدكده اول تارلر پار پاره اولمغله عودك صداسی چیقمز بشرط آنكه اول تارلر قیویون باغیرساغندن یاپیلمش اوله و (اذیة الدفاف) بابنده دیدی كه دف یاپان كمسنه نك دكاننده قوردك تویی تبخیر ایتسه لر دفلرده اولان دریلر پاره پاره اولور و (اذیة طبال) بابنده دیدی كه بركمسنه قورد دریسندن بر طبل یاپوب طباللر طبللرینه ضرب ایدرلر ایكن طبل معهودی ضرب ایلسه جمله طبللرك دریلری پاره پاره اولور وماذلك الا بتقدیر العزیز الحكیم و (ظلع) لفظی عامدر انساندن غیرینك آغساقلغنه شاملدر و (خمع) ضبعه مخصوصدر یعنی ضبعك كه فارسیده كفتار وتركیده صرتلان دیرلر آغساقلغنه مخصوصدر جوهری ضبع لفظنك مؤنثنده ضبعة دیمزلر زیرا مذكرنده ضبعان وجمعنده ضباعین دیرلر سرحان وسراحین دیدكلری كبی ومؤنثی ضبعانة وضبیع دركه جمعی ضبعانات كلور وكاهی ضباع دخی كلور كه هم مذكرك وهم مؤنثك جمعی اولمغه صالحدر . ابن البری دیدی كه مقتضای قاعدهٔ عربیه دركه مذكر ومؤنث جمع اولسه لر مذكرك حكمنی مؤنثك حكمنه تغلیب ایدرلر لكن ایكی موضعده بو قاعده تخلف ایتدی ✻ اول بودركه ضباعك مذكر ومؤنثی تثنیه ایتمك مراد ایتسه لر مؤنثك حكمنی اخذ وتغلیب ایدرلر یعنی تثنیه لرنده ضبعان دیوب مؤنث اولان ضبع لفظنك حكمنی اجرا ایتدیلر ومذكر

اولان ضبعانك حكمنی اجرا ایتمدیلر حاصلی مؤنث اولان ضبع ومذكر اولان ضبعان لفظلرینك تثنیه لرنده ضبعان دیوب ضبعانان دیمدیلر كویا مذكرك تثنیه سنك حكمی اجرا اولنسه كثرة زوایدلزومندن فرار ایتدیلر ✻ ثانی بودركه برحادثه وقوعی ایچون تاریخ وضع ایتسه لر لیله ایله ضبط ایدوب یوم ایله ایتمدیلر مثلا وقعت هذه الوقعة فی لیلة مضیت من رجب دیوب من یوم مضی دیمدیلر كویا بو خصوصده اسبقه رعایت ایتدیلر زیرا شهردن اول موجود اولان لیله در ابن الانباری دیدی كه لفظ ضبع مذكر ومؤنثه اطلاق اولنور لكن معروف اولان ابن بری مذهبی در . زمخشری ربیع الابرارده دیدی كه ضبع نوعی برسنه ذكر وبرسنه انثی اولور ارنب كبی ذكر اولدیغی سنه ده مذكرلر عملنی ایدر مؤنث اولدیغی سنه ده طوغورور ✻ قزوینی دیدی كه عربده برقوم واردركه برایكی بیك جاعتك میاننده آنلردن بری بولونسه وبرضبعه مصادف اولسه لر ضبع مذكور اول كمسنه دن غیری برفرده توجه ایتمز لهذا اول قومه ضبعیون دیرلر وفی المثل افسد من الضبع فی الغنم وزیاده فسادندندركه برسوری قویون ایچنه كیرسه برایكی قویونی اهلاك ایتمكله قناعت ایتمزوا كر ذئب وضبع قویون سوریسنده جمع اولسه لر بری برینی منع ایتدكلرندن ناشی قویون سالم اولور لهذا عرب دعالرنده اللهم ذئبا وضبعا دیرلر قال الشاعر **بیت** تفرقت غنمی یوما فقلت لها ✻ یارب سلط علیها الذئب والضبعا ✻ میدانی دیدی كه ضبع بغایة احمق اولمغله مایخفی هذا علی الضبع دیو ضرب مثل ایدرلر ابن زكریاء رازی دیدی كه ضبعك دریسندن برغربال یاپوب زرع ایده جكلری حبوباتی آنكله الەدكدنصكره زرع ایتسه لر چكركه ضررندن امین اولور . كمال دمیری دیدی كه ضبعك اركككنك صاغ اویلوغنك دبرینك حلقه سنه قریب اولان موضعندن قیللر یولوب احراق وسحق ایتدكدنصكره زیت یاغی ایله قارشدرسه لر وابنه دیدكلری مرضه مبتلا اولان مأبونك دبرینه سورسه لر مرض معهوده بالكلیه مندفع اولور لكن بغایة احتیاط ایده لر كه مذكور قیللری اركك ضبعدن آله لر زیرا دیشی ضبعدن آلوب مرض معهوددن سالم اولان كمسنه نك دبرینه سورسه لر مرض معهودی احداث ایدر . وبو خاصهٔ عجیبه دركه كرات ایله تجربه اولنمشدر والله علی كل شیٔ قدیر ابو عبید غریب مصنفده دیدی كه لفظ (ربع) دارده عامدركه هرنه ایچون بناء اولنور ایسه ولفظ (مربع) وقت ربیعده ساكن اولمق ایچون بناء اولنان منزله مخصوصدر ولفظ (عقار) بلاد وضیاعده اولان منزل و (منتجع) طلب كلاده بنا اولنان منزلدر و (فم) لفظی انسان وسائر حیوانك آغزی كه جمعی افواه كلور و (فوهه) طلوم آغزیدركه كذلك جمعی افواه كلور جهره ده دیدی كه (یحیح) هر حیه نك آغزندن ظهور ایدن صوت در و (كشیش) افعی یه

مخصوص بر صوتدر كه جلدنك بعضى بعض جلدنه سورونمكدن حاصل اولور كه تركيده
قيغشدى تعبير اولنور ابو عبيده مقاتل الفرسان نام تأليفنده ديدى كه (سهر) لفظى مطلقا
اويقوسزلق معناسنه عامه دركه خواه اويومديغى شردن خواه خيردن اولسون و (ارق)
لفظى بر مكروه اصابت ايتمكله اولان اويقوسزلغه مخصوصدر والله اعلم ٭ ودخى معلوم اوله كه
بعض الفاظ مخصوصه وار دركه معانى مخصوصه يه وضع اولنوب استعمال اولندقده اول
معنالرده استعمال اولنور فقط ﴿الامثلة﴾ علماء لغت ديديلر كه (مكانك) لفظى وعيد ايچون
موضوعدر وعدده استعمال اولنمز تركيده بر كمسنه بر كمسنه يه غضب ايتدكده يركده اوتور
ديدكلرى كبى ابو عبيده ديدى كه (تتابع) لفظنى شردن غيريده استماع ايتمديك كه تركيده
بر نسنه نك اوزرينه صاپير صاپير توكلك تعبير اولنور مثلا تتابعت الفراش على النار ديرلر
تتابعت النحل على العسل ديمزلر واكثر كتب لغتده تتابع لفظنى توالى ايله تفسير ايتديلر
كه مطلقا برى برى آردنجه اولمقدن عبارتدر و (اولى لك) لفظى مقام تهديد ووعيدده
مستعملدر كه قرب معناسنه اولان ولى دن مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور اصمعى
ديدى كه اولى لك عبارتنك معناسى قاربك مايهلكك يعنى سنى هلاك ايده جك
نسنه سكا قريب اولدى ديمكدر. ثعلب ديدى كه عبارت مذكوره نك معناسنى اصمعى
ايتديكى تفسيرندن مناسب بر تفسير استماع ايتمديم و (ظل فلان يفعل كذا) عبارتى نهارده
واقع اولان عمله و (بات فلان يفعل كذا) عبارتى ليلده واقع اولان عمله مخصوصدر
و (جعلوا احاديث) عبارتى كه قوم بر عمل اتديلر كه ميان خلقده مثل اولديلر
معناسنه شرده مستعملدر فقط بزم اصطلاحزده بر كمسنه بر مكروه عمل اتسه مقاملومده
دللرده داستان اولدى تعبير اولنور. خليل ديدى كه (يعملة) لفظى كثير العمل اولان
ناقه يه مخصوصدر جمله ديمزلر و (نعت) لفظى شىء امر حسن ايله وصفه مخصوصدر
وامر قبيح ايله وصفه نعت ديمزلر. ابو حاتم ديدى كه لفظ (ازيز) كيجه ده اولان صووغه
مخصوصدر كه ليلة ذات ازيز ديرلر ويوم ذو ازيز ديمزلر. ابن دريد ديدى كه (اش القوم
وتأششوا) ديرلر بعضى بعضى اوزرينه شر ايچون قيام ايتسه لر وخيرده استعمال اولنمز وفى
القاموس الاش القيام والتحرك للشر انتهى و (جز) لفظى غنمه وحلق لفظى معزى يه
مخصوصدر يقال جززت الشاة وحلقت العنز و (خفض) لفظى جاريه يى ختنه يه مخصوصدر
وغلامى ختنه يه ختان ديدكلرى كبى يقال خفضت الجارية وختن الغلام و (حقب البعير)
ديرلر بولى طوغرى چيقمسه كه جمله مخصوصدر جوهرى ديدى كه حقب اول قولان
تعبير اولنان ايپدر كه دوه نك ذكرينه قريب موضعدن سمره باغلارلر اكر اول ايپ
ذكرينك غلافنك اوزرينه واقع اولمغله بولى محتبس اولوب تبول ايتمكه قادر اولمسه
حقب البعير ديرلر و (ابلمت البكرة) ديرلر ناقهٔ شابه نك فرجى شيشه بكره دن غيريده

وفى الصحاح السهر الارق وفى القاموس سهر لم ينم ليلا وفى القانون السهر افراط فى اليقظة (منه)

بلكه نها فتت يا تساقطت ديمك كرك (منه)

حز حا ٭ مهمله ايله مطلقا قطع وجز معجمه ايله اوت وقيل مثلهو نسنه يى قطعده مستعملدر (منه)

مستعمل دكلدر فيروز آبادى ديدى كه (بلمت الناقة وابلمت) ديرلر ناقه فحله طالب
اولسه وبلمة ضبعه ٧ ياخود شدة ضبعه دن فرجى شيشمك معناسنه در و (غط البعير) ديرلر
هدير اتسه جمله مخصوصدر وناقه يه ديمزلر وشو طعامك كوزل رايحه سى وار درديه جك
يرده (ما احسن قداوة هذا الطعام) ديرلر پيشمش ودخى بريان اولمش طعامه مخصوصدر
وفى الاساس ما احسن قدا اللحم وقداته وقداوته اى ريحه انتهى و (قبل عير وماجرى)
عبارتى امر ماضى ده استعمال اولنوب امر مستقبلده استعمال اولنمز مثلا فعلت ذلك
قبل عير وماجرى ديرلر سأفعل قبل عير وماجرى ديمزلر معلوم اوله كه عبارت
مذكوره امثالندندر وسرعة مقامنده ضرب اولنور ميدانى ديدى كه قبل عير وماجرى
اى اول شىء يقال لقيته اول ذات يدين واول وهلة وقبل عير وماجرى. ابو عبيد بر
كمسنه بر مجلسده كندندن استخبار اولنمش وذكرى دخى سبقت ايتمش ايكن
بر نسنه دن خبر ويرسه فعل كذا وكذا قبل عير وماجرى ديرلر يعنى فلان كمسنه شويله شويله
اتدى عيردن وعيرك جريانندن اول عيرى تخصيصك وجهى بودر كه عير حمار وحشى
صيد اولنمقدن بغايت حذر اوزره در لهذا جريى سائر حيواناتك جرينده زياده در
بو سببدندر كه سرعتده مثل اولمشدر بعضيلر عيردن مراد انسان العين دركه مردمك
چشم وكوز ببكى تعبير اولنور وآنك اوزرنده جارى اولان كوز قاپاغى دركه جريى
حركتى در پس قبل ان يطرف الانسان معناسنه راجع اولور كه بزم اصطلاحزده
كوز آچوب يومنجه اولان وقتدن سريع مدتده ملاقى اولدم ٭ پوشيده اولميه كه توجيه
اوله نظر ايله لفظ ما مصدريه وثانى يه نظر ايله موصوله اولور علامهٔ زمخشرى مستقصى ده
ديدى قبل عير وماجرى اى قبل انسان العين وحركته للنظر هو جريه ومثل مذكور مبكر
يعنى ايركن كلن كمسنه ده ضرب اولنور يعنى ديده لر خوابدن بيدار اولمه دن كلدى كه
ايللر دخى اويقودن اويانمه دن كلدى تعبير اولنور وبعضيلر عيردن حمار وحش مراد
در ديدى كه مرعى يه سائر حيواندن اول كلور يعنى حمار وحشى مرعى يه چيقمزدن
اول كلدى ٭ ومحتملدر كه ما موصول اوله الذى معناسنه يعنى حمار وحشدن وسائر
حيواندن جرى ايدن حيواندن اول كلدى انتهى ٭ ابن فارس ديدى كه بو بابدن
اول عبارت كه نفيدن غيريده استعمال اولنميه (ما بالدار ارم) عبارتى كبى كه لا احد فيها
معناسنه در جمهره ده ديدى كه (بوش) لفظى جماعت كثيره معناسنه دركه جمعى اوباش
كلور يونس ديدى كه جماعت مزبوره قبايل متفرقه دن اولمدقجه بوش ديمزلر واكر
بر بابانك اولادلرى اولسه كه قبيله ٩ اصطلاح عربده آندن عبارتدر بوش تسميه اولنماز
صراحده ديدى كه بوش لفظنك جمعنده اوباش ديدكلرى قلب مكان طريقى ايله دركه

٧ بلمة لامك فتحيله تركيده اركك زياده طالب اولمق تركيده حيوان كوسنمك تعبير اولنور (منه)

٩ وفى الصحاح القبيلة هم بنو اب واحد (منه)

قياس اولان ابواش دربعض اهل لغت ديديلركه لفظ (ثناء) ممدود اولدقده خير وشرده مستعملدر مقصور اولدقده ذكر جميله مخصوص اولور و(حل) لفظی زجرابلده تكلم اولنور لكن ناقه‌يه مخصوصدر واركك دوه‌يی زجرده جاه جاه ديرلرو لفظی (عاج عاج) مذكر ومؤنث زجرده مستعملدر (وناقة نجاة ٧) ديرلر سريعة معناسنه كه جمله اطلاق اولنمز اكرچه ناقة ناجية ديوب مذكرنده ناج ديرلر و(صواح) لفظی خيلك عرقنه مخصوصدر بعضيلر هرعرقه صواح ديرلر ديدی و(اواد) لفظی نعاسدن ٩ تمايله مخصوصدر واود لفظی مطلقا اعوجاج معناسنه‌در (ويوم اروناں وليلة اروناںة) ديرلر كوندوز وكيجه‌ده شدة وكربت نهايتنه بالغ اولسه فيروز آبادی هر برنده وصف واضافت جائزدر ديدی وخيرده استعمال اولنماز و(جعبه) لفظی نشابه مخصوصدر يعنی تركی اوق تعبير اولنان اوقك ظرفنه و(كنانه) لفظی نبله يعنی عربی اوق تعبير اولنان اوقك ظرفنه مخصوصدر كه تيركش وقوبور تعبير اولنور و(فرس شطبة) ديرلر فرس طويل اولسه كذلك (جارية شطبة) ديرلر جاريه طويل القامه اولسه وشطب ديوب مذكره اطلاق ايتمزلر و(هلقم) لفظی اشداقی يعنی آغزده آوورد ديدكلری موضع واسع اولان دوه‌يه مخصوصدر غيری حيوانه اطلاق اولنماز (وعيهل وعيهم) ناقة سريعه‌يه مخصوصدر بعضيلر ديديلركه لفظين مذكورين ناقة سريعه وصفیدر جمل وصف اولنماز (وغلام فرهد وفرهود) ديرلر اتلو جانلو تعبير اولنان غلام حسن معناسنه كه غلامه مخصوص وصفدر رجله اطلاق اولنماز (وسرحوب) لفظی فرس طويل معناسنه كه مؤنثه مخصوصدر مذكره وصف اولنمز و(كعبور) اول عقده ٢ يعنی اور تعبير اولنان يومری كه باشده اوله واكر سائر جسدده اولورايسه اكا عجره وسلعه دخی ديرلر و(فرس قيدود) ديرلر طويلة معناسنه مؤنثه مخصوصدر و(قاروره) لفظی شراب وغيری نسنه وضع اولنان ظرف معناسنه زجاجه مخصوصدر و(ثله) قيون سوريسنه مخصوصدر كچی سوريسنه اطلاق اولنمز و(بنو فلان سواء) ديرلر خيرده ياشرده مساوی اولسه‌لرو (سواسية) ديرلر شرده مساوی اولسه‌لر خيرده مساوی اولنه اطلاق اولنمز و(حباج) لفظی ضرطة ابله مخصوصدر ولفظ (حبق) مطلقا ضرطه‌در لكن جوهری حبج الرجل حبق ديدی و(خرابه) سرقة ابله مخصوصدر كه خارب سارق الابله اطلاق اولنور فقط و(تدابر القوم) ديرلر ميانلرنده عداوت وانقطاع واقع اولسه ابوعبيده ديدی كه عبارت مذكوره قبيلهٔ واحده يعنی اب واحدك اولادلری ميانده اولانه مخصوصدر و(سارب) لفظی اول كسنه‌يه مخصوصدر كه حاجات ومهماتنه نهارده سعی ايليه قال الله تعالی (ومن هو مستخف بالليل وسارب بالنهار) كذا قاله صاحب المزهر

٧ في الصحاح ناقة ناجية ونجاة سريعة تجو بمن ركبها (منه)

٩ مثلا اوقو غلبه ايدكه او لا ن ايكمك (منه)

٢ يعنی باشنده اولان اوره مخصوصدر (منه)

وستطلع على تفصيله (منه)

مخفی اولميه كه بالنهار لفظی ذكردغه‌دن خالی دكلدر اللهم توكيده ويا تجريده حمل اولنه جوهری سارب لفظنی شو وجهله تفسير ايتدی كه اول نسنه‌دركه روی زمينده استه‌ديكی طرفه توجه ايده سرب الفحل ديرلر مرعی‌يه توجه اتسه . وفی الاساس هو يسرب بالنهار فی حوائجه * و(كبش اليان) ديرلر عظيم الالية معناسنه رجله دخی اطلاق اولنور ومرأه‌يه أليان ديمزلر بلكه عجزاء ديرلرو (امرأة بوجاء) ديرلر ٩ عظيمة العجز معناسنه كه رجله اطلاق اولنمزو (امرأة ثدياء) ديرلر ممه‌سی بيوك معناسنه مذكرنده اثدی ديمزلرو (رجل بزيع) ديرلر ظريف معناسنه كه احداثده ٤ مستعملدر ابوالغوث ديدی كه غلام بزيع ديرلر تكلم ايدوب كمسنه‌دن حياء ايتميه كه انسانده صفت ممدوحه‌در و (نزب الظبی) ديرلر تصوت اتسه ونزيب صوت الظبی معناسنه مذكره مخصوصدر وظبی وبقرك ارككنه نيزب ديرلرو (بغمت الظبية) ديرلر تصوت ايتسه وبغام وبغوم مؤنثه مخصوصدر. فيروز آبادی ولدی ايچون ايتديكی صوتدر ديدی و(يوم عصيب) ديرلر شديد معناسنه كه شره مخصوصدر و(عبل) اول ورقدركه هميشه ورقی دوكولمين اغاجدن دوكولمش اوله سرو. واثل. وطرفاء كبی كه اول اغاجلره هدب ديرلر قاموسده دوكيلن ومجدداً ظهور ايدن ورقه عبل ديرلر اضداددندر ديدی و (علی فلان ابل وبقر وغنم) ديرلر صباح مرعی‌يه كيدوب اخشام اولدقده صاحبنك اوزرينه كلدكلری ايچون وغيری مالده علی ذكر اولنمز بلكه لفلان ديرلر لام ايله غريب مصنفده ديدی كه لفظ (طرف) خيلدن عتيق وكريم معناسنه مذكره مخصوصدرو (نحوص) اول بقرهٔ انثی دركه سودی اولميه كه غيری حيوانده استعمال اولنماز. قاموسده ديدی كه نحص وناحص اول بقرهٔ وحشيه دركه قيصير اوله ونحوص اول اتاندركه ولدو لبنی اولميه انتهی و(لجبه) قليل اللبن وكثير اللبن اولان كچی‌يه مخصوصدر غيری حيوانه اطلاق اولنمز. مجد الدين لجبه قليل اللبن وكثير اللبن اولان كچی دركه اضداددندر ديدی و (حرود) لفظی قليل اللبن اولان قويونه مخصوصدر قاموسده ناقة حرودة وحاردت الابل انقطع البانها اوقلت ديدی. قالی امالی ده ديدی كه (سبأت الخمر) ديرلر اشتريتها معناسنه كه سبأ اشتراء خمردن غيريده مستعمل دكلدر و (ناقة عجلزة) ديرلر قويه وشديده معناسنه كه مذكرنده عجاز ديمزلر و(غلام رباعی وخماسی) ديرلر سباعی ديمزلر زيرا اول غلام كه قامتی يدی قارش مقداری اوله اكا غلام اطلاق اولنمز بلكه رجل ديرلر. ابن الاعرابی نوادرده ديدی كه بولوتلی كونده ريح هبوب اتسه (نشرت الريح) ديرلر ابوعبيده ديديكه (بسله) لفظی افسون ايدن كمسنه‌يه ويردكلری اجرته مخصوصدر و(طرقت القطاة) ديرلر عورطه‌سنی وضع ايتمه‌سی قريب اولسه قطاةدن غيريده مستعمل دكلدر. زجاجی امالی ده ديدی كه (فرشت كبده) ديرلر جكرينی پاره پاره ايتديم معناسنه جكردن غيری عضوی پاره ايتمكده استعمال اولنمازازدی

٩ ولم اجده فی المصولات (منه)

٤ تازه يتشمش تعبير اولنور (منه)

كتاب الترقيص ده ديدى كه لفظ (اتراب) همسن اولان جاريه لره مخصوصدر همسن اولان ذكوره اقران ديرلر ولفظ (لدات) مذكر ومؤنثده استعمال اولنور ابن السكيت مقصور وممدودده ديدى كه (بغلة سفواء) ديرلر سريعة معناسنه ومذكره اطلاق اولنمز يعنى اسقى ديمزلر ابن خالويه شرح دريديه ده ديدى كه (بات يفعل كذا) ديرلر كيجه ايشلهسه (ظل يفعل كذا) ديرلر كوندوز ايشلهسه واضحى ظل معناسه وامسى بات معناسنه ونصف الليلدن نصف النهاره دك (كيف اصبحت) ونصف النهاردن نصف الليله دن (كيف امسيت) ديرلر ابن دريد جمهره ده ديدى كه (آس) ۷ لفظى اريننك موضعندن كه تركيده قوغان تعبير اولنور عسلى اخراج واخذ ايتدكده موضع مذكورده باقى قالان عسله اطلاق اولنور وخرماسيديتك دبنده قالان خرمايه (قوس) ديرلر وطلومك دبنده قالان ياغه (كعب) ديرلر زجاجى ديدى كه (هلال) حوضك دبنده قالان صودر و (شفا) قصر ايله هر شيئك بقيه سنه اطلاق اولنور ابو بكر بن الانبارى ديدى كه بكا والديم احمد بن عبيدن شويله روايت ايتدى كه شعردن برقطعه يه (فليله) وقطندن برقطعه يه (سبيخه) وصوفدن برقطعه يه (عميته) ديرلر شيخ تاج الدين نحويدن روايت اولندى كه دريدن ياپدقلرى ظرفه مطلقا (زق) ديرلر كه ايچنه هرنه وضع اولنورسه لكن سودك طلومنه (وطب) وياغ طلومنه (نحى) وبال طلومنه (عكه) وصو طلومنه (شكوه وقربه) وزيت طلومنه (حميت) ديرلر زجاجى امالى ده ديدى كه (كلأ) ياش وقورى اوته اطلاق اولنور و (رطب) ياش اوته و (حشيش) قورى اوته مخصوصدر جوهرى رطب رانك ضمى وطانك سكونى ايله كلأ معناسنه در ديدى ابو مالك نوادرده ديدى كه (شبر) خنصر ايله ابهام ميانى كه قاريش تعبير اولنور و (فتر) ابهامك باشى ايله سبابه نك باشى ميانى كه سله تعبير اولنور و (رتب) سبابه ووسطى ميانى و (عتب) وسطى ايله بنصر ميانى و (وصيم) خنصر وبنصر ميانى كه بصم دخى ديرلر و (فوت) هر ايكى پارمغك مابينى كه جمعى افوات كلور ✻ ثعالبى فقه اللغه ده ثعلبدن روايت ايتدى كه اعضاء بشرده حسن اولان هر عضوه اطلاق اولنان اسماء بودركه ذكر اولنور صباحة. وجهده ووضاءة. بشره ده وجمال انفده. وملاحة فمده وحلاوة عيننده وظرافة لسانده ورشاقة قدده. ولياقت شمائلده وكمال حسن شعرده مستعملدر ابو بكر زاهرده ديدى كه اصمعى وابن الاعرابى ديديلر كه ظريف بليغ وجيد الكلام اولان كمسنه در وظرافة لسانده اولديغنه عمر بن الخطابك رضى الله عنه شو قولى ايله استشهاد ايتديلر كه اذا كان اللص ظريفاً لم يقطع يعنى اگر لص بليغ وجيد الكلام اولور ايسه كندودن حدى اسقاط ايده جك كلمات فصيحه سرد ايتمكله قطع يددن خلاص بولور وبعض اهل لغت ديديلر كه ظريف اول كمسنه دركه وجه وهيئتى حسن اوله كسائى ديدى كه

۷ وجوهرى وفيروز آبادى اوچاقده باقى قالان كوله دخى آس ديرلر ديديلر كه فيروز آبادى مطلقا عسله دخى آس ديرلر ديدى (منه)

(ظرف)

ظرف وجهده ولسانده اولور يقال وجه ظريف ولسان ظريف وديدى كه ما (اظرف زيد) استفهام طريقى ايله زيدك وجهمى حسندر يوخسه لسانمى حسندر معناسنه استعمالى جائزدر ودخى (فلان لبق) كلامنك معناسنده ديدى كه بعضيلر ديديلر كه لبق حلو وحسن الاخلاق اولان كمسنه در وبعضيلر ديديلر كه لبق لطيف العمل اولان كمسنه در انتهى ثعالبى ديدى كه هر ظرف كه بر نسنه ايله طولمش اوله اسماسى بودركه ذكر اولنور ✻ فلك مشحون ✻ وكأس دهاق ✻ ووادزاخر ✻ وبحر طام ✻ وعين ترع ✻ وطرف مغرورق ✻ وجفن مترع ✻ وكيس اعجز ✻ وجفنة رذوم ✻ ومجلس غاص بأهله ✻ وجرح مقصع اى امتلأ دماً ✻ ودجاجة ممكنة اذا امتلأ بطنها بيضا ✻ واسماء شعرده ديدى كه. شعر للانسان وصوف للغنم ومرعزى للماعز ووبر للابل وعفا للحمار وريش للطير وزغب للفرخ وزف للنعام وهلب للخنزير ✻ ودخى ديدى كه فلان جايع الى الخبز وقرم الى اللحم عطشان الى الماء وعيمان الى اللبن وبرد الى التمر وجعم الى الفاكهة وشبق الى النكاح ✻ قاموسده ديدى كه جعم طمع معناسنه در وجعم الى اللحم ديرلر قرم معناسنه وهو جعم وجعم ديرلر طعامه اشتهاسى اولمسه كه اضداددندر. ابن الانبارى زاهرده ديدى كه رسول اكرم هميشه بش نسنه دن تعوذ ايدر ايدى عيمه. وغيمه. وايمه. وكزم. وقرم. عيمه سوده زياده حريص اولمق وغيمه شدة عطشدن چوق چوق وتيز تيز صو ايچمك. وايمه چوق مدت مديده تعزب ايدوب تزوج ايتمه مك يقال رجل ايم اذا لم يكن له زوج وامرأة ايم وايمة اذا لم يكن لها زوج. وكزم شدة اكل وبعضيلر بخل معناسنه در ديدى يقال رجل اكزم البنان اى قصير البنان كما يقال قصير البنان وجعد البنان. وقرم شدة اشتهاء لحم ويقال قرم الى اللحم وعيمان الى اللبن وعطشان وظمأن الى الماء وجايع الى الخبز وقطم الى النكاح انتهى. وفى القاموس قطم اشتهى الضراب والنكاح واللحم اوغيره فهو قطم ✻ ودخى ال بر نسنه يه ياپشمق ايله ملوث كه تركيده بيلاشق اولسه تعبير اولنور عرب هر برينه بر مخصوص اسم ايله تسميه ايتديلر مثلا اتدن بيلاشيق اولسه (يدى غمرة) ديرلر وايچ ياغندن اولسه (زهمة) ديرلر زيرا زهم زانك ضمى ايله شحم معناسنه در يقال زهمت يدى فهى زهمة اى دسمة وبالقدن اولسه (صمرة) ديرلر كه صمر اصلنده رايحهٔ خبيثه معناسنه در لهذا دريه صمارى ديرلر وزيتدن اولسه (قتمة) ديرلر كه قتم وقتم سياهلق واقتم سياه اولان نسنه كه اغبر دخى ديرلر كه تركيده بوز رنكلو ديرلر ويمورطه دن اولسه (زهكة) ديرلر ودهندن اولسه (زنخة) ديرلر يقال زنخ الدهن تغير وسركه دن اولسه (حمطة) ديرلر وبالدن وحلوادن اولسه (لزجة) ديرلر وميوه دن اولسه (لزقة) ديرلر وزعفراندن اولسه (ردعة) ديرلر وطيبدن اولسه (عبقة) ديرلر وقاندن اولسه (ضرحة) ديرلر وصودن اولسه (لثقة) ديرلر وچاموردن اولسه (ردغة) ديرلر

رذم اصلنده سيلان معناسنه در كويا بيوك كاسه كه ممتلى اوله زياده امتلا سندن طشرويه د و كيلو ر كذا فى الصحاح (منه)

ودموردن اولسه (سهكة) ديرلر ونجسدن اولسه (طفسة) ديرلر وبولدن اولسه (وشلة) ووسخدن اولسه (ورنة) ديرلر والى ايله چوق ايش اشلمكدن اولسه (مجلة) ديرلر وصوو قدن اولسه (صررة) ديرلر. صحاح ده ديدى كه دموره ياپشمقدن اولسه (يدى من الحديد صدئة) وسهك ماده سنده ديدى كه سهك باليق رايحه سى در ودمور پاسينه دخى ديرلر والى باليقدن يادمور پاسندن بيلاشق اولسه يدى سهكة ديرلر سوددن قايمقدن بيلاشق اولسه وضرة ديدكلرى كبى ۞ ابو الطيب اللغوى كتاب الفروقده ديدى كه اكر ال اتدن بيلاشيق اولورسه غمرة وزلة ديرلر وسوددن اولورايسه وضرة وباليقدن ودموردن اولورايسه سمكة ويورطه دن وقوش اتندن اولورسه زهمة وبالدن اولورايسه لثقة وييزدن اولورسه نشمة وات ياغندن اولورايسه ودكة وياز وياز دقلرى مركبدن اولورايسه طزسة وساده ياغدن وسائر دهندن اولورايسه نمسة وسركه دن اولورسه خمطة وحنادن اولورايسه ردعة وچاموردن اولورايسه ردغة وخميردن اولورايسه لوثة واوندن اولورايسه نثرة وزيتدن اولورايسه وضئة ونجاستدن اولورايسه نجسة وياش اوتدن اولورايسه زهرة وزفتدن اولورايسه حلكة ديرلر وسياه توتدن اولورايسه قنئة وقارپوزدن اولورايسه بطخة والتون وكوشدن اولور ايسه قتمة وترخانه دن اولورايسه شطرة وقاندن اولورايسه شحطة وطپراقدن اولورايسه تربة وكولدن اولورايسه رمدة وباليق شورباسندن اولورسه صحنة واتمكدن اولورايسه خبزة ومسكدن اولورايسه ذفرة وسائر طيبدن اولورسه عطرة وشرابدن اولورايسه خمرة وروائح طيبه دن اولورايسه ارجة ديرلر كه جمله سى فعلة وزننده در والله اعلم وصلى الله تعالى على محمد وسلم ۞

ودخى معلوم اوله كه بعض الفاظ واردر كه برقاچ صفتى جامع اولمدقچه معناسنه اطلاق اولنمز ۞ ﴿ الامثلة ﴾ لفظ (مائدة) اوزرنده طعام اولمدقچه سفره يه اطلاق اولنمز زيرا اوزرنده طعام اولمسه خوان ديرلر ابن الانبارى زاهرده ديدى كه مائده تسميه اولنديغنك وجهى بودر كه صاحبى اكا حضرت اللهك فضل واحساننדن مالك اولدى زيرا مائده عطيهٔ الهيه در پس لفظ مائده مجهول صيغه سيله اولان ميد لفظندن مأخوذدر اعطيها وتفضل عليه بها معناسنه مادنى فلان ديرلر بكا احسان ايتدى معناسنه بعضيلر تحريك معناسنه اولان ميددن مأخوذدر زيرا مائده اوزرنده اولان طعامى تحريك ايدر ديدى. جرمى ديدى كه ميده مائده ده لغتدر قال بيت وميدة كثيرة الاوانى ۞ تصنع للاخوان والجيران ۞ وكاسه (كاس) اطلاق اولنمز ايچنده شراب اولمدقچه زيرا شراب اولمزايسه اكا قدح تسميه اولنور وحله يه (حله) اطلاق اولنمز جنس واحددن ايكى ثوبى جامع اولمدقچه وظعينه يه (ظعينة) اطلاق اولنمز خاتون راحله اوزرنده هودج ايچنده اولمدقچه وسجل

ام الوسائل نام تأليفمزده كركى كبى بيان اولنمشدر (منه)

(سجل)

سجل اولمز ايچنده صو اولمدقچه ولحيه يه (لحيه) اطلاق اولنمز ايكى چكه وذقنده قيل اولمدقچه واريكه يه (اريكه) ديمزلر سرير اوزرنده حجله اولمدقچه و(ذنوب) اول دلو عظيمه دركه صو ايله طولو اوله كه خالى اولدقده ذنوب ديمزلر وقلمه (قلم) اطلاق اولنمز يونلوب اصلاح اولنمدقچه والا اكا انبوبه ديرلر قلم ديمزلر و(كوب) اول برداقدر كه قولپى اولميه و(كوز) اول برداقدر كه قولپى اوله ثعالبى فقه اللغه ده ديدى كه فصى اولمدقچه (خاتم) ديمزلر فصى اولمدقده فتخه ديرلر و(فرو) ديمزلر اوزرنده صوف اولمدقچه والا جلد ديرلر و(نفق) ديمزلر بر طرفنده منفذى اولمدقچه والا سرب ديرلر و(عهن) ديمزلر ملون اولمدقچه والا صوف ديرلر وعروس ايچون ياپدقلرى پرده يه (خدر) ديمزلر ايچنده جاريه اولمدقچه والا ستر ديرلر و(لحم قدير) ديمزلر ايچنده توابل يعنى فلفل ودارچين مثللو نسنه ايله تربيه اولنمدقچه والا (لحم طبيخ) ديرلر وغباره (مور) ديمزلر ريح ايله اولمدقچه والا رهج ديرلر و(ركيه) ديمزلر ايچنده صو اولمدقچه والا بئر ديرلر و(محجن) ديمزلر اوجنده اگريسى اولمدقچه والا عصا ديرلر ۷ واول طار موضع كه حربگاهده اوله اكا (مأزق ومأقط) ديرلر حربگاهده اولمسه اكا مضيق ديرلر وبربلده دن بربلده يه ارسال اولنان رساله يه (مغلغله) ديرلر والا رساله ديرلر و(قراح) اول زمين دركه اوتدن اغاجدن خالى اولوب زراعت ايچون مهيا اوله والا براح ديرلر و(وقود) ديمزلر ايچنده آتش ياندقچه والا اكا حطب ديرلر و(عويل) رفع صوت ايله اولان بكادر والا بكا ديرلر و(ثرى) اول طپراقدر كه نمناك اوله والا تراب ديرلر و(آبق) اول عبدر كه مولى سى عندنده خوفى وزحمتى يوغيكن فرار ايليه واگر ضرب خوفندن يا برغيرى محنتى اولديغندن فرار ايدر ايسه اكا هارب ديرلر آبق ديمزلر. وفى الاساس تقول الحر الى الخير سابق والعبد من مواطنه آبق وفى رقابهم رباق ومن شانهم الاباق وآغز صويى آغزده اولمدقچه (ريق) ديمزلر وآغزدن مفارقة ايتدكده اكا بزاق تسميه اولنور وشجيع اولان كمسنه يه (كمى) ديمزلر اوزرنده مكمل سلاحى اولمدقچه ۹ والا اكا بطل ديرلر وسقا دوه سنه (راويه) ديمزلر صيرتنده صو اولمدقچه و(روث) اول حيوانات نجسى دركه شكنبه ده وباغارساقده اوله طشره چيقدقدنصكره روث ديمزلر وهديه طبقنه (مهدى) ديمزلر اوزرنده هديه اولمدقچه والا طبق ديرلر والتونه (تبر) ديمزلر اريمش وبرشىء صوغ اولنمش اولسه وحجاره يه (رضف) ديمزلر آفتابده ويا آتشده قيزمش اولمدقچه و(مطرف) ميمك كسرى ايله اول ثوبدر كه ايكى طرفنده علمى يعنى تمغاسى اوله جوهرى ديدى كه مطرف ايپكدن نسج اولنمش مربع بردادر كه علملرى واردر فرا ديدى كه اصل اولان ميمك ضمى در زيرا اطرفدن مأخوذدر جعل فى طرفه العلمان معناسنه لكن ضمه يى استثقال ايدوب مكسور ايتديلر و(عرق) اول كوكدر كه اوزرنده

۷ صاحب زاهر ديدى كه اصمعى بعض شيوخندن روايت ايتدى كه عصايه عصا تسميه اولنديغى يد واصابع آنده مجتمع اولديغى ايچوندر تقول العرب عصوت القوم اذا جمعتهم على خير اوشر ولفظ عصا ممدوده اولمز وآخرينه تا كلمز وديديلر كه عراقده اولا استماع ولنان لحن عصاة لفظى درتا ايله وفى المثل ان العصا من العصية ابن الانبارى ديدى كه انده ايكى قول واردر اول بودركه امر صغيردن امر عظيم تولد ايدر ديه جك يرده ضرب اولنور زيرا عصا اول عصيه يعنى كوچك ايكن يويويوب عصا اولور يعنى عاقله لايق د كلدر كه امر صغيرى تحقير ايده زيرا محتملدر كه نما بولوب عظيم اوله رياشى ديدى كه عصيه برفرس كريمه دركه آندن بر كريم ...اى طوغدى كه اكا عصا ديوب ان العصا من العصية ديو ضرب مثل ايتديلر يعنى كريم اولان كمسنه دن اكثريا ولد كريم ظهور ايدر (منه)

۹ ابن الانبارى ديدى كه شجاع معناسنه اولان كمى ده اوچ قول واردر بعضيلر ديديلر الكمى معناه فى لغة العرب الذى يكمى عدوه اى يقمعه مأخوذ من قولهم كمى فلان الشهادة اذا اذاقمها وسترها ولم يظهرها ابو عبيده ديدى كه كمى تام السلاح اولان كمسنه در ابن الاعرابى ديدى كه الكمى الذى يكمى الاقران اى يعمدهم انتهى جوهرى ديدى كه الكمى الشجاع يتكمى فى سلاحه لانه كمى نفسه اى سترها بالدرع والبيضة وجمعى كماة كلور كويا كامى لفظى جمعلندر ديلر قاضى وقضاة كبى (منه)

اتی اوله اتی اولمسه عظم دیرلر قاموسده دیدی که عرق العظم وتعرقه دیرلر کموکك اوزرنده اولان اتی اکل اتسه وعرق وعراق اول کموکدرکه اتی اکل اولنمش اوله یاخود عرق اول کموکدرکه اوزرنده اتی اوله وعراق اول کموکدرکه اتی اکل اولنمش اوله انتهی و(خیطه) سمط دیعزلر اوزرنده بونجق مثللو نسنه اولمدقجه وقومه (رفقه) دیعزلر بر مجلسده مجتمع یاخود بریولده رفیق اولمدقجه وبری برلرندن مفارقت ایتدکلرنده رفقه لفظی اطلاق اولنمیوب رفیق اطلاقی صحیح اولور وشمسه (غزاله) دیرلر ارتفاع نهار وقتنده اولورسه وغیری وقتده غزاله دیعزلر وجاریه یه (عاتق) دیعزلر والد ووالده سی خانه سنده اولمدقجه جوهری دیدی جارية عاتق دیرلر اهل بیتی میاننده نشوونما بولوب برزوجه تزویج اولونمین شابه معناسنه وسریره (نعش) دیعزلر اوزرنده میت اولمدقجه وقارپوزو قاوونه (خدج) دیعزلر صغیر ویشیل یعنی خام اولمدقجه ومجلسه (نادی) دیعزلر اهل مجلس انده حاضر اولمدقجه و(بلیل) اول ریحدرکه بارد اولوب آنکله شبنم واینجه یغمور اوله وبخیله (شحیح) دیعزلر بخل وحرصی جمع ایتمدکجه و (خرص وخصر) اول کسنه درکه اکا صووق اصابت ایتدکده قارنی آج اوله اکر قارنی آج اولمزایسه اطلاق اولنمز وطوزلو صویه (اجاج) دیعزلر هم طوزلو هم آجی اولمدقجه اکر آجی اولمزایسه ملح دیرلر اجاج دیعزلر و(اهطاع) سیرده سرعةدرکه خوفه مقرون اوله و(اهراع) سیرده سرعتدرکه رعده یعنی دترمکه منضم اوله وجبان اولان کسنه یه (کع) دیعزلر جبن ایله ضعفی جمع ایتمدکجه صحاحده دیدی که تکعکع وتکاکأ دیرلر جبن معناسنه وجبان وضعیف اولان کسنه یه کعکع دیرلر کع وکاع دیدکلری کبی و(متلوم) اول کسنه درکه بر مکانده بر نسنه یه منتظر اولدیغی حالده متمکن اوله انتظار وجهی اوزره اولمسه متلوم دیعزلر وفرسه (محجل) اطلاق اولنمز درت ایاغنده یااوچ ایاغنده بیاض اولمدقجه. ابن درید دیدی که اوق وضع ایتدکلری ظرف معروفه (جفیر) دیعزلر ایچنده سهم عربی اولمسه خالی اولورسه جفیر اطلاق اولنمز وعسکره (جحفله) دیعزلر ایچلرنده آت اولمدقجه وجماعته (عرجله) کذلك (جرجله) دیعزلر جمله سی پیاده اولمدقجه. ابوعبیده دیدی که قویویه (جب) دیعزلر قدیمدن قازلمش اولمسه که اکا بئر عادی تسمیه اولنور وخلقك حفر ایتدکلری قویویه جب دیعزلر وطولوم تعبیر اولنان دری یه (زق) دیعزلر حیوانك بوغازی طرفندن یوزلمش اولمسه یقال زققت المسك اذا سلخته من عنقه و (بهت) اولدرکه برکسنه نك فعلی اولمین نسنه یی مواجهة اکا سویلیه لر غیبتنده سویسه لر اکا بهت دیعزلر وبعض اهل لغت دیدیلرکه (سغب) اول آجلق درکه زحمته منضم اوله ودیلسز اولان کسنه یه (ابکم) دیعزلر خرس وبلهی جامع اولمدقجه وقحطه (حاطوم) دیعزلر بری بری آردنجه برایکی سنه متوالی اولمدقجه قالی امالی ده یعقوب وابن السکیتدن نقل ایتدی که (ثرثارون) اول جماعتدرکه چوق چوق

وکلاهما مذکور فی القرآن بقوله مهطعین • ومهرعین (منه)

سویلرلرکه جمله سی باطل ولغو اوله یونس نوادرده دیدی که ابوعمرو ابن العلاء دیدی که (شواظ) اول علودرکه نار ونحاس مجموعندن حاصل اوله ثعلب دیدی که (هضبه) اول اوتسز کوچك دپه درکه رنکی قیرمزی اوله واکر سیاه اولور ایسه (قنه) اکر بیاض اولور ایسه اعبل وعبلا دخی دیرلر والله اعلم بحقیقة الحال والیه المرجع والمآب

﴿ فصل فی بیان بعض الاحوال التی اختصت بها لغة العرب ﴾

معلوم اوله که لغت عرب افصح لغات اولدیغی بدیهیات بلکه اولیات مقوله سندندر ولغت عرب بعض احوال ایله سائر لغاتدن ممتاز اولمشدر إعراب که معانیٔ متماثله میانی فارقدر اکر اولمسه ماضی مصدردن وفاعل مفعولدن ومضاف موصوفدن متمیز اولمزایدی وعلی هذا القیاس ❊ ابن فارس دیدی که عرب همزه یی آخر کلمه ده ذکر ایتمکله سائر لغاتدن تفرد اتدیلر قرأ کبی وسائر لغتده البته اول کلمه ده واقع اولور وحرف حا وظا لغت عربه مخصوصدر. ابن عبید دیدی که تعریف ایچون اولان الف لام لغت عربه مخصوصدر وعرب مادهٔ واحده ده تغییر حرکت ایدوب معنایی دخی تغییر ایدرلر مثلا (مفتح) دیرلر میمك کسری ایله که مراد آلة فتحدر و(مفتح) میمك فتحی ایله که مراد موضع آلة مذکوره در و(مقص) دیرلر میمك کسریله که مراد قیرقه جق آلة در و(مقص) دیرلر موضع آلة مزبوره معناسنه و(مخلب) دیرلر سود سغه جق قدحی و(محلب) دیرلر سود سغه جق مکانی مراد ایدرلر و(امرأة طاهر من الحیض) دیرلر مذکر صیغه سیله زیرا رجال حیض خصوصنده نسایه مشارك دکللردرکه تمیز ایچون طاهرة دیه لر اما (امرأة طاهرة من العیوب) دیرلر مؤنث صیغه سیله زیرا رجال عیبدن طاهر اولمق بابنده نسا ایله مشترك اولمغله بالضرورة تاایله تمیزه احتیاج مس ایتدی کذلك (قاعد من الحبل وقاعدة علی الارض) دیرلر ❊ معلوم اوله که ثعلب النحوی بو خصوص ایچون فصیح الکلام نام تألیفنده باب ما یقال للانثی بغیرها عنوانی ایله معنون بر باب عقد ایدوب بعض الفاظ ذکر اتدی. وابن درستویه باب مذکوری شرح ایتدی که بو مقامده آنی ترجمه وثبت ایتمك مناسب ملاحظه اولندی اولاً معلوم اوله که حرف تا مذکر ومؤنث میانی فرق ایچون ذکر اولنور امدی اول مقامده مذکر ومؤنثده مشترك استعمال اولنان الفاظه ها ادخالی واجبدر تمیز ایچون واول حالات وکیفیات که مؤنثه مخصوص اوله آنده ها ذکرینه حاجت یوقدر ﴿امثلة﴾ امرأة طالق. وحایض. وطامث. وطاهر. وامرأة قتیل لکن بو صورتده لفظ قتیل مذکر ومؤنثه اطلاق اولنمغله لفظ امرأة مذکور اولورسه هایی ذکره حاجت یوقدر اکر مذکور اولمزایسه مذکردن تمیز ایچون هایی ذکر ایتمك واجبدر و(کف خضیب وعین کحیل) ابن درستویه لفظ کف مذکر ومؤنث اعتبار اولنور واول عین که اکا سرمه چکوب سرمه

سبي ايله سياه اوله اكا كحيل ديرلر مكحولة معناسنه واكر سياهلغي ذاتي اولورسه اول كوزه
كحلاء كذلك امرأه‌يه دخي كحلاء ديرلر ومذكري اكحل در انتهى و(امرأة صبور
وشكور) مخفي اولميه‌كه فعول وفعيل وزنلرنده مبالغه ملحوظدر لهذا مذكر ومؤنثه
اطلاق اولنورلر اما صابر وشاكر كذلك قادر لفظلرنده مبالغه اولمغله مذكره اطلاق
ومؤنثده تا الحاق اولنور تميز ايچون وامرأة معطار ومينات ومذكار كثيرة التعطر
وهميشه مؤنث وهميشه مذكر طوغورر معنالرينه و(امرأة مرضع ومطفل) ابن درستويه
ديدي كه مرضعة ومطفلة دخي ديرلر قال الله تعالى كل مرضعة عما ارضعت و(امرأة حامل)
بو صورتده حبلى مراد اولنورسه ها ذكر اولنمز واكر بر آخر نسنه‌يي كوتورسه حاملة
ديرلر زيرا آخر نسنه‌يي كوتورمك مذكرده دخي اولور پس ها ايله تميز ايتمك
لازمدر و(امرأة خود) خود شابة معناسنه درخدمت ايتمكه قادر اولميه اكر قادر اوله‌جق
رتبه‌يه بالغ اولورسه نصف ديرلر و(امرأة ضناك) اى مكتنز اللحم بالتركي صيقي اتلو
خاتون و(ناقة سرح) اى سريعة وملحفة جديد وخلق وامرأة عجوز وكذلك حمار اتان
كه فارسيده ماده خر تعبير اولنور جمع قلتي ثلاث آتن وجمع كثرتي اتن واتن در
وهى (رخل) كه تركيده ديشي قوزي تعبير اولنور واركك قوزي‌يه حمل ديرلر لهذا
زمخشري اساسده الرخل اخت الحمل ديدكدنصكره ديدي كه ان سئلت عن الرخال
فقل هى اناث السخال ولفظ (سخله) اركك وديشي قوزي‌يه اطلاق اولنور وقس على
ماذكر ما كان مخصوصاً بالنساء يعنى لايدخل عليه الهاء انتهى مع زيادة من عندي ودخي
(هذا غلاماً احسن منه رجلاً) ديرلر كه مشار اليه اولان كمسنه ايكي وصف ايله
موصوف شخص واحد اولور واكر (هذا غلام احسن منه رجل) ديرلر ايسه شخص
ايكي اولور ودخي (كم رجلا رأيت) ديرلر كه مراد استخبار در و(كم رجل رأيت) ديرلر
كه مراد خبر اولور ودخي (هن حواج بيتِ الله) ديرلر اضافت ايله كه مراد بوندن
اقدم حج بيت الله ايتديلر و(هن حواج بيتَ الله) ديرلر نصب ايله كه مراد حالا حج
بيت اللهي قصد ايتديلر ديمكدر ٭ ودخي (جاء الشتاء والحطبَ) ديرلر نصب ايله كه
مراد قيش كلدي حطبه احتياج واردر و(جاء الشتاء والحطبُ) ديرلر رفع ايله كه
مراد هم قيش كلدي هم حطب كلدي ديمكدر ٭ ودخي اشتقاق جهتندن (قاسط) ديرلر
جائر و(مقسط) ديرلر عادل مراد ايدرلر ٭ وعربه مخصوص اولان اصطلاحلريدر كه فلان
كمسنه پير اولدي ديه‌جك يرده (عاد فلان شيخاً) ديرلر مع هذا اولاً بر كره پير اولمدي كه
عودت متصور اوله قال الله سبحانه (حتى عاد كالعرجون القديم) مع هذا اولاً عرجون
دكل ايدي وقال حكاية عن شعيب عليه السلام (قد افترينا على الله كذبا ان عدنا في ملتكم) مع هذا
قطعا انلرك ملتنه داخل اولمامشلر ايدي ٭ ودخي عرب مقام مدحده ظاهر لفظك مؤداسي

(اولان)

اولان معنانك خلافني مراد ايدوب (قاتله الله ما اشعره) ديرلر مرادلري بددعا
دكلدر بلكه شاعرلغله مدحدر وبر كمسنه مثلا بر صيده اوق آتوب اصابت ايتسه
تعجب وجهي اوزره (هوت امه و ثكلته امه) ديوب تحسين مراد ايدرلر ودخي عادت
عربدندركه مبالغه قصديله كلمه‌يه بر حرف زياده ايدرلر مثلا مقام ذمده (فلان
رعش) ديرلر زياده رعشه‌سي واردر معناسنه و(زرقم) ديرلر بغاية كوزلري ازرق در
معناسنه و(كبار. وطوال) ديرلر طولده مفرطدر مراد ايدرلر و(سمعنه ونظرنه) ديوب
كثير السمع والنظر مراد معناسني مراد ايدرلر ٭ ودخي مبالغه ايچون حروف فعله
زياده حرف ضم ايدرلر مثلا بر نسنه لذيذ اولسه (حلاء الشيء) ديرلر وزياده لذيذ
اولدي ديه‌جك يرده (احلولى الشيء) ديرلر ٭ ودخي مفرد صيغه‌سي ذكر ايدوب جمع
مراد ايدرلر مثلا بر جماعته ضيف وعدو ديرلر قال الله تعالى (هؤلاء ضيفي) وقال
(ويخرجكم طفلاً) ودخي جمع صيغه‌سي ذكر ايدوب واحد مراد ايدرلر قال الله تعالى
(ان الذين ينادونك من وراء الحجرات) مع هذا منادي واحددر وقال سبحانه (بم يرجع
المرسلون) مع هذا مرسل واحددر زيرا (ارجع اليهم) خطابي مفرده در ٭ ودخي جمعي
مفرد صيغه‌سيله وصف ايدرلر وقال عز من قائل (وان كنتم جنباً والملائكة بعد ذلك
ظهير) ودخي مفردي جمع صيغه‌سيله وصف ايدرلر مثلا برمة اعشار وثوب اهدام
وحبل احذاق وقميص اخلاق وارض سباسب ٩ ديرلر ٭ ودخي جمعي ذكر ايدوب
ايكي مراد ايدرلر مثلا امرأة ذات ادراك وذات مكائم ديرلر ٭ ودخي تعظيم قصدي
ايله واحده جمع صيغه‌سيله خطاب ايدرلر مثلا عظيم الشان اولان كمسنه‌يه انظروا
في امري ديرلر بعضيلر ديديلر كه خطاب مذكور اكا مبني دركه رجل مزبور اكثريا
نحن قلنا. ونحن فعلنا ديو تكلم ايدر ٧ وقرآن كريمده (رب ارجعون) عبارتي بو قبيلدندر
ودخي عادت عربدندركه اول بر جمع وبر مفرد ذكر ايدوب صكره تثنيه لفظي ايله
خبر ويررلر قال الله تعالى (ان السموات والارض كانتا رتقا ففتقناهما) ودخي بر فعل كه
واحددن صدور ايتمش ايكن نسبت ايدرلر قال سبحانه (يخرج منهما اللؤلؤ والمرجان) مع
هذا لؤلؤ ومرجان آجي اولان بحردن خروج ايدر طاتلودن خروج ايتمزه وكاهي
واحددن صدور ايدن فعلي جماعته نسبت ايدرلر قال عز شانه (واذ قتلتم نفسا) مع هذا
قاتل واحددر وكاهي بر فعل ايكي‌يه نسبت اولنه‌جق ايكن واحده نسبت ايدرلر قال
جل شانه (والله ورسوله احبان يرضوه) ودخي مخاطب واحد ايكن تثنيه صيغه‌سيله
خطاب ايدرلر مثلا افعلا ذلك ديرلر مع هذا مخاطب واحددر فرا ديدي كه بونك
اصلي بودركه اكثريا اقل رفقا اوچ اولور كويا رفيقلرك بري ايكي رفيقنه خطاب ايدر

٩ كويا هر بر بقعه‌سنه سبب اطلاق ايتديكلري زياده وسعتي ايچوندر (منه)

٧ ابو بكر السجستاني نزهة القلوب في تفسير غرايب القرآن نام كتابنده قلنا للملائكة قول شريفنك تفسيرنده ديدي كه ترجمه‌سي بودر مذهب عرب بودر كه ميانلرنده رئيس اولان كمسنه كندو نفسندن خبر ويردكده قلنا وصنعنا ديو تعبير ايدر زيرا اتباعي آنك فعلي كبي فعل وقولي كبي قول ايده‌جكلرينه جازم وهرنه امر ايدرسه امتثال ايده‌جكلرينه عالم در صكره بر مرتبه بو مذهب شايع اولدي كه سوقه دخي فعلنا وصنعنا ديديلر (منه)

٦طخياء ليلة مظلمه معناسنه در (منه) ٩ نارالحباب عبارتنك معناسی خلال ترجمه ده كركی كبی بیان اولنمشدر (منه) ٧ ومن هذا
القبيل قول الشاعر فی مرثية عمر بن عبدالعزيز حيث قال بيت الشمس (١٣٨) طالعة ليست بكاسفة تبكی عليك نجوم الليل والقمرا

لهذا شعرا شعرلرنده اكثر بو وجه اوزره ايدرلر ياصاحبی وياخليلی ديرلر قفانبك دخی
بو قبيلدندر ودخی حال ومستقبلدن ماضی صيغه سيله تعبير ايدرلر قال الله تعالى (اتی امر
الله) ای يأتی * وكاهی ماضيدن مستقبل صيغه سيله تعبير ايدرلر قال الله تعالى (واتبعوا ماتتلو
الشياطين) ای ماتلت * وكاهی مفعول صيغه سی مقامنده فاعل صيغه سی ذكر ايدرلر
مثلا (سر كاتم) ديرلر مكتوم معناسنه (وماء دافق) مدفوق معناسنه و (عيشة راضية) مرضية
معناسنه. وكاهی فاعل صيغه سی موضعنده مفعول صيغه سی ذكر ايدرلر مثلا (عيش
مغبون) ديرلر غابن معناسنه. ودخی عادت عرب بودركه اولا برشیء توهم ايدوب
صكره اول وهمی حق وآنی خطابه مستحق ملاحظه ايدوب خطاب ايدر مثلا
معشوقه نك منزلنی خالی بولوب آندن استفهام ايدرلر وجوابه منتظر اولورلر
قال بيت ايا منزلی سلمی سلام عليكما * هل الازمن اللاتی مضين رواجع * ودخی
ايكی ضدك ميانتی برحرف ايله فرق ايدرلر مثلا داءدن اخذ ايدوب يدوی ودواءدن
اخذ ايدوب يداوی ديرلر * وكاهی برحركه ايله فرق ايدرلر مثلا لعنة ديرلر عينك
فتحی ايله غيرلره چون لعن ايدرلر ولعنة ديرلر عينك سكونی ايله غيرلر اكا چوق
لعن ايدرلر معناسنه * ودخی عادت عرب بودركه استقامت وزن ايچون كلمه يه حرف
زياده ايدرلر كه اكا بسط تسميه اولنور قال الشاعر بيت وليلة جامدة جودا *
طخياء ٦ تغشی الجدی والفرقودا * لفظ فرقود اصلنده فرقد ايدی واو زياده
ايدوب لغت عربده فعلول وزنی اولمغله فاءی مضموم ايتدی * وكاهی كلمه دن حرف
حذف ايدرلر كه اكا قبض تسميه اولنور بسط مقابلی مثلا (درس المنا) ديرلر كه اصلی
المنازل درو (نار الحبا) ديرلر كه اصلی الحباحب در ٩ و (لاه ابن عمك) ديرلر كه اصلی لله
ابن عمك در ومنادای مرخم دخی بو قبيلدندر * ودخی بر كلمه يی حذف ومقامنه كلمهٔ اخری
تعويض ايدرلر مثلا امری حذف ومقامنه مصدرينی اقامة ايدرلر قال الله تعالى
(فضرب الرقاب) كه اصلنده فاضربوا ضرب الرقاب در * وكاهی فاعلی مصدر مقامنه
اقامة ايدرلر قال الله تعالى (ليس لوقعتها كاذبة) ای تكذيب وكاهی مفعولی مصدر مقامنه وضع
ايدرلر قال الله تعالى (بايكم المفتون) ای الفتنة وكاهی مفعولی فاعل موضعنه اقامة ايدرلر
قال الله سبحانه (حجابا مستورا) ای ساترا ودخی معناده مؤخر اولان كلامی تقديم ايدرلر
قال ع مابال عينك منها الماء ينسكب * كه مابال عينك ينسكب منها الماء تقديرنده در ٧
وكاهی معناده مقدم اولان كلامی تأخير ايدرلر قال الله تعالى (ولولا كلمة سبقت من ربك
لكان لزاما واجل مسمی) ودخی ايكی متصل كلامك ميانه اعتراض وضع ايدرلر
مثلا افعل والله ناصری ماشئت وكاهی ذی روح اولميان شیء ذی روح كبی جعلندررلر

پوشيده اولميه كه بيت مذكور علماء ادب ميانده مشهور ومشكلاتدن معدوددركه توجيهات غريبه ايله توجيه ايتديلر بعضيلر ديديكه لفظ نجوم نصب ايله تبكی نك مفعوليدر يقال باكيته فبكيته كما يقال ضاربته فضربته پس حاصل معنی بودركه شمس طالعه در منكسفه دكلدر سائر كواكب وقمر ايله اغلاشديلر يعنی اغلامق خصوصنده بری بريله مغالبه ايتديلر آخر الامر شمس آنلری اغلامق بابنده غالب اولدی مخفی اولميه كه توجيه مذكور اشكالدن خالی دكلدر زيرا شمس طالعه وغير منكسفه اولديغی حالده بكايی اكا نسبت مستبعددر بلكه مرثيه يه مناسب اولان غربت وانكسفت وبكت ديمكدر بعض علماء ادب ديديلر كه بيت مذكورده تقديم وتأخير واردر ونجوم والقمر الفظاری كاسفة لفظی ايله منصوب مفعوللردر تقدير كلام ليست بكاسفة نجوم الليل والقمرا چون شمس نجوم وقمری كشف ايتميه ضياسی اولمامق اقتضا ايدر پس حاصل معنی بودركه شمس اكرچه فوق

الارض درسنك موتك غمندن ضياسی اولمامغله نجوم ليل وقمری كشف ايده مز ايدی نهارسنك غمكله ليل اولمشدر بلكه (مثلا)
زمان علی التوالی ليلهٔ مظلمه در نفس الامرده توجيه اخير كال مبالغه يی افاده ايدر والله اعلم (منه)

مثلا ارض لفظنك جمعنده ارضون ديرلر وقال سبحانه (كل فی فلك يسبحون) ودخی
عادت عربدندركه كلامده مشاكله ايدرلر كه اكا محاذات دخی ديرلر كه برلفظ ذكر
اولنوب لفظ آخری وزنده اكا تطبيق ايدرلر مثلا الغدايا والعشايا ه جوهری فرادن
روايت اتدی كه (هنأنی الطعام ومرأنی) ديرلر كه مرأنی لفظی هنأنی لفظنه مشاكل
ايدوب ثلاثی بابندن ذكر ايدرلر واكر تنها ذكر ايدرلر ايسه امرأنی ديرلر افعال
بابندن * فرا ديدی كه نجس لفظی رجس لفظی ايله ذكر اولندقده رجس نجس ديوب
مشاكله ايدرلر واكر تنها ذكر اولنور ايسه نجس ديرلر فتح ايله قال الله تعالى (انما المشركون
نجس) ابو بكر بن الانباری زاهرده ديدی كه عرب (لادريت ولاتليت) ديرلر كه تليت
لفظنی دريت لفظنه مشاكل ايتديلر * وآنده بش قول واردر * يونس بن حبيب بصری
ديدی كه تليت لفظی اصلنده اتليت در لا اتليت ابلك معناسنه كه مقام بد دعاده تكلم اولنور
يعنی ابدا برنسنه فهم ايتميه سن وابلكك نسلی منقرض اولوب آردينه تابع اولور
كوچكی اولمسون حاصلی فقره وذهاب مال وتدبير معاشدن عجز ايله دعادر * فرا
ديدی كه اصلی ابتليت در افتعال بابندن الوت فی الشیء دن مأخوذدر نسنه يی طلبده
تقصير ايتدم معناسنه يعنی درايت وفهم صاحبی اولميوب درايت طلبنده صرف مقدور
اتدكك صورتده درايته نائل اولميه سن حاصلی عدم درايت وخيبت درايت صاحبی
اوله سن * اصمعی دخی ايتليت در افتعال بابندن ديدی كه الكن الوت الشیء دن مأخوذدر
شيئه قادر اولدم معناسنه (ماالوت القيام) ديرلر قيامه قادر اولمسه يعنی فهم ايتميه سن
وفهمه قادر اولميه سن * بعضيلر ديديلر كه لاتليت اصلنده لاتلوت در لا احسنت ان
تتبع معناسنه تلوت الرجل ديرلر اكا تابع اوله يعنی فهم ايتميه سن وخلقك رأينه
تابع اولمغه قادر اولميه سن حاصلی خلق ايله امتزاج صاحبی اولميه سن * احمد بن يحيی ديدی كه
لاتليت اصلنده لاتلوت دركه دريت لفظنه مشاكلة واوی يايه قلب اتديلر انه ليأتينا
بالعشايا والغدايا ديدكلری كبی وشاعر بابك جمعنده ابوبة ديديكی كبی حيث قال ع
هتاك اخبية ولاج ابوية * انتهی * ثعالبی ديدی كه قرآن عظيم عادت مذكوره نك
جمله سنی جامع اولديغی حالده نازل اولدی كه مثلنی كتورمكدن عاجز اولدقلرنده الفاظ
قرآن بزم اصلاحمز اوزره اولمديغندن مثلنی اتياندن عاجز اولدق ديو اعتذار ايتميه لر
* ودخی معلوم اوله كه عادات عربدندركه برتثنيه لفظی ذكر وايكی متخالف معنی
مراد ايدرلر ﴿ الامثلة ﴾ (الاعذبان) الريق والخمر (الاقهبان) الفيل والجاموس. ابن
الاعرابی ديدی كه اقهب اول قرمزی دركه آنده غبرة يعنی بوزلق اوله بعضيلر
ديدی كه اول ابيض دركه آنده كدورت اوله. ورؤبه كندويی شدت ايله توصيف

ابن الانباری ديدی كه رجس رائحهٔ خبيثه معناسنه در قال الله جل اسمه فزادتهم رجسا الی رجسهم ای نتنا الی نتنهم ونجس نجس معناسنه درنونی مكسور ايتدكلری مشاكله ايچوندر ورجز زا ايله رجس معناسنه درسين ايله وزا وسين بری برندن بدل اولورلر ازد واسد ولزق ولسق كبی ورجز عذاب معناسنه دخی كلور قال الله سبحانه رجزا من السماء ای عذابا انتهی (منه)

اكرچه عشا لفظی عشايا اوزره جمعلنور لكن غداة لفظی غدايا اوزره جمعلنمز (منه)

ایدوب دیدی که بیت لیث یدق الاسد الهموسا ۞ والاقهبین الفیل والجاموسا ۞
و(الاطیبان) النوم والنكاح اوالاكل والنكاح و(الاحمران) اللحم والشراب وكاهی
جمع صیغه‌سیله احامره دیوب خلوق یعنی سورندكلری طیبی ادخال ایدرلر انشد
الاصمعی بیت ان الاحامرة الثلاثة اهلكت ۞ مالی وكنت بهن قدما مولعاً ۞ الراح واللحم
السمین واطلی ۞ بالزعفران فلن ازال مولعا ۞ و(الاصفران) الذهب والزعفران بعضیلر
ورس وزعفران مرادر دیدیلر كه (ورس) برنوع صارو وكوزل اوت در ایوسی
قرمزی ویومشاق اولاندر یمنده اكرلریكرمی ییل طورر و(الابیضان) الشحم والشباب
اوالماء واللبن و(الاسودان) الحرة واللیل اوالتمر والماء و(الاسمران) الرمح والماء بعضیلر حنطه
وماءدر دیدی و(الازهران) الشمس والقمر و(الاكبران) الهمة والنفس و(الاصمعان) الرأی
والفؤاد جوهری دیدی كه هو اصمع القلب دیرلر ذكی ومتیقظ اولسه زمخشری
دیدی كه له اصمعان قلب ذكی ورأی حازم و(الابتران) العبد والعیر وفی الاساس لیته
اعارنا ابتریه ای عبده وعیره اصمعی دیدی كه ابتران تسمیه اولندقلری قلیل الخیر
اولدقلری ایچوندر و(الافضلان) العدل والامن و(الافخران) العرب والعجم (والاشهران)
الطبل والعلم و(الرجبان) رجب وشعبان و(الصفران) محرم وصفر ۞ ابن الانباری زاهرده
دیدی كه رجبه رجب تسمیه اولندیغی اهل جاهلیه اكا تعظیم اتدكلری ایچوندر
رجبت الرجل دیرلر تعظیم اتدم معناسنه بعضیلر (عدق مرجب) دن مأخوذدر دیدیلر
خرما صالقمی عظیم اولمغله طیاق اورلمش معناسنه وعرب رجبه رجب الاصم دیرلر ایدی
آنده قتال ایتمدكلری جهتدن صوت سلاح استماع اولنمدیغی ایچون ومنصل الاسنة
دخی دیرلر ایدی زیرا مزراقدن سنانی چیقاریرلر ایدی آنده مقاتله وسفك دم
ایتمدكلری ایچون ۞ وشعبانه شعبان تسمیه اولندیغی قبایل اول آیده تشعب اتدكلری ایچون.
ورمضانه رمضان تسمیه اولندیغی اول آی وقت تسمیه‌ده حر شدیده مصادف اولدیغی ایچوندر
والرمض شدة الحر وشواله شوال تسمیه اولندیغی اول آیده شولان ابل یعنی لقاح ایچون
دوه‌لر قویروقلرینی قالدردقلری ایچوندر. وذی القعده تسمیه‌سنك وجهی بودر كه عرب
اول آیده اوتوروب اصلا بریره حركت ایتمزلر ایدی. وذوالحجه تسمیه اولندیغی عرب
اول آیده حج اتدكلری ایچوندر. ومحرم تسمیه اتدكلری عرب اول آیده قتالی كندولره
حرام ایتدكلری ایچوندر . وصفر تسمیه ایتدكلری عرب اول آیده صفریه‌د یدكلری
شهرلره ذخیره كتورمكه كیتدكلری ایچوندر. وربیع تسمیه اولندیغی ارتباع ابل یعنی
دوه‌لر اول ایكی آیده نبات طلبی ایچون صحرایه كیتدكلری ایچوندر. وجمادی تسمیه
ایتدكلری وقت تسمیه‌ده اول آیلرده بوز طوكدیغی ایچوندر انتهی ترجمه من عبارته

قاره طاشلوبر (منه)

مطلب
وجه التسمیة باسامی
الشهور

(والرافدان)

و(الرافدان) دجلة وفرات و(المصران) البصرة والكوفة و(الحافظان) الجوع والعری
رجل حافظ العین دن مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور كوزلرینه اویقو كیرمین كمسنه
معناسنه كه آچلق وچبلاقلق باعث بی خوابی اولدیغی مزبورلره مبتلا اولان كمسنه‌لر
عندنده لیلهٔ نابغه‌دن اشد واشنع اولدیغی ظاهردر (والاهیمان والاعمیان) السیل والجمل
الهائج اهیم غلبهٔ عشقدن سرمست اولان كمسنه معناسنه‌در كه شدۀ حیرتندن نه ایشلدیكنی
بیلمز واكثر نسخه‌ده ایهمان واقع اولدی كه ابن السكیت كلامنه موافق‌در زیرا دیدی كه
الایهمان اهل بادیه عندنده سیل وجمل صئول معناسنه‌در واهل امصار سیل وحریقدر
دیدیلر ابوعبیده دیدی كه ایهم تسمیه اولندیغی دفعنه قدرت اولمدیغی ایچوندر زیرا
لسانی یوقدر كه سویلیشله وقولاغی یوقدر كه نیاز اولنه وایهم اصلنده اصم ورجل
شجاع معناسنه‌در * وفی الاساس اعوذ بالله من الاعمین وهما السیل المائج والفحل الهائج
و(النحسان) زحل ومریخ و(الاسعدان) الزهرة والمشتری و(الاقطعان) السیف والقلم و
(الارزلان) الخوف والحذر (والامران) الفقر والهرم باخصوص هم پیر وهم فقیر اولان
كمسنه‌یه نسبت امرینِ دخی شدیددر زمخشری دیدی كه نزل به الاقران ای الهرم
والمرض والقران والعصران والبردان والابردان الغداة والعشی و(القریتان) مكة وطائف
و(العسكران) عرفة ومنی و(العمران) ابوبكر وعمر رضی الله عنهما (والحسنان) الحسن
والحسین رضی الله تعالی عنهما واسم رملتین قاموسده ایكی جبلدر دیدی (والعجاجان)
رؤبة وابوه عجاج وعجعاج هر بلند آواز اولان حیوان معناسنه‌در (والفراتان)
دجیل وفرات (والحجران) الذهب والفضة (والانفسان) المجد والكرم و(الملوان)
و(الجدیدان والفتیان والفتیان والاجدان) اللیل والنهار و(الغاران) و(الاجوفان) البطن
والفرج یقال فلان یسعی لغاریه قال بیت الم تران الدهر یوم ولیلة ۞ وان الفتی یسعی
لغاریه دائبا ۞ وفی الحدیث اهلك الناس الاجوفان البطن والفرج (والحرمان) مكة
ومدینة شرفهما الله تعالی و(المحلتان) القدر والرحا محل اصلنده اول نسنه‌در كه برمنزله
نزول ایدن كمسنه‌یه مهم ولازم اوله نزلوا ومعهم المحلات دیوب طنجره وبالته وآلات
وقوغه مراد ایدرلر (والمسجدان) مسجد مكة ومسجد مدینة كرمهما الله تعالی و(البریمان)
الكبد والسنام ابوعبید دیدی كه بریم اصلنده اول ایپ‌در كه ایكی لوندن بوكلمش اوله كه
خواتین عرب انی كاه قوشاق وكاه اصابت عین ایتمسون دیو معصوملرك بیونه باغلارلر
ایدی ابوعبید دیدی كه شولنا من بریمها دیرلر دوه‌نك كبد وسنامندن بزه كباب ایله
معناسنه كه بریم آندن عبارتدر كه دوه‌نك جكر وسنامنی اوزون اوزون دیلوب برایپ
ایله باغلایه‌لر بریم تسمیه اولندیغی جكر قرمزی وسنام بیاض اولمغله ذكر اولنان ایپه

ابن الانباری زاهرده
دیدی لفظ رؤبه كاه
مهموز اولوب رأبت
الشیٔ دن مأخوذ
اولور كه برنسنه‌یی
اصلاح وبری برینه
ضم ایتدم معناسنه
وكاهی روبه
مهموز اولمیوب رب
اللبن دن مأخوذ
اولور سود كمالین
بولدی معناسنه یاخود
الرجال روبی دن
مأخوذ در كسل
ونعاسدن سست
اولدیلر معناسنه وعجاج
عجه‌دن مأخوذ در
رفع صوت معناسنه
(منه)

والفتیان بالتخفیف وفتح
التاء (منه)

والفتیان بالتشدید
وكسر التاء (منه)

تشبیه طریقی ایله‌در و(الخافقان)المشرق والمغرب ابن السکیت دیدی خافقان مشرق
ومغربك افقلری‌در خافقـان تسمیه اولندقلری نهاروليل مشرق ومغربدن خفوق
واضطراب ایتدکلری ایچوندر و(الموقفان)وجه المرأة وقدمها زمخشری دیدی که خاتونلر
یوزنده وایاغنده اولان زینتلرینی اظهار ایتمکه معتادلردر پس ناظرك نظری آنلره اولا راست
کلوب وقوف تحصیل ایتمکله موقفان دیدیلر یعنی محل وقوف جوهری دیدی که موقف
المرأة خاتونك کوزلری واللری واول عضوی که آنی اظهاره مضطر اوله و(الاصغران)اللسان
والفؤاد یقال المرؤ باصغریه و(الاخشبان)جبلان بمکة وفی الاساس لاتزول مکة حتی تزول
اخشباه وفی القاموس الاخشبان جبلا مکة وجبلا منآو(الاحصان)العبد والحمار احص
اصلنده اول کمسنه‌درکه باشنك قیللری توکلمش اوله لهذا باش قیلی توکلمکه سبب اولان
مرضه حاصه دیرلر وعبد وحماره احصان دیدکلری آنك ایچوندرکه مزبورلر همیشه
بهارلرینی کندولری ایله بیله کزدیررلر تاپیر اولنجه وبهالری یوماً فیوما نقصان بولمقده
درکه آخرنده هلاك اولورلر اساسده دیدی که رجل احص دیوب مشئوم مراد
ایدرلر لهذا عبد وحماره احصان دیدیلر و(الاخبثان) البول والغائط یقال نزل به الاخبثان
الرجیع والبول وفی الحدیث لاتدافعوا الاخبثین فی الصلاة وتقول مالقیته مذاجردان یعنی
بن اکا ایکی کوندنبرو ویا ایکی آیدن برو ملاقی اولمدیم زمخشری دیدی که سنة جرداء دیرلر
سنهٔ کامله معناسنه نقصاندن متجرد اولمغله جرداء دیوب کامله مراد ایتدیلر ودخی
مالقیته مذاجردان و جریدان دیرلر نهاران کاملان معناسنه و(الاصرمان)الذئب والغراب
صرم اصلنده قطع معناسنه‌در ذئب وغراب خلقدن منقطع اولدقلری ایچون اصرمان
تسمیه اولندیلر والله سبحانه اعلم وصلی الله تعالی وآله وصحبه وسلم

پس مشرق ومغرب ذی خفوق اولوب لفظ خافق لابن وتامر قبیلندن اولمق ملاحظه اولنور (منه)

﴿ فصل فی الاتباع ﴾

معلوم اوله که اکثریا عرب برلفظی ذکر ایدوب وزن وروی‌ده اکا مناسب لفظ آخر
ذکر ایدرلر لفظ اولی توکید وکلامی اشباع ایچون مثلا (حسن بسن) وخب ضب وخراب
یباب دیرلر که کلمهٔ ثانیه کلمهٔ اولی‌یه تابع اولمغله اتباع تسمیه ایدرلر لکن مخفی اولمیه که
تسمیهٔ مذکوره تبع واتبع برمعنایه اولدیغنه مبنی‌در اخفش دیدی که تبعته واتبعته
برمعنایه‌در ردفته واردفته کبی قال الله تعالی (فاتبعه شهاب ثاقب) ای تبعه وکلامده
اولان اتباع دخی بوقبیلدندر قبیح شقیح وحسن بس دیدکلری کبی انتهی بعض عربدن
سؤال ایتدیلر که سزا کثریا کلامکزده اتباع ذکر ایدوب کلامکزی تطویل ایدرسز
بوعملك فائده‌سی نه‌در جواب ویردی که انا نتدبه کلامنا ٧ یعنی بز اتباع ذکری ایله
کلامزه استحکام ویررز وعجم دخی قاعدهٔ اتباعی عربدن استماع ایتمکله کلاملرنده
ذکر واجرا ایدرلر اهل فرس برلفظی ذکر ایدوب بعده آنك حرف اولنی میمه

الروی آخر الکلمه (منه)

٧ اصله نوتدمن الوتد (منه)

(تبدیل)

تبدیل واتباع ایدرلر مثلا روستایی موستایی دیرلر ولسان ترکیده ایکی وجه اوزره
تصرف ایدوب کاهی اهل فرس کبی لفظ اولك حرف اولنی میمه تبدیل ایدوب مثلا کلدی
ملدی دیرلر وکاه مضموم ایدوب مثلا کلدی کلدی دیرلر ابن فارس اتباع ایچون برکتاب
لطیف تألیف ایدوب صاحب مزهر دخی آنك ذکر ایتمدیکی بعضی اتباعی زیاده ایدوب
برکتاب جامع تألیف و(الماع فی الاتباع) تسمیه ایتدی وابن فارس کتـاب مذکورك
دیباجه‌سنده دیدی که هذا کتاب الاتباع والمزاوجة بعده دیدی که امرین مذکورین ایکی
وجه اوزره‌در اول بودرکه ایکی کلمه متوالیة ذکر اولنور که رویلری متفق‌در ثانی بودرکه
رویلری مختلف‌در ودخی کاهی کلمهٔ ثانیه‌نك معناسی واضح‌در وکاهی اشتقاق ومعناسی
واضح دکلدر انتهی. ابوعبید غریب الحدیثده دیدی که رسول اکرم بیوردیلر که الشبرم
حاریار کسائی دیدی که حار حرارتدن مأخوذ ویار اتباع‌در عطشان نطشان وجامع نایع
دیدکلری کبی کلمهٔ ثانیه کلمهٔ اولی‌یه تابع‌در توکید وجهی اوزره ویالکز تکلم اولنمز ✻
وروایت اولندی که حضرت آدم علیه السلام هابیل مقتول اولدقده یوز سنه مقداری
اغلایوب اصلا ضحك ایتمدی ملکلر اکا دعا ایدوب حیاك الله وبیاك دیدیلر حضرت آدم دیدی که
بیاك لفظنك معناسی نه‌در دیدیلر که اضحکك معناسنه‌در وبعض ناس وبیاك اتباع‌در زعم
ایتدیلر بنم عندمده اتباع دکلدر حدیثده اضحکك ایله تفسیر اولندیغی ایچون مع هذا واو ایله
مذکوردر واتباعدن اولان کلمه‌ده واو ذکر اولنمز کذلك حضرت عباس زمزم حقنده
هی لشاربها حل وبل دیدی که بعض ناس بل لفظنی اتباع ظن ایتدیلر بنم عندمده اتباع
دکلدر زیرا واو ایله مذکوردر اصمعی باکه معتمر بن سلیمان دن خبر ویردی که بل لفظی حمیر
لغتنده مباح معناسنه‌در بعضیلر شفاء معناسنه‌در دیدیلر که بل الرجل من مرضه وابل منه
دیرلر مرضندن شفا بولسه انتهی کلام ابوعبید ✻ ابن الانباری زاهرده (قضیت کل حاجة
وداجة) عبـارتنك تفسیرنده دیدیکی ابوعبید کلامنه مخالف ملاحظه اولنور زیرا
دیدی که عبارت مذکوره‌ده ایکی قول واردر قول اول بودرکه داجه لفظندن مراد اول
امر حقیردرکه زیاده حقارتندن ناشی ذکر اولنمغه تحملی اولمیه یعنی جمیع حوایجمی قضا
ایتدم خواه امر مهم وخواه امر غیرمهم وثانی اولدرکه داجه لفظی اتباع‌در اکثریا
واوسز ذکر اولنور وکاهی واو ایله دخی مذکور اولور یقال (لابارك الله فیه ولا تارك
ولادارك) انتهی کذلك میدانی اسامی فی الاسامیده هم بین حاذف وقاذف واف له وتف
عبارتلرینی اتباع امثله‌سی میانده ذکر ایتدی والله اعلم. تاج سبکی شرح منهاجده فخر
رازیدن روایت ایتدی که بعض ناس شویله زعم ایدرلر که تابع مرادف قبیلندن اوله حق
بودرکه مترادف قبیلندن دکلدر زیرا مترادف اولان ایکی لفظ معنای واحدی افاده

شبرم سوتلو کن نوعندن بر اوت در (منه)

ایدرلر بلا تفاوت وتابع منفرداً ذکر اولندقده اصلا برمعنایی مفید اولەمز بلکه
اوزرینەلفظ آخر تقدم ایدرسه مفید اولور. اسدی دیدی که تابع اولان لفظ اصلا برمعنایی
مفید اولەمز لهذا ابن درید دیدی که ابو حاتمدن حسن بسن عبارتنده اولان بسن
لفظنك معناسندن سؤال ایتدم بلم دیو جواب ویردی سبکی دیدی که تابع اولان لفظ
تقویةً افاده ایدر یوخسه عرب مهمل لفظ وضع ایتمزلر ابو حاتمك بلم دیدیکی ضررایتمز
بلکه آنك بلم دیدیکنك معناسی بودر که بسن لفظنك معناسی واردر لکن بن واقف
دکلم ❋ ودخی سبکی دیدی که اتباع ایله توکیدك فرقی بودر که توکیدهم تقویة افاده وهم
مجاز احتمالنی دفع ایدر وتابع متبوعك وزننه موافق اولمق لازمدر وتوکیدده لازم دکلدر
قالی امالی ده دیدی که اتباع ایکی قسمدر قسم اول بودر که لفظ ثانی لفظ اولك معناسنه اولوب
مجرد توکید ایچون ذکر اولنور قسم ثانی بودر که لفظ ثانینك مخصوص معناسی واردر
قسم اول قسیم وسیم کبی که متبوع وتابع جمیل معناسنەدر کذلك ضئیل بئیل ضعیف وایچه
معناسنەدر وجدید وقشیب کبی که قشیب جدید معناسنەدر کذلك مسیع مضیع که
اساعه اضاعه معناسنەدر قسم ثانی شیطان لیطان کبی که لیطان شره ملاصق اولیجی
معناسنەدر لاط حبه بقلبی دیرلر لصق معناسنه کذلك عطشان نطشان که نطشان مضطرب
معناسنەدر واسوان اتوان که اسوان محزون واتوان شدت حزندن متردد اولوب کاه برسمته
وکاه آخر سمته کیدر کلور. ثعلب کلامندن مستفاد اولان بودر که شیطان لیطان عبارتنده
لیطان لفظنك معنای خاصی اولمیوب مجرد توکید ایچون مذکور اوله علماء لغتدن اکثر
اکا ذاهب اولدیلر که حسن بسن عبارتنده اولان بسن لفظی مجرد توکید ایچوندر
ومخصوص معناسی یوقدر دیدیلر وکاهی حسن قسن دخی دیرلر بسن موضعنده لکن
قالی امالی ده دیدی که بسن لفظنده اولان نون محتملدر که زائده اوله امرأة خلبن ده اولان
نون زائده اولدیغی کبی که خلابتدن مأخوذدر خدعه معناسنه کویا بسن اصلنده بس ایدی
سین مشدده ایله که بست السویق بسا دیرلر سویقی یاغ ایله خلط وطبخ ایتدم معناسنه لکن
مبسوس مقامنه اقامت اولندی ضرب الامیر دیوب مضروبه مراد ایتدکلری کبی بعده
ایکی سینك برینی حذف ایدوب موضعنه نونی بدل ویردیلر پس بسن اولدی حسن کبی
ومعناسی حسن کامل الحسن دیمکه منجر اولور وبو صورتده نونی زیاده ایدوب ایکی
سینك برینی صکره حذف ایتدیلر ومحتملدر که سینك برینی اول امردن نونه تبدیل ایدەلر
وقسن لفظنده دخی بعینه بو عملی اجرا ایتدیلر که اصلی قس ایدی که قس برنسنه یی طلب
وتتبع معناسنەدر کویا فلان کمسنه حسن مقسوسدر یعنی مطلوبدر انتهی خاطر فاتره
خطور ایدر که بسن لفظی بس لفظندن مغیر اولدیغی صورتده حسب معناسنه اولان

بس ده تصرف اولنسه مناسب ملاحظه اولنور یعنی فلان کمسنه برمرتبه حسندر که
حسنی کامل وکافیدر والله اعلم وصلی الله علی سیدنا محمد وآله اجمعین ۞ میدانی سامی فی الاسامی
نام تألیفنده اتباع ومزاوجه نك مثاللرینی حروف معجمه ترتیبی اوزره جمع واستیفاء ایتمکه
بو مقامده اول امثله یی تحریر تطویله مؤدی اولور ملاحظه سیله کمیت سیه زانوی قلمه
بو وادیده رخصت تك وتازو یرلمدی ❋ ولنکتف بهذا القدر فی المقدمة الاولی ولنشرع
فی الفوائد المتعلقة بالمقدمة الثانیة والله الموفق والمیسر لکل عسیر وهو علی کل شیء قدیر

المقدمة الثانیة فیما یتعلق باللغة الفارسیة وفیها فصول فصل فی بیان النسبة وتفصیل قسمیها

معلوم اوله که فارسی پارسیدن معربدر که پارس برمملکتك اسمیدر ولغت مذکوره اول
دیاره یا اول دیارك اهالیسنه منسوبدر مطرزی دیدی که فارس ناسدن برجماعتدر
صاحب دقایق دیدی که پارسك دار الملکی شیرازدر وبعضیلر ریدر دیدی شیخ سعدی
کلستانده پادشاه شیرازی مدح ایتدیکی محلده وارث ملك سلیمان دیوب پارس مراد
ایتدیکنه ع اقلیم پارس را غم از آسیب دهر نیست ❋ دیدیکی شاهددر ودخی خوارزمشاه
خوراسان وعراقینی وپارسی آلدیغی وقتده خاقانی نك شوقولی خصوص مزبوره
مناسبدر (رباعی) شکر که خوارزمشاه تخت صفاهان کرفت ❋ ملك عراقین را
همچو خوراسان کرفت ❋ ماهچهٔ توغ او قلعهٔ کردون کشود ❋ مورچهٔ تیغ او ملك
سلیمان کرفت ❋ ودخی معلوم اوله که زبان فارسی ایکی نوعدر نوع اول دری ونوع
ثانی پهلویدر ۞ بعضیلر دری تسمیه سنك وجهنده دیدی که در پارسدن برناحیه نك اسمیدر که
لغت دری اکه منسوبدر ۞ پهلوی تسمیه سنك وجهنده دیدی که پهلوی پهلوه نسبتدر که
برشهرك اسمیدر قال الشاعر (مثنوی) همی بود تا یك زمان شهریار ❋ ز پهلو برون
شد زبهر شکار ❋ بدان کوهر خویش کیخسرواست ❋ که یکموی او بهتر از پهلواست ❋
محمد بن هندوشاه دیدی که لغت دری تسمیه سنك وجهی بودر که بهمن بن اسفندیار
زماننده اطراف عالمدن اقوام مختلف اللسان آنك درکاهنه جمع اولدیلر که برقومك لسانی
قوم آخر فهم ایتمزایدی پس بهمن مذکوره زبان فارسی تکلم ایدن قومك لغتی خوش
کلوب شووجه اوزره فرمان ایتدی که جمله قوم مزبورون لغت فارسیه یی تعلم واول
لسان ایله تکلم ایدەلر صکره جمیع ممالکه حکم ایتدی که لغت مزبوره دن غیری لغت
استعمال ایتمیەلر وهرکس آنی تعلم وتکلم اتدیلر ومرور ایام وانضمام افکار ایله لغت
مرقومه کرکی کبی تنقیح اولندی ۞ پس لفظ دری منسوب الی باب بهمن معناسنه اولور
انتهی ❋ مخفی اولمیه که صاحب دقایق ٧ لفظدر برناحیه نك اسمیدر دیدکدنصکره
زبان دری وکبك دری اول ناحیه یه نسبتدر دیدی لکن معروف ومشهور اولان

٧ یعنی المرحوم ابن الکمال (منه)

بودركه كبك درى درهٔ كوهه يعنى ايكى طاغ ميانده اولان شقهٔ نسبت دركه فارسيده
درودره اول موضعك اسمى در وتركى‌ده دخى دره ديرلر انورى كفت **بيت** در
پناه‌سدهٔ چاه رعيت پرورش ❊ برعقاب آسمان فرمان دهد كبك درى ❊ ومولانا
جامى قدس سره السامى فرمود **بيت** ما كيان بهر طمع سر ميرددر زيركاه ❊ قهقهه بركوه
ودردر شيوهٔ كبك نراست ❊ شرفنامه‌ده ديدى كه پهلووپهلو برولايتك اسمى دركه
زبان پهلوى اكانسبت وفهلوى آنك معربى در فردوسى كفت **بيت** بفرمود تاقازن
جنكجوى ❊ زپهلو بدشت اندر آورد روى ❊ معجم البلدانده ديدى كه پهلو لامك
ضمى ايله نواحئ اصفهاندر ❊ حمزهٔ اصفهانى كتاب التنبيه‌ده ديدى كه كلام فرس
قديمدن بش لسان اوزره جارى ايدى فهلويه ودريه وفارسيه وخوزيه وسريانيه
وكاهى لفظ فارسيه‌يى ذكر وجمله السنهٔ مذكوره‌يى مراد ايدرلر اما فهلويه برلساندركه
ملوك مجلسلرنده آنكله تكلم ايدرلركه فهله‌يه منسوب در ❊ وفهله بش بلده‌يه اطلاق
اولنوراصفهان وری وهمدان ونهاوند وآذربايجان وبعضيلر ديديلركه پهلونك نسبتنده
مبالغه قصد اولنسه آخرينه الف ونون دخى زياده ايدوب پهلوانى ديرلر فردوسى
بيت كشاده زبان وجوانيست هست ❊ سخن كفتن پهلوانيست هست ❊ ولامك فتحى ايله
شجاع ودلاور معناسنه‌در ❊ پوشيده اولميه كه درى خصوصنده ذكر اولنان بهمن بن
اسفنديار موضعنده بعضيلر بهرام كور وضع ايدوب فارسى درى بهرام مذكورك قپوسينه
نسبت در ديدكلرى اول بأول فارسى شعر تكلم ونظم ايدن بهرام كور اولديغنه مبنى
اولمق ملاحظه اولنور حيث قال **بيت** منم آن پيل دمان ومنم آن شير يله ❊ نام من بهرام
كور وكنيتم بوحيله ❊ چون بهرام مرقوم بو بيتى نظم ايدوب شهرة بولدقده خيرخواه
دولتى اولان اكابر عصر بهرام مجلسنه جمع وشويله عرض ايتديلركه چهان پناها (اعذب
الشعر اكذبه) فحواى صحت انتماسى اوزره مادام كه خمير شعر چركاب دروغ ايله سرشته
اولميه خلق آنى پسند ايتمزلر وبى رونق اولان شعر خود درجهٔ اعتباردن ساقط در
پس ترويج شعرى ايچون سم كذبى آغزه آلمق هر فرده على الخصوص اصحاب دار وكير
اولان ملوك ذوى الاقتداره بروجهله لايق دكلدر ديوب بهرامى شعردن منع ايتديلر
والله اعلم ❊ ودخى فارسى درى پهلوى‌يه نسبة فصيح ومقبولدر حافظ نسفى كافى نام كتابنده
ابوسعيد بردعى‌دن نقل ايتدى كه وفى الحديث (لسان اهل الجنة العربية والفارسية
الدرية) انتهى حديث مذكور فارسى درينك مدحى بابنده كافى بلكه لسان مزبورى
ذم وقدح ايدن ابلهلرك سربى سامانلرينه ششپر مغز كاف در والله اعلم

﴿ فصل فيما يمتاز به اللغة الفارسية عن سائر اللغات ﴾

معلوم اوله كه حروف معجمه‌دن سكز حرف واردركه لغت فارسيه‌ده يوقدر كماقال
الكاشانى (نظم) هشت حرفست آنكه اندر فارسى نايد همى ❊ تانيا موزى نباشى
اندرين معنى معاف ❊ بشنواز من تا كدامست اين حروف وياد كير ❊ ثاوحا وطا وظا
وصاد وضاد وعين وقاف ❊ ودخى درت حرف واردركه لغت فارسيده مستعمل
واكا مخصوصدر چيم. وژا. وكاف. وپا كه آنلره حروف فارسيه تسميه اولنور ❊ والسنه‌ده
مستعمل اولان كاف اوچ قسمدر برى كاف صريحه‌در ضربك. وكمان. وكدى لفظلرنده
اولان كافلر كبى وبرى كاف لينه دركه فارسى وتركيده مستعملدر كام . وكربه. وكل
وكل لفظلرنده اولان كافلر كبى وبرى كاف متلونه دركه تركى‌يه مخصوصدر خال
معناسنه اولان بيك لفظنده اولان كاف كبى ❊ ودخى معلوم اوله كه بعضى ادعاء
دقايق شناسى ايدن نوهوسلر لسان فارسيده ذال معجمه يوقدر زعم ايدرلر مع هذا
فارسيهٔ فصيحه‌ده مواضع ذال معجمه مواقع دال مهمله‌دن چوقدر زيرا هر كلمهٔ مفرده كه
آنده حرف دالك ماقبلى حرف صحيح اوله يعنى واو. والف. ويا اولميه واول حرف
صحيح ساكن اوله اول موضعده دال مهمله ايله قراءت اولنور مثلا مرد. ومرد. وكرد
وكرد. كبى واكر حرف دالك ماقبلى حرف علة اولورسه ياخود حرف صحيح متحرك
اولورسه اول موضعلرده ذال معجمه ايله قراءت اولنور مثلا اسفروذ. وآباذ. واميذ
وپذر كبى جمله‌سى اصلنده معجمه ايله‌در وابونصر محمود بن عمن فراهى نصابده بومعنايى
نظم ايدوب ديدى كه (نظم) درزبان پارسى فرقى ميان دال وذال ❊ يادكير ازمن كه
اين نزد افاضل مبهم است ❊ پيش اودر لفظ مفرد كر صحيح ساكنست ❊ دال خوان آنرا كه
باقى جمله ذال معجمه است ❊ وظهير فاريابى دخى ديدى كه (عربيه) احفظ الفرق بين
دال وذال ❊ فهو ركن فى الفارسية مبهم ❊ كل ماقبله سكون بلاواى ❊ فدال وما
سواه معجم ❊ ودخى معلوم اوله كه لسان فارسيده سكون ايله ابتداء ايتمك
متعذرميدر يا متعسرميدر ديو اختلاف ايتديلر ابن جنى ديدى كه لغة فارسيه ده
سكون ايله ابتداء چوقدر مثلا اسد معناسنه اولان لفظ شير وجرح معناسنه
اولان لفظ ريش‌ده حرف اول كسرهٔ مجهوله ايله مكسوره‌در يعنى ظاهرا اكرچه
كسره صورتنده‌در لكن فى الحقيقه كسره دكلدر بلكه حرف اوللرى ساكن اولمغله
ابتداء اولندقده كسره‌يه قريب قراءت اولنور يوخسه صراحة كسره دكلدر
نته كم سود معناسنه اولان لفظ شير وصقال معناسنه اولان لفظ ريش‌ده كسرهٔ صريحه ايله
قراءت اولنور وحيد تبريزى جمع مختصر نام تأليفنده ديدى كه ضمه وكسره ايكى نوعدر
معروفه ومجهوله ضمهٔ معروفه نور وحور لفظلرنده اولان ضمه كبى ومجهوله غور
وشور لفظلرنده اولان ضمه كبى وكسرهٔ معروفه شير وسير لفظلرنده اولان كسره كبى

باغر تلاق قوشى
❊ معموره ❊ اميد كردن
❊ اب (منه)

که شیر اسد وسیر سرمساق معناسنه‌در ومجهوله سود وطوق معناسنه اولان شیر
وسیر لفظلرنده‌اولان کسره کبی انتهی ومحققین عندنده صحیح اولان بودرکه کسرهٔ مجهوله
تعبیر اولنان کسره کسرهٔ مختلسه در یعنی اختلاس وجهی اوزره تکلم اولنور
کسره درکه اختلاس حرکت آندن عبارتدرکه بعض حرکتی تلفظ ایدوب بالتمام
استیفاء ایتمزلر پس سکون ایله ابتداء قبیلندن دکلدر وبو معنایه شاهددرکه ضمهٔ مجهوله
یه بالاتفاق حرکت اطلاق ایدرلر ❁ ودخی معلوم اوله‌که جمیع السنه‌ده فاعل ومفعول
مثللو احوال معتبردر لکن فاعل ایچون رفع ومفعول ایچون نصب ومضاف الیه ایچون
جر علامتی لغت عربیه‌یه مخصوصدر وسائر لغاتده هربری مقام قرینه‌سیله معلوم
اولور ولسان فارسیده اعرابات ثلاثه اجرا اولنمغله فارسی کلمه‌نك آخری ساکن
قراءت اولنمق واجبدر الا اوچ موضعده‌که مضاف وموصوف ومعطوف علیه‌در
علامة وضع اولنمشدرکه برکلمه برکلمه‌یه مضاف اولدقده مضافك علامتی جردر یعنی
مضافك آخری هاء رسمی اولمدیغی صورتده مجرور اولور جان من کبی واکر هاء رسمی
اولور ایسه کتابتده هایی اثبات ایدوب تلفظده آندن بدل همزهٔ مکسوره ایله اداء
ایدرلر کردهٔ من کبی. واکر برکلمه ضمیره مضاف اولورسه کاهی مضافك آخرنده
جر ظاهر اولور کاهی ظاهر اولمز مثلا کردنش وکردن شان وکردن ایشان دیرلر ❁ ودخی
برکلمه برکلمه‌یه صفت واقع اولسه موصوفك آخرینی مجرور ایدرلر مضافده تقریر
اولندیغی وجه اوزره روی زیبا کبی وخواندهٔ دانا کبی ❁ ودخی برکلمه برکلمه‌نك
اوزرینه عطف اولونسه اکر معطوف علیهك آخرینك حرکته تحملی وار ایسه آخرینی
مضموم ایدوب وضمه‌یه علامة وضع اولسون ایچون معطوف علیه ومعطوف میانه
ضمه جنسندن واو رسم ایدرلرکه کتابتده اکرچه موجوددر لکن قراءت اولنماز من
وتو وپدر ومادر کبی واکر حرکته تحملی اولمسه مثلا معطوف علیهك آخری الف. یا
واو. یا هاء رسمی اولسه واو رسمی مذکوره ضمه حرکت ویررلر مثلا پاوسر وتوومن
وخوانده ودانسته کبی وذکری مرور ایدن مواضع ثلاثه‌دن غیری مواضعده البته
کلمهٔ فارسیه‌نك آخری ساکن اولور ❁ ودخی معلوم اوله‌که لغت عربیه‌ده اول حرف
مد وثانی مدغم فیه اولان موضعدن غیری مواضعده اجتماع ساکنین جائز دکلدر ولسان
فارسیده ایکی ساکن واوچ ساکن جمع اولمق کردیم وانداخت کبی وسائر خصایص لغت
فارسیه محلنده ذکر وبیان اولنور والله الموفق

❁ فصل فی بیان المصادر الفارسیة وکیفیة اشتقاق المشتقات منها بالذات او بالواسطة ❁

معلوم اوله‌که لغت عربیه‌ده مصدر اصل وسائر مشتقات اندن مأخوذ اولوب کیمی بالذات

(وکیمی)

وکیمی بالواسطه مشتق اولدیغی کبی لسان فارسیده بلکه جمیع السنه‌ده بو قاعده اجرا اولنوب
تصرفات مختلفه ومطرده مرعی اولور مثلا عربیده علم لفظی علمدن وفارسیده دانست لفظی
دانستن دن وترکیده بیلدی لفظی بیلمکدن مأخوذدر سائر تصرفات دخی بو وجه
اوزره‌در زیرا ذهنده حاصل اولان معنی بر امر واحد غیر متغیردرکه کاهی لباس عربی
ایله دروازهٔ دهاندن جلوه ریز اولدیغی کبی اطلس فارسی واستبرق ترکی ایله دخی
جلوه نما اولور تغیرات البسهٔ متنوعه ایله شاهد دلفریب معنی متغیر اولمز وهرکونه
پوشش الفاظ متخالفه ایله شانته تبدل کلمز ❁ وبیانی صددنده اولدیغمز لغهٔ فارسیه‌نك
مصدرینك علامتی اولدرکه آخری نون ساکنه‌در ماقبلی کاهی دال مفتوحه وکاهی
تاء مفتوحه اولورکه حرفین مذکورینك ماقبللری حرف ساکن اولمق قاعدهٔ مطرده‌در
❁ اماستدن ❁ وشدن ❁ وآمدن ❁ وزدن ❁ کلمه‌لری قاعدهٔ مذکوره‌دن شاذ اولدقلری
هربری برسبیدن ناشیدر مثلا لفظ (ستدن) آلمق معناسنه سائر مصادره مخالف اولمغله
آندن ماضی مشتق اولمز زیرا ستد دیمزلر بلکه (ستاندن) لفظندن که آلمق معناسنه
برمصدردر ماضینی آندن اخذ ایدوب (ستاند) دیدیلر و (شدن) و (زدن) لفظلرنده سکون
ایله ابتدا متعذر ویا متعسر اولمغله متحرك اتدیلر و (آمدن) لفظی اصلنده آیدن درکه
قاعده‌یه موافق مصدر ایدی صکره میمی ایکی یادن بدل ایدوب (آمدن) دیدیلر
اکرچه آندن ماضی اخذ ایدوب (آمد) دیرلر لکن مضارع وامری اصلدن اخذ
ایدوب (آید) و (آی) دیرلر حاصلی مصدر فارسی ایکی نوعدر ❁ نوع اول که نونك
ماقبلی دال مفتوحه‌در بش قسمه منقسمدر زیرا دال مزبورك ماقبلی یا حرف مد
یعنی ماقبللرینك حرکتی کندو جنسلرندن. واو. ویا. والف. اولور یاخود حرف را
وحرف نون ساکنتین اولورکه ❁ یارنو ❁ عبارتی حروف مذکوره‌یی جامعه‌در ❁ ودالدن
اول حرف یا اولان مصدر یا خماسیدر. پریدن. پزیدن. چریدن کبی یا سداسیدر. باریدن
بخشیدن. ترسیدن کبی یا سباعیدر. تراشیدن. تراکیدن. خراشیدن کبی یا ثمانیدر. آرامیدن
آشامیدن. آماسیدن کبی ❁ ودالدن اول واو اولان مصدر آسودن. بودن. نمودن کبی
❁ ودالدن اول الف اولان مصدر فرستادن. نهادن. کشادن کبی ❁ ودالدن اول حرف
را اولان مصدر. آزردن. افسردن. افشردن کبی ❁ ودالدن اول حرف نون اولان مصدر
خواندن. راندن. ماندن کبی ❁ نوع ثانی که نون مصدرك ماقبلی تاء مفتوحه اولان مصدردر
درت قسمدر زیرا تاء مذکوره‌نك ماقبلی یا حرف خادر آموختن. آمیختن. افراختن
کبی یا حرف سیندر. دانستن. پیراستن بستن کبی یا حرف شیندر. انباشتن. انکاشتن
پنداشتن. کبی یا حرف فادر یافتن تافتن بافتن کبی ❁ ودخی معلوم اوله‌که مصادر فارسیه
کاه مفرد اولور امثلهٔ مذکوره کبی وکاه مرکب اولور (پاك کردن) و (درآغوش

کردن) کبی ومصادرك اولنه باء موحده ادخال اولنور مفرد اولورسه. نمودن. وبستودن
کبی واکر مرکب اولورسه جزؤ اخیرك اوزرینه ادخال اولنور (عطسه بزدن)
و(چاه بکندن) کبی وحرف باء مزبوره مضمومه در اکر مصدرك اولی. مضموم. یاباء. یامیم
اولورسه. بخوردن. ببردن. بپروردن. وبمکیدن کبی والا همیشه مکسور اولور واکر
مصدرك اولی الف اولورسه باء مذکوره داخل اولدقده اول الف یایه منقلب اولمق
قیاسی در. بیامدن. وبیفسردن کبی ❊ وکاهی مصدرك آخرینه بر یا الحاق ایدرلر که اول یایه
یای تهیهٔ تسمیه اولنور مثلا (خوردن) اصلنده اکل ایتمك معناسنه در یا الحاق ایدوب
(خوردنی) دیرلر واکل ایتمکیچون مهیا اولان طعام مراد ایدرلر کذلك (پوشیدن)
کیمك (وپوشیدنی) کیه جك ثوب معناسنه در ❊ وکاهی بر کلمه نك آخرینه یاء مصدریه الحاق
ایدوب اول کلمه نك مدلولی اولان شیءده اولان صفة زائده یی افاده ایچون نیکی. وبدی.
ونیکویی. وزشتی کبی که نیك ترکیده ایو وبد یارمز یعنی ایولك صفتی ایله موصوف اولان
شخص معناسنه در (ونیکی) اول ایولك صفتنه و (بدی) اول یارمزلق صفتنه دلالت ایدر
کذلك (نیکو) ترکیده کوزل و (زشت) چرکین یعنی کوزللك صفتی ایله یا چرکنلك صفتی
ایله موصوف اولان شخص معناسنه در و (نیکویی) اول کوزللك صفتنه و (زشتی) چرکنلك
صفتنه دلالت ایدر ویاء مذکوره یه یاء نسبت دخی دیرلر و (نیکو) لفظنده اولان واوه
واو نسبت اطلاق اولنور ٧ (هندو) ده اولان واو کبی ویاء نسبت ایله واو نسبتك فرقی
بو مقامده ذکر اولنمق مناسب ملاحظه اولندی ❊ امدی معلوم اوله که هند بر مملکت
اسمی در اول دیارده تولد ایدوب آنده نشو ونما بولان کمسنه یی اول دیاره نسبت ایتسه لر
(هندو) دیرلر زیرا واو نسبتك وضعی خلقی اولان نسبتدر کسبی اولانده استعمال اولنمز
لهذا طشره دن کلوب اول دیارده توطن ایدن کمسنه یه هندو دیمزلر کذلك اول دیارده
حاصل اولان انساندن غیری ده هندو دیمك اولمز ❊ اما یاء نسبت ایله اولان لفظ (هندی)
مطلقا اول دیارده اولانه اطلاق اولنور آنده تولد ایتسون یا آنده توطن اتسون وخواه
انسان اولسون جاد اولسون لهذا سیف هندی دیمك جائزدر و (هندوستان)
دیوب (هندیستان) دیمه دکلری دقیقهٔ مذکوره یه مبنی در زیرا استان لفظنده آنده
نشو ونما بولمق معناسی معتبردر مثلا باغچه یه (کلستان) دیرلر کل آنده نشو ونما بولدیغی
ایچون لکن باغچه دن کلی قوپاروب آخر موضعه خرمن ایتسه لر اول موضعه کلستان اطلاق
اولنمز زیرا کل اول موضعده نشو ونما بولمدی وتحقیق بودر که افادهٔ مذکوره فقط
واوك دکلدر بلکه واو ایله یا مجموعنكدر زیرا (نیکو) و (هندو) اصلنده (نیکوی) و
(هندوی) در که یا حذف اولنوب وقت اضافتده ظاهر اولور (نیکوی او) و (هندوی
زلفش) دیرلر وکاهی نکویی ونیکویی دیوب احسان معناسی مراد ایدرلر کاقال **بیت**

٧ وکاهی واودن مستفاد اولان نسبتی تأکید ایچون بر نون دخی زیاده ایدرلر همایون لفظی کبی که همایه نسبتدر هما مبارکلك ایله مشهور بر قوش اولمغله اکا نسبت ایدوب مبارك مراد ایدرلر درون واندرون بو قبیلدندر زیرا اصلی در واندردر ویاء نسبتی تأکید ایچون دخی نون زیاده ایدرلر شیرین وسنکین لفظلرنده زیاده اولندیغی کبی (منه)

(نکویی)

نکویی کردن اندر حق کرکان ❊ بدی باشد بجای کوسفندان ❊ اکرچه نکویی لفظنك
مقابلی بدی دکلدر بلکه زشتی در لکن (یجوز للشاعر مالا یجوز لغیره) فحواسی اوزره
ضرورة حسبیله شاعر بدی لفظنی اختیار اتدی ❊ معلوم اوله که مصدر مجرد حدثه
دلالت ایدر حدث اولدیغی جهتدن یعنی بر ذات ایله قیامنی اعتبار ایتمك وجهی اوزره
پس اول حدثك بر ذات ایله قیامنك زماندن خبر ویرمك مراد اولنسه اکا فعل
صیغه ایله سی توسل ایدرلر زیرا فعل ماده سیله حدثه وصورتی ایله زمانه دلالت ایدر
وفعل ماضی جمیع السنه ده بالذات مصدردن مأخوذدر فارسیده مصدردن اشتقاقنك
طریقی بودر که مصدرك آخرنده اولان حرف نون حذف اولندقده ماضی حاصل
اولور لهذا هر فعل ماضی نك آخری کاهی دال وکاهی تا اولور همیشه مثلا خواندن
وخواند ودانستن ودانست وعلی هذا القیاس لکن اول مصدرکه نوندن اول تا وتادن
اول خا اوله آنك ماضی سنده اوچ ساکن جمع اولورکه اول حرف مد اولور. انداخت
.اندوخت. انکیخت کبی الا پخت که پختن دن مشتق در ❊ وکاهی ماضی نك اولنه باء موحده
داخل اولوب مصدرده مذکور اولدیغی وجه اوزره تحریك اولنور وباء مذکوره
عربی ده قد تحقیقیه معناسنی افاده ایدر مثلا (بخواند) دیرلر تحقیق اوقودی معناسنه
وکاهی لفظ می داخل اولوب (میخواند) دیرلر اوقودی ایدی معناسنه که اکا ماضی یی
حکایه تعبیر ایدرلر. وکاهی می لفظنك اولنه حرف ها ادخال ایدوب (همی خواند) دیرلر که
معناسی تقریردر که ترکیده مقرر میدر دیه جك یرده همی دیرلر واول کلامده واقع
اولوپس (همی خواند) عبارتنك معناسی فلان کسك اوقودیغی کرچکمیدر دیمك اولور
وآخر کلامده دخی زیاده قیلنور معنای مذکوری افاده ایچون ع بوی یار مهربان آیدهمی
❊ دیرلر اول موضعده که بر کمسنه مثلا خبر ویرر که بوی یار کلور دیو آنك مقابله سنده
یار مهربانك قوقوسی کرچك کلورمی دیرلر ❊ وکاهی ماضی نك آخرینه حرف یا زیاده
اولنور تمنی وتأسف معناسنی افاده ایچون مثلا (کاش چیزی خواندی) دیرلر کاشکی
زمان ماضی ده بر شیء اوقومش اولیدی معناسنه سائر تصرفاتی دخی اکه قیاس اولنه
وکاهی ماضی صیغه سی ذکر ومصدر مراد اولور مثلا (باید خواند) دیرلر خواندن
معناسنه ❊ بعض رسائلده شو وجه اوزره واقع اولدی که کاهی ماضی وامر مجموعنی ذکر
ایدوب مصدر مراد ایدرلر که آنلره مصادر مرخمه تسمیه اولنور (کفت وکوی) کبی که
ترکیده سوز ساو (ودار وکیر) کبی اور مه طوتمه تعبیر اولنور ❊ ودخی ماضی نك آخرینه
الف وراحرفلرینی زیاده ایدوب مصدر مراد ایدرلر (کفتار) و (رفتار) کبی که سویلیش
ویورویش معناسنه انتهی شویله ملاحظه اولنورکه لفظ کفتار ورفتار مصدر دکلدر بلکه
اسم مصدردر وبو مقامده .سخن. وکفتار. وکفت وکوی. وکفت. وکفتا. لفظلرینك

(مطلب)
باء تحقیقیه وحکایهٔ حال وتقریر ماضی

(مطلب)
مصادر مرخمه

(مطلب)
اسم مصدر

معنالری ایضاح اولونمق مناسب ملاحظه اولندی که تا مبتدی ورطهٔ اشتباهدن خلاص
بوله ❊ معلوم اوله که لفظ (سخن) سینک ضمی وخانک فتحی ایله استعمالی کثیردر وسخن
سینک فتحی وخانک ضمی ایله دخی لغت فصیحه در که ترکیده معنالری سوزدر که عرب
آندن کلام ایله تعبیر ایدرلر تلفظ اولنان سوزه ودرونده مضمر اولوب تلفظ اولونمق
صددنده اولان سوزه شاملدر لهذا حافظ شیرازی لسان الغیب ده دیدی که **بیت** زبان کلك
تو حافظ چه شکران کوید ❊ که کفتهٔ سخنت میبرند دست بدست ❊ که سخن کفتهٔ سخن
نا کفته مقابلی در یعنی سوزك سویلنمشی وسویلنممشی وبو معنایه شاهددر شاعرك شو قولی
بیت بسی کفته اند این سخن در جهان ❊ سخن کفته سیم است ونا کفته زر ❊ که کفته
ونا کفته لفظلری سخندن حال اولمق ظاهردر وصفت وموصوف اولمق محتملدر اکرچه بحسب
الضروره سخن لفظنده علامهٔ موصوف اولان جر ترك اولندی وسخن لفظنك ظاهر اسکونی
ونا کفته لفظی آنك اوزرینه عطف ایتمك سخن کفته وسخن نا کفته متکلم وصفلری
اولمه لرین ایهام ایدر یعنی سوز سویلین کمسنه سیم وسوز سویلین کمسنه زردر لکن
طبع سلیم بو مقامده بو معنادن اباء ایدر زیرا مقصود خاموشلغی کویالك اوزرینه تفضیل
وترجیح در و (کفت) لفظی اکثریا ماضی استعمال اولنور وکاهی سوز معناسنه اسم
استعمال اولنور لکن سخندن خاصدر زیرا تلفظ اولنمیان کلامه اکرچه سخن دیرلر لکن
کفت دیمزلر و (کفت وشنود) دیرلر سویلمه واشتمه معناسنه و (کوی) لفظی کویدندن
مأخوذ اسمدر ترکیده سوزساو دیه جك یرده فارسی ده (کفت وکوی) دیرلر **بیت**
بعشق آن کوز کفت وکوی ترسد ❊ چو میخواری بوی کزبوی ترسد ❊ و (کفتار)
لفظنك معناسی کلامی حرفاً بعد حرف وکلمةً عقیب کلمةٍ نظم جواهر ایدر کبی نظم
ایتمك معناسنه در فردوسی دیدی که **بیت** بعبری زبان تیز کشادهٔ ❊ بکفتار داد سخن
دادهٔ ❊ وتحقیق بودر که کفتار ورفتار ودیدار لفظلری ایکی جزودن مرکب وصف
ترکیبی در ولفظ (کفتار) اصلنده آرندهٔ کفت در سوز کتوریجی معناسنه ونظم
کلام سوزی خارجه کتورمکه باعث اولمغله کفتار اطلاق اولندی ❊ ووصف ترکیبی
آندن عبارتدر که اسم فاعل مفعولنه مضاف ایکن اسم فاعل علامتی اولان (نده) لفظی
حذف ومضاف الیه اولان کلمه یی آنك اوزرینه تقدیم ایدرلرنته کم کفتار ماده سنده
تصویر اولندی ❊ ولسان فارسیده مضاف الیهی مضاف اوزرینه تقدیم ایتمك امر شایعدر
(دولت خانه) و (شهنامه) و (کلبن) کبی حتی بعضیلر هر مضاف الیه تقدیم اولنان ماده یه
وصف ترکیبی اطلاق ایدرلر مثلا (توران شاه) اصلنده شاه توران ایدی که توران
تور لفظنك جمعیدر که تور فریدونك اوغللرندن برینك اسمیدر یعنی تور مزبور نسلندن

اولان جماعتك شاهی و (ایران شاه) اصلنده شاه ایران ایدی که ایران ایر لفظنك جمعی
دروایر ایرج دن مرخم افریدونك آخر اوغلنك اسمی در یعنی ایرج نسلندن اولان
طائفه نك شاهی ولفظ شاه فارسیده بزرك وترکیده آندن اولو لفظی ایله تعبیر اولنور
لهذا بیوك دانه یه شاه دانه وبیوك کرکدن دیدکلری جانوره شاخ رخ دیرلر که رخ
کرکردن معناسنه در. وکاهی مضاف الیهی تقدیم ایتمیوب مجرد مضافی اضافتدن قطع ایله
اکتفا ایدرلر مثلا (خواجه سرای) دیرلر که اصلنده خواجهٔ سرای در اضافت ایله وپرده
سرای دیرلر که اصلنده پردهٔ سرای در. اکرچه کاهی مضاف الیهی تقدیم ایدوب
سرای پرده دیرلر ❊ مخفی اولمیه که وصف ترکیبی طریقی ایله عبارتی تقدیم وتأخیر ایتمك
علامات نقلدن بر علامتدر مثلا لفظ (سینه بند) فرسك سر جینه استحکام ویرمکیچون
سینه سینه بند ایتدکلری قایشه اسم درکه اصلی بندندهٔ سینه در یعنی کوکس باغی که بر معنای
عامدر که هر نه کوکس باغی اوله اکا شامل ایدی اسلوب معهوداوزره تقدیم وتأخیر سببی
ایله تغییر ایدوب ذکری مرور ایدن قایشه مخصوص اولدی کذلك (شهنشاه) اصلنده
شاه شاهان ایدی پادشاهلر پادشاهی معناسنه اسلوب معهود اوزره تغییر اولندقده علم
عدادندن معدود اولوب شخص معینه قصر اولندی وعلی هذا فقس ❊ وعلامات نقلدن
بری دخی اول حرف هادر که کلمهٔ عامه نك آخرینه زیاده اولندقده کلمهٔ مزبوره نك معناسنی
عمومدن خصوصه نقل ایدر مثلا (سبز) اصلنده هر یشل اولان نسنه یه اطلاق اولنور ایدی
آخرینه هاء نقل زیاده قلندقده نباتاته مخصوص قلندی وسبز ایله توصیف اولنور سبزه
توصیف اولنمز مثلا برك سبز دیرلر برك سبزه دیمزلر بلکه سبزهٔ تر دیرلر یاش اوت معناسنه زیرا
هاء نقل کلمزدن اول وصف قبیلندن ایدی هاء مزبوره کلدکدنصکره ذات قبیلندن اولوب
موصوف اولور صفت اولمز کذلك لفظ (سفید) اصلنده هر بیاضه اطلاق اولنور ایدی
هاء معهوده کلدکدنصکره بیاض صبحه مخصوص اولدی وقس علی هذا کلمهٔ پنجه. وزرده
وغنچه. وبنفشه. وهفته وغیرها وهاء معهوده عمومدن خصوصه نقل ایچون مفرده لاحق
اولدیغی کبی مرکبه دخی لاحق اولور مثلا (تبخاله) که تب خال اصلنده اول نشاندر که محموم
اولان کمسنه نك بدنندن هر نه موضعده اولورسه اولسون شامل ایدی وهاء نقل
لاحق اولدقده محمومك فقط دوداغنده ظهور ایدن نشانه مخصوص اولدی که ترکیده
اوچوق تعبیر اولنور و (کرماب) اصلنده هر آب حاره اطلاق اولنور وکرمابه ایلیجه تعبیر
اولنان صویه خاصدر و (در وازه) مطلقا آچیق قپویه اطلاق اولنور که اصلی درباز در
و (دروازه) قناتسز بیوك قپویه مخصوصدر و (چارچوب) مطلقا درت اغاجه اطلاق اولنور
وچارچوبه عامه تحریف ایدوب چرچیوه دیدکلرینه اسم خاص در و (خربند) مطلقا

مطلب
هاء نقل

جاری باغلایجی یه عام در وخربنده اول صنعتی عادت ایدن کمسنه یه خاص در والله اعلم
ودخی (کفت وکفتا) کلمه لرینک بری سؤال وبری جواب مقامنده استعمال اولنور وکفتانک
آخرنده اولان الف جوابی وسؤالی بری برندن فرق ایچوندر لکن مزید مزید علیهدن
وجواب سؤالدن مؤخر اولمق مناسبتی ایله کفتا لفظی جواب مقامنده استعمالی شایع در
بیت کفتم غم تودارم کفتا غمت سر آید ❋ کفتم که ماه من شو کفتا اکر بر آید ❋ یعنی
قولای کلورسه ❋ وخسرو دهلوی الف معهودی سؤاله ادخال ایدوب دیدی که
بیت بکفتا پرتو اندازد کهی نور ❋ بکفت آری ولیکن چون مه از دور ❋ ودخی
معلوم اوله که لسان فارسیده مذکر ومؤنث وتثنیه وجمع ایچون باشقه باشقه علامت
وضع اولنمیوب مقام قرینه سیله بری برندن متمیز اولورلر اما لسان عربی ده هر بری ایچون
بر علامت وضع اولنمشدر لهذا افعال متصرفهٔ فارسیه ده التی صیغه ایله اکتفا اولندی که
مفرد غائب وغائبه ایچون بر صیغه ❋ ومفرد مخاطب ومخاطبه ایچون بر صیغه ❋
وتثنیهٔ غائب وغائبه وجمع غائب وغائبه ایچون بر صیغه ❋ وتثنیهٔ مخاطب و مخاطبه
وجمع مخاطب ومخاطبه ایچون بر صیغه ❋ ومتکلم وحده ایچون بر صیغه ❋ ومتکلم معه
غیره ایچون بر صیغه وضع اولندی پس تثنیهٔ غائب وغائبه وجمع غائب وغائبه ایچون (ند)
ومفرد مخاطب ومخاطبه ایچون حرف (ی) وتثنیهٔ مخاطب ومخاطبه وجمع مخاطب ومخاطبه
ایچون (ید) وکاهی (یت) ونفس متکلم وحده ایچون حرف (م) ومعه غیره ایچون (یم)
علامت وضع ایتدیلر ومفرد غائب وغائبه نک فاعلی کاه اضمار وکاه اظهار ایدرلر مثلا
بهمان خواند وخواند بهمان دیرلر فلان کمسنه اوقودی معناسنه تقول ﴿ فی الامثلة
المطردة للماضی المثبت المعلوم ﴾ دانست ❋ دانستند ❋ دانستی ❋ دانستید ❋ دانستم ❋ دانستیم
ومخفی اولمیه که لغت عربیه ده ماضی نک مطلق نفیی مراد اولنسه اول ماضی نک مضارعنک
اولنه لم کلمه سنی واستغراق اوزره نفیی مراد اولونسه مضارع مزبورک اولنه لما کلمه سنی زیاده
ایدرلر مثالا لم یعلم. لما یعلم دیرلر ولغت فارسیه ده نفس ماضینک اولنه نون مفتوحه ونون
مفتوحه ولفظ هنوز مجموعی زیاده ایدوب نخواند وهنوز نخواند دیرلر یعنی زمان ماضی ده
اوقومدی وزمان ماضی نک جمیع اجزاسنده شو وقته دک اوقومدی معناسنه که اول جحد
مطلق وثانی یه جحد مستغرق تسمیه ایدرلر وبو مقامده فارسیده اولان حرف نافیه بیان

مطلب
فی بیان کلمة النفی
فی الفارسیة

اولنمق مناسب ملاحظه اولندی ❋ معلوم اوله که لسان فارسی ده نفیه دلالت ایدن کلمه نک
اصلی اوچ در کلمهٔ اولی لفظ (نا) در که عربیده لیس وترکیده دکل عبارتلریله تعبیر اولنور
مثلا عربی ده فلان لیس بعاقل وفارسی ده (بهمان ناخردمنداست) دیرلر فلان کمسنه عقللو
دکلدر معناسنه وکاهی الفنی حذف ایدرلر پس اکر مضمون کلامی نفی وانکار ایچون اوله

داخل اولورسه محذوفدن بدل های غیر ملفوظه ویررلر **بیت** نه عمر خضر بماند
نه ملک اسکندر ❋ نزاع بر سر دنیای دون مکن درویش ❋ زیرا مقصود عمر خضر وملک
اسکندرک بقاسنی نفی وانکاردر یعنی عمر خضر وملک اسکندر باقی اولوردکلدر ❋ واکر
اولی الف اولان افعال وجوامده داخل اولورسه محذوفدن عوض ویرمزلر لکن اول الفلر
یایه مبدل اولورنیامد. نیایدونیم کبی که آمد. آید. ام ایدی وقس علیه واکر اشیاء مذکورلرک
اولی الف اولمسه محذوفدن تعویض ایتمیوب اوله فقط نونی زیاده ایدرلر مثلا نداد. ونده‌د
.ونخواند. ونخواند کبی وعلی هذا ❋ وکلمهٔ ثانیه لفظ (نی) در که لسان عربده آندن لا وترکیده
یوق ایله تعبیر اولنور مثلا برنسنه وارمیدر دیو سؤال اولنسه یوقدر دیه جک یرده
عرب لا وعجم نی دیرلر اکرچه نه ایله دخی جواب ویرمک جائزدر وکاهی نیست
دیرلر رابطه دن یعنی استدن همزه یی حذف ایله زیرا اصلی (نی است) درکه (است) لفظنه
رابطه دیرلر **بیت** چنان کامل که نی کرمست ونی سرد ❋ چنان عاقل که نی خشک است
ونی تر ❋ ونا ایله نی نک مواقع استعماللری متغایردر مثلا (نامرد) دیرلر نی مرد دیمزلر
ومرد نیست دیرلر مرد نادیمزلر ❋ وکلمهٔ ثالثه لفظ (بی) در ترکیده آندن سز ایله تعبیر اولنور
مثلا بی خرد دیرلر عقلسز معناسنه و(نا) ایله (بی) نک دخی مواضع استعماللری متخالف در
مثلا (نادان) دیرلر بی دان دیمزلر اکرچه بعض مواضعده نا استعمال اولندیغی کبی نی دخی
استعمال اولنور لکن معنالری متخالفدر احدهما آخرک معناسنی افاده ایتمز مثلا ناکس
وبی کس دیرلر لکن ناکسدن مقصود اولان معنی فرومایه در آباء واجدادی حسیب
ونسیب دکلدر وبی کسدن مراد غریب اولمغله استناد ایده جک کمسنه سی یوقدر دیمکدر
بیت کس بی کسانی ومن بی کسم ❋ کرم دستکیری بجایی رسم ❋ وناچیز دیرلر متعدبه
نسنه دکلدر وبی چیز دیرلر برنسنه یوقدر معناسنه ❋ وپوشیده اولمیه که بی لفظنک مقابلی
لفظ (مند) در زیرا بی نیاز دیرلر احتیاجسز و(نیازمند) دیرلر احتیاجلو معناسنه وبی لفظنه
بالفظی دخی مقابلدر دیسه لر مستبعد دکلدر زیرا (بی تو) سنسز و(باتو) سنکله معناسنه در
﴿ والامثلة المطردة للماضی المنفی المعلوم الذی یسمیه اهل العربیة جحداً مطلقا ﴾
ندانست ندانستند . ندانستی . ندانستید . ندانستم . ندانستیم ❋ والامثلة المطردة له
ویسمونها جحداً مستغرقاً ❋ هنوز ندانست . هنوز ندانستند . هنوز ندانستی . هنوز
ندانستید . هنوز ندانستم . هنوز نداستیم ❋ جحد مطلق زمان ماضی ده علی الانکار
ونفی در مطلقا یعنی اجزاء زمان ماضی یه تعرضدن قطع نظر وجحد مستغرقده وقت
تکلمه کلنجه اجزاء زمان ماضی ده علی نفی وانکار ملحوظدر مستغرق اطلاق اولندیغی
نفی مذکورک جمیع اجزاء زمانه استغراق واحاطه سی اولدیغی ایچوندر پس جحد

مستغرق جحدمطلقدن نفی خصوصنده ابلغدر وهنوزترکیده دخی معناسنه اصلی نوزدر **بیت** توباش تاکه شودصبح دولتش روشن ۞ که درجهان ندمیده‌است صبح جاهش نوز ۞ و اولنه حرف‌ها زیاده قلنوب هنوزاولمشدر زیرا فارسیده‌اول کلمه‌یه‌هازیاده‌سی شایعدر (می) ده‌همی و(مانا)ده‌همانادیدکلری کبی‌وارباب لغتدن چوق کمسنه نیزلفظی نوز لفظنه‌مرادف ظن‌ایدوب نیزونوز دخی معناسنه‌درديدیلرونیچه کمسنه‌لردخی ترکیده زیدده وزیددخی عبارتلرینك‌میانده فرق‌یوق‌زعم‌ایدوب مثلا (زیدنیز) و (زیدنوز) عبارتلرین‌تفریق‌ایتمدیلر فی‌الحقیقه فرق‌مزبوربغایت‌دقیق‌در تفصیلی بودرکه نیزلفظی فارسی‌ده عربیده اولان واوعاطفه‌نك مؤداسنی ادا ایدر مثلا (باران بارید برف‌نیز) عبارتنك‌ترکیده معناسی یاغمور یاغدی‌قارده ولفظده نیز لفظنك معناسیدرکه‌مرادیاغمق خصوصنده یغموره‌قاری تشریك‌ایدر و(نوزوهنوز) لفظلرینك‌معنالرندن ترکی‌ده‌دخی‌لفظی ایله‌تعبیراولنورمثلا (زیدآمد وعمرونیامدنوز) عبارتنك‌معنای‌اجالیسی‌زیدکلدی‌وعمرودخی‌کلمدی‌درکه تفصیلی‌سی زیدکلدی‌اماعمرو شمدی‌یه‌دك کلمدی دیمکدر پس‌تقریر مذکورایله نیزونوزوترکیده‌ده ودخی‌میانلرنده فرق ظاهراولور وعدم فرقدندرکه بحرالغرائب صاحبی لفظ نیز دخی معناسنه‌در دیدی صواب اولان ده معناسنه‌در دیمکدر **بیت** اونیز کذشت ازین کذرکاه ۞ وآن کیست‌که نکذرد ازین‌راه ۞ حاصل‌معنی‌شووجهله‌درکه کذرکاه‌دنیادن چوق کمسنه‌لر عبورایتدی‌فلان‌کس‌ده عبورایدوب آنلره عبورخصوصنده شریك اولدی زیراکیم دیرکه‌بویولدن عبورایتمیه فلان‌کس‌دخی‌دیمك غلطدر امدی‌هنوز ندانست عبارتی‌مثلا فلان کس‌دخی بیلمدی‌یعنی‌شووقته‌کلنجه‌جمیع‌اجزاء زمانده بیلمدی‌عبارتیله ترجه‌اولنور فافهم هذا فانه‌دقیق

﴿ فصل فی اشتقاق الفعل المضارع من المصدر ﴾

معلوم اوله‌که لغت فارسیده‌ده مضارعك مصدردن اشتقاقی متقدمین عندنده سماعی وبعض‌متأخرین عندنده قیاسیدر پس بوبابده ایکی‌مسلك واردر ﴿ المسلك الاول فی‌بیان اشتقاقه بطریق‌السماع ﴾ پوشیده اولمیه‌که لسان فارسیده مضارعت حرفی حرف دالدرکه آخرمضارعه الحاق اولنور وبوندن اقدم بیان اولنمش ایدی‌که مصادرك‌آخری‌همیشه‌نون‌وماقبلی‌یادال‌ویاتادرماقبللری (یارنو) حرفلرندن برحرف اولنور وکاهی دالی ده‌حروف‌مذکوره‌دن غیری‌حرف صحیح‌اولورکه دورت کلمه‌در ومضارعلری سماعی‌در. آمدن. آید.وزدن. زند.وستدن.ستاند.وشدن.شودکبی ۞ امدی‌مصدر دالی‌اولدقده‌وماقبلی حروف‌خمسهٔ مذکوره‌دن بری‌اولان مصادردن مضارع‌اشتقاقنك طریقی‌بودرکه‌ذکراولنور اکردال مذکوره‌نك ماقبلی‌حرف(ی)

اولورسه طریق اشتقاقی بودرکه نون مصدریه وحرف یایی حذفدن صکره باقی حروفك آخرینه مضارعت حرفی یعنی‌دال الحاق وماقبلنی مفتوح ایدرلر مضارع حاصل‌اولور. رسیدن. رسد. چشیدن. چشد. ومکیدن. مکدکبی‌وقس‌علیه‌اماآفریدن. آفریند . و چیدن . چیند . ودیدن بیند . و شنیدن . شنود . وکزیدن . کاف عجمیه‌نك ضمی‌ایله کزیند کلمه‌لری‌شاذدر۞ واکردال‌مزبوره‌نك‌ماقبلی حرف (الف) اولورسه حرف‌اولده ذکراولندیغی وجه‌اوزره الفی حذف ایدرلر ایستادن ایستد . واوفتادن‌اوفتد. ونهادن‌نهدکبی ۞ اما کشادندن کشایدکلمه‌سی‌فی‌الحقیقه کشادندن مأخوذدکلدربلکه کشودندن مأخوذاولمغله قاعدهٔ‌مذکوره‌یه‌خلل ویرمز کذلك‌دهد کلمه‌سی فی‌الحقیقـه دادندن مأخوذ دکلدر بلکه دهیدندن مأخوذدر کذلك زاید کلمه‌سی زادندن مأخوذ دکلدر بلکه زاییدندن مأخوذدر زیرا کشـادن وکشودن آچمق معناسنه ودادن ودهیدن ویرمك معناسنه وزادن وزاییدن طوغمق معناسنه مصادر مترادفه‌قبیلندندر۞ غایةمافی‌الباب احدمترادفینك‌استعمالی آخره‌نسبت‌شایع اوله۞ واکردال‌مزبوره‌نك ماقبلی حرف(واو) اولورسه مضارع اشتقاقنك‌طریقی بودرکه واو مذکوره‌یی حذف وآندن الف‌ویایی تعویض‌ایدرلر کشودن . کشاید .ونمودن. نماید. وآزمودن. آزمایدکبی۞ وامابودن‌بود کلمه‌سی‌شاذدر زیرامقتضای قاعده‌اوزره بایدکرك ایدی‌لکن بایستن‌دن مشتق‌اولان بایدکلمه‌سنه التباس‌دن فرار ایدوب بوددیدیلر۞ولفظ‌بودن‌وتصرفاتی‌لفظ‌شدن‌وتصرفاتی‌میانده‌اولان‌فرقی‌چوق کمسنه‌لر تمیزایتمیوب‌بودن اولمق‌وشدن‌دخی اولمق‌وبوداولدی وشددخی‌اولدی‌وبود اولوروشوددخی‌اولور‌معنالرینی کرکی‌کبی فهم ایتمکله‌شدن‌وبودن‌ماده‌لرینی مرادف زعم‌ایدرلرومواقع‌استعماللرینی‌بیلمزلرامدی میانلرنده اولان‌فرق بومقامده بیان اولنمق انسب‌ملاحظه‌اولندی.وسید شریف‌قدس‌سره‌شرح‌تجریداوزرینه‌ایتدیکی حاشیه‌ده وجودلفظنی بودن‌ایله‌تفسیر ایدوب هستی‌وبودن‌لفظلری مرادفدر دیمکله‌شبهه‌متزاید اولمشدرامدی‌بزبومقامده‌هست. وهستی. واست. وبودن.وشدن لفظلرینك‌معنالرینی بعض مواضعده منظور نظرکلیل اولدیغی وجه‌اوزره بیان ایده‌لم ان‌شاء الله الموفق المسهل لصعایب‌الامور۞ معلوم‌اوله‌که(هست)لفظی‌فارسیده‌وار معناسنه یوق‌معناسنه اولان (نیست) لفظنك‌مقابلی‌درو‌آخرلرینه‌یای‌مصدریه الحاق‌ایدوب(هستی‌ونیستی) دیرلروارلیق‌ویوقلق‌معناسنه‌واول‌یاکه‌کلمه‌نك‌آخرینه‌کلمه‌ده اولان‌معنای وصفیتی‌افاده ایچون‌الحاق‌اولنه‌اکا‌یاء‌مصدریه‌دیرلرمثلا‌وار‌اولان‌نسنه‌ده‌وارلیق‌ویوق‌اولان‌نسنه‌ده یوقلیق برصفت‌درکه وارایله‌ویوق ایله‌قائم‌درو(مرد)لفظی‌ذات‌رجلدر ورجولیت

مطلب
فی‌بیان‌الفرق‌فی‌لفظ
بودن وشدن

انکله قائم بروصفدر مردی لفظنده اولان یاء مصدریه اول وصفلری افاده ایدر
(رباعی) ازرفته قلم هیچ دکرکون نشود ☼ وزخوردن غم بجز جکرخون نشود ☼
کردرهمه عمر خویش خونابه خوری ☼ یك قطره ازآنچه هست افزون نشود ☼
و(نیست) اصلنده نی است در (اوست) اصلنده اواست اولدیغی کبی الفلر تخفیف ایچون
حذف اولندی ولفظ استدن ترکیده در لفظی ایله تعبیر اولنور اکا رابطه تسمیه
اولنور عربی ده جملهٔ اسمیه ده اولان هو منزله سنه در زیرا عرب زید هو قائم دیرلرکه
فارسیده (زید برپا ایستاده است) تعبیر اولنور پس لفظ نیست ادات نفی ایله رابطه دن
مرکبدر وکاهی هست لفظی رابطه اولان است مقامنده استعمال ایدرلر وسری
بودرکه است لفظنك اوزرینه که لفظی داخل اولسه الفی هایه تبدیل ایدرلر نته کیم
بو بیتده واقع در **بیت** ببین دل من وپیکان بیحساب درو ☼ که هست کوه غم و چشمهای
آب درو ☼ کذلك لفظ است ابتداء کلامده واقع اولسه الفی هایه تبدیل ایدرلر نته کم
بو بیتده واقع در **بیت** هست درین دائرهٔ لاجورد ☼ مرتبهٔ مرد بمقدار مرد ☼ که
اصل کلام بمقدار مرد است درکه است تقدیم وهسته تبدیل قلندی که مرادینه
است در ☼ وابن سینا اشارات نام تألیفنده است لفظی رابطه اولدیغنه تصریح ایدوب
دیدی که موضوع ومحمول میاننده اولان رابطهٔ اجتماع کاهی لغت عربده حذف
اولنور مثلا (زید هو کاتب) دیه جك یرده زید کاتب دخی دیرلر لکن فارسیه ده اول
رابطه یی حذف ممکن دکلدرکه فارسیه ده رابطه است لفظیدرکه زید دبیراست دیرلر
انتهی ☼ ومیر صدرالدین شیرازی شرح تجرید حاشیه سنده دیدی که (زید هست) و(زید
نیست) عبارتلرنده رابطه مذکور دکلدر وجلال دوانی میر مذکورك کلامنی ردصددنده
دیدی که مذکور عبارتلرده رابطه مذکور اولمامقدن رابطه نك بالکلیه انتفاسی لازم
کلمز انتهی. کلامین مذکورین اقتضا ایدرکه عبارتین مذکورتین ده رابطه صراحةً
مذکور اولمیه ☼ وابن سینا کلامی اقتضا ایدرکه (زید هست) عبارتنده رابطه مذکور
اوله زیرا آنك کلامی ایکی مقدمه دن مرکبدر بری است فارسیده رابطه اولمق وبری
رابطه نك حذفی فارسیده جائز اولمامق پس معلوم اولدی هست ونیست لفظلری
رابطه یی متضمن اوله لر اولا (هست) لفظی نوع ما وجوده دلالت ایدن ها ایله رابطه
اولان (است) دن مرکبدرکه ها لفظی فارسیده حاضر اول معناسنه در است اوزرینه
داخل اولدقده ها لفظنك آخرنده اولان الف واست لفظنك اولنده اولان الف
حذف اولنوب (هست) باقی قالدی و(نیست) لفظی مرکب اولدیغی بوندن اقدم بیان
اولندی وکاهی است لفظی هست مقامنده استعمال اولنور کما قال **بیت** جهان کرچه

سراسر لاله زاراست ☼ برهنه پامرو آنجا که خاراست ☼ که خارهست معناسنه در
یعنی جهان اکرچه ظاهرا باشدن باشه لاله زار کورینور لکن سن احتیاط ایدوب
بو لاله زارده یالین آیق یوریمه زیرا تیکن واردر اکرچه کوزه کورینمز ☼ ودخی بود
لفظی کرچه بودن لفظندن مشتق فعل ماضی صورتنده در لکن مصدر معناسنده
دخی استعمال اولنور. دید. ودیدن. وکفت. وکفتن ده اولدیغی کبی پس بود وجود
وبودن ترکیده اولمق وبوده موجود معناسنه اسم مفعولدر وهستی ایله بودن لفظلرینك
معنالری بری برینه مغایردر زیرا سابقا معلوم اولدی که هستی نك معناسی وارلقدرکه
وار اولان نسنه ایله قائم برصفتدر وبودن لفظنك معناسی اولمقدرکه عربی ده آندن
کون لفظیله تعبیر اولنور وجود ایله کون لفظلری عربیده مترادف در پس سید شریف
حاشیهٔ شرح تجریدده وجود لفظنی (هستی وبودن) لفظلری ایله تفسیر ایدوب هستی
وبودن لفظلرینی مرادف ظن ایتمشدر اکرچه بودن لفظی ایله تفسیرنده اصابت
ایتدی لکن هستی وجود معناسنه در وهستی ایله بودن مرادفدر دیدیکی چندان
مستحسن دکلدر ☼ وشدن برشیئك شیء آخره متحول اولدیغنی افاده ایدرکه عرب آندن
صیرورت لفظی ایله تعبیر ایدرلر نته کم بودندن کون لفظی ایله تعبیر ایدرلر مثلا
عربیده (کان زید جاهلاً صار عالماً) دیرلرکه فارسیده (زید نادان بود دانا شد) تعبیر
اولنور یعنی زیدك جهلی علمه متحول اولدی وترکی ده قدیمدن زید جاهل ایدی
صکره عالم اولدی دیو تعبیر ایدرلر ☼ ودخی لفظ شدن هلاك اولمق معناسنه دخی کلور
بیت مکرکه لاله بدانست بی وفایی عمر ☼ که تا بزاد وشد جام می زکف ننهاد ☼
یعنی کویا که لاله عمرك بقاسی اولمدیغنی فهم ایتدی فرصت غنیمتدر دیو طوغوب
اولنجه الندن جام مي براقمدی وتحقیق بودرکه (شد) لفظنك معناسنده زوال معتبردر
بیت یوسفی ازبرادران کم شد ☼ آفتاب ازمیان انجم شد ☼ که اولکی شد صار وایکنجی
شد زال معناسنه در وفارسیده شد موضعنده رفت ذکر ایتدکلری وشد دیوب کتدی
معناسنی مراد ایتدکلری دخی معناسنده زوال وتحول ملحوظ اولدیغنه مبنی در والله
اعلم ☼ واکر دال مزبورك ماقبلی حرف (را) یا حرف (نون) اولورسه ساکن اولدقلری
صورتده مضارع اشتقاقنك طریقی بودرکه نون مصدری حذف ورا ونونی مفتوح
ایدرلر. پروردن. پرورد. وراندن راند کبی لکن بردندن بانك ضمی ایله برد کلدیکی بانك
فتحی ایله بریدن لفظنك مضارعی اولان برد لفظنه التباسدن فراردر. ومردن. میرد
وآزردن آزارد. وکردن کند کلمه لری شاذدر وآوردندن کاهی قیاس اوزره آورد وکاهی
واوی تخفیف ایچون حذف ایدوب آرد دیرلر ﴿المصادر الثائیة﴾ واکر مصدر ثائی

مطلب
رد سید شریف
جرجانی

اولورسه ماقبلی درت حرفدن خالی دکلدر ٭خ٭س٭ش٭ف٭صور اربعه‌نك
جمله‌سنده مضارع اشتقاقنك طریقی بودرکه نون مصدریه‌یی حذفدنصکره تاء مزبوره‌یی
داله تبدیل ایدرلر ٭ اکر ماقبلی (خا) اولورسه آنی زایه تبدیل ایدرلر آموختن. آموزد
افروختن. افروزد. اندوختن اندوزد کبی ٭ اما شناختن. شناسد وفروختن. فروشد
وکسیختن. کسلد کلمه‌لری شاذدر وپختن دن پاء فارسیه‌نك ضمی ایله مضارع مشتق
اولدقده پزد. وپزد بانك فتح وضمی لغت‌در و فتحی افصح و شایعدر ٭ واکر تاء
معهوده‌نك ماقبلی (سین) اولورسه اوچ وجه اوزره مضارع اخذ اولنورکه کاهی سینی
حذف ایدوب موضعنه مضارعت حرفی وضع ایدرلر. دانستن‌دن. داندکبی وکاهی
سینی یایه تبدیل ایدرلر پیراستندن. پیرایدکبی وبوصورتده اکر یاء مذکوره‌نك ماقبلی
مضموم اولورسه ضمه‌یی اشباع ایتمك ایله واو حاصل اولور وبوعمل اوچ کلمه‌ده جاری
درجستن. جوید. ورستن. روید وشستن شوید وکاهی سینی هایه قلب ایدرلر خواستن
خواهدکبی ٭ اما بستن‌دن بنددکلدیکی بندیدن دخی لغت اولمغله آندن مأخوذدر لکن
پیوستن‌دن. پیوندد. ونشستن‌دن. نشیندونوستن‌دن کذلك نبستن‌دن نویسد وخاستن‌دن
خیزد وکستن‌دن. کسلد. وشکستن‌دن. شکند کلمه‌لری شاذدر ٭ واکر تاء معهوده‌نك
ماقبلی (شین) اولورایسه آنی راء مهمله‌یه تبدیل ایدرلر انباشتن. انباردکبی وآغشتن‌دن
آغاردکلدیکی الف زیاده‌سیله بعضیلر قیاسه مخالف وبعضیلر آغاریدن دخی لغت اولمغله
آندن مشتقدر دیدیلر وکشتن‌دن کاف فارسیه‌نك فتحی ایله کردد کلدیکی کردیدن دخی
لغت کثیر الاستعمال اولمغله آندن مأخوذدر. وکشتن‌دن کاف عربیه‌نك ضمی ایله کشد
وسرشتن‌دن. سریشد. ونوشتن‌دن نویسد کلمه‌لری شاذدر وسرشتن‌ده. سریشیدن
لغت قلیله وکشتن‌ده کشیدن لغت متروکه‌در ٭ واکر تاء معهوده‌نك ماقبلی (فا) اولورسه
آنی باء موحده‌یه تبدیل ایدرلر تافتن. تابدکبی لکن سفتن‌دن سنبد. ونهفتن‌دن نهنبد کلدیکی
سنبیدن ونهنبیدن دخی لغت اولمق ملاحظه‌سیله‌در. ورفتن‌دن رانك ضمی ایله روبد
کلدیکی خلاف قیاسدر و مثال مذکور اشباع ضمه قبیلندن تعداد اولونسه
مناسب ایدی یعنی قیاس اوزره (ربد) اولدقدنصکره رانك ضمه‌سی اشباع اولنمغله
واو حاصل اولدی. وآشفتن‌دن. آشوبد کلدیکی دخی بوقبیلدندر. وبافتن‌دن. بافد
وشکافتن‌دن شکافد. وشکفتن‌دن شکفد. وشکوفدوکوفتن‌دن کوبد ورفتن‌دن رانك
فتحی ایله رود. وخفتن‌دن خفتد. وکرفتن‌دن کیرد. وپذیرفتن‌دن پذیرد کلمه‌لری شاذدر
وشکفتن‌دن شینك کسری ایله شکید کلدیکی شکیبیدن دخی لغت اولدیغنه مبنی‌در ٭ ودخی
معلوم اوله‌که فعل مضارع عربی وفارسی وسائر لغاتده ماده‌سی ایله حدثه وصیغه‌سی ایله

(زمان)

نبستن نبشتن ونوستن
نوشتن سین مهمله
وشین معجمه ایله یازو
یازمق معناسنه لغتدر
(منه)

تعجب وصبر معناسنه
(منه)

زمان حال واستقباله علی وجه الاشتراك یعنی لاعلی التعیین دلالت ایدرامدی زمان استقباله
تخصیص مراد ایتدکده اولنه حرف (با) زیاده ایدرلر مثلا (بخواند) دیرلر زمان مستقبلده
اوقور معناسنه وباء مزبوره همیشه مکسور اولور مکر مضارعك اولی مضموم یا حرف
شفوی اولورسه بامضموم اولور بفروشدوبکند کبی وزمان حاله تخصیص مراد ایتدکده
اولنه (می) کلمه‌سنی زیاده ایدرلر مثلا (میخواند) دیرلر شمدی بوحالده اوقور معناسنه واکر
مضارع مرکب ایسه باومی‌یی جزؤ اخیرك اولنه زیاده ایدرلر مثلا (درآغوش بکند) وبر
میخیزدکبی ومضارع ادات حال وادات استقبال‌دن عاری اولدیغی حالده اطلاق اولنسه
متبادر اولان زمان استقبالدر وکتب فقهیه‌ده برکمسنه (سوکند میخوارم بخدای) دیسه
حانث اولورو (سوکند خوارم بخدای) دیسه حانث اولمز زیرا زمان آتی‌ده یمین ایتمکه
وعددر واقع اولان کلام بونکته‌یه مبنی‌در ٭ ودخی معلوم اوله‌که مضارعدن نفی حال
قصد اولنسه می کلمه سنك اوزرینه یاخود می‌دن صکره مضارعك اولنه حرف نون
مفتوحه زیاده ایدرلر مثلا (نمی خواند) یاخود (می نخواند) دیرلر شمدیکی حالده اوقومز
معناسنه واکرنفی استقبال مراد اولنورایسه مضارعك اولنه مفردایسه وجزؤ اخیره
مرکب ایسه نون مفتوحه زیاده ایدرلر مثلا (نخواند) دیرلر کله‌جك زمانده اوقومز
و (برنخیزد) کله‌جك زمانده قالقمز معناسنه وادات استقبال اولان حرف بایی
زیاده‌یه حاجت یوقدر ٧ زیرا مضارع مجرد ذکر اولونسه متبادر اولان استقبالدر
دیو عنقریب مرور ایتدی ودخی نفی استقبالی تأکید مراد ایتسه‌لر نون نافیه‌دن
مقدم هرآینه لفظنی زیاده ایدرلر مثلا (هرآینه نخواند) دیرلر البته زمان مستقبلك
جمیع اجزاسنده اوقومز معناسنه مخفی اولمیه‌که آیین اصلنده قانون معناسنه‌درکه نظام
خلق ایچون وضع اولنان عادتدن عبارتدر وعادت مذکوره‌یی اجرا لازم اولمغله آیین
دیوب امر لازم مراد ایدرلر بیت که تازنده‌ٔ برتو نفرین بود ٭ پس زنده‌کی دوزخ آیین
بود ٭ پس هر آیین هرقانون یعنی هرامر لازم معناسنه اولدقدنصکره نفی استقباله مخصوص
اولسون ایچون آخرینه های نقل زیاده ایتدیلر لهذا ارباب لغت هرآینه لفظنی کاهی
البته وکاهی لابد لفظلریله تفسیر ایدرلر وکاهی تخفیف ایچون یاء ثانیه‌یی حذف ایدرلر
نته کم سلمان ساوجی کلامنده واقع اولدی بیت کر بنکرد عروس جمالت درآینه ٭
خودبین شود هرآینه آن به که ننکرد ٭ مثال نفی الاستقبال فی المطردة نخواند. نخوانند
نخوانی. نخوانید. نخوانم. نخونیم ٭ مثال توکیده فی المطردة هرآینه نخواند. هرآینه
نخوانند. هرآینه نخوانی. هرآینه نخوانید. هرآینه نخوانم. هرآینه نخوانیم

﴿ فصل فی اشتقاق امر الحاضر ﴾

(٢١) (ب)

٧ اکرچه بعضیلر
زیاده ایدوب نخواند
دیرلر (منه)
لکن اداة حال که می در
زیاده اولنمق واجبدر
(منه)

معلوم اوله‌که امر الحاضر عبارتنك معناسی متكلمك حضورنده حاضر اولان كمسنه‌دن
بر نسنه‌نك ایجادینی طلب‌در ونهی الحاضر شخص مزبوردن بر نسنه‌نك تركنی طلب‌در
امر الغایب ونهی الغایب دخی اكا قیاس اولنه ❁ امر حاضر مصدردن بالواسطه مشتقدر
والا فی الحقیقه مضارع مشتقدر طریق اشتقاقی بودركه مضارعدن مضارعت حرفی اولان
دالی حذف ایدوب آخرینی ساكن واولنه بایامی زیاده ایدرلر مضارعده زیاده اولندیغی
وجه اوزره مثلا (میخوان) دیرلر سن شمدیكی حالده اوقورو (بخوان) دیرلر سن كله‌جك
زمانده اوقو معناسنه واكر مضارعده مضارعت حرفنك ماقبلی واو اولوب ماقبلی
مضموم اولسه یا الف اولوب ماقبلی مفتوح اولسه امر حاضرده واو والف مذكوره‌یی
حذف ایدرلر بگوی بگو وبیای وبیا كبی كه اصلنده بای ایدی اولنده اولان الف با
داخل اولمغله یایه قلب اولنمق قیاسدر (ونهی حاضرده) امر حاضر صیغه‌سنك اوزرینه
میم مفتوحه زیاده ایدرلر مثلا مخوان دیرلر اوقومه معناسنه وامر حاضر ونهی حاضرده
مفرد مخاطب وجمع مخاطبدن غیری صیغه یوقدر یقال بخوان. وبخوانید. ومخوان. ومخوانید

﴿ فصل فی اشتقاق امر الغایب ونهی الغایب ﴾

فعل مضارعك اولنه حرف بازیاده ایدرلر ایسه امر غائب اولور مثلا بخواند دیرلر فلان كمسنه
اوقوسون معناسنه لكن زمان استقباله مخصوص اولان مضارعه ملتبس اولوب قرینه ایله متمیز
اولورلر ودعا موقعنده مضارعده مضارعت حرفی اولان دالك ماقبلنه الف زیاده ایدوب
اكا دخی امر غائب تسمیه‌سنی اصطلاح ایتدیلر زیرا فی الحقیقه امر دكلدر بو وجه‌دن كه
امر ونهی آندن عبارتدر عالی اولان كمسنه كندودن سافل اولان كمسنه‌دن بر نسنه‌نك
وجودینی یا عدمنی طلب ایده ۷ ودعا آندن عبارتدر كه ادنی اولان كمسنه كندودن اعلی
اولان كمسنه‌دن تضرع ونیاز وجهی اوزره بر نسنه‌نك وجودیا عدمنی طلب ایلیه مثلا
(خدا مبارك كناد) دیرلر حق سبحانه وتعالی آنی مبارك ایلسون معناسنه پوشیده اولمیه كه
امر غایب خطاب قبیلندن‌در وغائبه بالذات خطاب متصور دكلدر وحق سبحانه وتعالی
حضرتلری اكرچه نظردن غائب‌در لكن فی الحقیقه شاهد وحاضر اولدیغی اعتباریله
خطابه صالح اولورلر لكن زید وعمرو غائب اولدقلرنده متكله نسبت معدوم حكمنده‌در ومعدوم
خطابه صالح اولمز بلكه بر كسنه غائب ایكن اكا امر ونهی ایتمك البته بر حاضر كمسنه‌یه
امر واسطه‌سیله اولور كه شخص غائب شخص ثانی‌یه نسبت حاضردر مثلا عادتا بر كمسنه‌یه
مواجهة سپارش اولنور كه فلان كمسنه‌یه سویله كه فلان ایشی ایشلسون یا ایشلمسون
دیرلر لهذا صاحب جامع دیدی كه امر حاضرك اولنه لفظ گو زیاده اولنسه امر غائب
صیغه‌سی ونهی حاضرك اوزرینه زیاده اولنسه نهی غائب صیغه‌سی اولور مثلا گو بگند ۸

۷ ناظر الی الامر وناظر الی النهی (منه)
۸ مفتاح اللغة صاحبی دیدیكه گاهی امر حاضرك دخی اولنه گو لفظی زیاد ایدوب گو كن دیرلر لكن استعمالی نادردر انتهی پوشیده اولمیه كه امر حاضرك اوزرینه لفظ گو داخل اولدقده اذن معناسنی مفید اولور حافظ شیرازی دیدی كه ع هر كه آید گو بیا وهر كه گوید گو بگو مثلا بر كمسنه بر كمسنه واسطه‌سیله بر كمسنه‌دن اوقویایمی دیو اذن طلب ایتدكده اوچنجی كمسنه واسطه اولان كمسنه‌یه دركه گو بخوان یعنی اكا سویله اوقوسون واكثریا گو كلمه‌سنی امر حاضر اوزرینه ادخال ایدرلر منع وغضب مقامنده مثلا بر كمسنه‌یی بر قاچ كره بر عملدن منع ایدرلر لكن اول كمسنه عمل مزبوری ترك ایتمز اكا گو بكن دیرلر توبیخ ایچون كه عرب بو مقامده اعمل ماشئت دیرلر یعنی عمل مزبوری همان ایشله چون سوزیمز ایله عامل اولمدك واتی ترك ایتمدك امدی همان ایشله زیرا ضررینی كوررسن پس بو تقدیرجه مقصود اذن دكلدر فاضبط فانه ینفعك فی مواضع من العربیة والفارسیة (منه) (دیرلر)

---

۷ نون زیاده‌سی كثیردر (منه) ۹ مخفی اولمیه كه لفظ پهلوان نظره اولی ده لفظ مفرد ظن اولنوب مقدمة الجیش معناسنه

دیرلر اكا سویله كه فلان ایشی ایشلسون وكونكند دیرلر اكا سویله كه فلان ایشی ایشلمسون
معناسنه فافهم هذا واكر فعل مضارعك اولنه حرف نون یا حرف میم زیاده اولنور ایسه
نهی غائب اولور ۷ اكرچه نون زیاده قلندقده مضارع منفی‌یه ملتبس اولور لكن قرینه
ایله ممتاز اولور ودعا موقعنده دالك ماقبلنه الف زیاده ایدوب مكناد دیرلر كناد وبكناد
دیدكلری كبی وامر غائب ونهی غائبك مفرد غائب وجمع غائبدن غیری صیغه‌لری یوقدر
یقال بخواند. وبخوانند. ونخواند ونخوانند ومخواند مخوانند

﴿ فصل فی اشتقاق اسم الفاعل من المضارع ﴾

اسم فاعلك مضارعدن اشتقاقنك طریقی بودر كه مضارعدن مضارعت حرفنی حذف
ایدوب هر نه قالورسه آنك آخرینه نون ساكنه ودال مفتوحه ودالك فتحه‌سنی بیان
ایچون هاء غیر ملفوظ زیاده ایدرلر مثلا خواندن دالی حذف وآخرینه نده لفظی الحاق
ایدوب (خوانده) دیرلر اوقویجی معناسنه واسم فاعلك مفرد غایب وجمع غایبدن غیری
صیغهٔ مطرده‌سی كلمز تقول خوانده. وخوانده‌گان كه جمعنده گان لفظی زیاده قیلنور واسم
فاعلی بر شیء اوزرینه حمل ایدوب قضیه عقد ایتسه‌لر افعالده جاری اولان تصرفات ستهٔ
مذكوره آنده دخی اجرا اولنور وهر اسم كه بر شیء اوزرینه حمل اولنه آنده دخی بو قاعده
جاریه‌در مثلا (بهمان خوانده است) مفرد مذكر ومؤنث غائب وغائبه‌در (بهمانان خوانده
اند) كه تثنیهٔ مذكر ومؤنث غائب وغائبه وجمع مذكر ومؤنث غائب وغائبه‌در و(تو خواندهٔ)
مفرد مذكر ومؤنث مخاطب ومخاطبه‌در (شما خوانده اید) تثنیهٔ مذكر ومؤنث مخاطب
ومخاطبه وجمع مذكر ومؤنث مخاطب ومخاطبه‌در و(من خوانده) ام متكلم وحده‌در
و(ما خوانده ایم) متكلم مع غیره‌در كذلك بهمان خوبست وبهمانان خوبند وتو خوبی
وشما خوبید ومن خوبم وما خوبیم وقس علیه سائر الاسماء من الجوامد والمشتقات ❁ معلوم
اوله كه بعض اصحاب لغت فارسیه دیدیلر كه اسم جامدك آخرینه لفظ گر ولفظ بان ولفظ
دان ولفظ دار الحاق اولنسه اسم فاعل معناسنی افاده ایدر زرگر كبی قویومجی معناسنه
وباغبان وباغوان كبی باغ بكجیسی معناسنه ۹ وباجدار كبی باججی معناسنه لكن قول مذكور
ضعیفدر زیرا اسم فاعل آندن عبارتدر كه آنكله فعل قائم اوله حدوث معناسنه مثلا
عربی‌ده عالم وفارسیده دانده اول كمسنه‌در كه علم آنكله قائم واولا یوق ایكن صكره آنده
حادث اوله امازرگر. وباغبان. وباغوان لفظلرنده ثبوت معناسی مأخوذدر وبو مثللو الفاظه
لسان عربیه‌ده نسبت صیغه‌سی تعبیر اولنور جال وبقار وطالق وحایض لفظلری كبی
ومشهور اولان مثالی لابن وتامر دركه معنالری ذولبن وذوتمر عبارتلری ایله
تفسیر ایدرلر پس زرگرك معناسی ذوذهب وباغبان وباغوانك معنالری صاحب البستان
عبارتلرینه راجع اولور ولفظ (باجدار) وصف تركیبی قبیلندندر كه اصلنده

وسخن دان كبی در

اولمق شو بیتلردن فهم اولنور بیت • تو كر پهلوانی ز قلب سپاه • چرا آمدستی بدین رزمگاه • بیت مرا شاه دادا این درفش وسپاه • همان پهلوانی وتخت وكلاه • وپهلوان عسكردن طشره منفرد یورین شجیعه اطلاق اولنمق دخی شو بیتدن منفهم اولور بیت • كسی كه بود پهلوان جهان • میان سپه در نماند نهان وتحقیق وتدقیق اقتضا ایدر كه مركب اولە ایكی لفظدن كه بری پهل در حشم معناسنه وعرب خیل وحشم دیدیكی یرده عجم سپه وپهل دیرلر بیت • یكی هفته بودند باسوك ودرد • سر هفته پهل وسپه كرد كرد • وبر جزوی دخی وان دركه اصلی بان در حافظ معناسنه پس حافظ حشم معناسنه اولور واصلی وان پهل در علیه نقل ایتدكده تركیبی تغییر ایتدیلر كلبن وكلاب كبی وباغبان وسكبان دخی بو قیاس اوزره در كه وصف تركیبی‌یه راجع اولور اگرچه باجدار دخی صف تركیبی در لكن بو قبیلدن دكلدر بلكه سخن شناسی (منه)

مطلب
الفرق بين داشتن وكرفتن

(دارندۀ باج) ایدی (حق شناس) كبی اصلنده شناسندۀ حق در یعنی اسم فاعل مفعولنه مضاف اولدقده حدوث معناسنی مفید اولمغله ثبوت معناسنه نقل ایچون بوندن اقدم بیان ایتدیكمز وجهله نوع ما تصرف ایدوب وصف تركیبی تسمیه ایدرلر پس بو تقریردن باج دار ایله دارندۀ باج عبارتلرینك فرقی معلوم اولور و(دار) لفظی دارنده دن مرخم و دارنده داشتن دن مشتق اولان دارد دن مأخوذدر ✻ پوشیده اولمیه كه داشتن لفظنك تركیده ترجمه سی برشیء طوتمق كذلك كرفتن لفظنك ترجمه سی طوتمق اولمغله چوق كمسنه لر بری برندن فرق ایتمزلر و فرقلری بودر كه داشتن برنسنه یی مالكیت جهتندن طوتمقدر و كرفتن برنسنه یی ال ایله طوتمق مثللو طوتمقدر لهذا صاحب دقایق (دار و گیر) و (گیر و دار) عبارتلرینك بیانده دیدی كه لفظ (كیر) كرفتن دن مشتق امردر كه معناسی طوت درو (دار) لفظی داشتن دن مشتق امردر كه معناسی صاقله در و جنكه كیر و دار تسمیه اولندیغی طوت و صاقله دیو امر مقامی اولدیغی ایچوندر **بیت** تا جهان رسم كیر و دار نهاد ✻ دار و كیری چنان ندار دیاد ✻ و (جهاندار) و (جهانبان) عبارتلرینك بیانده دیدی كه جهاندارك معناسی جهان صاقلایجی در و پادشاهلره جهاندار دیدكلری اهل جهانی حمایت ایتدكلری ایچوندر و (دار) داشتن دن اسم فاعل درو لفظ (بان) اسم جامد در كه معناسی كوزه دجی در باغبان اولان كمسنه باغی كوروب كوزتدیكی ایچون بو اسم ایله تسمیه اولندی لكن كمی یلكننه (بادبان) دیدكلری ریحی كوروب كوزه دن شخصه تشبیه طریقی ایله در كذلك (دیده بان) تسمیه سنده دخی توسع واردر زیرا كوزجی اولان كمسنه كوزی كوروب كوزتمز بلكه كوز آنك كوزتمك خدمتنك آلتی در انتهی ✻ و ضیفه (میزبان) دیدكلری دخی بو قبیلدندر زیرا میز لفظی ضیف و بان حمایت و رعایت ایدیجی معناسنه در یعنی مسافره اكرام ایدن كمسنه و ضیفه (مهمان) دخی دیرلر لكن ایكی كلمه دن مركب در بر جزوی (مه) و جزؤ آخری (مان) در كه مه اولو و مان بكزه یجی معناسنه وصف تركیبی در معناسی اولو كبی ضیف دخی كائنا من كان مستحق اكرام اولمغله سید القومه تشبیه اولنمشدر و اصلی ماندۀ مه در

فصل فی اشتقاق اسم المفعول من الماضی

اسم مفعولك ماضی دن اشتقاقنك طریقی بودر كه ماضی نك آخرینی مفتوح ایدوب فتحه یه علامت ایچون آخرینه هاء رسمی الحاق ایدرلر خواند. خوانده و دانست. دانسته كبی یعنی اوقومیش و بیلمش ✻ معلوم اوله كه بر فعلك زمان ماضی ده مجرد فاعل ایله قیامندن خبر ویرسه لر آندن ماضی صیغه سی ایله تعبیر ایدرلر مثلا علمك زمان ماضی ده عالم ایله قیامندن خبر ویرمك مراد ایتسه لر (بهمان دانست) دیرلر یعنی فلان كمسنه ایله زمان ماضی ده علم

مطلب
حكایت حال ماضی

قائم اولدی و اگر اول قیام مذكوردن خبری حكایت مراد ایتسه لر كه اكا حكایت حال ماضی دیرلر آندن اسم مفعول صیغه سیله تعبیر ایدرلر مثلا فلان كمسنه ایله زمان ماضی ده علم قائم اولمش ایدی دیه جك یرده (بهمان دانسته است) دیرلر و كاهی اسم مفعولك آخرینه بود لفظی الحاق ایدرلر مثلا (بهمان دانسته بود) دیرلر و اسم مفعولك مطرده سی اسم فاعلك مطرده سی كبی تصرف اولنور كه ایكی صیغه سی واردر دانسته. دانسته كان كبی و اسم مفعولی برشیئه حمل و آنلردن جمله عقد ایتسه لر التی وجه اوزره تصرف اولنور نته كم اسم فاعلده تفصیل ایتدك

فصل فی اشتقاق الصفة المشبهة من المضارع

صفت مشبهه نك فعل مضارعدن اشتقاقنك طریقی بودر كه مضارعدن مضارعة حرفنی حذف ایدوب آندن بدل كاهی فقط الف و كاهی الف و نون ویررلر و لسان فارسیده مبالغه معناسنی افاده ایدر مثلا (كویا) دیرلر سویلكن (شنوا) ایشتكن معناسنه و زیاده مؤثردر دیه جك یرده (گیرا) و زیاده كر كدر دیه جك یرده (بایا) دیدكلری كبی و (خندان) دیرلر كوله كن و (كویان) دیرلر سویلكن معناسنه (افتان و خیزان) دخی بو قبیلدندر كه دوشه قالقه تعبیر اولنور لكن كاهی كویا لفظندن تركیده دیه ایدك یعنی دیسك اولور معناسی مراد اولور مثلا (بهمان كویا خراست) دیرلر یعنی فلان كمسنه بر مرتبه احمقدر كه اكا كر اشك اطلاق اولنسه اولور و استبعاد اولنمز و بو معنایه كاهی بر یا دخی زیاده ایدوب (كوییا) دیرلر نته كیم خسرو دهلوی دیدی **بیت** بساتن پیش شه اندر كل آمیخت ✻ حریفش كوییا مهره فرو ریخت ✻ و كاهی الفنی یایه تبدیل ایدوب كویی دیرلر **بیت** خمارین نركسش در فتنه جویی ✻ میان خواب و بیدار یست كویی ✻ نته كیم بساده بسی دیرلر و دخی صفت مشبهه نك آخرینه الحاق اولنان الف صفت جبلی ایله توصیفك علامتی در مثلا (توان) لفظی خلقی اولان قوة معناسنه اولمغله صاحبنه توانا دیرلر و زور لفظی كسبی اولان قوت معناسنه اولمغله صاحبنه زورا دیمزلر بلكه بو مقوله وصف ایله توصیف مراد اولنسه آخرینه (مند) لفظی الحاق اولنور مثلا (زورمند) دیمك كرك و دخی كوز كورسون كورمسون اكا چشم دیرلر كورن كوزی بینا ایله توصیف ایدوب (چشم بینا) و خلقی كورمین كوزی (نابینا) ایله توصیف ایدوب چشم نابینا دیرلر لهذا كوزی چیقمش كمسنه نك كوزینه چشم كور دیرلر چشم نابینا دیمزلر كذلك لفظ (دانا) بیلیجی معناسنه مقابلی نادان در زیرا دان لفظی دانستن دن مأخوذ اولان اسم فاعلدن یعنی داننده دن مرخم در بلیجی معناسنه و كلمۀ (نا) وصفی سلب ایچون موضوع اولمغله لفظ (نادان) بیلیجی دكل معناسنه دانایه مقابل اولور سید شریف حاشیۀ مطالعه نادان لفظی لفظ دان مقابلی در دیدیكی نظر محلی در و كاه اولور كه دانا لفظندن عالم مراد اولمغله مقابلنده دون لفظنی ذكر ایدرلر جاهل معناسنه **بیت** همه داننده كرد اناو كردون

دانا ✻ عالم ه دون
جاهل نه كردون
فلك معناسنه در
(منه)

❁ كربسته بدين كارست وكردون ❁ وكاهى دانامقابلنده اوباش ذكر اولنور **بيت**
توهم دانى كه ازدانا واوباش ❁ نداند نقش را كس به زنقاش ❁ **بيت** نه دانازوخبر
دارد نه اوباش ❁ كه حربانيز كور آمد چو خفاش ❁

﴿ فصل فى اسم الزمان واسم المكان ﴾

اسم زمان واسم مكانك صيغه لرى اسمك آخرينه كاه لفظى الحاق ايتمكله حاصل اولور كه
اسم زمانده جوامدك آخرينه لاحق اولور (كردن كاه) ايده جك وقت و(صبحگاه) صباح
وقتى معناسنه واسم مكانده كاه جامده لاحق اولور (نماز كاه) كبى وكاه مشتقه لاحق اولور
(كريز كاه) كبى يعنى نماز قيله جق مكان وقاچه جق مكان ولفظ (كاه) كاف عجمى ايله زمان
ومكان ميانده مشتركدر كاهى ظرف زمان وكاهى ظرف مكان معناسنى افاده ايدر (ستان)
لفظى كبى كه فارسيده زمان ومكان ميانده مشترك اولان ظروفدندر مثلا (كلستان) كل
بتن موضع (وتابستان) حرارت زمانى معناسنه در ۷ صاحب دقايق ديدى كه زمستان
دخى بوقبيلدندر برودت زمانى معناسنه زيرا زم برودت وستان زمان معناسنه اولمغله
معناى تركيبى صووق وقتى ديمك اولوركه تركيده آندن قيش ايله تعبير اولنور نته كم
تابستاندن ياى ايله تعبير اولنور وطپراغك طبيعتى بارد اولمغله (زمين) تسميه اولندى كه
اصلنده (زمى) درياء نسبت ايله يعنى برودته منسوب وعادت لغت فارسيه دندركه نسبتى
توكيد ايچون يادن صكره بر نون زياده ايدرلر مثلا رنكه نسبت ده (رنكين) وباله نسبتده
(بالين) ديرلركه تركيده يصدق تعبير اولنور و(بال) اوموز باشى ديدكلرى عضو معناسنه در
ويصدق اول عضوه مماس وملاصق اولمغله اكا نسبت ايدوب بالين ديديلر كذلك
كذلك لفظ (شيرين) لذيذ معناسنه شيره يعنى سوده نسبتدر وانسانك لذيذ اولان اشيادن
جمله دن اول تناول ايتديكى سود اولمغله هر لذيذ اولان مأكول ومشروبى اكا نسبت
ايديلرو (كمين) اكسكلو معناسنه كه نسبتدركه كاهى اسميته نقل ايچون آخرينه هاء نقل
زياده ايدوب (كمينه) ديرلر وسنكين آغر معناسنه سنكه نسبتدر طاش آغرلغله معروف
اولديغى ايچون وذكرى مرور ايدن امثله ده اولان ياء نسبت ونون نسبتى توكيد ايچون
مزيده در وكاهى ياونون مجموعنى برغيرى معنى ايچون كلمه نك آخرينه الحاق ايدرلر مثلا
برنسنه برشيدن ياپلمش اولسه اول شيئه دال اولان لفظك آخرينه (ين) لفظنى الحاق
ايدوب اول نسنه يه اطلاق ايدرلر مثلا كومشدن ياپدقلرى نسنه يه (سيمين) والتوندن
ياپدقلرينه (زرين) واتدن ياپدقلرى طعامه (كوشتين) وطاشدن ياپدقلرى نسنه يه سنكين
ديرلركه آخرلرنده اولان ياونون مجموعنى اصلك آخرينه زياده ايدرلر وفرعه اول لفظى
اطلاق ايدرلركه فرع مزبور اصل معهوددن اتخاذ اولنديغنى اشعار ايچون **بيت**
هميشه عادة مردم چنينست ❁ كه دل سنكين وقالب كوشتين است ❁ بعضيلر دقيقه مذكوره دن

۷ مخفى اولميه كه ستان لفظى سينك كسرى ايله كلمهٔ مستقله اولمغله جزو آخر ايله مركب اولدقده دخى سين مكسور اولور مثلا كلستان وتابستان وزمستان ديرلركه السنهٔ عوامده مشهور اولانه مخالفدر زيرا سينى تسكين ايدرلر (منه) محتملدر كه كلستان لفظندن لامى تسكين ايتميوب بلكه مكسور وسينى تسكين ايتدكلرى كل اشترا ايدیجى معناسنه اولان كلستان لفظنه التباس خوفندن اوله نته كم دلستان بومعنايه در يعنى دل آليجى (منه)

غفلت ايدوب (سيمين) ايله (رنكين) كلمه لرينى فرق ايتمديلر غفلت اولنميه ولفظ (زمين)
اصلنده زمى اولدوغنه حضرت مولانا قدس سره نك مثنويده شوبيتى واحد كالف
شاهددر **بيت** زايوان تاباًيوان آدمى بود ❁ همه بر آسمان نى برزمى بود ❁ وقال
الآخر **بيت** خرامنده برسبزهٔ آن زمى ❁ خيالى نيابى بجز خرمى ❁ وزمين مقابلى
اولان (آسمان) دخى سينك سكونى ايله آس وماندن مركب وصف تركيبى دركه اصلى
ماندهٔ آس ايدى يعنى دكرمنه بكزه يجى استداره وحركت دوريهٔ وضعيه ده ودكرمن
هرنه ايله حركت ايدرسه اكا نسبت اولنور صو دكرمنينه (آسياب) واشك وقاطر
دوندرديكى دكرمنه خراس ديرلر **بيت** پيش شهر عقل كلى اين حواس ❁ چون
خران چشم بسته درخراس ❁ پوشيده اولميه كه (بهارستان) لفظى تابستان وزمستان
قبيلندن دكلدر زيرا بهارستانده اولان ستان مكان معناسنه در يعنى بهار موضعى زيرا
فارسيده بهار يپراغه وچيچكه وايكيسندن عام معنايه اطلاق اولنور ويپراغه (برك) ديدكلرى
مجازادر زيرا برك لفظنك معناى حقيقيسى لوازم ومهماتدركه تركيده يراق ديرلر
ومسافر اولان كمسنه نك مهمات سفريه سنه (برك راه) ديرلر ويپراق اغاجك وشكوفه نك
لوازمندن اولمغله برك اطلاق ايتديلر والا يپراغك معناى حقيقيسى ايچون وضع
اولنان لفظ بهاردر **بيت** كل بى آفت بادخزانى ❁ بهار تازه برشاخ جوانى ❁
خرودهلوى ترنج اغاجى سائر اغاجلره مخالف يپراغى ميوه سندن صكره ظهور ايتديكنى
بيان ايدوب ديدى كه **بيت** رسم ترنجست درين روزكار ❁ ميوه دهد پيش وپس
آرد بهار ❁ له بهاردن مرادى ورقدر وتازه ورقه (نوبهار) واسكى ورقه (كهنه بهار)
ديرلر وفارسيده فصل ربيعه (هنكام تازه بهار) وفصل خريفه (هنكام كهنه بهار)
ديرلر وكاهى هنكام لفظنى حذف ايدوب (نوبهار) و(كهنه بهار) ديرلر مجازا
وكاهى فقط بهار دخى ديوب فصل ربيع مراد ايدرلر نته كم شيخ سعدى ديدى
بيت خلوت ازاغيار بايدنى زيار ❁ پوستين بهردى آمدنى بهار ❁ ودخى معلوم اوله كه
اسم زمان واسم مكان علامتى اولان لفظ (كاه) زمان ايچون اولور صبحكاه كبى كه مراد
وقت صبحدر نته كم ذكرى مرور ايتدى لكن صبح ايكيدر برى صادق وبرى كاذب
لهذا صبحكاهان ديوب جمع صيغه سيله صبح صادق وكاذب مجموعنى مراد ايدرلر **بيت**
چوشد نارنج مشرق صبحكاهان ❁ سفيد وسرخ چون سيب صفاهان ❁ وكاهى
مكان ايچون اولور (تكيه كاه) كبى طايانجق موضع معناسنه (ودركاه) كبى قپويرى معناسنه
وكاهى درلفظى بارلفظنه تبديل ايدوب (باركاه) دخى ديرلركه بار فارسيده اجازت
واذن معناسنه در واول كمسنه كه كندى حضورينه داخل اولمغه هركسه اذن ويرميه
اكا (تنكبار) ديرلر اقبالنامه **بيت** وجود تو در حضرت تنكبار ❁ كنديك انديشه را

سنكسار كه اجازت ويردى ديه‌جك يرده بارداد ديرلر نته كم فردوسى شهنامه ده ديدى **بيت** بيامد برسام يل پرده دار ❊ بكفت وبفرمود تا دادبار ❊ وكاهى باركاه مقامنده (بارجا) ديدكلرى كاه لفظى ادات اسم مكان اولديغنى تأييد ايدر (خسرو) دل پاكش كه هست از كينه معصوم ❊ بهيجا آهن ودر بارجا موم ❊ وبر كمسنه‌يه كندى حضورينه داخل اولمغيچون اجازت ويرمك عادتا اجازت ويرن كمسنه‌نك اول كمسنه ايله مصاحبتنى مستلزم اولمغله كاهى (بارداد) ديوب مصاحبت ايتدى معناسنى مراد ايدرلر نته كم مولانا جامى قدس سره ديدى **بيت** تو داده بار هر خسى من مردم از غيرت بسى ❊ يكبار ميرد هر كسى . بيچاره جامى بارها ❊ وعادتا سلاطين بر موضع مخصوصه ديوان ايتمكيچون جلوس ايدوب ارباب حاجاته عرضحال ايتمكيچون اذن ويررلر اول موضعه باركاه ديرلر زيرا مقام اجازت وموضع اذن در ودخى مخفى اولميه كه كاه لفظى ايله ستان لفظنك ميانده فرق بودر كه (ستان) لفظنده وسعت ومظروفنده كثرت معتبردر مثلا (كلستان) لفظى ارض واسعه‌ده ورد كثير اولمدقجه اول موضعه اطلاق اولنمز و (تابستان) لفظى زمان كثيرده حرارت شديده اولمدقجه اول وقته اطلاق اولنمزو (كاه) لفظنده بو معنى معتبر دكلدر ٧ ودخى ستان لفظنده مظروفنه نسبت معتبردر لهذا ستان لفظى يالكز استعمال اولنمز وكاه‌ده بو نسبت معتبره دكلدر لهذا يالكز ذكر اولنور مثلا كاه وناكاه وبى‌كاه ديرلر وقتلو وقتسز ديه‌جك يرده وفلان نسنه وقتى ايله اولدى ديه‌جك يرده (بكاه شد) ديرلر **بيت** به بستند پيمان كه فردا بكاه ❊ بنزديك يعقوب كيرند راه ❊ يعنى برادران يوسف شويله قول وقرار اتديلر كه يارين وقتى ايله يعنى يعقوبك بر كوزل ومناسب وقتنده حضورينه كيره‌لر ووقتى دكل ايكن اولدى ديه‌جك يرده (ناكاه) شد ديرلر (قطعه) مرغك از بيضه برون آيد وروزى طلبد ❊ آدمى زاده ندارد خبر وعقل وتميز ❊ آنكه ناكاه كسى كشت بجايى نرسيد ❊ وين بتمكين وفضيلت بكذشت از همه چيز ❊ كه من تصدر قبل اوانه تصدى لهوانه مضمونه تلميح در ٩ ودخى كاه لفظى كاهى اوتوره‌جق موضع معناسنه اولور تختكاه كبى كه پادشاهك سريرنده اوتوره‌جغى موضع معناسنه‌در وبو معنايه نظر ايله اصلى كاه تخت در **بيت** بر آرد تراكاه تخت كيان ❊ بتو شاد مردم درين دودمان ❊ وعلميته نقل اولندقده تركيبى تغيير ايدوب وصف تركيبى قالبنه افراغ اتديلر علم اولديغى اشعار ايچون وكاهى تختكاه ديوب پادشاهلرك ساكن اولدقلرى موضع ايدرلر مثلا بروسه شهرى تختكاه قديمدر ديرلر يعنى قديم الايامدن شهر مزبور پادشاهلرك سريرلرينك موضعى در بو معنايه نظر ايله مشهور اولان اسم مكان معناسنى مفيد اولور

(نته‌كم)

مخفى اوليه كه ستان مظروفنه منشا اولمق لازمدر مثلا هندوستان هندولره منشا اولان مملكتدر نته كم مقدما ذكر اولندى (منه)

٩ وبجلسك صدرنه پيشكاه ديدكلرى اول بجلسك مقدمنك محلى اولديغى ايچوندر كه پيش دن توكيده اوك ايله تعبير اولنور وپيشين اوكنده كى مقابلى پسين در آردنده كى معناسنه وهر كس صنعتنى اوكنه آلوب ابشلد يكى ايچون صنعته پيشه ديديلر كه آخرنده هاها نقل در وآينه پيشانى ديدكلرى باشك مقدمنده اولديغى ايچوندر پس آخرنده اولان يا نسبت ونون توكيد ايچوندر كه نسبتده مبالغه‌يى افاده ايدر قباصقاللو كمسنه‌يه لحيانى ديدكلرى كبى (منه)

نته‌كم مثاللرى سبقت اتدى ❊ ودخى لفظ كاه‌دن الف حذف اولنوب كه قالور كه كاهى زمانى وكاهى مكانى افاده ايدر وآخرى ها وماقبلى الف اولان كلمه‌لرده الف حذف اولنمق قياسدر ماه . مه . وراه . ره . وشاه . شه كبى **بيت** شبان بوادى ايمن كهى رسد بمراد ❊ كه چندسال بجان خدمت شعيب كند ❊ ودخى پوشيده اولميه كه وقت معناسنه اولان كاه وهنكام وبام لفظلرينك معنالرى ميانده فرق بودر كه (كاه) لفظى مطلقا وقت معناسنه‌در خواه مبهم وخواه محدود دو (هنكام) وقت معين ومحدود ايچون موضوعدر مثلا ايام ربيع زمان محدود اولمغله هنكام بهار ديرلر وفلان نسنه وقتنده يتشدى ديه‌جك يرده بهنكام رسيد ديرلر **بيت** كريزى بهنكام فرزانكيست ❊ ستيزى بهرجاى ديوانكيست ❊ ٧ والفرار مما لا يطاق من سنن المرسلين ولا تلقوا بأيديكم الى التهلكة مضمون حكمت نمونه‌نه مناسب در ولفظ (هنكام) وقت معينه دلالت ايتديكى ايچون وقت معينه‌ده اولان جمعيته هنكامه ديرلر كه آخرنده اولان ها هاء اختصاص در نته‌كم (نامه) لفظنده اولان حرف هاء اختصاصى مفيد در كه زيرا نامه اول مكتوبه مخصوصدر كه عنوانده يا آخرنده يا هم عنوان وهم آخرنده صاحب نامه‌نك نامى يازلمش اوله ومكتوب مطلقدر و (بام) لفظى صبح وقتنه مخصوصدر سلاطين ماضيه وقت صبحده ديوان ايتمك معتادلرى اولمغله ديوان اتدكلرى صباحه (بامداد) ديديلر ميمك كسرى ايله ومطلقا صبح معناسنه نقل اتدكده عبارتى تغيير ايدوب ميمى ساكن اتديلر زيرا تغيير كلمه علامت نقل اولديغى كرارا امثله ضمننده مرور اتدى **بيت** اخترسر سبزمكر بامداد ❊ كفت زمين را كه سرت سبز باد ❊ وبامداد آندن تركيده چين صباح ايله تعبير اولنور وآخرنده اولان الف ونون جمع اداتى در كه مراد صبح صادق وصبح كاذب مجموعيدر كه مقصود صبح صادقى تعيين در زيرا لفظ (بامداد) كذلك لفظ صبح مفرد ذكر اولنسه صادقه وكاذبه محتمل اولور اما . بامدادان . وصبحكاهان . ديدكده ايكى صبحه دخى شامل اولوب مراد صبح صادقى تعيين اولور زيرا صبح صادق موجود اولمدقجه مجموع كاذب وصادق موجود اولمش اولمز والله اعلم ❊ صاحب شامل ديدى كه لفظ جامدك آخرينه لفظ (زار) ولفظ (دان) الحاق اولنمغله اسم مكان حاصل اولور لاله‌زار وجزؤدان كبى لاله بتن موضع وجزؤ طوره‌جق ظرف معناسنه انتهى (زار) بر لفظ جامدر كه آندن كاهى تركيده لك ايله وكاهى لق ايله تعبير ايدرلر (كشت زار) اكينلك سبزه زار سبزه‌لك (لاله‌زار) لاله‌لك (نمك زار) طوزلق (پنبه‌زار) پنبوقلق (سپست زار) يونجه‌لق ديدكلرى كبى ❊ وكلزار ايله كلستانك معنى جهتندن فرقلرى بودر كه (كلزاردن) كللك وكلستاندن كل يرى ديمكله تعبير اولنور وايكى عبارتك معنالرى كل چوق اولان موضع

٧ كريز قاچمق معناسنه‌در كه اصلى كريغ در غين معجمه ايله **بيت** بر آراست جم زور براه كريغ ❊ شبى جست تاريك وبارنده ميغ ❊ لغة فارسيده غين وزاء برى برندن بدل اولورلر تيغ كبى كه اصلى تيزدر لهذا هر كسكين اولان نسنه‌يه تيغ ديرلر دموردن اولسون اغاجدن اولسون غينى زايه تبديل ايدرلر بازيار كبى اصلنده باغيار در مصلح باغ معناسنه لكن شمشير لفظى تيغ دن خاصدر كه قليجه مخصوصدر خنجر آلت معهوده‌يه وبيوك بچاغه اطلاق اولنور (منه)

مطلب ظرف لغوی وظرف اصطلاحی

دیمکه راجع اولورو (جزؤدان) ده اولان دان لفظی ظرف مکانه مخصوص اسم جامددر وبو جهتندن (ستان) لفظندن ممتاز اولمشد زیرا ستان زمان ومکان میانده مشترکدرودخی دان لفظنك ظرفیتی لغویه وستان لفظنك ظرفیتی اصطلاحیه درکه ٭ ظرف اصطلاحی آندن عبارتدرکه مظروفنی احاطه ایده خواه مظروفنه اختصاصی اولسون خواه اولمسون ٭ وظرف لغوی ده مظروفنی احاطه ومظروفنه نوع ما اختصاصی اولمق لازمدر مثلا (کلستان) ده ظرف اعتبار اولنان یرك کله اختصاصی لازم دکلدرو (خامه دان) ده ظرف اعتبار اولنان آلة مخصوصا قلم وضع اولنمق ایچون کذلك جزؤدانده جزؤ وضع اولنمق ایچون یاپلمق معتبردر یعنی عادتا قلم وجزؤ وضع اولنمین ظرفه قلم وجزؤی وضع اتسه‌لر اکا (قلمدان) و (جزؤدان) اطلاق اولنمز و (خانه‌دان) او یك دائره‌سی ایچنده اولان مواضعه دیرلرکه عرب اکا حرم دیرلر وحرم دیوب خاتونلرندن کنایه ایدرلرکه فارسیده (خانه‌دان) تعبیر ایدرلر نته‌کم شیخ سعدی دیدی **بیت** بابدان یار کشت همسر لوط ٭ خانه‌دان نبوتش کم شد ٭ والله اعلم بحقیقة الحال

﴿ فصل فی اسم الآلة وبناء المرة وبناء النوع وفعل التعجب واسم التفضیل ﴾

مذکورلر ایچون فارسیده مخصوص صیغه وضع اولنمدی اسم آلت ده آلت لفظنی ذی الآلة اولان نسنه‌یه مضاف ایدرلر مثلا (آلة نوشتن) دیوب قلمو (آلة بریدن) خامه دیوب قلمتراش مراد ایدرلرو لفظ (قلمتراش) و (سم تراش) مثللو اولان وصف ترکیبی‌یه اسم آلت دیمزلر اصطلاحا ٭ وبناء مره‌دن وحدتی مفید اولان لفظی وحدتی مراد اولان حدثك اوزرینه زیاده ایدرلر مثلا (یکبار نوشتن) دیرلر برکره یازمق معناسنه‌که یك ترکیده برو بارکره معناسنه‌درکه آندن یول ایله تعبیر اولنور پس یکبارك معناسی بریول دیمك اولور ویك ایله یکی‌نك فرقی بودرکه یك مبدأ اعداددن وبکی معدوددن عبارتدرکه آخرنده اولان یاء موصوفی وصفه نسبت معناسنی افاده ایدر وترکیده یك وبکی‌دن بیر لفظی ایله تعبیر اولنورو تحقیقی بودرکه ذکر اولندی ٭ وبناء نوعده نوع معناسنی مفید اولان لفظی نوعی مراد اولان حدثك اوزرینه زیاده ایدرلر مثلا (یك کونه نوشتن) دیرلر بیر درلو یازمق معناسنه‌که یك بیرو کونه‌دن درلو ایله تعبیر اولنور وایکی درلو رنك دیه‌جك یرده (دوکونه رنك) دیرلر خسرو شبدیز ایله کلکون وصفنده دیدی‌که **بیت** چوشه دید آن دو بارنك بسته ٭ صبار بر دوکونه رنك بسته ٭ ورنك لون معناسنه **بیت** هفت رنکست زیر هفتورنك ٭ نیست بالاتر از سیاهی رنك ٭ هفتورنك ٧ اصلنده هفت اورنك ایدی یدی تخت معناسنه‌که مراد سبع سموات‌در صاحب د قایق دیدی‌که هفت لفظی اورنك لفظیله ترکیب اولندقده الف حذف اولنوب یدی فلکه تخصیص اولندی لکن عامهٔ

٧ هانك فتحی وفانك سکونی وتانك فتحی وواوك سکونی ایله‌در (منه)

٩ ومعیار جمالی ده دخی بنات النعش در دیوب دیدی ﴿ ١٧١ ﴾ که بیت سپهر از بی مخ سنام نو بتراش دهد عصقله مه جلای هفتورنك (منه)

لغات فارسیه‌ده خصوصا کاشانی‌نك مجمع الفرس نام کتابنده هفتورنك بنات النعشك اسمی در دیو واقع اولدی‌که ترکیده یدیلر دیرلر ٧ وفرخی‌نك شو بیتی بو معنایه مناسب‌در **بیت** تا برین هفت فلك سیر کند هفت اختر ٭ همچنین تاك بدیوار بود هفتورنك ٭ ودخی رنك حیله معناسنه کلور **بیت** من او را چه کویم چه رنك آورم ٭ که تادست وی زیر سنك آورم ٭ وکون وکونه بر معنایه درکه آندن درلو ایله تعبیر اولندیغی مرور اتدی ودرلو درلو دیه‌جك یرده (کونا کون) دیرلرو کون لفظنی کاهی تشبیه ایچون استعاره ایدرلر (کلکون) و (کندم کون) کبی‌و بر نسنه‌نك لونی شراب لوننه تشبیه ایتسه‌لر (میکون) دیرلر شراب رنکلو معناسنه واکر طعمنی تشبیه ایتسه‌لر (میخوش) دیرلرکه عامه مایه خوشی دیدکلری بوندن محرف‌در ٭ واکثر خلق رنك وکون میاننی فرق ایتمزلر جهة فرقی بودرکه ذکر اولندی ووجه غلطلری بودرکه قیرمزی شیئه میکون وشفقکون دیدکلرنده می رنکلو وشفق رنکلو دیو تفسیر ایدوب کون لفظی لون معناسنه زعم ایدرلر مع هذا میکونك معناسی میه مشابه وشفقکون شفقه مشابه دیمکدرکه وجه شبه رنك یعنی لون‌در ٭ وفعل تعجب ده تعجب افاده ایدن کلمه‌یی متعجب منه اولان کلمه‌نك اولنه ادخال ایدرلر مثلا (چه عجب نوشتن) نه عجب یازمق و (چه عجب نوشت) نه عجب یازدی وزهی نوشتن و (زهی نوشت) دیرلرکه بونده نوع ما مبالغه واردر یعنی نه زیاده عجب یازمق ویازدی وزهی لفظی زانك کسری ایله ادات تحسین‌درو کاهی یایی حذف ایدوب (زه) دیرلرو زه لفظی یای کریشنه دخی اطلاق اولنوب سلمان ساوجینك شو بیتنده واقع اولان زه لفظنی تحسین ایتسه‌لر عجب دکلدر **بیت** چواز شست بکشاد خسرو کره ٭ زهر کونه برخاست آوازه ٭ وکاهی هایی حذف ایدوب زی دخی دیرلر ٭ واسم تفضیل ده مفضل اولان شیئك آخرینه لفظ (تر) الحاق ایدرلر ٩ خواه اول مفضل مشتق اولسون (نویسنده‌تر) کبی ایو یازیجی وخواه جامد اولسون (مهتر) کبی زیاده اولو معناسنه

﴿ فصل فی صیغة اسم التصغیر ﴾

تصغیری مراد اولان کلمه‌نك آخری حرف ساکن اولورسه آخرینه بر کاف الحاق ایدوب اول ساکنی تحریك ایدرلر مثلا پسرك . وپدرك . وجوانك دیرلرو اکر آخرنده هاء غیر ملفوظه اولورسه اول هایی یك لفظنه تبدیل ایدرلر مثلا خواجیك . وخوانده‌یك ونویسنده‌یك دیرلر صاحب جامع دیدی‌که بوصورتده هایی (کك) لفظنه تبدیل ایتمك دخی اغتدر مثلا خواجکك . وزندکك دیرلر وکاهی آخری ساکن اولان کلمه‌نك آخرینه چه الحاق ایدرلرکه صیغهٔ تصغیر اولور مثلا باغچه وبوغچه وباغچاغاز وبوغچاغاز معناسنه‌که ترکیده دخی بوغچه وبعضیلر تحریف ایدوب بوخچه دیرلر ٭ معلوم اوله‌که لسان عربیه‌ده صیغهٔ تصغیر اوچ وجه اوزره استعمال اولندیغی کبی فارسیه‌ده دخی آخرینه کاف لاحق

٩ والفظ ترپاش معناسنه‌که قوری مقابلی‌درکه فارسیده خشك تعبیر اولنور بیت هرکه قانع شد بخشك وترشه بحر وبراست ٭ میوه‌کی آرد درخت خشك کز باران تراست ودخی برکسنه برکسنه‌یی لسانا آزار ایتسه‌که آندن قاقیق تعبیر اولنور اکا ترشد دیرلر یعنی قاقیدی کاتبی‌نك شماخی دیدکلری شهرده صووق هواده باشنه برکوکلك صو توکدکلرنده سراپا جامه‌سی یاش اولوب کندو متغیر اولمادیغی خصوصنده شاعر دیدیکه بیت کاتبی را در شماخی آب برسر ریختند ٭ جامهایش سربسر ترشد ولی خود ترنشد ه مخفی اولمیه‌که ترشد وترنشد تعبیرلری متغیر اولدی واولمدی دیه‌جك یرده استعمال اولنور وتر یاش معناسنه‌در ویاش اولان نسنه‌ده تغیر چوق اولور لهذا فلان کمسنه‌نك طبیعتی نازکدر ادنی بهانه ایله متغیر اولور دیه‌جك یرده طبعش تر است دیرلرو سهل نسنه ایله متغیر اولمین کمسنه‌یه طبع او خشك است دیرلرو شعری لطافت ایله مدح مقامنده شعر تر دیدکلری بو معنایه (منه)

مبنی در ویو مثاق طعامه ترین دیرلر وترینه ترخانه نك اسم خاصی در آخرنده اولان هاها، نقل در

اولان صیغهٔ تصغیر اوچ وجه اوزره استعمال اولنور زیرا کاهی فی الحقیقه صغری اولان شیئه اطلاق اولنور وکاهی فی الحقیقه کبیر اولان شیئ تحقیر ایچون صیغهٔ تصغیر ایله تعبیر ایدولر وکاهی احد ضدینی ضد آخر مقامنده استعمال طریقی ایله تعظیم ایچون تصغیر صیغه‌سیله تعبیر ایدرلر ❋ واکثریا صیغهٔ تصغیر ایله شیئك لطافت ونزاکتنه تلمیح ایدرلر لهذا بعضیلر (باغك) لفظی ایله (باغچه) لفظنی شو وجهله فرق اتدیلر که مراد باغك لطافتندن خبر ویرمك اولورسه (باغك) وصغرندن خبر ویرمك اولورسه (باغچه) دیمك کرك و(چه) لفظنده اقسام مذکوره اجرا اولنمز ٧ زیرا چه لفظی مجرد تصغیر ایچون مخصوصدر ❋ ودخی صیغهٔ تصغیر اکثریا صغر مقداره دلالت ایدر امثلهٔ مذکوره کبی وکاهی صغر شانه دلالت ایدر مثلا کوزلك تعبیر اولنان آلتك کورمك خصوصنده دخل کلیسی وار ایکن کوز مرتبه‌سندن دون اولمغله عینك ایتدیلر **بیت** بردیده عینك میزنم چون موسم دیدارشد ❋ در آرزوی روی تو بنکر که چشمم چارشد ❋ پوشیده اولمیه که دختر لفظنك تصغیرنده (دخترك) دیرلر قیزجغز معناسنه لکن اشکالدن خالی دکلدر زیرا لفظ دختر مرکبدر دخت ایله تردن که دخت قیز معناسنه وترادات تفضیلدر وکاف تصغیر تفضیله منافیدر **بیت** جز از دخت تو نیست زیبای من ❋ بدوشاه روشن کند رای من ❋ شهنامه **بیت** گزیده دلم دخت مهراب را ❋ ببارم زدیده بمهراب را ❋ شمس فخری کفت **بیت** کین اواز قبایل دشمن ❋ نه پسندر هلدنه دختندر ❋ که اصلنده (دخت اندر) درکه دخت قیز واندر ترکیده اوگی تعبیر اولنور و(پسندر) اصلنده پسر اندر در اوگی اوغل معناسنه کذلك (پدندر) اصلی پدر اندر درکه اوگی بابا معناسنه و(مادندر) اصلی مادر اندر اوگی انا معناسنه چون دخت لفظنی تر لفظی ایله ترکیب ایده‌لر ایکی تانك اجتماعنی استثقال ایدوب تانك برینی حذف ایدرلر (انکشتر) کبی اصلنده انکشت تردرکه انکشت پارمق وترادات تفضیلدر یعنی بیوك پارمق که باش پرمق تعبیر اولنور اجتماع مثلیندن فرار ایدوب تانك برینی حذف ایتدیلر و(انکشتری) باش پرمغه طاقدقلری یوزکدر که آخرنده اولان یا نسبت ایچوندر لفظ انکشتر عبارتی دخی اشکالدن خالی دکلدر زیرا باش پرمق جمله پرمقلردن قصیر ایکن اکا ادات تفضیل الحاق اولنمشدر امدی اشکالین مذکورینك دفعی بو قاعده‌یه مبتنیدر که ادات تفضیل اکثریا برشیئك اوزرینه فضلنی افاده ایتدیکی کبی احد ضدینی ضد آخر مقامنده استعاره ایدوب ادات تفضیلی ذکر و برشیئك برشیئدن نقصانی مراد ایدرلر پس دخترده وانکشترده اولان تر لفظلری تنقیص معناسنی افاده ایدر که (دختر) کوچك قیز و(انکشتر) کوچك پارمق معناسنه ولفظ دختره الحاق اولنان کاف تصغیر معناسنی افاده ایتسه تر لفظنك مؤداسنی ادا ایدوب بر معنایه دال اولان ایکی اداتك جمعی لازم کلور که جائز دکلدر

٧ پس کاف ایله چه‌نك فرقی معلوم اولور (منه)

مادادات فوقه بزرکتر اطلاقی جثه جهتی ایله اولیوب جاهیه تفوق وتقدم اولمق اعتباریله اولدیغی مرتبهٔ وضوحده‌در (منه)

امدی تر لفظی تنقیص وکاف تصغیر لطافت ونزاکتی بیان ایچون اولوب دخترك لفظنك معناسی کوچك ولطیف ونازك قیز دیمك اولور هذا ما طالعته فی بعض الکتب والله اعلم

﴿ المسلك الثانی فی الاشتقاق ﴾

بوندن اقدم بیان اولندی که لغت عربیه‌ده مصدر اصل وسائر مشتقات آندن مأخوذدر لغت فارسیه‌ده دخی بو وجه اوزره اعتبار اولنوب مشتقاتك مصدردن اخذی متقدمین عندنده سماعی ومتأخرین عندنده قیاسیدر دیو اشارت اولنمشیدی بو محله کلنجه سماعی اولان طریق بیان اولندی شمدنصکره متأخرین مذهبنی بیان ایده‌لم انشاءالله تعالی ❋ معلوم اوله که مصدرك آخرنده اولان نونك ماقبلی اوچدن خالی دکلدر زیرا بوندن اقدم بیان اولندیغی اوزره نون مذکوره‌نك ماقبلی البته یا (دال) دریا (تا) در دال اولدیغی صورتده دالك ماقبلی دخی یا یادر یا حرف آخردر وجمیع مشتقات دالك ماقبلی (یا) اولان مصدردن اخذ اولنور اما نونك ماقبلی (تا) اولان مصدردن کذلك دالك ماقبلی یادن غیری حرف اولان مصدردن ماضی واسم مفعولدن غیری صیغه مشتق اولمز مثلا رسیدندن جمیع مشتقات اخذ اولنور یعنی مصدر نونی حذف اولندقده ماضی ویایی حذف وآخرینه دال الحاق اولنسه مضارع اولور نته‌کم تفصیلی مرور اتدی ❋ وبو قاعده مطرده درکه اصلا تخلف ایتمز اما نونك ماقبلی تا اولان مصدردن (داشتن) کبی ودالك ماقبلی یادن غیری حرف اولان مصدردن (آمدن) کبی داشت وداشته‌دن وآمد وآمده‌دن غیری صیغه مشتق اولمز پس بو ایکی صورتی دخی نونك ماقبلی دال ودالك ماقبلی یا اولان صورته ارجاع وبو قالبه افراغ ایدوب جمیع مشتقاتی آندن اخذ ایدرلر کویا جمله مصادر فارسیه آخری نون وماقبلی دال ودالك ماقبلی یادر مثلا (داشتن) لفظنی داریدن وآمدن لفظنی آییدن ایله تأویل ایدرلر وبو قاعده‌یه رعایت اولندقده جمیع مصادردن جمیع مشتقاتی اخذ نسق واحد اوزره اولوب مصدردن مشتقاتك اشتقاقی قیاسی اولور والله اعلم

﴿ فصل فی الامثلة المختلفة الفارسیة المرتبة علی ما رتبوه فی الامثلة المختلفة العربیة ﴾

(کرد) ماضی (کند) مضارع (کردن) مصدر (کننده) اسم فاعل (کرده) اسم مفعول (نکرده) نفی ماضی که جحد مطلق تعبیر اولنور (هنوز نکرد) نفی ازمنهٔ ماضیه که جحد مستغرق تعبیر اولنور (نمی کند) نفی حال (نکند) نفی استقبال (هر آینه نکند) نفی ازمنهٔ مستقبله که تأکید نفی استقبال تعبیر اولنور (بکند) امر غائب که مستقبله مخصوص بکنددن مقام قرینه‌سیله متمیز اولور (مکند) نهی غائب (بکن) امر حاضر (مکن) نهی حاضر (کردن کاه) اسم زمان واسم مکان (آلت کردن) اسم آلت (یکبار کردن) بناء مره (یك کونه کردن) بناء نوع (کننده‌یك) اسم تصغیر (کننده‌تر) اسم تفضیل (چه عجب کردن) و(زهی کردن) فعل تعجب وعلی هذا سائر التصرفات

﴿ فصل فی طریق جعل المصدر اللازم متعدیا ﴾

لغت عربیه‌ده اعتبار اولنان لازم ومتعدی لغت فارسیه‌ده دخی معتبردر اکر برفعل لازمی متعدی ایتمك مراد اتسه‌لر اولاً اول فعلك مأخذی اولان مصدری متعدی ایدوب فعل مذکوری ذکری مرورایدن وجه اوزره آندن مشتق ایدرلر ✺ امدی اگر نون مصدرك ماقبلی دال ودالك ماقبلی یا اولورسه اول مصدرده یاء مزبوره‌نك ماقبلنه الف ونون زیاده ایدرلر مثلا (رسیدن) یتشمك معناسنه ایكن (رسانیدن) دیوب یتشدرمك معناسنی مفیداولور ✺ واكر مصدر وجه مذكور اوزره دكل ایسه طریق اشتقاقده ذكر ایتدیكمز مسلك ثانیده مضارعه قیاس ایله تصویر اولنان مصدرده قاعدهٔ مزبوره‌یی اجرا ایده‌لر یعنی مصدر معهودك یاسینك اوزرینه الف ونون زیاده ایدرلر صورتین مذكورتین‌ده مصدرلر لازم ایكن متعدی اولوب آندن اخذ اولنان افعال دخی متعدی اولور مثلا (دانستن) لفظنی متعدی ایتمك یعنی بلمك دیمك ایكن بلدیرمك معناسنی مراد اتسه‌لر مضارعی اولان (داند) لفظنه قیاس ایله فرض اولنان مصدرده یعنی دانیدن‌ده اولان یانك اوزرینه الف ونون زیاده ایدوب (دانانیدن) دیرلر وآندن افعال اخذ ایدرلر مثلا ماضیده (دانانید) ومضارعده (داناند) ونفی حالده (ندانانید) دیرلر وعلی هذا القیاس پوشیده اولمیه‌كه بعض كتب ورسائلده طریق تعدیه‌یی بیان كلی تصور وخللدن خالی اولمغله بو عبد فقیر ذكری مرورایدن طریقلری اسلم ومطرد اولمق ملاحظه‌سیله اختراع واختیار اتدی والله ملهم الصواب

﴿ فصل فی طریق جعل المعلوم مجهولاً ﴾

لغت فارسیه‌ده معلوم اولان كلمه‌یی مجهول ایتمك مراد اتسه‌لر مجهول اولمسی مقصود اولان كلمه‌نك اسم مفعولنی اخذ ایدوب اصلا تغییر ایتمه‌دن انك آخرینه شدن ماده‌سنی الحاق وآنده تصرف ایدرلر مثلا (دانستن) لفظنی مجهول ایتمك مراد اتسه‌لر اسم مفعولی اولان (دانسته) لفظنك آخرینه مصدر اولان شدن لفظنی الحاق ایدرلر و(دانسته‌شدن) دیرلر یعنی بیلنمك وماضیسنده (دانسته‌شد) ومضارعنده (دانسته‌شود) واسم فاعلنده (دانسته شونده) واسم مفعولنده (دانسته‌شده) دیرلر وعلی هذا اكر مجهول مذكورك نفینی مراد اتسه‌لر ادات نفی اولان نون مفتوحه‌یی جزؤ ثانی یعنی شدن ماده‌سنك اوزرینه ادخال ایدرلر مثلا دانسته نشدن. ودانسته نشد. ودانسته نشود دیرلر برین قیاس وامثلهٔ مطرده‌ده دخی جزؤ ثانیده تصرف ایدرلر مثلا ماضی‌ده دانسته شد. دانسته شدند. دانسته‌شدی. دانسته‌شدید. دانسته‌شدم. دانسته‌شدیم. دیرلر ومضارعنده دانسته‌شود. دانسته‌شوند. الخ وماضینك نفینده دانسته نشد. دانسته

(نشدند)

كه نون مصدرك ماقبلی دال ودالك ماقبلی یا اولان مصدره راجع اولمغله آنده جاری اولان قاعده بعینه بونده جاری اولور (منه)

والا دانستن اصلنده لازم دكلدر بلكه مراد بودركه ایضاح اولندی وعلم واعلم لفظلرینه قیاس اولنسه مقصود منكشف اولور (منه)

فروختن فروزد وفروزاند فروزانیدن انكیختن انكیزد انكیزند انكیزانیدن بوترتیب اوزره ملاحظه فهم قریبدر والله الموفق (منه)

نشدند الی آخره ومستقبلك نفینده دانسته نشود. دانسته نشوند الخ دیرلر وقس علیه

﴿ فصل فی الضمائر ﴾

معلوم اوله‌كه عربیه‌ده جاری اولان ضمایرك اقسامی فارسیه‌ده دخی جاریدر یعنی ضمیر یامتصل یامنفصل متصل دخی یابارز یامستتردر ضمیر بارز متصل اوج‌در ش. ت. م حرف (شین) ضمیر غائب وغائبه‌دركه آخر كلمه‌یه لاحق اولور فعله لاحق اولور بیت باز آمد آن مهی كه ندیدش فلك بخواب ✺ آورد آتشی كه نمیرد بهیچ آب ✺ واسمه داخل اولور بیت كنار حوض راهر سرو نازی ✺ زنخل قامتش دارد طرازی ✺ وحرفه داخل اولور نته‌كم بو عبد حقیر قصیدهٔ قلمیه‌ده دیدی بیت تویی اورنك خسرو واسط ✺ كش قلمرو زروم چین وخطا ✺ كه لفظ كش كافك كسری ایله اصلی كه (ش) دروحرف شین كه لفظنه لاحق اولمغله های غیر ملفوظه‌یی كتابتدن دخی اسقاط اتدیلر وضمیر شینك جمعی (شان) لفظیدركه تثنیهٔ غائب وغائبه وجمع غایب وغائبه ایچون ضمیر متصلدر وحرف (ت) مفرد مخاطب ومخاطبه ضمیری دركه آخر كلمه‌یه لاحق اولور نته‌كم قصیدهٔ مرقومه‌ده واقع اولدی بیت تویی تیره‌چاه جاد وخیز ✺ سرزد ازتو هزار سحر آرا ✺ جادوانت چه طرفه جادوبند ✺ یك فسون وفریب صد دانا ✺ وتاء مذكورك آخرینه الف ونون الحاق ایدوب (تان) دیدیلركه تثنیهٔ مخاطب ومخاطبه وجمع مخاطب ومخاطبه ضمیری اولور نته‌كم حافظ شیرازی دیدی بیت عمرتان باد ومراد ای ساقیان جام جم ✺ كرچه جام مانشد پرمی بدوران شما ✺ مخفی اولمیه‌كه ومراد لفظنده اولان واو عربیه مع معناسنه اولان واودر یعنی سزك عمریكوز مرادیكوزدن منفك اولمسون ابن یمین دیدیكه بیت من واین عهد كه باقحبهٔ رعنای جهان ✺ چون خسان عشق نیازم نه بسهو ونه بعمد ✺ همت دادن اكر نیست باكی نیست ✺ همت ناستدن هست ولله الحمد ✺ یعنی بن عهد مزبوردن منفك اولمام وكاهی تاء خطاب كه كلمه‌سنه لاحق اولوب كت دیرلر كش دیدكلری كبی علی ماسبق وحرف (میم) متكلم وحده ایچون ضمیر متصل دركه آخر كلمه‌یه متصل اولور ومیم مذكورك آخرینه الف ونون الحاق ایدوب (مان) دیرلر كه ضمیر جمعدر بیت چو آكهی تو كه ماشهربند تقدیریم ✺ ور هدایت وتوفیق مان توبكشایی ✺ حاصلی حرف شین غائب وغائبه معناسنی افاده ایچون فعل واسم وحرفك آخرینه لاحق اولوب تركیده او معناسنی مفید اولور. وشان آنلر. وتا سن. وتان سز. ومیم بن. ومان بیز معنالرینی مفید اولورلر ✺ وضمیر بارز منفصل دخی اوج‌در. او. تو. من لفظ (او) ضمیر منفصل غائب مفرد وغائبه مفرده‌در لغت عربیه‌ده هو كبی و(او) اصلنده اوی در آخری یاو ماقبلی واو اولمغله حذف اولندی لهذا ساكن آخر ایله جمع اولسه‌لر یاء محذوف ظاهر اولور بیت ازمن كنه آید ومن آنم ✺ ازتو كرم آید وتو اویی ✺ وكاهی اوی لفظندن الفی حذف

خطاب كاغده‌دو (منه)

دواته خطابدر (منه)

ایدوب وواوه تخفیف ایچون فتحه حرکت ویررلر (وی) اولور وکاهی اول وآخرین دخی حذف ایدوب واو ساکنه یی مفتوح ایدرلر مثلا (ورا) دیرلر اورا معناسنه شهنامه ❊ تو کردی ورا رستم داستان ❊ وکرنه خری بود در سیستان ❊ لکن بو صورتده اولنه بر کلمهٔ آخری کلورسه واوی تحریکه حاجت اولمامغله سکونی اوزره ابقا ایدرلر مثلا (کو) دیرلر کاف عربیه نك ضمی ایله اصلی اوی ایدی اوی دن اول وآخری حذف وکه لفظنی متصل ایدوب واو صحیح اولسون ایچون الفده اولان ضمه یی کافك کسرندن بدل وهاء غیر ملفوظه یی خطدن دخی اسقاط ایتدیلر و (او) لفظنك جمعی (ایشان) در علی غیر القیاس که تثنیهٔ غائب وغائبه وجمع غائب وغائبه نك ضمیر منفصلی در نته کیم حرف شین ضمیر مفرد غائب وغائبه ایچون متصل اولوب جمعی (شان) کلدیکی کبی ولفظ (تو) مفرد مخاطب ومخاطبه ایچون ضمیر منفصل در جمعی شمادر علی غیر القیاس ولفظ (من) متکلم وحده ایچون ضمیر منفصلدر جمعی (ما) در علی خلاف القیاس واکر لفظ (تو) ولفظ (من) رایه متصل اولورلر ایسه تودن واوی ومن دن نونی حذف ایدوب تخفیفا (ترا) و (مرا) دیرلر که اصللری (تورا) و (من را) در وبو حالت را کلمه سنه اتصاله مخصوصدر که رادن غیری کلمه یه متصل اولسه لر واو ونون حذف اولنمز ❊ پوشیده اولمیه که لسان فارسیده کلمه نك اولنه داخل اولان حرف با وکلمه نك آخرینه داخل اولان لفظ را برشیئك اول کلمه لره تعدیه سنه آلت اولدقلرندن ناشی چوق کمسنه (بتو) عبارتی ایله ترا عبارتنك من حیث المعنی فرقنی بیلمزلر کذلك (بمن) ایله (مرا) عبارتلرینی بری برندن تمییز ایتمزلر فرقلری بودر که رانك افاده ایتدیکی تعدیه ده عموم واردر وبانك افاده ایتدیکی تعدیه خاصدر لهذا سنی وبنی دیه جك یرده (ترا) و (مرا) دیرلر بتو وبمن دیمزلر وفلان کمسنه سنی چاغردی دیه جك یرده (بهمان ترا خواند) دیرلر و (بتو خواند) دیمزلر ودخی مراده اولان میم وآخر کلمه یه لاحق اولان میمدن هر بری متکلم وحده ضمیرلری اولمغله فرقلری چندان ظاهر دکلدر فرقلری بودر که (مرا) ده اولان میم مفتوحه ضمیر منفصلدر وکلمه نك آخرینه لاحق اولان میم ساکنه ضمیر متصلدر میم اول عربی ده انا ومیم ثانی متکلم تاسی منزله سنده در وهی منفصل ومتصل مذکورلری جمع وترتیب ایدرلر ومنم دیرلر **بیت** منم آن بحر لبالب زمعانی که شود ❊ قطرهٔ آب زشرم سخنم دریتیم ❊

❊ فصل فی الاسم الاشارة ❊

فارسیده اسم اشارة ایکی در این. آن (این) لفظی قریبه اشارتدر که عربی ده هذا منزله سنده در و (آن) لفظی بعیده اشارتدر که عربیده ذلك کیبدر وهر برینك آخرینه کاف تصغیر الحاق ایدوب آنك. واینك دیرلر مشار الیه اولان نسنه نك صغرینه اشارت ایچون وکاهی

بعض محققین کاف تصغیر کاف عجمیدر دیدکدنصکره اکا صاغر کاف دیرلر دیدی (منه)

آنك دن الف ممدوده یی حذف ایدوب (نك) دیرلر نته کیم حضرت مولانی سازندهٔ پیر قصه سنده دیدی **بیت** نك قراضه چند ابریشم بها ❊ خرج کن آنها وباز اینجا بیا ❊ واکثریا اینك ونك لفظلری ترکیده ایشته دیه جك یرده ذکر اولنور وآن لفظنی کاهی بر کلمه یه مضاف ایدوب مالکیة معناسنی افاده ایدر (آن منست) و (آن توست) کبی که بنمدر وسنکدر معناسنه وکاهی اوزرینه لفظ (از) وکاهی همزه سنی حذف ایدوب حرف (ز) زیاده ایدرلر (از آن من) و (ز آن) تو دیوب معنای مذکوری مراد ایدرلر وجعلرنده اینها وآنها دیرلر وآنان. واینان دخی دیرلر که فرقی عن قریب ذکر اولنور ان شاء الله تعالی کبی ❊ ودخی لفظ ام همزه نك کسری ایله قریبه اشارت ایچون وضع اولنمشدر لفظ این کبی لکن لفظ ام بالوضع برقاچ ماده یه مخصوص وسماعیدر. امسال. وامشب. وامروز کبی که امماه وام هفته وامدم دیمزلر بلکه این ذکر ایدرلر ❊ ودخی فارسیده (هان) کلمه سی بر کمسنه یه طور کیتمه (وهین) کلمه سی تیز اول وتیز یوری دیه جك یرده مستعملدر نته کیم شو بیتده واقع اولدی **بیت** فلك باستد اکر هیبت تو کوید هان ❊ زمین بجنبد اکر حشمت تو کوید هین ❊ هان تسکین وهین تحریك ایچون اولدیغی ظاهردر وکاهی صاقین فلان ایشی ایتمه دیه جك یرده دخی هان وهین دیرلر والله اعلم

❊ فصل فی ادوات الجمع فی اللغة الفارسیة ❊

فارسیده ادات جمع اوچدر. ها. آن. کان. جمادات واعضاء انسان جمعلندکده آخرینه لفظ (ها) الحاق ایدرلر سنکها وتنها کبی که لفظ تنها مفرد اولدقده یالکز ومرکب اولدقده تنلر معناسنه اولور که مفردی تن درکه اندن ترکیده کوده ایله تعبیر اولنور پوشیده اولمیه که فارسیده (تن) عربیده (بدن) معناسنه در کتاب العین ده خلیل دیدی که باش وال وایاق بدن لفظنك معناسندن خارجدر وباش بدندن خارج اولدیغی خلاق المعانینك شو بیتندن ظاهردر **بیت** خروس وار سحر خیز باش تا سر وتن ❊ بتاج لعل وقبای چکن بیارایی ❊ لهذا باش متصور اولمین نسنه لره تن اطلاق اولنور مثلا (تن ماه) دیرلر وبوتون طونلوغه (تنه) وبله دك اولان طونلغه (نیم تنه) دیرلر که آخرلرنده اولان ها اختصاص ایچوندر نته کیم امثالی مرور ایتدی واعضاء انسانده سرهاء وپاها دیرلر ولفظ آن ذی روحك جمعنده استعمال اولنور کاوان. وستوران کبی واغاجده دخی استعمال اولنور (درختان) کبی لکن اغاج قطع اولنوب چوب وهیزم اولدقدنصکره (آن) کلمه سیله جمعلنمز بلکه ها ایله اولور چوبها وهیزمها کبی ❊ فائده ❊ درخت. وچوب. وهیزم وهیمه لفظلرینك معنی جهتندن فرقی بودر که (درخت) مطلقا کسلمش اغاجدر خواه یاش وخواه قوری وخواه میوه سی اولور وخواه اولمز قابلان دیدکلری جانور

چکن خشن وزننده جامهٔ زردوز معناسنه در (منه)

وصفنده شاعر دیدی که **بیت** افتاده چو سایهٔ درختی ٭ ظلمت مختی و نور لختی ٭
واول اغاجکه میوه ویرمیه یرنده طورور یعنی کسلمامش اوله ومجرد اوطون ایچون اتخاذ
اولنه که بزم اصطلاحمزده آندن قوری لفظیله تعبیر اولنور اکا هیزم اطلاق اولندیغی
بو بیتدن ظاهردر **بیت** چو آمد بدان کوه هیزم فراز ٭ بدانست بالا و پهن و دراز ٭
ومزبور اغاج کسلدکدنصکره اوچاقده یاقمغه صالح اولاینه (هیمه) دیرلر واول اغاج که
یونوب اصلاح ایتدکدن صکره کسله اکا چوب اطلاق اولنور ودکنکه چوب دیدکلری
یونولوب اصلاح اولندیغی ایچوندر والده کوتوردکلری دکنکه (دسته چوب) دیرلرکه
دسته‌نك آخرنده اولان ها نقل واختصاص ایچوندر واصلی (چوب دست) ایدی علمیته نقل
اولندیغی اشعار ایچون صورت ترکیبی تغییر اولندی و (ستون) درکدرکه دیرکی اولمیان
قبه‌یه (طاق بی ستون) دیرلر وکاهی ستون درخت مقامنده استعمال اولنور مجاز اول طریقی
ایله که مایؤل الیه اعتباری ایله تعبیر اولنور عرب اوزومه خمر دیدکلری کبی نظم کریمده
(انی ارانی اعصر خمرا) بو قبیلدندر و (کوه بی ستون) بی درخت معناسنه‌در و دار یرده
تیکنلی طوران اغاجدر خواه کسوب یره تیکلسون وخواه کسلیوب یرنده تیکلی
طورسون واغاج قاقان دیدکلری قوشه (دارسنب) دیدکلری معنای ثانی‌یه مبنیدر
و (دارچینی) چین دیارنده اولور براغاجدر که قابوغی بو دیاره کلور که عوام اول قبوغه
دخی دارچینی دیرلر ٭ صاحب دقایق فلفل یعنی بور اول اغاجك میوه‌سیدر دیدی والله
اعلم کذلك اغاجك بداغی و ورقی ومیوه‌سی ها ایله جعلنور آن ایله جعلنمز و (کان) لفظنك
اصلی آن درکه آخرنده ها ساکن اولان کلمه‌یه الحاق اولندقده برکاف زیاده ایدرلر
(سبزه کان) و (ماده کان) کبی **بیت** ناتوانی چا چیز از جانور ها ماده خر ٭ ماکیان و ماده کان
و ماده کان و ماده خر ٭ مصرع اولده اولان خر خریدندن مأخوذدر امر حاضردر
یعنی صاتون آل ومصرع ثانیده خر حمار معناسنه‌درو (ماده کان) قیصراق معناسنه‌در ماده
یان کبی که ماده ایله کاندن مرکبدر (ماده) دیشی و (کان) جماع معناسنه اصلی مادهٔ کاندر
اضافت ایله وقیصراق عادتا طای طوغورمق ایچون اتخاذ اولنوب طوغورمق دخی
ارککك دیشی ایله مجامعتنه محتاج اولمغله (مادهٔ کان) یعنی جامعتك ثمره‌سی اولان
طوغورمق ایچون اتخاذ اولنان حیوان معناسنه اطلاق اولندی لکن معنای مذکور
جمیع دیشی حیوانه شامل اولمغله قیصراغه تخصیص ایتدکده اضافتدن قطع ایتمکله
عبارتی تغییر ایتدیلر تا که اشرف حیوانات (والخیر فی نواصی الخیل) مضمون شریفی
اوزره سرآمد چار پایان اولان فرسك مادری اولان قیصراغك علم خاصی اولدیغی
اشعار ایده (خواجهٔ سرا) و (خواجه سرا) کبی کامر

الاول بالاضافة والثانی بقطعها (منه)

(فصل)

معلوم اوله که فردا لفظی کاهی مفرد اعتبار یارین معناسنه وکاهی مرکب اعتبار اولنور بر جزوی فرد و بر جزوی آ لفظی درکه آمدن
دن مأخوذ امر حاضردر فرد و آلایش دنیویه‌دن منفرد (۱۷۹) اولدیغك حالده کل معناسنه میان قومده مشهور اولان بودرکه
ذکر اولندی و بو عبد حقیرك خاطرینه خطور ایدن بودرکه بو خصوصده تدقیق اولنسه استبعاد اولنمز کم ترك الاول للاخر یعنی مفرد یعنی مفرد اعتبار اولنان فردا یوم معلوم معناسنه اولمغله اوزرینه روز لفظی زیاده ایتمزلر ویوم القیامه معناسنه اولان فردا ده روز فردا دیرلر بو استعمالدن منفهم اولور که قیامت کوننه اطلاق اولنان فردا لفظی وجه مشروح اوزره مرکبدر یعنی یوم لا ینفع مال ولا بنون که مراد یوم قیامتدر روز فرداد یعنی علایق دنیویه‌دن معرا و جمیع ماسوادن مبرا اولدیغك حالده بارکاه عزته کل دیه‌جك یوم در یوم قیامته روز بازخواست دیدکلری دنیاده اولان عمل قلیل و کثیر سؤال اولنه‌جق کون اولدیغنه بناءدر کذلك رستخیز دیدکلری خلق حشر اولدقلرنده اوت بیتر کبی یردن قالدقلرینه بناءدر حاصلی لفظ فرادن یوم قیامت مراد اولندقده مفرد اعتبار اولنور ایسه کل آت قریب فحواسنجه دنیا کونلرندن اولان یارین دیدکلرینه تشبیه طریقی ایله اولور

﴿ فصل فی الالفاظ الفارسیة التی یطرد حذف حروفها الاصلیة ﴾

معلوم اوله که اول لفظ فارسی که آخری یا وماقبلی الف اوله اول یایی حذف قاعدهٔ
مطرده‌در مثلا آمدن دن مشتق اولان امر حاضر که (آی) لفظیدر یا حذف اولندقده
(آ) لفظی قالور که معناسی کل دیمکدر واوزرینه اداة امر اولان حرف با داخل اولدقده
الف ممدوده نك جزؤ اولی اولان الف یایه منقلب اولوب (بیا) اولور ولفظ
(خدا) مرکب اولدیغی صورتده جزؤ اخیری اولان (آ) بو قبیلدندر ومعنای ترکیبیسی
کندی کلیجی دیمکدر زیرا اصلنده (آینده خود) ایدی حضرت واجب الوجود علم
خاص اولدیغنی افاده ایچون ترکیبی تغییر ووصف صورتنه افراغ ایتدیلر یعنی مظهر
وجوده کلیجی یعنی وجودنده هرکز بر علتك دخلی یوق ایکن موجود اولیجی که واجب
الوجود عبارتنك معناسنه راجع اولور امام فخر رازینك (مطالب عالیه) نام تألیفنده
دیدیکی کلام بو معنایی تأیید ایدرکه ترجمه‌سی بودرکه ذکر اولنور فارسیده لفظ خدا
عربیده واجب الوجود عبارتنه قریبدر زیرا لفظ خدا اصلنده (خود آی) درکه ایکی
کلمه‌دن مرکبدر جزؤ اولی خوددر که معناسی شیئك ذاتی ونفسی دیمکدرو جزء آخری آی
درجائی یعنی کلیجی معناسنه پس معنای (خود آی) کندو کلیجی دیمکه راجعدر وکلمه کك
معناسی وجود دیمکدر وحاصلی بنفسه موجود اولدیدر واجب الوجود لذاته عبارتنك
مؤداسی بعینه معنای مذکوردر انتهی ومقتضای قاعدهٔ مذکوره اوزره یایی واستعمالی
کثیر اولمغله واوی حذف وخانك ضمی ایله اکتفاء ایتدیلر وکاهی لفظ خدا مفرد اولمق
اوزره استعمال اولنور که معناسی صاحب دیمکدر مثلا (سیم خدا) دیرلر صاحب الفضه
معناسنه **بیت** هم سیم خدا و هم قوی پشت ٭ خلقی سواد کشیده انکشت ٭ صاحب خانه‌یه
(کدخدا) دیدکلری دخی بو قبیلدندر که اکثریا رجله اطلاق اولنور وخانه‌ده تدبیر
وتصرف صاحبه‌سی اولان خاتونه (کدبانو) دیرلر که اصلنده (کدبان) درحافظة البیت
معناسنه و آخرنده اولان واو بوندن اقدم هندو ونیکوده بیان ایتدیکمز واو قبیلندندر که
اکا او نسبة تسمیه اولنور و بو مقامده خان. وخانه. وکد. وکده لفظلرینك معنالری بیان
اولنمق صددنده اولدیغمز حرف یانك حذفی قیاسی اولدیغنه مثال آخری ذکره منجر اولور
دقایقده دیدی که (خان) مطلقا منزله اطلاق اولنور خواه انسان منزلی خواه حیوان
منزلی وآینده و رونده نزول ایتمکیچون بنا ایتدکلری کاربان سرایه خان اطلاق
اولندیغی مسافره ودابه‌سنه منزل اولدیغنه بناءدر وخانه فقط انسان منزلنه اطلاق
اولنور که ترکیده آندن او ایله تعبیر اولنور و آخرنده اولان ها هاء نقل وتخصیصدر
۹ نته کم بوندن اقدم مثاللری ذکر وبیان اولندی عربیده مرادفی بیت درنته کیم

و مرکب اعتبار اولنور ایسه بو معنای دقیق متضمن اولور لهذا بو فقیر مرکب اولمسنی اختیار ایتدی والله اعلم (منه)
کشیده انکشت مشار الیه بالبنان معناسنه‌در (منه) ۹ وهاء مذکوره مرکباتده چوق زیاده قلنور مفرداتده نادر درمیان اصلنده
مطلقا مابین در ومیانه خان وسطدر کدن چاق اورته‌سی تعبیر اولنور که تعدده قابل دکلدر فرقی عربیده وسط ووسط کبیدر (منه)

سرایك مرادفی (دار) درکه لفظ سرای دن دخی یانك حذفی قیاسیدر مثلا (بستان سرا) دیرلر که مراد دارده اولان بستاندرو (کد) اول محل قراردرکه اوزرنده بنا اوله و (کده) مطلقا قرار ایده جك یره اطلاق اولنور خواه اوزرنده بنا اولسون خواه اولمسون و (میکده) مثللی مرکبك آخرنده اولان ها معنای ترکیبی دن علمیته اختصاصی افاده ایدر وکد.وکده محل قراردرکه آنده قرار ایدن ذی روح اولمق لازم دکلدر و (کدا) لفظی اصلنده کد آی ایدی کاف عربی ایله اکرچه ترکیده کاف فارسی ایله مستعملدر فقیر وسائل معناسنه وایکی جزؤدن مرکب درکه بر جزؤی (کد) وبر جزؤی (آی) ومعنای ترکیبی سی خانه یه کلیجی درسائل اولان کمسنه منزل قپوسنه کلوب دریوزه ایتمك عادتلری اولدیغی ایچون سائله کدا.وکدآی تسمیه ایتدیلر والله اعلم ۞ ودخی اول کلمهٔ فارسیه که آخری یا وماقبلی واو ساکنه اولوب ماقبلی مضموم اوله آندن دخی یایی حذف ایتمك قیاس در (روی) کبی که (رو) قالورو یوز یوزه دیه جك یرده (روبارو) دیرلر وروی لفظنك اصل معناسی پشت مقابلی درکه ارقه تعبیر اولنور یعنی فقط عضو معروف دکلدرو (چهر) و (چهره) لفظلرینك معنالری اول عضو معروفدرکه حین وضوده غسلی واجب درو لفظ روی پشت مقابلی اولمغله هرشیئك ظاهر اولان طرفنه روی دیرلر مجازا مثلا جامه نك یوزی واستاری دیرلر (روی زمین) دخی بو قبیلدندر نته کیم نظیری آندن دوشدکده شاعر دیدی (قطعه) ازاسب فتاد اکر نظیری ۞ ازتندی رخش رستم افتد ۞ پرسیدن اوزواجباتست ۞ برروی زمین چواوکم افتد ۞ وعرب من کل الوجوه دیدیکی یرده عجم (ازهمه روی) دیر **بیت** جوان دیوانه باشد ازهمه روی ۞ زدیوانه بترپیرجوان خوی ۞ و (رخ) که ترکیده یناق تعبیر اولنور رخسار ایله فرقی بودرکه (رخسار) ایکی جزؤدن مرکبدر جزؤ ثانی که سار درترکیده آندن تپه ایله تعبیر اولنور مثلا (کهسار) طاغ تپه سی و (چاه سار) قویو باشی معناسنه اصلی سار کوه وسارچاه درکه علمیته نقل اولندیغنی افاده ایچون ترکیب تغییر اولندی پس رخسار یاناغك یوقاری طرفی معناسنه اولور که اصلی سار رخدر و (سر) ایله (سارك) فرقی بودرکه یوز سرده داخل وساردن خارجدرو کله پوش وکلاهه ساره دیدکلری تپه یه وضع اولندیغی ایچوندرکه آخرنده اولان هاها نقل در (شهشامه) زسر سارهٔ هندوی برکرفت ۞ برهنه سرودست بربرکرفت ۞ وشرمسار عبارتی اصلنده شرمه سار درترکیب اولدقده هاء حذف اولندی که شرم حیا وشرمه حیالو کمسنه معناسنه درکه آخرنده اولان ها نقل ایچوندر وعادتا حیا ایدن کمسنه باشنی اشاغی اکر پس بو ملاحظه ایله سار ایله ترکیب اولنمشدر کویا حیاباشك صفتی در وکاهی دیدار لفظنی ذکرو یوز مراد ایدرلر مجازا انسانك اول کوزه کورینن یوزی اولدیغی ایچون والا دیدارك اصلی (دیدآر) در ودید

مکیده وبتکده ووادی کده کبی (منه)

ولفظ روی ضمهٔ صریحه ایله یوزه وضمهٔ مجهوله ایله توج معناسنه در غفلت اولنمیه (منه)

٧ الف زیاده سنك وجهی محلنده بیان اولنور انشاءالله تعالی (منه)

مصدر معناسنه ماضی صیغه سیله در و (آر) لفظی آوردن دن مأخوذ اولان آرنده دن مرخم در کتوریجی معناسنه که (آرنده بدیدن) ایکن تصرف اولندیکه معناسی کورنمکه کتوریجی در حاصلی ظاهر ایدیجیدر لهذا حضرت اللهك مدحنده (بدید آرندهٔ عالم) دیرلرو برنسنه ظاهر اولدی دیه جك یرده (بدید آمد) دیرلر که معناسی کورنمکه کلدی وبرنسنه ظاهر اولمدقجه کوزه کورنمامکله ظاهر اولدی ایله ترجه اولنور ودخی اول کلمهٔ فارسیه که آخری ها وماقبلی الف اوله اول الفی حذف قیاسیدر شاه. شه. وماه. مه. وراه. ره کبی وپادشاهده دخی پادشه دیرلر ۞ معلوم اوله که (پادشاه) پاد ایله شاهدن مرکب درکه (پاد) فارسیده دفع ضرر واصلاح فاسد ایدن نسنه یه اطلاق اولنور پادزهر بو قبیلدندر یعنی زهرك ضررینی دفع ایدیجی وشاه لفظندن ترکیده اولو ایله تعبیر اولورو شاه لفظی منفرد اذکر اولندقده سلطان مراد اولمق متعارف اولمشدر (وپاد) لفظیله ترکیب اولندقده سلطان حضورنده تدبیر امور وشاهی خیره ترغیب وسورهٔ غضبنی تسکین ایدن کمسنه یه اطلاق اولنور فصحای فرسك ترسلات ومنشئاتی مطالعه ایدن ارباب معارف معنای مذکوره مطلع اولورکه وزرادن پادشاه ایله تعبیر ایتمشلردر لکن کاهی لفظ (شه) آه وناله وزاری معناسنه دخی کلور **بیت** تن کوه دارم کنون چون که است ۞ یکی آتشم من که دودم شه است ۞ بو صورتله پاد لفظی ایله ترکیب اولندقده فقراء ومظلومیندن ظلم وفریادی دفع ایدیجی معناسنه سلاطینه پادشه اطلاق اولنمق مناسبدر اکرچه شاه لفظی الف ایله معنای مذکورده استعمال اولندیغی استماع اولنمدی لکن شه شاهدن مقصور اولمغله جائزدرکه معنای مزبور شاهده معتبر اوله ۞ ودخی پادشادیوب سلطان مراد ایدرلر امدی اصلی (شاه) ایکن ها حذف اولندی ایسه معناسی مرور ایتدی که بو دخی قاعده در واکر اصلی پادشای ایکن آخرنده اولان یا حذف اولندی ایسه (پای پا. وجای جا) قبیلندن اولور و (شای) لفظی عوام ناس معناسنه درپس بو صورتده مصلح عامه معناسنی افاده ایدوب سلاطینه پادشا اطلاقی مناسب اولور **بیت** ازین ژرف جاهت رهایی دهم ۞ وزان پس ترا پادشایی دهم ۞ وکاهی پادشا لفظنی مطلقا حاکمه اطلاق ایدرلر سلطان اولسون اولمسون والله اعلم

﴿ فصل فی الالفاظ الدالة علی التشبیه فی اللغة الفارسیة ﴾

لسان فارسیده تشبیه ایچون وضع اولنان الفاظ درتدر. چون. ماند. وش. سا. که جمله سی ترکیده بکزر معناسنی افاده ایدر (چون) ادات تشبیه در کاهی آخرندن نونی حذف ایدوب (چو) وکاهی اوللرینه لفظ هم زیاده ایدوب (همچو) و (همچون) دیرلر (ماند) مثل معناسنی افاده ایدر اصلی مانستن دن مأخوذدر بکزه مك معناسنه وفی الحقیقه لفظ ماند مضارع غائبك جمعی درکه مماثله تعدد اقتضا ایتمکله تعدده دال اولان صیغه

مخفی اولمیه که لفظ ماند ادات تشبیه د کلدر بلکه معناسی تشبیه در (منه)

ایله تعبیراولنوب متماثلیندن هر برینه اطلاق ایتدیلر هکذا قالوا لکن شویله ملاحظه اولنورکه (مانند) لفظی اسم فاعل یعنی مانندەدن مرخم اوله بکزەیجی معناسنه (چون) لفظی ایله فرقی بودرکه کابکزرنسنه یوق دیه‌جك یرده (بی مانند) دیرلر (بی چون) دیمزلر مکر چوندن استفسار مراد اولورسه (بی چون) دیمك اولور بیانی عن قریب ذکراولنور ان شاءالله تعالی (وش) ادات تشبیه‌در معناسی (چون) معناسندن من حیث الاستعمال خاص در زیرا (چوتو) دیرلر (وش تو) دیمزلر وکاهی واودن بدل (فا) ویروب فش دیرلر (سا) ادات تشبیه‌در اصلی آسای در (خاقانی) صبحدم چون کله بندد آه‌دود آسای من ❋ چون شفق در خون نشیند چشم شب پیمای من ❋ وکاهی قیاس اوزره آخرندن یایی حذف ایدرلر نته کیم بو کمینه قصیدهٔ شبیه‌ده دیمش ایدی **بیت** شاخ شاخست سینه چون شانه ❋ از سپیدی موی عاج آسا ❋ وکاهی اولندن الف ممدوده‌یی حذف ایدوب (سا) دیرلر مثلا (سمن سا) کبی یعنی سمن کبی لکن زلفه سمن سا دیدکلری بو قبیلدن دکلدر زیرا عبارت مزبورەده اولان (سا) کلمه‌سی سودندن مأخوذ سایندەدن مرخم اسم فاعل وترکیب وصف ترکیبیدر سمن سورتجی معناسنه که مراد محبوبك یوزیدر ❋ پوشیده اولمیه که لفظ (مانند) حین ترکیبده کاه تقدیم اولنور (مانندشیر) کبی وکاه تأخیر اولنور (شیرمانند) کبی ولفظ (چون) همیشه اوله زیاده قلنور چون شیر کبی و. وش. وسا لفظلری همیشه آخره الحاق اولنورلر شیروش وشیرآسا کبی وکاهی (سان) لفظی مقام تشبیه‌ده استعمال ایدرلر **بیت** قلم‌سان سرنهش برخط تسلیم ❋ بشوی از خاطر او نقطهٔ بیم ❋ وسان اصلنده اسلوب معناسنه‌در مثلا ایکی نسنه برطرز واسلوب اوزره اولسه‌لر آنلره (یکسان) دیرلر که تعبیر مذکور اول ایکی نسنه‌نك بری برینه مشابه اولمه‌سنی اقتضا ایدر ومحتملدرکه لفظ ساندە اولان نون (سای) لفظنده اولان یادن بدل اوله پس بو وجه اوزره اداة تشبیهدن برقسم اولوب ذکری مرور ایدن (سا) عدادندن معدود اولور ❋ مخفی اولمیه‌که چون لفظی تشبیه ایچون اولدقده ضمه‌سنده اشباع اولنمز بو صورتده لفظ (چون) تعلیل ایچون دخی اولور واکر ضمه‌سی اشباع وواوی اظهار اولنورسه برنسنه‌دن استفسار معناسنی افاده ایدر لسان عربده مثلا عرب (کیف زید) دیوب زیدك کیفیتندن استفسار ایدر یعنی زید صحیح میدر یوخسه سقیم میدر فارسیده (زید چون است) دیرلر وهر نجه دیه‌جك یرده هرچون دیرلر **بیت** اکر بیش ازین پندوافسون کنی ❋ نیارم من این کردهرچون کنی ❋ یعنی اکر بعد الیوم دخی بوندن زیاده پندوافسون ایدرسك بن سنك تکلیف ایتدیکك شیئ اتمکه قادر اولهمم هرنجه ایدرسك . واستفسار لفظنك معناسی مخاطبدن برشیئك تفسیر وایضاحنی طلب درکه آنی تفسیر وایضاح ممکن اوله وحق سبحانه وتعالی حضرتلرینك کیفیت وکنهنه بر وجهله

لکن براسم مرکبدن جزؤ اولمق شرطیله مثلا چنین وچنان کبی که اصلنده چون آن وچون این‌در وکاهی چونین دیوب واوی حذف ایتمزلر (فردوسی) چنین بود کیتی وچون این بود کهش مهربانی وکهش کین بود (کاشانی) دیدی‌که چوناه لفظ کوتاه وزننده همچنین معناسنه‌در (ابو الفرج) دم‌زده کژدم ندیدی درعمل ❋ اژدهادر حرب اوچوناه باد * (منه)

اطلاع ممکن اولمامغله آندن استفسار عبث. وتفسیر وایضاح ایله جواب محالدر لهذا (حضرت بیچون جل شانه عما یقول الظالمون) دیرلر وشو بیت چون لفظنك ضمه‌سنی اشباع ایله استفسار وعدم اشباع ایله تعلیل ایچون اولدیغنی جامعدر **بیت** چون ننالم تلخ ازدستان او ❋ چون نیم حلقهٔ در مستان او ❋ چون اول استفسار ایچون چون ثانی تعلیل ایچوندر وتعلیل لفظنك معناسی برنسنه‌نك علتنی بیاندر مثلا فلان جاهل اولمغله اکرامه لایق دکلدر دیه‌جك یرده (چون بهمان نادانست شایستهٔ اکرام نباشد) مراد اکرامه سزا اولمدیغنك سببنی بیاندر ولفظ (چرا) جیم فارسیه‌نك کسری ایله علت مزبورەدن سؤال معناسنی افاده ایدر ایکی جزؤدن مرکبدر بری (چه) درنه معناسنه وجزؤ آخری (را) در ایچون معناسنه پس معنای ترکیبیسندن ترکیده نه ایچون عبارتی ایله تعبیر اولنور مثلا (مهمان را چرا اکرام نکردی) دیو عدم اکرامك سببندن سؤال اولنور پس مثلا (چون بهمان نادانست) دیو جواب ویریلور ولفظ (را) فارسیده اداة مفعولدر وکاهی مفعول اولان کلمه‌نك اولنه لفظ (مر) زیاده قلنور کلمهٔ رادن مستفاد اولان معنای مفعولیتی توکید وتقویه ایچون مثلا (اورا) و(مرا ورا) دیرلر وبوندن اقدم ذکر اولندیغی اوزره لفظ (او) دن الفی حذف واوی مفتوح ایدرلر و(مرورا) دیرلر **بیت** هست سلطانی مسلم مرورا ❋ نیست اندر ملك اوچون وچرا ❋ وپوشیده اولمیه‌که بوندن اقدم عن قریب بیان اولندیغی اوزره (سان) لفظنك معناسی ۷ اسلوب یعنی طریقة وطرز اولمغله (یکسان) لفظنك معناسی براسلوب وبرطریقت اوزره دیمکه راجع اولور وبرنسنه برنسنه‌نك اسلوبی اوزره اولمق اول ایکی نسنه‌نك بربرینه مشابهتنی علی طریق الالتزام مستلزمدر **بیت** گرسنك همه لعل بدخشان بودی ❋ پس قیمت لعل وسنك یکسان بودی ❋ یعنی اکر جمیع طاش لعل بدخشان اوله ایدی لعلك قیمتی وسنکك قیمتی اسلوب واحد اوزره اولور ایدی‌که قیمتلرك بری برینه تشابهنی اقتضا ایدر لکن تشابه مذکور یکسان لفظنك موضوع له معناسی دکلدر بلکه خارج لازمدر لکن اسلوب واحد اوزره اولمق اسلوبده تساوی عبارتی ایله تعبیر اولنمغله اکثر اهل لغت یکسان لفظنی برابر عبارتی ایله تفسیر ایتدیلر وبو مقامده برابر لفظنك معناسی تحقیق اولنمق ملاحظه اولندی ❋ امدی معلوم اوله‌که لسان فارسیه‌ده قاعده بودرکه ایکی نسنه میانده مقابله ومساوات تامه اولوب آنلرك تساوی وتقابللرینی افاده اتمك مراد ایتسه‌لر آنلره دال اولان لفظلرك میانه برالف زیاده ایدرلر مثلا ایکی سینه بری برینه مساوی اولدی دیه‌جك یرده (برابر) دیرلر ولفظ برابرك اصل استعمالی اول محلده‌درکه ایکی کسنه‌نك قدوقامتلری مساوی اوله البته برینك سینه‌سی آخرك سینه‌سنه مساوی

بو بیت شیخ عطارك پندنامه‌سنده‌در مصراع ثانیده مشهور نسخه ٭ نیست کس را زهرهٔ چون وچرا ٭ (لمصححه)

۷ کما فی الاساس (منه)

که برابر لفظی دخی فارسیدر (منه)

اولور اول کمسنه‌لرك قدو قامتلری متساویدر دیه‌جك یرده (برابر) دیرلرایدی صکره
غلبهٔ استعمال ایله برمرتبه‌یه بالغ اولدی که‌سینه تصوراولنمین ایکی نسنه‌نك تساویسندن
کنایه ایدوب (برابر) دیدیلر مثلا ایکی طاش آغرلقده مساویدر دیه‌جك یرده دخی
(برابر) لفظیله تعبیرایتدیلرو (لبالب) لفظی دخی وجه مذکوراوزره توسیع اولنمشدرکه
معنای اصلیسی طوطاغك طوطاغه تساویسی ایچون ایدی صکره لب تصوراولنمیان نسنه‌لر
میانده تساویده دخی استعمال اولندی مثلا صوکاسه‌نك کنارینه‌دك چیقدی یعنی کاسه
کنارینه‌دك صوایله طولوب صوکناره مساوی اولدی دیه‌جك یرده (لبالب شد) دیرلر
(وتنکاتنك) دخی بووجه اوزره درکه اصل استعمالی یوکك برطرفی طرف آخرینه مقدار
مساوی اوله (تنکاتنك) دیرلرایدی صکره هرمقدارده مساوی اولان نسنه‌ده استعمال
ایتدیلر وایکی کمسنه بری بری ایله نیجه طوتوشوب بری برینه غالب اولمامغله قوتلری
بری برینه مساویدر دیه‌جك یرده (پنچا پنچ) دیرلروایکی کمسنه برنسنه‌نك اوچلرندن
طوتوب چکسه‌لرلکن هیچ بری غالب اولمامغله اول نسنه میانلرنده قاله (کشاکش کردند)
دیرلرایدی صکره ایکی کمسنه برخصوصده نزاع ایدوب فیصل ویرمسه‌لر کاهی (پنچا
پنچ کردند) دیرلر وکاهی (کشاکش کردند) دیرلرکه ترکیده ایکی کمسنه چکشدیلر تعبیری
بومعنادن مأخوذدر ☼ مخفی اولمیه‌که عوام (رنکارنك) لفظی درلودرلو رنك کذلك
(کوناکون) لفظی درلودرلو نسنه‌لر دیه‌جك محلده ذکرایدرلر لکن مقتضای قاعدهٔ
مذکوره بودرکه ایکی رنك برموضعده بولنوب هیچ بری آخره غالب اولمسه (رنکا
رنك) دیمك کرك یعنی ایکی رنکدن بری آخره غالب اولمامغله بری برینی مضمحل
ایتمدیلر (کوناکون) دخی اکا قیاس اولنه اکر درلودرلو دیمك مراد ایتسه‌لر (رنك رنك)
و (کونه کونه) دیمك کرك (وسراسر) لفظی اصلنده باش باشه مساوی معناسنه درلکن
بوکیفیته دوم دوزلك تعبیر اولنان حالت لازم اولمغله اصل معناسی ترك اولنوب
معنای مجازیسی معنای حقیقیسی مقامنه قائم اولمشدر حالا (سراسر) عبارتی دوم
دوز معناسنه‌در بعضیلر دیدیلرکه اول قماش که یوزینك صیرماسی دوم دوز اولوب
بنك بنك وکل کل اولمیه اکا (سراسر) دیدکلری بومعنایه مبنی در ☼ ودخی معلوم اوله‌که
کاهی ایکی نسنه میانده موافقت وامتزاج اولسه اول نسنه‌لری ذکری مرورایدن
مساویلره تشبیه طریقیله لفظلرینك میانـه الف مزبوری زیاده ایدرلر مثلا زوج
وزوجه میانده حسن زندکانی اولدیغنی اشعار ایچون (زناشوی) دیرلر (سراپا) لفظی
دخی بوقبیلدن اولمق ملاحظه اولنورکه برشیئك اولی آخرینه موافقدر دیه‌جك
یرده استعمال اولنورواول آت که‌کاه یورغه‌لیوب کاه سکیرده اکا (تکاپوکرد) دیرلرکه

ترکیـده پك پك یعنی سرعت ایله یوریمك و (پوی) ییلمك وسکرتمك معناسنه‌در وبو
باشدن اوباشه دیه‌جك یرده (سرتاسر) وکاهی تانك الفنی حذف ایدوب (سرتسر)
دیرلر وباش باشه دیه‌جك یرده (سربسر) دیرلرو (تن بتن) دیرلر بدن بدنه معناسنه
☼ فائده ☼ لغت فارسیه‌ده لفظ (تا) برقاچ معناده استعمال اولنور انتهاء غایت ایچون اولور
مثلا (رفتم تافلان جای) دیرلرکه عربیه‌ده الی معناسنی افاده ایدر وابتداء غایت ایچون
اولورکه عربیه‌ده مذ ومنذ معنالرینی افاده ایدر حافظ بیت تاشدم حلقه بکوش
درمیخانه عشق ☼ هردم آیدغمی ازتو بمبارك بادم ☼ که ترکیده آندن شویله‌اولالدن
بروتعبیراولنور. وعلة غائیه معناسنی افاده ایدر مثلا (زندش تاأدب کیرد) دیرلرکه
ضربك علة غائیه‌سی تحصیل ادبدر. وصاقین دیه‌جك یرده تحذیر ایچون اولور بیت
تانکنی خدمت سـلطان دریغ ☼ تیغ وسـنان روید ازاندام شیر ☼ ومادام معناسنه
کلورکه مراد استمراردر (کمال اسماعیل) بیت تاجهانست صدر عادل باد ☼ فیض
جودش چوعدل شامل باد (قطعه) همیشه تاکه بود شرع حاکم ومرشد ☼ مدام
تاکه بودعقل والی والا ☼ زحشمت توهمـه کار شرع بادنکو ☼ ز دولت توهمه
کام عقل بادروا ☼ واداة رابطه اولور (که) لفظی کبی لکن نادردر بلکه ضرورت
شعریه حسبی ایله در نته‌کیم تاج الدین نام کمسنه‌نك هجونده شاعر دیدی بیت
اقب ازعرف عامه تاج دین داشت ☼ غلط کفتم ندانم تاچه٧ دین داشت ☼ وکاهی
(تا) لفظی قات معناسنه کلور لکن بومعنایه نظرایله اصلی (تای) درقیاسه مطابق یا
حذف اولندی ☼ ودخی کاهی لسان فارسیده ادوات اوللرینه الف ادخال ایدوب
حرف تنبیه معناسنی مراد ایدرلر (اسدی) بهم چون بود مهروکین کاه جنك ☼
ابا آبکینه بجاساخت سنك ☼ که باوزرینه الف زیاده ایتدی و (بر) اوزرینه دخی ادخال
ایدرلر نته‌کیم فردوسی دیدی بیت ابرد اه ودوهفت شدکه خدای ☼ کرفتند
هریك سزاوارجای ☼ مخفی اولمیه‌که (داه) لفظنده اولان الف دخی مزیده‌درکه اصلی
(ده) دراون معناسنه نته‌کیم روده‌کی نك شو بیتنده واقع اولدی بیت اختر انند
آسمانشان تختکاه ☼ هفت تابنده روان دردوداه ☼ که دوداه‌دن اون ایکی برج مراددر
و (بی) وزرینه دخی ادخال ایدرلر (لطفی) أبی جرم را کرکنی ظلم وجور ☼ کندمر
ترابی کنه جور دور ☼ ودخی آخر کلمه‌یه الف الحاق ایدرلر نداء ایچون بوعبد
فقیر قپودانلق تبریکی ایچون قپودان پاشایه تحریر ایتدیکم مکتوبك عنوانده دیمش
ایدیم بیت دریاکفاو بحرنوالاویم دلا ☼ قلزم عطاولجهٔ سخا وکرم ورا ☼ وکاهی
استغاثه ایچون الحاق ایدرلر مثلا (دردا) و (حسرتا) دیرلروشعرای فرس شعرلرنده
قافیه مقامنده الف اطلاق زیاده ایتدکلری متعارف در (شاکر بخاری) بآتش درون

٧ که موضعنده تاذکر
ایتدی که اکرکه ذکر
ایتسه اماله ایله وزنه
خلل کلمزایدی (منه)

برمثال سمندر ✻ همیدون باب اندرون چون نهنکا ✻ پوشیده اولمیه لفظ همیدون لغت پهلویه در حسین وفایی همچنین معناسنه وشرفنامه ده هم اکنون معناسنه در دیدی حکیم لامعی نك شو بیتی معنای اوله مناسبدر ✻ زروم امسال بااقبال وپیروزی وفتح آمد ✻ همیدون سال دیکر باسرور ازقندهار آید ✻ ودخی معلوم اوله که بر نسنه بر شیئه لایق اولمق اعتباری ایله اول نسنه نك اول شیء ایله مناسبة کلیه سی اولدیغی افاده مراد ایتدکده اول شیئه دال اولان لفظك آخرینه (وار) لفظنی الحاق ایدوب حاصل اولان عبارتی اول نسنه یه اطلاق ایدرلر مثلا لفظ (شهوار) که اینجو اوصافندندر معناسی غایت لطافتندن شاهه لایق دیمکدرکه ترکیده آندن شاهه یرار عبارتی ایله تعبیر اولنور ویوله یاراین آته (رهوار) دیرلرکه ره یول و (وار) لایق معناسنه درکه معنای ترکیبیسی یوله لایق آتدر واتك یوله یارادیغی سرعت سیری سببی ایله اولمغله یورغه تعبیر اولنان آته رهوار اطلاق اولنور (عرفی) مراچودیده بودابلق چه اندیشم ✻ که این کرنك حرونست واین کره رهوار ✻ ولفظ (بزرکوار) ایکی جزؤدن مرکبدر برجزؤی بزرك که ترکیده اولو تعبیر اولنور **بیت** نباشد نمید۷ ازخدای بزرك ✻ بجز کافر تیره رأی سترك ✻ وبر جزؤی واردرکه بیان اولندی پس معنای ترکیبیسی اولویه لایق دیمك اولور مع هذا عبارت مذکوره اولولغه لایق شخص معناسنده شایعدر لهذا بعضیلر (بزرکوار) عبارتی بزرکی وار عبارتندن مختصردر دیو تأویل ایتدیلر بو عبد فقیرك اساتذه مندن استماع ایتدیکی بودر (بزرکوار) سلطانه مخصوص اسمدر وجزؤ اولی اولان بزرکدن مراد حضرت الله درپس (السلطان ظل الله فی ارضه) فحواسی اوزره حضرت الله وسلطان میانده اولان مناسبة ولیاقتی افاده ایچون آخرینه وار لفظی الحاق اولندی پس معنای ترکیبیسی حضرت الله تعالی یه لایق دیمك اولور ✻ ودخی پوشیده اولمیه که چوق ادعاء فارسی شناسی ایدن کمسنه لرسزا . ووار . وسزاوار . لفظلرین بری برندن تمیز ایتمزلر وفرقلری بودرکه بر نسنه بر شیئه لایق اولسه اول شیئه سزا واول نسنه یه (سزاوار) دیرلرکه وار لفظی لیاقتی بیان ایچون آلهدر فردوسینك شو بیتندن بو دقیقه منفهم اولور **بیت** بنزد فرا بزر بردند وکفت ✻ که آمد سزارا سزاوار جفت ✻ افضل روم اعنی کمال پاشا زاده مرحوم ادوات تشبیهی تعداد ایتدیکی یرده (وار) لفظنك ادات تشبیه اولدیغنه تعرض ایتمدی لکن عامهٔ علماء لغهٔ فارسیه (وار) لفظی تشبیه ایچون آخر کلمه یه لاحق اولور دیو اتفاق ایتدیلر کاشانی وار لفظی ماننده معناسنه در دیدکدنصکره حکیم سوزنی نك شو بیتی ایله استشهاد ایتدی **بیت** جز مدح توکر نقش کنم بررخ کاغذ ✻ باد از کفم انکشت قلموار شکسته ✻ یعنی اکرسنك مدحکدن غیری کاغد یوزینه بر نقش ایدر ایسم الیمده

وقولاغه طاقدقلری کوپه یه کوشوار دیدکلری قولاغه عادتا طاقلمغله مناسبة تحصیل ایتدیکنه بناءدرکه کویا قولاغه طاقلمغه لیاقتی واردر و (سوکوار) دخی ایکی جزؤدن مرکبدر که بر جزؤی سوك در که ترکیده یاس وعربیده ماتم دیرلر (بیت) کریستن بهنکام باسوك ودرد به ازخنده نابهنکام وسرده و بر جزؤی دخی (وار) درکه لیاقت افاده ایدر و یاسلو اولان کمسه نك احوالی یاس طوتمغه مناسب اولمغله سوکوار دیدیلر (منه)

۷ نمید نومیددن مخففدر وسترك بومقامده سرکش ولجوج معناسنه وعظیم الجثه معناسنه کلور اکثریا (منه)

باد شاهه (سرور) دیدکلری باعث قوام بدن اولان باشه تشبیه طریقی ایله در زیرا اقوام مملکت آنکله درپس سرورده اولان ور واردن مخففدرکه تشبیه ایچوندر هذا ما خطر بخاطر الفقیر ابن کمالك توجیهی بغایت بعیددر علی ما حرر فی الدقایق (منه)

ووار لفظنك معناسنی تعداد عددنده شوقدر دیدی که تشبیه دخی مناسبتدن بر نوع اولمغله وار لفظی تشبیهده دخی استعمال اولنور کلام مذکور دلالت ایدر که تشبیهده استعمالی مناسبت مناسبتی ایله اوله فافهم (منه)

پارمغم قلم کبی قیریلسون و (عرب وار وعجم وار) عبارتلرنده اولان وارادات تشبیه اولدیغی ظاهردر وعصایه (دستوار) دیدکلری دخی تشبیه طریقی ایله اولمق ملاحظه اولنور باعث قوت اولمق مناسبتی ایله (کمال اسماعیل) وقت قیام هست عصا دستکیر من ✻ بی چاره آنکه اوکند از دستوار پای ✻ قیامه قادر اولمیان کمسنه یی بر غیری کمسنه الینه یاپشوب قالدیرر مراد مصرع اولده قیامده و مصرع ثانیده وقت مشی ده عصایه احتیاجی بیاندر ✻ امدی فارسیده تشبیهه دال مصرع اولده وقت اولان الفاظ بش اولور کابینا سابقا ولاحقا ودخی لفظ وار بار معناسنه کلور (خروار) وشتروار کبی لکن قاعدهٔ فارسیه یه مناسب اولان لفظ وارده اولان واو لفظ بارده اولان بادن بدل اولمقدر زیرا واو وبا بری برندن بدل اولورلر مثلا آش معناسنه اولان با کلمه سنده حرف بادن واوی بدل ایدوب (شوروا) و(شکنبه وا) و(بقله وا) دیرلر اصللری بادر بلکه مصاحبت معناسنی مفید اولان بالفظك اولنده اولان حرف بایی واوه تبدیل ایدوب (وا) دیرلر (لطیفی) نیست عجب کز خصما وا زنم ✻ چون که بمردان نیم وو ازنم ✻ که اصلی بازنم در ✻ ودخی لفظ وار لفظ مند و لفظ ور کبی ادات نسبت اولدیغی فردوسینك شو بیتندن ظاهردر **بیت** هشیوار وازتخمهٔ کیو کان ✻ که ازدرد وسختی بکردد زکان ✻ که (هشیوار) عاقل وخردمند معناسنه در (وزکان) زانك فتح وضمی ایله اول کمسنه درکه عقلنه خفت کلمکله کندو کندو ایله سوز سویلشور ✻ ودخی معلوم اوله که ور لفظی فارسیده بر وصفی بر موصوفه نسبت اداتی در مند کبی که هنرمند وهنرور دیرلر هنرلو معناسنه وکاهی کتورمك معناسنه اولان آوردن لفظندن مأخوذ اولان اسم فاعلی یعنی آورنده لفظی معمولی ایله وصف ترکیبی قالبنه افراغ ایدوب الف ممدوده یی حذف ایدرلر (ور) قالور کتوریجی معناسنه مثلا (سخن آور) که بیانی مرور ایتدیکی وجه اوزره وصف ترکیبی در سوز کتوریجی معناسنه الف ممدوده یی حذف ایدوب سخنور دیرلرکه معناسی کالاول سوز کتوریجی دیمکدر یعنی سوزی وجه معقول اوزره اداء ایدیجی که مراد فصیح وبلیغ دیمکدر (سخن آفرین) و (خلاق المعانی) دخی فصیح وبلیغدن کنایه در وکاهی حال اصلیسی اوزره ترك اولنوب (سخن آور) دخی دیرلر فاضل مزبور دیدی که لفظ دلاوردن مقصود دل کتوریجی دیمك دکلدر بلکه ثبات قلبی اولمغله مقتضای قلب ثابت اولان شجاعة اثرینی اظهار ایدیجی دیمکدر ✻ وخاطر کلیله سنوح ایدن بودرکه دلاور عبارتی شجاعت ایله مدحده مبالغه یی اشعار ایدوب معنای حقیقیسی مراددر یعنی شجاعتی غیری بی دل وجبان اولانلرك قلبنی یرینه کتوریجی معناسنه در زیرا مصافده عسکردن بر کمسنه قراری فراره تبدیل ایتسه جمیع بقیهٔ عسکرك قلبنه تزلزل طاری اولور کذلك بر کمسنه میان لشکرده اظهار جلادت وشجاعت ایتسه سائرلر آنی کوردکده

غیرت ایدوب هرنه قدر جبان اولسه‌لر قلبنه ثبات کلور وشجیع اولور پس (دلاور)
عبارتنك معناسی کندوسنك غایة شجاعتندن غیریلری شجیع ایدیجی دیمکه منجر اولور
کاشانی دیدی که دادار. وداور ودادکر اسامیٔ حضرت احدیتدندر سلطان مجازی‌یه
دخی اطلاق اولنور انتهی شویله ملاحظه اولنورکه داد عدل معناسنه اولمغله (دادار)
وصف ترکیبی صورتنده عادل معناسنه اولور (دادکر) دخی بو معنایه‌در لکن (داور) اصلنده
(دادور) در هنرور کبی که دالك برین حذف ایله تخفیف ایتدیلر و (اداة الفضلا) ده دیدی که
دادار حضرت اللهك اسمی‌در (دهنده) معناسنه انتهی بو قوله نظر ایله داد لفظی ماضی
صورتنده مصدر معناسنه اولور (کفتار) کبی وکاهی ور لفظی مرکب اعتبار اولنور
برجزؤی واو عاطفه وبرجزؤی حرف را که اصلنده واکردر ولفظ (اکر) فارسیده
اداة شرطدر کاهی تخفیف ایدوب الفی حذف ایدرلر (کر) قالور وکاهی کافی حذف
ایدرلر (ار) قالورکه جمله‌سی شرطی افاده ایدر عربی‌ده إن لفظی کبی جامی قدس
سره **بیت** خارخاشاك درون دل بودماند کر ❊ إن برای شك بود زان روی معنیش
کرست ❊ واکر لفظی حرف عاطفه ایله مصدر اولسه اکثریا الف وکافنی حذف
ایدرلر وکاهی فقط الفی حذف ایدرلر (مثلا وکرنه) و (ورنه) دیرلر عربی‌ده والا
معناسنه که اصلی وان لادر وترکیده یوخسه تعبیر اولنورکه (یوخ) نه لفظندن و (سه) کردن
ووردن مستفاد در والله اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب

﴿ فصل فی الالفاظ التی تدل علی الاتحاد والتی تدل علی المغایرة ﴾

لسان فارسیده اشتراکه دال اولان الفاظ ایکی در (هم) و (با) هم لفظی ایکی نسنه میاننده
جهت اتحادی افاده ایدر لهذا یولده یولداش اولان کمسنه‌لره بری برینه نسبت
(همراه) وخانه‌ده مشترك اولانلره (همخانه) دیرلر واشتراك جمعیتی مستلزم اولمغله بهم
وباهم دیوب بری بری ایله مجتمع معناسنی مراد ایدرلر **بیت** اندك اندك بهم شود بسیار ❊
دانه دانه است غله درانبار ❊ یعنی آز آز ایله مجتمع اولدقده چوق اولور کذلك برموضعده
مجتمع اولان شیلره (فراهم شده) دیرلرکه اصلنده (فرازهم شده) درکه فراز مرتفع معناسنه
در یعنی پراکنده وپریشان اولمش نسنه‌لری برر برر قالدیروب بریره کتورمکله
مجتمع اولمش فرازك مقابلی (فرود) در اشاغی معناسنه وفراز وفرود لفظلری لفظ آخر ایله
ترکیب اولدقده حرف اخیرلرین حذف ایدرلر تخفیفا (فراشد) دیرلر یوقارو کیتدی
(وفروشد) دیرلر اشاغی کیتدی معناسنه و (درهم) عبارتی ایکی جزؤدن مرکبدر برجزئی
درکه ظرفیت معناسنی افاده ایتمکله بری برینه کیردی وقاریش مورش اولدی دیه‌جك یرده
(درهم شد) درلر کویا شیئك بعض اجزاسنی آخرینه ظرف وبعضی بعضینه داخل اولدی

(واکثریا)

واکثریا عبارت مذکوره مضطرب اولدی دیه‌جك یرده استعمال اولنور زیرا
اضطراب انقباضی وانقباض اجزانك بری برینه تداخلنی مستلزمدر وتعبس ایتدی
دیه‌جك یرده (روی درهم کشید) دیرلر ترکیده یوزین اکدی تعبیر اولنور وتعبس
حالنده چهره‌نك اجزاسی منقبض اولور لهذا ترکیده کولر یوزلو تعبیر اولنان کمسنه‌یه
(کشاده روی) دیرلرکه کشاده منقبض مقابلیدر (کشاده ابرو) دخی طلاقة وجهدن
کنایه‌در ❊ پوشیده اولمیه‌که فلان کمسنه کلدی وفلان کمسنه ده کلدی دیه‌جك یرده (فلان
آمد وفلان هم آمد) دیدکلری هم لفظی جمعیت معناسنی مفید اولدیغی ایچوندر یعنی فلان
کمسنه فلان کمسنه ایله کلمك خصوصنده شریك اولدیلر وفلان کلدی وفلانده کلدی
دیه‌جك یرده (فلان نیامد فلان هم نیامد) دیدلر یعنی فلان کمسنه فلان کمسنه ایله کلمامك
خصوصنده شریك اولدیلر کمال پاشا زاده دقایق‌ده هم لفظنك برمعناسی دخی ترکیده
(ده) لفظی ایله تعبیر اولنان معنادر مثلا اوده کلدی دیه‌جك یرده عجم (او هم نیامد) دیر دیدی
وبو معنایی هم لفظنك بوندن اقدم ذکر اولنان معناسنه مغایر ظن ایتدی بو عبد فقیر
عندنده تحقیق بودرکه هم لفظنك مواقع استعمالی کرکی کبی امعان اولنسه جمله‌سی
اشتراك وجمعیت معناسنه راجع اولور وفلان کمسنه هم ایستر هم قورقار دیه‌جك یرده
(هم جوید هم ترسد) دیرلر یعنی ایستمکله قورقماق مابینی جمع ایدر **بیت** بدان کس
نام غواصی بود زرق ❊ که هم در جوید وهم ترسد از غرق ❊ یعنی اول کمسنه‌یه غواص
اطلاقی یالاندرکه هم کوکلو انجو استر هم غرقدن خوف ایدرکه مراد اینجو ایستمکله
غرقدن خوفی جمع ایدردیمکدر ودخی جمله معناسنه اولان (همه) لفظی دخی جمعیت
واشتراك معناسنی مفید اولان هم لفظندن مأخوذدر وآخرنده اولان ها هاء نقل
وتخصیص‌درکه معنای عامدن معنای خاصه وعلمیته نقلی افاده ایدر (نیمه) لفظی کبی که نیم‌دن
مأخوذدر مطلقا یارم معناسنه یاریم کوده معناسنه تخصیصی افاده ایچون آخرینه هاء نقل
الحاق اولندی وامثالی مرور ایتدی ❊ ولفظ (با) برنسنه‌نك برنسنه‌یه مقارنت ومصاحبتنی
افاده ایدر مثلا (باو رفت) دیرلرکه انکله کتدی یعنی کتمك خصوصنده اکا شریك
اولدی معناسنه ❊ با لفظی ایله هم لفظنك فرقی بودرکه باده جمعیت معتبر دکلدر
مجرد تبعیت کافی‌در وهم لفظنده جمعیت معتبردر نته‌کیم مرور ایتدی لهذا (بهم
رفت) دیمك صحیح دکلدر مفرد صیغه‌سیله بلکه (بهم رفتند) دیمك کرك وترکیده
(باو رفت) عبارتنك ترجمه‌سنده انکله کیتدی و (بهم رفتند) عبارتنك ترجمه‌سنده
بریردن وبر اوغوردن کیتدیلر دیو تعبیر اولنور ولفظ با مصاحبت معناسنی
افاده ایتدیکی شو بیتدن ظاهردر **بیت** دهنت کرچه زما خاتم دلها دزدید ❊ چون
بخندد همه دانند که خاتم با اوست ❊ معلوم اوله‌که حرف (ب) فارسیده ایکی نوعدر

بو معنایی دخی معنای
آخر ظن ایتدی
(منه)

نوع اول اودركه لفظ (با) دن قياس اوزره الفى حذف ايتمكله (ب) قالوركه بعينه با
معناسنى افاده ايدر نوع ثانى اول (ب) دركه اصلى در يعنى بادن مخفف دكلدر وآنك
برقاچ معناسى واردر. كاهى اداة قسم اولور مثلا (بخدا) ديرلر الله حقى ايچون معناسنه
(حافظ) بجان خواجه وحق قديم وعهد درست ☼ كه مونس دم صبحم دعاء دولة تست ☼
وكاهى ظرفيت ايچون اولور عربيده فى معناسنه (حافظ ايضاً) كس بدور نركست طرفى
نبست ازعافيت ☼ به كه نفروشند مستورى بمستان شما ☼ كه دردور نركست معناسنه در
لكن باء مزبوره درلفظى كبى اكرچه ظرفية افاده ايدر اماميانلرنده فرق دقيق واردر
زيرا بانك مدلولى اولان ظرفيتدن تركيده (ده) لفظى ايله تعبيراولنور مثلا بدريا لفظنده
اولان حرف باظرف ايچون اولدقده معناسى دريادهديمك اولور لكن دريانك اوزرنده
اولمغه وايچنده اولمغه عامدر و دردريا لفظى دريانك ايچنده اولمغه خاص در بردريا دريانك
يوزنده اولمغه خاصدر پس باء مزبوره يى ايچنده اولمغه تخصيص مراد ايتسه لر (در) لفظى
زياده ايدرلر (بدريادر) ديرلر (سعدى) بدريادر منافع بى شماراست ☼ اكرخواهى سلامت
بركنارست ☼ واكر دريانك يوزنده اولمغه تخصيص مراد ايتسه لر بر لفظى زياده ايدوب
(بدريابر) ديرلر و (بزمين) لفظى دخى بووجه اوزره دركه يريك ايچنه تخصيص مراد
اولنسه (بزمين در) ويوزينه تخصيص مراد ايتسه لر (بزمين بر) ديرلر (سعدى ايضا) بس نامور
بزيرزمين دفن كرده اند ☼ كزهستيش بروى زمين برنشان نماند ☼ مخفى اولميه كه بيت
مذكورده (بزيرزمين) عبارتى دخى تدقيق اولنسه مانحن فيهدن اولمغه صالح در زيرا
بزيرده اولان حرف باظرفيت ايچوندر فى تحت الارض معناسنه تخصيص ايچون زير
لفظى ذكر اولنمشدر ☼ پوشيده اولميه كه (در) لفظى برشىءبرنسنه نك ايچنده اولمغه
دلالت ايدر كاهى آخرينه واونسبت ونسبتى توكيدا ايچون نون زياده ايدوب (درون)
ديرلركه مراد مظروفك ايچى دركذلك برلفظى برشى برنسنه نك اوستنده اولمغه
دلالت ايدر كاهى آخرينه واو ونون مذكوره زياده ايدوب (برون) ديرلركه درون
مقابلى كه مقصود اول نسنه نك اوستى ويوزى در وافصح اولان (برون) در بانك فتحى ايله
وكسرى دخى لغتدر لكن بوصورتده كسره يى اشباع ايله ياحاصل اولوب (بيرون) ديرلر
فاحفظ فانه من اللطائف التى لاتسمعه من غيرى ☼ وكاهى باء مذكوره سببيت معناسنى افاده
ايدر عربيده باء مكسوره كبى **بيت** باز آمد آن مهى كه نديدش فلك بخواب ☼ آورد آتشى
كه نميرد بهيچ آب ☼ يعنى اول ماه ينه كلدى كه اول ماهى فلك دوشنده دخى كورمامشدر وبر
آتش كتوردى كه اول آتش هيچ برصوسببيله سويونمز ☼ وكاهى الى معناسنه اولور
مثلا عرب نظراليه ديديكى محلده عجم (نظربأ وكرد) دير پوشيده اولميه كه عجم معناى

قاعدهٔ مذكوره بوندن
اقدم واو نسبت وياء
نسبت بيانده خصوصا
همايون لفظى بيانده
ذكر اولندى (منه)

(مذكورى)

مذكورى (نظربأوكرد) عبارتى ايله تعبير ايتديكى كبى (نظركرداورا) عبارتى ايله دخى
تعبير ايدر وباء مذكوره وراء مزبوره اداة تعديه اولمغله ميانلرنده التباس كلى واردر
فرقلرى بوندن اقدم بيان اولندى حاصل فرق بودركه (با) و (را) ميانده من حيث الاستعمال
عموم وخصوص مطلق واردر زيرا (را) با. استعمال اولنان مواضعك جمله سنده استعمال
اولنوب بانك مؤادسنى ادا ايدر لكن (با) را استعمال اولنان مواضعك بعضنده استعمال
اولنمز مثلا (تراخواند) ديرلرسنى چاغردى معناسنه و (بتوخواند) ديمزلر وكاهى باء
مذكوره الصاق ايچون اولور مثلا (بمن آى) ديرلر بكا كل ديمكدر وكاهى تحسين لفظ
وياتصحيح وزن ايچون مزيده اولوب معنى افاده ايتمز **بيت** كرزتيغت مزاجت بيننـد
☼ چون توپيكر شوداسد بدونيم ☼ ابن كمال پاشا بومقامده بحر الغرائب صاحبى حليمى يى
تخطئه ايتديكى غرايباتدندر (لكل جواد كبوة) بلكه خطا كندوده در بوكونه تخطئه بى جا
تحمل كدازاولمغله هر برينك عبارتلرى عينى ايله نقل اولنوب عالم مزبورك خطاسى بيان
اولنمق اقتضا ايتدى قال الحليمى ودخى بازياده كلوركه ذكر اولنمسه اصلا معنايه خلل كلمز
(كمال خجندى) بطلب يافت نشان ازلب شيرين فرهاد ☼ ره سوى لعل نبردند بجز كوه كنان ☼
انتهى وقال ابن كمال بحر الغرائب صاحبى كمال خجندينك شو بيتنده كى بيت بطلب يافت
الخ حرف بايى زايد صانمشدر غلط ايتمشدر اول باسببيت ايچوندر اول معنادن تعبيرده
عرب بالطلب دير باء سببيه كتورر ترك طلبله دير عبارة بطلبده اولان باطلبله ده كى
له معناسنى افاده ايده جك زياده لك احتمالى قالمز انتهى بعبارته حق بودركه بو
مرتبه غفلت ابن كماله نسبت بغاية مستبعددر زيرا هيچ عاقل بيت مذكورده واقع بطلب
لفظنده اولان بايى زائددر ديمز حليمى مرحومك محل استشهادى (بجزازكوه كنان)
عبارتنده اولان بادر والله اعلم بطلب لفظى اول كلامده واقع اولمغله واول وهله ده نظرى
اكا مصادف اولمغله محل استشهادى آنى ظن ايدوب حليمى يى بلاسكين ذبح ايتدى مع هذا
عالم مذكور دقايق الحقايق نام تأليفنده ديدى كه جز لفظنك اوزرينه باء زائده داخل اولور
ديوب شوبيت ايله اشتشهاد ايتدى كه **بيت** جهان چون اژدهاى پيچ درپيچ ☼ بجز
دودسيه كردش دكرهيچ ☼ اول الناس اول الناسى ☼ مغايرته دال اولان لفظ دخى ايكيدر
(جز) و (ديگر) جز لفظندن عربى وفارسيده غير لفظى ايله تعبير اولنور (جزمن) ديرلر
بندن غيرى (جزتو) ديرلرسندن غيرى معناسنه وكاهى اولنه بازياده ايدوب بجز ديرلر
نته كم عن قريب مرور ايتدى و (ديگر) لفظندن تركيده بردخى وباشقه ديو تعبير اولنور
بيت زمان چون رفت ديكريافت نتوان ☼ عنان زنده كانى تافت نتوان ☼ ومكرر واقع اولان
نسنه نك ايكنجيسينه دخى ديكر ديرلركه تركيده آندن باشقه ايله تعبير اولنور صلوة

كمال خجندى ديوانلرينه
مراجعت اولندقده
بيت مذكورده نسخه لر
مختلف بولندى كه
بعض نسخه بجزازكوه
وبعضنده مكر كوه
واقعدر محتملدر كه
كمال پاشا زاده نك
مطالعه ايتديكى نسخه ده
مكر واقع اوله
بجز موضعنده لكن
عندمزده اولان عامهٔ
نسخ بحرده بجز واقع
اولمشدر (منه)

زنده درى معناسنه
مقابلى مرده در زنده كى
ديرلك دركه اندن حياة
ايله تعبير اولنور
آخرنده اولان ياياء
نسبتدر وآخرى هاء
غير ملفوظه اولان
كلمه نك آخرينه ياء نسبت
لاحق اولسه بر كاف
زياده ايتمك قاعدهٔ
مطرده در وزندكانى
حياتدن تمتع معناسنه در
انده اولان كاف
ويازنده كى ده اولان
كاف والف ونون
نسبتده مبالغه ايچون
زياده اولنمشدر
وحياتدن تمتع حياته
مرتبط اولمغله مبالغه يى
بونده اعتبار ايتديلر
وقاعدهٔ مذكوره
عربى وفارسيده جارى
اولديغنى تصريح
ايتدى كه صقالى بيوك
كمسنه يه عربيده لحيانى
ديوب الف ونون
(منه)

زياده اولنديغى كبى

عصره فارسیده (نمازدیکر) دیدکلری بو قبیلدندر وکاهی دیکردن یایی حذف ایدوب دکر دیرلر والله اعلم

﴿ فصل فی الاستفهام ﴾

لسان فارسیده مخصوص استفهام ایچون وضع اولنمش لفظ بو قدر الا (چه) که ترکیده نه ایله تعبیر اولنور که ذوی العقولك غیریدن سؤاله مخصوصدر مثلا (چه کفت) دیرلر نه دیدی (چه جانور ست او) دیرلر او نه جانوردر معناسنه وتثنیه وجمعنده (چها) دیرلر هاء جمع لاحق اولمغله آخرنده اولان هاء رسمی تلفظدن دخی ساقط اولدی کذلك رابطه یه متصل اولسه هاء رسمی یایه منقلب اولور مثلا (چیست) دیرلر نه در معناسنه که اصلی چه است در (نیست) اصلنده نی است اولدیغی کبی وعربیده لغز وترکیده بیلمجه دیدکلری سؤاله (چیستان) دیرلر که ایکی جزؤدن مرکبدر بر جزوی چیست وجزؤ آخری آن یعنی نه در او اکثریا فارسی لغزلرك اولی (چیست آن) عبارتی اولمغله ترکیب ایدوب اکا اسم ایتدیلر نته کیم بو فقیرك صندوقة المعارف نام تألیفنده تعریف وتقسیمی استیفا اولنمشدر ✵ پوشیده اولمیه که لفظ چه مطلقا سؤال اداتی در نته کیم ذکر اولندی واکر (را) کلمه سی لاحق اولورسه هاء رسمی کتابتده وتلفظده ساقط اولوب بر حدثك علتندن سؤال ایچون اولور مثلا (چه کرد) نه ایتدی معناسنی حدثدن سؤالدر و (چه کرد اورا) اول حدثی نه ایچون ایتدی معناسنه علتندن سؤالدر و (که) لفظی کافك کسری وهاء رسمی ایله کاهی اسم اولوب ذوی العقولك ذاتندن عبارت اولور که ترکیده آندن کیم ایله تعبیر اولنور مثلا (هر که جوید یوید) دیرلر هر کیم بر نسنه یی طلب ایده آنی سرعت ایله کزوب ارامق کرك جمعی (کیان) کلور کافك کسری ایله **بیت** کیان رفته اندو کیان آمده ✵ بجای هماما کیان آمده ✵ کیان اول کافك فتحی ایله کی لفظنك جمعی در اولو سلطان معناسنه وکیان ثانی کافك کسری ایله که لفظنك جمعی در یعنی کیملر ✵ وکاهی لفظ که ذوی العقولدن استفهامه آلت اولور مثلا (که آمد وکه رفت) دیرلر کیم کلدی وکیم کتدی معناسنه ؛ وکاهی ایکی کلام میانده رابطه اولور صفت وموصوف کبی مثلا (دل که عاشق شدکم شد) دیرلر بر دل که عاشق اولدی ضایع اولدی معناسنه وکاهی ادات تعلیل اولور مثلا (مرامزن که تاب ندارم) دیرلر بنی دوکمه زیرا تحملم یو قدر معناسنه ✵ وکاهی بر فعلك غایتی اوزرینه داخل اولور مثلا (بخوان که از عیب نادانی رها یابی) دیرلر اوقی که جهل عیبدن خلاصی بوله سین معناسنه ودخی چه و که لفظلرندن غیری مواضعده واقع اولان استفهام قرینه ایله معلوم اولور بو عبد فقیرك اساتذۀ فارسی شناساندن اخذ ایتدیکی بودرکه سؤال اکر ثبوتدن اولورسه سائل باشینی اشاغی اکمك واکر نفیدن اولورسه

خواجو کرمانی ✵ کرمیل آشتی نه بمن داشتی بتا ✵ از پیش من کذشتی وخندیدنت چه بود ✵ وکاهی چه لفظی ایله علت بیان اولنور مثلا بهمان شایستۀ اکرامت دید که نصکره چه او دناترین روز کارست دیرلر (منه)

بو صورتده التزاما شرط معناسنی افاده ایدر مثال مذکورده عاشق اوله جق اولورسه دیمکدر (منه)

باشنی یوقاری قالدرمق قرینۀ استفهامدر مثلا (خواندی) دیدکده باشنی اکر یعنی اوقودوکمی و (نخواندی) دیدکده قالدیرر یعنی اوقومادکمی وبعضیلر بو عملی سبابه ایله اجرا ایدرلر ✵ وبوندن اقدم بیان اولنمشیدی که لفظ (چون) جیمك ضمنی اشباع وواوی اظهار ایله کیفیتدن سؤاله مخصوصدر مثلا چونست . و چونی دیرلر نیجه در و نیجه سن یعنی نه کیفیتده در ونه کیفیتده سن معناسنه والله اعلم واحکم اکثر ارباب لغت فارسیه دیدیلر که (چرا) لفظنده اولان را تعلیل ایچوندر عربیده لام تعلیل معناسنه که ترکیده آندن ایچون ایله تعبیر اولنور مثلا الله ایچون دیه جك یرده (خدارا) دیرلر صاحب بحر دیدی که را لفظی علامت مفعولدر کاهی تخصیص ایچون کلور عربیده لام جاره معناسنه (حافظ) ز رقیب دیو سیرت بخدای خود بنالم ✵ مکر آن شهاب ثاقب مددی کند خدارا ✵ وکاه اولور که قسم ایچون کلور (حافظ ایضا) دل میرود زدستم صاحب دلان خدارا ✵ دردا که راز پنهان خواهد شد آشکارا ✵ وکاه تحسین لفظ ایچون مزیده اولور (انوری) هر آن مثال که توقیع تو بران نبود ✵ زمانه طی نکند جز برای حنارا ✵ انتهی ابن کال دیدی که (چرا) لفظی ایکی جزؤدن مرکبدر بر جزؤی (چه) در نه معناسنه بر جزؤی (را) در ایچون معناسنه انتهی خاطره خطور ایدن بودرکه (چرا) لفظنك ترکیده معناسی نه یه در که علتندن سؤالدر مثلا (چرا آمدی) عبارتی ترکیده نیه کلدك ایله تعبیر اولنور و (خدارا) لفظی الله ایچون معناسنه اولسه خدارا عبارتی لله ایله تعبیر اولنمق اقتضا ایدر مع هذا عرب اسألك بالله دیرلر لله دیمزلر ودخی عرب بر کمسنه دن حاجت طلب ایتسه انشدك الله دیرلر اسألك بالله معناسنه ونشدت فلانا دیرلر اکا نشدتك الله دیدم معناسنه که حاصلی وقت سؤالده حضرت الله تعالی یی مسؤل عنه اولان کمسنه نك خاطرینه کتوردم دیمکدر امدی (خدارا) عبارتنده اولان کلمۀ را اداة مفعول اولور که اصلنده (بیاد آر خدارا) در یعنی اللهی خاطریکه کتور که مقصود رقت ایراث ایدوب حاجتنه مساعده در وصلی الله علی سیدنا محمد وآله وصحبه اجمعین والحمد لله رب العالمین الی یوم البعث والدین

﴿ خاتمة المقدمة الثانیة فی العبارات الفارسیة التی جرت مجاری الامثال من المفردات والمرکبات ﴾

معلوم اوله که لسان فارسیده مستعمل اولان الفاظك معانی حقیقیه سنی بیان ایچون اولا وآخرا ترکی وفارسی وعربی کتب مطوله ومختصره تألیف وبعض دقایق ولطایفنی ایضاح ایچون رسائل ودفاتر تصنیف ایتدیلر (شکر الله سعیهم) لکن اول عبارات فارسیه که معنای حقیقیسی فراموش اولنوب مناسبة ما ایله معنای آخرده مستعمل ومثل مجراسنه

جاری اولمشدر آنك ایچون دخی اكرچه بعض رسائل عقد ایتدیلر لكن كركی كبی استیفا
ایتمدكلرندن غیری شواهد ذكری ایله اطناب ایتدیلر بو عبد فقیر كتب ودواوین فارسیه ده
تتبع ایدوب مطلع اولدیغی وجه اوزره عبارات مذكوره‌یی ایراد ومضربلرینی ذكر
وشواهدك اكثریسنی ترك ایدوب هوسكاران لغة فارسیه‌یه نفع عظیمی اولمق ملاحظه
سیله مقدمهٔ ثانیه‌یه ذیل وخاتمه ایتدی مطالعه ایدن احباب ذوی الالبابدن نیازمندم كه
واقع اولان سهو وخللی اصلاح وبو فقیری دعاء خیر ایله یاد ایده‌لر ان الله لا یضیع
اجر المحسنین مخفی اولمیه كه ترتیب حروف هجایه رعایت اولنمق انسب و الیق اولمغله
ترتیب مذكوره رعایت اولندی

﴿ باب الالف ﴾

﴿ آستین برزد ﴾ بر ایشه شروعه مجد وساعی اولوب كركی كبی مهیا اولدی ٩
﴿ ابروزند ﴾ رضاویرر واشارت ایدر دیه‌جك یرده دخی ضرب اولنور **بیت**
طبع تو بخشیدن صد كنج كهر ❊ ابروزند وكره بر ابرو نزند ﴿ اسب وفرزین نهد ﴾
بر كمسنه بر كمسنه‌یه كركی كبی غالب اولور دیه‌جك یرده ضرب اولنور (سعدی)
كدایی كه بر شیر نرزین نهد ❊ ابو زیدرا اسب وفرزین نهد ❊ و موردی بودر كه
بركمسنه لعب شطرنجده حریفنه غالب اوله‌جغنی جزم و یقینی اولمغله آلات
شطرنجدن آت وفیلی طرح ایدوب غالب اولور ﴿ آب شناسان كار ﴾ قواعد وقانونلره
كركی كبی واقف اولان كمسنه‌لره اطلاق اولنور فلان كمسنه زیاده قانون وقاعده بیلور
دیه‌جك یرده (بهمان آب شناسی كارست) دیرلر ﴿ انكشت نیل ﴾ فقر علامتندن كنایه‌در ٧
مثلا فلان كمسنه‌ده فقر نشانه‌سی واردر دیه‌جك یرده (انكشت نیل كشیده است)
دیرلر نته كیم بر كمسنه‌ده دولت نشانه‌سی واردر دیه‌جك یرده (انكشت زر آب
كشیده است) دیرلر ﴿ آب مریم دارد ﴾ حضرت مریم صلاحی كبی صلاحی واردر
دیه‌جك یرده ضرب اولنور كه نسوان مدحنده استعمال اولنور و بعضیلر شیرهٔ
انكوردن كنایه ایدرلر ﴿ ازفلان فقاع میكشاید ﴾ فلان نسنه ایله تفاخر ایدوب لاف
زنلك ایدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور ﴿ آب حضر ﴾ علم لدنی دن كنایه‌در
﴿ آخر سنكین ﴾ اصل معناسی كاركیر ومحكم آخوردر لكن ایچنده علف وصامان
اولمیوب خالی اولان آخوره اطلاق ونمایشی اولوب حاصلی اولمیان مقامده
ضرب اولنور نته كیم ظاهر امعرفتدن حصه یاب كورینوب قالب بی جان كبی معارفدن
تهی اولان كمسنه‌یه (انابی) دیو ضرب مثل ایدرلر یعنی بر خالی چاناق كبی
(خاقانی) وخش ترا بر آخر سنكین روز كار ❊ برك كیانه وخر تو عنبرین چرا ❊

(دنیادن)

٩ (خسرو) بیت ❊ چو سنبل تو سراز برك یاسمین برزد ❊ غمت بریختن خونم آستین برزد ❊

٧ (سعدی) بیت یارو با یار ازرق پیرهن پابكش بر خانمان انكشت نیل ❊

دنیادن بر شیئه و معارفدن بر ذره‌یه مالك دكل ایكن بر مرتبه تكبره سبب نه در
دیه‌جك یرده ضرب اولنور ﴿ آبش زیر كاهست وآبش خسپوشست ﴾ فلان كمسنه‌نك كمال
ورونقی اكرچه هنوز مستوردر لكن عن قریب ظاهر اولور دیه‌جك یرده ضرب
اولنور (انوری) **بیت** بساخر من كه آتش درزنی باش ❊ هنوزت آب خوبی زیر
كاهست ❊ ﴿ آتش بهار ﴾ رونق ایام بهاردن كنایه‌در ﴿ آسیای تهی كرداند ﴾ فلان كمسنه
اكرچه سعی موفور وبذل مقدور ایدر لكن بیهوده وبیحاصل اولمغله سعی عبث‌در
دیه‌جك یرده ضرب اولنور ٩ ﴿ ع ازماتم كدا چه زیان عید شاه‌را ﴾ عاشقك آه وفریادندن
معشوقه‌نه ضرر حاصل اولور دیه‌جك یرده ضرب اولنور ﴿ ع ای ترك نیم مست عنان را
كشیده دار ﴾ نودولت اولان كمسنه‌یه ادنی دولتكه مغرور اولوب تكبر وغرورده
افراط وفقراء وضعفایی تحقیر ایتمه دیه‌جك یرده ضرب اولنور ﴿ آفتاب یتیم كش ❊ و
﴿ آفتاب بیوهٔ كداز ﴾ اول پرتو آفتابدن كنایه‌در كه ایام شتاده ظاهر اولدقده آتشی
اولمیان یتیم وبی‌شوهر اولان خاتون آنك حرارتندن منتفع اولمق ملاحظه‌سیله آنده
اوتورورلر وهر بری بر كونه مرضه مبتلا اولورلر زیرا شمس الشتا ممرضة معناسی
معروفدر ٧ ﴿ آفتاب روی ﴾ اول موضعدر كه طلوعدن غروبه دك پرتو آفتاب آندن زائل
اولمیه حتی اوزومی لذیذدر دیو مدح مقامنده (انكور باغ آفتاب رویست) دیرلر (سلمان
ساوجی) برسایهٔ سواد سر زلف خویش كیر ❊ ماراكه سوختیم ازین آفتاب روی ❊ ومقابلنده
سایه روی. وانكور باغ سایه رویست دیرلر ﴿ آب من ازو بكشاد ﴾ فلان كمسنه بنی بر مراد
ایتدی وایشم آندن بتدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور ٦ ﴿ آب در جكرم نیست ﴾ فقیر
الحال اولوب بر وجهله اقتدارم قالمدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور (سلمان) **بیت**
باآنكه آب در جكرم نیست هر شبی ❊ باشد خیال روی تو ام میهمان چشم ﴿ ازمن در كذران ﴾
بنم صوچدن كیچ وجرمی عفو ایله ودخی بنم سكا بر حاجت تكلیف ایتمكله ایتدیكم كستاخلغه
باقمه دیه‌جك یرده ضرب اولنور (كاتبی) **بیت** تیری زد وچشمت طلبید این دل
كستاخ ❊ فرماكه نه رنجد ازو در كذراند ﴿ از كاو كنج خواهد واز ماهی درم ﴾ اول كمسنه
حقنده ضرب اولنور كه زیاده حرصندن هر كوردیكی نسنه‌دن رزق امید ایدر مورد
مثل اول بودر كه بهرام كور زماننده بر كمسنه چفت سورر ایكن اوكوزلرینك برینك
ایاغی بر دلوكه قاجدی مكر آنده بر دفینهٔ عظمی وار ایمش بهرامك خزینه‌لرنده آندن
چوق خزینه یوق ایدی كه اكا (كنج كاو) دیرلر شخص مذكور بو حكایتی استماع ایتمكله
هر اوكوزك ایاغی دفینه‌یه قاچار زعم ایدر ومثل ثانی ظاهردر یعنی بالغك صرتنده اولان
پوللری كوروب آقچه ظن ایدر (نظامی) **بیت** كسی كو برد بر تروخشك رنج ❊

٩ خسرو بیت چونكه من در دلت نمیكردم آسیای تهی چه كردانم

٧ قطعه قاضیا بر سر یتیمانی خون ایشان خوری مكر چو سپش كفته ❊ آفتاب شرع منم آفتابی ولی یتیمان كش

٦ ظهیر راست در شكایة از روزكار قطعه هزار دامن كوهر نثار شان كردم كه هیچ كسی شبهٔ در كنار من ننهاد هزار بیت بكفتم كه آب او بچكد كه جز ز دیده دكر آبم از كس نكشاد

زماهی درم خواهد از کاو کنج ٧ ﴿ از باران کریخت وبزیر ناودان آمد ﴾ کوچك بلادن قاچدی وآندن بیوك بلایه راست کلدی که یغموردن قاچار ایکن طولویه راست کلدی دیه جك یرده ضرب اولنور (نظامی) اسکندرك کردابه اوغرایوب مضطرب اولدیغنده دیدی که بیت کنون در خطر کاه جان آمدیم ٭ زباران سوی ناودان آمدیم ٭ کذلك (حذر از کرك داشت قدرش بشیر کاشت) مثلی بو محلده ضرب اولنور ﴿ ازماست که برماست ﴾ بوایشی بزکندی الیمزله ایتدیك هیچ کمسنه یه بهانه بوله جق حالیمز یوقدر ضر ونفعی بزه راجعدر دیه جك یرده ضرب اولنور ع (چون کنم خود کرده ام خود کرده را تدبیر نیست) مثلنه قریبدر ﴿ از کاوی غدود ندهد ﴾ یعنی بر اوکوزی بوتون اکل ایدر عادتا یابانه آندقلری بزلرینی کمسنه یه ویرمز بغایة لئیمدر دیه جك یرده ضرب اولنور خواجه عبدالله انصاری بیت که بود صوفی چنان خرطبع کواز حرص خوبش ٭ می نخواهد تا کسی را باشد از کاوی غدود ﴿ آب روآب جونیست ﴾ برمستغنی درویشه احبابی دیرلرکه بوضرورتی چکمکدن فلان کمسنه یه واروب عطیه نیاز ایتسك سندن دریغ ایتمز و دخی برکمسنه برکمسنه نك عرضنه متعلق سوز سویلسه بو محلده عبارت مذکوره یی تکلم ایدرلر یعنی آب رو بغایة عزیزدر آب جوکبی مبذول دکلدر اولور اولماز نسنه ایچون صرف اولنه (کمال) بیت چند ریزد دیدهٔ ما آب رو ٭ نیست آب روی مردم آب جو ﴿ آب مرا بروی کار آورد ﴾ فلان کمسنه بنی مرادعه نائل ایدوب آنك یوزندن برمراد اولدم دیه جك یرده ضرب اولنور (جامی) آبم ز کرم بری کار آوردی ٭ ونه موج فراقم بکنار آوردی ٭ صاحب دستور دیدی که ﴿ ابی بروی کار آورد ﴾ مثلی ایشه صورت ویردی معناسنه در سلمان بیت آبی بروی کار من آمد زدیده باز ٭ آن آب اکرچه باز نیاید بکارما ٭ ﴿ آواز دهل شنیدن ازدور خوشست ﴾ تسمع بالمعیدی خیر من ان تراه مثلنه موافق مشهور مثلدر روایت اولندی که شرف الدین یزدی یی ملوکدن بری برقاچ کره دعوت ایدوب اجابت ایتمدی آخرنده اجابت ایتمك ایچون یزددن حرکته عازم اولدیغین ملك مزبور استماع ایتدکده اولا اجابت ایتمدیکندن خاطر مانده اولمغله شرف الدین مذکوره شو بیتی تحریر وارسال ایتدی که شرف عظیم البطن اولمغله آنی دخی ایهام ایدر بیت زنهار شرف ز یزد بیرون نشوی ٭ بانك دهل شنیدن ازدور خوشست ﴿ آش اورا اورا خواهم پخت ﴾ فلان کمسه نك مصلحتنی کرکی کبی کورمکه عزیمت ایتدم دیه جك یرده ضرب اولنور (افتی حلوا کر) بیت کفت آن شوخ که من آش ترا خواهم پخت ٭ پخت آشی که چنان آش نخوردم دیکر ﴿ از

(فلان)

٧ یعنی نصیب مقدردن زیاده اولمز (منه)

فلان کار دندان نمی کنم ﴾ فلان نسنه دن قطع امید ایتم واول ایشدن فارغ اولمام دیه جك یرده ضرب اولنور (بسملی) بیت مرا از سرهوای آن لب میکون نخواهد شد ٭ نخواهم کند دندان ازلبش تاخون نخواهد شد ٩ ﴿ از هیچ ویرانه دود نمی آید ﴾ برفقیر تکبر وبرنادان دعوای معرفت ایتسه ضرب اولنور ٧ ﴿ ع ازمارچه زاید بجز ازمار بچه ﴾ الولد سر ابیه دیه جك یرد. ضرب اولنور ﴿ آزموده را آزمودن پشیمانی دهد ﴾ من جرب المجرب حلت به الندامة مضربنده ضرب اولنور ٦ ﴿ از بزبریم وپای بزبندیم ﴾ یعنی کچینك قیللرینی قیرقار ایساق ایاغنه ایپ یاپاریز بریوزدن ضرر کورینورسه بریوزدن فائده ایده رز دیه جك یرده ضرب اولنور ﴿ آب در دهانش آمد ﴾ آغزی بغایة شوق وحسرتندن صولاندی دیمکدر لهذا اول صویه (آب حسرت) دیرلر ﴿ اختر کذشت ﴾ ایتدیکم فکر وتدبیر تقدیره موافق دوشمکله مرادم حاصل اولدی دیه جك یرده ضرب اولنور ٨ ﴿ احد پارینه را باز همان حال شد ﴾ اسکی عادتی ینه الینه آلدی دیه جك یرده تکلم اولنور ٤ ﴿ آب شد ﴾ حجابندن اریدی صو اولدی (میرخسرو) تا کل ازشرم رویت آب شود ٭ یك زمان دورکن از چهره نقاب ٭ ﴿ افدستا ﴾ ایکی جزؤدن مرکبدر برجزؤی افدکه عجب معناسنه برجزئی ستا ستایش وثنا معناسنه یعنی ثناء عجب برکمسنه برکمسنه یی مدح جمیل ایله مدح ایتسه (افدستا کرد) دیرلر ثناء عجب ومدح حسن ایتدی معناسنه ﴿ انکشتوا ﴾ ترکیده بوغاجه تعبیر اولنور ایتمك ﴿ از دست فزا ﴾ خمیری کرکی کبی کلمه دن بشیردکلری ایتمك ﴿ اندروا ﴾ باش آشاغی آصلمش نسنه فرهنك نامه ده حاجت معناسنه در دیدی ﴿ آب خست وآب خوست ﴾ جزیره معناسنه در ترکیده اطه دیرلر صاحب تحفه اول جزیره در که صویی متعفن اولمش اوله دیدی ٢ ﴿ آب ﴾ رونق وجاه ورواج معناسنه کاور ﴿ آ کفت ﴾ رنج وبلا روایت اولندی که شاه سنجر کوی بازلق ایدرکن آتدن دوشدی استاد معزی بدیهة شو رباعی یی انشاد ایتدی که (رباعی) شاها ادبی کن فلك بدخورا ٭ که آ کفت رسانید رخ نیکورا ٭ کر کوی کنه کرد بچوکان بزنش ٭ کر اسب خطا کرد بمن بخش اورا ٭ سنجر فرس مزبوری معزی یه احسان ایتدکده شو رباعی یی بدیهة انشاد ایتدی (رباعی) رفتم براسب تا بجرمش بکشم ٭ کفتا که زمن بشنو این عذر خوشم ٭ من کاو زمینم که جهان بردارم ٭ یا چرخ چارمم که خورشید کشم ﴿ آبدست ﴾ زهد پاك ووضوء وصو ایله استنجا معناسنه در ومعاصیدن مجتنب اولان اولان زاهد پاکه دخی دیرلر ﴿ آفتاب پرست ﴾ نیلوفر وحربا ﴿ اوبرو اوراو بیو برداورا ﴾ آنی یوتدی معناسنه در ﴿ ایند ﴾ مطلقا عدد مجهول معناسنه در ادات الفضلاده دیدیکی اندوایند لفظلری اوچ ایله اون میانده اولان عدد مجهولدر ﴿ ارجند ﴾ ایکی جزؤدن مرکبدر برجزؤی

٩ (سلمان) دردآمد وکفت ازین دندان بامن ٭ راحت طلبی زکام دندان برکن ٭
٧ (نظامی) مثل زد دربن انکه فرزانه بود ٭ که برنیاید از هیچ ویرانه دود ٭
٦ بیت طاقتم بربار محنت آزمودی پیش ازین ٭ آزموده ازمودن بیش شیمانی دهد ٭
٨ (نظامی) بسا فالی که ازبازیچه برخاست ٭ چو اختر میکذشت این فال شد راست
٤ توبه زی کردل چون توکه ساقی شدی ٭ باز همان حال شد احد پارینه را
٣ (خلاق المعانی) ای که از سرموی تودلی اندرواست ٭ هر سرموی ترا هر دوجهان نیم بهاست
٢ (شمس فخری) زدربای تعظیم شاه کریم ٭ بود هفت کردون کین آب خوست

ارج كه قدر وقيمت معناسنه دو جزؤ آخرى منددر كه ادات نسبة در يعنى صاحب قدر
وقيمت «استخوان رند» هما «اودرغم» يعنى برادر پدر «ازره گو» كشف راز ايدن
وكج انديش اولان كمسنه «اسب انكيز» مهماز تحريف ايدوب ماخيز ديرلر «آزفنداك»
قوس قزح «آتابك» مؤدب ومعلم «آفتاب گردك» حربا «آب طبرستان» بر طاغده اقار
صودر كه بر كمسنه اوزرينه واروب پكجه چاغرسه آقاز اولور بعده آق ديو سويلسه لر
آقاغه باشلر «آب مرغان» قهستانده بر صودر كه چكركه دفعى ايچون اطرافه كتوررلر
ونچه قوشلر اول صويك آردينه دوشوب كيدرلر وچكركه يى قيرارلر كه بزم ديارمزده
چكركه صويى ديدكلرى صوكبى در «المالم» پى درپى وفوج فوج وتيزتيز معنالرينه كلور
«آذرآبادكان» و «آذربادكان» و «اذربايكان» آتشكده يعنى بيت النار معناسنه
هر برى ايكى جزؤدن مركب در برى آذر در آتش معناسنه وجزؤ آخرلرى حافظ
معناسنه در (آذربايجان) ديدكلرى مملكتده آتشكده چوق اولمغله اول مملكته آذربادكان
ديرلركه آذربايجان آندن معرب در ٭ آذر ايله آتش ميانده فرق بودر كه آتش عامدر
كرهٔ ناره وجزؤبدن اولان عنصره اطلاق اولنور وآذر حالا خلقك استعمال ايتديكى
آتشه مخصوصدر «آتش دهقان زد» ايوليكه كمليك ايتدى ديه جك يرده ضرب
اولنور وآتش دهقان اصلنده اول آتش دركه دهقان زمينده حاصل اولان حبوباتى
حصاددن صكره آگوز تعبير اولنان خس وخاشاكه آتش القا ايدر زمينه قوت اولمق
ملاحظه سى ايله «اشك شيرين» كريهٔ شاديدن كنايه در «آويزكن» اول كمسنه دركه
صاريلوب هر كورديكندن برنسنه استر «آبدستان» ابريق وآفتابه ومطهره و(آبدستدان)
دخى بو معنايه در «آب سوران» حباب «آميزه مو» ودوموى كه قيرغيل تعبير اولنور (دقيقى)
اكر شاه هر هفت كشور بود ٭ چو آميزه موشد مكدر بود «آبشتكاه» متوضأ كه آب
خانه وخلا تعبير اولنور «ابرمرده» سونكر ديدكلرى دركه دريادن چيقار «اخكوزنه»
ياقه يه ديدكلرى وقاووق تپه سنه ديدكلرى توكه «آتش افروزينه وآتش كيره» اول خس
وخاشاك مثللو نسنه دركه آنكله آتش علوندررلر «اشنوشه» عطسه «آستينه» قوش
يمورطه سى «آسمان دره» كهكشان «آزادميوه» اول پسته وبادام مثللو نسنه دركه شكر ايله
تربيت ايدرلركه بزم اصطلاحمزده اكانقل ديرلر «آوردگاه» معركه وجنك «انباردكى
وانباشتكى» نعمتك كثرتى «ارمغانى وراه آورد» سفردن كلن كمسنه نك ويرديكى هديه
«آورى» صاحب يقين كه شكى اولميه ايكى جزؤدن مركب در برجزؤى آور كه يقين
معناسنه در وجزؤ آخرى ياء نسبت يعنى منسوب الى اليقين «ايرمان سراى» سراى
عاريتى كه ايرمان عاريت معناسنه در دار دنيايه اطلاق شايع در (سلمان) همى بايدت رفتن

(آخر)

تركيده اولام اولام
بوندن محرفدر (منه)

٩ (فرين الدين) ه
همين بازشناسد عبير
ازسركين ٭ نه كلستان
بشناسند زآبشتكاه

آخر كرفت ٭ كه بس ديرمانى درين ايرمان ٭ يعنى كل نفس ذائقة الموت مضمونى بو دارسپنج
دن آخر الامر جانب سراى بقايه محمل بند رحلت مقرر در فرضا انده ازمنهٔ كثيره رخت
انداز اقامت اولمش اوله سن «اندرباى» امر مهم وشئ ضروريدن عبارتدر اصلى اندر
بايست در «ابروفراخى» خوش دل وخوش خوى اولمقدن كنايه در «اندروايى»
نيازمندى وآرزومندى «ازپاى افتاد» محنته مبتلا وعاجز اولدى ديمكدن كنايه در و(ازپاى
درآمد) دخى بو معنايه در (سلمان) هنرز صدمت حرمان درآمدى ازپاى ٭ اكر بدست نكردى
زخامهٔ تو عصا ٭ ودرپاى درآمد دخى ديرلر (خواجو) مستم زدو چشم نيم مستش درپاى در
آمدم زدستش٩ «ازپرده برون شد وازپوست برون شد» دائره دن چيقدى وحدينى
تجاوز ايتدى ديه جك يرده ضرب اولنور «ازطاق دل افتاد» كوزدن كوكلدن چيقدى
ديمكدن كنايه در «ازدل آمد» كوكلدن قوپدى يعنى طيب خاطر ايله ايده جك اولدم
ديمكدن عبارتدر (طوسى) تير توكه در سينهٔ من ساخته منزل ٭ خواهم كه برون آورمش نامدم
ازدل ٭ يعنى نيامد ازدلم «ازسرواكرد» باشدن صاودى ديمكدر «ازوبزبست» آندن
انتفاع ايتدى اصل معناسى آندن حيات بولدى ديمكدن كنايه در «ازوبازخورد»
باز اويون معناسنه وحيله ورنك معنالرينه كلور اندن رنكلندى وايچندى ديمكدن
كنايه در «ازوطرف بست» دخى آندن انتفاع معناسنه كلور طرف كوز
قويريغى معناسنه پس طرف بستن كوز يومق معناسنه در مآلى اضطرابدن خلاص بولمغله
سهرى ترك ايتمكدر يعنى آنك سببى ايله مستريح اولدم واضطرابدن قورتلدم زيرا
مضطرب اولان كمسنه ايويه من پس حافظ شيرازينك ع كس بدور نركست طرفى
نبست ازعافيت ٭ كلامنك معناسى كمسنه لر سنك كوزلرك دورنده عافيته نائل اولمامغله
مستريح اولمدى ديمكه منجر اولور زيرا عافيته نائل اوليدى طرفة العين مقدارى
كوزينى يومار ايدى «ازودكركرد» آندن اعراض ايتدى يعنى اسكى معامله يى ترك وبر
غيرى معامله ايتدى «ازوپهلوكردانيد» اكا التفات ايتمز اولدى عربيده طوى عنه الكشح
معناسنه قريب در «ازوپهلو كرد ٭ وازوپهلوتهى كرد ٭ وازوكرد انه كرد ٭
وازو كناره كرد» عبارتلرى اندن اعراض ايتدى ودور اولدى معناسنده
كنايه در «ازودل برداشت» آندن زياده بحضور اولدى ديمكدر (جامى) قدس
سره بيت كند كل چون رخت خود را تصور ٭ وزان دارد زكل هر غنچه دل پر «ازو
كوى برد ٭ وازودست برد وازوطوق برد» عبارتلرى اكا غالب اولدى ديه جك محلده
ضرب اولنور «ازين سپس» بدخشانيلر اصطلاحنده آندن صكره معناسنه در ازين پس
لفظى دخى بو معنايه دركه اصلى سپس در ديو صاحب دقايق تصريح ايتدى «ازوزاغ

(شاكر بخارى)
زاندروايى خواهى
بخانى ٭ تو ابايدزجود
اوبراتى ٭

٩ درپاى عبارتى
وزپاى دن محرف
اولمق ملاحظه اولنور
ناسخدن سهودر والا
خواجو كرمانى ايكى
درلفظنى جمع ايدن
شعرادن دكلدر (منه)
كوى اولدن مراد
كوى كريبان دركه
دوكمه تعبير اولنور
(منه)

دستور العمل صاحبنك
ازوطرف بربست وازو
طرف بست عبارتلرنده
اولان كلامى اضطرابدن
خالى دكلدر (منه)

(انورى) برهركه
عرضه كردم از من
كانه كيرد ٭

کرفت ❊ واز وکلاع کرفت ﴾ عبارتلری آنی الداتدی دیمکدن کنایه‌در که (زاغ کیر) حیله کار والدایجی معناسنه‌در ﴿افیون درشراب اندازم ﴾ کشف راز ایدرم دیمکدن کنایه‌در کویا شرابه افیون قاتمغله کیفیت زائده حاصل اولوب کتم سر ایتمکه مضطر اولور ﴿ آستین برو افشاندودا من ازو افشاند . وازودل برداشت ﴾ عبارتلری آنی ترك ایتدی دیمکدن کنایه‌در ﴿ اکر بر آید ﴾ میسر اولورسه دیمکدر که ترکیده قولای کلورسه تعبیر اولنور ﴿ اکر روی سازد کوبساز ﴾ اکرسنك ایتدیکك عملدن منفعل اولورسه قواولسون دیه‌جك یرده ضرب اولنور ﴿ آوازدادش ﴾ آنی چاغردی معناسنه فریاد بکش وبخوانش دیدکلری کبی فلان کمسنه‌یی چاغر ودعوت ایله معناسنه‌و ﴿ آوازکردش ﴾ دخی دیرلر که اصلی آوازپیدا کرد درزن کرد دیدکلری کبی زن پیدا کرد تقدیرنده‌در ﴿ آب خشك ﴾ شیشه‌درا کثر اطلاقی بللور قدحه‌در لهذا (آتش تر) دیوب شراب مراد ایدرلر نیشابوری ایکی عبارتی جمع ایدوب دیدی که بیت آب خشك این آسمان وآتش تراختران ❊ برخلاف این آب خشك آن آتش ترکرده‌اند بیت ازبرای دفع یأجوج هوااز آب خشك ❊ خاکیان سدی بروی آتش تربسته اند ﴿ آب دندان ﴾ و(حریف آب دندان) عبارتلری مغلوب وزبون معناسنه اولمق اوزره اکثرارباب لغت ذکر ایتدیلر لکن قول مذکور دغدغه‌دن خالی دکلدر زیرا اول عبارت که معنای مجازی‌ده استعمال اولنه البته اول معنانك معنای حقیقی ایله نوع ما مناسبتی لازمدر وعبارتین مذکورتنده چندان بو کیفیت ظاهر دکلدر مع هذا (آب دندان) عبارتنده مراد اولان معنی لفظ حریف زیاده قلندقده متغیر اولمامق بغایة مستبعددر وبومقامده عندمزده اولان کتب لغتده بوبابده واقع اولان تفاسیر واستشهادات ذکر اولنور بعده بعنایة الله تعالی تحقیق مقام اولنمق مناسب ملاحظه اولندی (کاشانی) دیدی که آب دندان دیشلرك صاف وبراق اولمه‌سی . ومفت . وزبون ومغلوب معناسنه‌در (انوری) حادثه‌در نرد درد وفتنه درشطرنج غم ❊ بدسکالات را حریف آب دندان یافته ❊ صاحب بحر ونقشبندی دیدیلر که آب دندان زبون معناسنه‌در (لطیفی) کرچه کشتم آب دندان در دهان حاسدان ❊ لیك همچون علك رومی بوی خوش آید زمن ❊ صاحب دستور دیدی که (آب دندان) زبون ومغلوب دیمکدر (انوری) دشمنت باتوا کرنرد عداوت بازد ❊ آب دندان ترا کس نتوان دیدبباز ❊ وحریف آب دندان مثله (سلمان) دست زر بخشت که کان را بردهان انداخت خاك ❊ بحر وبردلرا حریف آب دندان یافته ❊ وطبعه ملایم وموافق اولمق اولان نسنه‌یه دخی حریف آب دندان دیرلر (عصار) لبش کزوی چکیدی آب حیوان ❊ ظریفان را حریف آب دندان ❊ وملایم جوانه دخی آب دندان دیرلر (خاقانی) شاهدان آب دندان آمده درکار

(عرفی) وقت آنست که
افیون بشراب اندازم
• دون جهانرا بیکی
جرعه خراب اندازم

آب ❊ فتنه را از خواب خوش دندان کنان انکیخته ❊ انتهی کلام صاحب الدستور ❊ پوشیده اولمیه که ارباب لغة مذکوره آب دندان عبارتنك اعجامنه اهتمام ایتمدیلر خاطره خطور ایدن بودر که محتمل درکه آب لفظی بانك سکونی ایله دندان لفظی ایله وصف ترکیبی صورتنده مرکب ومراد اطفال وفرتوت پیرلر اوله که اطفالك دیشلری یدی یاشنه بالغ اولدقلرنده حرکة واضطرابدن خالی اولمز کذلك زیاده پیر اولانلرك پینر دیشی تعبیر اولنان دیشلری اطفالك دیشلری کبی ضعیف اولمغله قابل انتفاع دکلدر ❊ پس اول دیشلر بغایت رخو اولدیغی جهتدن صویه تشبیه اولنوب اطفال وپیرلره آب دندان اطلاقی صحیح اولور وآنلر ضعف ایله معروف اولمق مناسبتی ایله هر ضعیفه آب دندان اطلاق ایتدیلر وخاقانی بیت مذکورنده شاهدان لفظی آب دندان ایله توصیف شاهدلردن صغیر السن اولان شاهدلر مراد اولدیغی و(آمده درکار آب) عبارتی عادتا نائم اولانلری یوزینه صو سرپمك ایله ایقاظ ایتدکلری ایچوندر و(دندان کنان) عبارتنده اولان دندان لفظی دندیدن دن مأخوذ صفة مشبهه‌در که دندیدن دولتنه مغرور اولمغله ناز وکبر ایله مشی معناسنه‌در ومحتملدر که آب لفظی بانك کسری ایله دندان لفظنه مضاف اوله بو صورتده (آب دندان) شیء حقیر وامر بیجا صلدن کنایه اولور زیرا دیشلرده اولان صفا ورونقه (آب دندان) دیرلر که اسباب حسندن معدوددر لکن اول آب داخل دهان ایکن دفع عطش ایتمکله چندان انتفاعه صالح دکلدر پس بو اعتبار ایله من حیث الصورة مقبول اولوب ومعناده نفعدن خالی اولان کمسنه‌یه آب دندان اطلاق اولنمق مستبعد دکلدر ❊ امدی صاحب بحر ونقشبندی استشهادلرنده واقع اولان بیتك معناسی بودر که اکرچه بن حاسدلر لساننده (آب دندان) یعنی بی اعتبار وضعیف اولمق اوزره مذکور اولدم لکن آنلر بنی وجه مذکور اوزره ذکر ایتدکجه بنم حسنیاتم ظاهر ونافع ومعتبر اولدیغی نمایان اولور مصطکی‌یی آغزده چکنه‌دکجه آندن بوی خوش ظاهر اولدیغی کبی وصاحب دستور استشهاد ایتدیکی انوری بیتنك معناسی بودر که اکرسنك دشمنك سنکله نرد عداوت اوینار یعنی دعوای مقابله ایدر ایسه هیچ کمسه سنك اول مغلوب اولان دشمنکی بردخی کورمز اولور زیرا سن اکا غالب اولمغله وجودینی تختهٔ موجوداتدن حك واعدام ایدرسن . وانوری وسلمان بیتلرنده واقع اولان حریف لفظی موصوف وآب دندان آنك صفتی‌در یعنی مغلوب وبی اعتبار اولان حریف . وحریف لفظی عربی‌در عملده شریك اولان کمسنه معناسنه واکثر استعمالی مجلس شرابده همشراب اولانده‌در وبو تقریردن (آب دندان) و(حریف آب دندان) میانده اولان فرق متبین اولور زیرا آب دندانده مجرد ضعف ومغلوبیت معتبردر

فتنه‌یی نائم ایکن ایقاظ
ایتمك اول وقته دك
فتنه ظاهر دکل ایدی
لکن صغیر السن اولان
شاهدلر آنی احداث
ایتدیلر یوخسه اول
وقته دك فتنه یوق ایدی
چونکه شاهدان
خرد سال حادث
اولدیلر فتنه‌یی ایقاظ
واحداث ایتدیلر
(منه)

وحریف آب دندان اول شخص مغلوبدر که شخص غالب ایله برابرلك وهمکارلق دعواسی ایدر ودخی مخفی اولمیه که صاحب دستورك طبعه ملایم وموافق اولان نسنه‌یه دخی (حریف آب دندان) دیرلر دیوب عصارك بیت مذکوری ایله استشهاد وملایم جوانه‌ده آب دندان دیرلر دیوب خاقانی‌نك بیت مزبوری ایله استشهاد خطأفا حشدر زیرا عصارك بیتنده واقع اولان حریف لفظی آب دندان لفظنه مضاف اولمغله بیت مزبورك معناسی بودر که اول محبوبك لبی که آندن آب حیوان ترشح ایدر ظرفا اول لبدن حریف آب دندان) دیو تعبیر ایدرلر یعنی اول لب اسباب حسندن اولمقده اول محبوبك دیشلرینك صفا ور ونقنه حریف وشریکدر بلکه اول لب باعث ازدیاد حسن محبوب اولمشدر وظریفان لفظی اکه اشارتدر که اکرچه (حریف آب دندان) عبارتی السنهٔ خلقده مثل سائر اولمق اوزره مشهوردر لکن ظریفلر اول عبارتی ذکر ایدرلر وآندن معنای آخر مراد ایدرلر حق بودرکه بیت مذکورده عبارهٔ مذکوره بغایة نازك وشیرین واقع اولمشدر وملایم جوانه دخی آب دندان دیردیدی که خاقانی‌نك بیتنك معناسنه عدم اطلاعندن ناشی خطأ محض‌در نته‌کیم بوندن اقدم معناسی ذکر اولندی وغرایب اتفاقیاتندرکه دغدغهٔ مذکوره قدیم الایامدن درونده جایکیر ایدی کستاخانه وجه مشروح اوزره تأویل وبیان ایتدکدنصکره جامع اللغة نام تألیفده مصادف اولدمکه عبارتی بودرکه نقل اولنور (آب دندان) زبون معناسنه‌در امازعم ایدرمکه دیش ایرغالنوب ضعیف اولمسندن عبارت اوله کیم اوغلانجقلرده وپیرلرده مستعملدرکه دیشی صوکبی ایرغالنور دیرلر وبعض افاضل عجمدن بویله استماع ایتدیم انتهی بعبارته والله اعلم ﴿ آهوی دنباله کشیده ﴾ محبوبلرك چشم جادولرندن کنایه‌در اراجف عربدندرکه اجنه آهو صورتنه تمثل ایدوب انی کورن انسان حقیقتده آهوظن ایدوب آردینه دوشر وبیابانده سرکردان قالور شاعر بومعنایه تلمیح ایدوب دیدی که **بیت** دنبال خودم میکشد آن نرکس جادو ❊ من بندهٔ آن آهوی دنباله کشیده ﴿ آب بآب نمیرسد ﴾ ع اونوطورلرسنی بیچاره همان اوله‌یی کور ❊ دیه‌جك یرده ضرب اولنور یعنی همان خیرات وحسناتی کندی الك ایله ایله بوخسه سن دنیادن کتیدکدنصکره کیمسه‌سنك ایچون خیرات ایتمز۷ ﴿ آتش برك ﴾ چخماخدن کنایه‌در۹ (آب درریزکاه) نفاقدن کنایه‌در صامان آلتندن صویورتدی دیه جك یرده (آب درزیرکاه کرد) دیرلر یعنی نفاق ایتدی (آتش آزچنار آید) عادتا اوله کلمامش برنسنه‌دن برنسنه ظهور ایتسه ضرب اولنور زیرا چنارك مقتضای طبعی بودرکه یوزییل مقداری معمر اولسه کندودن آتش ظهور ایدوب یانار (آرز وشکن) دفع آرزو ایده‌جك مقداری نسنه‌یه اطلاق اولنور دلشکن وخاطرشکن دخی بوترتیب

۷ (رباعی) بیداد جهان بسر نخواهد آمد ❊ واندوه توکارکر نخواهد آمد: صد همچوتوکه بخاك خواهد درشد: همه آب برآب بر نخواهد آمد

۹ ثنایی رطوبت هوا وصفنده دیدی که شد انچنان بر طوبت هوا که آتش برك زسنك قطره برون آورد بجای شرار (منه)

اوزره غضوب وآزار ایدیجی معناسنه اطلاق اولنورلر (آرزوی من بشکن) بنم مرادیمی حاصل ایله دیه‌جك یرده تکلم اولنور (آرزو ودر دل شکست) مرادیمه نائل اوله‌مدیم کیتدم دیه جك یرده ضرب اولنور نته‌کیم کرکی کبی ناله ایدوب آتشمی تسکین ایده مدیم دیه‌جك یرده ❊ ناله‌ام برلب شکست ❊ وبودنیاده کرکی کبی کوله‌مدیم دیه‌جك یرده خنده ام دردل شکست دیرلر (ازبن دندان خدمت کرد ❊ و(ازبن کوش خدمت کرد) جان ودلدن صادقانه ومخلصانه صرف مقدور ایدوب خدمت ایتدی دیه‌جك یرده ضرب اولنورلر (انداز من اینست) بنم تخمینم شودر معناسنه‌در ع اندازمن آنست که اندازی تیرم (اندوزکن) جمع ایله معناسنه (این همه انکیز توست) بوجمله‌سنك تحریکك ایله‌دردیمکدر (انکیزکرد) برکمسنه بریکی بدعت احداث ایتسه آندن غیریدن ظهور ایتمش اولمسه (این رابهمان انکیزکرد) دیرلر یعنی بوایشی فلان پیدا ایتدی دیمکدر (از آتش دودی ندیده‌است) اصلا برزحمت چکمامشدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور (آزادی اوکوید) فلان کمسنه‌نك ثناسنی ایدر دیمکدن کنایه‌در اصل معناسی حسیب ونسیب اولدیغنی سویلر دیمکدر (آوردنی) پیشکش دیمکدر اصلنده برکمسنه حضورینه کتورمکه لایق نسنه دیمك ایدی که آخرنده اولان پایه‌یای استعداد دیرلر نته‌کیم مقدمهٔ ثانیه‌ده بیان اولندی (آینه‌زانورا پیش کرفت) مغموم اولدی وتفکر ایتدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور زیراغمی اولان وبرنسنه تفکر ایدن کمسنه دیزینك کوزینه نظر ایدر وباشینی یوقاری قالدرمز بوعبد فقیر نظم شعر ومعنای دقیقه اطلاع امر مشکلدر دیدیکم قصیده‌ده دیمش ایدم **بیت** تاکه آینه نبودش زانو ❊ نکته ننمایدش بدل دیدار (این سخن ته دارد) بوسوزك براصلی وبرحکمتی واردر دخی چوق سوز کتورور دیه‌جك یرده ضرب اولنور نته‌کیم سحابی‌نك صوفیانه شور باعیسنده واقع اولمشدر (رباعی) آن کس که بچشم خویش ره دارد ❊ درچشم کدا وشه نظر که دارد ❊ دریا خود وکوهر خود وغواص خود است ❊ هان غوری کن که این سخن ته دارد ❊ سوزك غورینه وکنهنه واصل اول دیه‌جك یرده ضرب اولنور غوری کن دیرلر یاء نسبة‌در و (این نکته بجایی ره دارد) دخی بومحلده ضرب اولنور یعنی بونکته چوق سوز کوتورر (این بشب جمعه تعلق ندارد) بونك آنکله علاقه‌سی یوقدر دیمکدن کنایه‌در ۹ (این ازفلکست واز حسن نیست) بنم بوایشده صنعم یوقدر مقدر بویله ایمش دیه‌جك یرده ضرب اولنور موردی بودرکه محمدشاه نهاوندی‌نك برچرکین اوغلی طوغدقده خاتوننه تهمت ایدوب دیدی که بوولد بنم دکلدر بلکه سن حسن کلاه‌دوز نام کمسنه ایله علاقك وار ایدی بوولد آنکدر دیدکده خاتونی بومثلی ایراد ایتدی شاعر بوماجرایی حکایت ایدوب

۹ بیت ❊ کویند شب جمعه مخوری که غم آرد: این هیچ تعلق بشب جمعه نه دارد:

دیدی که (قطعه) چون بازن خود کفت شه محمد ✱ که این بچهٔ زشت کار من نیست ✱ این
از حسن کلاه دوز است ✱ حقا که درین سخن سخن نیست ✱ زن نیز جواب پخته میکفت ✱
این از فلك است واز حسن نیست ✱ درین سخن سخن نیست عبارتی بو سوز واقعه مطابقدر
کفت وکوکتورمز دیه جك یرده ضرب اولنور مخفی اولمیه که از حسن نیست عبارتی فلان
کمسنه یه بهانه بولمه سنده خیرلو دکلسین دیه جك یرده ضرب اولنور (این یکی دیکر) برکمسنه
چوق شداید چکمش ایکن ناکاه بربلایه دخی مبتلا اولسه ضرب اولنور بیت کفتی
بداغ هجر بسوزا نمت جکر ✱ صدداغ هست برجکرم این یکی دیکر (اشتلم کرد) ظلم
وتعدی ایتدی معناسنه در (هاتفی) تیمور لساندن یلدیرم خانه تحریر اولنان نامه
حکایه سنده دیدی بیت طریق مدارا شدش اشتلم ✱ خم بادهٔ صلح روینه خم ✱ روینه
خم کوس دن کنایه در (اشتردل) قورقاق دیمکدن کنایه در وکاهی بر کمسنه یه کین
وبعض ایدوب اول بغضی دروندن اخراج ایتمیوب اول کمسنه دن انتقام آلمغه فرصت
کوزه دن کمسنه یه دخی دیرلر (اشتربین) برایشه شروع ایتدکده اهتمام واحتیاط تام ایدن
کمسنه ده ضرب اولنور نته کیم مقابلنده خربین دیرلر زیرا دوه یورودکده باشنی یوقارو
قالدروب اطرافه نظر ایدرك یورر وحمار یورودکده باشنی اشاغی طوتوب اطرافه
باقمز بیت چوعارف درره خودشد شتربین ✱ شود این ابلهان همواره خربین
(این مرده بشیون نیرزد) بو بر امر حقیردرکه برمرتبه زحمت چکمکه تحملی
یوقدر دیه جك یرده ضرب اولنور (این همه آوردهٔ تست) هب بو قباحت سنك باشك
التدن در دیه جك یرده ضرب اولنور ٧ (این ره که تو میروی بترکستانست) مطلوبنی
تحصیل قیدنده اولوب سبینده خطا ایتسه ضرب اولنور یعنی تشبث ایتدیکك سبب
وسلوك ایتدیکك طریق سنی مقصوده ایصال ایتمز (اینك ترازو ✱ اینك کز واینك ترازو)
ایکی کمسنه برشیده نزاع ایتدکده خصمك بری آخره دیرکه سوز نمدر ایناتمز ایسك اشته
مقیاس دیه جك یرده ضرب اولنور ع ایشده میدان سخن کتمیه لم شیرازه (این خر واین
نردبان) دخی بو محلده ضرب اولنور (استخوان اوبست) انك اصلنی وبوم وزادینی
بیان ایتدی دیه جك یرده ضرب اولنور پوشیده اولمیه که لفظ استخوان کاهی باعث قوام
بدن اولان کوکه وکاهی اصل اشجار اولان چکرده که وکاهی سبب بقاء بنا اولان اساسه
اطلاق اولنور لهذا هاتفی فرهاد ومجنون قصه سنك اصل ومنشأندن استخوان ایله تعبیر ایتدی
استخوان من که از سنك جفا صد جا شکست ✱ استخوان قصهٔ فرهاد ومجنون بسته اند ✱ که
استخوان اولدن کوك واستخوان ثانیدن اصل مراددر (اونقش تو ندارد) آنك سنکله
مناسبتی یوقدر دیه جك یرده ضرب اولنور (اشترك) موج دریا معناسنه در (او مرغ این
انجیر نیست) فلان کمسنه بو ایشك آدمیسی دکلدر (انوری) بروکه فکرت تو نیست مرد

بیت غم مخور جان من
ازفوت شود مال
ومنال ہ شادی باش که
این مرده نیرزد شیون
٧ کل سرکش ولاله
مست نرکس مخمور •
ای بادصبا این همه
آوردهٔ تست •

این دعوی ✱ مکن که خاطر تو نیست مرغ این انجیر (ومرد این کار نیست دخی بعینه
بو محلده ضرب اولنور (اسب بالا) یدك آتی تعبیر اولنان آت درکه کوتل وجنیب دخی
دیرلر (اسدی) هزار اسب بالا به پیشش درون ✱ به برکستوان وزره کونه کون ✱ الله اعلم

(باب الباء)

(برج ثریا) محبوبلرك اغزندن کنایه در (باز آوردی کرد) اعتذار ایتدی دیه جك
یرده ضرب اولنور تطییب خاطر ایچون برك سبز هدیه ایتدی دیه جك محلده دخی
ضرب اولنور (کاتبی) کفتم از کوی تو روم باز آمدم با صد نیاز ✱ هرکه کوید ناسزایی باز آر
آوردی کند (بیوراسب) ضحاك مارینك اسمیدر اون بیك آتی اولمغله بو اسم ایله تسمیه اولندی
زیرا بیور اون بیك معناسنه در (خاقانی) در نعت نبی ✱ دوش محمد از در مهر نبوتست ✱ آن
دوش بیوراسب بود جای اژدها (برکست) حاشا ومعاذ الله دیه جك یرده تکلم اولنور
(بیمار غنج) درمند وترکیده خسته جغی معناسنه در (بادسنج) و(بادپیما) خام طمع اولوب
استعدادی اولمدیغی مرتبه یه نائل اولمق ملاحظه سی ایله تصورات باطله ایدن کمسنه دن
کنایه در (بادبدست) اول کمسنه درکه برایشه سعی بلیغ ایتمش ایکن تحصیلنه قادر اوله میوب
خائب وخاسر اولوز (باددست) سخی وجوان مرد دن کنایه در (بادعنان) یوکرك
آت تندعنان سبك عنان وآتش عنان وسبك رکاب وبادپای عبارتلری دخی سریع
السیر اولان فرسدن کنایه در (بادپیچ) صالنجق تعبیر اولنان ایپ درکه بیراملرده قورارلر
نته کیم ابو المثل چارطاق اوزرنده اولان آصمه ده اوزوم صالقمنی توصیف ایتدکده
عجب تمثیل مطبوع ایتمشدر بیت زتاك خوشه فروهشته وز باد بزان ✱ چو هندوانی که
برباد پیچ بازی کر ✱ مخفی اولمیه که لفظ بزان صیچرایجی معناسنه در چهان کبی لکن کثرت
استعمال ایله بایی واوه تبدیل ایدوب بادلفظنه صفت ایدرلر ووزان دیرلر واسیچی
معناسنی مراد ایدرلر (بازپیچ) اول بونجقلردرکه معصوملر آنکله اویناسونلر ایچون بشکك
اوزرینه آصارلر شرح سامی ده معصوملری یاتیرمق ایچون قوردقلری صالنجق تعبیر
اولنان نسنه در دیدی لکن شهیدك شو بیتی معنای اولی مؤیددر بیت پی مهد اطفال
چاهست سزد ✱ که عقد ثریا بود بازپیچ ✱ لکن اداة الفضلاده بازپیچ دیدکلری معنای اوله
بغایت مناسبدر زیرا بارپیچ ترکیده اوینجاق دیدکلری در (بادغرد) ایام صیفده اوتوره جق
منزلدر (یوزکند) ایوان (برکند) رشوت اصل معناسی بر نسنه یی یرندن قوپارمقدر
رشوت دخی حکامی ضروری میل ایتدردیکی ایچون بو اسم ایله تسمیه اولندی ان البراطیل
یروج الاباطیل (بادآورد) اول مالدرکه بلا زحمة اله کیره که اکامفت دیرلر واصلنده
کنج بادآورد خسرو پرویزك سکز خزینه سنك برینك اسمیدر (بازخیداورا) آنی غائبانه

(انوری) باز آمد از
اقبال میمون موکبش
تازه شد در سحرکاهان
کل از باد بزان :

مذمت وطعن ایتدی دیه جك یرده ضرب اولنور (بنام ایزد) تعجب مقامنده
بارك الله دیه جك یرده استعمال اولنور بو عبد فقیرك ترکی عقد ایتد یکی قلمیه‌ده
واقع اولمش‌ایدی بیت نام ایز دزهی جکر داری ٭ ظلمه یك تنه دواسبه کیدر ٭
﴿باف کار﴾ چولاه ﴿ بادبر ﴾ اول کمسنه‌درکه همیشه فخرایدوب خلقه جاهنی عرض ایدر
عربی‌ده اکافیاش دیرلر ﴿باستار وبیستار ﴾ فلان وبهمان دیمکدر ﴿ بتیار ﴾ رنج ومشقت
﴿ بادسر ﴾ متکبردن کنایه‌در ﴿ بدآغاز ﴾ بدخوی اولان کمسنه‌در (ابوشکور) یکی زشت روی
وبدآغاز بود ٭ توکویی بمردم کژی ماربود (بادفر) اول بیوك الك که ایپ ایله آصوب
اون الرلر (خاقانی) روزوشب بلاواضطرابدن خالی اولمیان کمسنه‌ده دیدی بیت بدو
خیط ملون شب وروز ٭ درکشا کش بسان بادفرست ﴿ ع بخشد انصا فی خداپهلو
نشینان ترا ﴾ سنك مصاحبلرك بنی سکاغمز ایدوب بندن سنی متغیرایتدیلر دیه جك یرده
ضرب اولنور عربی‌ده صبغونی فی عینیك مثلی مجراسنه جاریدر ﴿ ع بزر نخریدهٔ جان را
ازان قدرش نمیدانی ﴾ مالینی نفسنه تقدیم ایدن لئیم حقنده ضرب اولنور ﴿ بازخورد باو ﴾
اکا اوغرادی ومصادف اولدی معناسنه‌در ٭ دوچار شدند ٭ بری برینه راست
کلدیلر معناسنه اولدیغی کبی بازلفظی اولمسه معنایه خلل کلمز زیرا خورد ماده‌سی
اوغرامغه دلالت ایدر ٭شیشهٔ سنك خورده٭ طاشه مصادف اولمغله شکسته اولان
شیشه‌در بو عبد فقیر قصیدهٔ شیبیه‌ده کوزلرینك علیل اولدیغنك بیانده دیمش ایدی
بیت همچوآن شیشه کوخورددیوار ٭ خیزدش سوبسوترا وشها ٭ ودرده مبتلا
اولان کمسنه‌یه دخی دردخورده دیرلر (کال خجندی) این دردخورده دندانیست ٭ وار
هیدی ازوچووا کندی ٭ اکرچه بعض دیوانلرده دودخورده واقع اولدی ایکی نسخه‌یه
نظرایله دخی چوروك دیش مراددرکه بیت زجت دندان ایچون صورسك بکانه ایتمك
کرك ٭ نازل اولمش بربلادرچاره‌سی چکمك کرك ٭ فحواسنجه علاجها اخراجهادر
(برمن مشکن) بندن اینجمه دیه جك یرده تکلم اولنور (انوزی) برمن مشکن بیش
که صدتوبه شکستم ٭ زان دست که صدقلزم ازویك شمر آمد ٭ شمر کوچك نهر وکوچك
حوض معناسنه‌در (بأوبسر کرد وبأوبسر میبرد) عبارتلری مدة مدیده انکله اختلاط
وامتزاج ایتدی دیمکدن عبارتدر ﴿بأوپای کرفت وبأوپای داشت ﴾ انکله مقابله ومقاومت
ایتدی دیمکدن کنایه‌در صاحب دستور دیدی (باوسری داشت) عبارتی اکامیل
وتوجه ایتدی معناسنه‌در ومیرزا اشرفك شوبیتی ایله استشهاد ایتدی بیت ترسم که باغیار
سری داشته باشد ٭ پنهان برقیبان نظری داشته باشد ٭ مثل مذکور بوندن اقدم
مرور ایدن (بأوبسروبرد) مثلی قبیلندن اولمق ملاحظه اولنور ﴿باوسربرآورد﴾ آنکله

(معارضه)

معارضه ایدوب باشه باش چیقدی معناسنه‌در (بأوپهلوزد) آنکله برابرلشدی که
ترکیده اکایان باشی کلدی تعبیر اولنور (پایش فروشد بأنکبین) اول کمسنه حقنده ضرب
اولنورکه بر کمسنه‌نك جزوی التفاتنه مغرور اولوب آستانه سنی ترك ایتمیه لکن اکا
ملازمتی باعث حرمان اوله مراد اول کمسنه‌یی ذبابه تشبیه‌درکه ایاغنی عسل ایچنه ادخال
ایده که بوعملی سبب هلاکی اولور (پای بزآ کنده) برکمسنه‌یی جلب ایتمك ایچون سحر ایتدی
دیه جك یرده ضرب اولنور (نظامی) مرادر کویت ای شمع نکویی ٭ فلك پای بزآ کنده
کویی (پای زاغ کرد) پوصویه کیروب صاقلاندی دیه جك یرده ضرب اولنور (درویش
دهکی) طاوس وارچون توبجولان درآمدی ٭ درباغ بس پری صفتان پای زاغ کرد (پای
کلاغ) اول خط درکه قاریش موریش اولمغله بروجهله اوقومق ممکن اولمیه بعضیلر یازوقاره
لمه سیدردیدیلر وکاهی برمنتظم نسنه‌نك مختل ومهوش اولمه‌سندن کنایه اولور (پایش
درخواب شد) ایاغی اوکوشدی معناسنه‌در ۷ بوعبد فقیر ترکی قصیدهٔ رائیه‌ده شعر نظمندن
فراغت ایتدیکنی شووجهله اداء ایتمشیدی که بیت شیرخوابیده پاکبی طبعم ٭ ایلدی بیشهٔ
فراغی مقر ﴿پا کردکرد﴾ ایاغنی اتکی آلتنه آلوب قاپوقاپو کزمز اولدی دیه جك یرده تکلم
اولنور ع پا کردکن ومنتظردست باش (بپای داشت اورا) آنی محافظه ایدوب قائم
اولدیغی وجه اوزره ثابت ایتدی ﴿به تیرنمی یابد﴾ چراغ ایله ارار بوله‌مز دیه جك یرده
ضرب اولنور (شاهی) عالمی بی دل شدند از تیرمژکانت چنان ٭ درهمه شهراین زمان یکدل
نمی یابد بتیر (بجان آمد) بیزار اولدی معناسنه‌در ٭ کاربجان ٭ و ٭ کارد باستخوان رسید ٭
دیدکلری کبی (بخاك نشست) فقیروبی اعتبار اولدی عربی‌ده مسکینه ذومتربه دیدکلری کبی
(بخاك نشاند) بی اعتبار ایتدی و (بخا کراه نشاند) دخی او معنایه‌در لکن بونده مبالغه واردر
یعنی بی اعتبار انی سائللر بی اعتبارلغنه بالغ اولدی (بخود فرورفت) و (بخود فروشد) عبارتلری
زیاده حجابندن ویاافراط غمندن منقبض اولوب باشنی اشاغی ایدوب دوشوندی که
ترکیده طالدی کیتدی تعبیراولنور ﴿ بدادایی کرد ﴾ ایکی کمسنه میانه فساد القا ایتمك
ایچون کلام بدتکلم معناسنه ایدی صکره توسیع ایدوب مجرد فساده سعی معناسنده
تکلم ایتدیلر بیت فلك تاچندبی مهری نماید ٭ زمانه تابکی این بدادایی ٭ بداداء اصلنده
اول کمسنه‌درکه ایکی کمسنه میانی اصلاح ایتمك ایچون بعض سوزسویلمك صددنده حق
تعبیرایله تعبیر ایتمکله مزبورلرك عداوتنك اشتداد وازدیادینه باعث اولور (برافتد)
بددعا مقامنده استعمال اولنور یعنی بویونی التنده قالسون ورتبه‌سندن ساقط اولوب
حقیر وذلیل اولسون بیت بس تجربه کردیم درین دیرمکافات ٭ باآل علی
هرکه درافتاد برافتاد درافتاد ٭ عبارتی ناسزاسوز سو یلمکله غرضلرینه تعرض

۷ دستش بخواب شد الاوکشدی معناسنه اولدیغی کبی بیت خوش آن شبی که درآغوش کیرمت تاروز بزیر پهلوی تودست من بخواب آید (منه)

معنای اصلیسی ایله مناسبتی خفی اولدیغی ظاهردر (منه)

ایتدی که ترکیده آنلره اولاشدی وطولاشدی معناسنه‌در وایکی کمسنه بری بری ایله یاقه یاقه‌یه دوکوشدیلر دیه‌جك یرده (بهم درافتادند) دیرلر ودخی بددعا مقامنده (بسوزد تخمش) دیرلر که ترکیده صوبی کسلسین تعبیر اولنور یعنی نسلی منقرض اولسون (برلب کلوخ مالید) کندودن صادر اولان عملی اغیاردن صاقلامق ایچون اول عمل قطعا صدور ایتمامش کبی تجاهل وعملك اثری ظهور ایتمسون دیو تغافل ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور اصل معناسی طوطاغنه طوپراق سوردی تا آنده اولان لون متغیر اوله دیمکدر حضرت جامی قدس سر السامی عاشق ومعشوق نام تألیفنده زلیخا بر کیجه واقعه‌سنده حضرت یوسفی کوروب صباحه‌دك کریه وزاری ایتدکده بو ماجرایی زوجندن پنهان ایچون تجاهل وتغافل ایتدیکنی شو وجهله تعبیر ایتدی (مثنوی) چو شب بکذشت دفع هر کمان را ❋ بشست از کریه چشم خون فشانرا ❋ لبش تر بود از خون خوردن شب ❋ کلوخ خشك درمالید برلب (باریك می‌رسید) کثرة غموم واحزاندن یوما فیوما ضعیف وناتوان اولان کمسنه‌ده ضرب اولنور که مراد بدننك اینجه اکریلش ایپلك کبی اولمه‌سیدر (بهیچ ناداشت کشتی مکیر) عبارتی زبون کرلکدن منع مقامنده ضرب اولنور (پای کم آورد) خصمنی کوردکده متغیر اولدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور نته‌کیم نظامی استرآبادی حضرت علی وصفنده عنتری ذوالفقار ایله ضرب ایدوب برایاغنی دوشردیکنی شو وجه اوزره بیان ایتدی که **بیت** بی پا شود بتیغ تو عنتر بروز رزم ❋ پیش تو هر زیاده سر آورد پای کم (پایچه بالا زد) باجقلرینی صیغادی یعنی سکرتمك وبرایشه جد وسعی ایتمکه مهیا اولدی (بخیه‌اش برروی کار افتاد) و(بخیه‌اش برروی افتاد) سری منکشف اولمقدن کنایه‌در بخیه ترکیده نیکنده وروی کار اثوابك یوزی دیمکدر تحریف ایدوب اولکر دیرلر (بدبرد) اینجنور دیه‌جك یرده تکلم اولنور اکثریا اول مقامده مستعملدر که بن فلان کمسنه‌یه خیر یوزندن سوز سویلرم بنم سوزمی شره حمل ایدروبندن اینجنور دیرلر (طوسی) میروی ومیری باخود رقیب ❋ کرهمی کویم مبربد میرد وازو بد نمی‌برم دیرلر بن آندن خوشنودم دیه‌جك یرده ضرب اولنور (بدر رفت) طشره چیقدی (بدربرد) طشره چیقاردی معناسنه‌در (برآورد) سد یابدی تا ایچرو دن طشره وطشره دن ایچرو کیرمکه وچیقمغه مانع اوله ٩ اصل معناسی قپویی دیوار ایتدی ودیوار قالدردی دیمکدر (بخود پیچیدو بتاب رفت وبتابید) عبارتلری مضطرب اولدی دیمکدن کنایه‌در بزم اصطلاحمزده پیچ وتابه دوشدی عبارتی معروفدر پیچ ترکیده بورغاش وتاب بوکلم دیمکدر که هر بری اضطرابی مستلزمدر (پرداخت) لفظی که مضارعی پردازد وامر حاضری پرداز کلور برقاچ معناده استعمال اولنورلر مشغول اولدی . اولور . اول (کمال اصفهانی) چو پنبه

نظامی
چنین آمدست از نقیبان پیر که با هیچ ناداشت کشتی مکیر: هیچ ناداشت اصلا برنسنه‌سی یوق اولان کمسنه‌در مال اولسون قوة اولسون (منه)

٩ مثال اول اهلی
زبده دردلم آمد زدل بدر نرود: که شد بخون دل آن ره که کذر بر آورده (مثال ثانی وله) نیامد از در غمخانهٔ من بهیچ غمخواری مکرای غم درین کلبهٔ احزان بر آوردی (منه)

زار بنا کوش بشکفید ترا ❋ زکوش پنبه برون کن بکار حق پرداز ❋ وتمام ایتدی . وایدر . وایت (نظامی) چو خوانده نامهٔ شهریار ❋ بپرداخت آن نامهٔ چون نکار ❋ وخالی ایتدی وایدر وایت ع خانه بپرداز ز نامحرمان ❋ وفارغ اولدی واولور واول (جامی) هیچ افسانهٔ جامی نشنیدی هرکز ❋ تانه پرداختی از لابه ولاغ دکران ❋ وصاحب دستور بو مقامده الفاظ ومعانی‌یی بیانده ایراد ایتدیکی اشتشهادلرده خلط وخبط ایتمشدر (بسخن میرسد) ترکیده سوز اکلار معناسنه‌در یعنی کلامك غورینه واصل اولور **بیت** چه خوشست همزبانی بحریف نکته دانی ❋ که سخن نکرده باشی بسخن رسیده باشد ❋ (برروی روز افتاد) آشکار اولدی دیمکدن کنایه‌در (شهیدی) چنین کز باده کلها بررخ آن دلفروز افتد ❋ مبادا آتش پنهان من برروی روز افتد ❋ وخراسانیلر رازش در ملا افتد دیوب معنای مذکوری مراد ایدرلر (برروی افتد) دخی بو معنایه‌در (بیضه درکلاه شکست وبیضه برسر شکست) عبارتلری رسوای ومیان خلقده تشهیر ایتدی دیمکدن کنایه‌در شعبده بازلر هنکامه قوروب خلق جمع اولسون ایچون بو صنعتی برکسنه‌ده اجرا ایدرلر وآنی آلة هنکامه دوزرلر (برطاق نهاد) کوزدن وکوکلدن براقدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور اصل معناسی بودر که برکمسنه برنسنه‌دن اوصانسه قالدروب خانه‌نك طاقنده اولان رف اوزرینه وضع ایدر وآنی فراموش ایتمکله خاطره کتورمز بو مقوله متروك اولان نسنه‌یه عربی‌ده نسجت علیه العناکب ووضعته فوق طاق النسیان دیو تعبیر ایدرلر (عصار) زشرم جام طاقش چرخ زراق ❋ نهاده جام ماه ومهر برطاق (برکرفت) آلدی قبول ایتدی معناسنه (برنمیکرد) دیرلر بکنمز وآلوب قبول ایتمز معناسنه (حافظ) من این دلق ملمع را بخواهم سوختن روزی ❋ که پیش میفروشانش بجامی برنمیکرد ❋ وبه پشیزی برنمیکرد دیوب برپوله دکمز یعنی شیء حقیر معناسنی مراد ایدرلر (برویم دوید) و (برویم جهید) عبارتلری یوزیمه یاپشدی معناسنه‌در که وقت خصومتده واقع اولور (ریاضی) دیداشك من که چشم خوابکاه او نشد ❋ میدود برروی ومیکیرد کریبان مرا (سلمان) سالها ای اشك جادادم ترا در چشم خویش ❋ وقت فرصت کی رواداری که بررویم جهی ٩ (بابت) لفظی هندوستان وبخارا اصطلاحنده نوع معناسنه‌در برنوع وایکی نوع دیه‌جك یرده یك بابت ودو بابت دیرلر ٧ (بپاماجان رفت) و(به پامانجه ایستاد) عبارتلری ایتدیکی کناهك عذرنی دیلدی دیمکدن کنایه‌در پامانچه وپاماجان صف نعالدن عبارتدر درویشلر میانده عادت بودرکه برندن برذله صدور ایتسه صف نعالده طوروب عذرنی دیلر حضرت مولانا آدم علیه السلام آسماندن زمینه هبوط ایتدیکنی شو وجهله تعبیر ایتدی که **بیت** آدم

٩ دویدن اصلنده سکرتمك وجهیدن صیچرامق معناسنه‌در جستن کبی ومشهور اولان جیم فارسی ایله‌در لکن افصح اولان جیم عربی ایله اولمقدر (منه)
٧ خسرو دهلوی نعت رسولده تعبیر عجیب ایتمشدر بیت خاك وی از بابت مردم نبود مسح مسیحا بتیمم نبود یعنی رسول اکرمك خاکی سائر خلقك خاکندن دکل ایدی لهذا حضرت عیسی‌نك انك قدم مباکت یوز سوردیکی تیمم دکلدر زیرا تیمم خاکدن اولور (منه)

ازفردوس وازبالای هفت ❁ پای ماجان ازبرای عذر رفت ❁ بوعبد فقیرك اساتذهٔ
دیار عجمدن اخذ واستماع ایتدیکی بودرکه دیار خراسانده مکتبده اولان اطفالدن بری
خانه‌سندن مکتبه کلوب سیپاره سنی النه الدقده دونکی کون سبقی نره‌یه کلدیکنی
فراموش ایتمش اولسه سائر اطفال آنك سبقنك باشنی بولورلر وطفل مذکوره
چارسودن برایکی اقچه‌لق پشمش پاچه آلدیررلر واول پاچه‌یه پامانچه تسمیه ایدرلر
کویا اول طفلك عذرینی آنکله قبول ایدرلر وپامانچه کرفت دیرلر (پاکی) لفظی فارسیده
ترکیده استره وعربیده موسی معناسنه‌در (رباعی) دلارامی سرمرا میتراشد ❁ زمین
ازعکس رویش لاله کون شد ❁ زبی باکی چنان میراند پاکی ❁ سرم ببرید وپاکی
پرزخون شد (بددل) قورقاقدن کنایه‌در (نظامی) چوشیران بأندك خوری خوی کیر ❁ که
بددل بود کاو بسیارسیر (بازاریست) هزار آشنا اولان محبوبدن کنایه‌در بوعبد فقیر
وحدت نامه مثنویاتنده معنی‌دار اولان شعری نادانه عرض ایتمه دیدیکی محلده دیمش
ایدی که (مثنوی) زادهٔ طبعك اولسه برکفتار ❁ ایله آنی شاهدبازار ❁ بکرفکرنی ایلمز
استاد ❁ بی محل نوعروس هرداماد ❁ هیچ فرق ایتمز اهل دانش وفن ❁ بنت فکرینی بنت
بکرندن (برازانه شد) اول نسنه‌دن کنایه‌درکه اول عزیز ومرغوب ایکن صکره
مبتذل اوله مثلا محبوبك صقالی کلدکده ومیوه مقوله‌سی طرفنده ایکن چارسولرده
وفرت اوزره اولدقده مثل مزبور ضرب اولنور بزازك متاعی نوع واحداولمیوب
انواع کثیره اولمق مناسبتی ایله‌در ومحبوب مزبوره اطلاقی توسیع طریقی ایله‌در
والااصل مثل میوه‌ده متعارفدر (عصمت بخاری) عصمت ازمحبوب هرجایی مجورسم
وفا ❁ زانکه بی لذت بود میوه چوبزازانه شد ❁ ع (بدست دیکران میکیرماری) بیهوده
اوقات کچورمه باری الکدن برایش پیدا ایتمکه قادر اولمدیغك صورتده غیریلر ایله
ییلان طوت واکر کندیك دشمنك ایله مقاومته قادر اولمدیغك صورتده غیریلری
اکا حواله وتسلط ایله دیه‌جك یرده ضرب اولنور (نظامی) چواز دستت نیایدهیچ
کاری ❁ بدست دیکران میکیرماری (بریخ نویس وبرآفتاب نه) بالکلیه خاطردن
چیقار دیه‌جك یرده ضرب اولنور اصل معنی بودرکه بوز اوزرینه یازوب آفتابه
قارشو وضع ایله که نه یازودن اثرونه بوزدن نشانه قالور (کمال خجندی) بوزلو شربت
صاتن برکمسنه‌دن بریوم ویره‌سی‌یه شربت اشترا ایدر ایدی برکون عادتی اوزرینه
برکمسنه کوندروب شربتجی بودفعه شربت ویرمدی که بنم آنده شوقدر آقچه‌م مجتمع
اولدی بعدالیوم پشین آقچه کلمدکجه شربت ویرمم دیدکده کمال مزبور بورقپاره‌یه یازوب
ارسال ایتدیکنی حکایه ایدوب دیدی که (قطعه) بافقاعی کفتم ازروی مزاح ❁ بدمعامل

نیستم من ای خسیس ❁ وجه شربتها که دادی نسیه‌ام ❁ کرفراموشت شود بریخ نویس
(پی سپر ساخت وپی سپار کرد) ایاق التنه آلوب چیکنه‌دی معناسنه ٭ نوادر الامثال
صاحبی دیدی که پی سپر یازو یازدقده کاغد التنه وضع اولنوب زیردست تعبیر اولنان
نسنه‌یه دخی دیرلر دیوب جامی‌نك شو بیتی ایله استشهاد ایتدی **بیت** ماه واختر
کهرسلك تو باد ❁ لوح خور پی سپر کلك تو باد ❁ پوشیده اولمیه که پی سپرمذکوردن اوزرینه
یازو یازدقلری لوح مراد در که کویا شخص خامه آنی لکدکوب ایتمشدر وهمیشه آنك
اوزرنده جولان ایتمکله ایاق ایله باصلمش نسنه‌یه تشبیه اولنمشدر یعنی لوح خورشید
زیرقلمکده لوح کبی اولوب اوزرنده جلوه‌کر اولسون (بندزبان ندارد) سرصقلامز
دیمکدن کنایه‌درکه ترکیده آغزی آچیقدر دیو تعبیر ایدرلر (کاتبی) میکفت دوش سوسن
درکلستان بلبل ❁ عاشق نباشد آن کوبندزبان ندارد (پای مردی) معاونت (پای مرد) معین معنا
سنه‌در (کمال خجندی) کرم کجاشد وانعام راچه پیش آمد چرا ازین دوبکی پای مرد انبود ع
(بدهمسایه همسایه داند) قومشوسنك یرامزینه قومشوبیلور هرکس قرین وقریندن
سؤال اولنور دیه‌جك یرده ضرب اولنور (نظامی) سرشت طفل بدرا دایه داند بدهمسایه
راهمسایه داند (برانکشت کرفت) پرماغنه طولادی معناسنه‌در (برکشیدهٔ اوست) انك
چراغیدر که ترکیده آنی فلان کس ایلروچکدی دیرلر (بسردرآمد) تپه‌سی اوزرینه ییقلدی
(بازکشت) مرجع یعنی آخرالامر واره‌جغی منزل ع نه همچو قطره بخاکست بازکشت ترا
(پی کم کرد) ایزآزتدی تعبیر اولنور (برعالمی فروخت) عالمه افشا ایتدی طویوردی مخفی
اولمیه که فروختن وافروختن آتشی علولندرمك معناسنه‌درکه مقدما بیان اولندیغی
اوزره مضارعلری فروزد وافروزد کلور . اما صاتمق معناسنه اولان فروختن لفظنك
مضارعی فروشد کلور . پس صاحب دستور مثل مذکورده اولان فروخت لفظنی مادهٔ
ثانیه‌دن زعم ایدوب هامش کتابه ذکر ایتدیکمز هلالی بیتی ایله استشهاد ایتدیکی خطأ
فاحشدر مع هذا اکر معنی آنك دیدیکی کبی اولسه فاسد اولدیغی ظاهردر (بروزاو
نشست) آنك کیفیتنه کیردی واوده قره کونلی اولدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور .
(شاهی) هرکس که شبی بنشست باا و ❁ بسیار بروزما نشنید (بریسمان او بچاه رفت) آنك
رأیی والقاسی ایله بلایه اوغرادی دیه‌جك یرده ضرب اولنور **بیت** بریسمان دغل
دوستان مرو درچاه ❁ که یوسفی تو وداری برادران غیور (بافسون او بچاه رفت) دخی
بو معنایه‌در (پس انداز کرد) برنسنه ادخار ایدردیمکدن کنایه وعبارتدر کویا اول نسنه‌یی
اضاعت ایتمکله آردینه براقورکه وقت حاجتده آنی اظهار ایدر بومعنی آصفی‌نك شو
بیتنده عجیب واقع اولمشدر **بیت** اسباب حسن ماه مراخال وخط بس است ❁ کیسوبتاب

(همایون) بکویش
دوش پنهان بودم ای
دل تاکه بویش ٭ بفریاد
آمدی برعالمی بفروختی
بازم (هلالی) غلام
حلقه بکوش تویم بهر
خدا که ناز کم کن
مابعالمی مفروش
(منه)

داده بس انداز میکند (پس سر کرد) دخی بو معنایه در (بسر زلف سخن کند) و (بسر زلف سخن کوید) سوزی ناز وشیوه ایله سویلر دیمکدر (پس کوش انداخت) بن اکا سوز سویلدکده اشتمزلنور دیه جك یرده ضرب اولنور (بغل زد) مسخره لق ایتدی دیمکدن کنایه در (پای فشرد) ثابت قدم اولدی معناسنه در (بکرد رفت) بالکلیه محو اولوب وجودندن اثر قالمدی معناسنه در (بصیری بغدادی) تاخاك پایت از نظر اهل در درفت ✻ چندان کریست دیده که دریابکرد رفت (ببادرفت) دخی بو معنایه در ع شدو حشتی که روز قیامت ببادرفت (بهم نرسید) حاصل اولمدی (بیك نیم نهاد) بر طرف ایتدی یعنی ترك ایتدی (پیمانه اش پرشد) عمری تمام اولدی وایام موتی قریب اولدی دیه جك یرده ضرب اولنور (بادهٔ مست) کسکین شراب (حافظ) آنچه او ریخت به پیمانهٔ مانوشیدیم ✻ اکر از خمر بهشت است وکر ازبادهٔ مست (بیضه در آبست) کرکی کبی پخته و مجرب امور دکلدر دیه جك یرده ضرب اولنور (بریخ زداورا) آنی معدوم ونابدید ایتدی ودخی آنی یوق یرینه قویوب اعتبار ایتمدی دیمکدن کنایه در (برشاخ آهو) وعدهٔ کاذبه ومعدوم اولان نسنه یی موجود صورتنده کوسترمکدن کنایه در (پنبه کرداورا) آنی اسکات وعاجز ایتدی ودخی پاره پاره ایتدی ودخی دفع ایتدی دیه جك یرده ضرب اولنور معنای ثانی وثالث اعتباریله میرخسرو دیدی که **بیت** پنبه کنم لشکر شان راچنان ✻ کزتن شان پنبه شود استخوان (پنبه شد) فرار ایتدی وبومشاق اولدی معناسنه در (پنبه کن) انکار ایله وقاچ معنالرندن کنایه در معنای ثانی اعتباریله (حکیم خاقانی) دیدی که **بیت** پنبه کن ای جان دشمن زان تنی ✻ کوز ترکش دوکدان خواهد نمود ✻ مصرع ثانی خصمایی نسوانه تشبیه ایچون مثل در کویایانده اولان ترکشك حکمنی اجرایه قادر اولمامغله اول ترکشك خاتونلرك ایك وضع ایتدکلری طرفدن وایچنده اولان اوقلر ایکدن فرقی اولمازدی (پولاد سنجان) مبارزان ودلاوران معناسنه در (بآب اندر شکر دارد) فلان کمسنه ضعیفدر وبومافیوماوجودی اریمکده در دیه جك یرده ضرب اولنور (برآب بکو) تیزجواب ویر وسوزی تأخیر ایتمه دیمکدن کنایه در (پهلو کرد) احتراز ایتدی (پوستین کرداورا) آنی تعییب ایتدی دیمکدن کنایه در (بدواز وبتواز) آرامگاه مطلقا شرفنامه ده شاهین اوتورده جق اغاج معناسنه در دیدی که عربی ده مبقعه دیرلر (برك ریز) ایام خریف (بکماز) شراب معناسنه اولدیغی فردوسینك شو بیتندن ظاهر در **بیت** به بکماز بنشست یکروز شاه ✻ همیدون بزرکان ایران سپاه (وله) تو با این سواران بس ارجمند بیارای دل را بیکماز چند (بیواز کرد) هرنه امید ورجا ایتدم جمله سنه اجابت ایدوب رد ایتمدی دیمکدر (پامس شد) ایاغی باغلاندی قالدی معناسنه در اول کمسنه ده ضرب

٧ (مائلی) کفتمش زلف توصد رخنه بدن دوش انداخت بشنید آن بت بدکیش وپس کوش انداخت

اولنور که کندو وطننده معاشی اولمامغله اقامته وخرج راهه قدرتی اولمامغله برغیری دیاره کتمکه ده قدرتی اولمیه (برکس) نعوذ بالله دیه جك یرده تکلم اولنور (بررس ازو) آندن سؤال ایله معناسنه در بپرس کبی (بدست باش) آکاه اول دیه جك یرده ضرب اولنور ودخی تقصیر ایتمه دیه جك محلده استعمال اولنور (برنیش) یورك بوریسی که کویا باغر سقلری طوغرانور وکسیلور زیرا بریدندن مأخوذ مصدر در روش ونمایش کبی که آخرلرنده اولان حرف شین مصدریه افاده ایدر اهل لغت کلاملری بودر لکن تحقیق بودر که الفاظ مذکوره وامثالی مصدر دکللردر بلکه اسم مصدر قبیلندندر ومطلقا قطع معناسنه دخی کلور بریدن کبی (شیخ نظامی) دیدی **بیت** دلی باید اندیشه راتیز وتند ✻ برنیش نباید ز شمشیر کند (بادکش وبادبیزن) مروحه در که ترکیده یلپازه دیرلر (بوفروش) عطار (بوش) فارسیده هستی وعربی ده کون معناسنه در ذکری عنقریب مرور ایتدیکی اوزره بودن لفظندن مأخوذ اسم مصدر در (بندروغ) صویی آخر موضعه صاتماق ایچون مجراسنه وضع ایتدکلری اغاجلر (بیست ویك وشاق) فلك بروجده اولان قرق سکز صورتدن قطب شمالی طرفنده واقع اولان یکرمی بر صورته اطلاق اولنور وشاق غلام معناسنه در (بلکنجك) طرفه وامر عجیب دیمکدر (بوك) عسی ولعل موضعنده استعمال اولنور فارسیده باشدو ترکیده اوله که معناسنه در (انوری) بیاد بوك ومکر چندسال بردادم ✻ مرا خدای نداده است زندکانی نوح (بلکك وبلکل) آب نیم کرم که آندن ایلیجق صودیو تعبیر اولنور (بیسراك) بریا ایکی یاشنده اولان دوه کوچکی واضح ومعروف اولان بودر که بیسراك اول دوه در که مادری عربی وپدری ایکی هور کوچلی اوله که عامه تحریف ایدوب بسرك دوه دیرلر (پستر آهنك) چادرشب در که تحریف ایدوب چارشاف دیرلر (بازرنك) ترکیده باغرداق دیدکلری در که اطفالی بشکده آنکله باغلارلر عربی ده قماط دیرلر ٩ (بدسکال) بدکوی وبداندیش (فردوسی) یکی شربت آب ازپی بدسکال ✻ به از عمر هفتاد وهشتاد سال ✻ (بادزم) بیهوده وباطل معناسنه در (برغول وبلغور) معروفدر که ترکیده تحریف ایدوب بلقور دیرلر (بدرام) خرم وآراسته ومجلس دلکشا وتوسن که ترکیده عجمی آت تعبیر اولنور (بام چشم) کوزك اوست قاپاغندن کنایه در (بسته رحم) طوغورمین خاتون که عربی ده عقیم دیرلر (بشکم) صفه در که اوزرنده اوتوررلر (مؤید) خانهٔ چون سرای جان خرم ✻ بشکمش غیرت فضای ارم (باشام) مطلقا پرده (بادهٔ مستانه وبادهٔ مستکاره) زیاده کسکین شراب (بالادو) بیکلرك شاطری (محتشم) برشاطرك سرعت سیری وصفنده دیدی **بیت** چون شود از کرمی بالادوی غرق عرق ✻ پای در کل ماند ازهمراهش پیك خیال (بحل کن) حلال ایله (بحلی حلاللق (بحلی خواست) دیرلر حلاللق دیلدی یعنی حلال ایله دیو سویلدی (بدقمار) اول

٩ (حکیم سوزنی) درکام ما حلاوت شهد شهادتست ✻ ای بیشرنك شهد شهادت مکن شرنك ✻ در عمر خویش درتو نیاورده ایم شك ✻ درمهد بسته اند برین کونه بازرنك ✻ مخفی اولمیه که مصراع ثانی ده بیش رنك بیش کبی دیمکدر که بیش معروف زهر در وشرنکدن مراد حنظل در (منه)

كسنه‌در كه اصلا برفرد ايله حسن امتزاج ايتميه خوش قمار آنك مقابلى دركه هركس ايله
حسن سلوك ايدر (حكيم ركنا) خوش قماران محبت را بنازم كز ازل ✺ هر دو عالم رهن يك
زلف معنبر كرده‌اند (بدپرتو) بى طالع. بدستاره. وبداختر. واخترسوخته وبدطالع
عبارتلرى دخى بو معنايه‌در (برخى) خانك فتحى ويانك تشديدى وكاهى تخفيف ايله فدا
معناسنه‌در (شيخ سعدى) همى رفتى وديدها در پيش ✺ دل دوستان كرده جان برخيش
(بجاى او) آنك ايچون واكثريا جاى لفظى مقحم اعتبار اولنور يعنى مزيده درنته كيم
(سعدى) ديدى **بيت** نكويى بابدان كردن چنانست ✺ كه بد كردن بجاى نيك مردان
يعنى به نيك مردان (برشكست) خفية قاچدى وبر كوشه‌يه صاقلاندى ديمكدن كنايه‌در
(سعدى) يكى فتنه ديد از طرف برشكست ✺ يكى درميان آمد وسر شكست (پى باز نهاد)
كيرو چكلدى ديمكدن كنايه‌در (بغداد خرابست) قارن آچدر وبغداد خراب آچ
قارندن عبارتدر **بيت** بغداد خرابست از خراسان ✺ معمور كنم بنام بغرا (بلد) قولاغوز
معناسنه‌دركه آندن بدرقه ايله تعبير اولنور كه نابلد عبارتندن تركيده يولسز عبارتيله
تعبير اولنور (شفايى) اين نابلدان كوى دانش ✺ پرسند زمن نشان معنى (بلاكردان)
صدقه‌دن كنايه‌در يعنى بلايى كيرو دوندريجى الصدقة ترد البلاء مضمونندن مأخوذدر
(محتشم) هرگه كه بخرامد بناز آن فتان تو ✺ من هم نياز آرم كنم جان را بلا كردان تو
(بياضى) اول مجموعه‌دركه ديواندن منتخب اولمش اوله وانتخاب اولنمامش ايكن ديوان ديرلر
(عرفى) زمانه خواند وفلك بر بياض ديده نوشت ✺ كه اين قصيده بياضى بودنه ديوانى
(باسك بجوالى نشايد رفتن) ناجنس ونادان ايله صحبت ايتمك معقول دكلدر ديه‌جك
يرده ضرب اولنور (كمال خجندى) رقيب همچونده ديدى كه (قطعه) خصمم كه بكفت وكودر
آمد بامن ✺ ريشى چو جوال ديدمش تادامن ✺ كفتم كه دران ريش روم عقلم كفت ✺ باسك
بجوال درنشايد رفتن (بركاو جل بست) قاچدى وسيوشدى ديه‌جك يرده ضرب
اولنور (طوسى) بطوسى جامه‌ده كو ازين شهر ✺ همى خواهد كه جل بر كاو بندد (بآوسر بى
آبى دارم) بنم آنكله باشم خوش دكلدر بن آندن آزرده خاطر اولمشم ديه‌جك يرده
ضرب اولنور (پاى رنج برد) فلان كسنه بزم خاطريمز ايچون زحمت چكدى ديه‌جك يرده
ضرب اولنور ✺ از بهر ما پاى رنج برد وپاى رنج كشيد ديرلر (بسيار كس مردبى كس بود)
اتباعى چوق اولان كسنه‌نك ايشى تمز وكارى معطل قالور ديه‌جك يرده ضرب اولنور
زيرا اتباعى چوق اولان كسنه‌نك اتباعى اول كسنه‌نك ايشنى برى برينه صالاركويا
اول كسنه اتباعى اولمين كسنه كبى اولور (نظامى) يكى جفت همتا ترا بس بود ✺ كه
بسيار كس مردبى كس بود ✺ از آن مختلف رأى شد روزكار ✺ كه دارد پدر هفت ومادر
چهار (بادخون) بادكيردركه روزكار جلب ايتمكيچون خانه‌لره ايدرلر (پرهون)

دائره صاحب تحفه پركار معناسنه در ديدى (بومهن) زلزله (بهرامى) زمين از بومهن
ازپاى تا سر ✺ چنان لرزان كه عاصى روز محشر (بازكون وباشكون) باشى اشاغى اولان
نسنه ومعكوس اولوب عادت خلقه مخالف اولان عمله دخى اطلاق اولنور (ركن الدين
مكرانى) خاكپايت راز خل ازديده برسر مينهد ✺ آرى آرى هست دائم كار هندو باشكون
(برازوان) عامه تحريف ايدوب بچاق پرازونه‌سى ديدكلرى در (ببربيان) اول خفتان دركه
رستم انى قاپلان پوستندن تيكوب كير ايدى بعضلر ببر دريسندن ايدى ديديلر لكن
قاپلان دريسندن اولديغنده فردوسينك شو بيتى صريح در **بيت** يكى جامه دارد ز چرم
پلنك ✺ بپوشد همى اندر آيد بجنك ✺ وببر اصلاندن شجيع بر جانوردركه هندوستان
طاغلرنده اولور (بر پروشان) امت معناسنه‌در (دقيقى) شفيع باش برشه مرا برين زلت ✺
چو مصطفى پرداز بر پروشان را (پر وستان) دخى بو معنايه‌در (پاداش) مكافات حسن
معناسنه‌دركه ايولك مقابله سنده ايولك تعبير اولنور نته كيم (باد افراه وباد آفراه)
مكافاة بد معناسنه‌دركه ايولكه كملك تعبير اولنور (ناصر خسرو) **بيت** آن كن از طاعت
ونيكى كه ندارى شرم ✺ چون ببينش دران پاداش (بژهان) عربى‌ده غبطه تعبير اولنور
بيت بر پيچش زلف تو است شب را غيرت ✺ بر تابش روى تست مه را بژهان (برزن)
محله‌لرده اولان زوقاق باشى كه اكثريا اطفال انده جمع اولوب لعب ايدرلر (انورى) اى
ترك مى بيار كه عيد است وبهمن است ✺ غايب مشو نه موسم بازى برزنست ✺ صاحب اداة
صحرا معناسنه اولمق اوزره نقل ايتدى (بكهوجتان) خرپشته (به كزين) اول كسنه‌دركه
هرشيئك ايوسنى واعلاسنى اختيار ايدركه عربى‌ده نقاد ديرلر ومختار وكزيده اولان
نسنه معناسنه‌در وانتخاب ايتمك معناسنه دخى كلور ٩ (بابزن) كباب شيشى تعبير اولنان
دمور واغاج كه انكله قوش كباب ايدرلر چلو چوب دخى ديرلر (بچه كو) ولد الزنادركه
كو يازو قاقده حاصل اولمشدر عربى‌ده ابن الطريق وابناء الدهاليز ديدكلرى كبى (بياستو)
دهان دره‌كه تركيده اسنمك تعبير اولنور صاحب تحفه وشمس فخرى آغز قوقوسى
يعنى بخر معناسنه‌در ديدى (برمو) انتظار معناسنه (باردو) اول طاياقدركه ميوه‌سى
چوق اولان اغاجك آلتنه وضع ايدرلر (بادريسه) اغر شاق ديدكلرى مدور
نسنه‌دركه خاتونلر ايكلرينه يچوررلر عربى‌ده فلكه ديرلر (باره) حصار وآت وحق
وشان (بادپره) تراشه كه تركيده يونقه ديرلر كه اغجى قطع ايتدكده توكيلور
(باخه) تحريف ايدوب قابلو باغه ديرلر (بتياره) هر نسنه‌دركه طبيعت آندن نفرت
ايده ٧ (بالكانه) اول دمور پنجره‌دركه درون خانه‌ده اولانلر آندن طشره‌ده اولانلرى
كورر لكن طشره‌ده اولانلر آنلرى كورمز واكر اول پنجره اغاجدن اولورسه
اكا پنجره اسمى خاص اولور (بلابه) ايكى باء موحده ايله فاسق وفاحشه خاتون معناسنه‌در

٩ معناى مثل ثانى (خلاق المعانى) چون ميه هى مرا چو عطا هاى به كزين ● جز به كزين چه آرمت آخر ز آخريان مثال معناى ثالث (اين يمين) شاها سپهر اكرچه فوقى نمى نهد اندرميان اهل هنر كاه به كزين (منه)

٧ (كسايى) بركشت چرخ ازمن بيچاره چون كنم آهنك جنك دارد و بتياره چون كنم

لكن شيخ عطار بلايه ديوب باء ثانيه يى ياء حطى ايله دايه لفظنه رديف ايتدى **بيت** زبان
بكشاد هر مزاى بلايه ❊ ندانم چون تو جادو هيچ دايه ❊ وبعضيلر بلايه تباه وباطل معناسنه در
ديدى (پيخسته) عاجز معناسنه در ودرمانده معناسنه دخى كلور كه تركيده يورغون تعبير
اولنور پس پى لفظى ايله خسته لفظندن مركب در واصح اولان بو معنى اولمق ملاحظه
اولنور (بيغاره) سرزنش كه عربى ده تقريع تركيده باشه قاقق تعبير اولنور (برونده)
ميوه سپتى (بنديمه وبندمه) ياقه يه دكدكلرى توكه (بوزه) تركيده دخى بوزه ديرلر
كه اكثريا طاروندن ياپارلر (ابن يمين) زدونان چون طمع دارى كرمهاى جوان مردان ❊
خرد داند كه درعشرت شرابى نايد از بوزه (بن ساله) كهنه معناسنه كه مرور ايام
ايله اسكيمش اوله لهذا سال خورده ايله دخى تفسير اولندى (بادروزه) دخى كهنه
جامه معناسنه در بعضيلر روز مره كيدكلرى ثوب در ديدى وحسين وفايى روز
مره اكل اولنان طعام در ديدى (باروزه) دخى بو معنايه در (باشومه وباشامه) خاتونلر
باشلرينه اورتدكلرى چادر (بربسته) نماسى اولميان نسنه (بررسته) نماسى اولان نسنه
ميرزا ابراهيم بررسته ساقى اولمين نبات در ديدى (برنامه وسرنامه) مكتوب عنوانى دركه
فارسيده آمر زديده باد آنكه بفلان جاى برساند تعبيرى كبى (بنكاه) رخت ومهمات وضع
اولنه جق مكان ومطلقا منزل معناسنه كلور واصلى بنه كاه. دركه بنه رخت واسباب معناسنه
اولديغى خسرو وشيرين ده شو بيتدن منفهم اولور **بيت** بنه دريك شكارستان نمى ماند ❊
شكارستان شكارستان همى راند ❊ وبنه مكان معناسنه دخى كلور (مخزن الاسرار) ظلمتيان را
بنه پرنور كن ❊ جوهريان را زعرض دور كن (بازيره) كيجه دن برحصه ديمكدر مثلا بازيرۀ
نخستين وبازيرۀ وابسين ديرلر كيجه دن جزۀ اول وجزۀ اخير معناسنه در (بريارە وبرواره
ودرواره اول حجره كه آخر حجره نك اوزرينه ياپيلمش اوله (بده وده) لفظلرى وير معناسنه
اولديغى كبى وور معناسنه دخى كلور بزن وزن كبى (كمال اسمعيل) چون ديد كه كرد غمزه
بچيره دستى ❊ برقصد دلم كمان ابرويش زه ❊ ازبسته همى كرد اشارت كه مزن ❊ از كوشۀ
بادام همى كويد ده ❊ كذلك (برسد) لفظى يتيشه معناسنه اولديغى كبى برسائل عطيه سؤال
ايتدكده الله ويره ديه جك يرده دخى استعمال اولنور (طوسى) كفتم از غمزۀ خدنكى
بكدايان برسان ❊ چشم برهم زد وكفتا برسد درويشان (پيشانى دارد وسخت پيشانى
وپيشانى) ادبسز وپك يوزلو ديمكدن كنايه در (بيكانه خوست) و(بيكانه روست) احباب
ايله كرم اختلاط دكلدر صو وقدر ديه جك يرده ضرب اولنور زود آشنا زو آنك
مقابلى در (والى دشت بياضى) ايكى متقابل مثلى جمع ايدوب ديدى كه **بيت** از كفت
غير بامن وبررغم من بغير ❊ بيكانه رو چو شادى وزود آشنا چو غم (پير آموزاست) برعملك كه

تحصيلى پيرلك وقتنده دخى ممكن اوله اول عمله (كارپير آموز) ديرلر (پيراين كارم) بن
فلان ايشك بغايت اهلى يم ديه جك يرده ضرب اولنور **بيت** كرچه دادم بهر
سوداى جوان نقد حيات ❊ پير آن كارم چه غم كرمى شوم بى اختيار (بى صرفه كفت) اول
كمسنه حقنده ضرب اولنور كه كندى حدينى تجاوز ايدوب اوزرينه دوشميه جك سوز
سويليه (هاتفى) غيورانه بكشاد لب در جواب ❊ ز كفتار بى صرفۀ ناصواب (بصرفه كوى)
كندى حديكه كوره سويله ديه جك يرده تكلم اولنور (پرورده كوى) اول فكر ايله
وآندن صكره سويله ع اول انديشه وانكهى كفتار **بيت** سخن دانان سخن پرورده
كويند ❊ بروى يكديكر باپرده كويند (باستار وبيستار) حشو زائد اولان كلام كه
متكلم اكا معتاد اولمغله كلامنك اثناسنه ادخال ايدر زيرا هركس برلفظه معتاد اولمشدر
بعضى مثلا لفظنه وبعضى بوكره لفظنه وبعضى حتى ديمكى عادت ايدنمشدر اكثر اهل لغت
بو وجه اوزره تفسير ايتديلر ومعيار جمالى ده ديدى كه (باستار وبيستار) يعنى فلان وبهمان
واستشهاد ايچون شو بيتى ايراد ايتدى **بيت** باوجودت از شهان باستان ❊ برزبان نارد
فلك جز باستار (بزقدم وبى قدم) زياده مشؤم اولان كمسنه دن كنايه در (بى پدر ومادر بخطا)
ولد الزنا ديمكدر (پوشيده زنخ) حرامى دن كنايه در زير اخرسزلر چكه لرينى معلوم
اولمامق ايچون ستر ايدرلر وكاهى باشلرينه برشئ اورترلر (پشت كرمى ميكند) فلان
كمسنه يه انتساب واسناد ايدوب غيريلره ظلم وجور ايدر ديه جك يرده ضرب اولنورنو
دولت اولان كمسنه مال پنج روزۀ مستعار ايله تكبر ايلسه سركرانى كند ديدكلرى كبى وحشى
يزدى مدح على رضى الله عنه ده عقد ايلديكى قصيده ده ديدى كه **بيت** شهاداد ازين
ناكسان زمانه ❊ فغان زين خسيسان آخر زمانى ❊ بصوف سقرلات شان پشت كرمى ❊ بمردم
زدستار شان سركرانى (پيش دستى كرد) سبقت ايتدى تيز طوراندى وتيز طوتدى تعبير
اولنور (جامى) قدس سره ❊ قتل من خواهد زكيسو غمزه ديكر سو اجل ❊ پيش دستى كن كه
نبود دست پيشين را بدل ❊ سبك دستى وآتش دستى دخى بو معنايه در (بى ته) حوصله سز
ديمكدن كنايه در ته برنسنه نك عمقى معناسنه در عمقى اولميان حوض البته دار اولوب آز
بهانه ايله صويى متكدر اولور (محتشم) چاه زنخدانش ببين اى ديده وكارى مكن ❊ كه اندر ته
دوزخ فتد جان من بى ته دكر (بى دوستانى عيد كردم) كدرسز صفا وذوق ايتدم ديمكدن
كنايه در (پيش افتاد) سركذشت كه تركيده باشندن زمان سابقده كچن احوال تعبير
اولنور (خسرو) هرساعت از مژكان خود خون دلم پيش اوفتد ❊ زين زار مانده بخت من
اينست پيش افتاد من (پيش خود برپا) خودبين دن كنايه در ومنافق معناسنده دخى
مستعملدر (وحشى) در مذمت شعراء زمانه **بيت** سراسر دزد وناشاعر تمامى پيش خود

(اوحد)
همچو فرهاد از غمش
روزى بصحرا هاروم
تا نه بينندا ين جوا
نان عشق پرآموز را

(كمال خجندى)
رقيب اى كاش ازنا كه
چو ماه عيدى شدكم
كه تابى دوستانى عيد
مى كردم بدلجويان

برپا ✻ برابر مونس خاطر پس سر دشمن جانی (پیش رس اوست) انك طرفنده وخیر
خواهی در دیه جك یرده ضرب اولنور (هاتفی) بمیدان رسید از هزارش یکی ✻ بود باغزا
پیش رس اندکی ✻ و برایشه جله دن اول سرعت ایتدی دیه جك یرده (پیش رسی کرد)
دیرلر و اول کمسنه پیش رس اطلاق اولنور نته کیم هاتفی نك شو بیتندن ظاهردر **بیت** بمنزل
رسید از همه پیشتر ✻ بود عزت پیش رس بیشتر ✻ صاحب دستور بیت مذکوری معنای اول
ملاحظه سیله شاهد کتوردیکی خطأ فاحشدر (پیشکار) مطلقا خدمتکار که غلاه دن عامدر
وامداد واعانت ایدن کمسنه یه دخی پیشکار اطلاق اولندیغی انورینك شو بیتندن مستفاد
اولور **بیت** بحل وعقد جهانرا زمانه ایست دکر ✻ که پیشکار قضا و مدبر قدرست ✻
(بی ظرف) بی حوصله ونامستعد کمسنه یه دخی اطلاق اولنور ۹ و (بی حوصله) ترکیده
قورساغی طار عبارتیله تعبیر اولنور مثلا آز شراب ایله زیاده مست اولان وآز بهانه ایله
غضبه کلن کمسنه یه بی حوصله دیرلر (پیستکانی) عسکره ویردکلری علوفه درکه چره
دخی دیرلر (بارانی) یغمورلق دیدکلری لباسدر یغمور یاغدقده کیرلر (انوری) تاچه
ابریست کانشان که باران بارد ✻ آسمان بر سر خورشید کشد بارانی (بی بی) زوجی آندن
خوشنود اولوب نیك نفس اولان خاتون (ملا هاتفی) باز نش کفت خواجه که ای بی بی دل
برین نه ازوطن کیبی (بیوکانی) عروسی که ترکیده دوکون عربی ده ولیمه دیرلر (بیوك
کلین معناسنه در (برتی کرد) کبر وتفاخر ایتدی دیمکدر (بادکنجی) اول ریحدر که آرقه ده
حادث اولدقده بیلی ایکی قات بوکر (پنج پا) سرطان که لنکج تعبیر اولنور (پرسا) اول کمسنه درکه
خبر تجسس ایدوب چوق چوق سؤال ایدر (پایاب) صونك عمقی اکر بغایت درین یعنی
عمیق صو دیمك مراد ایتسه لر آب پایاب نایاب دیرلر (پاروب) اول اغاج کوردر که آنکله
قار کورورلر (پا کوب) رقاص معناسنه در (پای خوست وپای خست) اول نسنه درکه انی ایاق
ایله پك پك باصوب چیکنیه لر (پسادست) نسیه درکه ترکیده ویره سی تعبیر اولنور
مقابلی (پیشادست) درکه نقد دیمکدر (لیبی) ستد وداد جز به پیشادست ✻ داوری باشد وزیان
شکست ستد وداد عبارتی ترکیده الیش ویرش دیمکدر (پازاج) دایه معناسنه درکه ارضاع
اطفال ایچون طوتارلر (پنجه بند بست) آلنینه عصابه باغلادی معناسنه درکه باشی آغریان
کمسنه لر باغلادیغی کبی زیرا پنجه باء فارسینك ضمی ایله پیشانی معناسنه درکه نته کیم عسجدی
دیدی ✻ پنجه دلم چون به پنجه بتم ✻ به بند دبر غم دلم پنجه بند (پای مزد) ترکیده اباق کیراسی
تعبیر اولنور (پهلوکند) و (پهلوتهی کنداز و) آندن برکناره چکیلور وبرطرفه کیدر
دیمکدن کنایه در (پیش داد) اول کمسنه درکه جله دن اول حاکم حضورینه واروب تظلم
ایده ودخی اول حاکمه اطلاق اولنور که مظلومك غورینه مطلع اوله لهذا اهل فارس

۹ (وحشی یزدی)
می ز رطل عشق خوردن
کار هر بی ظرف نیست ✻
وحشی باید که برلب
کیرد آن پیمانه را

کیبیدن ازجایی بجایی
کشیدن باشد (منه)

(منصور شیرازی)
بناز مادر ایام طفل
بخت ترا بزرك میکند
اندر کنار چون پازاج

هوشنك نام پادشاهه پیشدادیدیلر عادل اول معناسنه در (پخته خوار) کدا وسائل وداماده
دخی اطلاق اولنور (پیشیار) اول قاروره که خسته نك بولنی اکا وضع ایدرلر (پای کار و پاکار)
مستراح سپورمکه تعیین اولنان کمسنه ومطلقا خدمتکاره دخی اطلاق اولنور (پای وپر) عبارتی
قدرت وطاقتدن کنایه در (شهنامه) ستودان همی سازدش زال زر ✻ ندارد همی جنك
راپای وپر ستودان) مزارستان معناسنه در (پرند آور) جوهردار قلیج دیمکدر (پذیرفتار
وپذیرفتکار) قبول ایدیجی معناسنه در مثلا عذر قبول ایدن کمسنه یه اطلاق اولنور (عذر
پذیرفتار وپوزش پذیرفتار) دیرلر (پرخاشخر) بهادر دیمکدر (پری دار) جنی طوتان کمسنه
(پرآمد قفیزش) پرشد پیمانهٔ او مثلی کبیدر یعنی عمری آخر اولدی (پشت داد) وپشت نمود
فرار ایتدی دیمکدن کنایه در (بجل بازی کرد) آشیق اوینادی دیمکدر که بجل جیم وباء
عربیهٔ مضمومه ایله آشیق دیدکلری کمیکدر (پربار) اول خاتون درکه وضع حملی قریب
اولمغله قارنی بیوبوب حرکته قادر اولمیه ۹ (باردار) میوه سی چوق اولان اغاجه وحامل
خاتونه وبر کمسنه نك تحت منتده اولوب محجوب احسانی اولان کمسنه یه اطلاق اولنور
(پوستین اودرید) انك غیبتن ایتدی دیه جك یرده ضرب اولنور (پرکار) مطلقا صنعتنده
ماهر اولان کمسنه در شیوه وناز بابنده ماهر اولان محبوبه جوان پرکار دیرلر وتیر غمزه ایله
عاشق کش اولان محبوبك غمزه سنی وصفده غمزهٔ پرکارد یرلر (پرکرده پی) چوق
سیاحت ایتمش واشمش یورتمش اولان کمسنه ده ضرب اولنور (پر) لفظی اصلنده طولو
معناسنه در لکن طولمق کثرتی مستلزم اولمغله پر دیوب چوق مراد ایدرلر لهذا
پك اوجوز اولان نسنه یه (پرمفت) وپك آز دیه جك یرده (پرکم) وچوق اکل ایدن
کمسنه یه (پرخوار) دیرلر (بیرون شوکرد) مسامحه ایتدی وچوق قایرمدی مثلا مضر
اولان شیئك ضررینی فکر ایتمیوب ارتکاب ایتسه ضرب اولنور نته کیم حضرت
مولانی مثنوی یه طعن ایدن کمسنه لر حقنده دیدی که **بیت** ای سك طاغی تو عوعو میکنی ✻
طعن قرآن را برون شو میکنی (پخته جوش) اول شراب درکه براز آتشده قاینامش
ورنکی مکدر اولمش اوله (پك ولك) هنرسز ومعرفتسز اولمق وکاهی لك وپك دیوب مهمات
خانه مراد ایدرلر **بیت** چولوت وپوت شود تارمار مرد فقیر ✻ چه میکند خرو بزیاچه
میکندلك وپك (پالیك) ایاغه کیدکلری چاریق تعبیر اولنان کون (پچواك) برلسانی لسان
آخر ایله ترجمه ایتمك (پاچنك) اول کوچوك پنجره درکه بعض کوشکلرده ایدرلر بر کوز
ایله طشره یه باقق ایچون (پاسنك) اول نسنه درکه ترازونك کفه لری برابر اولمدقده
بر کفه سنه وضع ایدرلر عامه تحریف ایدوب پرسنك دیرلر ۷ لکن پارسنك دخی بو معناده
لغتدر (کاتبی) بست دوران بر کوی چرخ چندین سنك وخاك ✻ لیك در میزان حکمت

۹ (هلالی) زن پربار
باشد مرد پرخوار
کز وصدنا خوشی
زاید بیکبار

۷ بو عبد فقیر مناجاتده
دیمش ایدی بیت ✻ ذره
لطفك اولمسه پاسنك
شرعه خیریم اوله من
همتنك کفهٔ خیرم ایله
شویله کران ۱۰ کسیکم
طوتمسون بنم میزان

کم نمود از پارسنك ❊ عادتا اول نسنه طاش پاره‌سندن اولمغله عبارهٔ مذکوره پاره‌سنکدن
مخفف اولمق ملاحظه اولنور (پالاپال) اول پك و محکم نسنه‌درکه مرور ایام ایله
خلل پذیر اولمیه (پای دام) اول قوش مثللو نسنه‌درکه صیادلر صید جانور
ایچون کذلك اول دانه درکه دامك یافخـك برطرفنه وضع ایدرلر عربی‌ده اکا
ملواح و ترکیده یم دیرلر و خاقانی‌نك شو بیتندن نفس دام معناسنه اولمق منفهم اولور
بیت کفتم به بارکاه ملائك توان رسید ❊ کفتا توان اکر نشود حرص پای دام (پنام)
زخم چشم دفعی ایچون ایتدکلری تعویذ (پرده‌شناس) مطرب (بلندین) دریا کناری
ساحل البحر معناسنه (پری خوان) افسون اوقویان کمسنه ۹ (بپروا سیداورا) اکا
الی ایله یاپشدی پك میدر یومشاق میدر بیلمك ایچون (پروازه) اول طعامدرکه
تفرجکاهه کیدن کمسنه‌نك اردنجه کوندررلر (پاده بان) شبان و نکاهبان معناسنه‌در
(پرهوده) کلام معنی دار و نافع مقابلی (بیهوده) در (پیشکاه) وفائی دیدی که اول فرش درکه
اوکلرینه دوشرلر و معروفی‌نك شو بیتی ایله استشهاد ایتدی بیت بدیدم بکی خانهٔ
محتشم ❊ نه نخ دیدم آنجاوز پیشکاه (شرفنامه) ده صدر مجلس معناسنه‌در دیدیکه بوندن
اقدم مقدمهٔ ثانیه‌ده کاه لفظنك معناسنی بیان خلالنده بو معنایه اولدیغی تحقیق
اولنمشیدی و صدره دوشه دکلری فرشه دخی دیرلر و فردوسی برقاچ موضعده پادشاه
صاحب تخت معناسنه اولمق اوزره ایراد ایتدی نایزه‌زاء عربی ایله اول نامه‌درکه
پادشاهلر برکمسنه‌یه ویررلرکه هرکس اکا اطاعت ایده‌لر و آنی هرکس پادشاه طرفندن
منصوب رئیس بیله‌لر دیو (پاچیله) پاپوش معناسنه‌در لکن عنصری چاچله عبارتیله ذکر
ایدوب پاپوش مراد ایتدی بیت کرفتم بجایی رسیدی بمان ❊ که زرین کنی سندل
و چاچله ❊ سندل دخی پاپوش معناسنه‌در فارسیده پای افزار و کفش دیرلر (پاخره) قپو
اوکنده اولان اوتوراق تخته‌سی تعبیر اولنان موضع (پشت مازه) اوکورغه تعبیر اولنان
یومرو کوکلرکه مهرهٔ پشت دخی دیرلر (پری سای و پری افسای) افسون اوقویان کمسنه‌در
(پوی پوی کریخت) ترکیده سکرده سکره قاچدی معناسنه‌در روان روان کریخت دخی
بو معنایه‌در (پارکی) قحبه معناسنه‌در والله اعلم

❊ باب التاء ❊

معلوم اوله که تالفظی اکثریا فارسی‌ده تعجب مقامنده استعمال اولور (جامی) من پس
زانوی غم تا یار همزانوی کیست ❊ خاطر من سوی او تا خاطر او سوی کیست ❊ صاحب بحر
دیدی که تالفظنك درت معناسی واردر غایت حتی کی و تعلیل و توقیت وقات که
اصلنده تای‌در (کاشانی) دیدی که تالفظی جفت مقابلی‌در و نیمهٔ خروارکه ترکیده دخی
تای و دنك دیرلر و سازلرك تاری معناسنه کاور یکتایی و دوتایی دیرلر و مقام تحذیرده

(دخی)

۹ (شهرهٔ آفاق کفت) هرکه پرواسید آن اندام را درکف خود دیدسیم خام را

(نخ زیلوجه دیدکلری دوشمه (منه)

(شیخ نظامی) برون کن پای ازین پاچیله تنك ❊ که کفش تنك دارد پای را لنك

و تاوسه تاکی (منه)

دخی استعمال اولنور (مسعود سعد) تانکویی چو شعر میخوانم ❊ که این چه بسیار کوی
کشخانست ❊ و کاهی ادات شرط اولور بیت تا پریشان نشود کار بسامان نشود ❊ شرط
عقلست که تا آن نشود این نشود ❊ مخفی اولمیه که تو لفظی دخی قات معناسنه اصلی توی‌در
و تا ایله تونك فرقی بودرکه توده قاتك بری آخر قاتی محیط اولمق معتبردر و تاده
معتبر دکلدر مثلا ریسمان دوتاوسه‌تا و پیازتو برتو دیرلر (ترکش ریخت) مغلوب
اولدی دیمکدن کنایه‌در سپرانداخت دیدکلری کبی ❊ پوشیده اولمیه که ترکش اصلنده
تیروکیش‌درکه ترکیده بلك دیدکلری ظرفك اوق وضع ایتدکلری ظرفنه کیش
و یای وضع ایتدکلری ظرفنه قربان دیرلر نته‌کیم بو بیتدن ظاهردر بیت کشیدند
رستم دلان زمان ❊ زترکش خدنك وز قربان کمان (تلاش) جنك معناسنه‌در ترکیده
دوکوش طلاش دیدکلری بوندن محرفدر ۹ (ترزبان) حاضرجواب اولان کمسنه‌دن
کنایه‌در (تن فروداد) و (تن داد) عبارتلری منقاد و مطیع اولدی دیه‌جك یرده ضرب
اولنور (تن نهاد) دخی بو محلده مستعملدر (تن زد) اپسم اولوب اوتوردی دیمکدن
کنایه‌در (تشت اوزبام افتاد) رازی طویولوب میان خلقده رسوای اولدی دیه‌جك یرده
ضرب اولنور تشت لکن دیدکلری ظرف درکه طشت آندن معربدرکه و لفظ لکن
فارسیدرکه حالا دیارمزده شمعدان دیدکلرینه فارسیده لکن دیرلر و ظاهردرکه
ظرف مذکور محل مرتفعدن ساقط اولدقده صداسی چوق یره‌دك کیدر و اکثر
استماع ایدرلر (تابدان) پنجره معناسنه‌در ❊ پوشیده اولمیه که روزن اول دلوکدرکه خانه‌یه
ضیا کیرمك ایچون آچارلار خانه‌نك هرنه طرفنده اولور ایسه اولسون و هرنه شکل
اولورسه اولسون و پنجره روزندن خاص‌در زیرا پنجره وضع مخصوص اوزره
نظرکاهه آچدقلری‌در لهذا خانه‌نك تپه‌سندن آچدقلری دلوکه پنجره اطلاق اولنمز
و پنجره‌دن مقصود اولان اصلی خانه‌یه ضیا داخل اولمق دکلدر بلکه طشره باقاق‌در
و دخول ضیا پنجره‌نك لوازمندندر امدی تابدان لفظی روزن لفظی ایله تعبیر اولنمق
مناسب اولدیغی ظاهر اولور (تنك روی) یوزی یومشاق تعبیر اولنان کمسنه‌دن کنایه‌در (تنك
چشم و تهی چشم) ترکیده آچ کوزلو دیدکلری کمسنه‌دن کنایه‌در و حسد ایدن کمسنه‌یه
دخی اطلاق اولنور مثلا برکمسنه برمحتاجه ادنی احسان ایتدکده حسودك کوزینه
بویوك کورنمکله حسد ایدرنته‌کیم (مشهدی) برحسودی هجو و اکا بددعا ایدوب
دیدی که بیت الهی کور کردی از کال تنك چشمها ❊ که در چشمت بود خاك سیه کحل
صفاهانی ❊ نوادر الامثال‌ده دیدی که تنك چشم اکرچه استعمالی مقام ذمده‌در لکن کاهی
مقام مدحده استعمال اولنور (نظامی) می و مرغ و ریحان آواز چنك ❊ تن تنك چشمان در

۹ (طالب آملی) مارا تلاش بر سر مال و معاش نیست در دودمان تهمت ما این تلاش نیست
مخفی اولمیه که تلاش اولدن مراد جنك‌در و تلاش ثانیدن مراد اضطرابدرکه اصلی تلاشی‌در (منه)

(حافظ) عاشقانرا کر در آتش می بسوزد لطف یار ❊ تنك چشمم کر نظر در چشمهٔ کوثر کنم

آغوش تنك ❊ كه محبوبدن كنايه‌در (ترشود) آزيجق نسنه‌دن انجينور وتركيده‌سهل
شيدن آلينور ديه‌جك يرده تكلم اولنور بيت ترشود لاله‌چو برداغ دل پرخونش ❊
زيرلب خنده زند غنچه ونركس چشمك (چشمك زدن) كوز قورپغى ايله اشارتدن
كنايه‌دركه تركيده كوز قيپمق تعبير اولنور (تب دارد) تام‌بوط سوز سويلر وهذيان
ايدر ديه‌جك يرده ضرب اولنوركه صايقلار تعبير اولنور ٩ (ع ترا هركس ندانستم
بدين نامهربانيها ❊ بنم سندن اميدم بودكل ايدى مأمولمك خلافى ظهور ايتدى ديه‌جك
يرده ضرب اولنور (ترازوى پولادسنجان) نيزه‌دن كنايه‌در (تردامن) آلوده‌ٔ چركاب
معصيت اولان كمسنه‌يه اطلاق اولنور (ته وبالا) زيروزبر واضطرابدن كنايه‌اولور (ترآب)
تانك فتحى ايله تركيده صيزنتى تعبير اولنوركه عربى‌ده رشحه ديرلركه برداقدن طشره
صيزار وتوسيع ايدوب سائرمايعاتده دخى استعمال ايدرلر (تكاب) اول زمين‌دركه آنده
صوغورايدوب جابجا اوزرنده كوچك حوض كبى قاله (تنك‌ياب) اول نسنه‌دركه اكا
واصل اولمق عظيم زحته محتاج اوله (تنبليت) كوچك يوك كه تركيده دخى مستعملدر
(ترت ومرت) پراكنده وپريشان معنالرينه تارومار كبى (ترفنج) اول صارپ وايكجه
يول‌دركه آندن مشقت ايله عبور اولنه (فخرى) ره مقصد بودنزديك وآسانت ❊ نباشد دور
وبى‌سامان وترفنج (تسليخ) سجاده ومصلى بيت زبيم محتسب قهراو نهدزهره ❊ بجاى
جنك ودف وجام مصحف وتسليخ (تندوخند) دخى تارومار معناسنه‌دركه الفاظ مذكوره‌ده
اولان جزؤ ثانى اتباع درنته كيم مقدمهٔ اولى‌ده بيان اولندى (تنومند) تن درست وتوانا
وشادوخرم معنالرينه كلور (تارمار) ذره ذره وپاره پاره معنالرينه‌در (حكيم سنايى) بنكريد
اكنون بنات النعش داراز دست مرك ❊ نيزه‌هاشان شاخ شاخ وتيرهاشان تارمار (تيزوير)
تيزفهم وحدت ذهن صاحبى اولان كمسنه ديمكدر (شهنامه) همان بچهٔ شير ناخورده سير ❊ شناسد
همى موبد وتيزوير ❊ وفايى ديدى كه ويرحافظ معناسنه‌در (لبيبى) يكى تيزوير وبسياردان ❊
كزو نيست اسرار كيتى نهان (تاروتور) زياده مظلم وسياه معناسنه‌در (تحرمز) حرام
زاده‌لك ايتمك ديمكدركه عبارت مذكوره فارسيان موضوعى ومصنوعى درحرامزاده لفظندن
مأخوذ ومركبدر (تازباز) غلامپاره ديمكدر وتازخيز ومخنث اوغلان دركه مبتذل
اولمغله ارازل ايله صحبت ايدر (روحى) اسب سوار اولديغنى روايت ايدوب ديدى كه
بيت بكرفتمش مهار وشدم برفرازاو ❊ چونانكه تازباز شود برفرازتاز (تلاتوف)
اول كمسنه‌دركه مسخره‌لق ايچون كندويى موحش صورته قويوب خلقى تخويف ايدر
(شمس فخرى) نباشد فيلسوف آن كس كه باشد ❊ بهرزشتى وناپاكى تلاتوف (ترغاق) كيجه
وقتى پاسبانلق ايتمك (مطهر) بردركه ميمون تو درنوبت ترغاق ❊ ميران ومهان برعددريك

٩ بيت كفتم اى شوخ مرا آتش هجران توسوخته كفت اى عاشق مسكين مكر تب دارى

(موبد) دانشمند مغان (منه)

برآرى (تلاق) فرج معناسنه عامه تحريف ايدوب ديلاق ديرلر (توشك) تحريف
ايدوب دوشك ديرلر وفارسيده جامه خواب وبيرخانه دخى ديرلركه بيرخانه جامه
خواب خانه معناسنه‌در (تاوتك) شيخ منحنى معناسنه‌در بيت به‌يكتا دكر بيشتر
تاوتك ❊ كه باشد كه بيشى بردكاه تك (تبوراك) دف معناسنه‌در (رباعى) درهجو كسى ❊ اى
خرپدرت بدشت خاشاك زدى ❊ مامات دف دورويه چالاك زدى ❊ آن برسر كورها تبارك
خواندى ❊ وين بردرخانها تبوراك زدى (تاپاك) قلق واضطراب معناسنه‌در ٩ (تهى
وتهك) عريان اولان كمسنه‌لر تهك اتباع‌در (تزتك) آغيز تفنكى تعبير اولنان آلت (تلنك
گداليق) ايتمك كه كدايه تلنكى ديدكلرى اكا نسبة ايله‌در (حكيم سنايى) راست خواهى
بدين تلنك خوشم ❊ اين كنم به كه بارخلق كشم (ترنك) يايدن اوق آتلدقده ظهور
ايدن صدا ووقت جنكده متتابعا يايلردن ظهور ايدن صدالره (ترنكاترنك) ديرلر (تويل)
اول كمسنه‌دركه آلنى نك يوقاروسنده قيل اولميه كه اكا رخ چكاذ ديدكلرى قسم اسماده
مذكوردر ٧ (تال ومال) تارومار معناسنه‌در (تهم) تانك فتحى ايله بيوكلكده نظيرى
اولمين كمسنه‌دركه (تهمتن) آندن مركب‌در عظيم الجثه اولمقده نظيرى يوق معناسنه‌در
(شهنامه) يكى آفرين كرد سام دلير ❊ كه تهماهزبرا بمان سال دير (تم) كوزه دوشن پرده
معناسنه‌در (تشتخوان) اوزرنده طعام اولان تبسى (تيمار) غم وفكر وغم چكمك وبركمسنه‌يى
محافظه ايتمك (تيم) كاروان سراى (عطار) سالى بكذشت كه اندرين تيمارم ❊ تادست تو
كيرم وسوى تيم آرم (ترزفان) ترجمان معناسنه‌در (تون وتوسكان) كلخن ديمكدر (تتربوا
وتماخره) تمسخر ولاغ ولطيفه معناسنه‌در (سوزنى) ليكن نه باز كردم ازشرم مردمان ❊
كه اندرخور تماخره وتتربوشوم (تندرو) بخيل ولئيم وترش رو ديمكدن كنايه‌در (سعدى)
بناليد درويش ازضعف حال ❊ برتندروى خداوندمال (تب باده) اول ايسته‌ديترمه‌سى
دركه طالاق حادث اولمقدن حاصل اولور (تب يازه) ايسته طوتمغه باشلادقده حاصل
كرنمك كه يازه لفظى يازيدندن مأخوذدر كرنمك معناسنه‌در عربى‌ده تمطى ديرلر
(تريوه) اول يول‌دركه هموار اولميوب دره‌لو تپه‌لو اوله ٦ (تبنكه) اتمك بيشوردكلرى
تنور (سوزنى) منت ازخلق بهرنان چه برم ❊ كه جهان تبنكهٔ نانست ❊ پوشيده اولميه كه تبنكو
وتبنكه عبارتلرى صندوق وغله وضع ايتديلر قويى معناسنه‌در سوزنى بيتندن تنور
معناسى ظاهر دكلدر بلكه اكرتنور معناسنه اولسه لفظ نان ذكرى عبث اولور معنيين
مذكوريندن هربرى مراد اولسه مناسب ملاحظه اولنور خصوصا كه معناى ثانى
بغايت انسب‌در والله اعلم (توروه) جفت معناسنه‌دركه عربى‌ده زوج تعبير اولنور
خاطره خطور ايدن بودركه لفظ مذكور ايكى جزؤدن مركب اوله برجزئى تودر

٩ (امير خسرو) ناپاك جان ازحد كذشت افتاد كانرا بردرشت ❊ برنيم بسمل كشتكان دستورى ده نازرا

٧ (رودكى) پشت كوز وسر تويل وروى بركردار نيل ساق چون سوهان ودندان برمثال استره

٦ (اطبقى) چون باز پرنده بركويوه ❊ چون باد دونده برتريوه

نوی‌دن مخفف قات معناسنه وجزؤ آخری روه‌درکه اصلی کیتمك معناسنه اولان رفتن‌دن مأخوذ اسم فاعلدرکه وصف ترکیبی صورتنه افراغ اولنمشدر معناسی معامشی دیمکدر وجفته تخصیص ایچون آخرینه هاء نقل الحاق اولندی پس یکتورو مقابلی اولوب زوجه اطلاقی صحیح اولور پس مؤیدالفضلاده تروه سرمه وزنده وترووه شکوفه وزنده ولسان الشعراده تووه غوره وزنده جفت معناسنه دیدکلری تحریف اولمق ملاحظه اولنور (تن شوی) اقارچایده صو مجمعی درکه آنده غسل ایدرلر ترکیده اکا کولد وبوکد دخی دیرلر بحرده خانه‌لرده بیلاشیق صوبی دوکدکلری قویی‌در دیدی بو معنایه عبارت مذکوره‌نك قطعا دلالتی یوقدر خطا ایتمشدر مع هذا امیرخسروك شو بیتی بیان اولنان معناده صریح در **بیت** بتن شوی جامه زتن دور کرد ❊ شب تیره در چشمهٔ نور کرد (تیراو دارد) آنك حمایه وامانده‌در دیه‌جك یرده ضرب اولنور مورد مثل بودرکه ملوك ماضیه‌ده عادت بوایدی که برکمسنه‌یه امان ویرسه‌لر ترکشندن براوق چیقاروب اکا ویرر ایدی وهرکیم آنك الـنـده اول اوقی کورسه حمایهٔ پادشاهیده اولدیغنی بیلوب اکا تعرض ایتمز ایدی (خاقانی) یك خدنك از ترکش آن شحنهٔ بازار عشق ❊ نزد عقل ازبیم چرخ جان ستان آورده‌ام (تهی پای وتهی دو) عبارتلری ترکیده یوکروك دیمکدن کنایه‌در لکن ینه ترکیده بوش یلن دیه‌جك یرده ضرب اولنمق اصح واصوب‌در خاقانی‌نك شو بیتندن معنای اخیر بغایة ظاهردر **بیت** دل پردرد تهی دو بدوایی نرسید ❊ خود دود برسراین درد مکر نرسید ❊ کذلك حضرت جامی دیدی که **بیت** دوم براه غمت از غبار غیر تهی ❊ بجست وجوی تو چون من کس تهی دو نیست ❊ (تنك شراب) چوق شراب ایچمکه تحملی اولمیان کمسنه‌دن کنایه‌در (بابانصیبی) آخر حسن آن صنم راه زداین خراب را ❊ بوس پس ازمی کهن پیرتنك شراب را (تیرپرتابی) اوزاغه آتیلان اوقه دیرلر (اوحدالدین) کشیدهٔ چوکان دشمن مرادر بز ❊ مرازپیش میفکن چو تیر پرتابی ❊ ونیزهٔ پرتابی اول قصه مزراقدرکه اشاغیسنده براوزون قایش طاقوب خصمه یاخود صیده آتدقلرنده اول قایشك برطرفی الده اولمغله چکوب آلورلر (تیرخاکی) نشانه آتیلان اوقه دیرلر (کمال) تیرخاکی نبود رسم که دور اندازند ❊ خاکیم من ز خودم دور میندازچنین (تیرك زد) اوق کبی یوقارو آتیلوب فیشقیردی چیقدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور (هاتفی) زخونی که تیرك زد از فرق کاه ❊ یلان را برافراخت پرکلاه (تیرروی ترکش کرد او را) فلان نسنه‌یی حاضر ومهیا ایتدی وآنی سائرلردن انتخاب ایتدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور (رکنا) ماچومی آیم درمیدان عشق ❊ ناله تیرروی ترکش میکنیم (تیره کشت) قساوته دوشدی وغمدن قواردی اوتوردی

دیمکدن کنایه‌در وقساوتده‌یم دیه‌جك یرده درتیره‌ام دیرلر (سلمان) درتیره‌ام ازباد که آمد سویت ❊ وزشانه که دست میزند اندرمویت (تف افکند) توکوردی دیمکدر (جامی) تودربند زیورپی دیکران ❊ تف افکن بروی تو دانشوران (تو بکردن خود) سنده بوحالك ایله آدم کچنورسن دیه‌جك یرده ضرب اولنور **بیت** پدرت کرد بود ومادرت کرد ❊ چون تو شاعر شدی بکردن خود ❊ واکثریا بکردن خود دعاه قامنده مستعملدر بویونك التنده قالسون دیه‌جك محلده ضرب اولنورکه فضول اولوب حدینی تجاوز ایدن کمسنه‌ده تکلم اولنور (تیره کی میکند) فلان کمسنه اورتالغه اختلال براقق استر دیه‌جك یرده ضرب اولنور (توبرو برسرزن) بنم ایشم حاصل اولدی سنك معاونتکه حاجت قالمدی دیه‌جك یرده تکلم اولنورکه ترکیده شمدنصکره وارباشکه چال تعبیر اولنور والله اعلم بالصواب

باب الجیم

(چارتکبیرزد براو) آنی بالکلیه خاطردن چیقاروب یوق یرینه قودی دیه‌جك یرده ضرب اولنورکه درت تکبیر میت نمازینه مخصوص اولمغله کویا فلان نسنه‌یی میت یرینه قودوم دیمکدن کنایه‌در (حافظ شیرازی) من همان دم که وضو ساختم از چشمهٔ عشق ❊ چار تکبیر زدم یکسره برهرچه که هست (چارتکبیر بکوبرو) آنی بالکلیه ترك ایله دیمکدن کنایه‌در (چارقل) دیوب معوذتین وسورهٔ اخلاص وسورهٔ کافرون مراد ایدرلر (جامی) ازصراحی دوباره قلقل می ❊ پیش جامی به ازچهارقل است (جامه درنیل زد) ماتم ایچون قاره‌لر کیدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور (جامی) ز مصرارچه اوکوس تحویل زد ❊ که مصرازغمش جامه درنیل زد (جامه برقدش تنك آمد) بغایة غضبه کلدی دیمکدن کنایه‌در (آصفی) هرکه آن یوسف کل پیرهن انداخت قبا ❊ جامه برقدعزیزان دکرتنك آمد (جامه نهاد) وفات ایتدی دیمکدن کنایه‌در وفلان موضعده اقامت نیت ایتدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور دخی (جامه نهاد آنجا) دیرلر نته کیم عربی‌ده القی عصاه دیوب بو معنادن کنایه ایدرلر (جامی) شد دلق مرقع کرو باده وشادیم ❊ آخر بسرکوی مغان جامه نهادیم (چدار کرد) کوستکلدی معناسنه‌درکه چدار کوستکلدر (چشمش جهد و چشم برد) عبارتلری کوزم سگریر معناسنه‌در (چشم درزن) کوزیوموب اغماض ایله وآندن فارغ اول (وچشم بردوز) دخی بو معناده مستعملدر نته کیم شاعر ایکی عبارتی بربیتده جمع ایتدی **بیت** ای دل از چشم میزنی زبلا ❊ چشم بردوز ازان بلاانکیز (چشمش را آب داد) کوزینی نورلندردی دیمکدن کنایه‌در (آصفی) بیا کزکل رخان چشم جهان بین راده‌یم آبی ❊ بکلزارجهان بهرچه آورند بس مارا (چارخایه) اول کستاخدن

(بیت) بیستون را به کی ❊ آه چو کردم برباد ❊ برسرخویش زند تیشهٔ خودرا فرهاد

(عصار) بنه برهفت دوزخ هفت زنجیر بکو بر هشت جنت چارتکبیر

(بیت) جان من میر قصد ازشادی مکر یار آمده است مجهد چشم همانا وقت دیدار آمده است

کنایه‌درکه حدینی بیلیوب تجاوز ایده ❋ روایت اولندی‌که امیدی‌نك درت خاتونی اولوب خانه‌ده‌ بهرساعت غوغا اکسیك دکل ایدی برکون مزبوره‌لر امیدی‌ دردمندی ضرب ایتمکه اتفاق ایدوب اثنای ضربده خاتونك بری مایهٔ جنك ومنشأ غوغا خایه‌در دیو خایه‌سنی طوتوب اول مرتبه صیقدی‌که دردمندی خواجه سرا یعنی خادم ایتدی آخرالامر مزبوره‌لره طلاق ویروب برمدرسه کوشه‌سنی اختیار وکندو سرکذشتنی برقصیده‌ده بیان ایتدی‌که بو بیتلر آندندر (نظم) پیرانه سرکه‌قد امیدی‌دوتاشده ❋ وزچارخایه‌کی دوسه جاکتخدا شده ❋ یکجفت خایه بود متاع سرای‌او ❋ آن‌هم زدست داده وخواجه سراشده ❋ خواجه سراخادم معناسنه انسانه مخصوص وسایر جوانانك خایه‌سی چیقسه آخته اطلاق اولنور صکره توسیع ایدوب چکرده‌کی چیقمش میوه‌یه دخی آخته دیدیلر مثلا چکردکی چیقمش قزیلجغه آخته‌زغل دیرلر (چشم آسمان کورست) نامستحق اولان بیمعرفت ونادان معزز وموقر وصاحب معرفت واهل دانش محقر ونامعتبر اولدقده ضرب اولنور (جونمانده‌است مرا) اولکی ذوق وصفامدن پك آز قالدی شمدی احوالم اولکی کبی دکلدر دیه‌جك یرده تکلم اولنور (نظامی) شعیری زان شعار نونمانداست ❋ وکرتازی ندانی جونمانده است (چشم چشمها دیده‌است) چوق کوردم کچوردم **بیت** دلم چندین‌فسون ازچشم ترکان بلادیده ❋ فریبم چون دهدنرکس‌که چشم چشمها دیده (چکر کربه خورد اورا) آنك برعزیز نسنه‌سی ضایع اولدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور (نظامی) کشت کم آن شیرسك ازشیرمرد ❋ مرد درآن غم‌که جکر کربه خورد (چهار میخ میکند) لواطه ایدر دیه جك یرده تکلم اولنور (چهار هفت) معدوم وحقیر دیمکدن کنایه‌در (جابلقاء) سرحد مشرقده برشهردرکه اندنصکره معمور اولمغله اکانهایت معموره دیرلر لکن مشهور اولان بودرکه قریهٔ عبادان نهایت معموره‌در حتی‌ولیس وراءعبادان قریة عبارتی امثالدندر بونك فوقنده دخی نسنه اوله‌مز دیه‌جك یرده ضرب ایدرلر (جابلساء) معجم البلدانده دیدی‌که سرحد مغربده برشهر عظیم‌درکه بیك دروازه‌سی وهر دروازه‌ده بیك پاسبانی واردر (جناب) جیمك ضمی ایله کرودیدکلریدرکه ایکی کسنه میانده ایدرلرکه هرکیم غالب اولورسه اول نسنه‌یی اخذایدر بزم اصطلاحمزه اوکدول تعبیراولنور قماربازلر میانده معروفدر (جاست) اوزم صیقه‌جق شرابخانه (جنبور) صراط کوپروسی (عنصری) تراهست محشر رسول حجاز ❋ دهنده‌به پول جنبور جواز ❋ پول پل معناسنه در حلیمی جنبور یانك تقدیمی ایله کینه‌ور وزننده تصحیح ایدوب اسدی‌نك شو بیتی ایله

(کشوری) ترای بیند وبامهروماه خویش می‌نازده کنون روشن شداین معنی‌که چشم آسمان کوراست

(شاه ناصر خسرو) ای پسر بنکر بچشم دل‌درین زرین سپر ❋ کوز جابلقا سحرکه قصد جابلسا کند (حکیم خاقانی) دید مراست صبح بادلم ازهر دوکون ❋ عشق نهاده کروفقر کشیده جناب

استشهاد ایتدی **بیت** سیه‌روی خیزد ازجرم وکناه ❋ سوی جینورپل نباشدش راه (جالشکر) دانشور وزننده بغایت جماع اولان کمسنه (جلویز) مفسد وغماز معناسنه‌در (جره باز) بازسفید بعضیلر ارکك بازدر دیدیلر کاشانی دیدی‌که جره جلد وچابك معناسنه‌در (جالیز) قاوون بوستانی (جنکلوك) اول کمسنه‌درکه زیاده ضعفندن اللرینی دیزلرینه قومدقجه یادیوار مثللو نسنه‌یه یاپشمدقجه یرندن حرکته قادر اولمیه (جامهٔ غوك) کوچك حوض شرفنامه‌ده قورباغی یوصونی‌درکه صولرده اوزرنده اولور یشل نسنه‌در دیدی میرخسروك شو بیتی معنای اخیره مناسب‌در **بیت** بحرکه باشدز کهر جوش او ❋ جامهٔ غوکست زبرپوش او (جیزجنك) چرمینه‌که فواحش اصطلاحنده زیبق دیرلر (جوجووجوبجو) ذره‌ذره دیه‌جك یرده تکلم اولنور (جهودانه) مینبار طولمه‌سی تعبیر اولنان طعام‌در (چکیجه) یاغ کوپی (جنابه) توأم معناسنه‌درکه ترکیده اکیز تعبیر اولنور (جوسه) کوشك‌که تعریب ایدوب جوسق دیرلر (چوخا) یوکدن یاپلمش جامه‌که تحریف ایدوب چوقه دیرلر (چپ داداورا) آنی صاودی ووجه اسهل اوزره دفع ایتدی دیمکدر (چشم دریده) یوزی کوزی آچلمش صیریق وادبسزدن کنایه (حافظ) شوخی نرکس نکر پیش توبشکفت ❋ چشم دریده ادب نکاه ندارد (دهان دریده) آغزی آچوق وبولدیغنی سویلر دیمکدن کنایه‌در (چاشت) قوشلق وقتی وکاهی قوشلق وقتنده اکل اولنان طعامه دخی چاشت دیرلر اخشام وقتی اکل اولنان طعامه مجازا شام دیدکلری کبی ومطلقا اکل اولنان طعامه دخی چاشت دیرلر هرنه وقت اولورسه اولسون (کمال اسماعیل) معدهٔ مغرب زقرص اوخورد هرشام چاشت ❋ وزشفق کردون بسیخ اوکند هرشب کباب (جان درازی) عمر اوزونلغی دیمکدن عبارت‌در (سلمان) ازبهر جان درازی توساکنان خاك ❋ بکشاده‌دستها همه چون سرووچون چنار (جان کرو جامه کرو) جانم ومالم فدا اولسون دیمکدن کنایه‌در (طوسی) جان وتن رهن‌می ناب کن ازمن بشنو ❋ مثل آنست دلا جان کروجامه کرو ❋ مخفی اولمیه‌که جامه‌دن مراد تن اولمق مثل وممثله بغایت مناسب‌در زیرابدن جانه نسبت لباس حکمنده‌در ومقصود جمیع وجودینی ظاهراً وباطنا فدا ایتمکدر (جامهٔ دال وکل) برنوع خفتاندرکه دال وکل نقشنده‌در (فزازی) نباشد جامهٔ دال وکل شاهی هوس مارا ❋ که برتن نعل وداغ حسرت دردتوبس مارا (چشم) امید معناسنه کلور (حافظ) چشم انعام مداریدز انعامی چند ❋ ای کدایان خرابات خدا یارشماست ❋ وکوزك جمیع اجزاسی معناسنده استعمالی کثیردر وکاهی چشم دیوب فقط کوزك ایچنی مراد ایدرلر (کمال پاشازاده) چشم ودیده میانی شووجهله فرق ایتدی‌که چشمده قپاق وکرپك داخلدر دیده‌ده داخل دکلدر لکن سواد وبیاض دیده‌ده داخلدر دیوب شو بیت ایله استشهاد ایتدیکه **بیت**

شبی همچون سواد دیده پرنور ❋ هوا عنبرفشان چون طرهٔ حور ❋ و نور مذکوردن مراد
بیاض دیده اولمق اوزره زعم اتدی مع هذا نور مذکوردن مراد شعاع بصری در بیاض دیده
دکلدر و بیاض وسوادی دیده‌ده ادخال و کیرپك وقپاغی اندن اخراج ایتدی که لفظ دیده
دیدندن مأخوذ اسم مفعول اولدیغی قرینه‌سی ایله کورمکده کیرپك وقپاغك دخلی اولمدیغنه
بناء اولمق ملاحظه اولنور نفس الامرده خیال دقیق در (چشم فرنکی) عینك درکه ترکیده
کوزلوك تعبیر اولنور بیت زبهر دیدن روی تو روز شب حام ❋ هزار چشم فرنکی نهاده
بر در و بام (چهره کشا) نقاش دیمکدن کنایه در (مانی) مانی که بو دصورت بی معنیش چه بود
❋ مانی که منم چهره کشای معانیم (چهره نشد) صورت ویروب کندویی کرکی کبی کوستره
مدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور (هاشمی) ای غنچه دهن چهره نشد پیش تو یوسف ❋
باانکه زکل چهره و از غنچه دهن داشت (چشمارو) اصلنده عروسدن چشم بد زحمی
دفع ایچون یاپدقلری صورته دیرلر ایدی که دیار عجمده قاعدهٔ قدیمه بو ایدی که بر قیزی کلین
ایتدکلری وقتده بردستی‌یی عروس تزیین ایدر کبی زر و زیور و حلی و جوهر ایله آراسته
ایدوب چشم و ابرو نقش ایدرلر وصاحب عروسك قدرتی مقداری ایچنه کوش و آلتون
قراصه‌سی یاخود چرز و چمن مقوله‌سی وضع ایتدکدنصکره صورت مرقومهٔ مصوره‌یی
عروس مذکوره‌یه قریب بر موضعه وضع ایدرلر ایدی عروسی کورمك ایچون کلن
خواتینه اول امردن عروس ایشته بودر دیو اول صورتی کوسترلر ایدی کویا خواتین
مزبوره‌ده عاینه وارایسه اثری صورتده ظهور ایدوب عروسه نظر ایتدکده تأثیر
ایتمیه‌چون عروسی شوهری خانه‌سنه کوتورمك مراد ایده‌لر مرور ایده‌جکی طریقه
قریب اول دستی‌یی برطام اوزرینه چیقاریرلر عروس اول موضعه قریب اولدیغی
ساعت بالای بامدن بو صورت نیجه شکست اولورسه عروسدن دخی زخم چشم
بدشکست اولسون دیه‌رك دستی‌یی زمینه القا اتدکده خردمرد اولوب درونده وضع
اولنان اشیایی یغما ایدرلر ایدی (سعدی) چو چشمارو آنکه خورنداز تو سیر ❋ چو از بام
پنجه کزافتی بزیر ❋ صکره هر زخم چشم دفعی ایچون ایتدکلری افسونه چشمارو
دیدکلری (خلاق المعانی) نك شو بیتندن ظاهردر بیت بحر دست تو بهر چشمارو
شایدار کشد هزار چو نیل ❋ پوشیده اولمیه که عبارت مذکوره‌نك اصل و مأخذین
وصورت مذکوره‌یه اطلاقنك سببنی بیانه تعرض ایتمدیلر بو کمینه‌نك کستاخانه خاطرینه
خطور ایدن بودرکه ذکر اولنور لفظ چشمارو ایکی جزؤدن مرکب در برجزؤی
چشم در کوز و برجزؤی رو در یوز معناسنه و میانلرنده اولان الف برابرلك معناسنی
افاده ایچون مزیده در رویا رو و دوشا دوش لفظلرنده اولدیغی کبی نته کم مقدمهٔ
ثانیه‌ده سبقت اتدی پس معنای ترکیبیسی کوز یوزه قارشو و برابر یعنی خواتین

مزبوره‌نك میانده اولان عاینه‌نك کوزی اول امردن صورت معهوده‌نك یوزینه
مثلا (چشما چشم) دیسه‌لر کوز کوزه دیمك اولور ایدی بو قاعدهٔ مقرره مقننه در تخلف
ایتمز مثلا برکسنه برکسنه‌یه هیچ برینك خبری یوق ایکن علی الغفله مصادفه اتسه‌لر
خواباخواب مصادفه ایتدك دیرلر یعنی غافل غافله مصادف و برابر اولدی که عوام
تحریف ایدوب حاپاحاپ دیرلر ولفظ خواب غفلتدن کنایه در والله اعلم (چناری
و کدویی) ایکی نسنه میانده ظاهرا مساوات اولوب فی الحقیقه مناسبت کلی اولمدیغی
بیان وقتنده ضرب اولنور ❋ مورد مثل اول افسانه درکه برچنارك قربنده برقباق
کوکه‌نی بتوب مقتضای جبلتی اوزره نشو و نما بولوب زمان قلیلده چناره برابر
اولدقده چناره شو وجهله زبان طعنی دراز ایدوب دیدی که بنم بختم مدة قلیله‌ده سنك
مرور ایام و کرورا عوام ایله واصل اولدیغك رتبه‌یه بنی ایصال ایتدی دیو تفاخر ایتدکده
چنار کهنه‌سال شو وجهله جواب باصواب ویردی که برقاچ کون ایچنده بنم ایله برابر
لیك هنردکلدر هنروار ایسه مکانکده ثابت قدم اولوب کرم و سرد روزکاره تحمل
ایدوب شداید ریاح عاصفه سببی ایله بنم کبی سکاده تزلزل کلمه‌سون برایکی کوندنصکره
صدمهٔ روزکار سخت کار سببی ایله قباق نابود و چنار کالاول مکانده ثابت اولدی (کمال
خجندی) کندی ایله برابولك ادعا ایدن صوفی کچل حقنده دیدی که (قطعه) در یاب کمال
این نسخه نازك و باریك ❋ آزرده مکن خاطر کس از سر مویی ❋ کر باتو برابر زند آن
صوفیٔ اقرع ❋ بادست مرادر حق او بیت نکویی ❋ بدخواه تو خود را به بزرکی چو تو
داند ❋ لیکن مثلست این که چناری و کدویی ❋ صوفی مزبورك باشی کل اولدیغنه قطعهٔ
مذکوره‌ده برقاچ موضعده ایما اولدیغندن غیری مثل مذکور بغایت موقعنده واقع اولمشدر که
کل باشی قباغه تشبیه ایتدکلری معروفدر (جنك زرکری) ترکیده قصاب جنکی دیدکلریدر
(محتشم) کردد ای بت تابکی زین جنکهای زرکری ❋ از تو ضایع ناوك بیداد و از من
دود آه (بهرام بیك) بت صراف که افکندست طرح دلبری با من ❋ دمادم میکند از ناز جنك
زرکری (جواب داداورا) آنك شعرینه نظیره اتدی (کمال اصفهانی) مطلع انوار حسنست
آن رخ چون آفتاب ❋ مطلعی کفتم بدین خوبی که میکوید جواب (چوچ) خروسك باشنده
اولان قرمزی ات پارهسی که تاج خروس تعبیر اولنور (چیخ) اول کمسنه درکه کوزلرندن
همیشه یاش آقوب کیرپکلری دوکلمش اوله (چند فند) اول خوف عظیم و امر صعب
درکه انسانه عارض اولور (چرکر) مغنی و خواننده ابو حفص سعدی مفتی معناسنه در دیدی
(چرب آخور) رفاهیت عیش و کثرت علف (چراخور) و (چراخوار) چراگاه که
مرعی تعبیر اولنور (مسعود و سعد) ازین شتر بچه بسته دهن چه میپرسی ❋ که هرکزش
نه چراخور بد و نه آبشخور (شاه ناصر خسرو) ایکی غول فربنده است نفس آرزو

خواست ❋ كه بى باكى چراخوار است ونادانى بيابانش (چشم آويز) خاتونلريوزلرينه باغلادقلرى برقع كه قيلدن ياپارلر وپچه تعبير ايدرلر (چابلوس وچپلوس وچاپلوس) اول كمسنه دركه كلمات مطبوعه والفاظ مصنوعه ايله برساده درونك عرقنه كيروب آنى اضلال ايدر (چشمالوس) كوزقويروغى ايله نظر ايتمك (چلاس) اول كمسنه دركه سفره ميدانه وضع اولنمزدن اول هرصحندن برر ايكيشر لقمه آلوب اكل ايدر عربى ده تواس ديرلر ع جانى نشينم برآتش نشينم ❋ بغايت اضطربده يم ديه جك يرده كذلك برمطلوبى تحصيلده جدوسعيم واردر ديه جك يرده ضرب اولنور (چالش) نازايله صالنمق (سعدى) بياتادرين شيوه چالش كنيم ❋ سرخصم راسنك مالش كنيم (شيخ نظامى) اسكندر نامه نك برقاچ محلنده چالش لفظنى جنك معناسنه اولمق اوزره ذكر اتدى **بيت** از آن سهمكين ترسپاهى قوى ❋ عنان تاخت پرچالش خسروى (چش) ميمك تقديمى ايله چشم يعنى كوز معناسنه در (اميرمغرى) كهى زچش زتدبير بردل عشاق ❋ كهى زدست زندتيغ برسراعدا (چك) برات وقباله معناسنه در لهذا ليلهٔ براته شب چك ديرلر (چچك) ايكى جيم فارسى نك فتحه لريله كل دركه عربيده ورد ديرلر (چنك وچنكل وچنكال) لفظلرينك ميانلرنده فرق بودركه چنك قوش قيناغى معناسنه در **بيت** ره بط بازتيز آهنك ميزد ❋ برقص كبك شاهين چنك ميزد ❋ كه چنكده ايهام واردر وكاهى انسانده دخى استعمال اولنور وچنكل پيرتيجى قوش طرناغيدر وچنكال يرتجى جانور طيرناغى در (قطعه) زعدل او شده بازسفيد جفت كلنك ❋ زامن او شده شيرسياه يار شغال ❋ نه اين فرازبوددرهوابدان چنكل ❋ نه ان درازكند درزمين بدين چنكال ❋ ولفظ چنكال كاهى استعاره طريقى ايله انسانده دخى استعمال اولنور **بيت** هنرمند يوسف بآيين وداد ❋ بچنكال خويش آن عرب رابداد ❋ ولفظ جنكل جيم عربى ايله تركيده چتيلق واورمان تعبير اولنوركه چتيلق لق واورمانلق يره چنكلستان ديرلر بوفقير وحدت نامه ده حضرت ابراهيم وصفنده ديمش ايدى كه **بيت** چنكلستاندن اوپاك روان ❋ بولدى نشوونماچو سرو روان (چشم آغل وچشم آغيل) غبارتلرى غضبدن ناشى بركمسنه يه كوزقويروغى ايله باقمق معناسنه در (حكاك) نرمك اوراسلام كردم دوش ❋ كردسويم نظربچشم آغيل (چم ندارد سخنش) سوزينك معناسى يوقدر معناسنه دركه چم معنادن عبارتدر (استادشهيد) دعوى كنى كه شاعردهرم وليك نيست ❋ درشعرتونه حكمت ونه لذت ونه چم (چشم بنام) تعويذ كذا فى التحفة و صاحب معيار چشم نيام عبارتيله ذكراتدى (چنك مريم) بخورمريم دركه تركيده مريم الى ديرلر كوزل رائحه سى واردر عسرولادت ايچون نافع دركه آنى اول وقتده صويه بيراقورلركه بربرندن آيريله

(همان)

همان اول ساعت وضع حمل سهولت ايله واقع اولور (شيخ نظامى) برست ازچنك مريم شاه عالم ❋ چنان كه آبستكان ازچنك مريم (چكامه) قصيده وشعر معناسنه در (چراغ بره وچراغ واره) شمع وچراغ وروزكاردن سوينمسون ايچون وضع ايتدكلرى فنار وفانوس (چامه) شعر معناسنه در چكامه كبى كه مرور اتدى نته كيم شهنامه ده واقع اولدى **بيت** بزودست وطنبور رابركرفت ❋ سرايدن چامه اندركرفت (چهاركوشه) تابوت ليلى مجنون دركوشه نشست وساخت توشه ❋ تاكى رسدش چهاركوشه (چشم كشته) احول (عسجدى) هجا كرده است پنهان شاعران را ❋ قريع آن كورملعون چشم كشته (چوپت درآبست) اعدا سكاضررايصالى ايچون مكروحيله تدبيرايدرلرسنك اصلا خبرك يوق ديه جك يرده ضرب ايدرلر ❋ اصل مثل بودركه ديار عجمده حضورحاكمده بركمسنه يه تعذيرايتمك اقتضا ايتسه آنى ضرب ايده جك دكنكلرى صويه ايصلادرلر اول كمسنه بعض آشناسندن سؤال ايدركه بكانه كونا تعذيرايدرلر جواب ويررلركه (چوپت درآبست) يعنى سنى دوكمك تدارككنده درلر (چوب زن) پاسبان ودخى نوبت زندن كنايه اولوركه سحرى كوس وطبله چوپك ضرب ايدر (خاقانى) چوپك زن بام توكردون ❋ بااين همه ديده ها بيدار (چين دستار) صارقده اولان شكنلر عقددستار دخى بومعنايه در (ظهير) تندباداجل بريشان كرد ❋ زلف پرچين وچين دستارش (عرفى درقسميه) بعقد كوشهٔ دستارشاعران حريص ❋ كه بى برات صله سنبه ايست برآزار (چيره دست) و (چرب دست) تركيده الى اوز وهرنسنه يه الى ياقشور ديدكلرى كمسنه دن كنايه درخيره دست آنك مقابلى دريعنى الى اصلا برشيئه ياقشمز (جوينده يابنده است) آرايان بولور ومطلوبى تحصيلده تكاسل روادكلدر ديه جك يرده تكلم اولنور من طلب شيأ وجد وجد **بيت** چنين زدمثل شاه كويندكان ❋ كه يابندكانند جويندكان

(ابوالمثل)
چوكردد آكه خواجه زكارنامهٔ من ❋ بشهريار رسانه سبك چكامهٔ من

(كاتبى)
بدور قدتو سروى كشيد برلب جوى ❋ زعكش خويشتن اوراهز ارچوب بر آب

باب الحاء المهمله

پوشيده اولميه كه لسان فارسيده حرف حا بوقدر مكرلغت عربيه دن برحاس اولان كلمه يى اخذ وتعميم ايتمش اوله لر (حال كرد) و (بحال درآمد) وجد وشوقه كلوب سماع ايتدى ديمكدن كنايه در **بيت** مكوكه در حركت سروازشمال آمد ❋ چوديد قامت تودرچمن بحال آمد (حلقه بدرزد) مضطرب وبى راحت ايلدى ديمكدر (سلمان) چشم اوهر لحظه دلهارا بهم برميزند ❋ شور عشقش عاشقان راحلقه بردر ميزند (حافظ) چه حلقها زده ام بردر دل ازسوز ❋ ز شوق حلقهٔ زلف تو درشبان دراز (حوض ترسا) اول حوضدركه انده اوزوم صيقارلركه طاشدن ياپيلمشدر (خاقانى كفت) كفتم پسندوداورم كزفيض عقلى بكذرم ❋ حيض عروس رزخورم درحوض ترسا داشته (حوض ماهى) برج حوتدن كنايه در (حاضروقنديل باش) كوزك آچ وبصيرت واحتياط اوزره اول ديمكدن كنايه در ❋ روايت اولندى

(سنبه)
تركيده درپووايكه ديرلر (منه)

که نسیمی حلب شهرینه کیتمك اوزره شیخی اولان شیخ فضل اللهدن استیذان ایتدکده
شیخ مزبور شو بیت ایله جواب ویرمش که **بیت** چون بسفر میروی از حلب اندیشه
کن ❊ چون بحلب میرسی حاضر وقندیل باش ❊ نسیمی حلبه واصل اولدقده سر کذشتی
وماننده قندیل جلوه‌ساز دار اولدیغی معروفدر (حال) کوی بازلرك نصب ایتدکلری ایکی
میلك میاننده اولان میدانه اطلاق ایدرلر که کوی بازلغی اول میدانده ایدرلر (خسرو)
دو میدان دارتك میزد بدنبال ❊ شده سر کشته همچون کوی بی حال ❊ واکا در هوی
دخی دیرلر (عصار) روان بر بوداز شاه جهان کوی ❊ چو بادش بر دیکسر تا در هوی ❊
وکاهی در لفظنی حذف ایدوب هوی دیرلر **بیت** بهای وهوی سوی هوی رو کرد ❊ بزدر
یکبار دیکر کوی وهو کرد (حالی) فی الحال معناسنه‌در که حرف یا معنای ظرفیت افاده ایدر
وکاهی یایی الفه قلب ایدوب حالا دیرلر وکاهی یا والفی جمع ایدوب حالیا دخی دیرلر (حاضر دم
باش) آکاه ومهیا اول دیمکدن کنایه‌در (حشر) جمعیت وآلای معناسنه کلور (هاتفی) دکر
باره خیل ستاره حشر ❊ شد از ظل عالیش فرخنده فر ❊ پوشیده اولمیه که حشر لفظی
عربیده جمع ایتمك معناسنه‌در یوم القیامته یوم حشر تسمیه اولندیغی یوم الجمع اولدیغی ایچوندر
وحشر غوغا معناسنه دخی اولور حشر کرد دیرلر غوغا ایتدی معناسنه وقوقاجغی دیه‌جك
کمسنه‌یه حشری دیرلر (حکم انداز) اول تیرانداز در که آتدیغی اوقی شاشمیوب اصابت
ایده (حرف کیر) آزعیبی پرمغنه طوله‌یوب سویلر کزر (حرف انداز) اکا وبوکا سوز
آتر (حلوای بی دود خورد) زحمتسز مقصودینه نائل اولدی دیمکدر و(حلوای بی دود)
زحمتسز نعمتدن کنایه‌در (حلوا خورد از دیك چوبین) کرکی کبی رسیده ولذیذ اولان
میوه‌یی کندی الی ایله اغاجدن قوپاروب اکل ایدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور واکثر
استعمالی نخل خرماده در (کمال خجندی قطعه) درباغ ببین تو کونه کون برك ونوا ❊ زان
برك ونوا آرزوی طبع روا ❊ بر خیز وبیا ومیوه از شاخ بخور ❊ کر خورده‌ئی ز دیك چوبین
حلوا (حلقهٔ سودا) بازرکانلر بیع وشرا ایچون ایتدکلری جمعیتدن کنایه‌در (سلمان) هر
سحر در حلقهٔ سودای شام طره‌ات ❊ بار چین بکشاده باد صبح ومشك ارزان شده

❊ باب الخاء المعجمة ❊

(خشك ریش) ادنی بهانه‌دن کنایه‌در ودخی اول جراحتکه ناصور باغلامش اوله
اکا دخی خشك ریش دیرلر (شاه ناصر خسرو) از قبیل خشکریش باهمه کس ❊ روز وشب
اندر خصومت وجدلی (خسپوش) نقاق دیمکدر (خس در دهن کرفته) عاجز اولدی
وامان دیله‌دی دیه‌جك یرده ضرب اولنور (خر رفت ورسن برد) زوالی مرغوب اولان
نسنه زائل اولدقده بقاسی مطلوب اولان نسنه‌یی کتوروب کتسه ضرب اولنور
کمال خجندی) بستاند رقیبم سر زلف تو میرفت ❊ نو شد خبر کهنه که خر رفت ورسن برد ❊

(کاتبی)
درزیارتهاشبان تارور
میسوزم چو شمع ❊
دود آه من ببین حاضر
وقندیل باش

(حافظ)
عاقبت منزل ما وادی ❊
خاموشانست ❊ حالیا
غلغله در کنبد افلاك
انداز

۹ (کاتبی)
ای دل همه دم همدم
ارباب ندم باش ❊
خون میرود از دیده ❊
من حاضردم باش

(خم شد) سکه‌رك قاچدی که ترکیده یاب یاب سیوشدی تعبیر اولنور (بزمی) کشت بردامن
افلاك نمایان مه عید ❊ خم ابروی ترا دید وروان بس خم زد (خشکفا) اول اتمکدر که
خمیری کرکی کبی کلمه‌دن پیشوره‌لر که اکا فطیر وفطیره دخی دیرلر بزم دیارمزده عامه
تحریف ایدوب عمارت فطوله‌سی دیرلر (خنیا کر) مغنی وخواننده معناسنه‌در که
خنیا تغنی دیمکدر (خوشاب) آبدار وتازه معناسنه‌در واکثریا اینجویه صفت ایدوب
در خوشاب دیرلر (خیزاب) موج آب که کوههٔ آب دخی دیرلر (خله چوب) کمی
کوره کی (خنك کرد) لاغ ولطیفه ایتدی دیمکدر عوام عجم تحریف ایدوب هنك
دیرلر و خوراتا مراد ایدرلر (خلنج) آبلق یعنی الاجه معناسنه در صاحب مؤید
دیدی که اول سیاه کبوتردر که برایکی یلکی بیاض اوله (سوزنی) درهجو مأبونی
❊ کرد کون تو بدان درعلت بد ❊ کرد شلوار تو رنکین خلنج (خوج) خروسك باشنده
اولان قرمزی که ایبك تعبیر اولنور بعضیلر کوسفند جنکی یعنی قوچ معناسنه‌در دیدی
و(خود خروج) دخی خروس ایبکی معناسنه‌در که ایکی جزؤدن مرکبدر. بر جزؤی
خود در که زره کلاه معناسنه‌در که بیضة الدرع تعبیر اولنور وجزؤ آخری خروج در
خروس معناسنه‌در (خردومند) خردمند کبی عاقل معناسنه نته‌کیم دانشومند دیرلر
دانشمند کبی عالم معناسنه‌در (ناصر) سودمند است سمند ای خردومند ولیك ❊ سودش
آراست برمن که مراو راست سمند (خندوتند) ترت ومرت معناسنه‌در (خنداخند)
خندان خندان یعنی کوله‌رك کوله‌رك (انوری) دفع چشم بد جهانی را ❊ همچنان نرم نرم
وخنداخند (خم ندهد) دفع ورد ایتمز واتمکه دخی قادر دکلدر دیه‌جك یرده تکلم
اولنور (ختنبر) غضنفر وزننده اول کمسنه‌در که دولت ومالی وارایکن خلقه کندوسنی
فقیر کوسترمك ایچون ضرورت ایله زندکانی ایده (ابو العباس) بافراخیست ولیکن بستم
تنك زید ❊ او چنان شد که چنان هیچ ختنبر نبود (خرانبار) آندن عبارتدر که برایش
ایچون بر جماعت جمع اوله‌لر که ترکیده اندن ایمه‌جی تعبیر اولنور (خشکارا کرد) تتبع
وتفحص ایتدی (خنك زیور) آبلق آت (خوالیکر) واو رسمی ایله وخوالیکر واوك
فتحی ایله وخوالکر راهبر وزننده آشجی معناسنه‌در (خشك سر) و(خشك مغز) دیوانه
مزاج وغضوب اولان کمسنه‌لردن کنایه‌در (خیر خیر) بیهوده ۷ (خشك آخر) قحط اولان
ییل (خاقانی) ز خشك آخر خذلان برست خاقانی ❊ که درریاض محمد چرید کشت رضا
خوارکار ❊ ستمکار اولوب بر کمسنه‌یی خوار وذلیل ایدن کمسنه‌دن عبارتدر (خربیواز)
شب پره که یاره‌سه تعبیر اولنور **بیت** نکنی هیچ کاره روز دراز ❊ کار تو شب بود چو
خربیواز خاك بیز دقیق النظر اولان کمسنه‌دن کنایه‌در که دقایق اموره مطلع اولور

(فردوسی)
بود دانشو هم پهلوان
نه بندکی پیرازان
سان جوان

۷ (انوری)
خیر خیر کرد صاحب
تهمت اندر همچو بلخ
تا همی کوینـد کافر
نعمت آمد انوری

(منوچهری)
توخوار کار ترکی
من برد بار عاشق
زشتست خوارکاری
خوبست بردباری

(حضرت مولانا)چون بدانی حدازین حد میکریز ﷺ تابه‌بی حددرسی ای خاك بیز
(خنده خریش) و(خنده‌ریش)اول کمسنه‌درکه غیریلر آنی استهزا ایده‌لرکه خریش
خانك فتحی ایله خراشیدن یعنی طیرمالامق معناسنه‌در (خواجه تاش) اول
غلاملردرکه افندیلری بیر اوله‌که تاش لفظی فارسیده شریك معناسنه‌در لهذا بر
بیراق آلتنده یورین ایکی کمسنه‌یه(خیلتاس)دیرلروکاهی تایی داله قلب ایدوب داش
دیرلر پاداش کبی که ایاقداش تعبیر اولنور و بکتاش لفظنده اولان تاش بوقبیلدن
دکلدر وکافی عربیدرکه بك ترکیده سخت وقاتی وتاش حجر معناسنه‌در بك دمور
وتیمورطاش لفظلری کبی عوام جهله‌نك عادتلری بوایدی که برکمسنه‌نك اولادی یاشه‌مسه
ولدینك برینك اسمی بکتیمور یاخود طاش تیمور یاخود بکتاش قورلارایدی کویا
اسمك تأثیرندن ولد مزبور طاش وتیمورکبی محکم وثابت اولوب معمر اوله طورمش
وطورسون دیدکلری کبی(خدیش) خانك ضمی ایله کدبانو یعنی خانه ده تدبیر
وتصرف صاحبه‌سی اولان خاتون معناسنه‌در (رودکی)چه خوش کفت آن مرد با آن
خدیش ﷺ مکن بد بکس کرنخواهی بخویش(خیره کش) ضعیف ودرمند اولانلره
جور ایدن کمسنه‌که زبون کیردخی دیرلر (خربط) اصلنده بیوك قاز معناسنه‌در
صکره ابله ونادان کمسنه‌یه اطلاق ایتدیلر حالا دیارمزده احمق وابله اولان کمسنه‌یه
قاز دیدکلری بوقبیلدندر(انوری)بنده بامست خربط است امروز ﷺ همچو خر درخلاب
افتاده ﷺ وخلاب اول بومشاق سیاه چاموردرکه ایاق آندن زحمت ایله چیقار واول
چامور خلیش دخی دیرلر (خرمك) خانك فتح وضمی ایله اول رنکامیز بو
نجقلردرکه دفع زخم چشم ایچون اطفالك بویونلرینه اصارلر (منجیك) ترسم چشمت
رسدکه سخت خطیری ﷺ چون که نه بندند خرمکت بکلوبر ﷺ واکا چشم زددخی دیرلر
(خرسنك) زیاده بیوك طاش واول کمسنه‌که طالب ومطلوب میانده حائل ومانع
اوله(جام جم)تادلت رازغیراورنکیست ﷺ پیش راهت زشرك خرسنکیست(خدایکان)
بویوك پادشاه (خانه بدوش)درویش که هرنه‌یه مالك اولسه صرتنده‌در **بیت**
مامردمان خانه بدوشیم وخوش نشین ﷺ نوزان کرده خانه نکهدار عالمیم (خوش
نشین) اول کمسنه‌درکه کندو ذوقین ارایوب راحتدن غیری قیدی اولمیه(خاکش
بدهن) برکمسنه ناسزا سوز سویاسه اکا بددعا مقامنده تکلم اولنور(جامی)چون لال
توان بود بکوش وپس ازین ﷺ کرلب بسخن کشایی خاکت بدهن ودخی(خاك در دهن است)
دیرلر جرمندن اعتذاره کلدی معناسنه زیرا عادت ظرفاء عجم بودرکه برکمسنه‌دن
برکمسنه حقنده نامعقول برکلام صادر اولسه انك اعتذاری ایچون کلدکده آغزینه
براز طوپراق وضع ایدوب اعتذار ایدر (خارکن است)بندهٔ جفاکش در٩ وهرنه

(فرخی)ای کرده خنده خریش همه کس ماراز توبس جانا ماراز توبس

٩(اوحدالدین کرمانی) (رباعی) دل بندهٔ بوی عنبر آمیز کلست جان چاکر عارض دلاویز کلست بلبل که هزار خارکن بندهٔ اوست اونیز غلام خارسر تیز کلست

قدر جور کوررسه تحمل ایدر دیمکدن کنایه‌در (خانه بهندو مسپر) الی اوزون
خدمتکاره خانه‌یی سپارش ایتمه دیه‌جك یرده تکلم اولنور (خط برکردنم کش)
عاشق معشوقه نیاز ایدرکه بکا کلی جور مرادك اولدقده غافلانه ایتمه اولا بر آز بجق
اشعار ایله بعده هرنه جورك وارسه دریغ ایتمه دیه‌جك مثللو یرده ایراد اولنور
مضرب مثل بودرکه ذکر اولندی ﷺ وموردی بودرکه دیار عجمده برمجرمی قتل ایچون
مقام سیاسته کتوردکده جلاد اولا نطع دوشه‌یوب اوزرینه براز قوم صاچار
ومجرمك کوزلرن باغلادقدنصکره نطعك اوزرینه اوتوردوب مزبورك بوینه
بر قرمزی نسنه ایله بر خط چکوب بعده ضرب عنق ایدر **بیت** سرم آنکه که
اندازی بشمشیر جفای خود ﷺ بکش برکردنم اول خطی ازخاکپای خود ﷺ مجرم معهودك
کوزلرینی باغلادقلرینه (آصفی) تلمیح ایدوب دیدی که **بیت** قاتل من چشم می بندد
دم بسمل مرا ﷺ تا نماند آرزوی روی او در دل مرا ﷺ ونطع دوشه‌یوب اوزرینه قوم
سرپدکلری نظامی نك شو بیتنده مصرحدر **بیت** نطع بیفکند وبروریك ریخت ﷺ دیوز
دیوانکیش میکریخت(خط بطلان) و(خط خطا) و(خط نسخ) و(خط بیزاری)
عبارتلری اول خطدن عبارتدرکه خطا وسهو وغلط واقع اولان عبارتلرك اوزرینه
چکرلر (خلاق المعانی) لاجرم میکشم بنومیدی ﷺ برسر فضل خط بیزاری ﷺ
ع بی تو خط نسخ بر حرف بقا خواهم کشید ﷺ ودخی اول نامه‌که پسر پدرینه
زیاده عقوق ایدوب همیشه خلاف رضاسی اوزرینه حرکت ایتدکده پدری اکا
برنامه یازوب بعدالیوم سنی رد ایتدیم وسن بنم اولادم عدادندن معدود دکلسن دیو
اول نامه‌ده تحریر اولنان الفاظه خط بیزاری دیرلر (خط بغداد) جام جمده اولان
اوچ خطك میانده اولان خطك اسمیدر وباقی ایکی خطك برینه (خط ازرق) وبرینه
وبرینه(خط حور) دیرلر لکن عبارت مذکوره ساغرك آغزینه قریب چکدکلری دائره‌نك
اسمی اولمق اوزره اصطلاح اولمشدر پس خط ساغر وخط جام معنالرینه اولور ولفظ خط
کاهی حدوسنور معناسنده استعمال اولنور(حسن دهلوی) خط ساغر کجاست که بکرفتست
ﷺ دل من از کتابت اشعار (سلمان ساوجی) درامان تیغ حکمت خطهٔ ایران زمین ﷺ باد تا خط
خطا والله اعلم بالصواب (صائب) مستانه سرو قدتو تادرخرام شد ﷺ طوق کلوی فاختکان
خط جام شد (خواستکار) و(خواستار) نیازمند (خوان سالار) اول کمسنه‌درکه بسط سماط
اکا مفوض اوله وخوانسالار لفظی حضرت عیسی علیه السلامه نازل اولان مائده‌یه دخی
اطلاق اولور وبوکمینه کاغده اطلاق خطاب ایتدیکی قصیده‌ده دیمش ایدی **بیت** تویی
کویا سماط کسترده ﷺ پرنواله چنانکه خوان سالار (خوشکار) اول ایتمکدرکه اونی
کپکدن آیرلمش اوله اصلی خشك آردر (حکیم خاقانی) برین نان ریزهامنکر که شب

(نظامی) غارت ازین ترك نبرده است کس خانه بهندو نه سپرده است کس

٩ (کمال صفاهانی) هرکه چون نقطه نه در دائرهٔ حکمت او زود باشد که کشندش خط بطلان برسر

دارد برین سفره ❋ که از دریوزهٔ عیسیت خشکاری درانبانش (خرکدای) اول کمسنه درکه
برکمسنه‌دن برنسنه طلب اتدکده تصریح والحاح ایدر تعریض وکنایه طریقی ایله طلب
ایتمزواکا شوخ گدای دخی دیرلرنته‌کیم (سنایی) حدیقه‌سنده دیدی که ❋ علم دان واصل خدا
باشد ❋ علم خوان شوخ ترکدا باشد (خفتان) وخفدان زره‌اوزینه کیدکلری قبصه
کوملك ونفس زرهه آهنین خفتان دیرلر (خمیر مایه) برنسنه نك اصلی ومنشأی
معناسنه‌در (محتشم) دلم که بی تو الکد کوب محنت والمست ❋ خمیرمایهٔ چندین هزار
دردوغمست (خیمه‌زد درو) آنده مقیم اولدی دیمکدن کنایه‌در (وحشی) پاك ساز
ازغیردل‌وزخود تهی شوچون حباب ❋ کزسبك روحی تواند خیمه‌زد برروی آب
(خررا بعروسی برای آب وهیزم خوانند) برفرومایه‌یی اکابره ضیافت وقتنده
دعوت ایتسه‌لر ضرب اولنور یعنی آنی ضیافته دعوت اکرام ایچون دکلدر بلکه اکا
مناسب برخدمت ایچوندر (دراسکندرنامهٔ نظامی) خرانرا کسی درعروسی نخواند ❋
مکرآن زمان که آب وهیزم نماند (خداخوان) شهادت پرمغی که سبابه دخی دیرلر
(خطرکشا ❋ خاطرشکن) یعنی آزبهانه ایله خلقك دروتی پریشان ایدن کمسنه دربد اصل
وفرومایه اولدیغندن ناشی در (ظهوری) همه کرك طبع وضرغام کین ❋ همه زیردستان
بالانشین ❋ بخاطرکشایی سراسرفره ❋ چو دنبال عقرب گره برگره (خشك باز)
اول کمسنه‌درکه قماربازلق ایتدکده گرو باغلامیه یعنی میانلرنده شرط اولمیه که اول شرطه
ترکیده اوکدول تعبیر اولنور (خندستان) مسخه‌لیغه آلوب کوله جك نسنه (خور
دستان) تازه چیقمش آصمه دوه‌کی که خوش مزه اولمغله اکل اولنور (خوشتامن) و
(خوش دامن) ترکیده قاین آنه دیدکلری که زوجه‌سنك والده‌سندن عبارتدر
(سوزنی) بکویم ای زن توکشته قلبتان شوهر ❋ سه‌پایه‌زن شده خوش دامن تراداماد ❋
(سه‌پایه‌زن) عبارتی دیوثدن کنایه‌درکه نامحرم ایله خاتونتی برخانه‌ده جمع ایتدکده سه‌پایه
کبی اوج اولورلر (خرکان) بیهوده نسنه و اول ایش که عهده‌سندن کلمك عظیم
زحمته محتاج اوله (خستوان) مقرومعترف اولان کمسنه‌درکه (خستو) مقرومعترف
معناسنه‌در خستوان آنك جمعیدر (منصورشیرازی) اکربفضل بکویم مرامشابه نیست
❋ بصدق دعوی من آید آسمان خستو (خشك بازه) اول قوریدرکه یاش اغاجدن
کسوب آیریرلر (خودکامه) اول کمسنه درکه همان کندی قیدنده اولوب کندونك
ایشی بتدیکنی استر (خانچه) کوچك حوض که خانه‌لرده یاپارلر ٧ (خانی) لفظنك تصغیری
اولمق ملاحظه اولنورکه خانی چشمه معناسنه اولدیغی شو بیتدن ظاهردر بیت چشمهٔ
آب زندکانی بود ❋ آب کوثرنه آب خانی بود (خرزه) ذکر معناسنه‌در (خهی) ادات
تحسین درکه اصلنده خه‌در زهی اصلنده زه اولدیغی کبی ومقام تحسینده خه‌خه دیرلر

(نظامی) من آن خانچه
ام کاَبم عیانست ❋
هرآن چم دردل آید
برزبانست
(انوری) زندکانی
خرزهٔ قاضی ❋ باد
چندان که او شود
راضی

زه‌زه دیدکلری کبی (خشم جهودانه کرد) برکمسنه کندوسندن اعلی برکمسنه‌یه غضبه کلوب
لکن بروجهله اظهارینه قادر اولمسه مثل مذکوری ضرب ایدرلر (خرقه‌سوخت)
و (پیرهن سوخت) عبارتلری فلان کمسنه ایله سینه صاف اولوب
عداوتلری صداقته مبدل وبغضلرینه محبت بدل اولدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور
(صاحب نوادر) دیدی که دیارعجمده عادت بودرکه ایکی محب صادق قدیمی میانه
برمقتضای طبع روزکار عداوت وبرودت واقع اولوب علی رغم الاعداء مجلس
خاصلرنده مصافات مراد ایتسه‌لر هربری صیرتنده اولان لباسلردن برلباسی چیقاروب
برودت سابقه‌یی کرمیت لاحقه ایله افنا ومحبت صادنه‌یی ابقا ایتدك دیه‌رك آتشه القا
ایدرلر وحافظ شیرازینك شو بیتی ایله استشهاد ایتدی بیت ماجرا کم کن وباز آکه
مرا مردم چشم ❋ خرقه ازسر بدرآورد وبشکرانه بسوخت (خیابان) بیرون شهرده
اول یولدرکه ایکی طرفی باغ وباغچه اوله ومطلقا صیره دیکدکلری ایکی صیره اشجارك میانه
دخی دیرلر (خشك باخشك نکیرد) قوریدن قوری‌یه نه بلاشور دیه‌جك یرده
ضرب اولنور (شوقی) چوب تسبیح زهمدش زاهد دوراست ❋ خشك باخشك نکیرد
مثل مشهوراست (خرده کیر) اکسك طوتیجی درکه برکمسنه‌دن ظهور ایدن ادنی
خطایی کوروب اکا طعن ایدر ع بروای زاهد وبردرد کشان خرده مکیر ❋ وخرده
لفظی خطا مذکوردن عبارت اولدیغی شو بیتدن منفهم اولور (جامی) زمن کر خردهٔ آمد
مکن عیب ❋ زخردان خرده نبود عیب وعاری ❋ ولفظ حرف اکثریا امر قلیلدن وشیء
حقیردن کنایه اولمغله حرف کیردیوب معنای مذکوری مراد ایدرلر (خم روی)
وروینه خم کوس معناسنه در (شهنامه) سپهبد بردنای وروینه خم ❋ خروش آمد
ازنالهٔ کاودم ❋ کاشانی دیدی که کاودم کوچك بوری دریا خود اوکوزقوریغی صورتنده
توچدن یاپدقلری نای درکه حالا نفیر دیمکله معروفدرکه جنك وقتنده چالارلرو (خم هفت
جوش) دخی کوس معناسنه‌در ❋ ووجه تسمیه بودرکه حکماء متقدمین معادن سبعه‌نك
هربرنده برخاصیت وتأثیر اولمق ملاحظه‌سیله معادن سبعه‌دن کوس وکرز وبعض
آلات حربیه یاپارلرایدی بیت یکی کرز شش پهلوی هفت جوش ❋ که میریخت مغز
سران راز کوش (هاتفی) درنکادرنك خم هفت جوش ❋ ربودازسر مغزنه چرخ هوش
(خودروی) اول کمسنه درکه کندو باشنه بویوبوب اصلا مربی‌نك تحت تربیه‌سنه
کیرمش اولمیه لهذا بیابانده بتن کله کل خودروی دیرلرکه بستانی مقابلی در (حافظ) مکن
درین چمنم سرزنش بخودرویی ❋ چنانکه پرورشم میدهندمی رویم (خودسر) بی باك
اولان کمسنه در (محتشم) تابغایت من کمراه نمیدانستم ❋ این قدرکم حذرد خودبی سروباك ترا ❋

بی دزپی صدور ایدن
کوس صداسنه در
نکادرنك دیرلر پیاپی
ظهور ایدن قلیچلرك
صداسنه چقاچاق
وچکاچان دیرلر
(منه)

(خوش براء) و (خوش بری) همیشه صفاده اول دیو دعامقامنده تکلم اولنور (کاتبی) دلبر کشید خنجر ودل نیم بسمل است ❋ ای جان تو خوش برا که مراد توحاصلست (خوش علف) اول کمسنه در که حلالی حرامدن تمیز ایتمیوب هر نه بولور سه اکل وبلع ایده ودخی اول کمسنه در که زیاده اکول اولمغله هر نه که تاکولاتدن الینه کیره لذیذو غیرلذیذ دیمیوب اکل ایده وغایت حرصندن برلقمه آغزنده وبرلقمه الندهو برلقمه اوکینده وبو حال اوزره ایکن صحندن برلقمه یی نشانلیه آنك حقنده خوش علف وشطرنج بازدیرلر (حافظ شیرازی) صوفیٔ شهر بین که چون لقمهٔ شبهه میخورد ❋ پاردمش درازباد آن حیوان خوش علف ❋ وبدعلف ذکری مرور ایدن کمسنه نك مقابلی در (صاعدی) صوفی زسیر بدعلفی دختر رزرا ❋ درصومعه هرکز نکشید ش که حرامست (خون کرفته) اجلی یتشمشدر دیه جك یرده ضرب اولنور (محتشم) دل باراده می دهد دست به بند زلف او ❋ ماهیٔ خون کرفته بین جانب شستامی رود (خوش کرد) پسندو اختیار ایتدی معناسنه در (سلمان) دامنت دود دل عود کرفت وخوش کرد ❋ تابدانی که دم سوختکان اثراست (خوش کاه) محله مناسب اولاندن کنایه در والله اعلم بالصواب والیه المآل والمآب

﴿ باب الدال المهمله ﴾

(دارد جای کرد کل درآب) برغیری یرده علاقه سی وار در دیه جك یرده ضرب اولنور (بنایی) خانهٔ درکوی تقوی داشتم کردم خراب ❋ ازبرای آنکه دارم جای دیکر کل درآب (دارند عزیز بهر چشمی صدچشم) برکمسنه معزز ومکرم اولسه آنك بهانه سیله نیجه کمسنه لر دخی معزز ومکرم اولور دیه جك یرده ضرب اولنور (کمال اسماعیل) بردیده نهم زبهر چشمت نرکس ❋ دارند عزیز بهر چشمی صدچشم (داغ شدم) هلاك اولدم حسدمدن دیمکدر (ملك قمی) شدم بباغ که تسکین دل دهم دیدم ❋ میان بلبل وکل کرمی که داغ شدم (درآب میراند) فلان کمسنه یی برطریق ایله صاودی (آصفی) نمودی چهره درآینه تاسوزی دل زاهد ❋ بدلسوزی چرا درآب میرانی مسلمانرا (دادی مراسر برآب) بنی صاودك دیه جك یرده ضرب اولور (فغانی) وعده کردی شب که می آیم بکشت ماهتاب ❋ رفتی ودادی من بی خانمان راسر درآب (سردادن) صالی ویرمك معناسنه در وکندو حالنه قومانع اولمه دیه جك یرده سرده اورادیرلرنته کیم (میرزا خیالی) دیدی بیت چشم راسرده بدل تاطعمهٔ نازش کند ❋ کرچه عار ازصید کنجشك میبود شهبازرا (درپوستین او رفت) آنی مذمت ایتدی دیمکدن کنایه در (دربهارستان جامی) مردك خشك مغزرا دیدم ❋ رفت در پوستین صاحب جاه ❋ کفتم ای خواجه کرتو بدبختی ❋ مردم نیکبخت راچه کناه (درخط رفت) و(درخط شد) عبارتلری مضطرب اولدی دیمکدن کنایه در (حافظ) مپوش روی ومشو درخط ازتفرج من ❋ که خواند خط توبر

(رووان)

رووان یکاد دمید (درخواست کرد) برنسنه طلب ایتدی دیمکدر (کمال اصفهانی) دل ازین به نظری ازتو همی دارد چشم ❋ کرچه خود میکنی آنچه ازتو سزدبی درخواست ❋ باز خواست دخی اکرچه مطلقا سؤال معناسنده استعمال اولنور لکن اکثرا استعمالی اول برکره استدکدنصکره دخی ایسته مکده در روز قیامته روز بازخواست دیدکلری دنیاده ایکن ایتدیکی عملدن سؤال اولندیغی ایچوندر (درزر کرفت) و(درکوهر کرفت) التونه غرق وجواهره غرق ایتدی معناسنه در (درسفید کرد) برفقیرك خانه سنه برمحتشم وعظیم الشان کمسنه نزول ایتسه ضرب اولنور عادت عجم بودرکه حالت مذکوره واقع اولسه فقیر مزبور خانه سنك درودیوارینی کیرج ایله آغردیرایدی پس عبارهٔ مذکوره آنك خانه سنی برعظیم الشان کمسنه تشریف ایتدی دیمکدن کنایه در (حسن دهلوی) نعت رسولده حضرت رسول اکرم حین هجرتده مغاره یه داخل اولدقده عنکبوتك یاپدیغی آغ حقنده حق بودرکه حق تعبیره موفق اولمشدر بیت عنکبوت غاررا کفتم که این پرده چه بود ❋ کفت مهمان عزیز آمد که کردم درسفید (دروصله او نشست) آنك مرادی اوزره حرکت ایتدی دیمکدر (طوسی) راست درجان ودل طوسی نشیند تیراو ❋ شکرباری عافیت دروصلهٔ یاران نشست (دریافت) مرحمت ایتدی ترکیده اسیر که دی تعبیر اولنور معناسنه کلورنته کم شاهینك شو بیتندن منفهم اولور بیت دریافت دمی شاهی دلخستهٔ خودرا ❋ ترسم که بجویی وکرو باز نیابی ❋ وفهم ایتدی معناسنده استعمالی شایعدر سلمان موی توازقفا چوبدیدم بیافتم ❋ کفتم مکرکه دود دلی ازقفای تست (دست برد اورا) اکا غالب اولدی وآنی زبون ایتدی دیمکدر (دنبه نهاد) اکا حیله ایتدی که ترکیده الدادی تعبیر اولنور (حکیم خاقانی) اجلم دنبه نهاد ازبرهٔ چرخ هنوز ❋ همچو آهو بره مشغول چرایید همه (دغل درآیی) برکمسنه نك عیبنی تجسس ایتمکدن کنایه در (دامن بدندان کرفت) سرعت ایله قاچدی دیه جك یرده ضرب اولنور (سعدی) بجا بکتراز خودمینداز تیر ❋ چوافتاد دامن بدندان بکیر (دست صلیبی مکن) مخلوقك قارشوسنده عبودیت ایچون الیکی باغلمه دیمکدن عبارتدر (دل دل کنان) مضطرب اوله رق وامورکده تردد ایدرك وآه ایدرك دیه جك محلده تکلم اولنور (خاقانی) بغداد جانهاروی او ❋ طرار دلهاموی او ❋ دل دل کنان درکوی او ❋ چون خود فراوان دیده ام ❋ که معنای اخیره مناسبدر (دور کیران) دالك فتحی ایله پادشاهلردن وباده نوشلردن کنایه در مثال معنی اول ودوم (خاقانی) شاهدان آب دندان آمده درکار آب ❋ فتنه رااز آب خوش دندان کنان انکیخته مثال معنی سوم بیت اوسر کران باکردنان من پیش او برسر زنان ❋ دلهاروان دندان کنان دامن بدندان دیده ام (درلوزینه سیردارد) انوری کلامندن منفهم اولور که سرور

بیت تیری که نه دروصلنه عشاق نشیند ان تیرچه تیراست بینداز بصحرا

بیت مذکور حرف الفده آب دندان مثلنده ذکر اولندی یعنی نورسیده اولان محبوبلر صو عملنی ایدرلر زیرا خوب اولان کمسنه لری صو ایله بیدار ایدرلر ومزبورلر فتنه یی بالذات رسوا وذلیل ایدرك خوابدن ایدرلر (منه)

اثناسنده غم کتورردیمکدن کنایه‌در بیت که بود باتو همه پوست دروفاچو پیاز❊ که‌روزکار بلوزینه درندادش سیر(دوچشم چارشد) ملاقاتدن کنایه‌در (دستارچه ساز) هدیه‌ویردیمکدر (خاقانی) ازسیم صراحی وزرمی❊ دستارچه‌ساز دلبرا❊ واستمالت ویروال اوزره طوت معنالرنده دخی استعمال اولنور (دستت کشید) ناامیداولدی دیمکدر (دست بر ترکش زد) عجیب ایش کوردی دیه جك یرده ضرب اولنور (آصفی) زان کمان ابرو زچاك دل کشیدم تیر آه❊ درصف عشاق دستی باز برترکش زدم (دست داد) میسر اولدی دیمکدر بیت تشریف دست بوس توانرا که دست داد❊ می افتدش بسان زمین در قدم (دست بر دل نهاد) و(دندان برجکر نهاد)و(دندان فشرد) عبارتلری جانه جبرایدوب بأی حال کان صبر ایتدی ودیشنی صیقوب تحمل ایتدی دیمکدن کنایه‌در (شاهی) چند بینم رخ خوبان ودل ازدست دهم❊ وقت آنست که دستی ندهم بردل خویش (سهیلی) چند خون دل خورم عشقت زسر خواهم نهاد❊ هرچه باد آباد دندان برجکر خواهم نهاد❊ مثال سیوم (جامی) بسختی چندروز انجابسر برد❊ بران محنت زبس دندان بیفشرد (دست خر) شتوم غلیظه‌ده افراط ایتمکدن کنایه‌در (انوری) دست خرنام می برم اما❊ می نکویم که در کجاست هنوز (سعدی) کس پای مرغی که بیاورد پیش❊ ولی دست خررفت زاندازه بیش (دستادست) نقدوبسادست نسیه‌درکه نقد مقابلی اولدیغی حرف باده ذکراولندی (دست انداز) ظلم معناسنه‌در (دست افشار ومشت افشار ودست افشار زر) عبارتلری اول التوندن عبارتدرکه حکما آنی شوکونه تدبیروتلیین ایتمشلرایدی که خسرو پرویز همیشه صقالنی یمکه مبتلااولمغله لادن وبال مومی کبی النده طوتوب اکامشغول اولسون وصقالنی بوبهانه ایله فراموش ایتسون دیو بومشاقلنی ده برمرتبه‌ده‌ایدی که خسرواندن هرنه صورت مراد ایدرسه تصویر ایدرایدی❊ اصحاب تواریخ دیدیلر که خسروزمان دولتنده بش اعجوبهٔ زمان ونادرهٔ دورانه موفق اولمش ایدی که ملوك سابقه ولاحقه‌دن بری انك برینه مالك اولمدی ٭ اولا دست افشار ٭ ثانیافیل کوکندن ال صورتنده برپنجه که خسروك برولدی دنیایه کلدیکی وقتده پارمقلرینی بریره جمع ایدرایدی که خسرو بیلور ایدی که شبهه‌سز کندی صلبندن برولد ظهوره کلدی ٭ ثالثا برکاسه که ایچنده اولان صویی ایچدکده ینه لب بلب صوایله طولواولورایدی ٭ رابعا برمطرب که اوچیوز التمش آوازه اختراع ایتمش ایدی ٭ خامسا کنج باد آور دیدکلری خزینه که خسرو منبور قیصرك مملکتنه سفر قصد ایتدیکنی قیصر استماع ایتدکده جمیع خزائنی محافظه ملاحظه سیله برقلیونه طولدروب جزیره‌لردن برجزیره‌یه کتورمك ایچون کیدرایکن مخالف روزکارسببی ایله کشتی مرقوم خسروك مملکتنه دوشدی وخسرو آنی اخذوقبض ایتدی خزائن مشهوره‌ده

(محتشم کاشی) ترك من مست ودست انداخت بر دوش رقیب ٭ وکه شد ملك دلم ویران زدست اندزاو (جامی در عاشق ومعشوق در مدح زمی بدن زلیخافرمود) (مثنوی) سرینش را اکر فشردیش مشت برون رفتی خمیر آساز انکشت زدست افشار زررا کنون خش شوبیاد سیم دست افشا بشنو ٭

بوندن چوق خزینه یوقدر پس بوتقدیردن کنج بادآور تسمیه‌سنك وجهی ظاهراولدی والله اعلم بصحته (دست پیشین رابدل نیست) ایشه جمله‌دن اول شروع ایدن کمسنه غالب اولور دیه جك یرده ضرب اولنور (جامی) زبان دهررازین به مثل نیست❊ که کوید دست پیشین را بدل نیست (دست خوش) اول لادن مثللو نسنه‌درکه الده طوتوب آنکله اوینارلر (جامی) بادل دست خوش خوف ورجا❊ کفت ای کرم روان تابکجا❊ وکاهی ترکیب اضافی صورتنده تایی مکسور ایدوب شعرلرده دست خوش دیرلر (دست موزه) آلدوان تعبیر اولنان نسنه‌درکه الی محافظه ایچون کچوررلر نته‌کیم حضرت جامی شحنهٔ ظالم حقنده دیدی بیت اول ازشرع دست موزه کند❊ پس سؤال نمازروزه کند (دست افزار) دخی کاهی بومعناده استعمال اولنور واکراستعمالی اهل صنعتك النده اولان آلتده در مثلا کاتبه نسبت قلم وخیاطه نسبت سوزن کبی وپای افزار وپای ابزار آیق قابی معناسنه اولدیغی کبی❊ صاحب دستوردیدی که دست افزار وپای افزار عبارتلری اصلنده دست افشار وپای افشاردرکه شین زایه قلب اولندی (دست ازپا خطا کرد) زیاده تلاشدن الی ایاغی طولاشدی دیه جك یرده ضرب اولنور (طوسی) مردم چین مشك رابندخطایی می نهند❊ میکند کرباسرزلف تودست ازپاخطا (دف کش) عورت پیش آهنکی که تحریف ایدوب عورت پزونکی دیرلر نته‌کیم اوغلان پزونکنه کوه دلال وعاشق ومعشوقی برخانه‌ده جمع ایتدکدنصکره قاپو بکجیسی اولان ملعونه بردرنشین دیرلر (قطعه) عجب دیدم که این خواجه سرایان❊ همه کم خرج وبالاترنشین اند❊ سیه دفکش بیاضش کوه دلال❊ ازان روحاجیان بردرنشین اند (دستور) دالك فتحی ایله اذن ویرمك وطرز واسلوب معنالرینه کلور بیت امشب زیار رخصت آهی کرفته‌ایم❊ دستورعاجزانه نکاهی کرفته‌ایم (درون دار) اول کمسنه‌درکه برکمسنه‌یه کین ایتسه اول کینی دروندن چیقارمز بزم اصطلاحزده عربی تعبیرایله مبطن دیرلر (دنکاسه) اول کمسنه‌درکه بریرده طعام حس ایتسه چوکوب اوطورروپارانه ثقلت ویرر نته‌کیم قارنی طویورمق ایچون دورابواب ایدن کمسنه‌یه کاسه چلبان دیرلر (غزالی مشهدی) درهجوکسی بیت کدوکشکول درکف بهرشوربادربدرکردی❊ نکردی سیرازین دنکاسه‌کی وکاسه چلبانی (دست بکاسه یافتم) فلان کمسنه تنها عشرت ایدرایکن غافلانه اوزرینه واردیم که انکاره مجالی قالمدی دیه جك یرده ضرب اولنور بیت دوش بوقت صبحدم طرف چمن شتافتم❊ نرکس می پرست را دست بکاسه یافتم (دفتر شکست) ورقی بوکدی معناسنه‌در (دندان بأوفروبرو) اکامشغول اولدی دیه جك یرده ضرب اولنور که دندان طمع فروبرد معناسنه اولور (فغانی) درین مجلس

کاتبی هنر مخواست دکر جمله دست افزارندا کرترا بهر انکشت صدهنراست

بچیزی هر کسی دندان فرو بردند❋امیدما بر آن لبهای شکرخندخواهدبود (در آستین اینست) ایشته حاضرده بووار در دیه‌جك یرده تکلم اولنور❋صادق نام برکمسنه کنار حوضده اوتورمشیدی غافلانه معشوقی آردندن کلوب مزبوری حوضه قاقدی دردمندك قولی درون مستمندان کبی شکسته اولدی احبابی آندن سؤاله ایدرلرکه قولوك بومرتبه شکست اولمه‌سینه سبب نه‌اولدی دیو مزبور دخی ماجرایی حکایت ایتدکده تصدیق ایتمینلره (کواه عاشق صادق در آستین باشد) دیدیکی مثل مذکور قیلندندر (درخم اندازی هست) دوریلوب بوکولوب بریردن طورطوپ اولوب اوزریکه آتلمق استر دیه‌جك یرده ضرب اولنور (عرفی) عرفی آن زلف سبکدست کند اندازش❋مانده‌چین برسرچین درخم اندازی هست❋عربی‌ده(مهر نبع لینباع) مثلنه قریب در(درپس زانو افتاد) و(درپس زانو نشست)منزوی وخلوت نشین اولوب خلقدن منقطع اولدی دیمکدن کنایه‌در(کال اسماعیل «رباعی)دل چون زجهان عیش بیکسو افتاد❋دردام بلازان خم کیسو افتاد❋تاباسر کیسوی تو همزانو شد❋چون کیسوی تو درپس زانو افتاد(دامن کشان)نازوشیوه ایله خرامان اوله‌رق (دامن افشانی) وجه‌مشروح اوزره خرامان اولمق معناسنه‌در (دامن کشیدازو) اندن اعراض ایتدی دیمکدر(درپیش اوکلاه نهاد)اکاتعظیم ایتدی دیمکدن کنایه‌در نته‌کیم فرنکلرك عادتیدر (انوری)ای فلك با کلاه داری خود❋ پیش قدرت کلاه بنهاده (درقدم باشیم)خدمتده اولالیم دیمکدر٩(درلباس میکند)سرایدرکه کیزلوجه تعبیراولنور (عرفی) کسی که باتوبوددرلباس همچوپیاز❋بزیر تیغ کشندش برهنه همچون سیر (درلباس بودن) نفاق اوزره اولمق (بابافغانی) کندقتل محبان درلباس آن ترك میترسم❋کزین خونهای پنهان دامنش کلکون شود روزی(دریك تیراست) بروجه وبراسلوب اوزره‌در دیمکدن کنایه‌در . لسان عربده علی وتیرة واحدة عبارتندن تعجیم اولنمق ملاحظه اولنور(طوسی)درروز وغاتیرتو ونیزهٔ مهر❋روشن شده پیش توکه دریك تیراست❋ لفظ تیرایهام لطیفدن خالی دکلدرکه تیرعطارده دخی اطلاق اولنور ولفظ تیرنصیب معناسنه دخی کلور اصلی تیرقرعه‌در وسهم وتیره یعنی تاریك ❋ وتیرکشتی وتیرعصار وهر آیك اون اوچنجی کونی وفصل خزان معنالرینه دخی کلور (سوزنی) نه‌شصت زلف کمان ابروان تیرقدان❋نماندبهره وحظ ونصیب وتیرمرا (دم)برقاج معنایه کلور مسك رایحه‌سی وقطره وبرایچم صو معناسنه کلدیکی شیخ نظامینك مثنویسندن مستفاداولور بیت نان جوین میشکن ومیشکیب❋تانخوری کندم آدم فریب ❋ تاشکمی نان ودمی آب هست❋ کفچه مکن برسرهر کاسه دست❋ونفس ودمورجی کوروکی وقلیج یوزی

٩ (هلالی رباعی)
زهی سعادت اکر خاك آن قدم باشیم
بهر کجا که نهد بای درقدم باشیم
چوعاشقان بوفاجان کشند درپایست
امید هست که مانیز درقدم باشیم

(لهذا)

لهذا ایکی یوزلی قلیجه(تیغ دودم)دیرلرکه عرب آندن سیف ذی شفرتین تعبیرایدرلر (محتشم) دمی کشی بعتابم کهی بلطف خطاب ❋چه‌قاتلی توکه‌تیغ ستیزه‌ات دودمست❋ ونیزه وپیکانك سوری طرفی وفرون آغزینه (دم‌تون)دیرلر وبرسوزکه اعتباره‌صالح اولمامغله خلق آنی ترك ایده‌لر اکا (دم‌بی‌قدم) دیرلر کویامیان خلقده روان دکلدر (سعدی)دم بی قدم تکیه کاهست‌سست❋یعنی وجه‌مشروح اوزره اولان کلام اعتماده صالح دکلدر(دیوپا) عنکبوت بوعبد فقیر حضرت ابراهیمك پدری آذرك نجارلقده مهارتنی بیان اثناسنده دیمش ایدی بیت دستنه آلسه بیرمین کستاخ ❋دیوپا تارینه آچار سوراخ(دراودوزا)مجرب امور اولان کمسنه‌دن کنایه‌درکه کثرت تجربه سندن ناشی برخصوصده خطأ افساد ایتسه آنی حسن تدبیرایله اصلاحه قادراوله‌که ترکیده ییرتوب دیکمکه قادر تعبیر اولنور زیرا (درا) رانك تخفیف وتشدیدی‌ایله دریدن .ودریدندن ودوزا دوختن‌دن‌مأخوذ صفت‌صفت مشبهه‌در یرتجی ودیکیجی معناسنه(کال اسماعیل) خه‌خه‌ای دلبر درا دوزا ❋نیك میدری وخوش میدوزی (دیودولت) دولتی سریع الزوال اولان کمسنه (دست‌رنج) صنعت وکسب کار (دست داردا ورا) اکالی یتشورو قادردر (سعدی) بیاموز فرزندرادست رنج❋ اکر دست داری چوقارون بکنج (دیوکلوج) اول معصوم که‌مصروع اوله که‌اول مرضه ام الصبیان دیرلر (درواخ) خسته‌لکدن یکی قورتلمق شرفنامه‌ده درشت خوی وغلیظ اولمقدر دیدی (منصوری شیرازی) فلك جناب وعطارد بیان ومهرضمیر❋زحل مراتب ومه رأیت واسد درواخ❋تحفه‌ده‌ظن مقابلی اولان یقین معناسنه‌در دیدی❋ کانم بفلان درواخ شد❋دیرلر بنم اکه اولان ظنم تحقیقه‌چیقدی معناسنه (دارو برد) کروفر وتفاخر (فردوسی) بپوسید رستم سلیح نبرد❋بآورد که‌رفت‌بادار وبرد (دست‌بند) ال‌اله ویروب رقص ایتمك (نظامی) ساعتی دستبند میکردند❋ برسمن ریشخندمیکردند (دندان مزد) اول عطیه‌درکه‌ضیافتدنصکره فقرایه‌تصدق‌ایدرلر ترکیده دیش کیراسی تعبیر اولنور (دژآباد ودژآلود) غضوب وخشمناك معناسنه‌درکه دژدالك فتحی وژاء عجمی‌ایله خشم معناسنه‌در (بهرامی) اکرشیردژ آبادش به بیند❋چوسك اندرپس زانو نشیند (خسروانی) یکی‌پیر دژ آلودست درجنك ❋ که دارد ازمصاف شیر نرننك (دیوباد) کردبادکه ترکیده قاصرغه تعبیر اولنور (دیولاخ) اجنه ساکن اوله‌جق مکان(نظامی) چوزان دشت بکذشت چون دیوباد❋قدم دردیکر دیولاخی نهاد(دندان نمود) کولدی وخوشحال اولدی دیمکدن کنایه‌در❋بوعبد فقیرسیاحت نامه‌ده دیمش ایدی بیت نام خدا بخت چودندان نمود❋رفت همه آنچه بمن رفته بود❋یعنی مرا ازستم روز کار❋بازرهانید چوشد دستیار❋دستیار معین معناسنه‌در(درباق شد) دوکندی

سلیح سلاح معناسنه‌در رکاب رکیب کی حتی ضرورت وزن ایچون اعتماد لفظنی اعتمید لفظنه تبدیل ایدرلر (منه)

لاخ مکان معناسنه‌د ر سنکلاخ کبی (منه)

قالمدی دیمکدر (هفت پیکر) مطرب آمد روانه شد ساقی ❋ شد طرب را بهانه در باقی (در میان
باشد) میانمزده کرویعنی او کدول اولسون دیمکدر (کمال خجندی) کرمیان باشدش بزیر
قبا ❋ خرقهٔ بنده درمیان باشد ٩ (در کجا میخور داو) فلان نسنه نه ره یه لایق و نه ره ده یاقیشور
دیمکدر (دهید) ضرب ایله امردر یعنی وورك (اسدی) دیدی که بیت پس از خشم
فرمود کورادهید ❋ همه دستهار ابخون درنهید ❋ مستقصی ده زمخشری ان لا دهٍ فلادهٍ
مثلنك بیانده دیدی که ترجمه سی بودر عبارت مذکوره دالك فتح وکسری ایله روایت
اولندی که کلمهٔ فارسیه در معناسی ضرب دیمکدر که عرب کندو کلاملرنده استعمال
ایتدیلر اصل مثل بودر که برکمسنه نك قریبنی قتل ایدن قاتل حقنده اول کمسنه هر نه ره ده
اکا مصادف اولورسم ضرب وقتل ایدرم دیمش ایکن یولده مصادفه ایتدکلرنده مسامحه
ایدوب ضرب ایتمزاکا کلام مذکوری تکلم ایدرلر یعنی چون بودفعه فرصت اله کیرمش
ایکن ضرب ایتمدیك بعدالیوم دخی ضرب ایتمزسن پس ان لم یکن دهٍ فلایکون دهٍ تقدیرنده
اولور یعنی ان لم یکن ضرب فلایکون ضرب فرصت اله کیرمش ایکن فوت ایدن کمسنه یی
لوم وتوبیخ وقتنده ضرب اولنور انتهی قسم اول ترجمه سنده عدد بحثنده هامش کتابده
کرکی کبی تفصیل اولنمشدر عنقریب کلور ان شاء الله تعالی (دیك افزار) طعامی اصلاح
ایچون طنجره یه قودقلری بوبرودارچینی مثللو نسنه لرکه عربی ده توابل دیرلر (دامیار)
صیاد معناسنه در (دزدار) قلعه ضابطی که دز قلعه معناسنه در (دیوسار) بدخوی
وزشت یعنی دیوه بکزر مقدمهٔ ثانیه ده سار لفظنك معناسی تحقیق اولندی (دریابار)
دریا کنارینه واقع اولان شهر وبیوك دریا معناسنه دخی کلور (دیرباز) اوزون دراز کبی
وطول زمان معناسنه کلور (سوزنی) در امل تا دیربازی ودرازی ممکنست ❋ چون امل د
تراعمر دراز دیرباز (دندان افزار ودندان پریش ودندان کاو) دیش قارشدیره جق خلال
(دمبه کداز) برنوع سحردر که قویونك قویریغنی ایکنه ایله دلوك دلوك دلدکدنصکره
آتشده اریدرلر العیاذ بالله مسحورك بدنی دخی آنك کبی اریر یه بو عبدفقیر مثنویاتده
دیمش ایدی بیت سوزن الماسم وشیرژیان ❋ دمبه کدازی چه کند آسمان (داس ودلوس)
ابله ونادان دلوس اتباع در تار ومار کبی دس ودیس ماند ونظیری معناسنه در (عنصری)
ندیدونه بیند کر هیچ کس ❋ که زرم مثل وکه بزم دس (دست پس) ایشك آخری که صوکی
تعبیر اولنور (دورباش) چاوش معناسنه در بوکمینه کستاخانه جنون نامه ده شهریار عقلك
دیوان عدل ایتدیکی محلده دیمش ایدی بیت همه دورباشان ببانك بلند ❋ دعاخوان هرکز
نبینی کزند ❋ وآه سرد معناسنه دخی کلور (اقبالنامه چودارا پیام سکندر شنید ❋ یکی
دورباش ازجکر برکشید ❋ وچاوشلرك اللرنده پادشاه ایچون ازدحام خلقده یول آچمق

(ایچون)

٩ یعنی انك میانی اول
مرتبه دقیقدر که اکر
یوق دیسه لر عیب
اولمز وبن بوبابده
بوقدر دیو ادعا ایدرم
سزلر وار دردیو ادعا
ایدرسز اکر سوزیم
دیدیکم کبی دکل ایسه
ایشته خرقهٔ فقیر
میانه مزده رهن
اولوب سوز کیمك
چیقارسه او آلسون
(منه)

(اسدی) جهان دامیار
بست نیرنك سازهوای
دلش دانه ودام آز

ایچون اولان باشی یومری اغاجه دخی دیرلر زیرا اول اغاج آلت دورباش درکه اصلنده
دورباش اوزاق کیت واز دحام ایتمه دیمکدر (نظامی) بهر کام ازبرای نوریاشی ❋ ستاده زنکی
بادورباشی (نیازی حجازی) دورباش ناخج در دیدی که تحریف ایدوب ناجاق دیرلر
(دست کش) اول کمسنه درکه اعمی وناتوانلرك اللدن یاپشوب یدر ٩ وکپاده دیدکلری نای
(عبدالرزاق) ای دست کش تواین مقوس ❋ ای دستخوش تواین مقرنس (نظامی) دستخوش
کس نیم ازبهر کنج ❋ دستکشی میخورم ازدست رنج ❋ وال ایله ایشله دکلری برعملك اجرتی
که اکا دست مزد دیرلر معنالرینه کلور (ده آك) ضحاك مارینك لقبی در بعضیلر ضحاك لفظی ده
آکدن معربدر دیدی آك عیب معناسنه در ضحاك مزبور اون خلصت ذمیمه یی جامع اولمغله
عبارت مذکوره یی اکا اطلاق ایتدیلر واول اون عیب بودر که تعداد اولنور زشتلك وقصیر
القامه اولمق وظلم وبی حیا اولمق واکول اولمق وبدزبانلق وکذابلق وعجوللق واحمقلق
(دود آهنك) خانه لرده توتون چیقماق ایچون یاپدقلری باجه بیت دهانش چون
زدی ازدرد آوخ ❋ توکفتی بود دور آهنك دوزخ (دژ آهنك) دالك کسری وژاء
فارسی ایله بدخوی وبدکار اولان کمسنه وبدخواه معناسنه دخی کلور (عنصری) زبس کینه
چوی ودژ آهنك بود ❋ فراخای کیتی درو تنك بود (دم کرك) صبح کاذبدن کنایه ٧ در خاقانی
دم کرکست یادم آهو ❋ که همه مشکبار بند وصبح (ناصر بخاری) شد دم کرك سحر ازسوی
مشرق بدید ❋ جرم هوا چون پلنك کشت ملمع بدن (دیودل) بغایة بهادر وجاهل ونادان
معناسنه دخی کلور (دژخیم) دالك فتحی وژاء فارسی نك سکونی ایله جلاد وبدخوی
وبدطبع معنالرینه کلور که ایکی جزؤدن مرکبدر برجزؤی دژ درکه بد وجزؤ آخری
خیم که خوی وطبع معناسنه در پس جلاده اطلاقی بو اعتبار ایله در (شهنامه) بدژخیم
فرمود کین رابکوی ❋ بدار اندر آویز وبرتاب روی (دژم) دالك کسری ایله غمکین
معناسنه در (خسروانی) رخم بکونهٔ خیری شده است زاندوه وغم ❋ دل ازتفکر بسیار خیره
کشت ودژم (درزمان) دالك وزانك فتحه لریله وزانك سکونی ایله اول ایپلکدر که ایکنه یه
کچمش اوله (دستش برون کن) الینی قطع ایله (دست زن) نادم وپشیمان (دستپیمان) ترکیده
داماد طرفندن خاتون طرفنه اغیرلق نامی ایله ارسال اولنان هدیه (دریای دورفرو)
بحر عمیق (دژبرو) خشمناك وچین ابروکوستر نکسنه دستواراه ال مقدار نجه اولان نسنه
(جام جم) چه خوری نان دستوارهٔ او ❋ نظری کن بدست پارهٔ او (دست آویز) هدیهٔ قلیله دن
عبارتدر (دست ستون زنخ کرد) متحیر دیمکدن کنایه در (دم لابه) کلب صاحبنه قویریغنی
اوینادوب اباغی آلتنده یوالانمق (سلطان حسین) میرزا بمدح آن چه افزودیم در کمال ❋
زهجوم که کویی همان کم شود ❋ زدم لابهٔ سك چه شادی فزود ❋ که ازعوعوش موجب

٩ (رباعی) فرقست
میان آنکه از روی
یقین بادیده ❋ بیناد ود
اندرره دین ❋ باآنکه
دو چشم بسته بی
دشتکشی هرسوی
همی رود بظن وتخمین

٧ عربده ذنب
السرحان دیرلر

غم بود (داتش بژوه) طالب علم اولان کمسنه‌در (داربوی) تبخیر ایتدکلری مشهور
عودك اسمی در (دهر نکوهی) روزکاردن شکایت ایتمك (مؤیدالدین) از دهر نکوهی چه
بود سود ترا ٭ در تسلیم ورضاست بهبود ترا (دیده کافوری) کوزلرینه آق دوشمکله اعمی
اولان کمسنه‌دن کنایه‌در (دسته شد) مضطرب اولدی (سلمان) بنفشه دسته از آن میشود
بمجلس باغ ٭ که در بهار بخود میرود فرو غمکین (دسته ساخت) مضطرب ایتدی (حافظ)
درباغ ز اشتیاق وصلت ٭ کل ساخته دسته خویشتن را و دسته کستاخ معناسنه کلور و معاونت
معناسنه دخی استعمال اولنور و بریرده باغلانمش نسنه‌لره دخی دسته دیدکلری معروفدر
(رودکی) نیست از من عجب که کستاخم ٭ که تو داری بأولم دسته دست پازد جد وسعی ایتدی
که زیاده چالشدی تعبیر اولنور (کاتبی) برای کشتن خود دست و پازدم بسیار ٭ ولی بکوشش
خود سرخ روی نتوان شد (دم درکشید) ساکن وساکت اولدی دیمکدن کنایه‌در
(دیر آی ودرست آی) (نظامی) چه خوش کفت این مثل مرد جهان کرد ٭ که دیر
آید درست آید جوانمرد ٭ الی کچدر اما ایشی پاکدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور **بیت**
مثل زد سکندر دران کوهسار ٭ که دیر ودرست آی وانده مدار ٭ یعنی برایشه شروع
ایتدك وقتده یاخود برایش ایچون بریره کتدکك زمانده ایشکی کرکی کبی وجوده
کتور کیج اولورسه اولسون (دیر آشتی) اول کمسنه که ادنی خصوص ایچون برکمسنه‌دن
رنجیده خاطر اولوب مدة مدیده سینه صاف اولمیه آنك حقنده زود خشم دیر آشتی
دیو ضرب مثل ایدرلر (هاتفی) همه زود چشمان دیر آشتی ٭ سرشته ز خشمند پنداشتی (دیوار
کج برآورد) برکمسنه بر بدعت سیئه احداث ایدوب خلق آندن متضجر اولسه ضرب
اولنور خیالی از طاق ابروانش روکردهٔ محراب ٭ در پیش خویش تاکی دیوار کج برآری
(دیبا هرچند کهنه شود پاتابه نکردد) حسیب ونسیب اولان کمسنه هرنه قدر فقیر
اولورسه دخی رزالت اختیار ایتمز دیه‌جك محلده ضرب اولنور واصل معنی بودر که دیبا
هرنه قدر کهنه اولورسه‌ینه دیبادر وآنی کمسنه‌لر ایاغنه طولاق ایتمزلر (دل بر دل کواهی
دهد) کوکلدن کوکله یول واردر کوکل دوستنی بیلور دیه‌جك یرده ضرب اولنور
بیت درنکیرد خاطر کل را فغان صبحگاه ٭ دل بدل هرچند ای بلبل کواهی میدهد (دیك
طوسی بجوش آمد) اول صوفیٔ مقلدسنکدل حقنده ضرب اولنور که کندوده اصلا
وجد وحالت یوق ایکن حلقهٔ سماعده آتش های وهوکرم اولدقده اظهار وجد
وحالت ایده (کمال خجندی) چون علاءالدین بوقت سماع ٭ درفغان وخروش می آید ٭
کوییا از حرارت انکشت ٭ دیك طوسی بجوش می آید (دل بما کران کرد) بزه خاطری
قالدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور (آصفی) نهاده بر دل ما کوه غم ز سنکدلی ٭ سبب
چه بود دل خود زما کران دارد (دل داد) رضا ویردی دیمکدن کنایه‌در (ظهیر) اکر

ضرورت ازاینان بکیردم دامن ٭ چه کونه دل دهدم کز تو درکذرم (سلمان) خود دل کرا
دهد که دهد دل به بی وفا ٭ باری چو دل دهد بمه مهربان دهد (دل نمود) کوللریوز کوستردی
دیمکدن کنایه‌در که روی دل نمود دخی دیرلر (سلمان) تو دل نمودکی غنچه باصبا بنکر ٭ که
هردمش چوبهٔ بیند کنار بکشاید (دل نهاد) توطین نفس ایتدی که اکا قرار ویردی
دیمکدن (کنایه‌در کمال خجندی) دل نهادم من بیچاره بدرد دل ریش ٭ چه کنم باغم او نیست
خبر این چارهٔ من (حسن نازك) دل نهادیم برغمت آری ٭ کار باید نهاد بو بنیاد (دیده سرخ
کرد) کوز قیزارتدی جامی بهر کل رخ که کردم سرخ دیده ٭ کنون از هر مژه خونم چکیده ٭
زیاده تعلق وکرکی کبی اهتمامدن کنایه‌در (ده کجا و درختان کجا) ایکی نسنه میانده تفاوت
قالمش اولسه ضرب اولنور (شوقی) زطوبی زند زاهد خشك لاف ٭ به بین ده کجا
و درختان کجا (دیکر نبست کمر) ضایع اولدی کیتدی قالمدی دیه‌جك یرده تکلم
اولنور (طوسی) تانمودی بنیشکر لب خود ٭ آن شکسته دیکر نبست کمر (انصاری)
درمیان عاشقان دیکر نمی بندد کمر ٭ هرکه جز موی میان او خیالی بسته است
(دلنشین) مطبوع ومرغوب اولان نسنه‌دن کنایه‌در ودخی واقف اسرار درون
اولان صاحب فراستدن کنایه ایدرلر (فیضی) هر دیده وری بدل نشینی ٭ میخواند
خطی زپیش بینی (دیوانهٔ ماه نو ندیده است) جنونی بی سبب‌در دیمکدر زیرا مجانین
آی باشنده جنونلری زیاده اولدیغی معروفدر (دعا کفت) وداع ایتدی (دعا خواند
اورا) اکا سلام کوندردی دیمکدر (دواسبه کریخت) چتال آت ایله قاچدی که پك قاچدی
دیمکدن کنایه‌در (دواسبه) اولاقدن کنایه اولدیغی عن‌قریب قسم اول ترجه‌سنده
کلوران شاءالله تعالی بوکمینه قلم وصفنده دیمش ایدی **بیت** نام ایزد زهی جکرداری ٭
ظلمت یك تنه دواسبه کیدر (دوچار شد اورا) اکا راست کلدی دیمکدن عبارتدر وبری
برینه راست کلریلر دیه‌جك یرده (دوچار کردیدند) دیرلر اساتذهٔ دیار عجمدن شو
وجهله استماع اتدم که اصل معناسی ایکی کوز درت اولدی دیمکدن کنایه‌در دیدیلر
دوست کام شد خیرخواه اولان احبابك مرادلری اوزره نائل مرام اولدی (دشمن
کام) بدخواه اولان اعدانك مرادلری اوزره مقصوددن محروم اولدی دیمکدر که مراده
نائل اولمق احبابك مایهٔ سروری ومحروم اولمق اعدانك مادهٔ حبوری‌در (بیانی) به عاقبت
شدم از دور چرخ دشمن ٭ من بلا زده از دوستکامی بسیار ٭ که مراد اولا کرکی کبی نائل
اولمش ایکن مقتضای دور فلك اوزره اعدانك مرادلری اوزره عاقبت محروم
اولدم دیمکدر (سلمان ساوجی) دشمنان کفتند کام دوست ناکامی بود ٭ عاقبت سلمان برغم
دشمنان شد دوستکام (دوال پای) اصلنده قایش بجاقلی معناسنه غول بیابانیدن عبارت
ایدی صکره عیاردن کنایه اتدیلر (دوتایی) اول جامه‌در که یوزایله آستاردن اولوب

(هاتفی)
آن شیفتهٔ رسن بریده
دیوانهٔ ماه نو ندیده

ایچنده پنبه اولمیه واکر بیلنه‌دك آستارلی یاهیچ آستاری اولمیوب ساده یوزدن اولورسه اکایکتایی دیرلر **بیت** دوتایی فقراجامه‌ایست کز عظمت ❋ هزار میخی افلاکش آستریابی ❋ هزار میخی اول ثوب درکه ترکیده آتدن نکنده‌لودیو تعبیراولندیغی عنقریب حرف هاده بیان اولنور ان شاءالله تعالی (دودبسوی نیکوان رود) برکسنه برشیٔ انکار اتسه مع هذا اول شیئك محقق اولدیغنه قرینهٔ قویه دلالت اتسه اکاسن فلان شیٔ نیجه انکار ایدرسن شوقرینه وارایکن دیه‌جك محلده ضرب اولنور وظرفاء دیار عجمدن بوعبد فقیرك استماع اتدیکی بودرکه مثل مذکور مقام تسلی‌ده ضرب اولنور مثلا برکسنه ادنی بلیه‌یه مبتلا اولسه اکا دیرلرکه بوبلادن سن نه ایچون مکدر اولورسن عادت الهیه شووجه اوزره جاری درکه بلایی محبت اتدیکی کمسنه‌یه ویرر لهذا آتش کنارنده جلوس ایدن کمسنه‌لر میانده توتون مالدار اولانه وخوب رواولانه واریر دیو افسانه ایدرلر شیخ نظامی‌نك شوبیتی بومعنایه مناسبدر **بیت** بهرجا که آتشی کرد دروان زود ❋ بسوی نیکوان خوشتربوددود (دوردست) و(دراز آهنك) اوزون اوزاق دیمکدن کنایه‌در (شوقی) بسوی ساعد سیمینش از زلف ❋ مروای دل که راه دوردستست (دورادور) اوزاقدن اوزاغه دیمکدر (عصار) دراز آهنك شداین کارباتو ❋ ندانم چون کنم ای یار باتو (دوست دشمن) دوستلغنده نفاق اوزره اولان کمسنه‌دن کنایه‌در (عرفی) دوست دشمن رابخون غلطان کنم عرفی ولی ❋ دوست دارم دشمنی کورا زبان بادل یکیست (دورنك) ایکی یوزلی منافقدن کنایه‌در که یك رنك مقابلی‌در (دوش بادوش) انکله کرکی کبی مساوی وبرابردر دیمکدن کنایه‌در (دوشاخ) و(دوشاخه) اول چتال دموردرکه عبد آبقك بویونه کچوررلر (جامی) درصفت کلمهٔ شهادت فرمود ❋ لام الف هست درین دیولاخ ❋ کردن دیوان هوارادوشاخ (دوموی) هلالی کلامندن منفهم اولورکه دوموی خاتونلرك ایکی چتال صاچی درکه آردلرینه آتارلر وکیسودن دخی مراد بومعنی اوله زیرا غلمانی نسوان اوزرینه ترجیح مقامنده دیدی **بیت** تارکا کل زموی کیسوبه ❋ بخدازان دوموی یکموبه ❋ ومشهوراولان بودرکه کیسو اورولی صاچ معناسنه‌در (دزدافشار) خرسزلرایله ال التندن معامله‌سی اولان کمسنه‌درکه خرسز یتاغی تعبیراولنور (خسرودهلوی) چوجوید متی زررا زدز دافشارخوان اورا ❋ که لابدمی باید ساخت بادزدان دیوانش (دزدخانکیست) خرسز بیانجی دکلدر بنه بزم ایچمزدندر دیمکدن کنایه‌درکه اول کمسنه‌دن ترکیده اوخیرسزی تعبیر اولنور (نظامی) همه آشنایان بیکانکی ❋ محل جوی چون دشمن خانکی (دوستکانی) معشوق ایله ایچدکلری شرابدر بعضیلر دیدیلرکه قدح نوبتی کندویه

(شاه طاهر)
هرطرف که روی زرینه سپهر دورنك زشش جهت شودت کاردان غصه دوچار

کلدکده آخره هدیه اولان شرابدر وبعضیلر فلانك عشقنه دیو ایچدکلری شرابدر دیدی (خاقانی) بنشین بنشاط وکامرانی ❋ بادوست بنوش دوستکانی (دستنبوی) اول ایو رایحه‌لو نسنه‌درکه قوقق ایچون الده طوترلر (دنبل آورده راز زربسیار بود) بر کمسنه چباندن شکایت ایتسه بوکلام ایله تفأل ایدرلرکه ترکیده صوکی صاغلق وتندرستلك دیدکلری کبی (امیدی) غنچه بنمود وزرشاخ کل افزودبلی ❋ زر زیاده شود آنراکه برآرد نبل ❋ والله اعلم واحکم

❋ باب الراء المهمله ❋

(ران کشادن) آتدن اینمکدن کذلك عریان اولمقدن کنایه‌در (روا) جائز ایله تعبیر اولنور ترکیده دخی مستعملدرکه روادکلدر دیوب لایق دکلدر معناسنی مراد ایدرلر حکیم خاقانی کلامنده واقع اولان روالفظی معنای اخیرایله تفسیراولنمق مناسبدر **بیت** دمیددرشب آخرزمان سپیدهٔ حشر ❋ نه خفتن توچواصحاب کهف روا ❋ پوشیده اولمیه که لفظ روا لفظ رفتن‌دن مأخوذ صفت مشبهه‌در داناتوانا کبی آخرنده اولان الف کتمکده مبالغه‌یی افاده ایدر نته کیم مقدمهٔ ثانی‌ده بیان اولندی پس معنای روا مبالغه ایله یوروبجی دیمك اولور یعنی موصوفنك میان خلقده برمرتبه شیوعی واردرکه هرکس آنی قبول ایدوب رد ایتمزلر مثلا نیکی رواست عبارتنك مؤداسی اولان معنی بودرکه ایولك میانی خلقده اول مرتبه یوررکه کمسنه آنی رد ایتمز واول زرمسکوك که سکه‌سنده اسمی مرسوم اولان پادشاهك مملکتنده رایج اولوب سائر ممالکده رایج اولمسه اکاشه روادیرلر یعنی شاه مزبورك مملکتنده اول مرتبه یورر ورواجی واردرکه کمسنه آنی رد ایتمز ولفظ رواج عربی‌ده روادن معرب درفافهم (روان آورد) عاقل دیمکدر (ره نورد) سریع السیر دیمکدر کویا سرعت سیری ایله طی مکان ایدرا کثریا فرسه صفت واقع اولور **بیت** چرانندهٔ کرکس اندرنبرد ❋ چمانندهٔ چرمهٔ ره نورد (رزد) اکول اولان کمسنه (ابوشکور) زدیدار خیزدهمه آرزو ❋ زچشمست کویند رزدکاو (رامشکر) مغنی ومطرب دیمکدر خنیاکر کبی ورامش طرب وعیش معناسنه اولدیغی نظامینك شوبیتندن ظاهردر **بیت** زمین بوسید شیرین که ای خداوند ❋ زرامش سوی دانش کوش یکچند (روزبازار) بازارك رونق وکرمیتندن عبارتدر (انوری) روز جشن وطرب وبستانست ❋ روزبازارکل وریحانست (راه کستر) یورغه آت رهوار ورهورد دخی دیرلر (سنجری) درآن ره چنان راه کستربراند ❋ که دهم ازپیش چندمنزل بماند (رندان خاك بیز) اول کمسنه‌لردن کنایه‌درکه نظر دقیق صاحبی اوله‌لر شرفنامه‌ده دقایق دین مبیندن بردقیقه فوت ایتمین کمسنه‌لردر دیدی (رادمنش) کریم

الطبع که مرادطبیعتی کریم وجوانمردطبیعتی در دیمکدر زیراصاحب معیاردیدی که راذ
ذال معجمه ایله سخی وجوانمرد معناسنه‌در (رکن‌الدین مکرانی) راذمنش پیرجهان
دیده❋ ورهمه اخلاق پسندیده (راوك) صاف وسوزلمش نسنه که رواق آندن معرب در
(ظهیر) بگذشت روزه بخیرومبارکی❋ پرکن قدح زبادهٔ کلرنك راوکی (رچك زد) (طیان)
به‌بندد دهان خود ازفرط بخل❋ که میزایداوسینهٔ اورچك❋ آروغ زد معناسنه‌درکه
ترکیده گگیردی تعبیراولنور (عنصری) بهیچ ره نروی تادران نیابی سود❋ بهیچ کس نروی
تادروبینی رنك (رنك برونداردی) اول کریم حقنده ضرب اولنورکه برکمسنه اندن عطیه
رجاایتدکده طلاقة وجه ایله احسان ایده (رنك برودارد) انك مقابلی در (رمارم) پیاپی
ومتعاقب معناسنه‌در (ره انجام) لوازم سفریه آت وسائر مهمات کبی صاحب مؤید فرسه
تخصیص ایدوب دیدی که آت صاحبنی نهایت راهه ایصال اتدیکی ایچون فرس مزبوره ره
انجام دیدیلرانتهی ونظامی کلامندن دخی خصوص منفهم اولور **بیت** تنوری چنین کرم
دربندنان❋ ره انجام راکرم ترکن عنان ❋ مصرع اول دخی فرصت اله کیرمش ایکن فوت
ایتمه دیه جك یرده ضرب اولنور مثلدر ترکیده فرون طاونده ایکن همان ایتمك پیشور تعبیر
اولنور (رمکان) رانك فتحی ومیمك سکونی ایله موی زهارکه ترکیده قاسق قیلی تعبیر
اولنور (منجیك) درهجوکسی **بیت** رویش بریشك اندرناپیدا❋ چون کیرمردغرچه
برمکان در❋ غرچه مخنث ونادان معناسنه‌در (روزبان) پادشاه قپوجیسی که درکاه
پادشاهیده اوتورر وچاوشه دخی اطلاق اولنور (راه‌زن) مطرب معناسنه کلورزیرا
راه مقام موسیقی معناسنه دخی کلور (سلمان) کسی بدولت عدلش نمیکند جزعود❋ زدست
راه‌زنان ناله در مقام عراق (رنك آرد) محجوب وشرمنده ایدر دیمکدن کنایه درکه
شرمنده اولان کمسنه نك رنك رویی متغیر اولور بوکمینه قصیدهٔ شیبیه ده وقتسز
صقال آغرمه‌سی صددنده دیمش ایدی **بیت** هردم ازمن هزار رنك آرد❋ این شبر
پاسپیدی بی‌جا (رنکین کمان) قوس قزحدن کنایه‌در (رازبان) اول کمسنه درکه ارباب
حاجاتك مصلحتلرینی حضور پادشاهی یه عرضه وسیله اولوب حاجتلرینی کرکی کبی
انها ایدر (حکیم فردوسی) بکفتند باراز بان‌راز خویش❋ نمودند انجام وآغاز خویش
(ریم آهن) ترکیده دمور بوقی تعبیر اولنان فضلاتدرکه دموری ارتدیکده یرنده
قالور واسیجق دموری چکوج ایله دوکدکده آندن شراره کبی صچرار (خاقانی) همدم
هاروت وهم طبع زن رامشکرم❋ افعیٔ ضحاکم وریم آهن آهنکرم (ریش کاو) احمق
معناسنه‌در ریش کاوی ابلهلك واحمقلق معناسنه‌در (جامی) درطلب ناکشیده محنت
ورنج❋ ریش کاوی بود توقع کنج ❋ کاوریش دخی بومعنایه‌در بوکمینه مثنویاتنده

(دل)

دل پرهوسه نصح وپند صددنده دیمش ایدی **بیت** باش بناکویی بریشم نواز❋
سرمهٔ خاموشیٔ تونغمه ساز❋ زانکه خطاجوی بسی خرده کیر❋ همچو زخل
درفن هندودلیر❋ هست بهرکوشه یکی کاوریش ❋ حرف تراکرده کمینگاه خویش
(روانخواه) اول کمسنه درکه معاشنی دریوزه ایتمکله تحصیل ایده که ترکیده قاپوقاپو دیله
نورتعبیراولنور (لطیفی) کرلطف خدارسد شودشاه ❋ آن کوپدرش بود روانخواه
(رشتهٔ نکنده) یورغان ودوشك قاپلایوب دیکدکلری قالین صاپ تعبیراولنان ایپلك (رومه)
موی زهار رمکان معناسنه که عنقریب مرور ایتدی (سوزنی) درهجوکسی که بداء الثعلب
مبتلاشده وریش اوریخته **بیت** شدجای جای ریخته ازننك روی او❋ ریشی که ننك
داردازورومهٔ زهار (روده کرده) اول قویون یاقوش که اسی صوده حاشیلانوب قیلی
وتویی صویولمش اوله که عربیده سمیط دیرلر (ره کوی) مغنی که راه وره مقام موسیقی
معناسنه کلدیکی مرور ایتدی ورامشی مطرب دیمکدر (رومی خوی) اول کمسنه درکه
برطبیعت اوزره ثابت اولمیوب هرکیمه مقارن اولور ایسه آنك مشربنی اخذوخویی
ایله خویلنه (خاقانی) هواچون خاکپای ونفس خوکی پایکاهت شد❋ خراج ازنفس ذمی
روی ورومی خوی بستانی (راهیست که کاسه میتوان دادبدست) ایشلك وآینده ورونده سی
چوق یولدن کنایه‌در کویا کثرت خلق برمرتبه ده درکه ایلروده اولان کمسنه کیروده
اولان کمسنه یه برکاسه ویرمك مراد ایتسه الدن اله اول کیروده اولا کمسنه یه اولاشدیررلر
(رباعی) راهیست زکعبه تابمقصد پیوست ❋ وزجانب میخانه ره دیکرهست ❋ لیکن
ره میخانه زآبادانی❋ راهیست که کاسه میتوان دادبدست (رکاب) پیاله (رکابی) ساقی یه
اطلاق اولنور (راه آورد) یولدن کلان کمسنه نك احبابه ویردیکی ارمغان (کاتبی) زراه یارم
اکرآوری غبارای باد❋ مرا ازان نبود خوب تر ره آوردی (رندعالم سوز) مردلاابالی
وبیقید معناسنه‌در (حافظ) مامست وخراب ورندعالمسوزیم❋ باماننشین وکرنه بدنام شوی
(روی زردکرد) یوزقیزاردوب عرض حاجتده مبالغه ایتدی دیمکدن کنایه‌در (آصفی)
بیمارعشق راچودوانیست ازچه رو❋ پیش طبیب این همه روزرویی کند (روی داد)
ظاهراولدی دیه جك محلده ضرب اولنور (کمال اصفهانی) هرکه ازخط شریعت ننهدپای
برون❋ هردمش فتح دکرروی دهدچون پرکار (روی پسربیند) آنك طرفنی طوتر
واکامعین اولور دیمکدرکه هرکس غالب اولان طرفه اعانت ایدر دیه جك یرده تکلم
ایدرلر **بیت** ریش داری اکرش باپسری بحث افتد❋ هرکه آید بعیان روی پسرمی
بیند (ریشخندکند) مداهنه ایدرکه هرصقاله کولر تعبیراولنور (نظامی) چون اثردردل
تومیکند ❋ کریه برون زریشخندی به❋ که ریشخندی مسخره لق دیمکدن عبارتدر زیرا

برکسنه‌یه ریشخند ایتمك استهزایه منجر اولور (رشته برآورد) بغایت ضعیف اولدی دیمکدن عبارتدر رشته برمرضدرکه اکثریا اهل بخاراده ظهور ایدر العیاذبالله اعضادن برعضوده برایپلك کبی نسنه ظهور ایدوب یوما فیوما اوزانور حتی برماصوره‌یه صارارلر شاعر بومعنایه اشارت ایدوب دیدی‌که **بیت** خورد آب بخارا کرفرشته ❊ برآرد رشته چون مرد بخارا (ریدار کرد) عبارتی ظاهر ایتدی معناسنه‌در (کمال اصفهانی) بخدایی که ازوعطسهٔ خوك ❊ موش را کرد درجهان ریدار (روی دردیوار آورد) و (روی بدیوار کرد) ودربروی خلق بست عبارتلری منزوی وخلقدن منقطع اولدی دیمکدن کنایه‌در (ظهیر) فلك بجاه توافراشت پشت برمسند ❊ ستم بعدل تو آورد روی دردیوار (روی مال) مقرمه تعبیر اولنان بزدرکه آنکله یوزسیلرلر نته‌کیم ارقه‌سله‌جك بزه پشتمال دیرلرکه عامه تحریف ایدوب پشتمال دیرلر وسمرقندلیلر مقرمه‌یه فدایی تعبیر ایدرلر **بیت** روی مالم بکف پای تو کرمالی نیست ❊ که مرا به‌زکف پای تو رومالی نیست (روپوش) اصلنده یوزاورتوسی معناسنه‌در لکن برنسنه‌یی خلقدن ستر ایتمك ایچون ایتدکلری بهانه‌یه اطلاق ایدرلرکه فلان نسنه‌یی پیش طوتدی دیو تعبیر ایدرلر (جامی) نیست حدچومنی بردن نام چوتویی ❊ بهر روپوش بنام دکرانت خوانم (روز استفتاح) شهر رجبك اون بشنجی کوننه دیرلر **بیت** عزیزدار زمان وصال را کان دم ❊ مقابل شب قدراست وروز استفتاح ❊ مخفی اولمیه‌که استفتاح عربی وطلب فتح معناسنه‌در صکره توسیع ایدوب برنسنه‌نك اولنه تبرکا شروع ایتمکه اطلاق ایتدیلر مثلا برکسنه متاعنی بیعه شروع ایتدکده جمله‌دن اول اول متاعدن برجزئی نسنه‌یی برصالح کسنه‌یه یاخود پاك اقچه ایله فروخت ایدوب سائر بقیهٔ متاعنی فروخت ایتمکه آنکله تبرك ایدرلرکه ترکیده تحریف ایدوب سیفته دیرلر (روکش من ساخت اورا) آنی بنم اوزریمه حواله ومسلط ایتدی‌که بکامرادی اذیت ورد دیمکدن عبارتدر (محتشم) سروکارم بغزالیست کزاغیار مدام ❊ میکند روکش مردم سك آدم رویی (روز نوروزی نو) یوم جدید رزق جدید دیه‌جك یرده تکلم اولنور (نظامی) هرآنچه ازعمر پیشین رفت کورو ❊ کنون روزنواست وروزی نو (رسوا) شایع (رسوا کرد) اظهار ایتدی وشایع قیلدی دیمکدر (رسته) صف بصف یعنی صیره صیره دوزلمش نسنه‌لر لهذا صیره صیره اولان دکانلره رسته وتحریف ایدوب آراسته دیرلر وبازار طوران موضعه دخی رسته اطلاق ایدرلر (رونما) ترکیده یوزکوروملکی تعبیر اولنور (سلمان) آن ماه رواکر نماید شبی عما ❊ دروجه اونهم دل وجان را برونما ❊ والله اعلم

(نسخهٔ درمصرع ثانی) چومرد دانش برآرد دردوشته

﴿ باب الزاء المعجمة ﴾

(زانوزد) دیزاوزرینه چوکوب تعظیم ایتدی واکثریا ملوکه بووجه اوزره تعظیم ایدرلر ووضع مذکوردن چوك ایتمك لفظی ایله تعبیر اولنور ترکیده چوکدی لفظی چوك کرد عبارتنك ترجمه‌سیدر (هاتفی) پی تهنیت یك بیك همکنان ❊ زبان برکشادند زانوزنان (زادهٔ مریخ) دمور حکماء معادن سبعه‌دن هربرینی سبعهٔ سیاره‌دن برینه نسبت ایدوب دمور مریخه منسوبدر دیدیلر وعلی هذا القیاس (زلف بست) معشوق عاشقه عرض جمال ایتدی دیمکدن کنایه‌در (زن درد افکن) کیجه‌دن کنایه‌درکه کیجه وقتی امراض واوجاع مشتد اولور (زاهدگوه) آفتاب (زه‌دان نهاد) مصافده عجزینه ومباحثهٔ علمیه‌ده ملزم اولوب جهلنه مقر اولدی دیمکدن کنایه‌در (زربزرداد) ایوبی آلدی وایوبی ویردی یعنی ایو متاعه ایو صاغ اقچه ویردی (حافظ) آمدوکرم بیرد آب رخم اشك چوسیم ❊ زربزر دادکسی که آمد این کالا برد (زنخ زد) لاف ووردی (خلاق المعانی) این چنین بخششی صله نبود ❊ ریشخندوزنخ زدن باشد ❊ کاشانی دیدی‌که زنخ زدن عبارتی بیهوده سوز سویلمك معناسندن دخی کنایه اولور ریشش آمد تمام اولدی دیمکدن کنایه‌در ولاف زن اولان قومه اهل زنخ دیرلر (عصار) بریش آمد زعشقت جمله حالات ❊ کنون کشتی زنخ زن درکرامات ❊ ریشش آمد وریش آمد اصلنده صقاللندی دیمکدر لکن تمام اولدی دیدکلری بعینه ترکیده تمام اولان نسنه‌دن بوایونك دخی صقالی بتدی دیدکلری کبی عادتا محبوبلر ایله عشقبازلق صقاللری کلمك ایله تمام اولدیغنه تشبیه طریقی ایله‌در (زنخ برد اورا) انی استهزا ایتدی که مزه‌لندی تعبیر اولنور (اوحدالدین کرمانی) ای ماه رخت جامهٔ دل درخون برد ❊ نادیدهٔ ترا رخت دل ماچون برد ❊ آن خال که برکوشهٔ چشمست ترا ❊ خال لب خوبان بزنخ بیرون برد (زنخ آورد) دخی بومعنایه‌درکه ترکیده چکه چالدی دیرلر (کمال اسمعیل) فلك برابری همت تواندیشد ❊ بروخرد زنخ نغزودلستان آرد (زکاب) یازو یازدقلری مرکب که مداد تعبیر اولنور وعبارت مذکوره ایکی جزؤدن مرکبدر برجزئی زك کاف عجمی ایله که زك وزاك زاج معناسنه‌در وبرجزء آخری آب درپس معنای ترکیبیسی زاج صویی دیمکدرکه مدادك جزؤ اعظمی زاج اولمغله بو اسم ایله تسمیه ایتدیلر کلاب کبی (زهاب) چشمه‌نك صوقاینایوب چیقان موضعی (زهراب) اول صودرکه بعض میوه وسبزه‌ده آجیلق اولدقده آنده اصلادرلرکه اول آجیلق دفع اوله (زادخوست) پیرسال خورده معناسنه‌در میدانی سامی فی الاسامی‌ده دیدی‌که اول کسنه‌درکه طعامی بغایت آزاکل ایتمکله بدنی ضعیف ونحیف اوله خاطره خطور ایدن بودرکه بغایت پیر اولان کسنه قوت وادراك وسائر حالاتده طفل کبیدر کویا اول کسنه قریب العهد تولد ایدن طفل خویی ایله خویلندیغی ایچون عبارت مذکوره‌یی

کاشانی نقل ایتدی‌که زنخ لفظی فائده سز اولمق معناسنه دخی کلورکه مقامه مناسبدر (منه)

واکثر اهل لغت دیدیلر زاد خوست لفظی واو رسمی ایله اول کسنه‌در یاشی چوق اولوب قدقامتی اوزون اولمیه دزاد لفظی سن معناسنه‌درکه یاش تعبیر اولنور سامی‌ده دیدی‌که زاد خوست اول کسنه‌درکه قلیل الاکل اولمغله ضعیف ونحیف اوله دیدیکی قد وقامتی اوزامیه دیدکلرینه مناسبدر (منه)

وزادخو لفظی دخی پیر وفرتوت ایله تفسیر ایتدیلر (منه)

اکا اطلاق ایتدیلر بونکته‌یی تأیید ایدرکه فلان کمسنه پیر اولدی دیه‌جك یرده
بزاد آمد دیرلر واثنای ترجه‌ده بو معنایه متعلق کلام مفصلا ذکر اولنمشدر کاور ان
شاالله تعالی (زادمرد) جوان مرد معناسنه آزادمرددن مخففدر (مولانا رومی) زاد
مردی چاشتکاهی دررسید ❁ درسرا عدل سلیمان دردوید (زشت یاد) برکمسنه‌یی غیبت
ایدوب عیوبی ایله ذکر ایتمك (رودکی) بتوباز کردد غم عاشقی ❁ نکارامکن این همه زشت یاد
(زبان بر) جواب مسکت وسائله ویردکاری عطیه ووجه تسمیه ایکی معنایه کوره دخی
ظاهردر (زنهار) عهد وامان معناسنه‌در وکاهی تأکید ایچون دخی ذکر اولنور
(زنهار مکن) دیرلر صقین البته اتمه معناسنه (زنهار خوار) نقض عهد ایدن
کمسنه (حکیم سنایی) ذکراولنان ایکی معنایی جمع ایدوب دیدی که **بیت** همه زنهار خوار
دین تواند ❁ دین بزنهار شان مده زنهار (زکور) زانك فتحی وکافك ضمی ایله بخیل
وخیرسز معناسنه کلور (سنایی) اکر زر نکیرم نه زاهد خسیسم ❁ وکرمی ننوشم
نه تائب زکورم (زارخوش) قلیل الاکل اولان خاتون (زرخشك) بغایت خالص التون
(یوسف زلیخا) نهاداز لعل سیراب وزرخشك ❁ فروزان قاج را برخرمن مشك (زیرکاه)
کرسی که ترکیده ایسکمله تعبیر اولنورکه اوزرنده اوتوررلر (زرساده) التون خرده‌سی
(زرده‌دهی وزرشش سری) تمام عیار اولان آلتون (زرجعفری) خالص التون یعنی
مغشوس اولمیه ❁ اصحاب تواریخ دیدیلرکه جعفر برمکی زماننه کلنجه مغشوش آلتونه
سکه ووررلر ایدی جعفر مذکور منع ایدوب خالص سکه ووریله دیو حکم ایتمکله
خالص التونی مطلقا کانسبت ایتدیلر (خواجوی کرمانی) چونقدش برمحك جعفر
آمد ❁ ززر جعفری خالصتر آمد (زادمنش) کریم وجوانمردکه اصلی آزاد منشدر (زاد
مرد) آزاد مرددن مخفف بو معنایه‌در وعرب کرمدن حریت وکریمدن حر ایله تعبیر
ایتدکلرینه موافقدر (زار) رقت وضعفدن کنایه‌درکه اصلی نزاردرکه ترکیده آریق
تعبیر اولنور سموز مقابلی وحال زار ضعف حالدن عبارتدر ورقت ایله اغلامغه کریهٔ
زار دیرلر ❁ پوشیده اولمیه که زار ترکیده اول کمسنه‌درکه وجع والمندن ناشی ایکلیه
وزاری ایکیله‌مك معناسنه‌در نته کیم عامهٔ کتب لغتده بووجه اوزره تفسیر اولندی
پس زار لفظنی رقت ایله تفسیر ملزومی ایله تفسیر وکتب لغتده واقع اولان تفسیر قبیلندن
اولور والله اعلم (زبان آور) بدزبان معناسنه‌درکه لسانی ایله هرکسی آزرده ایدر وشعراء
وصفنده دخی ذکر اولندیغی طائفهٔ مزبوره هجو وقدحدن خالی اولمدقلری ایچون
اولور لکن کاهی زبان آور مقام مدحده استعمال اولنورکه طلاقت لساندن عبارت
اولور بوکینه قلمه خطاب ایدوب دیمش ایدی **بیت** ای زبان آور سخن پرور ❁
ترجمان ضمیر دانشور ❁ آب چشمت خضاب پای سخن ❁ غبطه فرمای آهوان ختن (زر

روی) اصلنده یالدزلی معناسنه‌درکه منافقدن کنایه‌در (روی اندود) دخی بو معنایه‌در
(ریش آور) صقالی چوق کمسنه‌دن عبارتدر تازه صقالی کلان کمسنه‌یه اطلاقی اصطلاحه
مخالفدر لهذا سامی‌ده لحیانی ایله تفسیر ایتدی که عربی‌در کثیر اللحیه معناسنه‌درکه
اول کمسنه‌یه هلوفه وصقالنه کنفلیله دیرلر آور لفظی کثرت معناسنی مفید اولمغله
میوه‌سی چوق اولان اغاج بداغنه شاخبار آوردیرلر وبراغاج که مکانده محکم وثابت
اوله اکا بیخ آور دیدکلری کوکی چوق اولدیغی ایچوندر ولفظ زبان آور بدزبان معناسنه
اولمغله افشاء سر ایدن کمسنه‌یه دخی زبان آور دیرلر (زبانم کبودشد) سوبلیه سوبلیه
دیلیم یورلدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور (سلمان) تیغ کهر فروش زبان را کبود کرد
ازبس که برسخات امان الامان نهادو (زبانم موبر آورد) دخی بو معنایه‌درکه ترکیده
سویلیه سویلیه دلمده توی بتدی تعبیر اولنور **بیت** بسی فریاد میکردم زپیچ وتاب
کیسویت ❁ ندیدم خط آزادی زبانم موبر آورده است (زبانش راشکستم) بدکویه رعایت
ایتمکله اغزینی طوتدم وحاکمه رشوت ویرمکله خصم طرفنه معاونتدن منع ایتدم دیمکدن
کنایه‌در **بیت** ساقی بده آن قوح وزبانم بشکن ❁ ورتوبه کنم دکر دهانم بشکن (زرسفید
ازپی روزسیاهست) آق آقچه قره کون ایچون دیدکلری مثلدر (نظامی) بود همیشه ازپی ❁
روزسیه زرسفید ❁ اخترشب بصدق این ❁ واقعه داد باوری **بیت** تاخیال کیسویت
ازدیدهٔ دل شد بعید ❁ بهرآن روزسیه دارددو چشمم زرسفید (زبان زد) لسان خلقده متداول
اولان کلامدن کنایه‌در (زبردست) وبالادست عبارتلری برشیئك اوستی یانی دیمکدن
عبارتدر **بیت** خدایی که بالاوپست آفرید ❁ زبردست هردست دست آفرید ❁ وفوق کل
ذی علم علیم مضمونی اوزره مصرع ثانی دخی مراتب اقدار خلق متفاوتدر معناسنی افاده
ایدر صاغ جانبه دست راست وصول جانبه دست چپ دیرلر وزیردست برشیئك التی
یانی معناسنه زبردست مقابلیدر وزبردست عبارتی اکثریا قدرت صاحبی وزیردست
عاجز وفقیر معناسنده مستعملدر **بیت** ای زبردستان عالم زیردستت زیردست ❁ زیر
دستان درپناهت قوت وقوت یافتند (زرده کوش) دیوث معناسنه‌درکه ترکیده کیدی
تعبیر اولنور (خواجو) بروای زرده کوش وازرق پوش ❁ شیخ زراق وشوخ وزرق
فروش (زن بمزد) دخی بو معنایه‌در (زن جلب) قحبه عورتلو **بیت** زن جلبی رفته
ودرهجو من ❁ کرده بسی حرف پریشان رقم (مادرجلب) قحبه انالو معناسنه‌در ❁ پوشیده
اولمیه که جلب لفظی روسبی عورت معناسنه‌در پس لفظ زن ولفظ مادر مجرد اول
عورتی تعیین ایچوندر ع ریزه‌را پرورش بوعده بود ❁ وعد ایدوب انجار وعد
ایتمین کمسنه‌یه سنك قوری وعدك ایله اوقات کچورز دیه جك یرده ضرب اولنور

۹ (بیت) حیز بست
پس پدر ندیده مادر
جلبست وکون دریده

وعدكون معروفدر عربی لاتعجبونی ککمون بمزرعةان فاته الماء يغنيه المواعد (نظامی) امیدخورش بهتراز خورش ❀ بوعده بود زیره راپرورش (زیره بکرمان برد) بوستانجی یه طرحون هدیه ایدر دیه جك یرده ضرب اولنور (جامی) دأب دانا نبود قطره به بحر آوردن ❀ کار زیرك نبود زیره بکرمان بردن (ع زپریشش فراغتی داریم) بزم آندن خوفمز یوقدر بز آنی آدم یرینه قومزز دیه جك یرده ضرب اولنور **بیت** هر که بامابروت می تابد ❀ ماز پریشش فراغتی داریم ❀ بامابروت می تابد یعنی بزه بیغی بورار عبارتی بزم ایچون یارم آغز ایله آخردن برشی رجا ایدرویوقاردن اشاغی معامله ایدر دیمکدن کنایه در وبروت جنباند دخی بو معنایه در پروای او ندارم عبارتی بن آندن المچکمم دیمکدر (جامی) می ده به بانك نی كه ندارم بفر عشق ❀ پروای ریش محتسب وسبلت فقیه (زندانیست) مکدر الحال ودردمند دیمکدن عبارتدر (آزری) شکر وصد شکر که امروز کسی یافته ام ❀ که ستاند زفلك دامن زندانی (زیر وبالا کفت) ارتق واکسك وپریشان ویمعنی سویلدی دیمکدن کنایه درو (زیروبالا نیست) شك وشبهه یوقدر یعنی حق بودر وآنده محل کلام یوقدر دیه جك یرده تکلم اولنور (عصار) بزیر چرخ چون اوسروبالا ❀ نبود ونیست دروی زیر وبالا ❀ والله اعلم تعالی

﴿ باب السين المهملة ﴾

(سایه برکارش نینداخت) انك ایشندن آکاه اولمش ایکن تجاهل ایتدی که اکا صاحب چیقمدی تعبیر اولنورنته کیم سلمان جمشیدك خورشید درکاهنه جامه تبدیل بر پیرقپوجی صورتنه کیروب واردقده وکیجه وقتی ملکه مصادف اولدیغی وقتنده ملك آنی بیلوب سرینی ستر ایتدیکنی بیان صددنده دیدی که (نظم) ملك درراه دیدش حاجب آسا ❀ سیه پوشیده وخم کرده بالا ❀ دران تاریکیش فی الحال بشناخت ❀ ولیکن سایه برکارش نینداخت (سك هر سواریست) هر کوردیکنه اویار وهر یوزینه باقاندن برمنفعت امید ایدر دیمکدن کنایه در **بیت** شد ز ازل مبتذل وبی وقار ❀ کربه هر سفره سك هر سوار ع سك نشیند بجای کیابی ❀ بر ممدوح کمسنه کیدوب مکانه بر مذموم کلوب اوتورسه ضرب اولنور که مذموم اولان ایله ممدوح اولان کمسنه لر میاننده نوع ما مناسبت اولمغله شخص مذموم شخص ممدوحك بوجه ماغناسنی ویره ومذموم اولان ممدوح اولانك قدیمی لطفنی کورمکله ممدوح مزبورك ممکن مرتبه غیرتنی کوروب کوزه ده زیرا مصرع مذکورده واقع اولان کیابی لفظی باء عربی ایله باشچی معناسنه درکه باشچی برمصلحت ایچون دکاندن کتسه انك کلبی دکان قپوسنه اوتوروب سائر کلابی دکان ایچنه کیرمکه مانع اولور واکر برمفسد کیدوب برینه برمفسد دخی اوتورسه ع

(امیدی)
مرا این قصیده که
آورده ام بدان ماند
چنان که زیره بکرمان
برند ودربد ویابار

سك نشیند بجای عقرب کوردیرلر ع سنك جفا چه میزنی مرغ شکسته بال را ❀ بنم دردم بکا یتر وبن اکا تحمل ایده مز ایکن سنده بریانسدن بر درد آرترمه دیه جك یرده ضرب اولنور (سرجوشم هباشد) حاصل عمرم تلف اولدی دیمکدن کنایه در سرجوش اصلنده یخنی اوجاقده قاینار ایکن اوزرینه کلان یاغلی صویی معناسنه درکه آندن تریدیاپارلر صکره توسیع ایدوب هر نسنه نك کزیده واعلی سنه اطلاق ایتدیلر (نظامی) کر آشفته شدم هوشم تو بردی ❀ یرجوشم که سرجوشم تو خوردی (سفید شدن) قاپو آچیلوب ایچرویه یول بولمقدن کنایه در روایت اولندی که هلالی نك معشوقی تفرج ایچون باغه کیدوب هلالی دردمند آنکله هم صحبت اولمق سوداسی ایله باغ قپوسنه واردقده سیاه بخت نام برزنکی قاپوجی اکا قپویی آچیوب ایچرو کیرمکه مانع اولدی شو بیتی بر تخته پاره سنه یازوب معشوقك اوکندن جریان ایدن صویه القا ایتدی چون تخته پاره سی معشوقك پیشکاهنه آقوب واصل اولدی صودن چیقروب قراءت ایدوب بخت سیاه مزبوری منعدن منع ایتدی یعنی دخوله رخصت ویردی بیت مذکور بودر **بیت** چه خوش بزمیست رنکین صحبت جانان چه سود اما ❀ که نتوان شد سفید از شومیٔ بخت سیاه آنجا ❀ وکاهی آهوی سفید دیوب چشم معیوب مراد ایدرلر کویا کثرة کریه دن کوزی اغاردی (آصفی) چشمت آهوست ولی آهوی مشکین خطاست ❀ چشم خوبان دکر در غمت آهوی سفید (سخن برهمزده کوید) سوزی پریشان سویلر دیمکدر که برهم زده مضطرب معناسنه در (اوحد) کربهم برزده بینی سخنم عیب مکن ❀ که اوحدی از من دوشینه بهم برزده بود (سخن در آفتابست) سوز اهل عرضه درار اذلده دکلدر یعنی فرومایه یه متعلق دکلدر دیه جك یرده تکلم اولنور (نظامی) چنین مهری که ماهش در نقابست ❀ زمه بکذر سخن در آفتابست (سخن از پرده کوید) سوزی صراحة سویلمز بلکه تعریض وکنایه وجهی اوزره سویلر دیه جك یرده ضرب اولنور (سخن از نقاب کفت) دخی بو معنایه در (لسانی) دریك دو نکته صد غرض اظهار کرد رفت ❀ رخساره بسته بود وسخن از نقاب کفت (سخن دررده کفت) مقصودی اولان منزله سرعت ایتدی که فهم اولان کلامنی سویلیجك مقداری تأخیر ایتمیوب اول کلامی یولده سویلیه رك کیتدی دیمکدن عبارتدر (حافظ) بکوی فقر قدم کرنهی روان برخیز ❀ طواف کعبه اکر بایدت سخن درراه (سخن میان تهی) و (سخن بی سروبن) و (سخن مغز تهی) و (سخن بی مغز) عبارتلری معناسی یوق واصلسز فصلسز کلامدن کنایه در وعد کاذبه وعدهٔ میان تهی دیدکلری کبی ع میان تهیست هم وعدهای توچون کمرت (سربأوفرو برد) باشین اشاغی اکدی که اکا مشغول اولدی دیمکدن عبارتدر (سرت سبز باد) دوام صحت ایله دعا مقامنده مستعملدر یعنی همیشه تروتازه اولوب اجزای بدنك پژمرده لکدن امین اولسون زیرا نباتاتك

(قطعه) دانشین است
پیش اهل خرد
صد فغان در پس
شکیبایی یاد دارم زین
سبب کویند سنك
نشیند بجای کیابی

(حسن قلی)
تارطنبور که راز دل
من میکویده کوش
کن کوش که از
پرده سخن میکوید
(کمال اصفهانی)
درکوش تو هر سخن
که بی زر باشد از خلقهٔ زر
تو میان تهی تر باشد

جمیع اجزای مرثیه وغیر مرثیه سی یعنی کوکی صحیح اولدیغی باشنده اولان ورق سبزدن
معلوم اولور وکاهی سرسبزی رطوبت حالدن کنایه اولوب دولت مراد اولور (هلالی)
نرکس از بهر چه با این همه سبزی درباغ ❊ چشم خود دوخت بیرکی بر آیدز بصل ❊ وکاهی
دولتلو باشك ایچون دیه جك یرده بسر سبز تو دیرلر (سربرزد وسرزد وسر بر کرد)
عبارتلری ظاهر اولدی دیمکدن کنایه در (جامی) چو دیك از آتش دل کشت جوشان چشمهٔ
چشمم ❊ مکر طوفان نوحست این که سر برزد ز آتشدان ۹ (سرخود کرفت) و (سرخود
کرد) و (سر بر کرفت) عبارتلری باشین آلوب چیقدی کیتدی دیه جك یرده ضرب
اولنور بیت سر بر کرفته از ستم یار می رویم ❊ جایی که روزکار نیابد سراغ ما ❊ روایت
اولندی که حیرتی تازه لکی ایامنده بغایت شوخ وخلیع العذار ایدی یارانی آنك اوضاعندن
دلکیر اولمغله اکا سوء قصد بلکه فعل شنیع ایتدیلر چون بو معنی شهرده شهرت بولدی حیرتی
چارسو وبازاره چیقدقده اولا ایتدیکی شوخلکدن زیاده شوخلك ایدوب کویا اهل
شهره ماجرای مزبورك اصلی یوقدر صورتین کوستره احب احبابی آنی توبیخ ایدوب سنك
بو وضعك باعث ازدیاد بدنامی اولور دیدیلر حیرتی دیدی که ع شمع راهر چند
سرکیرد روشنتر بود ❊ حاصلی حیرتی یه بالضروره ترك دیار اقتضا ایتدی یولده کیدر
ایکن کندو کبی بر محبوبه مصادف اولوب بری برینه کشف راز ایتدیلر مکر آنك
دخی سرکذشتی حیرتی کبی ایمش براز زمان سیاحت ایتمکه شد نطاق عزیمت ایتدکلرنده
حیرتی شو بیتی انشاد ایتدی که بیت از دست چرخ با دل افکار میرویم ❊ ما هردو سر
کرفته بیکبار میرویم (سردر شکم نهاد) ایتدیکی عملدن شرمنده اولدی دیمکدن
کنایه در بیت زودش چو استره درشکم نهد ❊ درعهد تو آنکه بموی کزند کرد
(سر براهست) یول ارکان بیلور کاملدر دیمکدن کنایه در (نظامی) چو دانه کر بیفتی سر
براهی ❊ چو خوشه سرکشی کر سر براهی (سخن بر پهلو کوید) کنایه ایله سوزلر
سویلر که هر بری کویا بر تیر جکر دوزدر دیمکدن کنایه در بو کمینه دواته خطابده دیمش
ایدی بیت سر مخارای دوات ولب بکشا ❊ چین بابرو چنین خطاب خطا (هاتفی در تیمور
نامه) سخنهای بر پهلویش بیشتر ❊ چو خار وخسك هر طرف نیشتر (سرخارید) توقف ایتدی
ونومید و خصمه جوابدن عاجز وشرمنده اولدی دیمکدن کنایه در (سپیدکار) صالح ونکو
کارنته کیم خاقانی ابن سینانك شفاء ونجات نام تألیفلرینك مذمتنده دیدی که بیت اندر
شفاست عارضهٔ هر سپیدکار ❊ واندر نجات مهلکهٔ هر سیه کلیم (سیه کلیم) بدبخت دیمکدر
سیه کاسه خسیسدن کنایه در صاحب نوادر دیدی که سیه کاسه اول کمسنه درکه بعض
اقچه مظنه سی اولان غربا ومسافرینی خانه سنه دعوت ایدوب قتل ومسافر قویوسنه القا
ایدر (حافظ) بر وازخانهٔ کردون بدرونان مطلب ❊ کین سیه کاسه در آخر بکشد مهمانرا

۹ (سلمان) سخن بوصف رخش چون زخاطرم سرزد زمطلع سحتم آفتاب سر برزد (عصار) ندیده حاصلی جز حرقت ودمع بهر مجلس که سر بر کرده چون شمع

ع سیه بادام راهرسوی انداخت ❊ زیاده ماتمده در دیمکدن کنایه در دیار عجمده
عادت بو وجه اوزره جاری درکه برکمسنه جوان ایکن وفات ایتسه اقرباسی بادامی
سیاهه بویانوب مقرمه لرینه طولدررلر تابوتی قبری کنارینه وضع ایتدکده اول
بادامری آووجلری ایله آلوب تابوتی اوزرینه سپرلر حضرت جامی چشم سیاه
محبوب حقنده بو معنایه اشارت ایدوب دیدی که بیت سیه بادام راهرسو میفکن در
نظربازی ❊ نهکدارش که روز مرك بر تابوتم اندازی (سینه بر طاق) سودای عشقدن
سینه چاك اولان کمسنه در (نسیمی) دل مجروح حاجتمند مشتاق ❊ بیادا بروان شد سینه بر طاق
(سرکه پیشانی) عبوس الوجهدن کنایه در (اوحد الدین) زقلیه های بزرکان سرکه پیشانی
مراسه جرعه می ناشتای میکده بس (سرکه ده ساله) عداوت قدیمه دن عبارتدر
(سیه کار) فاسق وبدکاردن کنایه در (سنك بر قندیل نیست) مکدر ومظلم دکلدر بلکه
ظاهر وروشندر دیمکدر (انوری) نیست سنکم نبردکس که مرا ❊ سنکها زد زمانه
بر قندیل ❊ یعنی زمانه نك بکاسنك جفا وردوغی هیچ کمسنه عندنده مستور دکلدر پس
سنك بر قندیل تقدیرنده اولور (سنك درموزه فتاد) ترك سفر ایتدی دیمکدن کنایه در
(سنایی) چه روی با کلاه درمنبر ❊ چه روی باز کام در کلزار ❊ کله آنکه نهی که
درفتدت ❊ سنك درموزه کیك درشلوار (سیاهی ده اورا) آنی شرمنده ایله دیه جك یرده
تکلم اولنور (سایه پرستی) فسق وفجور (سپر بر آب افکند) عار وناموسی ترك ایتدی که
کیجه سین صویه صالدی تعبیر اولنور صاحب دستور مغلوب اولدی دیمکدن کنایه در
دیدیکی خطادر الله اعلم (سپرافکند) وکمان افکند عبارتلری کبی ظن ایتدی که مغلوب
اولدی دیمکدن عبارتدر دیرلر (اوحد الدین) ای که به تشویش مادست بر آوردهٔ ❊ تیغ چرا
میکشی ماسپر انداختیم (سکندر خورد) ایاغی سورچرودوشر دیمکدن عبارتدر بوکمینه
جنون نامه نام مثنویاتنده لشکر عقلك کثرتی وخیمه وخرکاهلری وصفنده دیمش ایدی که
بیت زخرکاه وخیمه میان طناب ❊ سکندر خورد اسب افراسیاب ❊ پوشیده اولمیه که
عبارت مذکوره آتك ایاغی سورچکده مستعملدر (عصار) درین میدان ناهموار غبرا ❊
سکندر خورد اسب عمر دارا ❊ زیرا اسکندر لفظی اصلنده سکیزاندر درکه سکیزیدن آت
ایکی اللرینی زمیندن یوقارو قالدرمق معناسنه درصکره تخفیف ایدوب سکندر دیدیلر پسندر
لفظی کبی که اصلی پسر اندر ایدی اوکی اوغل معناسنه نته کیم تفصیلی سبقت ایدی (سیبی
وسجودی) دلده نیاز الده پیاز دیه جك یرده ضرب اولنور بیت تا نار بسیب زنخت سجده
چو به کرد ❊ نوشد مثل کهنه که سیبی وسجودی (سر داد اورا) آنی صالی ویردی دیمکدر
(سردر پیش نهاد) انك آردینه دوشدی دیمکدن عبارتدر (حیرتی) من سایه وش زهر سودر
پیش نهادم ❊ او هر طرف کریزان چون آفتاب از من (سردر پیش داشت) دخی بو معنایه در

بو کمینه قصیدهٔ شینیه ده دیشلر اعزدن دو کلمك ایله حروف کره کبی ادا اولنمه دیغنی بیان صددنده کتا خانه دیمش ایدی بیت ناطقه میخور دصد اسکندر شدد هانم چو ملکت دارا (منه)

(سر دندان سپید کرد) تبسم ایتدی دیمکدر (انوری) چون که جانم سیاه خواهی کرد ☼
سر دندان سپید کن باری (سر کوش کرد) فسیلدی ایتدی تعبیر اولنور اصلنده بر کمسنه
آخر کمسنه نك قولاغنه باشنی قویوب سراً سوز سویلمك معناسنه در که فسلدینك
بر نوعی در (میر منصور) نشستم چون برت باغیر کردی طرح سر کوشی ☼ اکر صحبت بدین
تقریب خواهد بود بر خیزم (سلیم است) صوچی کناهی اولمیان کمسنه تعبیر اولنور و نادان
معناسنده دخی مستعملدر (جامی) صد کرامت بنام او سازند ☼ تا سلیمی بدامش اندازند ☼
(ساده لوح) درونده غل وغش اولمین کمسنه در و نادان معناسنده دخی استعمال اولنور
نته کیم بو کمینه وحدت نامه منظومه ده آذریك بت تراشلق ایله چوق کمسنه یی اضلال
ایتدیکنی بیان صددنده دیمش ایدی **بیت** بت تراش ایتمکیله چوق مه سال ساده ☼
لوحانی ایلدی اضلال (سال نکوز بهارش پیداست) ایو ایش کلیشندن وقوتلو کون
طوغوشندن بللو در دیه جك یرده ضرب اولنور (آصفی) آن حور که خط مشکبارش
پیداست ☼ بر دامن کل بنفشه زارش پیداست ☼ امسال طراوت عذارش پیداست ☼
سالی که نکوست از بهارش پیداست (سبز پا) شوم قدم که اوغورسز تعبیر اولنور (خسرو)
چو سر سبزی خواجه باشد بجای ☼ چه اندیشه از دشمن سبز پای ☼ مقابلی سپید پای و سرخ
روی در پوشیده اولمیه که حضرتده یشیلك تعبیر اولنور بیاض وسواد میانده بر رنك
در لکن سیاهه بغایت قریب اولمغله ادنی سبب ایله سیاه کورینور لهذا کیجه نك ظلمتی
سببیله یشیل اولان نسنه سیاه کورینور بوسببدندر که صرف سیاه اولان نسنه یه
سبز اطلاق ایدوب خط سبز و خال سبز دیرلر و قاره یاغز تعبیر اولنان محبوبه سیه چرده
دیدکلری کبی سبز و سبزه رنك دیرلر و کبود یعنی کوك نسنه یه دخی سبز دیرلر (فردوسی)
تبارك زپولاد سبزش کلاه ☼ فرس خنك و بر کستوانش سیاه ☼ تیغ سبز و تیغ سبزه رنك و خنجر
سبز و خنجر سر سبز و جوشن سبز و جوشن سر سبز دخی دیرلر و کوك کوزه چشم
سبز دیدکلری کبی هلالینك شو بیتندن ظاهردر **بیت** بو دهر چشم سبزی شیشهٔ زهر
☼ ز چشم سبز او صد فتنه در شهر ☼ و ماتم خانه یه سبز خانه دیدکلری عادة عجمه مبنی در که
وقت ماتمده کندولری سیه لر کیوب خانه لرینك فرشنی کوك ایدرلر (سبز مشعله دم)
اول کبوتر در که کندو سیاه یا یشیل و قویریغی بیاض اوله (هلالی) صبح چون ریخت دانهٔ
انجم ☼ آسمان کشت سبز مشعله دم (سواران آب و سوارك آب) حباب و آب سواران دخی
دیرلر نته کیم مرور ایتدی (سیب و تیب) بر ایشده متحیر اولمقدن عبارتدر که لفظ تیب
اتباع در تار و مار کبی (سر کوب) سرزنش که عربیده تقریع دیر و اصطلاح الشعراده
هر فنده استاد و ماهر اولان کمسنه در دیدی (سیه دست) بخیل و شوم معناسنه در مقابلی

(سپید دست) درسخی و میمون معناسنه در (خاقانی) دهر سپید دست سیه کاسه ایست سخت
منکر بخوش زبانی این ترش میزبان (سیلاب کند) سیل صویی یار دیغی یاروق (بهرامی) چه
کند راهی و راه دراز چون امید ☼ همه سراسر سیلاب کند و خاره خار (سازور) اول ایش
در که کرکی کبی اهتمام اولنوب مراد اوزره حاضر و مهیا اوله (سك جکر) جول و سخت
جان که ایت جانلو تعبیر اولنور (خاقانی) استخوان پیشکش کنم غم را زانکه غم میهمان سك جکر
است (سپوزکار) اول کمسنه در که مهم اولان ایشنی تأخیر ایدوب تحصیلی قیدینه دوشمز
(ابو شکور) هر که باشد سپوزکار بدهر ☼ نوش در کام او بود چون زهر (سکسار) کلب کبی
و دنیایه زیاده حریص اولان کمسنه یه دخی اطلاق اولنور (سعتر باز و سعتری) سحاقه و زیبقجی
تعبیر ایتدکلری زن بدکار (سنیه باز) الاجه دیمکدن کنایه در (اقبال نامه) تزروان رومی
و زاغان زنك ☼ شده سنیه باز یعنی دو رنك (سرانداز) بی باك که باشنی میدانه قومش تعبیر اولنور
(نظامی) سرانداز و در عاشقی صادقست ☼ که بر زهره از خویشتن عاشقست ☼ و کثرت
شرب شرابدن مست و خراب اولان کمسنه یه دخی سرانداز دیرلر هاتفی چو سلطان سر
انداز باشد زمی ☼ فتد بیخبر از سرش تاج کی (سرو ناز) اول سرو در که بداغلری هر طرفه نائل
اوله (سرو آزاد) اول سرو در که بداغی طوغری چیقوب کیتمش اوله (و سرو سهی) اول
سرو در که ایکی چتال بداغی طوغری اوله (سرپاس و سرپاش) کرز معناسنه در (فردوسی)
دل سرکشان پر ز وسواس بود ☼ همه کوش بر بانك سرپاس بود (سفته کوش) بندهٔ حلقه
بگوش که مطیع فرمان دیمکدر (اقبال نامه) دو کس ایمنند از تو هنکام جوش ☼ یکی نرم
کردن یکی سفته کوش ☼ نرم کردن کردنکش مقابلی در (سکالش) مطلقا فکر و اندیشه که
خیر و شرده استعمال اولنور و همیشه بداندیش اولان کمسنه یه بدسکال دیرلر استاد
رودکی نك بج نام بر راوی شعری وار ایدی اکا خطاب ایدوب دیدی که **بیت** ای بج
کنون تو شعر من از بر کن و بخوان ☼ از من دل و سکالش و از تو تن و زبان (سیه پوش) دور
باش یعنی چاوش که ذکری مرور ایتدی ملوك ماضیه نك چاوشلری خلق پادشاه
مرور اتسون ایچون یولدن صاوشدر دقده مهیب کورنمك ایچون سیاهلر کیرلر ایدی
(اسدی) به نزدیك شیروی شد داد خواه ☼ که او بد سیه پوش در بارکاه (سه درك و سه پرك)
طقور جون تعبیر اولنور بر نوع قار در (ساخته رنك) موافق و متابع اولان کمسنه در (سوتام)
شیٔ قلیل معناسنه در و فایی دیدی که سوتام طوسیلر اصطلاحنده قلیل و کوچك معناسنه در
(حکیم قطران) از سخا سوتام باشد نام کنجی پیش تو ☼ وز کرم نزد تو باشد مدحت سوتام نام
(سخت لکام) سرکش و توسن اولان آت (سپد چین) اول میوه در که صاحبی جمع ایتدکده
اغاجنده انی کورممکله قالور که ترکیده باشاق تعبیر اولنور (سرپایان) دستار که صاروق تعبیر

اولنور (شمس فخری) من آن نیم که دهم آب روی خود برباد ❋ برای درهم و دینار و طاق وسرپایان ❋ وزره کلاهه دخی دیرلر **بیت** نه ز آهن درع بایستی نه دلدل ❋ نه سرپایان بایستی نه مغفر (سه خوان) اول قومدر که ان الله ثالث ثلاثة دیرلر تعالی الله عما یقول الظالمون (خاقانی) بیك لفظ آن سه خوان را چه شك ❋ بصحرای یقین آرم همانا (سوزیان) درونده مضمر اولان راز (کمال اصفهانی) عاقبت بی تحاشی سرپوش ❋ از طبقهای سوزیان برداشت (سیه پستان) اول خاتوندر که اولادی معمر اولمیه بعضیلر دیدی که اول خاتوندر که آنك سودینی امن معمر اولمیه (سکنکبین) سکنجبین درکه ایکی جزؤدن مرکب درکه برجزؤی سك در سرکه معناسنه وجزؤی آخری انکبین درکه عسل معناسنه ومولانای رومی سرکنکبین تعبیر ایدوب دیدی که **بیت** از قضا سرکنکبین صفرا فزود ❋ روغن بادام خشکی مینمود (سرواده) قافیهٔ شعر معناسنه در (ستایشکاه) اثنای قصیده ده اولان تخلص که گریزگاه دخی دیرلر واصل معناسی محل مدح دیمکدر (عنصری) بنام وکنیتت آراسته باد ستایشکاه شعر وخطبه تا حشر (سوفچه) التون شوسه سی که سبیکه وتحریف ایدوب سوبکه دیرلر (منجیك) بیکی لقمه که از خوان تو خورد آن مسکین ❋ بیکی سوفچه زرش بفروشی اکنون (سنك یده) بعض کتب تواریخده شو وجه اوزره تحریر اولندی که حضرت آدم ثانی یعنی نوح علی نبینا وعلیه السلامك سفینه سی جبل جودی ده مستقر وطوفان آب بالکلیه برطرف اولدقده اولاد امجادلرینك هر برینی بر اقلیمه ارسال مراد ایتدکده اولاولداد رجندی اولان یافثی غربی شمالی طرفنه تعیین ایدوب اول دخی اول جانبه پادر رکاب عزیمت اولدقده پدر والا کهرندن شو وجهله استدعا ایتدی که وقت حاجتده استمطاره وسیله اوله جق بر هدیه احسان ایده دیو حضرت نوح دخی بارگاه حضرت منشئ السحابدن بو خصوصی رجا ایچون دست نیازی کشاده ایتدکده جبریل امین حضرت رب العالمیندن وسیلهٔ نزول مطر اولاجق براسم اجابت اثر کتوروب حضرت نوح علیه السلام اول اسم میمون برکت نمونی برحجر اوزرینه نقش وترسیم ووقت حاجتده اول حجرك منقوش اولان جانبنی سوی آسمانه وضع اولنمسین یافثه تعلیم ایتدی واول حجر باران اثره اتراك یده تاشی واهل فرس (سنك یده) وعرب حجر المطر دیو نامزد قیلدیلر که وقت حاجتده وجه محرر اوزره استمطار اولنسه حضرت مسبب الاسباب اول اسم مبارکك برکتنه انزال مطر ایدر (صائب) سنك یده است مهرهٔ گهوارهٔ یتیم ❋ جز گریه کار نیست دل داغدار را ❋ والله اعلم (سرخاره) اغاجدن یا عاجدن پنجه کبی یاپلمش بر آلت درکه خاتونلر آنکله باشلرینی قاشیرلر (خلاق المعانی) دختران خاطرم را در تماشاگاه عرض ❋ جز ز پنج انکشت من برفرق سر سرخاره نیست ❋

(سراسیمه) متحیر ومدهوش معناسنه در (خسرو) دلم در خیالت سراسیمه شد ❋ بتیغ فراقت بدو نیمه شد ❋ وبو مقامده سرسام وسراسیمه وبرسام عبارتلرینك معنای اصلیلری بیان اولنمق مناسب ملاحظه اولندی ❋ امدی معلوم اوله که لفظ (سرسام) ایکی جزؤدن مرکب در برجزئی سردر باش معناسنه وجزء آخری سام درکه عربی ده موت معناسنه در واصطلاح اطباده سرسام بر آفت مهلکه درکه باشده اولور یعنی باشده حادث اولوب هلاکه مؤدی اولان آفت نته کیم (برسام) لفظی دخی ایکی جزؤدن مرکب اولوب برجزئی بر در سینه نك اطرافی معناسنه برجزئی سام درکه ترکیب اولنوب ذات الجنب دیدکلری مرضه اطلاق ایتدیلر یعنی بر آفتدر که جنبده حادث اولوب موته مؤدی اولور وبو تقریردن بر وسینه میانده اولان فرق متبین اولورکه سینه نفس صدر وبر صدرك یانلریدر و بر وسینه میانده فرق اولدیغنه شو ایکی بیت ایکی ایکی شاهد عدلدر **بیت** بر وسینه آن صنم سیم رنك ❋ همی داشت از تختهٔ سیم تنك ❋ **بیت** بزد بر بر وسینهٔ اشکبوس ❋ فلك آن زمان دست او داد بوس ❋ لکن سرسام حقیقتده آفة معهوده نك اسمی در کثرت استعمال ایله صاحبنه اطلاقی حقیقة اولدی و(سراسیمه) لفظی اوج جزؤدن مرکبدر برجزئی سردر وبرجزئی آسیم در وبرجزئی هاء نقل وآسیم اصلنده آسیب درکه شدة ایله طوقنوب زحت ویرمك معناسنه قیاس اوزره بایی میمه تبدیل ایدوب معنای عام ترکیبی دن معنای خاص اسمی یه نقل اولندیغنی افاده ایچون آخرینه هاء نقل الحاق ایتدیلر نته کیم مقدمهٔ ثانیه ده امثالی مرور ایتدی پس سراسیمه اول کمسنه درکه باشنه بر سخت نسنه محکم طوقنغله دماغی مختل اوله **بیت** مایم سراسیمه در اطراف جهان ❋ از نیك وبد خلق جهان رو کردان ❋ ترکیده اول کمسنه یه شاشقون دیرلر که اصلی شش کونی در یعنی جهات ست جهانده سرکردان واطراف عالمه منسوب دیمکدر والله اعلم (سایه زده وسایه دار) جن طوتمش کمسنه (سینی) اوزرنده طعام اکل ایتدکلری بیوك تبسی که ترکیده دخی سینی دیرلر (سردستی) ما حضری تعبیر اولنان نسنه درکه اکا چندان اعتبار اولنمز که بو مقوله اولان نسنه یه ترکیده ال اوجیله طوتلمش تعبیر اولنور (خلاق المعانی) سردستیست شعر ازان رو که می نداد ❋ ابکار معنی بر حسب اختیار دست (سهی) سینك کسری ایله نوجوان وطوغری نسنه یه دخی دیرلر (سرو سهی) بو معنادن مأخوذدر (ناصر) سهی قدی چو سرو بوستانی ❋ شب افروزی چو ماه آسمانی (سعتری) زن سحاقه که چرمینه بند دخی دیرلر (جامی) نفس را بنداز کلوکن کز نان سعتری ❋ فارغست آنکس که قوت اوز نان وسعتر است (سبك سر) و(سبك سار) خفیف العقل اولان کمسنه در سر اصلنده باش معناسنه در توسیع ایدوب علو یعنی اوست

معناسنده دخی استعمال اولنور مثلا سر آب وسر آتش دیرلر وکاهی سر دیوب آرزو معناسنی مراد ایدرلر (سلمان) چرخ نه تو سر بوسیدن پایدارد٭ پشت چون موی سر زلفش ازان روی دوتاست٭ برك دخی آرزو وسودا معنالرنده مستعملدر وکاهی سر لفظی تحسین لفظ ایچون زیاده قیلنور (سروپای) خلعت وتشریف معناسنه کلور ع فی الحال زرضوان سروپا بیرون کرد (سردست افشاند) الی ایله اشارت ایدوب منع ایتدی (سعدی) ملك در سخن کفتنش خیره ماند٭ سردست فرمان دهی برفشاند (سربسته وسر بمهر) مستور دیمکدن کنایه‌در (سرشار) اول مرتبه لب بلب طولمش نسنه‌در که مثلا کاسه‌دن طشره دوکلمکه قریب اولمش بوعبدفقیر توبه نامه‌ده دیمش ایدی بیت کچدی اولدمکه پیرمیخانه٭ دستی ایله صونردی پیمانه٭ خلقـهٔ میده کاسهٔ سرشار٭ دور آخرده‌ویردی باکه خمار (سره‌وقت وسروقت) دولت وصفا وعیش وحضور وقتی (ابوتراب) خاطر جمع زسروقت جنونم انداخت٭ یاد آن روز که درعین پریشانی بود٭ ولفظ سره هر نسنه‌نك اعلاسنه اطلاق اولنور مثلا (سیم سره) رایج اقچه‌دن عبارتدر و(سره‌مرد) ایو کمسنه دیمکدر وعنقریب مرور ایتدی که سر لفظی علو معناسنی افاده ایدر دیو پس هر نسنه‌نك اعلاسنه وایوسنه تخصیص اولندیغنی افاده ایچون آخرینه هاء نقل الحاق اولندی بسر وقت اوافتاد آنك احوالنه واقف ورازینه مطلع اولدی دیمکدن کنایه‌در بوکمینه‌نك اساتذهٔ دیارعجمدن استفاده ایتدیکی بودرکه سروقت اول زماندن عبارتدرکه برکمسنه کندی وقتنه مالك اولوب آنده تنهاجه صفاوعیش ایده بیت رقیب امروزمنعم کرد از آمدشد کویش٭ بسروقت غم پنهانم افتادی به بیداری٭ پس بسروقت اوافتاد عبارتنك معناسی بودرکه انك تنهاجه ایتدیکی ذوق وصفایه واقف اولوب حضور عیشنه مانع اولدی (سنك آتشی) چقماخ طاشی دیمکدر (علیشیر نوایی) بس که دارم در درون سینه مهرمه‌وشی٭ برسرخاکم شودهر سنك سنك آتشی (سنك وداغ شد) باشی کوزی یارلدی دیمکدن عبارتدر (شهیدی) نشان سنك جفای تو داغ بیداداست٭ کجاست آنکه زکوی توسنك وداغ نرفت (سکه برزرزد) سکه‌یی مرمرده قازدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور که حکمنی کرکی کبی اجرا ایتدی دیمکدن کنایه‌در (جامی) برخ نقش خیال او کشیدی٭ زدی ای اشك آخر سکه برزد (سیاه بادزبانش) دیلی قوروسون دیو بددعا مقامنده تکلم اولنور (سیه‌روی باد) میان خلقده رسوای اولسون دیمکدر (سیه‌مست) کرکی کبی سرخوش که ترکیده کوك زورنه تعبیر اولنور ﴿فائده﴾ سرخوش ایله مست میانده فرق بودرکه سرخوش لفظی ایکی جزؤدن مرکب‌در برجزئی سردر که موصوفدر وجزؤ آخری

خوش درکه صفتدر مجموعی ترکیب اولنوب اول کمسنه‌یه اطلاق اولنورکه شرب شرابه شروع ایتدکده هنوز باشنه بخار صعود ایدوب کله کرم اولمغه باشلیه اول وقتده اکا (سر کرم) دخی دیرلرکه کله‌سی قیزمغه بقیهٔ شرابی ایچمکه حریص اولور وعاشق اولان کمسنه‌یه سرکرم دیدکلری آتش عشقله کله‌سی قیزوب محبوبك دیدارینه حریص اولدیغی ایچوندر (کمال اصفهانی) ای شمع بزم دوش چرامیکریستی٭ پروانه عاشقیست تو سرکرم کیستی٭ وچون حدسکره بالغ اوله اول وقتده مست دیرلر٭ وسرخوش ومست میانده فرق اولدیغی خسروك شو بیتندن ظاهردر بیت خوش آن شبها که پیشش بودمی که مست که سرخوش٭ جهانم میشود تاریك چون یاد آرم آن شبها٭ ودخی می وباده میانده فرق بودرکه می اول اوزوم صویی درکه شراب خانه تعبیر اولنان ظرفدن اخذ وظرف آخره وضع اولنوب غلیان واشتداد وقذف زبد مرتبه‌سنه بالغ اوله٭ وباده اول اوزوم صویی درکه شراب خانه‌دن اخذ ایتدکدنصکره آتشده قایناديرلر ثلثاندن آزی کیدنجه صکره ظرف آخره وضع ایدرلرکه حالت مذکوره‌یه بالغ اولور واکا می پخته دیرلرکه می پخته‌دن معرب‌در وشرح منظومه ده واقع اولان عبارت بادهٔ پخته‌نك اسمی اولدیغنده صریحدرکه ترجه‌سی بودرکه ذکر اولنور٭ باذق اول اوزوم صویی درکه آزبچق طبخ اولنوب ثلثاندن اقلی کتدکدنصکره آتشدن ایندیروب برظرفه وضع ایدرلرکه آنده مشتد اولور وقاینار وکوپوکنی آتارکه شرعا آنك قلیل وکثیری حرامدر٭ خواهرزاده دیدی که باذق لفظی باده‌دن معربدر وباده پخته اولان شرابدن عبارت اولدیغی حافظ شیرازینك شو بیتندن منفهم اولور بیت چون پیاله دلم از توبه که کردم شکست٭ همچو باده جکرم بی می وپیمانه بسوخت٭ والله اعلم (سینه کرد) سینه‌سینه وروب یقدی ع برش بربرك نسرین سینه میکرد٭ که مراد اکا غالب اولدی دیمکدر (سماکاره) سبوکش میخانه (حکیم سنایی) ازپی کسب شرف پیش بنا کوش ولبش٭ ماه کشته رهی ومهر سماکارهٔ اوست٭ ومطلقا خدمتکار معناسنه دخی کلور (سوی خود تیشه زند) هپ کندی طرفنه چکر دیه‌جك یرده ضرب (آصفی) بهر خود ساخته کاری همه کس جز فرهاد٭ سوی خود هیچ نزد تیشه عجب کاری کرد (سراغ کرد) صوروب سؤال ایتدی دیو تعبیر اولنور (سرخ عیار) برمشهور عیارك اسمی درکه عیارلکده کاملدر دیه‌جك سرخ عیاراست دیرلر والله اعلم

﴿باب الشين المعجمة﴾

(شادی اوخورد) انك عشقنه دیو طلوسین ایچدی تعبیر اولنور (شادی قداوه شادی رخ او) دخی دیرلر محلنه کوره استعمال اولنور مثلا محبوبك ذاتی وشخصی ذکر

ایدوب شرب ایدرسه (شادی او) وقامتنی ذکر ایدوب شرب ایدرسه (شادی قداو) وعلی
هذا القیاس (کمال اصفهانی) مکر شادی قدش خورد نرکس ✽ که مست افتاده
اندر پای سرواست (شب بخیر کفت) و(شب خوش کرد) عبارتلری کیجه وقتی
وداع ایتدی دیمکدر وکاهی توسیع ایدوب مطلقا وداعده استعمال ایدرلر (کمال
اسماعیل) روز خوش زادل من شب خوش کرد ✽ تا که اوراست شب خوش زلفت ✽
پوشیده اولمیه که بیت مذکورده روز خوش وداع ایتمکدن شب خوش عبارتیله
تعبیر اولندیغی روز خوشه زلف یار شب خوش اولمغله روز خوش کیجه حکمنده
اولدیغنه بناءدر پس معلوم اولدی که شب خوش عبارتی کیجه وقتنده اولان وداعه
مخصوص اوله خواه حقیقة کیجه اولسون خواه ادعاء کیجه اولسون صاحب دستور
بو دقیقه یی ملاحظه ایتمك ملاحظه اولنور و خیر باد کرد و خیر باد کفت عبارتلری مطلقا
وداع ایتدی دیمکدن کنایه در یعنی وقت معینه مخصوص دکلدر و وداع ایتمکه وداع
ایتدیکی شیئه ترك لازم اولمغله (شب خوش کردمش) دیوب انی ترك ایتدم معناسنی مراد
ایدرلر (شیر کیر) نیم مستدن کنایه در ٩ که کیفیت شراب آنك ایچون بر کونا شجاعت تخیل
ایدرکه ارسلان ایله مبارزه ایتسه غالب اولور و کیفیت مزبوره غالب اولدقده بخار
شراب دماغنه اول مرتبه صعود وقوایی شو وجه اوزره مسدود ایدرکه ارسلانی تخیل
دکل کندویی بیلمز اولور امدی معلوم اولدی که شرب شراب مورث شجاعتدر
دیدکلری کلام مشهور اطلاقی اوزره دکل ایمش بلکه نیم مستلك حالنده ایمش و نیم
مستلك تعبیر اولنان حالت که سیاه مست مقابلیدر میخوار اولان کمسنه ایچون مجلس
واحدده ایکی کره واقع اولور بر دفعه ابتداء شرب ایله بیهوشلق مرتبه سنك خلالنده
اولور که اول وقتده میخواره سرخوش اطلاق اولنور که شجاعت و سخاوت و کرم
بو رتبه ده حادث اولور و بر دفعه دخی بیهوشلق مرتبه سی ایله صحوکلی خلالنده واقع
اولور که اول وقت مقدمهٔ زمان خمار اولمغله میخوار آنده تنکدل اولوب کندو جانندن
بیزار اولور (نظامی) زمستی کرد بر شیران دلیری ✽ که نام مستی آید شیر کیری
(حافظ) بده تا روم بر فلك شیر کیر ✽ بهم بر زنم دام این کرك پیر (شب در میان دهد) کرم
واحسانی وعده ایله ایدر یعنی پیشین ایتمز (ظهیر) دانی که خال درچه سیمین او چراست
✽ که آن سیم را کر دهد بتو شب در میان دهد (شیشه کردن) احمق وابلهدن کنایه در
(شیوا زبان) فصیح اللسان اولان کمسنه در (ابو شکور) باید فیلسوف سخت شیوا ✽ که باشد در
سخن کفتن توانا (شست) آغ و بالق طوته جق اولته تعبیر اولنان اوجی اکری دمور
معناسنه اولدیغی سوزنی نك شو بیتندن منفهم اولنور بیت جهان بکام مرادش زماه تا

٩ موردمثل مذکوری شو وجه اوزره بیان ایتدیلرکه بهرام کورك ندمای خاصه سندن برندیمی کثرت شرب
شراب سببی ایله هلاك اولمغله بهرام عظیم مکدر اولوب اطراف مملکته و زیر حکومتنده اولان بلاد وقری اهالیسنه تنبیه اکید ایتدی که اون ایکی سنه یه دك کمسنه شراب ایچمیه لر و هر کیمك خانه سنده بر قطره شراب بولنور ایسه آنی قتل و انواع عذاب ایله تهدید ایتدی قضایا بر کفشکر زاده تأهل ایدوب لیلهٔ زفافده عمله قادر اولمیوب احبابه احوالنی بیان ایتدکده دیدیلر که بر ایکی قدح شراب سکا ممکن اولسیدی مناسب ایدی دیدیلر مزبور دخی شراب تفتیش ایدوب خفیة بر پیره زنك خانه سنده بولدی بر ایکی قدح نوش ایدوب خانه دن طشره چیقدقده بهرامك بر ارسلانی قاچوب خلقك اوزرینه هجوم بر ایکی آدم هلاك ایدوب شیربانلر طوتمغه قادر اولمامشلر و مزبورك اوزرینه دخی هجوم و حمله ایتدکده قولاقلرندن اخذ ایدوب شیربانلره تسلیم ایدر بو کیفیتی بهرام استماع ایتدکده کفشکرزاده مرقومی حضورینه کتوردوب
اباء واجدادکده هیچ پهلوان ظهور ایتمش میدر دیو تقید تام ایله سویلدوب احواله واقف اولدقده شیرکرلك مرتبه سنه کلنجه (ماهی
شرب شرابه اذن ویروب منادیلر ندا ایدوب شیرکیرلکدن تجاوز ایدنه جزا ترتیب اولنور دیو تنبیه ایتمشدر (منه)

ماهی ✽ بکام حاسد او چون بکام ماهی شست ✽ و باش پارمقده اول موضع درکه آنکله اوق
آتارلر و فصاد نیشتری معناسنه دخی کلور (سعدی) برادران و عزیزان ملامتم میکشید ✽
که اختیار من از دست شد چو تیر از شست (شابورد) هاله که قمرك اطرافنده کورینور
(پیروز مشرقی) بخط و آن لب و دندانش بنکر ✽ که همواره مرادارند در تاب ✽ یکی همچون
پرن بر اوج خورشید ✽ یکی چون شابورد از دور مهتاب (شاهورد و شادورد) دخی بو معنایه
در (شمغند) ملوث و بدبوی اولان خاتون (ابو الخطیر) زن زشتست و دراز و پیر و شمغند ✽
کندیکدم چو کاهی کوه الوند (شاه کار و شاکار) کاربی مزدکه خلقی زوره کتوروب
ایشلدکلری ایش تعبیر اولنور (شادخوار) مسرور و شادان معناسنه در شرفنامه ده
اغیارن خالی تنها شراب ایچن کمسنه در دیدی (ابو الفرج) شاد خوار از تو سلاطین
و ترا دیده مطاع ✽ نوش خواب از تو رعایا و ترا کرده دعا (شور مور) او فاق قرنجه (شارمار)
بویوك صویلان (حکیم خاقانی) شور مورند حسود دانش اکرچه که ز لاف ✽ شارمارند
و نفر با نفر آمیخته اند (شاباش) شادباش دن مخففدر که مقام تحسینده تکلم اولنور
(سوزنی) کر سیم دهی هزار احسنت ✽ ور زر بخشی هزار شاباش (شکر ریز) کلمات فصیحه
و لطائف نادره تکلم ایدن کمسنه دن عبارتدر و کریهٔ شادی و نثار (خواجو) شکر نوش
لب را شکر ریز کرد ✽ بران جان شیرین شکر ریز کرد ✽ و عروسه کوندردکلری هدیه
(خاقانی) نثار اشك من هر دم شکر ریزیست پنهانی ✽ که همت راز ناشویست با زانو و پیشانی
✽ و سنایینك شو بیتندن سور یعنی دوکون معناسنه اولمق منفهم اولور بیت هر که اندر
شکر ریز کسان شادی نکرد ✽ دان که روزی مرك ایشان هم نکرد در سوکوار (شب آویز)
بر قوشدرکه کیجه وقتی بر ایاغیله اغاجه آصیلوب صباحه دك حق حق دیو چاغررلر لهذا
اکا حق کوی دخی دیرلر (نظامی) جرس جنبانی مرغان شب خیز ✽ جرسها بسته بر مرغ
شب آویز (شب چك) شهر شعبانك اون بشنجی کیجه سی که برات کیجه سی تعبیر اولنور که
چك برات معناسنه در (شکاشك و شکشك) ترکیده ایاق طاوو شدیسی تعبیر اولنور که
بر کمسنه مشی ایتدکده استماع اولنور (شب کوك) اول درویشدر که کیجه وقتی بر بلند
موضعه چیقوب اهالیٔ محله و اول موضعه قریب اولان کمسنه لر ایچون آواز بلند ایله دعا
ایدر علی السحر مزبورلرك هر برینك قپوسنه واروب دریوزه ایدر (شیخ سعدی) زهی
جو فروشان کندم نما ✽ جهان کرد دو شبکوك خرمن کدا (شب آهنك) مرغ سحر خوان
و شعری دیدکلری کوکب (فردوسی) معنای ثانی یی مراد ایدوب دیدی که بیت
چو یك نیمه از تیره شب در کذشت ✽ شب آهنك بر چرخ کردان نشست (شش پستان)
شین اولانك ضمی ایله اول خاتوندرکه ممه لری بیوك و یومشاق اوله (خاقانی) خنکیست

شش پستان زنی ❋ رومی ولی زنکی تنی ❋ مردم صفت آبستنی ❋ عیسی دهقان بین درو (شاه
دارو) شرابدن کنایه‌در شرابه بو اسمی اول اطلاق ایدن جشیددر (قطعه) شاه‌دارو
بود شراب ولی ❋ زو چو بر حد اعتدال خوری ❋ لیك بازهر همبری دارد ❋ تو بافراط اکر
زلال خوری (شیرشرزه) شیر خشمناك برهنه دندان (شاه‌بوی) عنبردن عبارتدر (شادی
همه‌صلوات) ایکی کمسنه بر خصوصده اتفاق ایتسه‌لر ضرب اولنور (شافعی برآمدو کشتند)
بر کمسنه بر محذور سببی ایله ارتکاب اولنسه ضرب اولنور ❋ مورد مثل مزبور بودرکه
ماوراءالنهرده عبیدخان زماننده بر محله مسجدینك امامی صباح نمازنده بسمله‌یی جهر
ایله قراءت ایدوب دیار مذکورده مذهب شافعی معروف اولمامغله امام معهودی شافعی
اولمق ملاحظه‌سیله اهالی محله قتل ایدوب برغیری امام طلبی ایچون عبید خان
حضورینه واردیلر عبیدخان دیدی که قدیمی امامکز نیجه اولدی اهالیٔ محله دیدیلرکه
شافعی برآمد کشتیم (شاه‌اسمعیل ثانی) که سنی‌المذهب ایدی شیعی اولمق ملاحظه‌سیله آنی
تخته اجلاس ایدوب بر ایکی کون مرورندنصکره سنی اولدیغنه واقف اولوب قزلباش بد
معاش تجمع وشافعی بتخت برآمد بایدکشت دیوب قتل ایتدیلر شاعر بو معنایه تلمیح
ایدوب دیدی که (رباعی) او عاق قزلباش که سیخ درمشتند ❋ پیوسته بهم چو ناخن وانکشتند
❋ شاه‌اسماعیل راکه نشاندند برتخت ❋ دیدندکه شافعی برآمدو کشتند مورد مثل مذکورده
مشهور اولان بودرکه ذکر اولندی بو عبد فقیرك ظرفاء عجمدن استماع ایتدیکی بودرکه
مثل مذکوری (شینش برآمدو کشتیم) عبارتی ایله حکایت ایدوب موردینی شو وجه
اوزره بیان ایتدیلرکه مذهب شیعه‌ده تقیه تعبیر اولنان مسئله‌یه بناءً هر شیعه که کندو
دیارندن دیار آخره نقل ایتسه واردیغی دیار اهالیسنك مذهبی هرنه‌ایسه آنی اتخاذ
ایدر لکن اهل سنت وجماعة دیارینه واردقده دخی سنی مذهبنی اخذ وامام اعظم
حضرتلرینه عداوت کلیلری اولمغله قتل دخی ایدرلر ایسه حنفی‌یم دیمزبلکه تشفع
ایدوب سنی وشافعی‌یم دیو ادعا ایدر اهالیٔ ماوراءالنهر بو خصوصه واقف اولدقلرندن
ناشی اول دیاره دیار آخردن بر کمسنه واروب شافعی‌یم دیسه اصلی شیعیدر لکن تقیه
ایدوب شافعی‌یم دیر دیو وکندو اصطلاحلرنده شینی چیقدی یعنی شین لفظ
شافعی شین شیعیدن مبدلدر دیوب آنی کائناً من کان قتل ایدرلر بناء علی هذا برکون
دیار عجمدن برقاچ بازرکان تجارت ایچون ماوراء النهره واروب برشهرده بر محله‌یه
نزول ایتدیلر ایچلرندن بری چارسویه چیقدقده شافعیت ادعا ایتمکله اهل سوق
آنی قتل ایتدیلر وسائر رفقاسی اهل سوقدن دیة دم طلبی ایچون حاکم الوقت
حضورینه کوتوردیلر حاکم مرقوم آنلردن سبب قتلدن سؤال ایتدکده شینش

(برآمد)

برآمد وکشتیم دیدیلر والله اعلم (شهری وکلی) بو تحفه‌نك شهرده نظیری یوقدر
دیه‌جك یرده ضرب اولنور (کمال خجندی) ای کل روی تراچون من بهر سو بلبلی ❋ از تو
دارداین مثل شهرت که شهری وکلی (شمعی پیرهن) ترکیده صارو بورنجك کوملك تعبیر
اولنور (شمشیر فرنکی وزمین پلنکی) ایشته قلیج ایشته میدان دیه‌جك یرده ضرب اولنور
زمین پلنکی هموار اولان زمیندن کنایه‌در آنده محاربه اولمغله جابجا قان دوکلمکدن
قپلان دریسی کبی الاجه اولمش اوله یاخود طوپراغی الوان اولمغله منقش کبی کورینه
(مخلصی) در پیش قاف قدرت وکوه شکوه او ❋ ریکیست کوه قاف فتاده زمین پلنك (شتل) قمار
بازلر میاننده معروفدرکه ایکی کمسنه قمار بازلق ایدرکن بری مغلوب اولسه غالب اولان
مجلس قمارده حاضر اولنلرك آووجنه برر اقچه وضع ایدر (شاه‌طاهر) کرواز شاخ شکوفه
چو پر دباد بهار ❋ درمی چند نهد در کف نرکس بشتل (شیرمرد) بهادردن کنایه‌در (کمال)
باغمزهٔ شکارکش وچشم شیرکیر ❋ بس شیرمردراکه توکردی شکار چشم (شیرین کار)
شعبده بازدن کنایه‌در واول محبوب که هر عملی مطبوع ودلفریب اوله وخوش ادایعنی
نازکانه وظریفانه سوز سویلین کمسنه‌دیرلر (اوفتی حلوایی) بسکه وصف لب او کفته
بشیرین کاری ❋ شهرهٔ شهر شده اوفتی حلوا کر (شیرسك) تازی دیدکلری کلب (شیرکش)
بیلدرجین دیدکلری قوش **بیت** من به پیش نکه نیارم دل ❋ شیرکش راباز بازی
نیست (شکم بنده) اول کمسنه درکه بوغازی طولوسنه خدمت ایدر تعبیر اولنور وعبد
البطن یعنی قارنی طویورمقدن غیری قیدی اولمین کمسنه‌دن عبارت اولدیغی نظامی
کلامندن مستفاد اولور (نظم) کسی کو شکم بنده شد چون ستور ❋ ستوری برون آید
از ناف کور ❋ چو آید قیامت ترازو بدست ❋ زکاوی بخر بایدش برنشست (شکوفه کرد) قیٔ
ایتدی که ترکیده قوصدی تعبیر اولنور (جامی) در وصف پیری **بیت** زشیر مادر دهرم
ضرر رسید ونه نفع ❋ کنون شکوفه کنان بهر دفع آن ضررم (شتر کربه) ایو لو کلو دیمکدن
کنایه‌در (امیدی) درخور ولایق تو پیشکشی نیست مرا ❋ تحفهٔ نیست که پیشت بودش
قدر محل ❋ پنج بیتیست شتر کربه روان از پی بیم ❋ نه سه چاری زسمور ونه قطاری زجمل ❋
واصل مثل بودرکه بر کمسنه‌نك بر بدخوی دوه‌سی وار ایدی فرار ایتدی اول کمسنه شدة
غضبندن یمین ایتدی که اکر بردخی الیمه کیرر ایسه بر درهمه فروخت ایده‌یم دیو چون
دوه‌یی بولدی ایتدیکی یمینه پشیمان اولوب حیلهٔ شرعیه ایچون دوه‌نك کردننه بر کربه
تعلیق ایدوب بازاره عرض ایتدکده مشتری بهاسنی سؤال ایتدجه دوه بر درهمه وکربه
بشیوز درهمه صفقهٔ واحده ایله فروخت ایدرم دیو جواب ویرر وبو کلامی استماع
ایدنلر ما ارخص الناقة لولا الملعونة فی عنقها دیرلر ایدی (شیرازی نیستم) بزم بو شهرده

یعنی وزن اعمال اولندقده اول کمسنه احمقلغندن خلقه رسوای اولسه کرك (منه)

بحمدالله معرفتمز هر كسك معلومی ایكن اوطاناسی اوكوزاولماز دیدكلری اوزره درجهٔ اعتباردن ساقطدر امابرغریب كمسنه نك معرفتی بزم معرفتمزك عشرعشیری قدریوق ایكن بن صفاهانلی یاشیرازلی یم دیمكله هزارا كرام واعتبارایدرلر صدحیف كه بن شیرازلی دكلم اكر بن دخی آنك كبی غیری مملكتدن كلمش اولایدم بكادخی اعتبارایدرلرایدی دیه جك یرده ضرب اولنور (همام) بیك كرشمه توانی كه كارماسازی ✺ ولی بیچارهٔ بیچاره كان نپردازی ✺ همام راسخن دلپذیر بسیاراست ✺ ولی چه سودكه بیچاره نیست شیرازی (شرب الیهود) باده یی خلقدن قورقه قورقه تنهاده شرب ایتمكدن كنایه در یهودیلرك هر بابده خوف اوزره اولدقلری معلومدر لهذا عبارت مذكوره یی توسیع ایدوب هر قورقه رق ایشلدكلری عمله استعمال اولنور مثلا بركمسنه رمضان شریفده بلاعذر خلقدن خوف ایدرك تنهامحلده افطار یعنی تركیده اوروج یيسه اكادخی شرب الیهود اطلاق ایتدیلر (امیدی) بمن ده بكلبانك رودوسرود ✺ كه نتوان ازین بیش شرب الیهود (شوره) بهق معناسنه دركه بیاضلقده طوزه تشبیه اولنور (هاتفی) یوزنده بهق حادث اولمش پیره زن وصفنده دیدی كه **بیت** فتاده شوره اش درجهرهٔ زشت ✺ بدان كونه كه برف افتد برانكشت ✺ والله اعلم

﴿ باب الصاد المهملة ﴾

(صورت نبست) وجوده كلدی كه برقیافته كیرمدی تعبیراولنور **بیت** خواست تامثلت سرشكم صورتی ریزدزسیم ✺ هرزمان برآب زدنقشی ولی صورت نبست (صدبیمارازلب كوروا كشت) ✺ تاجان تنده درامید منقطع اولمزكه تركیده چیقمامش جانده امیدوار درتعبیر اولنوروحوادث روزكاربرقراره دكل حادث اولان كدردن المزده اولمامق كرك دیه جك ضرب اولنور (نظامی) نشاید كردبرآزارخودزور ✺ كه صدبیماروا كشت ازلب كور (صفر كن) خالی ایله (جامی) فرزندینه خطاطلغه چالیشوب سائرمعارفی ترك ایتمه دیونصیحت ایتدیكی محلده دیدی كه **بیت** صفر مكن بهردو انكشت خویش ✺ از كهرهرهنری مشت خویش ✺ والله اعلم

﴿ باب الضاد المعجمة ﴾

(ضحاك را بزحمت ماران كذاشتیم) بلایی مستحقنه مسلط ایتدك دیه جك یرده ضرب اولنور (حلوایی سمرقندی) زلف ترارقیب بكردن كرفته بود ✺ ضحاك رابزحمت ماران كذاشتیم

﴿ باب الطاء المهملة ﴾

(طشت اوازبام افتاد) آنك رازی عالمه طویلدی (اوحد) وقتست زخلق رازدل خودنهفتمی اكنون نمیتوان كه زبام اوفتادطشت ✺ پوشیده اولمیه كه تشت وطشت برمعنایه در لهذامثل

(مذكور)

مذكورحرف تاده دخی ذكراولندی (طبل پنهان زد) آخرالامرمیان خلقده آشكاره اوله جق ایشی كمسنه لر آكاه اولمسون دیوپنهان ایشلدی دیه جك یرده ضرب اولنور (سلمان) عشقم ازروی طبق پردهٔ تقوی برداشت ✺ طبل پنهان چه زنم طشت من ازبام افتاد (طبل دركلیم زد) عبارتی دخی بومحلده ضرب اولنور نته كیم (كمال اسمعیل) نعت رسولده دیدی **بیت** صیت وصداست مشرق ومغرب فروكرفت ✺ دست نبوت توچوزد طبل دركلیم ✺ رسول اكرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك اوائل نبوتلرنده كفرهٔ قریشدن خوفندن آشكاره عبادت ایده میوب حضرت عمر ایمانه كلدكدنصكره كلبانك محمدی ظاهراولوب كوس دعوتی طرهٔ اشتهارایله ولوله انداز زمین وآسمان ایتدكلرینه اشارتدر (طبیب خایه) طبده مهارتی اولمیان جاهلدن كنایه در نته كیم (ریاضی) خواجكان نام برطبیب جاهل هجونده دیدی **بیت** نوجوانی رابه نزدیك خجند ✺ دنبلی آمد برون ازمایه ها ✺ خواجكان پایان پای اونشست ✺ كفتمش خیرای طبیب خایه ها (طبق زن) سحاقه دن عبارتدر (طاق وترتب) و (طاق وطرنب وطمطراق وطاق ترم) عبارتلری كروفروخودنمالق معناسنه در (نظامی) آمدزپی عروس خواهی ✺ باطاق وترتب پادشاهی (طلحند) فرزندوزننده هندپادشاهلرندن برپادشاهك اسمی دركه دشمن ایله محاربه وقتنده منهزم اولمغله غمندن هلاك اولدقده والده سی آنك فراقنه تحمل ایده میوب جنون مرتبه لرینه بالغ اولمغله آنی برشیء ایله مشغول ایتمك ایچون (نصردهر) نام برحكیم شطرنجی تصنیف ایدوب مزبوره نك یانده اوینادوب آنكله مشغول ایتدی (فردوسی) بومعنایه اشارت ایدوب دیدی كه **بیت** همی كردمادربازی نكاه ✺ پرازخون دل ازدرد طلحندشاه (طوق بهار) قوس قزح (طرفهٔ بغداد) اصلنده بغداد كوزلی دیمكدر صكره محبوبلر وصفنده استعمال ایتدیلر والله اعلم

﴿ باب العین المهملة ﴾

(عیسی دهقان) شرابدن كنایه دركه مثالی حرف شینده ششپستانده مرور ایتدی (عاشق پیچان وعشق پیچان) صارماشیق دیدكلری اوتدركه عربیده عشقه ولبلاب دخی دیرلر (ریاضی) برآن قدسنبل مشكین اوازباد میپچد ✺ مثال عاشق پیچان كه برشمشاد میپیچد (عبث) اصطلاح منشیان ودبیرانده مسوده معناسنه در (عاملی قطعه) بدورخط عذارت چه فتنه روی نمود ✺ كه هركه هست ازوسینه چاك چون قلمست ✺ قضا كه مشق عبث كرده بهرحسن خطت ✺ بكام دل نرسید وهنوزدرالم است (عالم آب وكارآب) سرخوشلقدن كنایه در (آصفی) عالم آب كه بیرون بردازدل غم راغم نداریم اكرآب بردعالم را (كمال) وكرزساده دلی غنچه كارآب كزید ✺ ببین كه عاقبت كارآتشینست جزا (علاقهٔ دستار) صاریق اوجی كه اشاغی

اوزون صارقیدوب طیلسان دیرلرکه طرۂساندن معربدریعنی طره کبی اشاغی صارقش (عربانه) دف معناسنه‌در (هاتفی) خوبان عرب ترانه پرداز ✽ باشد عربانه‌اهم آواز (عروسك) منجنیق اوزرینه وضع ایدوب آتدقلری طاش (عقد نماز) افتتاح تکبیردن عبارتدر (کمال خجندی) زابرویت چورو آرم بمحراب ✽ سر زلفت بود عقد نمازم (علان) عزیز و محترم معناسنه‌در **بیت** سخن به پیش سخندان عزیز و علانست ✽ وکرنه زردك وشلغم همیشه‌ازرانست ✽ زردك هاووج تعبیر اولنان کوکدر (عذرش بدتر از کناه) عذری کناهندن بتر تعبیر اولنور (کاشی) عذر خواهی کندم بعدازقتل ✽ عذر بدتر زکناهش نکرید (عذرلنك) خصمه جواب ویرمکدن عاجز اولمغله عجزینی ستر ایچون ایتدکلری بهانه (عنان از دست رفت) اختیاردن کیتدی دیمکدن کنایه‌در (کاتبی) نشستم برسرره تاعنان مرکبش کیرم ✽ ولی خواهدشد از دستم عنان چون آن سوار آمد (عذر خواست) حسن تعبیرایله دفع ایتدی دیمکدر (جامی) توحور جنتی امازچشم فتانت ✽ زبس که خواست بلاعذر خواست رضوانت ✽

کاشانی کوچك منجنیق معناسنه‌دردیدی (منه)

﴿ باب الغین المعجمة ﴾

(غازی) جانباز معناسنه‌در (سعدی) چوغازی بخود بربه‌بندند پای ✽ که محکم رود پای چوبین زجای (سلمان) دررسنهای دوزلف کافرت پیچیده‌ام ✽ غازیم غازی بجان خویش بازی میکنم (غرق پران) ذکری موضع معهوده کرکی کبی بیرلشدیرمك ومیان پاچه اصلنده موضع معهود معناسنه‌در نته‌کیم (میرم سیاه) دیدی‌که **بیت** میلم بمیان پاچۂ او بیش بود ✽ زیرا که میان پاچه‌زکس تنك تراست (امیربیك فی المجون) هرکاه‌که میل غرق پران کردیم دیدیم که خاطرش پریشان کردیم ✽ آخر بمیان پاچه قراری دادیم ✽ برخود دشوار وبروی آسان کردیم ✽ صکره سورشدرمك تعبیر اولنان کیفیته اطلاق ایتدیلر ومیان پا ذکر معناسنه‌در (غنیم) خصم معناسنه‌در وبرکمسنه برکمسنه‌نك یوزینه ترکیده قیه قیه باقدی دیدکلری وجه اوزره نظرایتسه غنیمانه نکه کرددیرلر (غله‌دان) اول آلت دراهل سوق بیع ایتدیکی متاعك اقچه‌سنی آنك ایچنه القا ایدرلر ع درغله‌دان عدم اندازش (غم خود خورکه تولاغر نشوی) بن سنك نصیحتکله عامل اولم وارکندی قیدیکی کوردیه‌جك یرده تکلم اولنور (کمال خجندی) مخورای زاهد غمخواره غم ✽ غم خود خورکه تولاغر نشوی (غاب) بیهوده کلام معناسنه‌در و شمس فخری طعامدن فضله قلان طعامه دخی دیرلر دیدی (رودکی) تاکی بری عذاب وکنی ریش راخضاب ✽ تاکی فضول کویی وآری حدیث غاب (غلغلیچ) ترکیده قجقلمق وعربیده دغدغه تعبیر اولنور (لبیبی) چنان بدانم من جای غلغلیچ کهش ✽ که او عالش اول زخود شود بیهوش ✽ ودانم

غلغلیچ کهش) عبارتی بن آنك الم چکه‌جکی یری که قوجوندیغی یری تعبیر اولنور بیلورم دیه‌جك یرده ضرب اولنور (غازغاز) پاره پاره معناسنه (تاج بها) روی نشوی نکنی یك نماز ✽ کافری ای کون زنت غارغاز (غمازك) ترکیده شامادره دیرلرکه بالق اولته‌سنك ایپنه باغلادقلری کوچك اغاجدرکه بالق قعر دریاده اولته‌یه یاپشوب یاپشمدیغی آندن معلوم اولور (غضبان) لفظی عربیده غضوب معناسنه‌در لکن فارسیده منجنیق ایله آتدقلری طاشه اطلاق اولنور نته‌کیم حکیم خاقانی تحفة العراقین‌ده دیدی **بیت** طیان سرای دین قلمشان ✽ غضبان حصار کفر دمشان (غنفره) جاهل وابله (امیرخسرو) سیلی خورد ازجفا ومحنت ✽ چون غنفره میان زندان (غولك) اول خبره که تحریف ایدوب قمبره دیرلر بقال وحلواجی مثللی اهل سوق آنك ایچنه آقچه براقورلر **بیت** لب غیبتکر غماز فراهم نشود ✽ دهنش پرزر اکرساختۂ همچو غلك ✽ که غلك غولکدن مخففدر وصاپان طاشنه دخی غولك دیرلر **بیت** مراتا ازسرکویت فلك آواره میسازد ✽ فلاخن ازهلال وغولك ازسیاره میسازد (غنجال) اکشی میوه دیمکدر (شمس فخری) اکرصبا سخن لطف اوکند درباغ ✽ نبات مصرشود بردرختها غنجال ✽

﴿ باب الفاء ﴾

(فرس نهادۂ تست) سنك مغلوبکدر دیمکدن کنایه‌در شطرنجده آت طرحی ایله غالب اولان کمسنه‌دن مأخوذدر (فمن یعمل) برنوع اقچه‌درکه سکه‌سی ومن یعمل مثقال ذرة شراً یره آیت کریمه‌سیدر **بیت** بخوبان درنمیکرد فغان وناله وزاری ✽ بکام دل رسی آخر فمن یعمل اکرداری ✽ وبرنوع آقچه دخی واردرکه سکه‌سی سورۂ اخلاص اولمغله عرب اکا اخلاصیه تسمیه ایدرلر (فرا میکیرد مرا) بنی مسخره لغه آلور دیه‌جك یرده ضرب وتکلم اولنور **بیت** بدونان میکند آن شوخ هردم ذوق تنهایی ✽ ولی درانجمن باعشق خودمارا فرا کیرد (فردانیز دور نیست) برکمسنه خلف وعده ایله برکمسنه‌یی برایکی کره رنجیده ایدوب آخرالامر وعدم یارینی تجاوز ایتمز دیدکده اکا یارین دخی خلف وعد ایدرسین یارینده اوزاق دکلدر آنی کوروز دیمکدن عبارتدر **بیت** زبس دربیم هجرم کرد امید وعد فردایت ✽ خودای پیمانه شکن دانی که فردانیز دورم نیست (فرزین بند آوردی) بزه عجب حیله ایتدك که ترکیده عجب رنك ویردك تعبیر اولنور (فرفر) سرعت معناسنه‌در (فرفر خواند) وفرفر نوشت غایت سرعتله اوقودی یازدی (انوری) برداشت کلك وکاغد وفرفر فرو نوشت ✽ برفور این قصیدۂ مطبوع آبدار (فریفتار) حیله‌کار معناسنه‌در (فغ واره شد) خزنندن یابر غیری سبیدن اصلا بر کلام تکلم اتمدی دیمکدر زیرا (فغ) فانك ضمی ایله بت وواره ادات تشبیه وآخرنده اولان هاء اختصاصدر یعنی بت کبی طوروب سوز سویلمز **بیت** ای کرده جهانی

بجفا غمخواره ٭ تاروی تو دیدم بشدم فغواره (فقع ازو کشادم) آندن بر مراد اولدم دیمکدن
کنایه‌در (فقع) شربت ایچه جك برداقدر که شربتجی‌یه فقاعی دیرلر (انوری) من ازو صلت
فقع تا کی کشایم ٭ چو تو نام بیخ بر میکماری (فلان بهمان) ترکیده فلان فیستیقز تعبیر اولنور
وکاهی فلان فستان دخی دیرلر بهمان اتباعدر تارومار کبی لکن عبارت مذکوره
وقت غضبده آزار محلنده تحقیر ایچون استعمال اولنور (کمال اصفهانی) دل خود طلب
چو کردم بر نرکس تو کفتا ٭ بروای فلان و بهمان برمن چه‌کار داری ٭ وکاهی بهمان
وفلان دیرلر (جامی) چو دیبا بیست کر نقش تکلف ساده نظم من ٭ چه غم کر سادکی
کوید فلان بی نقش و بهمانش ٭ اصل ترکیب (فلان و بهمان کوید بی نقش اورا) در پوشیده
اولمیه که معنای مذکور لفظ فلان و بهمان عبارتلری معاذکر اولندیغی صورتده‌در
والا لفظ فلان عربی و لفظ بهمان فارسیدر که فلان موضعده معناسنه فلان مستعملدر غفلت
اولنمیه (فجفج در شهر افتاد) شهرده بر فیتردی و فسلدی واقع اولدی دیمکدر کوشه کوشه
خلقك بری بریله سرا کفت و کوایتمه‌لرینه فجفج دیرلر که ترکیده ا که فیتردی دیرلر که
فترتی‌دن محرفدر زیرا حالت مذکوره مقدمه فترتدر (مولانای رومی) چونکه این را
پیشه کرد او بر دوام ٭ فجفج در شهر افتاد و عوام ٭ (فروشد) مرد یعنی وفات ایتدی دیمکدر
(کمال اسمعیل) چون باد اجل همنفس مرد شود ٭ چون صبحدم زنده نفس سرد شود ٭
خورشید که کس نیست ازو پردل‌تر ٭ از بیم فروشدن همی زرد شود (فرو کشید و فرو
کش کرد دری) آنده یر ایتدی و مکان اتخاذ ایدوب یرلشدی تعبیر اولنور (فرودست)
زیردست معناسنه‌در که فقیر و دردمنددن کنایه‌در (خسرو) بزرکان قاقم و سنجاب
بردوش ٭ فرودستان چورو به پوستین پوش (فرورفته دم) زیاده دردو محنتدن سکوت
ایدن کمسنه‌دن کنایه‌در (سلمان) نایست فرورفته دم آواز دهیدش ٭ کو کوش بره دارد
وچشمش نکرانست (فرودار) اخراج ایله (فرود آورده اوست) آنك بنده‌سیدر که اولا
سرکش ایکن آنی مطیع و منقاد ایتمش اوله‌لر (نظامی) بهر دو عبارت ٭ فرودار
ازسرت این کبر واین ناز ٭ فرو آوردهٔ خودرا مینداز ٭ وکاهی پرداد دیوب
مطیع و منقاد اولدی که اول سرکش ایدی معناسنی مراد ایدرلر **بیت** رمید
ازمیل دل آن شاهباز اوج وحشت دوش ٭ کنون پرداد و شدن بازوی الفت جای
آرا مش ٭ والله اعلم

﴿ باب القاف ﴾

(قصاب آشنا جوید) فلان کس دوستلرینه اغیاردن زیاده جور ایدر دیه‌جك یرده
ضرب اولنور ترکیده قصاب دوستنه اتك فناسنی ویرردیدکلری مثلدر (کمال خجندی)

کمال آن غمزه خونت ریخت چون کردی بأو یاری ٭ نبودت یاد پندارم که قصاب آشنا جوید
(قلندر ازدیده کوید) بر کمسنه بر نسنه‌دن خبر ویردکده کذب ایله اتهام اتسه‌لر اول کمسنه بنم
ویردیکم خبر کوزم ایله کوردیکم نسنه‌در سماع طریقی ایله دکلدر لیس الخبر کالعیان دیو
کندودن تهمتی دفع مقامنده تکلم اولنور (حسین قلندر) تو بی چو دیده مرا بلکه بهتر از دیده
منم قلندر و کوید قلندر ازدیده ٭ خصوصا قلندر سیاح اولمغله ع جهان دیده بسیار کوید
دروغ ٭ مثلی مضمونی اوزره مظنهٔ کذب اولور لهذا لفظ قلندر ذکر اولندی (قاقم آمد)
کوندوز اولدی (قندز آمد) کیجه اولدی دیمکدن کنایه‌در (قطره وزد) آفتاب (قطره زد)
عجله ایله سکرتدی کویا که سرعت سیرندن عرق ریز اولدی (جامی) بر سر دستار زنی صبحگاه
قطره زنان تا در اصحاب جاه (محتشم) برای شاطر کفت ٭ قطره زدن از چشم تر من آموخت
٭ بالادوی از دور دلم یاد کرفت (قالب از جان تهی کرد) خسرو بیا ای جان هر قالب که
تازنده شوند از سر ٭ بکوی عاشقان کز جان تهی کردند قالبها ٭ و (قالب تهی کرد) وفات
ایتدی دیمکدن کنایه‌در (میر جامی) نه صورت بر درو دیوار صورتخانهٔ چینست ترا دیدند
خوبان و تهی کردند قالبها (قرارداد برو) آنك اوزرینه مقرر اتدی (ولی دشت بیاض)
نمیکنی شبم از ناله منع تا نرسم بخود قرار که کوش تو بر فغان منست ٭ وعهد اتدی معناسنده
دخی استعمال اولنور که شویله قول و قرار اتدك تعبیر اولنور (حافظ) قراری داده ام با می
فروشان ٭ که روز غم بجز ساغر نکیرم (قفا خورد) اکسه سینه سله یدی دیمکدر (سلمان)
ساز و نوای این جهان همچو نیست یکدمه ٭ هر نوای یکدمه چند چو دف قفا خوری (کوش
خورد) قولاغی بورولدی (انوری) نه از آسیب قضا کوش خوری ٭ نه ز اشکال فلك
درمانی (قایم انداز) صنعتنده زیاده ماهر در دیمکدن کنایه‌در استاد شطرنجی لعبده
مهارتندن ناشی لعبنی قایم اتدکندن مأخوذدر که قائم ایتمك لعبنی مدت مدیده‌ده اتمام
ایتمکدن عبارتدر تحریف ایدوب قیم اتدی دیرلر (قائم ریخت) مغلوب اولدی دیمکدن
کنایه‌در (نظامی) بحیرت ماند مجنون با خیالش ٭ بقایم ریخت لیلی با جمالش (قبای کاغدین)
دیار عجمده مظلوم اولان کمسنه حضور پادشاهیده تظلم مراد ایتدکده کاغددن مصنوع
بر جامه کیوب آتشه یاقار سائر دیارده باشنه حصیر یاقدقلری کبی **بیت** کاغدین جامه
بخونابه بشویم که فلك ٭ ره نمونیم بپای علم داد نکرد (قدر انداز) استاد تیرانداز وقادر
انداز بغایت استاد تیراندازدن کنایه‌در (کاتبی) زان همه تیر که ترك قدر انداز مراست ٭
بخت کو تا بسوی من قدری اندازه (مشفقی) کمان داری که بر قلم پیاپی میرسد تیرش ٭ عجایب
قادر اندازست رحمت باد بر پیرمش ٭ حکم انداز دخی بو معنایه‌در (کمال اصفهانی) در مصاف
کینه ادراك تو حکم انداز عقل ٭ در هزیمت تیر بشکسته کمان انداخته (قزوینی است) احقدر

واصلا سوز فهم ایتمزدیمکدن عبارتدر (سلمان ساوجی) جهنمی هجا کو عبید زاکانی ❁ مقرر است به بیدولتی و بی دینی ❁ اکرچه نیست ز قزوین و روستازاوست ❁ ولیك میشود اندر قزوینی (قلیه خور) وکوفته خور قوادکه پزونك تعبیر اولنور **بیت** چوکردی قلیه خور را خوان بسیار ❁ ازین پس تو مکر بر درنشینی (قرآن خوان) معزولدن کنایه در (قوزد) یوف دیدی دیمکدر (قاسم الانوار) با کهربا لؤلؤزنم ❁ برقصر قیصر قوزنم ❁ از سوز دل یاهوزنم ❁ تا آتش افتد در جهان (قندیل ترسا) اول فرومایه درکه کندو کبی بر فرومایه نك همیشه کاسه لیسی ومقیم خانه سی اوله وقندیل مذکور همیشه کلیساده آصیلوب آتشی سونمز (حکیم خاقانی) زبان روغنیم ز آتش آه ❁ بسوزد چون دل قندیل ترسا (قار) ترکیده دخی مستعملدر برف معناسنه درکه بیاض اولان نسنه یی اکا تشبیه ایدرلر ولفظ قار عربی ده قیر یعنی زفت معناسنه درکه سیاه اولان نسنه یی اکا تشبیه ایدرلر وفی النوابغ لن یسود النقار ما اسود القار (انوری) چشم این دائم سفید از اشك حسرت همچو قار ❁ روی آن دائم سیاه از خاك محنت همچو قار (قاه قاه) قهقهه ده مبالغه ایتمکدر (خلاق المعانی) زند خنده بر روی خواهندکان ❁ دهان زر از جود تو قاه قاه ❁ والله اعلم

❁ باب الکاف ❁

(کارش روشن شد) ایشی بحمدالله صورت پذیر اولدی (کارش بالا کرفت) ایشی ایلرو واروب رونق بولدی دیمکدن کنایه در (خیالی) تادل از شوق کل رویت ره صحرا کرفت ❁ کار او ازبندکی قامتت بالا کرفت (کاریست دست بسته) بو برایشدرکه مسبوق بالمثل دکلدر وبو وقته کلنجه هیچ فرد آنی ایشله ممشدر دیه جك یرده ضرب اولنور (محتشم) تادست را جنابست دل برد ازین شکسته ❁ دل بردنی باین رنك کاریست دست بسته (کاله برخرش بنه) اکا حدینی بیلدر دیه جك یرده ضرب اولنور (جامی) در نعت ❁ کالهٔ دجال بنه برخرش ❁ روبه بیابان عدم ده سرش (کسب زد) صورت ویردی دیمکدر (انوری) نفس من برتر از انست که مجروح شود ❁ خاصه از کب زدن بیهدهٔ بی هنران (کم زد) تواضع ایتدی یعنی کندویی اشاغی اوردی **بیت** کم زده آن ماه نو و بدر شد ❁ تا زنی کم زهی از کمی ❁ وفروتی کرد و افتاده کی کرد دخی بو معنایه در (کم زد) ترك ایتدی ویوق بیلدی معناسنه کلور (سنایی) دین وملت در عدم زدنست ❁ آنکه کم زد وجود عالم را ❁ کم زدن از برای کم زدنست ❁ کو ببین مصطفی و آدم را (کم زده) مدبر و بی دولتدن دخی کنایه اولور (مخزن الاسرار) طالع بد بود بد اختر شده کم زدهٔ کوه قلندر شده (کاغد زر) پادشاهلر بعض مستحقینه وظیفه تعیین ایتدکده اللرینه ویردیکی تذکره بزم دیارمزده دعا کوی وظیفه سی ایچون ویردکلری تذکره وکاغذ زر اکثریا اول محلده مستعملدرکه

(بزم)

بزم دیار لسانی اوزره پادشاه یا وزیر اعظم بر کاغد اوزرینه دفترداره خطاباً تحریر ایدرکه حامل ورقپاره یه فلان قدر شیء ویره سن دیو (کلاه اندازد) بر نسنه یی زیاده شوق ایله طلب ایدر دیمکدن کنایه در (انوری) چرخ را با شرف سنك قتد در موزه ❁ کور را باسخطش که یك فتنه در شلوار (کیك در شلوار) اضطرابدن عبارتدر (کرد آلود سازد) اسباب دنیاوی یر دیمکدر (کردون سرشت) متکبردن عبارتدر (کرفته زدن) لاف ورمق نظامی کرفته مزن در حریف افکنی کرفته شوی کر کرفته زنی (کره بباد مزن) مال دنیایی زخیره اتخاذ ایلمه (حافظ) کره بباد مزن کرچه بر مراد وزد ❁ که این سخن بمثل باد با سلیمان کفت (کربه در انبان) مکر وحیله دن کنایه در (کربه در زندان سرا) بخیلدن عبارتدر کویا کربه یی حبس ایدرکه خانه سنده بر نسنه یمسون دیو (کران جان) کاهل وثقیلدن دخی کنایه اولور (کوهر خطانکند) حسیب ونسیب اولان کمسنه آبا واجدادی عملنی ایدر ترکیده اصل آزمز دیه جك یرده ضرب اولنور (کمال) همه صواب رود بر زبان او زیرا ❁ که اصل او کهرست وکهر خطانکند (کاری) زیاده مؤثر دیمکدن عبارتدر (شاهی) مرا کشتی متاب آن کوشهٔ ابرو بعیاری ❁ کمان بر من مکش یارا که تیری خورده ام کاری (کاهل پای مرود) ایشسز وکوجسز که تنبل تعبیر اولنور افواه خلقده مشهور درکه بعض تنبل امرود اغاجنك میوه سی یتشدکده واروب یوزی یوقارو امرود اغاجنك التنه یاتوب آغزینی آچارکه اغاجدن امرود دوشدکده آغزینه دوشه دیو (کمال) کرنکیری جست وچابك سیب سیمیش کمال ❁ پیش اهل عقل باشی کاهل پای مرود (کباب نیم سوز) کرکی کبی تمام اولممش ایشدن کنایه در واول کبابدن مأخوذ درکه آتشه وضع اولندقده طشره سی حاشلانور ایچی چیك قاله (خواجه عصمت) بر آتش سوختم دل را ازان حسرت که تاروزی ❁ کباب نیم سوز خود رسانم بر نمکدانش ❁ نیم سوز دخی دیرلر (کبود کیسه) فقردن کنایه در (کمال اصفهانی) به بین کبودی این کیسهٔ سپهر که او ❁ بیك درست چنین تیز میکند بازار ❁ درست التون معناسنه درکه بو مقامده آفتابدر ع کسی داند که اشتر میچراند ❁ بو برایشدرکه باشنه کلمین بلمز دیمکدن کنایه در **بیت** میان عاشق ومعشوق رمزیست ❁ کسی داند که اشتر میچراند (کرد کرد) برایو نام قودی دیمکدن عبارتدرکه ترکیده ایو توزقو پردی تعبیر اولنور (کاتبی) کرد در چشمم غبار خاك راه او صبا ❁ کس چه دانستی که تا که او چنین کردی کند (کرم سیر) هواسی اسی اولان مملکت که مقابلی سردسیردر (خسرو) هواء کرم سیر است آن طرف را ❁ فراخیها بود آب وعلف را (کاری مدار باو) انی انجتمه دیمکدن کنایه درکه اصل معناسی انك ایچون برایش پیدا ایتمه دیمکدر (محتشم) ای باغبان چو باغ ز مرغان تهی کنی ❁ کاری به

بلبلان کهن آشیان مدار (کم‌زن) قمارباز معناسنه‌در صاحب نوادر دیدی که ایکی کمسنه
قماربازلق اتدکده ایکیسنك میانه‌سنه براز اقچه وضع ایدوب بری آشیغی النه آلوب داداست
دیوب نصفش کم دیرو آشیغی آتاریعنی سنك اوکوکده‌کی آقچه‌نك یاروسنه واردم وکاهی
(کردش کم) دیوب آشیغی آتاز یعنی مزبور اقچه‌نك جمله‌سنه واردم توزندن غیری
واکثریا وجه اول اوزره لعب ایتمه‌لری ایله قماربازه کمینه وکم‌زن دیرلر (نظامی) بادوسه کم
زن مشو آرام کیر ❋ مقبل ایام شو دنام کیر (کافرماجرا) اول کمسنه‌دن عبارتدر که همیشه
خلق ایله جدال ولج ایدوب هرخصوصده عنادایدر (امیدی) سپاه فتنه جوکم فرصتی
کرد ❋ سپهر سفله کافرماجرایی (ع کس نکوید که دوغ ترش است ❋ کیمسه کندویه صوچ
بولمزوکمسه یوغردوم اکشی‌در دیمز تعبیر اولنور (کج دارمریز) قارده یوری ایزك
بلورتمه احتیاط تام ایله امر مقصودر لب بلب طلواولان کاسه‌یی اکری طوتوب ینه
ایچنده اولان صویی دوکمه دیو امردن مأخوذدر **بیت** ساقی سپهر برکف نرکس مست
❋ بنهاده پیالهٔ کج دارومریز ❋ (کچه) یوزك کزلمه تعبیراولنان لعبه‌ کزلدکلری یوزك مثللو
نسنه‌دیمکدر (جامی) بودشها در ان نشیمن راز ❋ بارسنهای زلف اوکچه باز ❋ لیك داغش
چوسینه سوزافتاد ❋ کچهٔ اوبروی روزافتاد (کردن فراز) عالی جناب و(کردن کش) وکاهی
لفظ فرازی حذف وکردن دیوب بو معنایی مراد ایدرلرنته‌کم سرافرازده فقط سردیوب
ینه بومعنایی مراد ایدرلر (سلمان) باشد سزای افسر وتخت آنکه پیش او ❋ چون شمع
بزم کردن وآنکه فروتنست (کردی ومردی) ظاهرانه قدر ایسه دخی معناده کشی
زاده‌در دیمکدن عبارتدر **بیت** بروی مردباشد کرداین درد ❋ نخواندی این مثل
کردی ومردی (کرم خونست) هرکس ایله الفت ایدر ترکیده ایسیجاق قانلوتعبیراولنور
(هلالی) دخترزرکه شیشه منزل کرد ❋ کرم خون بودجای دردل کرد (کزك) وقت
شرابدمزه دیدکلری طعامدرکه نقل تعبیر اولنور (مجنون) کفتم ازلعل توام ذوق
وشراب وکزکست ❋ لب کزك کردکه مجنون چه شراب وچه کزك (ع کردپای حوض
میکشت) محل حرث اولان موضع معهوده میل ایتمیوب شرعاً منهی اولان جای
معروفه طولاشدی که ترکیده خاتونه لواطه ایچون صوصه اتدی دیرلر (خسروشیرین)
بشب زان حوض پایه هیچ نکذشت ❋ همه شب کردپای حوض میکشت (کوشاست)
زیاده سعی ایدر دیمکدرکه مقدمهٔ ثانیه‌ده ذکری مرور ایتدیکی اوزره چالشمق معناسنه
اولان کوشیدن لفظنك مضارعندن حرف مضارعت حذف ومبالغه ایچون بدلینه
الف ویرلدی واستماعده ومبالغه‌ده نیوشا دیدکلری کبی نته‌کیم فردوسی دیدی که ❋
بهرکار کوشابباید شدن ❋ بدانش نیاشاببایدشدن (کیانا) طبایع اربعه وعناصر اربعه معنا
سنه‌در (خسروانی) همه آزادکی همت تو ❋ قهرکردست مرکیانارا (کوشاسب) اکثر کتب

لغتده احتلام معناسنه‌در دیو واقع اولدی وصاحب ادات کاف وپای فارسیه ایله احتلام
❋ وهنوز صقالی کلمش جوان معناسنه‌در دیدی لکن شو بیتدن مطلقا رؤیا که ترکیده
دوش تعبیر اولنور معناسنه اولمق فهم اولنور **بیت** شنیدم که خسرو بکو شاب
دید ❋ چنان آتشی شدکه زدورش بدید (کوههٔ آب) موج آب خیزونزهٔ آب دخی
دیرلر (کوت) ترکیده دخی مستعملدر کاف عربی وفارسی ایله دخی لغتدرکه فارسیده
سرین دخی دیرلر (کوی یافت) اول طفلدرکه پدری اولمغله یاپدر ومادری فقیر
اولمغله جامع قپوسینه یامحله‌ده زقاق باشنه براقه‌لر بوکمینه سیاحت نامه‌ده دیمش ایدی
بیت پیش ازین کرچه شدم کوی یافت ❋ چرخ بدستکیریٔ من برشتافت (کنخ)
کافك فتحی ایله اطفال خوف ایدوب آغلامسون ایچون یاپدقلری صورت زشت که
نسوان تحریف ایدوب قیخ دیرلر (کرده کار) رجل مجرب (کیاجود) عالم وفاضل دیمکدر
(کین توز) درونده کین صاقلاین کمسنه (کنداموبه) اول صاچدرکه طفل آنکله تولدایدر
(کعب الغزال) برنوع شکردر اکا شکرپنیر دیرلر (کلوخ امرود) برنوع پك امرود
درکه اکله صالح اولمغله آنی اغاجدن میوه دوشرمك ایچون طاش کبی آتارلرواغاجدن
میوه دوشرمك ایچون آتدقلری نسنه‌یه مطلقا (کلوخ امرود) دیرلر (جامی) کربران
سیب نه دستش بودی ❋ کردی ازسنك کلوخ امرودی (کمان دستکش) کپاده تعبیر
اولنان یای‌در دستکش دخی بومعنایه‌در وکاهی دستکش دیوب مضطرب مراد
ایدرلرکه اصلی ترکیده اورسه‌لمك وکوناکون زحمت ویرمك تعبیراولنور (حافظ)
دستکش جفامکن آب رخم که فیض ابر ❋ بی مددسرشك من درعدن نمیکند (کمربسته)
اول خدمتکاردرکه همیشه افندیسنك قارشوسنده ال باغلایه (نیازی) فلك زخیل کمر
بستهای ای اوست که بنده ❋ زشکل قوس قزح برمیان خویش مناطق (کم ظرف) اول
کمسنه‌درکه ادنی بهانه ایله مضطرب اولور وغضبه کلور که ترکیده قابی طار تعبیر
اولنور (وحشی) وحشی آزار حریفان کنداز کم ظرفی ❋ دفع بدمستیش از رطل کران باید
کرد (کم کاسه) خسیس (شریف تبریزی) کان ودریاپیش کم کاسه ونوکیسه اند ❋ پیشهٔ آن
ممسکی وشیوهٔ این مدخلی (کهن کیسه) دخی خسیس معناسنه‌در (نظامی) کهن کیسه
شدخاك پنهان شکنج ❋ که هرکز برون نارد آواز کنج (کنج نامه) شق ارض ایدن مغربیلر
یدنده اولان کتاب که اول صنعته متعلق مسائل بیان ایدر (کاتبی) خط ساقی سعادت ازلست ❋
کدای میکده‌را کنج نامه دربغلست (کاردباستخوان رسید) و (کارازسرکذشت) بچاق
کموکه طاینیدی وایش باشدن آشدی دیه‌جك یرده تکلم اولنور (ع کسی ازبهر کس
خودرا شکستست ❋ اولمش آردنجه اولمش یوقدر هرکسك اجلی مقدر ومصیبه مبتلا

(سلمان)
پیشن زور بازوبت
قوس شد دستکش
زیر پای همتت مال
جهان شد پایمال

اولان كمسنه‌يى تسلى مقامنده ضرب اولنور (نظامى) بجز شيرين كه درخاك درشتست ❋
كه از بهر كسى خودرا نكشتست (كدوافتاد وبادنجان بر آمد) برمفسد كيتدى يرينه
برمفسد كلدى ديه‌جك يرده ضرب اولنور ❋ روايت اولندى كه كمال خجنديڭ ايكى
مريدى وارايدى برينه حاجى احمد كل وبرينه حاجى اسود ديرلرايدى حاجى احمد
مزبور شيخڭ خدمتى ترك ايتمكله شيخ حاجى اسود مرقومى آنڭ يرينه قويوب
آنڭ خدمتنى بوكه تعيين ايتدى ومزبورلرڭ طبيعتلرى خباثت اوزره مجبول اولمغله
كمال خجندى واقع حالى بيان ايدوب ديدى كه (نظم) چوحاجى احمد كل از در شيخ ❋ جدا
افتاد وافغان بر آمد ❋ روان بر منظر او حاجى اسود ❋ طربناك وخوش وخندان بر آمد ❋
چوتابستان رسيد وشد هوا كرم ❋ كدوافتاد وبادنجان بر آمد (كله‌سايكى) بدبخت
اولمقدن عبارتدر وكله كاف عربينڭ ولامڭ فتحه‌لرى ايله مردار خوار اولان
غراب معناسنه‌در هما سايكى مقابليدر نيك بخت اولمق معناسنه (كران سرشت)
متكبر (كران پشت) حمال (كوش دار) محافظت ايدن كمسنه (سلمان) چشم دار آخردمى باما كه
بادا كوش دار ❋ ايزداز چشم بدانت اول از چشم رقيب ❋ ومحافظه ايله امرده دخى مستعملدر
(حافظ) اى ملك العرش مرادش بده ❋ وزخطر چشم بدش دار كوش (كردك)
پادشاهلره مخصوص اولان منزل وتشبيه طريقى ايله زوج وزوجه ليلهٔ زفافده جمع
اولدقلرى خانه‌يه دخى اطلاق اولنور كه تركيده دخى مستعملدر (كردن كل) دپوث
معناسنه‌در (كذرنامه) اول خطدركه بر كمسنه‌نڭ يدينه ويررلركه هيچ فرد اكا
مانع اولميه وهرنه طرفه توجه ايدرايسه تعرض ايتميه‌لر ديو اكا خط جواز دخى
ديرلر (شهيد) همه ديانت ودين جوى ونيك رأيى كن ❋ كه سوى خلد برين باشدت كذرنامه
(كوى انكله) توكمه ايلڭ تعبير اولنور كه جامه ياقاسينه ديكرلر (خلاق المعانى) كوى انكلهٔ قباچه
كربكشايى ❋ برمن زبهشت هشت دربكشايى (كيتى پژوه) طالب مملكت اولان پادشاه بيت
بسا پادشاهان كيتى پژوه ❋ كزين كار كشتند آخر ستوه (كردنامه) اول آيات وادعيه‌دركه عبد
آبق عودت ايتسون ايچون كاغد پاره‌سينه يازوب طى وبر موضعه وضع ايدرلر (رضى الدين)
كردنامه ايست كه شه اهل هنررا ❋ كرداست شكل تدوير كه دائرهٔ دينارست (رياضى) بهر سر
كردانى دل كردنامه ميكند ❋ خط شبرنكى كه آن مه ميكشد بركژدزو (كرك آشتى) منافقانه
ايكى كمسنه بريبريله صلح اولمق (كوهرزاى) هنرمند وفصيح وعاقل (كوش سراى)
اول كمسنه‌دركه هر استماع ايتديكى كلامى كركى كبى فهم ايده (شمس فخرى) دشمن دركهت
كه نشناسد ❋ لحن داود راز بانڭ دراى ❋ رشك عيسى شودا كر كردد ❋ مدحتت رابصدق
كوش سراى (كردسرت كردم) سكا قربان اوله‌يم ديمكدن كنايه‌در زيرا عادت عجم

بودركه ذبح قربان وقتنده قربانى صاحبنڭ اطرافنده طولاشديررلر (فيضئ هندى) طره
وارم بى سبب تاچند درهم بشكنى ❋ اى سرت كردم كه من هم عهد وپيمان نيستم (كرفت
كرد) مؤاخذه ايتدى كرفتن مؤاخذه ايتمك معناسنه‌در بكير مؤاخذه ايله مكير مؤاخذه
ايتمه ديمكدر نته كيم خواجه حافظ ديدى بيت يارب مكيرش ارچه دل كبوترم ❋ افكند
وكشت وعزت صيد حرم نداشت (كريه در كلوش كره شد) وناله در كلوش كره شد
اغلامقدن وناله ايتمكدن بوغازى بوغولدى كه مراد كريه وناله آنى ضعيف ايتمكله كريه وناله‌يه
قدرتى قالمدى ديمكدن كنايه‌در ع شد كريه در كلوكرهم ناله چون كنم (خاقانى) ناله چون
دود پيچ دوكره شد در بر ❋ چه كنم تا كره ناله زبر باز كنم (كرامى) مقبول ومكرم معناسنه‌در
(كشيدن كرى كند) چكديكنه دكرديه‌جك يرده تكلم ايدر (جاى) جاى چو نيست
كارتو غير از جفا كنى ❋ بارى جفاى آنكه كشيدن كرى كند (كران ركاب) آغر يو
رويشلى آت (كران سايه) ثقيل ومستثقل كمسنه (كردكاه) نافه كه تركيده كوبك ديرلر
تهى كاه بوش بوكور معناسنه اولديغى كبى (كره بند) دوكمه (حافظ) نقاب كل كشيده زلف
سنبل ❋ كره بند قباى غنچه وا كرد (كيش) سمور كورك معناسنه‌در (ميرعليشير نوايى) فقر
كويننڭ قراشالى بيلا كلخن كواين ❋ طاپنالى بالله قيلمام كيش وسنجاب آرزو (هاتفى) كيش سياه
برسر آن شوخ دلستان ❋ مانند ابر برسر خورشيد سايه بان (كيركاوى خورد) كوتك يدى
ديمكدن كنايه‌در (كيركاو) اوكوزڭ ذكرينى قورودوب اقتضا وقتنده صودده
اصلادرلر واسير وخيرسز مقوله‌سنى آنكله ضرب ايدرلركه بغايت وجع ايراث
ايدرلركه تركيده قيرباج تعبير ايدرلر صكره توسيع ايدوب هر آدم ضرب ايده‌جك آلته
كيركاو ديديلر (طوسى) سرواكر بقامت كند دعوى ❋ يارب از عمر خويش برنخورد ❋
كر رقيب كند بطوسى جنك ❋ كيركاوى خوردكه خرنخورد (كير خانهٔ قاضى)
فلان اوه كيرن چيقان بلورسزدر ديه‌جك يرده ضرب اولنور نته كم شاعر قاضى كوچك
وپسرك نام برمحبوبڭ هجونده ديدى (نظم) پسرك معطى خراباتيست ❋ قاضى كوچك
ازويش راضيست ❋ كيرش از كون بدر نمى آيد ❋ كون او كير خانهٔ قاضيست (كريزپا)
اكثريا قاچمغه معتاد اولان غلام وحيوان بيت هستم زجان غلامت اما كريزپايم ❋ صدره
اكر فروشى بكريزم وبيايم (كلشن شكفت) وكل كرد رازى آشكاره يه چقدى ديمكدن
كنايه‌در (طالب) غنچهٔ كل باز قصد خون بلبل ميكند ❋ عاشق پنهان نماند عاقبت كل ميكند
وبر غريب مكروه حادثه‌يه سبب اولور ديه‌جك يرده دخى تكلم اولنور بيت مشو
باهركسى اى غنچهٔ باغ حيا همدم ❋ تبسم كردنت باا ين وآن كل ميكند آخر (كل وا كرد)
برنا معقول ايش ايشلدى ديمكدن كنايه‌در (غياث) اى صبا آن باغ عارض را تماشا كردهٔ

مضطرب می بینمت کویا کلی وا کردهٔ (کرد خوان) مدور سفره (سلمان) پالودهٔ سرشك
وکباب جکر نهم ٭ پیش خیال روی تو بر کرد خوان چشم (کم شدپی نخود سیاه) مطلوبنی
تحصیل ایده مدی دیمکدن کنایه در بیت ربود خال تو کفتم دل مرا ای ماه ٭ بناز کفت
که کم شدپی نخود سیاه (کنبد) آت نقللمقدن عبارت در و آت نقللسه (کنبد زد) دیرلر جامی در
وصف براق بیت کنبد خاك پس پشت فکن ٭ ز انداز آفاق برون کنبد زن (کلاهش
زدوبرد نیاید) بغایت همت عالیه صاحبی در دیه جك یرده ضرب اولنور (انوری) کفت
اورا کله چه کونه نهم ٭ که کلاهی نیامدش زدوبرد (کله نهادن) تعظیم و توقیردن کنایه در
حالا تاتار و فرنك وقت تعظیمدن کلاهلرین باشلرندن چیقاررلر (کوشش را نوازش
داد) قولاغن بوردی که آنی آکاه ایتدی دیمکدن کنایه در (کوش پهن کرد) استماع
ایتمك ایچون قولاق طوتدی که قولاق قابارتدی تعبیر اولنور (حافظ) دوشم ز بلبلی چه
خوش آمد که میرود ٭ کل پهن کرده کوش ز شاخ درخت خویش (کوش کذاری کرد)
قولاغنه یتشدیردی که مراد آکاه ایتدی دیمکدر (حافظ) کس نیارد بر او دم زدن
از قصهٔ ما ٭ مکرش باد صبا کوش کذاری بکند (کویا که رفت و سنك بست) کتدیکی
یردن کچ کلن کمسنه ده ضرب اولنور ایاغی کوکه ایلشدی مثلنه قریب در (وصالی) دل بمن
میکفت کز کوه غمش آرم خبر ٭ بنکرید آن سنکدل کویا که رفت و سنك بست (کربهٔ
بید) سوکوت چچکی (کرك باران دیده) کرم و سرد روزکار کوروب مجرب امور
اولان کمسنه دن کنایه در (بصری) روز باران بس که در کوی مغان کردیده ام ٭ در طریق
عشق بازی کرك باران دیده ام (کل آتش) شراره که قیغلجم تعبیر اولنور و کاهی کل
دیوب بو معنایی مراد ایدرلر (میر خسرو) برك میریزد ز کل دانم خزان خواهد رسید ٭
میهمان آید بخانه چون که کل بارد چراغ (کل بارد چراغ) دخی ذکر اولنوب خانه یه
مسافر کلور دیمکدن کنایه ایدرلر بین الناس شمعه دن قیغلجم صیچراسه مسافر کلور
دیمك شایعدر (کل اوست) آنك علامتی در (میر خسرو) رخش کل کل بر آمد از می و کفتم
چه تابست این ٭ کشاد آن غنچه لب لبرا که کلهای شرابست این (هلالی) کلدسته ز کلهاست
که بر سر زدهٔ باز ٭ اینها کل آنست که ساغر زدهٔ باز (کلدسته) منارهدن کنایه در (هاتفی)
مؤذن ز کلدسته شد نغمه ساز ٭ چو بلبل که بر شاخ کل شد طراز ٭ طراز بو مقامده زیب و زینت
معناسنه در (کل رعنا) طشره سی صاری و ایچی قرمزی بر نوع کل در (کل زمین)
اضافت ایله اول موضعدر که اهل محله آنده هر کون وقت معینده جمع اولوب دق و لق
ایدرلر و فك اضافت ایله خانه لرده یاپدقلری مقصوره معناسنه در (جامی) بهر کل کل
زمینش بیش و یا کم ٭ دو شاخ تازه کل پیچیده باهم (کل صباح) چین صباح (آصفی) عرق زمی

دورخت را کل صباح بهار ٭ نشسته بر سمن و لاله شبنم سحراست (کل نافرمانی) بنفشه دن
کنایه در کویا همیشه باشنی اشاغی اکمك ایله کمسنه نك سوزینی طوتماز و بر فرده اطاعت
ایتمز عبوس و کردنکش کمسنه یه تشبیه اولنمشدر (کل نافرمان) و نافرمان دخی بنفشه
در (طرزی) از خط فرمان حسنش کر ز بانش سر کشد ٭ از پس خود همچو نافرمان زبان
خود کشم (کشاده پیشانی) کوزلر یوزلو تعبیر اولنور یعنی کره پیشانی کوسترمیوب
هر کس ایله انبساط اوزره در (کشاده ابرو) دخی بو معنایه در (وحیدی) تا ز عبوس
زهدش ابرو شود کشاده ٭ در کش بیزم رندان آن زاهد دژم را ٭ دژم آشفته حال معناسنه در
(کوته آستین) صورت صلاحده اولان مفسد مرایی (کوته دیوار) و (کوته بام) خلق عندنده
اعتباری اولمین کمسنه که یالیمی آلچق تعبیر اولنور (کمال اسماعیل) کنبد چرخ اکر چند دراز
آهنکست ٭ هست با همت عالی تو کوته دیوار (کون خر) کوتی و فرومایه مخفی اولمیه که
لفظ (کوتی) اکرچه ترکیده مستعملدر لکن اصلی فارسی و ایکی جزؤدن مرکبدر بر جزوی
کوت که کون معناسنه در و جزؤ آخری یاء نسبتدر یعنی کون خره منسوب در و (کس
زن) دخی بو معنایه در و کون خری کوتیلك معناسنه در (کوبست و چوکان هم) ایشته
میدان دیه جك یرده تکلم اولنور (اهلی) ز انجم کوی خوبی بردی و از ماه تابان هم ٭
اکر خورشید دعوی میکند کوبست و چوکان هم (کهنه سوار) ایشمش یورتمش
روزکار کورمش (شاه طاهر) در دور ماز کهنه سواران یکی هست ٭ انکر دم قبول نفس
میزندنی است ٭ سنك محك می است و بیارید در نظر ٭ پیدا کنندهٔ کس و نا کس
همین می است (کلال) کاسه کر که چناق چوملك یاپار که عربیده خزاف دیرلر
(خواجه عصمت) تنم از خاك کل کردو کلال از کل قدح سازد ٭ که روزی میخورد یارم
قوح را در دهن کیرد ٭ لهذا بو کمینه نك وطن اقامتی اولان محروسهٔ بروسه ده آسوده
اولان حضرت امیر قدس سره نك پدری کاسه کر اولمغله امیر کلال دیرلر (ع کربه
همه شب بخواب بیند دنبه) اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که کندویه مناسبتی اولمیان
نسنه یی همیشه تخیل ایدوب آندن غیری ذکر و فکری اولمیه ترکیده آچ طاووق
دوشنده طارو کورر تعبیر ایدرلر والله اعلم

﴿ باب اللام ﴾

(لاباب کوزن) صبح و برق و آفتابدن کنایه در (لب ریز) اول کاسه که زیاده طلو
اولمغله کنارندن دوکلمکه قریب اوله (حکیم رشدی) ساغر جانم ز زهر غصه لبریز است
و من ٭ تا نکردد مدعی خوش دل تبسم میکنم (لب و سنك) سکوت ایله دیمکدن عبارتدر
(جامی) در نعت رسول بیت بس که از کوش خسان در تونك ٭ دار دای خواجه ازین

پس لب وسنك (همايون) هندو پسری بدیدم اندر صف جنك ❋ رخسارهٔ او ز تاب می شد كل رنك ❋ كفتم صنماز لبل خود كامم بخش ❋ در خنده شد كفت همايون لب وسنك (لب نان) بردہ‌لم اتمك بيت اى قرص آفتاب كه دوری ز چشم ما ❋ مارا لبی ببخش كه خسرو كدای تست (لكی برهواری راند) توپال آتی یورغه اولمق اوزره یوریدر كه مراد عيبنی سترایدر كه دیمكدر (انوری) مرا اندازهٔ تمهيد عذر آن كجا باشد ❋ وليكن چون كنم لنكی همی رانم برهواری (لت لت) پاره پاره (لوند) كاهل وتنبل وزن دوست صاحب تحفه روسپی معناسنه در دیدی وخراباتیلره طفیل اولوب آردلرینه دوشوب میخانه یه انلر ایله كیدن كمسنه معناسنه دخی كلور نته كيم امير خسرو دیدی بيت می از جام كسان در جام كردن ❋ لوندی را حریفی نام كردن (لرلر) نام حضرت احديت در جل شانه (حكيم عنصری) بفرزانكی سایهٔ افسرش ❋ بپوزش همی خواست از لرلرش (لك) احمق معناسنه در (لك وپك) تك وپوی ایتمكدن عبارتدر (رودكی) الی لك ار ناز خواهی ونعمت ❋ كرد در كاه اوكنی لك وپك (لشكرشكوفان) دلاوران وشجعان (سعدی) كه لشكر شكوفان مغفر شكاف ❋ نهان صلح جويند وپيدا مصاف (لعل سفته) سرخ رنك شراب (لعل ناسفته) سرود كه تغنی تعبير اولنور (شيخ نظامی) كهی لعل سفته به پيمانه خورد ❋ كهی كوش بر لعل ناسفته كرد (لای) درده كه بوصه تعبير اولنور والله اعلم

﴿ باب الميم ﴾

(مانيز ازين نمد كلاهی داريم) بزمده وافر سعيمز وار در وبو خصوصدن بزدخی حصه داريز دیه جك يرده ضرب اولنور (ماه نورا بروی او ديد) ماه نوی كوردكده آنك يوزينه باقدی اصطلاح ديار عجم بودر كه يكی آی كوردكده تفؤلاً بر كوزل صورته باقارلر وكاهی بر دولتمند ونيك بخت كمسنه نك اسمنی ذكر ایدوب (ماه نورا بروی فلان ديدم) ديرلر (جامی) در شب عيد ابروی دلدار ديدن خوش بود ❋ ماه نو آری بروی يار ديدن خوش بود (حافظ) عيد است وموسم كل وياران در انتظار ❋ ساقی بروی شاه ببين ماه ومی بيار (مادر بخطا) ولد الزنا (مه پيشانی) آلنی صقار حيوان كه آته مخصوص دكلدر مكر چهری مه پيشانی دیه لر كه تركيده باقلاقيری تعبير اولنان آته چهری ديرلر روايت اولندی كه خواجه بهاء الدين نقشبندی حضرتلری يدی یاشنده ايكن بر كبه اينكلری وار ايدی والده سنه ديدی كه ای مادر اين فراخشاخ ما كوسالهٔ مه پيشانی خواهد زايد كه قصابان بخارا هر حيوانه براسم وضع واصطلاح ايتمشلردر كه اينكه فراخشاخ وقيونه كورپا وكچويه خامشاخ ديرلر يعنی ای مادر بزم اينك بر صاقار بوزاغو طوغورسه كرك نفس الامر بو وجه اوزره واقع اولدی (موزه وكل) زحمت ومشقت وعاجزلقدن كنايه در

(وموی)

و (موی در خمير) انك مقابلی در نته كم انوری ايكی مثلی جمع ایدوب ديدی كه بيت تادی مثل او مثل موزه وكل بود ❋ اكنون مثل او مثل موی وخمير است (مرغ دل) عقلدن كنايه در (منقار كل) لسان كه ديل تعبير اولنور (مهره كل) قالب بشر (ميوهٔ دل) سخن وولد معناسنه دخی كلور (ميخ قدم) اول كمسنه در كه كوشهٔ عزلت اختيار ایدوب قطعا بويره حركت ايتميه (مشك فروش) نيكخويدن كنايه در (مغز در سر كرد) عقلنی باشينه دوشروب سكوت ايتدی (مغز تر كرد) تغنی ايتدی (نظامی) بكفت كسان مغز در سر كنم بكفتارشه مغز را تر كنم (مار ميخوری) صاحب مؤيد ديدی كه غم واندوه ميخوری معناسنه در ديوب سلمان بيتی ايله استشهاد ايتدی بيت لعل روان زجام زر نوش وغم جهان مخور ❋ زين فلك زمردين بهر چه مار ميخوری (ع مجلسی كه آنجا بود بدمست غوغا ميشود ❋ مجلس ده ثقيل وناجنس بولنمغله اصحاب مجلس مكدر اولسه ضرب اولنور (ع مصلح چه ضرورست دوزبون را در جنك ❋ ايكی فرومايه نك ميانی اصلاح قيدنده اولمه ديه جك يرده ضرب اولنور (منش كردا) كوكل دونمك تعبير اولنور كه عربی ده غثيان ديرلر (ماه نخشب) ابن مقفع جبل سيامده قمر پيدا ايتمش ايدی كه قمر فلك غروب ايتدكده اول قمرك نوری بر آيلق يولده دك دوشر ايدی ونسف نخشبدن معربدر وجبل مذكور نسف ديدكلری شهره قريب اولمغله كاهی شهره نسبت ایدوب ماه نخشب وكاهی جبله نسبت ایدوب ماه سيام ديرلر (جامی) سه روز آن ماه در چه بود تاشب ❋ چو ماه نخشب اندر چاه نخشب ❋ وماه كاشغر وماه مرور دخی بو معنايه در وماه كش دخی بو معنايه اولديغی ابو الخطيرك شو بيتندن منفهم اولور بيت تا رخ او غيرت خورشيد ورشك ماه شد ❋ ماه كردون همچو ماه كش نهان در چاه شد (مول) تأخير ايتمك معناسنه اولمغله فردايه فردادن صالوب چوق زمان تأخير ايتمكه مولا مول ديرلر يعنی تأخيردن صكره تأخير (جمال الدين) چنين بوعده همی كرد چرخ مولا مول ❋ كه شد زخون دلم طشت چرخ مالامال (مجا جنك) سر آهنك وزننده سحاقه لرك در يدن ذكر صورتنده یاپوب استعمال ايتدكلری آلت كه تحريك ایدوب ميچيك ديرلر (می پخته) اول بكمازدر كه اوزوم شيره سنی اول مرتبه قاينادرلر كه غليظ اولور (خاقانی) ترش وشيرينست قدح ومدح من با اهل عصر ❋ كز عنب می پخته سازند وز حصرم توتيا (مرده ريك) آرته قالان تعبير اولنور وآلت رجله دخی اطلاق اولنوب تركيده آندن دخی ارته قالاجق تعبير اولنور (مهی) دامن چو بر كشيد عيان كشت تخت عاج ❋ بنشست مرده ريك من انجا باحتشام ❋ كاشانی ديدی كه (مرده ری) ومرده ريك ميراث معناسنه در واول كمسنه در كه فرومايه وسست اولمغله الندن ايش كلميه (مركا مركی) موت عام كه

طاعون تعبیر اولنور (مرا از زیر اب پرسیدی واز سروپا پرسیدی) عبارتلری بنم احوالیمی
یاریم آغز ایله سؤال ایتدك دیمکدن کنایه در (اوحدالدین) کی سخنی کفتهٔ یادمن از
زیر اب ❋ یا بتثل پرسشی از سروپا کردهٔ (مارکزیده از ریسمان میترسد) بر کره بورطه یه
اوغرامش کمسنه آز بهانه ایله مضطرب اولور دیه جك یرده ضرب اولنور عربیده
من نهشته الحیة خاف من الرسن الابلق مثلنه موافق در (نظامی) ترسم زرسن که مار دیدم ❋
چه مار که اژدها کزیدم (میم مطوق) ذکردن کنایه در (نظامی) آنچه درین حال ازین
صوفیست ❋ میم مطوق الف کوفیست ❋ که الف کوفی اکری دیمکدن کنایه در (متاع روی
دست) اول متاع که الچاق اولمغله دکان یوزینه قورلر (عرفی) تافریبد ابلهان را از متاع
روی دست ❋ آسمان پیش از تو یوسف زا بباز آورد ❋ روی دست دخی بو معنایه در (مغز
پوسیده) احمق بیدار مغز و بیدار هوش مقابلیدر عاقل معناسنه (نظامی) توای مغز پوسیدهٔ
سال خورد ❋ زکستاخی خسروان باز کرد ❋ نشستند بیدار مغز آن روم ❋ بمهر فلك نرم کردند
موم (مهد) تخت معناسنه دخی کلور (مهدم) قویروغی آق بر قوشدر (من آسمان کویم
او ریسمان کوید) مخاطب متکلمك کلامنی فهم ایتمیوب معکوس جواب ویرسه ضرب اولنور
عربیده ایش بالضرطة من ضیاع المنجل مثلنه مناسب در بیت رخت کفتم بمه ماند میانم
کفت چون مویست ❋ سؤال از آسمان کردم جواب از ریسمان داده (من سنك اورا
پاسنکم) بنم اصلا آندن باکم یوقدر بن آندن قالور دکلم دیه جك یرده ضرب اولنور
(پاسنك) ترازونك کفه لری برابر اولسون ایچون اول طاش پاره سیدر که بر بزه باغلایوب
خفیف اولان کفه یه آصارلر (کاتبی) بست کردون برزکوی چرخ چندین سنك وخاك
لیك در میزان قدرت کم نمود از پای سنك (مرك خر عروسی سکست) اشکك هلاکی
کلبك دوکونیدر برفرومایه هلاك اولوب مالی برفرومایه یه قالسه ضرب اولنور
(کمال خجندی) چه خوش کفت آن نهاوندی بطوسی ❋ که مرك خر بود سکر اعروسی
(مهره در ششدر انداخت) اورتالغه ولوله صالدی دیمکدن کنایه در (عرفی) نقش بین کج
مباز عرفی ❋ مهره نا که بششدر اندازد (ع مهره از ششدر نیاید) مرادی حاصل اولدی
دیمکدن کنایه در (خاقانی) بشش خانه نشد کارش میسر ❋ نیامد مهره اش بیرون زششدر
ششدر نرد خانه لرندن برخانه در که اکه دوشن پول آندن حرکت ایده من اهذا اول
خانه یه صدار خانه دخی دیرلر (مختصر) اکرچه لفظ عربیدر لکن شعرای فرس
مختصر دیوب شیٔ حقیردن کنایه ایدرلر ع هر مختصر چه داند آیین عشق بازی ❋
(مضایقه کرد) تکلیف ایتدی وثقلت ایتدی دیو تعبیر اولنور (موشك دوانی کرد)
اول فتنه انکیز که یاران میانده نفاق ایدوب احبابی بری برندن آیرسه ضرب اولنور

که آندن صمان آلتنه صو یورتدی تعبیر اولنور وحشی بادخزان حقنده دیدی بیت
بتاراج برك درختان زهر سو ❋ کند موذی بادموشك دوانی (محابا) اصلنده احتراز
معناسنه عربیدر لکن مدارا ایتمك معناسنه دخی کلور (خواجو) کیسوی تو کر کژ کشد
اوراچه توان کفت ❋ با هندوی کژ طبع محابا چه توان کفت (مشت ودرفش) جنك
وجدالدن کنایه در بو کینه شهری ودهقانی دو کشدکلری حکایه ده دیمش ایدی بیت
مشت ودرفشی که به پایان رسید ❋ چاك کریبان بدامان رسید (مشت درفش مزن) کندکدن
قوی ایله مقابله صددنده اولمه دیه جك یرده تکلم اولنور (هاتفی) اکر بر درفش آوری
مشت خویش ❋ کنی هم خود آزرده انکشت خویش (مشتی) بر آوج وکاهی آزدن کنایه
اولور (سعدی) چه باشند مشتی کدایان خیل ❋ که بادشد بدار السلامة طفیل ❋ وبر مقدار
وبربولوك دیه جك یرده دخی استعمال اولنور بیت اعادی کدا مند مشتی ارازل ❋
باتش بدل کشت مشتی شرار (مستقبل) اول صورت که تمام یازیلوب اصلا قصوری
اولمیه واکر بالتمام رسم اولنمامش ایسه اکانیم رخ دیرلر (عرفی) چهره پرداز جهان
رخت کشد بمحمل ❋ شب شود نیم رخی وروز شود مستقبل (مشکل پسند) دیکمه نسنه یی
واولور اولمز شییٔ پسند ایتمین کمسنه دشوار پسند دخی بو معنایه در (اهلی) کردهم جان
بو فایش نه پسند دهر کز ❋ آه ازان شوخ جفا پیشهٔ دشوار پسند (موبند) صاچ باغی تعبیر اولنور
(مورچه) قلیچ جوهری (مورچانه) وموریانه قلیچ وسائر مورده اولان پاص وکوف
که انلری افساد ایدر (موری) اوچاغك توتون چیقه جق باجه سی (جامی) زنکی روی
چون در دوزخ ❋ بینی همچو موری مطبخ (شمس فخری) زفر دولت او چشمه روان کردد ❋
بسنکلاخ درون بی میاه وبی موری ❋ وموری اصلنده کنك تعبیر اولنان چامور دن یاپوب
طبخ ایتدکلری نسنه در که کاهی اوچاقلره توتون چیقمق ایچون وضع ایدرلر وحالا
بزم دیارمزده کاریز یرینه صونك مجراسنه وضع وبسط ایدرلر (موینه) پوستین
که کورك تعبیر اولنور که عربیده فرو دیرلر (سلمان) ناروا بی چنین شعر بهر حال
رواست ❋ نبود خاصه درین فصل که موینه رواست ❋ وجامهٔ مویی دخی کورك معناسنه
در (سلمان) آفتابی بتو کرمست مرا پشت امید ❋ سرد باشد که کنم جامهٔ مویی درخواست
(میان کیر) سائل معناسنه در واول قلندر وابدال که یول اوزرنده طوروب آینده
ورونده یی خواه وناخواه تعجیز ایدوب بر نسنه سن آله وحقله یه اکاجسته کیر دیرلر
(کاتبی) میانکیر آیمت عیم مکن بیش ❋ میانکیری عجب نبود ز درویش (مهر کیا خورده اند)
ایکی کمسنه میانده محبت عظیمه واردر دیمکدن کنایه در (ومهر کیا بر) اوتدر که آنی
ایکی کمسنه بری برینك الندن آلوب اکل ایتسه لر میانلرنده محبت شدیده ومودت

اكيده واقع اولور اصلى مهر كياه‌در يعنى محبت اوتى (مردار بسكان اولى) مردار مرداره مناسبدر الخبيثات للخبيثين والطيبات للطيبين بيت هيچ عارف زجهان كام ندارد چو خسان ❁ زآنكه مردار بعالم بسكان اولى تر (ع ماهيچ نكوييم مروت بكجا رفت ❁ برخصوص ايچون بركمسنه‌يه افترا ايدوب مؤاخذه اتسه‌لر بنم بوبابده جرمم يوقدر ديدكچه اصغا اتمسه‌لر اول كمسنه بو مثلى ايراد ايدر يعنى بن سويليه‌يم بارى انصاف نيجه اولدى مروت ايدك (ع ماسخره كان باركاه اوييم ❁ بنم جرممى عفو ايدر كستاخلغه قالمز ديه‌جك يرده ضرب اولنور (ع مصحف سپيد كشت نشان قيامتست ❁ محبوب صقالين تراش ايتدى ديه‌جك يرده ضرب اولنور والله اعلم

❁ باب النون ❁

(نافهٔ مشك ياءت) ذكر جميل ايله شهرت بولدى ديه‌جك يرده ضرب اولنور (نان كور) طوز اتمك بيلمز (نفس آباد) آق جكر (نافه‌بوى) كوزل رايحه‌لو كمسنه وكاهى آغزى قوقان كمسنه‌دن كنايه ايدرلر زيرا نافه‌نك دريسنك رايحه‌سى بددر وكاهى تمام مراد ايدرلر (نهى در نورد) بى نام ونشان ايدرسين ديمكدر ودرنورد نهند ديوب بالكليه فراموش ايدر معناسنى مراد ايدرلر يعنى بردلوكه براقوب اونوتدى (ع نزديك لب آرندو چشيدن نكذارند ❁ وعده ايدرلر لكن انجاز وعد اتمزلر ديه‌جك يرده ضرب اولنور (نامش بريخ زن) و(نامش بريخ بكمار) و(نامش برآب نويس) آنك آدينى اكمه ديه‌جك يرده تكلم اولنور نته كم حرف باده مثلى سبقت اتدى (نعل در آتش نهاد) نعل را در آتش داشت عبارتلرى سحر ايدوب بى قرار اتدى ديمكدن كنايه‌در برنوع سحر واردركه آت نعلنه افسون ونار نجات ايدوب آتشه القا ايدرلر (حافظ) در خانهٔ عشرت صنمى خوش دارم ❁ كه ززلف ورخ او نعل در آتش دارم (نعل بها) برعسكر برقريه‌يه مرور اتدكده اهل قريه‌يى رنجيده اتمسون ايچون فدا اتدكلرى مال (ناشتا) اول كمسنه‌دركه سحرى برنسنه اكل اتميوب آچ اوله (خاقانى) جان از درون بفاقه وتن از برون بيرك ❁ ديوار خورش بيضه وجشيد ناشتا (ناداشت) مفلس معناسنه (ابو المؤيد) دل ناداشت پرزخون باشد ❁ ساغر عيش اونكون باشد (نابود مند) دخى بو معنايه‌در (هماى همايون) توكوتاه دستى ونابودمند ❁ من دست برشاخ سرو بلند (نوكر) نونك فتحى وكاف فارسينك ضمى ايله خدمتكار معناسنه‌در (شيخ سعدى) اسب ونوكر چونان وجوندهى ❁ نرود اسب ونوكرت برود (نيم جوسنك) نصف شعير مقدارى (نوآيين) نوظهور اولان نسنه (منوچهرى) نواى تواى خوب ترك نوآيين ❁ درآورد دركار من بينوايى (نورهان) دخى بو معنايه‌در (نافرهخته) بى ادب زيرا فرهخته ادب معناسنه‌در (طيان) زشت ونافرهخته ونابخردى ❁ آدمى رويى ودرباطن زدى

ونورد ـ ورداخ معناسنه دخى كلور (منه)

(نوبتى) جنيبت كه كوتل وتركيده‌يدك آتى تعبير اولنور انورى در نعت ❁ جبرئيل ازپى ركاب روبش ❁ نوبتى بر درسراى آرد ❁ ونوبت زن معناسنه دخى كلور (جامى) جرس جنبان خراب ونوبتى مست ❁ فتاده نوبتى را چوبك ازدست ❁ ودخى خيمه‌كه پاسبانلر آنده نوبت ايله طورورلر اكا دخى نوبتى ديرلر (نظامى) شنيدم كزپى يار هوسناك ❁ بعاتم نوبتى زد برسرخاك (وايضا) نشان جست وآمد بدركاه شاه ❁ سرنوبتى ديد براوج ماه ❁ كه مراخيمهٔ مذكوره‌در صاحب دستور مطلق خيمه ايله تفسير ده تقصير اتدى (نهارى) آز طعام كه سحرى اكل اولنور اصلى ناهارى‌دركه ناشتا معناسنه يعنى سحرى طعام اكل اتمين كمسنه‌نك طعامى كه قهوه التى تعبير اولنور (خفاف) وصال توتاباشدم ميهمانى ❁ سزد كز توسه بوسه خواهم نهارى (نقش برآب زد) ۷ برغريب صنعت اجرا ايتدى ديمكدن كنايه‌در (حافظ) نقشى برآب ميزنم از كريه حاليا ❁ تاكى شود قرين حقيقت مجازمن (ناخن زنى) بارمق چاتلاتمق وايكى كمسنه ميانده باعث اشتداد عداوت اوله‌جق ايش ايشلمك معناسنه كلور بوكينه ديار عجمده معاينهٔ كوردى كه ايكى كلب برى بريله دوكشدكده سيرجيلر طيرناق چالارلر وبوعملى كلبه مخصوصدر ديرلر وكاهى ايكى فرومايه بربرى ايله دوكوشسه مزبورلرى كلبه تشبيه ملاحظه‌سيله طيرناق چالارلر لكن قاضىٔ نورك شوبيتندن مطلق اولمق منفهم اولور بيت چو اوسوار شود ماه نوزند ناخن ❁ كه درميان دو خورشيد كرم كرد جنك (نمازاو برد) اكاركوعه وارمش كبى ايكى بوكولوب تعظيم ايتدى ديمكدر صكره توسيع ايدوب مطلقا تعظيمده استعمال ايتديلر (سلمان) مه كرد خاك بوس وسپهش نماز برد ❁ زآن روى ماه خاكى وپشت فلك خم است (كاتبى) ابروى چون هلال توكر قبله‌ام نمود ❁ كى برفلك برند ملائك نماز من (نمك حرامى كرد) طوز اتمك كوزتمدى ديمكدن كنايه‌در (هاتفى) بخم باده نمك محتسب زخامى كرد ❁ باهل ميكده آخر نمك حرامى كرد (نبيرهٔ رز) شراب دركه اوزومدن وتاكدن حاصل اولمغله تاكه نسبت ولد الولد حكمنده اولنور سلمان در نعت رسول عليه الصلاة والسلام بيت مردود شد نبيرهٔ رز ❁ زانست سرشك ديدهٔ رز (نظرباز) اهل نظر معناسنه‌در (نقدشب درميان) مغشوش كوموش كال درصفت دوات بيت سيم او نقد است ليكن نقد او شب درميان ❁ خلقتش نور است ليكن حشو نور او ظلام (نقش شكار) بفتره تعبير اولنان نسنه‌دركه شاهين آنكله چاغريرلر (حافظ) داده‌ام باز نظر را تذروى پرواز ❁ باز خواند مكرش نقش شكارى بكند ❁ پوشيده اولميه‌كه بيت مذكور مشكلاتدن اولمق اوزره مشهور درومجالس عرفا وظرفاده بلكه محافل عظما ووزراده كرارا مرارا مذاكره اولنوب هركس كندو زعمنجه برمعنى قرار ويرمشدر مع هذا لسان الغيب

۷ وكاهى حيله ايتدى معناسنه كلور (اميدى) فلك برآب زد نقشى ولى بود چونقش روى آبى بى رجاى (منه)

مراد بوزنده اولان كاف در (منه)

نسخه‌لرنده واقع اولان اختلافات‌که بعضنده نقش وشکار عطف ایله وبعضنده نقش شکار اضافت ایله ازدیاد اشکاله باعث اولمشدر بوکمینه عندنده مختار اولان اضافت ایله اولان نسخه ویفتر معناسنه اولان نقش شکار مجموعی در اکثر شروحده واقع اولدیغی اوزره فقط نقش لفظی دکلدر وخواندوبکند لفظلری تحتنده اولان غائب ضمیرلری تذرو مذکوره راجع ومصرع اولده اولان لفظ پروازداده لفظنك مفعولی در پرواز داده‌ام باز نظر رابتذروی تقدیرنده درکه ترکی‌ده بازنظری برتذروه صالدم تعبیر اولنور ومصراع ثانی‌دن مراد بودرکه بازنظر تذرو مذکوره واصل اولدقده تذرو آنی منع ایتمك استر لکن بازمزبور آیرلمز زیرا اول تذروك نظری بوقدرکه بونی ترك واکا توجه ایده‌بلی آنی ترك ایدر اول وقتده‌که کندی کبی بر یفتره ونظیر پیدا ایلیه بوایسه بروجهله ممکن دکل زیرا اکه نظیره یوقدر پس بازنظر تذرو مذکوردن آیرلمزامدی بنم نظرم اکا مقصوردر دیمکه منجر اولور والله اعلم (نمازی) پاکدن عبارتدر (حافظ) چو نیست نماز من آلوده نمازی ❋ در میکده ز آن کم نشود سوز و کدازم ❋ ونمازی کرده دیرلر پاك ایتدی معناسنه (سلمان) تا نمازی نکنی خرقه بدردی قدح ❋ چون صراحی نتوان پیش صنم برد نماز (نقش زیاد) نرد اویونلرندن بری درکه یدی نوع لعبدر علی الترتیب اسملری بودرکه ذکر اولنور غارد. زیاد. ستاره. خانه کیر طویل. هزاران. منصوبه نته‌کم سلمان دیدی (نظم) فارد زعقل مانده عدوبت که کم زیاد ❋ در معرضت ستاره مفید بششدر است ❋ کوراه خانه کیر وحکایت مکن طویل ❋ با آنکه ده هزار کش چون توجا کراست ❋ منصوبهٔ حیل نتوان باخت باکسی ❋ کز جای کعبتین نجومش مسخراست (نورد) پیشکش (نظامی) نورد ملوکانه پیش از شمار ❋ شتر بار زرینه بیش از هزار (نکجش) طوزینی طاطمقدن کنایه‌در طعام وشراب‌ده نمونه یرینه‌در (نو بر او کرد) انك لذتین آلدی که طاطاندی تعبیر اولنور (طالب) خراب بادهٔ بی رنك وبوی عشق شوم ❋ که هست نشوهٔ او نو برخمار نکرد (شفایی) نه ماندهٔ دکان کسادی که دل ماست ❋ هرکو نکند نو بربازار رواجی (نورد) طومار معناسنه‌در ونقد معناسنه ومغاره معناسنه دخی استعمال اولنور (نظامی) در انبار آکنده خوردی نماند ❋ همان درخزینه نوردی نماند (نوکیسه) نودولت معناسنه‌در (میریادکار) بیك برتنت پیراهن کتان زتحریك نسیم ❋ هست چون نوکیسهٔ لرزنده بربالای سیم (ناتوان) اهل سمرقند اصطلاحنده حسوددن کنایه‌در (هاتفی) زمن ناتوان تن بود در حجاب ❋ چو شب پرکه کوری کشدز آفتاب (نان من در روغن افتاد) ناکهانی بر کسنه دولته وذوق وصفایه نائل اولسه ضرب اولنور شاعر محبوب کله پز حقنده دیدی‌که **بیت** چو عشق کله پز در کردن افتاد ❋ دلا خوش باش نان در روغن افتاد ❋ دخی دیرلر (نه مارست ونه ماهی) هر وقت بر طبیعته کیرن منافق

متلون حقنده ضرب اولنور ع منافق چه کنی مار باش ویا ماهی (نواله برشاخ آویخت) اول کمسنه حقنده ضرب اولنورکه برازمان خلقه سخا ایدوب صکره فارغ اوله (اوحد) کل شرم سمن بهیچ روی نبرد ❋ وزلاله جالت سرموبی نبرد ❋ شب غنچه ازان نواله برشاخ آویخت ❋ تا کربهٔ بید باز بویی نبرد ❋ والله اعلم (نقرهٔ خنك) قیر آت (سلمان) نقرهٔ خنك صبح را تاخت سلطان ختن ❋ ساقیا کلکون کمیت را بمیدان درفکن ❋ وخنك اصلنده قیر آت در صکره مطلقا آتده استعمال اولندی لهذا انقرهٔ خنك دیوب قیر آت وسبز خنك دیوب فلکدن کنایه ایتدیلر نته‌کم هاتفی دیدی **بیت** شبانکاه کین مهر فرخنده چهر ❋ در آمد بدین خنك سبز سپهر (نفوله) دوکوم دیمکدر وصاچه دخی دیرلر

﴿ باب الواو ﴾

(ورق بکردان) و (ورق را باز افکن) فارغ اول دیمکدن کنایه‌در (حسن) سخنوران چو حدیث سمنبران خوانند ❋ چو در حدیث تو اقتند ورق بکردانند (ورق دیکر) اولا تکلم ایتدیکی کلامدن کلام آخره نقل ایتمکدن عبارت اولدیغی کبی (واسوخت) عشقدن فراغت ایتدی **بیت** از سر کوبت کذشتم چشم خود برد وختم ❋ تا بدانی از تو ای کل عاقبت واسوختم (وارست) قورتلدی معناسنه‌در ولفظ وار کلمهٔ لیاقت اولدیغی بوندن اقدم مقدمهٔ ثانیه‌ده بیان اولنمشیدی مثلا بر قفتان اولمغه قابل قماشه جامه‌وار وبر آبدستلك صویه وضووار دیرلر وآواز اشیده‌لرجك مقداری مسافه‌یه نعره‌واری دیرلر سنجافی در وصف قلعه **بیت** یلان نعره‌زن بر سر آن حصار ❋ کزان تا ملك بود یك نعره‌وار ❋ وبراوق آتمی مقداری یره کان وار دیدکلری جامی‌نك شو بیتندن ظاهردر **بیت** دوکان وار میان تو ومقصود رهیست ❋ خویش را بهر چه انداخته‌ٔ دور چو تیر (وایه خوار است) معتاد اولدیغی غداسنی اکل ایدوب آنی ترك ایده مز دیمکدن کنایه‌درکه اهل کیف احوالنه مناسبدر (جامی) وایهٔ جامی همین لعلت بود ❋ کرنیابد وایهٔ خود دوای وای (وجه) برشیئك بهاسی معناسنه‌در وجه قماش دیرلر قماشك قیمتی معناسنه ووظیفه‌یه دخی وجه دیرلر ومصرف معناسنه دخی کلور (وزیر) کاتب دیمکدر **بیت** خورشید طلعتا وزراء تو وجه من ❋ اکنون سه ماه رفت که تأخیر میکنند (ویران تر زتبریز است) زیاده خرابدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور وقوعی **بیت** وقوعی کربلا تسکین دردم میکند وزنی ❋ دلم از حسرت تبریز ویران تر زتبریز است (واخورد) راست کلدی معناسنه‌در دوچار دیدکلری کبی (مخلصی) ابروی او که آمده چون مه آه کج ❋ تا وا بمردمان نخورد کرده راه کج ❋ ودخی واخورد دیرلر منفعل اولدی معناسنه (ظهوری) بده تا درین وامکاه مجاز ❋ ز کنجشك من واخورد شاهباز (وا یافته است) کامل ومکمل

دیمکدن کنایه‌در (کاتبی) آنکه اوراه ترا اوایافته ❊ در طریقت باشدا و وایافته (وارون است کار هندو) و (آژکونست کار هندوستان) معکوس دیمکدن کنایه‌در **بیت** بسر میرود در رکاب تو کیوان ❊ که وارون شود کار هندوستان (وآ) آش معناسنه باو آبا دخی دیرلر شوربا و زیرباکبی که باج اندن معرب‌در که زیرباج دیرلر و عامه تحریف ایدوب زیروه دیرلر (ویرا) قوۀ حافظه‌سی زیاده اولان کمسنه‌در (ابو العباس) یکی مردو یرا بباید نخست ❊ که کوید نیوشیده‌ها را درست ❊ پوشیده اولمیه که حسین وفایی دیدی که ویر لفظی حافظ معناسنه‌در پس آخرنده اولان الف مبالغه ایچون اولوردا ناو بیناده ذکر اولندیغی اوزره که ویرا زیاده حافظه صاحبی دیمکه منجر اولور لکن فی الحقیقه معناسی حافظهٔ قویه دیمکدر مجازاً صاحبنه اطلاق اولندی (لبیبی) یکی تیز ویراست وبسیار دان ❊ کزو نیست اسرار گیتی نهان (ورستاد) وظیفه معناسنه‌در (وات کر) پوستین دوز که کورکجی تعبیر اولنور (ابو العباس) نهادروی بحضرت چنانکه روبه پیر ❊ زبیم وات کران نایداز در نیماس (وچرکر) مفتی که وچر فتوی معناسنه‌در یعنی فتوی ویریجی (ورقان) شفیع معناسنه‌در (مسعود) دادم بده وکرنه کنم جان خویشتن ❊ مدح امیر کویم وازم بورقان (ویژه کان) خواص ندما که ویژه هر نسنه‌نك خالص و کزیده‌سی معناسنه‌در (عنصری) اباویژکان ماندوامق بجنك ❊ نه روی کریز ونه جای درنك ❊ مصرع اولك اولنده اولان ابالفظنده الف اول زائده‌در مجرد تحسین لفظ ایچوندر نته‌کم مقدمهٔ ثانیه‌ده ذکری مرور ایتدی (وسنی) برزوجك تحت نکاحنده اولان ایکی خاتون عربیده ضره وترکیده اورتاق تعبیر اولنور که بری برینه نسبت وسنی‌در (عسجدی) دوستانم همه ماندۀ وسنی شده‌اند ❊ همه زانست که بامن نه درم ماند ونه سیم ❊ والله اعلم وصلی الله علی محمد واله وسلم

﴿ باب الهاء ﴾

(هر هفت کرد) زینت ایتدی معناسنه‌در (جامی) کنیزانی همه هر هفت کرده ❊ بهودج درپس زربفت پرده ❊ اصل معنای ترکیبی یدی درلو زینتك هر برینی ایتدی دیمکدر که خاتونلر انلر ایله کندولره آرایش ویرورلر یعنی حنا. وسم. کلکونه سفید آب. زر آب. غالیه سرمه خاقانی کلامی بو معنایی تأیید ایدر **بیت** چون تو هر هفت کردهٔ این چرخ ❊ در تو هر هفت زیور انداز د ❊ وهفت در هفت دخی بو معنایه‌در (خاقانی) شش بانوی پرکرده هر هفت ❊ عالم بتو دیده هفت بر هفت ❊ وهفت ونه دخی آرایش معناسنه‌در (امیر خسرو) هفت ونهش کرده چوماه تمام ❊ جلوه دهم در نظر خاص وعام ❊ وهر هفتدن الوان سبعه مراد اولمق مستبعددر زیرا جملهٔ الوان اسباب حسندن دکلدر (هزار آوا) بلبل (هلا) مقام

(کابی) هزار آواهمی برکل مرایه بسان عاشقان بروی دلدار

(تنبیه)

تنبیه‌ده مستعملدر (شهنامه) هلا تیغ و کوپالها برکشید ❊ سپرها چینی بسر درکشید (هم آورد) جنکده اقران اولان کمسنه‌لر (هفتورنك) تانك فتحی وضمی ایله روایت اولندی بنات النعش معناسنه‌در (هین) سرعت معناسنه اولمغله (هیناهین) سرعت ایده‌رك معناسنه اولور نته‌کم انوری دیدی **بیت** رخنهٔ کرد تظلم حال مرا ❊ درچنان دار و کیر وهیناهین (هرینه) روزمره لازم اولان خرج وصرف (هوازی) ناکاه ظهور ایدن نسنه که اولاً خبردار اولنمیه (فرخی) بمهمان هوازی شاد کردم ❊ زدست رنج وغم آزاد کردم (هواکر) پرواز ایتدی (هزار دیك نام) برقوری نام ایچون هزار شدایدار تکابی وقتنده ضرب اولنور (همدست) موافق (همکنان) سرتاش اولانلر دیمکدر (هاتفی) چو مجلس تهی شدز نامحرمان ❊ کهر ریخت بردامن همکنان ❊ واقران وامثال معناسنه دخی کلور لکن اکثر کتب لغتده همه معناسنه اولمق اوزره واقع اولدی (هم دزد نالد وهم کاروانی) شئ حقیردن کنایه‌در اصل معنای مثل بودر که خیرسز اهل کارواندن برنسنه سرقه ایدوب برعظیم شئ اولمق اوزره ممنون ایکن چون برتها موضعه واروب اول نسنه‌یی آچوب باقدقده شئ حقیر اولدیغنی کوروب چالدیغنه دیکمدی دیو تأسف ایدر واهل کاروان دخی شیئمز چالندی دیو ناله وفریاد ایدرلر مع هذا شئ مزبور حقیر اولمغله بو مرتبه‌یه تحملی یوق یعنی هم خیرسز اغلار هم اهل کاروان آغلر (آصفی) دلم بردو بصد زاری همی نالد ز افغانم ❊ که دیده است الله الله دزد نالد کاروانی هم (ع همین سنکست وپشت بام قرشی ❊) شو مثللو وقتده ضرب اولنور که برکمسنه برکمسنه‌دن برحاجت نیازی ایله برقاچ کره واروب کلوب مقتضی المرام اولمقدن مأیوس اولسه وحال یأسده دیر که خصوص مزبور ایچون برکره دخی واروب عرض حاجتده صرف مقدور ایده‌یم اکر ینه حصوله قرین اولمازسه بالکلیه مأیوس اولوب خاطرمدن اخراج ایده‌یم مورد مثل شو وجه اوزره حکایت اولندی که شاه طهماس نام قزلباشك وزراسندن نجم ثانی وزیری جیحونی عبور ایدوب نسف شهرینی محاصره وخلقنی قتل عام ایتدکده بنانی نام شاعر آنده بولنوب قرشی نام برکمسنه‌نك طامی اوزرینه تحصن ایدوب یانه جمع ایتدیکی طاشلر ایله یوقاروده اشاغی جنك ایدر ایدی مزبور طاشلردن فقط برطاش قالدقده برقزلباش کلب معاش قلیج ایله دردمند بنانی‌نك اوزرینه هجوم ایتدکده معهود طاشی النه آلوب قزلباش معهوده قارشو واروب **بیت** مدد میخواهم از سلطان عرشی ❊ همین سنکست وپشت بام قرشی ❊ دیوب قزلباشك کلهٔ بی دولتینه ضرب وجان خبثینی فرستادهٔ دوزخ ایتدی (همسر طاووس طاووست) ایویه کفو ایو سفله‌نك سفله‌در دیه‌جك یرده ضرب اولنوب **بیت** مرا چون من کسی باید بپا بوس ❊ که باشد همسر طاووس طاوس (همان جزسیاه بردراست) ترکیده اولورسه خوش اولمزسه قره

اشك قاپوده باغلودر مثلی در (قطعه) جور دلدار و ناشكیبی من ☼ طرفه حالت وكار سربسته
پس ازین كر شود باشهب ناز ☼ خر سیاهم همین بدر بسته (هرچه نخوری بخنی است) ایشكی
فردایه قویوب فرصتی فوت ایتمه دیه جك یرده ضرب اولنور معنای مثل بودر كه اول طعام كه
اخشام وقتی اكل ایتمیه سن وصباحه قالسون دیه سن البته بیات اولور اولكی لذتی قالمز
و بخنی كیجه دن قالمش بیات طعام معناسنه در و بیات ایتمكه دخی دیرلر و بیات پیلاوه
جاچی و بیات ایتمكه مكبود دیرلر كذا فی نوادر الامثال ☼ كاشانی دیدیكه بخنی اول مال
واسباب دركه وقت حاجتده لازم اولور دیو حفظ ایده لر و عربیده زخیره دیرلر
ونخورده بخنیست عبارتی مثل در (نظامی) مخور غم بصیدی كه نا كردهٔ ☼ كه بخنی بود هرچه
ناخوردهٔ (هرزه درا) اول كمسنه دركه مجلسده غیریلره فرصت ویرمیوب دلنه هرنه
كلورسه رطب و یابس سویلیه نته كم امیدی شاه اسماعیل حقنده دیدی **بیت** درای چرخ
زد بانك مخالف ☼ پشیمانست ازین هرزه درآیی (هنجار) هانك كسری ایله یول معناسنه در
و آیین واسلوب معناسنده دخی استعمال اولنور مجازاً (هاتفی) غلط كرد اندیشه درباراو ☼
ندانسته آیین هنجار او ☼ و دخی اول ایپ كه یاپوجیلر آنكله یاپونك اكریسنی وطوغروسنی
بیلورلر آكا دخی هنجار دیرلر پس بی هنجار مستقیم اولمین نسنه دن عبارت اولور (هندوی جان
برمیان) جان و باش ایله بندهٔ فرمان بر دیمكدن كنایه در ع پیش زبان تیغ تو هندوی
جان برمیان ☼ و هند و قول معناسنه در ع مقبل آنست كه او هندوی سلطان باشد
(هندوزاده) بد اصل و فرومایه دیمكدر و (هندو) هندوستان طائفه سندن اكثریا كفره یه
اطلاق اولنمغله لفظ هندو اسیرلره علم اولمشدر (خسرو) خود كام دلی درام دیوانه
مهرویان ☼ یارب كه مبادا این دل هندوی مسلمان را ☼ وسیاهی دیوب قول مرادایتدكلری
هندو قول سیاه اولدقلرندن مأخوذدر كذلك سیاه دخی قول دیمكدر ع توسیاه كم بها بین كه
چه در دماغ دارد (هیچ كاره همه كاره) اول كمسنه دركه اصلا سعیندن فائده كورمز تركیده
آندن یلر او كاز تعبیر اولنور (شهیدی) كشم زهجر بلاها بوصل كارندارم ☼ زكوی
عشق منم هیچ كاره همه كاره ☼ معنای مثل بودر كه اصلا ایش كوردوكی یوق ظاهرا بقلسه
هر ایشده هیچ تقصیر ایتمز والله اعلم بالصواب

﴿ باب الیاء ﴾

معلوم اوله كه بوندن اقدم مقدمهٔ ثانیه ده حرف یانك وجوه استعمالاتی بیان اولنمشیدی
لكن صاحب دستور بو مقامده نسبت معناسنی مفید اولان حرف یایه متعلق بعض فوائد
ذكر ایتمكله آنی دخی بو محلده ذكر مناسب ملاحظه اولنوب آنك كلامنی ادنی تغییر
وتفصیل ایله تحریره تصدی اولندی والله الموفق ☼ مخفی اولمیه كه مصدریه معناسنی افاده

ایدن حرف یایه یاء نسبت دخی اطلاق اولنور و یاء مذكوره كاهی لفظدن اسقاط
اولنوب مقدر اعتبار اولنور مثلا نیك ایو و نیكی ایولك معناسنه ایكن یایی حذف ایدوب
نیك دیرلر وینه نیكی معناسنی مراد ایدرلر (كاتبی) دشمن چه غم كه نیك كدایان او نكفت ☼
كویند درعقب بدی میر و پادشاه ☼ كذلك بد دیوب بدی مراد ایدرلر (كاتبی) بدمن دائما
اندیشه داری ☼ نه نیكست این چنین نیكو بیندیش ☼ و خون ریز دیوب خونریزی
مراد ایدرلر (كاتبی) تیغت نكرد میل بخون زیر كاتبی ☼ آخر چه كرده چنین زار میكشی ☼
و نسبت صرف ایچون اولان یانك كاهی آخرینه تأكید نسبت ایچون حرف نون الحاق
ایدرلر مثلا مشكی مشكین و سنكی سنكین دیرلر ☼ و بو صورتده یاء و نون نسبت ایكی
قسم در ☼ قسم اول اولدر كه یا و نون مذكوره نك لاحق اولدقلری اسمك مدلولی
لاحق اولدقدنصكره مجموعندن منعقد اولان اسمك مدلولینك مادهٔ وجودی
اولدیغنی و ثانی اولدن مصنوع اولمسنی افاده ایدر مثلا سنكدن مصنوع اولان كاسه یه
سنكین دیدكلری كاسهٔ معهوده نك ماده سی سنك اولدیغنی یا و نون مذكوره
افاده ایدر ☼ قسم ثانی اولدر كه یا و نون مذكوره اسم اولك بعض اوصافنه دلالت ایدر
مثلا بر نسنه سیاه اولمقده مسكه تشبیه و اكا نسبت اولدقده اول نسنه یه مشكین دیرلر كه
یا و نون مذكوره مشكك صفتی اولان سیاهلغنه و اول نسنه نك صفت مزبوره ده مشكه
تشبیه اولندیغنه دلالت ایدر ع ماه تابان تو دارد شب مشكین بر دوش ☼ و بغایت قرمزی
كله كل آتشین دیرلر (هاتفی) از آتش تب چو عارضش سوخت ☼ همچون كل آتشین
برافروخت ☼ و كاهی نسبت ایچون الحاق اولنان حرف یادن مقدم توكید نسبت ایچون
نون زیاده قیلدقدنصكره نون مذكوره دن مقدم بر الف دخی زیاده ایدرلر مثلا پهلو
دیدكلری مملكته اول مملكتده متداول اولان لسانی نسبت اتدكده پهلوانی دیرلر **بیت**
كشاده زبان و جوانیت هست ☼ سخن كفتن پهلوانیت هست ☼ و اسكندره نسبتده
اسكندرانی دیرلر مثلا ثوب اسكندرانی دیرلر و كاهی صورت اخیره ده آخرده واقع
اولان یایی هایه تبدیل ایدرلر كه هاء مذكوره دخی نسبتی توكید ایدر مثلا ملوكه
نسبتده ملوكانه دیرلر عاقلانه و ابلهانه دخی بو قبیلدندر ☼ و كاهی نسبت ایچون الحاق
اولنان الف و نون و هادن مقدم بر كاف عجمی دخی زیاده ایدرلر كه كاف مزبور دخی
ادات نسبتدر مثلا جدا لفظنه نسبتده جداكانه دیرلر ☼ و كاهی كاف مزبوره زیاده
اولندقده حرف یایی اصلی اوزره ابقا ایدرلر مثلا زنده یه نسبتده زندكانی دیرلر ☼
و كاهی یاء نسبت ایله اكتفا ایتمش ایكن توكید ایچون یادن مقدم كاف مزبوره یی زیاده
ایدرلر بنده یه نسبتده بندكی دیرلر ☼ و كاهی بو صورتده كافی یادنصكره زیاده ایدرلر مثلا

زنده‌یك دیرلر ۞ وكاهی نسبت ایچون الحاق اولنان الف ونوندن مقدم كاف مزبوری
زیاده ایدرلر مثلا مدور معناسنه اولان كرد لفظنه نسبت ده كردكان دیرلر كه مراد
جوزدر ۞ ودخی الف ونون مذكوره ظرفیت معناسنی افاده ایچون الحاق اولنور مثلا
بامداده بامدادان دیرلر (جامی) بدیكر روز یوسف بامدادان ۞ كه شد دلهاز فیض صبح
شادان ۞ پس بامداد وقت الصبح معناسنه وبامدادان فی وقت الصبح معناسنه اولور كذلك
بهار وقت الربیع وبهاران فی وقت الربیع معناسنه‌در (جامی) نو بهاران خلیفهٔ بغداد ۞ بزم
عشرت بطرف جلوه نهاد ۞ كذلك صبحگاه وقت الصبح وصبحگاهان فی وقت الصبح
معناسنه‌در **بیت** چو شد نارنج مشرق صبحگاهان ۞ سپید وسرخ چو سیب صفاهان ۞
پوشیده اولمیه كه صبحگاهان لفظنی توجیه‌ده كمال پاشازاده مرحوم عظیم تكلف ایتمش
نته‌كیم مقدمهٔ ثانیه‌ده اشارت اولندی ۞ وكاهی الف ونون مذكوره اسمك آخرینه لاحق
اولوب اول اسم صفت مشبهه صیغه‌سی اولور وتركیده رك ایله تعبیر اولنان معنایی افاده
ایدر مثلا تركیده اوپه‌رك دیه‌جك یرده بوسه زنان واته كین چكه‌رك دیه‌جك محلده
دامن كشان وكوله‌رك دیه‌جك یرده خنده كنان وخنده زنان دیرلر والله اعلم بحقیقة
الحال والیه المرجع والمآل (یاد هندوستان كردفیل) بر كمسنه قدیمی وطنی یاخود
برغیری مألوف اولدیغی نسنه‌یی خاطرینه كتوروب تشوق ایتسه ضرب اولنور **بیت**
ز سودای میخانه رفتم زجای ۞ كر یاد هندوستان كردفیل ۞ واكر اول كمسنه بالكلیه
فراموش ایتمش ایكن غیری كمسنه خاطرینه اخطار ایتسه زهندوستان فیل را یاد داد
دیرلر (هاتفی) كه آن بی خرد چركس بدنژاد ۞ زهندوستان فیل را یاد داد (یك نورد)
اسلوب واحد اوزره دیمكدر (یكسر) بر نسنه‌نك بر باشندن او بر باشنه وارنجه‌كه
اندن باشدن باشه تعبیر اولنور كه مراد اول نسنه‌نك جمیع اجزاسی یكسان دیمكدر
(كمال اسماعیل) درختان دران ماه برفی كه خوردند ۞ درین ماه كردند یكسر شكوفه ۞
پوشیده اولمیه كه كردند یكسر شكوفه عبارتی قوصدیلر واكل اتدكلری برف آشكاره
به چیقدی دیمكدر كه مراد اغاجلرك بیاض چیچك اظهار اتدكلری‌در (یرمق)
اقچه معناسنه‌در (حكیم سنایی) تا حكیم زمانه احمق شد ۞ دل او عشقباز یرمق شد (یزك)
قراوول معناسنه‌در (انوری) ای سپاه هست راظفر لشكرش ونصرت یزك ۞ نه یقین بر طول
وعرض لشكرت واقف نه شك (یاوكی) غارت معناسنه‌در نته‌كم كمال اسماعیل رمد
وصفنده دیدی **بیت** اندر دیار دیده زبس یاوكی درد ۞ مردم نماند زآنكه بیكباره شد
خراب (یتیمانه) لوندانه (سیفی) روان راه تو درهای اشك ما همه روز ۞ تو همنشین به
یتیمانه كوی خودشها (یك انداز) اول كمسنه‌در كه اول آتدیغی اوق نشانه اصابت

(ایده)

ایده (كمال صفاهانی) بایك اندازی كلكت تیر چرخ اردم زند ۞ همچو سوفارش زبان
بیرون كند كردون ژكام (یارنو بهاراست) دوستلغی دولت زمانه مخصوص اولوب
قدیمی دوستی اولان كمسنه نوع ما مكدر الاحوال اولسه آنی ترك ایدوب بر دولتمند
ایله دخی دوستلغه باشلار دیه‌جك یرده ضرب اولنور (یكی خورد) منفعل اولدی
تركیده آلندی تعبیر اولنور **بیت** میخواست خورد دو بوسه طوسی ۞ چون دید
رقیب را یكی خورد (یله كرد) صالیویردی تعبیر اولنور دیزكینی صالویرمك وچار
پایی اوته صالویرمك كبی (هاتفی) دائم كله بان بعیش میكشت ۞ كرده كله را یله دران دشت
(نظامی) تماشا كنان رفت ازان مرحله ۞ عنان كرد برسوی صحرا یله (یغما) وخلخ ایكی
مملكتدر كه خطا مملكتی كبی محبوبلری بغایت حسن ایله معروفدر لهذا محبوبلری
آنلره نسبت ایدوب ترك یغمایی وترك خلخی دیرلر (معزی) زهی ستارهٔ خوبان خلخ
ویغما ۞ بدلبری دل مارا همی كند یغما (پادبود) ارمغان ۹ معناسنه‌در (حكیم شفایی) قطرهٔ
خونابه بركف میرسم از كشت كل ۞ یادبودی ازبرای چشم تو آورده ام (یادكار)
صلبی ولددن كنایه‌در زیرا ولد بأی حال كان پدرینی مذكردر بو سببدن ارمغانه تشبیه
اولنمشدر ع یادكار شاه اسماعیل سلطان حیدری (یك آویز) صالیق تعبیر اولنان آلت
حرب وبخاریلر اكا كاردر روی ران دیرلر زیرا اكثریا انی اویلق اوزرینه آصارلار
وتركیده ورساق دیرلر كه برساقدن محرفدر معنای مذكوره موافقدر (یكه تاز)
اول بهادردر كه میان عسكردن یالكوز دشمن اوزرینه حمله ایلیه (یك تنه) ومفرد سوار
عبارتلری دخی بو معنایه‌در ومفرد دخی دیوب بو معنایی مراد ایدرلر ع شه سوار
آفتاب ازحیل رایت مفردی (یله) یانك كسری ایله فدا معناسنه‌در ع كنم هرچه
دارم برایشان یله (یوغ) بویوندروق تعبیر اولنان اغاجدر (ابو شكور) كر آید كه پیش تو كویم
دروغ ۞ دروغ اندر آید سرمن بیوغ (یك عنایت قاضی به ازهزار كواه) قاضی‌نك
ادنی حمایه‌سی بیك شاهددن نافعدر دیمكدر **بیت** هدایت تو مرا بهراست زعلم وعمل ۞
كه یك عنایت قاضی به ازهزار كواه (یك قلمه) بر باشدن بر باشه تعبیر اولنور (هلالی) ملك
معنی ازان تست همه ۞ این قلمرو تراست یك قلمه ۞ قلمرو بر پادشاهك تحت حكومتنده
اولان مملكت دیمكدن عبارتدر (یك نیم نهادیم) حاضر ومهیا ایدوب بر طرفه وضع
اتدك دیمكدن كنایه‌در **بیت** بوی دل كریان وكباب جكر آمد ۞ تا بهر سكت هردو
بیك نیم نهادیم (یك روكن كار اورا) انك ایشنی بو كونه یارینه صالمه همان كس آت
دیه‌جك یرده تكلم اولنور (هاتفی) یكی بسته تیغ ورود درمیان ۞ بیك زوكند قصهٔ
رومیان (یارفروش) هر مجلسده دوستینك مداحلغین وچوق چوق ثناسینی ایدن

مخفی اولمیه كه ارمغان
لفظی دخی فارسیدر كه
راه آورد دخی دیرلر
حكیم خاقانی بیت از
سفر آیم ودر راه صید
افكنده ام هست صیدی
حرب پهلو ارمغان
آورده ام یرمغان دخی
بومعنایه‌در (منه)

کمسنه‌دن عبارتدر (سیفیٔ بخاری) سك تو بر همه عالم فروخت سیفی را ❁ چرا که یار فروشی طریق یارانست (یام) اول آتدرکه منزل خانه‌لرده حفظ ایدرلرکه سرعت ایله کلن اولاقلر رکوب اتسونلر ایچون (ابن یمین) من که چون عیسی نیارم بی خری رفتن براه ❁ هر زمانم دیکری کیرد چو اسب یام الاغ (یك ره) یکبار معناسنه‌در ترکیده دخی بریول و برکره تعبیر اولنور (حضرت جامی) یکرهش دیدیم عقل و دین و دل برباد رفت ❁ وای جان ما اگر بینیم بار دیکرش (یك بسی) براوغوردن کندویی بر مهلکه‌یه القا ایدوب کندو قوتینه مغرور اولمق (ابو شکور) بجنکی مکن جاودان یك بسی ❁ بدین آرزوکه منم خودرسی (یزدادی) اول طعامدرکه انی قیمه و یمورطه‌دن پشرورلر (طیان) خورد مخالفان تو خون دل و جکر ❁ توت موافقان تو یزدادی و عسل ❁ ولیکن هذا آخر ما اردنا ایراده من الفوائد ❁ ولنتقرب الی ما نحن بصدده من ترجمة مقدمة الادب والله مسهل الامور وهو العلیم بذات الصدور ❁ وصلی الله تعالی علی سیدنا وآله وصحبه اجمعین ما تعاقب الازمان وتوارد الدهور ﴿ خاتمة المقدمتین ﴾ فی ترجمة مؤلف مقدمة الادب تجاوز الله عن سیئاته وصب علی ضریحه سجال رحمته ﴿ مؤلف کتاب مذکور ﴾ ابو القاسم جار الله محمود بن محمد بن احمد الزمخشری الخوارزمی درکه فخر خوارزم لقبی ایله شهرهٔ آفاق و علم اعراب و لغت و اشتقاق و معانی و بیان و تفسیرده امام الدنیا بالاتفاق در نیکوسیرت و حسن السریرت واسع العلم و کثیر الفضل اولدیغی اشهر من شروق الشمس ❁ و فرط ذکاء و جودت قریحه ایله جمیع علومده متقن و متفنن اولدیغی اظهر من مضی الامس در ❁ عملیاتده حنفی المذهب و اعتقادیاتده معتزلی المشرب ایدی که عقیده‌سی بابنده تصلبی و مذهبی خصوصنده تعصبی بر رتبه‌یه بالغ اولمش ایدی که زیارت ایچون برکمسنه‌نك بابنی دق ایتدکده خادم مزاره قل لمولاك ابو القاسم المعتزلی فی الباب دیو کندویی تعریف و تفاخر ایدرك کندو ذاتنی بو وصف ایله توصیف ایدر ایدی ❁ خوارزم قریه‌لرندن زمخشر نام قریه‌ده درت التمش یدی سنهٔ هجریه‌سنك رجب المرجبنده تولد ایدوب بالدفعات بغداده وارد اولوب علوم ادبیه‌یی علی بن مظفر النیسابوری دن و ابو نصر اصفهانی‌دن اخذ ایتدی و ابو سعید شنقانی و شیخ الاسلام ابو نصر الجوالقی مجلسلرینه داخل اولوب استماع ایتدی و مکهٔ مکرمه‌ده مجاورت اختیار ایتدکده جار الله و فخر خوارزم لقبی ایله ملقب اولدی ﴿ ذکر مؤلفات او ﴾ الکشاف عن حقائق التنزیل . الناطق عن دقایق التأویل فی التفسیر ❁ الفایق فی غرایب الحدیث ❁ اساس البلاغة فی اللغة ❁ ربیع الابرار فی المحاضرت ❁ مفصل فی النحو ❁ مقامات ❁ و مستقصی فی الامثال ❁ اطواق الذهب ❁ که یوز عدد مقاله‌او وزره مسجع ترتیب ایتمشدرکه نصایح صغار دخی دیرلر دیو

ترجمة المؤلف جار الله العلامة

بفتح الزاء المعجمة (منه)

(قوام)

قوام الدین فرغانی‌نك کندی خطی ایله بو عبد فقیرك منظوری اولدی و صاحب مفاتیح نصایح صغار باشقه بر کتاب اولمق اوزره تعداد ایتدی والله اعلم ❁ صمیم العربیة ❁ شرح ابیات الکتاب ❁ انموذج فی النحو ❁ رایض فی الفرایض ❁ شرح مشکلات المفصل ❁ الکلم النوابغ ❁ قسطاس فی العروض ❁ احاجی نحویه ❁ مقدمة الادب فی اللغة ❁ متشابه الاسماء فی علم الحدیث ❁ فصوص الاخبار ❁ زیادات علی الفصوص ❁ مختصر فی موافقة الصحابة ❁ اسماء اودیه و جبال ❁ مفرد و مؤلف فی النحو ❁ نصایح کبار ❁ تسلیة الضریر و دخی معلوم اوله که محقق مزبور رحمه الله السنهٔ خلقده اعرج اولمق اوزره مذکور و مشهوردر لکن تحقیقی بودرکه ایاغنك بری دیزندن مقطوع ایدی و سبب قطعنده اقوال متخالفه واردر بعضیلر دیدیلرکه حال صغرنده سطح بامدن ساقط اولوب بر ایاغی منکسر اولدقده متعفن اولمغله قطع ایتدیلر و بعضیلر دخی دیدیلرکه بلاد خوارزمده تردد اثناسنده ثلج کثیر و بردو فیر سببیله ایاغی دوشدی و بعضیلر دخی دیدیلرکه بر ایاغنده آکله حادث اولمغله قطع ایتدیلر و بعضیلر دخی دیدیلرکه دابه‌دن ساقط اولوب ایاغی منکسر اولمغله آخر الامر قطع اقتضا ایتدی ❁ و علامهٔ مزبورك کندی لساندن روایت اولندی که حال صباوتمده بر سرجه طوتوب ایاغندن بر رشته ایله بند ایتمش ایدم ناکاه المدن خلاص اولوب بر دیوار شقنه دخول ایتدکده یدمده اولان سر رشته‌یی چکدیم عصفور مزبورك ایاغی دل ستمزده کان کبی منکسر اولدی والده‌م بو خصوصدن آکاه اولوب بکا هزار عتابدنصکره قطع الله رجلك کما قطعت رجله دیدی حالا انقطاع رجلمه سبب والده‌مك بددعاسی و عصفور مرقومك انکساری در ❁ حاصلی ایاغی دیزندن مقطوع اولمغله اغاجدن آیاق پیدا ایدوب مشی ایتدکده مقطوع اولان ایاغنك موضعنه وضع ایدر ایدی و بغایت ثیاب طویله لابس اولور ایدی که نظر ایدنلر اول اغاجدن ایاغی کورمیوب اعرج ظن ایتسونلر ایچون و یدنده بر عظیم محضر وار ایدی که دور ایتدیکی بلاددن بر بلده‌یه داخل اولدقده اول بلده‌نك حاکمنه ایاغنك انقطاعنك سببنی تحریر و امضا ایتدرر ایدی که قطع رجلی خصوصنده سوء ظن ایتمیه‌لر دیو (حکایت) اولندی که مولانای مزبورك والدی قریهٔ زمخشرده بر محله مسجدنده امام ایدی دیدی که فرزندم مقطوع الرجل اولمغله بعد الیوم بر عمله یارامز باری درزیلك صنعتنه شاکرد لکه ویره‌یم زیرا صنعت مزبوره ایاغه محتاج دکلدر علامهٔ مزبور پدرندن بو کلامی استماع ایتدکده شو وجهله نیازمند اولدی که ای والد مشفق لطفکدن رجا ایدرم که بو فقیر معلولی کوتوروب بلدهٔ خوارزمده القا ایده‌سز (لعل الله یحدث بعد ذلك امراً) پدری دخی کوتوروب خوارزمده بر مدرسه حجره‌سنده اسکان ایتدی مولانای مزبور آز وقت ایچنده شیخ ابو علی الضریر

الاديب مجلسنه داخل اولوب علوم ادبيه‌يى بتمامه آندن اخذايتدى وبو ايكى بيت
ابومضر وفات ايتدكده زمخشرينك عقدايتديكى مرثيه‌دندر (نظم) و قائلة ماهذه
الدرر التى ٭ تساقطها عيناك سمطين سمطين ٭ فقلت هى الدرر التى حشابها ٭ ابو مضر اذنى
تساقط من عينى ٭ بعده همت عاليه‌سى يومافيوما علوم عربيه‌ده برمرتبه مترقى اولديكه
مدت قليله ده امام ركن الدين محمود الاصولى وامام ابو منصور علم تفسيرده مزبورك
تلامذه‌سى عدادندن معدود اولمغه مستعد اولديلر ٭ وعلم اصولى آزمدتده مزبورلردن
وعلم فقهى عين الائمه‌نك دامادى شيخ سديد الخياطيدن اخذايتدى ٭ القصه جميع علوم
فنونده سرآمد روزكار اولوب قرق برسنه بالغ اولدقده ملوك ووزرا ايله منادمه
وآنلرى مدح وثنا ايله خلع فاخره وجوائز وافره اخذايدر ايدى تاكه نسيم توفيق الهى
مهب فيضندن هبوب ايدوب بر رؤياى صادقه وواقعۀ هائله ايله خواب كران غفلتدن
بيدار اولدى ورؤياى مزبوره عامۀ خلقدن انقطاعنه وجلۀ اوقاتين امور دينيه‌يه
صرف ايتمسنه سبب اولدى ٭ ونصايح كبار نام تأليفنده كه معاتبۀ نفس حقنده عقد ايتديكى
اللى مقامه‌در رؤياى معهوده‌يى ايراد ايدوب اول واقعه سنين عمرنده قرق برسنه مرور
ايتدكده بشيوز اون ايكى سنۀ هجريه‌سى رجب شريفنده واقعه اولمش ايدى اول سنه‌يه
عام منذر ديو تسميه ايتدى زهد وورع وتقوى وقيام ليل وتدريس علومده عديم النظير
ايدى عرفاتده يدى كره وقفه‌يه حاضر اولدى بش سنه مقدارى مكۀ مكرمه‌ده لنكر انداز
مجاورت اولوب اكثر تأليفاتين زمزم ومقام ما بيننده كشيدۀ سلك تصنيف ايتدى بعده
وطن اصليسى جانبنه صرف عنان عزيمت ايتدكده بشيوز اون سكز سنۀ هجريه‌سنده
ليلۀ عرفه‌ده جرجانيۀ خوارزمده روح پرفتوحى محبس بدندن جانب كنكرۀ عرشه
طيران ايتدى وجاشنى (كل من عليها فان) ذائقۀ حياتنه يتدى تجاوز الله عن خطيئاته
ونفعنا عن آثاره ومؤلفاته ٭ وعلامۀ مزبور غفر ذنوبه يوم النشور كشافده سورۀ بقره
تفسيرنده شووجه اوزره نظم وتحرير ايتمشدركه (نظم) يامن يرى مد البعوض
جناحها ٭ فى ظلمة الليل البهيم الاليل ٭ ويرى مناط عروقها فى نحرها ٭ والمخ فى تلك العظام
النحل ٭ امنن على بتوبة يمحوبها ٭ ماكان منى فى الزمان الاول ٭ وبيت ثانى شوعبارت ايله
استماع اولنديكه ٭ ويرى حرير الدم فى اعضائها ٭ منتقلا من مفصل فى مفصل ٭ وبيت ثالث
شوعبارت ايله دخى روايت اولنديكه ٭ اغفر لعبد تاب من فرطات ما ٭ قدكان منه فى الزمان
الاول ٭ ابن خلكان روايت ايتديكه زمخشرى حين وفاتنده وصيت ايتديكه ابيات
مذكوره‌يى قبرينه رسم وتحرير ايده‌لر ديو وبعض فضلا اواخر عمرنده شو ابياتى انشاد
ولوح مزارينه تحرير اولنمق اوزره وصيت ايتديكه ابيات بودركه ذكر اولنور (نظم)
الهى اذا اصبحت ضيفك فى الثرى ٭ وللضيف حق عند كل كريم ٭ فهب لى ذنوبى

فى قرائى فانها ٭ عظيم ولاتعفى بغير عظيم ٭ وعزيز الدولة نام ملكك لوح مزارينه تحرير
اولنمشكه (نظم) ياايها الناس كان لى امل ٭ قصرنى عن بلوغه الاجل ٭ فليتق الله
ربه رجل ٭ امكنه قبل موته العمل ٭ ماانا وحدى نقلت تحت ثرى ٭ كل الى
ماتنقلت تنقل ٭ ودخى علامۀ زمخشرينك ولادتى درت يوز التمش يدى
سنه‌سى رجبنك يكرمى يدنجى چهارشنبه كونى ايدى پس مدة سنين عمرى
اللى برسنه اولور ٭(لطيفه)٭ روايت اولنديكه علامۀ مذكور مجمع الامثال صاحبى
ابو الفضل احمد الميدانى ايله معاصر اولوب ميانلرنده محاسده ومنافسه واقع اولمغله
هرنه محلده كه لفظ ميدانى تحرير اولنمش كورسه اولينه برنون نافيه ادخال وتحرير
ايدوب نميدانى لفظنه تحريف ايدر ايدى ميدانى دخى هرنه موضعده كه لفظ زمخشرى
يى مكتوب كورسه تحريف ايدر ايدى لكن نه وجهله تحريف ايتديكنده اختلاف
ايتديلر ٭ بعضيلر ديديلركه ميمى نونه تبديل وحاء مهمله‌نك اوزرينه برنقطه وضع
ايدوب زنخشرى اولور ايديكه معناسى انك چكه‌سنه حدث ايله ديمكدر ٭ وبعضيلر
دخى شينى اوزرينه تقديم ايدوب زنشخرى اولور ايدى ديديلركه معناسى آنك
خاتونتى اشترا ايدرميسين ديمكدر ٭ وبو لطيفه‌يه قريبدركه ابن عمار برمجلسه داخل
اولدى ابن الدانى اول مجلسده حاضر ايدى ابن الدانى لطيفه يوزندن (اجلس ياابن
عمار بغير ميم) ديدى وابن عمار ديديكه (نعم ياابن دانى بغير الف) ودخى حكايت اولنديكه
سراج وراق طريق مجازده اسهاله مبتلا اولوب احبابى ديديلركه فلان طبيبده
برسفوف واردركه همان برؤ الساعه‌در حاصلى سراج مزبور اول سفوفدن تناول
ايتدكده اسهالى زياده اولدى پس اول وقتده ديديكه (نظم) فتحت على بابا بالسفوف
٭ وصلت به الى الامر المخوف ٭ ولكن الحكيم اراد خيرا ٭ فجاء بغير ياء فى الحروف ٭
ومنه قول الشاعر (نظم) من طين طوبى خلقت قدا ٭ فانت من ذى الورى غريب ٭
بدلت النون فيك ياء ٭ فالناس طين وانت طيب ٭ وقال ابو الحسن الجزار (نظم) ولحية
خالفت الناس من ٭ عنفها فيها ومن لامها ٭ قدصح عندى انها خلية ٭ وانهم قدموا
لامها ٭ ودخى مشهود رأى اصحاب استعداد ومعلوم ارباب صدق وسداد اوله كه
مقاصد علم لغت ايكى اسلوب اوزره مبنيدر زيرا يالفظ جانبندن معنى جانبنه توجه اولور
مانحن فيه مناسب مثالى بودركه لغات فارسيه ايله متكلم اولان مستمع فلك لفظنى
استماع ايتدكده نه معنايه دلالت ايتديكى معلومى اولمامغله لفظ فلكك معناسنه طالب
اولور پس اول كمسنه‌يه مألوف اولديغى لفظ آسمان ايله اولنور يعنى اى مستمع لفظ فلكدن
مرادقبۀ حضراء رفيعه‌در كه سن اندن كندولسانكده آسمان ايله تعبير ايدرسين وبو اسلوب
اوزره تأليف كتب لغات ايدن علماء لغت حروف تهجى ترتيبى طريقنه سلوك ايدوب

ایکی فرقه یه متفرق اولدیلر ❊ فرقهٔ اولی ابواب جهتندن کلمه‌نك آخرینی وفصول
جهتندن اولنی اعتبار ایتدیلر نته کیم جوهری صحاحنده ومجدالدین فیروز آبادی (القاموس
المحیط والقابوس الوسیط الجامع لماذهب من لغة العرب شماطیط) نام تألیفنده بو مسلکه
سلوك ایتدیلر ❊ وفرقهٔ ثانیه ابواب جهتندن کلمه‌نك اولین وفصول جهتندن اولنك
غیرینی اعتبار ایتدیلر ابن فارس مجملنده ومطرزی مغربنده وزمخشری اساس البلاغه
سنده بو طریقی اختیار ایتدیلر ❊ وبو اسلوبی اختیار ایدن اهل لغت لغتك تعریفنده دیدیلر که
لغت بر علمدر که جواهر وهیئات مفرداتك وضع شخصی ایله موضوعات ومدلولاتندن
بحث ایدر یاخود معنی جانبندن توجه اولنور مثلا مستمعك ذهننده حاصل اولان قبهٔ
حضراء رفیعه که کندو لسانده آندن آسمان ایله تعبیر اولنور لسان عربده اکا دال
اولان لفظه طالب اولور پس اول کمسنه یه لفظ فلك ایله بیان اولنور یعنی ای مستمع
ذهنکده حاصل اولوب کندو لسانکده آسمان ایله تعبیر ایتدیکك معنایه دال اولان لفظ
لفظ فلكدر لهذا فلك لفظی اولا تحریر اولنوب لفظ آسمان ایله شرح وترجمه اولنور
وبو اسلوب اوزره عقد کتب لغات ایدن علماء لغت من حیث المعنی اجناسی جمع ایدوب
هر جنس ایچون بر باب عقد ایتدیلر ❊ ترجمه‌سی صددنده اولدیغمز زمخشرینك مقدمة
الادب نام تألیفنك قسم اسماسی ❊ وابو الفضل احمد بن محمد المیدانی‌نك (السامی فی الاسامی)
نام تألیف ایتدیکی کتاب لطیف واحمد بن ابان اندلیسنك علم لغتده (عالم) نام تألیف
ایتدیکی کتاب که فلکدن ابتدا ایدوب ذره‌ده ختم ایتمشدر یوز عدد مجلده بالغ اولور
بر کتاب جلیل القدردر بو اسلوب اوزره مبتنی‌در وبو مسلکه سلوك ایدن علماء لغت
علم لغتی شو وجهله تعریف ایدرلر که لغت بر علمدر که وضع شخصی ایله بر معنایه دال
اولان مفرداتك جواهر وهیئاتندن بحث ایدر ❊ واسلوبین مذکورین اوزره علم لغتك
موضوعی مفرداتك جواهر وهیئاتی‌در معانی جزئیه‌یه وضع اولندقلری حیثیتدن وغایتی
فهم معانی‌ده ذهنی خطادن حفظدر ونفعی معلومات مزبوره‌یی احاطه دنصکره
جزالت الفاظ وفصاحت عباراته اطلاع سببی ایله اداء مرامده تفنن‌در والله اعلم

القاموس معظم البحر
والقابوس الرجل
الجمیل الحسن الوجه
الحسن اللون وقیل رجل
وسیط فیهم ای اوسطهم
نسبا وارفعهم محلا
ولا یقال قوم اشماطیط
ای متفرقة وجاءت
الخیل شماطیط ای
متفرقة ارسالا (منه)

(وانواعها)